

NET !

MINDENEKFELETT ?

Kompetenciák a digitális univerzumban

SIPOS ANNA MAGDOLNA, VARGA KATALIN,
EGERVÁRI DÓRA

PTE FEEK KÖNYVTÁR- ÉS
INFORMÁCIÓTUDOMÁNYI INTÉZET, 2015.

NET !

MINDENEKFELETT?

Kompetenciák a digitális univerzumban

NET !

MINDENEKFELETT?

Kompetenciák a digitális univerzumban

SIPOS ANNA MAGDOLNA

VARGA KATALIN

EGERVÁRI DÓRA

Pécsi Tudományegyetem
Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar
Könyvtár- és Információtudományi Intézet

Pécs, 2015

A kötet alapját képező kutatás a Pécsi Tudományegyetem által elnyert,
az Új Széchenyi Terv keretében meghirdetett
TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0005, Jól-lét az információs társadalomban
című program részeként létrejött,
A digitális megosztottság komparatív analízise alcímen valósult meg.

Szerkesztette:

Sipos Anna Magdolna

Szakmai lektorok

Sipos Anna Magdolna: 8., 11., 12. fejezetek
Varga Katalin: 1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 9., 10. fejezetek

Nyelvi lektor:

Mészárosné Szentirányi Zita

Technikai szerkesztő:

Ambrus Attila József

ISBN (pdf) 978-963-642-973-7 — DOI 10.15170/KPVK.2015.00004

A kötet további formátumokban is elérhető:

ISBN (html) 978-963-642-974-4 — DOI 10.15170/KPVK.2015.00003

ISBN (epub) 978-963-642-975-1 — DOI 10.15170/KPVK.2015.00001

ISBN (mobi) 978-963-642-976-8 — DOI 10.15170/KPVK.2015.00002

© Szerzők, 2015

Creative Commons Hungary (CC-BY-ND-NC-SA)

Nevezd meg! – Ne változtasd! – Ne add el! – Így add tovább!

<http://mek.oszk.hu/14700/14787/>

Első kiadás: 2015.

A kézirat lezárásának időpontja: 2015. augusztus 31.

Kiadja a PTE Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar
Könyvtár-és Információtudományi Intézet
Pécs, 2015

TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezető (Sipos Anna Magdolna).....	7
2. Személyes adatok (Egervári Dóra).....	17
2.1. A kérdezett neme	20
2.2. Mikor született?	20
2.3. Állandó lakhelyének típusa.....	23
2.4. A település irányítószáma.....	25
2.5. Amennyiben nem Magyarországon él	27
2.6. Legmagasabb iskolai végzettség.....	29
2.7. Édesapa, édesanya legmagasabb iskolai végzettsége	33
2.8. Összegzés.....	34
3. Hallgatói jogviszony (Egervári Dóra)	35
3.1. Hallgatója-e felsőoktatási intézménynek?	35
3.2. Melyik felsőoktatási intézménybe jár?	36
3.3. Felsőfokú tanulmányai során volt-e / van-e olyan kurzus, amelynek célja az információs kompetenciák fejlesztése?	40
3.4. Összegzés.....	43
4. Munkaviszony (Egervári Dóra).....	44
4.1. Dolgozik Ön jelenleg?	44
4.2. Milyen területen dolgozik?	46
4.3. Összegzés.....	49
5. Szabadidő (Egervári Dóra).....	50
5.1. Mely eszközökkel rendelkezik Ön a következők közül?	50
5.2. Mekkora a házi könyvtárának mérete?	53
5.3. Milyen gyakran használja a házi könyvtárban fellelhető könyveket?	55
5.4. Hobbi, szabadidő	56
5.5. Összegzés.....	61
6. Az információszerzés módja (Sipos Anna Magdolna).....	62
6.1. Használ Ön számítógépet?.....	63
6.2. Amennyiben igen, hol?	63
6.3. Használ Ön internetet?.....	66
6.4. Amennyiben igen, hol?	67
6.5. Milyen gyakran használ számítógépet?	70
6.6. Milyen gyakran használja az internetet?.....	72
6.7. Mennyi időt tölt számítógépezéssel / internetezéssel átlagban egy napon?.....	76
6.8. A könyvjelzője böngészőjében (kedvenc oldalak között) milyen típusú weboldalak találhatók	81
6.9. Általában honnan szerzi be a legfontosabb információkat, amelyeket a hétköznapi életbenhasznál?	88
6.10. Melyik az a forrás, ahonnan a leggyorsabban szerzi be az Ön számára fontos köznapi információkat?	91
6.11. Melyik az a forrás, ahonnan a legolcsóbban szerzi be az Ön számára fontos köznapi információkat?	94
6.12. A munkájával/tanulmányaival összefüggésben honnan szerzi be a legfontosabb információkat?	98

6.13.	A munkájával/tanulmányaival összefüggésben általában inkább elektronikus vagy hagyományos (papíralapú) forrásban keres?	101
6.14.	A tanulmányaihoz, munkájához milyen százalékban használ elektronikus forrásokat?	103
6.15.	Átlagban egy nap mennyi időt tölt információszerzéssel?	104
6.16.	Egy hónapban átlagosan mennyit költ információszerzésre?	105
6.17.	Milyen témával kapcsolatban keresett információt az interneten az elmúlt héten?	107
6.18.	Milyen témával kapcsolatban keresett információt a könyvtárban az elmúlt alkalmakkor?	107
6.19.	Milyen céllal használja az internetet?	108
6.20.	Összegzés	110
7.	Keresési metódusok az interneten (<i>Sipos Anna Magdolna</i>)	112
7.1.	A weben hol kezdi a keresést?	114
7.2.	Melyik keresési minta áll Önhöz a legközelebb, ha arra kíváncsi, hogy pl. ki írta a Kőszívű ember fiait?	116
7.3.	A weben történő keresés során használ-e operátorokat?	118
7.4.	A webes keresés során használ-e szűkítési lehetőségeket?	120
7.5.	A webes keresés során használ-e speciális beállításokat?	122
7.6.	Elemzi a találatokat vagy véletlenszerűen válogat?	124
7.7.	Hogyan dönti el, hogy egy találat megfelel-e önnek?	127
7.8.	Megeléksz-e a találati halmaz első oldalán található információkkal?	132
7.9. – 7.10.	Használja-e Ön a Facebookot információszerzés céljából? Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?	133
7.11. – 7.12.	Használja-e Ön a privát blogokat információszerzés céljából? Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?	135
7.13. – 7.14.	Használja-e Ön szakmai blogokat információszerzés céljából? Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?	136
7.15. – 7.16.	Használja-e Ön a Wikipédiát információszerzés céljából? Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?	137
7.17. – 7.18.	Használja-e Ön a Youtube-ot információszerzés céljából? Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?	140
7.19.	Összegzés	146
8.	Könyvtárak, adatbázisok (<i>Varga Katalin</i>)	147
8.1.	Könyvtári tagság és könyvtárhasználat	147
8.2.	A könyvtárhasználat gyakorisága	156
8.3.	Mely könyvtárakat használja?	158
8.4.	Könyvtárhasználat és információkeresési kompetenciák	159
8.5.	A könyvtárhasználat célja	160
8.6.	Katalógushasználat	160
8.7.	Kézikönyvek használata	161
8.8.	Kihez fordul segítségért?	163
8.9.	Adatbázisok használata	164
8.10.	Összegzés	166
9.	Az információs források hitelességének megítélése és használatuk gyakorisága (<i>Sipos Anna Magdolna</i>)	167
9.1.	Minek alapján tudja eldönteni, hogy az egyes információforrások hitelesek-e?	168
9.2.	Mennyire tartja hiteles forrásnak a könyvtári adatbázisokat?	173

9.3.	Mennyire tartja hiteles forrásnak a Google-t?	174
9.4.	Mennyire tartja hiteles forrásnak a nyomtatott folyóiratokat?	175
9.5.	Mennyire tartja hiteles forrásnak az elektronikus folyóiratokat?	176
9.6.	Mennyire tartja hiteles forrásnak a könyveket?	178
9.7.	Mennyire tartja hiteles forrásnak az e-bookot?	179
9.8.	Mennyire tartja hiteles forrásnak a könyvtárból származó audiovizuális dokumentumokat?	181
9.9.	Mennyire tartja hiteles forrásnak az internetről származó audiovizuális dokumentumokat?	182
9.10.	Milyen gyakran használja a könyvtári adatbázisokat?	187
9.11.	Milyen gyakran használja a Google által közvetített információs forrásokat?.....	187
9.12.	Milyen gyakran használja a nyomtatott folyóiratokat?	190
9.13.	Milyen gyakran használja az elektronikus folyóiratokat?	192
9.14.	Milyen gyakran használja a könyveket?	194
9.15.	Milyen gyakran használ e-bookot?	195
9.16.	Milyen gyakran használ könyvtári eredetű audiovizuális dokumentumokat?.....	197
9.17.	Milyen gyakran használ internetről származó audiovizuális dokumentumokat? ...	199
9.18.	Összegzés.....	202
9.19.	Ön részt vesz-e az internetes tartalmak gyarapításában? Kérjük, jelölje meg, amit már készített!	204
9.19/a.	Wikipédia szócikk	204
9.19/b.	Blog, blogbejegyzés	205
9.19/c.	Kommentelés.....	205
9.19/d.	Címkézés, tegelés	206
9.19/e.	Prezentáció	207
9.20.	Összegzés.....	208
10.	Hallgatói blokk (<i>Egervári Dóra</i>)	209
10.1.	Információs források használata	209
10.2.	Feladat: egy évfolyamdolgozat megírása	214
10.3.	Összegzés.....	218
11.	Fogalmak ismerete (<i>Varga Katalin</i>).....	219
11.1.	Plágium	219
11.2.	Információs műveltség.....	224
11.3.	Digitális írástudás	228
11.4.	Összegzés.....	230
12.	Ajánlások, indikátorok, standardok – Nemzetközi példák alapján (<i>Varga Katalin</i>)	232
12.1.	Hazai tapasztalatok	232
12.2.	Nemzetközi tapasztalatok	233
12.3.	Az információs műveltség követelményrendszere a felsőoktatásban.....	237
12.4.	Az információs műveltség követelményei a munkavállalók szempontjából.....	243
12.5.	Indikátorok.....	246
	Melléklet	251
	Fülszöveg helyett.....	264
	A kutatókra, szerzőkre vonatkozó adatok	265

1. BEVEZETŐ

Sipos Anna Magdolna

Könyvünk az információs műveltség hazai állapotát vizsgáló empirikus kutatás eredményeként, annak mintegy összefoglalásaként, szintéziseként készült el. A kutatás a Pécsi Tudományegyetem által elnyert, az Új Széchenyi Terv keretében meghirdetett TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0005, *Jól-lét az információs társadalomban* című program részeként létrejött, négy fős kutatócsoport munkájának köszönhetően, *A digitális megosztottság komparatív analízise* alcímen valósult meg. Maga a kutatás nem csupán a felmérés adatainak összegyűjtésére és az eredmények analízisére, hanem ennél jóval komplexebb feladatra vállalkozott. Az alprojekt legfőbb céljait a következőkben lehet definiálni. Az információs műveltség hazai jellemzőinek, jelenlegi állapotának felmérése, különös tekintettel a felsőoktatásban és a munka világában élők helyzetére és a közöttük meglévő, tudományos módszerekkel is igazolható különbségek megállapítására. Ugyancsak fontos része volt a kutatásnak az is, hogy nemzetközi ajánlásokra építve, a gyakorlatban is hasznosítható standardokat, minősítési javaslatokat, követelményeket, indikátorokat, modelleket tegyünk közismertté, illetve azok honosítására vonatkozó javaslatokat dolgozzunk ki. Az elkészült dokumentum kötetünk részét képezi. Magyarországon az információs műveltség fogalom és annak tartalma alig ismert, miközben a világ meghatározó dokumentumai azt a 21. század alapkompenciái közé sorolták, és a nyugati kultúrkörben mára már mind a pedagógiában, mind a könyvtári tevékenységekben kiemelt hangsúlyt kap. Sokat szerettünk volna azért is tenni, hogy a hazai tudományos és szakmai közéletben ismertté tegyünk magát az információs műveltség terminus technicusát, továbbá annak jelentéstartalmát. Ennek érdekében és a projekt keretében kialakítottunk és gondozunk egy, az információs műveltség témakörével foglalkozó tudásbázist, amely interaktív szakmai portálként működik: <http://informaciosmuveltség.pte.hu/>. Ezzel mintegy idehaza is intézményesítettük magát a fogalmat, lehetőséget és fórumot biztosítottunk a témában felmerülő párbeszédhez, hozzájárultunk ahhoz, hogy a téma iránt érdeklődők mind a nemzetközi, mind pedig a hazai eredményeket, tevékenységeket folyamatosan figyelemmel tudják kísérni, és emellett maguk is aktívan részt vegyenek a tudásbázis építésében. Az információs műveltség iránti érdeklődést, továbbá a szakmai portál létrehozásának szükségességét, hasznosságát igazolja, hogy a 2013 novembere óta működő fórumunknak eddig több, mint húszezer látogatója volt. Hasonló célokat szolgáltak a témában közzétett hazai és külföldi publikációk, a nemzetközi konferenciákon történő előadások, továbbá a hazai potenciális szakmai közeg számára megrendezett két workshop is. (Mind a publikációk, mind pedig a workshopok teljes dokumentációja szabadon elérhető az információs műveltség szakmai portálon.) Szintén komoly előrelépést jelentett, hogy az információs műveltségre vonatkozó kutatási tevékenység segítése érdekében együttműködést hoztunk létre azok között az intézmények között, amelyek valamilyen szempontból foglalkoznak az információs műveltséggel kapcsolatos kutatásokkal. Ezzel létrejött egy – korábban nagyon hiányzó – szakmai, tudományos közösség, hálózat, amely biztos bázisát adhatja a további kutatásoknak.

Amint azt az előzőkben már vázoltuk, kutatócsoportunk a program keretében tulajdonképpen az információs műveltség problémaköre hazai elterjedésének elemi szintű feltételét, az intézményesülési lehetőségét teremtette meg, ám ezen belül kétségtelenül kiemelkedő fontosságú volt az az empirikus vizsgálat, amelynek eredményeként elkészülhetett két hazai társadalmi réteg információs műveltségi szintjének felmérése. Könyvünk a vizsgálat során összegyűjtött adatokat és az azok nyomán készített elemzéseket tartalmazza. Szeretnénk a figyelmet felhívni arra, hogy mind az adatok, mind pedig azok analízisének, komparatív vizsgálatának eredményei nagyon fontos időszakban készültek, amikor a lakosság nagyobbik része számára

már mindennapos tevékenységgé vált a világháló használata. A legújabb statisztikai adatok szerint az internet-előfizetések száma hazánkban mára már megközelíti a 7,5 milliót. Ugyanakkor fontosnak tartjuk azt is hangsúlyozni, hogy vizsgálatunk eredményei csupán pillanatfelvételt adnak a jelenlegi állapotokról. Felmérésünk eredményeinek kiteljesedése csak abban az esetben lesz realizálható, ha bizonyos időközönként – véleményünk szerint a mai és a prognosztizálható fejlődési tempót figyelembe véve, legalább kétfévente – ezt a vizsgálatot, a szükséges módosítások elvégzése után, rendre megismételhetjük. Ebben az esetben már nem csupán egy pillanatnyi állapot rögzítésére, hanem a különböző folyamatok, változások nyomon követésére is lehet vállalkozni. Mindezekén túl azt is szeretnénk kiemelni, hogy a munkánk eredményeként létrejött könyv nem a teljes magyar társadalom, illetve annak valamennyi rétege és csoportja információs műveltségéről fest majd képet, hanem csak a felsőoktatásban tanulókról, továbbá a munka világában diplomásként dolgozókról. Éppen ezért a kíváncsok rendre visszatérő vizsgálatok mellett legalább ilyen fontos lenne az is, hogy az egész magyar társadalom információs műveltségéről készüljenek hasonló tartalmú felmérések és értékelések, mert ezek hiányában továbbra sem fogjuk tudni, hogy ki, mit tesz és mit képes tenni a világhálón, miközben már ma is az emberek egyik leggyakoribb tevékenységéről van szó.

Tekintettel arra, hogy vizsgálatunk eredményei szerint az információs műveltség terminus technicusa, de még inkább annak tartalma csak kevésbé ismert, ezért fontosnak tartjuk, hogy itt ejtsünk néhány szót magáról az **információs műveltség fogalomról, annak tartalmáról, továbbá hazai helyzetéről**. Bevezetőnknek nem célja a fogalom részletező magyarázata, azt megtették, megtették már több helyen is, kötetünk 11. fejezetében pedig ismét olvasható a fogalom magyarázata, ezért itt csak rövid definícióra vállalkozhatunk.

Az információs műveltséget a világ mértékadó nemzetközi szervezetei a 21. század olyan alpműveltségének tartják, amely feltétele az egész életen át tartó tanulás megvalósulásának, és a digitális ökoszisztéma kulcsfontosságú komponense. Az információs műveltség (information literacy) az egyén rendkívül összetett, integráló jellegű, sok részterületet, tudáselemet, gyakorlati rutint magában foglaló kompetenciája, amely nélkülözhetetlen ahhoz, hogy el tudjon igazodni az információs és a tudás alapú társadalomban, hogy ennek a társadalomnak az építőköveit alkotó információkat felelősen és értően tudja kezelni, továbbá maga is hasonló információkat legyen képes előállítani. Az információs műveltség terminus technicusának megjelenése 1974-re tehető és Paul G. Zurkowski nevéhez fűződik: először a pedagógiai, valamint a könyvtártudományi szakirodalom kezdte használni. A fogalom alkalmazása egészen az 1990-es évek második feléig, az ezredfordulóig inkább csupán lappang a nemzetközi szakirodalomban, mintsem áttörő eredményeket mutatna, majd ezt követően intenzíven terjed, jól lehet, mint minden szakmai fogalom, ez is nehezen honosodott, honosodik meg. Ennek következtében még ma is számos bizonytalanság jellemzi a fogalmat, és mind tartalmában, mind pedig megnevezésében világszerte a polarizáltság fedezhető fel benne. Talán a legelterjedtebb szakkifejezés az information literacy, illetve annak adott nyelvre történő, szó szerinti fordítása, és míg a német köznyelvben az Informationskompetenz fogalom honosodott meg, addig – ugyan ott – a tudományos szakirodalomban is inkább az angol nyelvű változatot használják. Arra is bőségesen található példa, hogy a két kifejezés együttesen szerepel. Magyarországon a szakirodalomban mindhárom kifejezés ismert, és ma úgy tűnik, hogy elfogadott terminus technicusként inkább az angol nyelvű (information literacy), illetve annak szó szerinti magyarra fordítása (információs műveltség) fog állandósulni. Ugyanakkor fontosnak tartjuk hangsúlyozni azt is, hogy létrejötté óta a kifejezés tartalma is lényeges változásokon ment át, és bizonyára az információs társadalom prognosztizálható, valamint ma még prognosztizálhatatlan kihívásaihoz igazodva továbbra is változni fog.

Az információs műveltség komponenseit a jelenlegi, általánosan elfogadott definíció szerint a következők alkotják:

1. Az információs igények pontos meghatározása;
2. A szükséges információk hatékony és eredményes megszerzése;
3. Az információk és az információs források kritikus értékelése;
4. A kiválasztott információk beépítése a már meglévő tudásba;
5. Az információk hatékony alkalmazása a meghatározott célok érdekében;
6. Az információhasználat szociokulturális, gazdasági és jogi környezetének ismerete, jog-szerű, valamint etikus információgyűjtés és -használat.

Amint látjuk, az információs műveltség kategória az információs tartalmak kezelésének kérdéseivel, módszereivel foglalkozik, semmiképpen sem keverendő össze az információs eszközök technikai kezelésére vonatkozó kompetenciákkal (computer literacy), jóllehet a két terület egyáltalán nem választható el egymástól, feltételezik, kiegészítik egymást. Az utóbbi az információkhoz jutás technikai feltételeit teremti meg, míg az előbbi a neten elérhető információk tartalmi kérdéseinek megítélésében nyújt megfelelő tudást, megfelelő képességeket, rutinokat.

Ezen a helyen nem áll módunkban részletesen bemutatni az információs műveltség témakörében megjelenő **nemzetközi ajánlásokat** és a világ más országaiban megvalósuló gyakorlatokat, legjobb példákat, ezért csupán néhány, a jövőbe is mutató állásfoglalásra, javaslatra, prognosztizálható tendenciára szeretnénk a figyelmet felhívni.

Elsőként a témában illetékes legnagyobb világszervezet, az **UNESCO** ajánlásainak ide vonatkozó részeit idézzük fel röviden. Az UNESCO Building Knowledge Societies jövőbe mutató programja a tudáshoz való egyetemes hozzáférés és a tudás bővítése kulcsfontosságú eszközének minősítette az információs műveltség fejlesztését, sőt ennél is tovább ment: az információs írástudással kapcsolatos képességeket az alapvető emberi jogok körébe sorolta. Szintén ebben a dokumentumban olvasható, hogy az information literacy fogalomkörével együtt kell ma már emlegetni a média-műveltséget (media-literacy), és ezek fejlesztéséhez a pedagógusok szakmai, módszertani felkészítését nélkülözhetetlennek tartja.

Ugyancsak fontos részleteket fogalmazott meg az **IFLA** Discover the Trends címmel közreadott ajánlása is, ám ez elsősorban a könyvtárak, a könyvtárosok számára nyújt útmutatást. Az első megatrendben megfogalmazottak szerint: a korábban soha nem tapasztalt gyorsasággal bővülő digitális univerzum mind magasabb szintű információs műveltségbeli kompetenciákat követel, ám az ilyen jellegű képességekkel nem rendelkezők, illetve lépést tartani nem tudók egyre inkább kívül maradnak az információs esélyegyenlőségen, és ez újabb, többnyire halmozott digitális hátrányokhoz, megosztottsághoz vezet. A könyvtárak feladata, hogy a ma szinte kizárólag a Google-lehetőségeket alkalmazó közönséget, társadalmat megismertesse más keresési lehetőségekkel, az információs források hitelességének vizsgálatával, valamint a hiteles, megbízható forrásokkal, fejlessze a digitális írástudás képességét.

A progresszivitásáról és innovációs szemléletéről közismert **American Library Association** a 2013. évi beszámolójában (The State of America's Libraries Report 2013) fogalmazta meg azokat az új kihívásokat és az azokra választ adni tudó könyvtári feladatokat, amelyeket az információs technológia és az információs társadalom fejlődése generált. A beszámoló iskolai könyvtárakkal foglalkozó része külön szól arról, hogy a tapasztalatok és a felmérések szerint igen alacsony a gyermekek információs műveltsége. Egy vizsgálat kimutatta azt is, hogy a digitális írástudással kapcsolatos kompetenciák fejlesztését újra kell gondolni és lényegesen nagyobb hangsúlyt kell az oktatásban e területre helyezni.

Az e-készségek fejlesztése az **Európai Digitális Menetrendnek** (Digital Agenda for Europe) is fontos részét képezi, és a korábbi főként a technológiai és a tartalmi fejlesztések központúsága mellett itt már kiemelt hangsúlyt kaptak az e-készségek (e-Skills) fejlesztésének problémái is. A dokumentum egyenesen az innovációs ökoszisztéma nélkülözhetetlen alkotóelemének minősítette az e-készségek fejlesztését. Ennek a legerősebb megnyilvánulása, hogy 2014-ben elkészült az e-Skills Manifesto (e-készségekre vonatkozó kiáltvány), továbbá az, hogy

az Európai Digitális Menetrend megvalósulásának helyzetét politikai figyelem kíséri, és évente jelentés készül a haladásról, amely részletezően tér ki az e-készségek fejlődésének állapotára is.

A nemzetközi folyamatok és jelenségek felvázolása után a következőkben áttérünk az információs műveltség **hazai jellemzőinek, műhelyeinek** számbavételére. Idehaza az ezredfordulót követő években, tehát nem a lappangó, hanem az extenzív fejlődési szakaszban jelenik meg az információs műveltség problémaköre, illetve művelésére, terjesztésére irányuló kezdeményezés. Három intézményt érdemes a kezdeményezők között kiemelni. Az egyik az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum (OPKM), a másik a Pécsi Tudományegyetem, a harmadik pedig a Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kutatóintézete, az Információs Társadalom- és Trendkutató Központ (BMGE ITTK). Az OPKM feltétlenül úttörő és nagyon alapos munkát végzett, amikor 2008-ban nemzetközi szakirodalmi szemlét állított össze az információs műveltség szakirodalmából: *Csik Tibor (szerk.): Információs műveltség és oktatásügy: nemzetközi szemle. Budapest, OFI OPKM, 2008.* Ugyancsak ebben az évben jelent meg Varga Katalin szerkesztésében és a Pécsi Tudományegyetem gondozásában a következő alapozó tanulmánykötet, *A 21. század műveltsége : E-könyv az információs műveltségről. Pécs, PTE FEEK Könyvtártudományi Intézet, 2008.* A BMGE kutatócsoportja vizsgálatai, elemzései, jelentései és egyéb publikációi is rendszeresen foglalkoztak ezzel a témával. A kutatással foglalkozó intézmények mellett az információs műveltség magyarországi megismertetésével és tudományos igényű művelésével a kétezres évek közepétől mások is gyakran foglalkoztak, alapozó tanulmányokat közöltek. Sorukból – a teljesség igénye nélkül – mindenképpen kiemelendő Koltay Tibor, Z. Karvalics László és Baráthné Hajdú Ágnes neve. Szintén ezektől az évektől jelennek meg a témában tudományos vagy módszertani, gyakorlati jellegű és a pedagógiai, valamint a könyvtártudományi és információelméleti folyóiratokban közölt publikációk is. Mindenekelőtt a *Könyv és Nevelést*, továbbá az *Új Pedagógia Szemlét* és az *Információs Társadalom*, továbbá a *Tudásmenedzsment* című folyóiratokat kell itt nevesítenünk, de ezeken kívül más lapokban is rendre jelentek meg ilyen tartalmú írások.

Az információs műveltség hazai kultúrájának, tudományos renoméjának kialakításában igen fontos esemény volt, amikor a PTE Felnőttképzési és Ember Erőforrás Fejlesztési Kar Könyvtártudományi Intézete gondozásában az informatikus könyvtáros képzés bolognai átszervezése során a BA-szintű képzés egyik szakirányaként beépült a felsőoktatásba is. Innentől kezdve hallgatók sokasága választotta a szakirányt, és fejezte be BA-szintű tanulmányait ilyen tartalmú szakdolgozattal. A felsőoktatás tekintetében a másik fontos fegyvertény volt, amikor a könyvtárpedagógia-tanár, majd később a könyvtárostánár curriculumai, képzési, kimenetei követelményeibe kiemelt hangsúlyt kapott az információs műveltséggel kapcsolatos ismeretek elsajátítása. Később pedig 2012-ben, Dömsödy Andrea nevével fémjelezve elkészült a témában az első PhD értekezés, amelyet azóta már több is követett.

Az alig egy évtizedes múlt számbavétele során ki kell emelnünk, hogy az informatikus könyvtáros képzésben, a könyvtárpedagógia-tanár, továbbá a könyvtárostánár szakon meghonosodni látszik az információs műveltség fejlesztése fontosságának és benne a könyvtárak és a könyvtárosok szerepének felismerése. Ugyanakkor ezt a tendenciát lényegesen kisebb ütemben érezzük meggyökerezni a pedagógus- és az andragógusképzésben, a pedagógiai és az andragógiai műhelyek munkáiban. 2012-től ugyan minden évben megtartják az ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar kutatócsoportjának szervezésében a Digitális Pedagógus konferenciákat, és a munkacsoport fontos kutatásokat is végez, ám ennek ellenére mégis úgy tűnik, hogy a digitális univerzum követelményeként jelentkező információs műveltség fejlesztésének szükségessége, az ebből fakadó pedagógusi, andragógusi szemléletmód, valamint az annak kialakításában döntő szerepet játszó pedagógus- és andragógusképzés, továbbképzés még nagyon távol van attól, hogy megfelelő partnerek vagy bázisok legyenek az információs műveltség kialakításában. A rokonterületekről érdemesnek tartjuk még megemlíteni a Digitális Állampolgárság kutatócsoport (ELTE) munkáját is, ám azt tudnunk kell, hogy az ő kutatásaik

elsősorban a digitális készségek körül mozognak, így csupán érintik az információs műveltség komplex témakörét. Ám a kétségkívül meglévő, többnyire elszigetelt, az egyéni kutatói érdeklődések szintjén megrekedő kezdeményezések ma már nem elegendőek ahhoz, hogy az életünk csaknem minden színterén megjelenő információkezelési igények szakszerűek és tudatosak legyenek. Ezen a téren fontosnak tartjuk hangsúlyozni a kötetünkben többször visszatérő alapelvet: jelentősebb előrelépést csupán az ebben a komplex témában érintett összes, a formális és az informális tanulást megvalósító és segítő szervezet nagyon céltudatos és progresszív együttműködésével, az egyes komponensek egymással szinkronban lévő, harmonikus és közös fejlesztésével lehet elérni.

A hazai körkép bemutatását az információs műveltség fejlesztésére irányuló **politikai akarat és jogi szabályozás** dokumentumainak bemutatásával fejezzük be. Mindenekelőtt szólnunk kell a Nemzeti Infokommunikációs Stratégia 2014-2020 című dokumentum ide vonatkozó részeiről. A stratégia erősen támaszkodik az Európai Digitális Menetrendre, ezért fő csomópontjainak meghatározásában is az ezzel való szinkronitás jellemzi. A program átfogó stratégiai célja a digitális ökoszisztéma kiegyensúlyozott, arányos és komplex fejlődésének biztosítása, az infokommunikációs eszközök és szolgáltatások pozitív versenyképességi, növekedési, foglalkoztatási és esélyegyenlőségi hatásainak elősegítése. A stratégia négy fő pillérre épül, amelynek egyike a digitális kompetenciák fejlesztése. (Csak zárójelben tudjuk megjegyezni, amire bevezetőnk első részében már utaltunk, nevezetesen a következtetlen terminus technicus használatot. A stratégia mindvégig digitális kompetenciákról, digitális írástudásról, számítógép-használatról beszél, ám a szöveg valós tartalma nagyon közel van az információs műveltség komplex kategóriához.) A digitális kompetenciák fejlesztésére irányuló törekvések korábban nem tapasztalt mértékű megjelenése egy nemzeti stratégiában feltétlenül üdvözlendő, ám megnyugtatóvá majd csak akkor válhat, ha a stratégiai terv egyes elemeihez kapcsolódó feladat- és eszközrendszer pontosabb definiálása is megtörténik. A stratégia kiemelt feladatnak tartja a hazai mikro- és kisvállalkozások, továbbá az ott dolgozó alkalmazottak, valamint a közszolgálati alkalmazottak és tisztviselők internethasználatának és internet-kultúrájának emelését. Ennek meghatározó elemeként a közoktatásban és a felnőttképzésben tevékenykedő pedagógusok, képzők, továbbá a közszolgálati szektorban dolgozók digitális kompetencia szintjének emelését, fejlesztését kulcsfontosságúnak minősíti a dokumentum. A stratégia a digitális kompetenciák kiemelt céljaiként – a lakosság digitális képességeinek fejlesztése, a hazai mikro- és kisvállalatok, valamint azok alkalmazottai esetében – számszerű adatokat is meghatároz. Ugyanakkor a közszolgálati alkalmazottak és tisztviselők, továbbá a pedagógusok, a felnőttoktatásban tevékenykedők digitális kompetenciáinak kívánatos szintje definiálásánál már jóval óvatosabb és az általánosságok szintjén mozgó célkitűzéseket ír elő. A Nemzeti Infokommunikációs Stratégia olyan célokat határoz meg, amelyek végrehajtásának segítése 2013. január 1-től a könyvtárak alapfeladataként jelenik meg a nyilvános könyvtári ellátásról szóló 1997. évi 140. törvényben: „55. § (1) A nyilvános könyvtár alapfeladatai: ... g) a könyvtárhasználókat segíti a digitális írástudás, az információs műveltség elsajátításában, az egész életen át tartó tanulás folyamatában,...”

Az információs műveltség témakörével foglalkozó fórumok, intézmények számbavétele igen szemléletesen mutatja azt a helyzetet, ami lényegében megbénítja a téma hazai művelésének hatékonyabb működését. Azt láthatjuk ugyanis, hogy idehaza nincs az ilyen tartalmú kutatásoknak gesztora és főként finanszírozója. E helyett az egyes intézmények és személyek atomizált, egymással a legjobb esetben is csupán a személyes kapcsolatok révén párbeszédet folytatók munkájával, erőfeszítéseivel találkozhatunk. Éppen ezért tartottuk igen fontosnak az intézmények és személyek – legalább a virtuális térben történő – találkozási feltételeinek megteremtését, továbbá a kutatások és a szakmai diskurzusok virtuális intézményesítését. Ugyanakkor nem hagyható figyelmen kívül, hogy az információs műveltséggel és annak fejlesztésével foglalkozó intézmény, intézményrendszer, a problémakör teljességét átfogni képes

team – az egyedi erőfeszítések ellenére – még ma is hiányzik a palettáról, és ennek hiányát nem tudják pótolni a kétségkívül meglévő, ámde ad hoc jellegű innovációk és kutatások, mint ahogyan saját kutatásunk és az általunk létrehozott valós és virtuális fórumok sem.

Az empirikus kutatások eredményeinek bemutatása, elemzése csak akkor válhat hitelessé, ha a **vizsgálat módszereit** is módunkban áll ismertetni. Ezért a következőkben ezekkel a szempontokkal foglalkozunk. Amint már azt korábban is leírtuk, az információs műveltség szintjének felmérésére irányuló empirikus kutatásunk az Új Széchenyi Terv keretében meghirdetett TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0005, Jól-lét az információs társadalomban című és a PTE által gondozott program finanszírozásával, illetve keretében, annak egyik alprojektjeként valósult meg. Az alprogram fókuszában a digitális megosztottság kérdéskörének hazai helyzete, annak feltérképezése, komparatív vizsgálata állt. Ennek a komplex projektnek a részét képezte az információs műveltség szintjének vizsgálata, illetve összehasonlítása a különböző társadalmi csoportokban és rétegekben. A kutatás szükségességét igazolja, hogy az úgynevezett elsődleges digitális megosztottság, amely főként a technikai feltételek különbözőségeiből adódik – mint például az internetpenetráció, a nagy teljesítményű, gyors adatátviteli hálózat, a viszonylag fejlett tartalomszolgáltatás – az európai kontinensen belül napjainkra, ha teljesen nem is tűnt el, de egyre kevésbé jellemző. Ám mellette mind markánsabban jelennek meg a digitális megosztottság újabb szempontjai, mint például az egyén ide vonatkozó tudása, a társadalmi, szociális helyzet, az Európán belüli, illetve az egyes országokon belüli területi, regionális megosztottság, a halmozottan hátrányos térségek jellemző leszakadása az európai, illetve az országos átlagtól. A társadalmi csoportok közül különösen domináns az életkor szerinti különbözőség, továbbá a lakóhely, illetve a tágabb régió gazdasági, társadalmi fejlettsége, elmaradottsága. Az egyén szempontjából a másodlagos digitális megosztottság legfontosabb meghatározóivá váltak az élet más területein is érvényesülő általános társadalmi rendezőelvek: a nemi hovatartozás, a munkaerőpiacon elfoglalt státusz, a tanulási környezet, a jövedelmi helyzet, az iskolázottság, az életkor, a lakóhely. Ezért az információs műveltség állapotára vonatkozó vizsgálatunkat ebbe a környezetbe építettük bele, és ezek figyelembevételével elemeztük az eredményeket is. Vizsgálatunk fontos szempontját képezte még a felsőoktatásban tanulók és a munka világában többnyire diplomásokként foglalkoztatottak információs műveltségi szintjének felmérése és a két csoport mutatóinak összehasonlítása. Kíváncsiak voltunk arra, hogy valóban indokoltak-e azok a feltételezések, amelyek a sajtóban, a médiában és a közismeret szintjén ebben a témában igen leegyszerűsített tartalommal megjelennek. Nevezetesen, hogy valamiféle hatalmas szakadék létezik a digitális bennszülöttek és a bevándorlók között, továbbá arra is, hogy indokoltan feltételezzük-e azt a toposzt, amely szerint a „mai fiatalok folyamatosan a számítógépen csüngenek”, és a tanulásukat is kizárólag a neten megjelenő forrásokra építik. Előrebocsátjuk, hogy vizsgálatunk egyáltalán nem igazolta ezeket az állításokat, ennél a felmérésünk által megrajzolt, valós kép jóval differenciáltabb és sokkal árnyaltabb.

Ugyanakkor hozzá kell tennünk, hogy vizsgálatunk – jóllehet országos méretű volt, és meglehetősen nagyszámú, 2599 fő résztvevővel zajlott, ám – mivel nem tükrözi a hazai általános demográfiai viszonyokat, ezért erre vonatkozóan nem reprezentatív. Nem lehet az, mivel a célközönséget a hazai hallgatói réteg mint a jövő potenciális értelmisége, továbbá a már dolgozó diplomások jelentették. Mindazonáltal a hazai társadalomnak ezekre a rétegeire vonatkozóan reprezentatívnak minősül. S hogy miért pont ezek a rétegek? Azért, mert – miközben pontosan ismert számunkra, hogy a 21. század minden emberének szüksége van megfelelő színvonalú és az ő életformájához, életmódjához illeszkedő információs műveltségre, aközben úgy gondoljuk, hogy – ezeknek a társadalmi rétegeknek a tagjai azok, akik a tanulás mint életforma, továbbá a tudás folyamatos bővítésével a munkaerőpiacon a jobb pozíciók megszerezhetősége miatt a leginkább motiváltak, leginkább kényszerítettek a magas színvonalú, tudatos információkezelésre. A célközönségünk kiválasztását indukálta az is, hogy a ko-

rábbi, hasonló témájú, de mikroszintű kutatásaink is ezekre a rétegekre irányultak, így meglehetősen nagy tapasztalatokkal rendelkezünk már e sajátos társadalmi csoport információszerzési és -kezelési szokásairól, gyakorlatáról.

A felmérésre vonatkozó **kérdőív tartalmának** összeállítása során figyelembe vettük a korábbi, vizsgálatainkban felhalmozott tapasztalatokat, a hasonló nemzetközi és hazai felméréseket és azok eredményeit is. Ezek mellett konzultáltunk szociológusokkal és olyan kollégákkal is, akik hasonló felmérésekben, valamint az információs műveltség témakörében járatosak. Itt a helye és ideje annak, hogy köszönetet mondjunk a munkánkhoz a legtöbb segítséget nyújtó kollégáknak: dr. Kocsis Mihálynak, dr. Koltay Tibornak, dr. Kleisz Teréznek, dr. Reisz Teréziának.

A vizsgálat teljes egészében elektronikus úton zajlott. Ennek során, a pályázati finanszírozásnak köszönhetően, két cég segített a kérdőívek elektronikus átalakításában, az érkezett válaszok begyűjtésében, rendszerezésében, feldolgozásában, továbbá a kérdőívek célközönséghez történő eljuttatásában. Tekintettel arra, hogy munkájukat a legnagyobb megelégedettségünkre végezték és mindvégig korrekt kapcsolatot tanúsítottak, ezért és nem utolsósorban fontos módszertani ajánlasként nevesítjük mindkettőt. A kérdőívek elektronikus változatának elkészítésében az *EvaSys* szoftverrendszert használtuk, amelynek kezelésében a *VSL Kft.*, míg a kérdőíveknek a célközönséghez történő eljuttatásában a *Creativa Kommunikációs Ügynökség* volt segítségünkre. A lehető legeredményesebb adatgyűjtés érdekében a személyes és Facebook-kapcsolatainkat is latba vetettük. Csak köszönettel szólhatunk arról is, hogy több felsőoktatási intézmény operatív módon is segített felmérésünk hírverésében, ám közülük mindenképpen ki kell emelnünk a *Miskolci Egyetemet*, amely intézmény a honlapjára emelte be kérdőívünk linkjét. Ezek nélkül a támogatások nélkül bizonyára nem sikerült volna ilyen nagy mintával dolgoznunk, és hozzá kell tennünk, hogy a motivációs ajándékok ellenére is munkánk során az egyik legnehezebb feladatot jelentette az elegendő mennyiségű minta előteremtése.

Az alábbiakban röviden szeretnénk tájékoztatást adni **felmérésünk legfontosabb adatairól**. A kérdőívet kizárólag online formában terjesztettük, és ez – tekintettel annak témakörére – egyrészt célszerű volt, másrészt pedig nehézségeket is okozott. Az online eljuttatás és kitöltési módszer az internetet nem használók kizárásának veszélyét hordozta magában, ám tekintettel vizsgálatunk tárgykörére, úgy gondoltuk, hogy a neten kívül maradók kérdéseink jelentős részét valószínűsíthetően nem értenék, illetve tapasztalatok hiányában nem tudnának azokra érdemleges és hiteles válaszokat adni.

A felmérésben használt kérdőív 2014. március 11. és 2014. április 5. között volt elérhető a Pécsi Tudományegyetem honlapjának erre kijelölt területén. Igen tanulságosnak tartjuk az előbbi ciklust a kitöltés gyakoriságát bemutatni, ezért röviden erről is szólunk. A beérkezett kérdőívek gondozását végző cég naponta küldött jelentést a felmérésbe bekapcsolódottak számáról, továbbá a nap minden órájára lebontva a pillanatnyi részvételi hajlandóságról. Az így összegyűjtött adatok már önmagukban is külön elemzést érdemelnének, hiszen az órára lebontott kitöltési adatok nagyon hűen tükrözik célközönségünk időbeosztását, illetve annak periodicitásait. A nap 24 óráját figyelembe véve a legnagyobb válaszadási gyakorlat délelőttönként 9-11 óra, délutánonként 14-16 óra, esténként pedig 21-22 óra közé esett, de különösen a hallgatók esetében, tekintélyes mennyiségű kitöltésre került sor éjjel és 2 óra között. Legkisebb aktivást pedig 2 és 7 óra között láthattunk. Ugyancsak fontos tapasztalat volt, hogy a kitűzött mennyiség elérése érdekében folyamatosan gondoskodnunk kellett a figyelem fenntartásáról. Az indulás napján közel 200 fő töltötte ki kérdőívünket, majd napról napra csökkent az érdeklődés, míg a harmadik napon már csupán 38 kitöltőnk volt. Ez egyértelműen azt mutatta, hogy amennyiben nem sikerül az érdeklődést tartósan fenntartani, úgy nem tudjuk majd elérni a tervezett mennyiségű kérdőív kitöltését. Ezért az első nagy visszaesés napjától kezdve – figyelemmel kísérve a VSL napi jelentéseinek a kutatócsoporthoz eljuttatott adatait, illetve a kitöltési kedv hullámváltozásait – összesen négy alkalommal és partnereink segítségét is igénybe

véve, a kérdőívre vonatkozó figyelemfelhívás sokféle módszerével éltünk. A különböző szakmai virtuális fórumokon úgymond „ráerősítettünk” a kérdőív létrejöttére. Ebben igen sokat segítettek azok az ismerősök, kollégák, akik felhívásunkat saját környezetükben és különböző csoportokban, a Facebook és más közösségi alkalmazások segítségével megosztották. Amint már korábban leírtuk, egyáltalán nem volt könnyű feladat a tervezett mennyiségű kitöltött kérdőív teljesítése, és csak ezekkel a módszerekkel sikerült megvalósítani az érdeklődés folyamatos fenntartását, továbbá ennek révén a kitöltött kérdőívek tervezett és szükséges mennyiségének begyűjtését.

A kérdőív összesen 65 kérdést tartalmazott, a kitöltött kérdőívek száma 2599 darab volt. Ez azt jelentette, hogy összesen közel 170 ezer választ kellett összesítenünk, értékelnünk, és ebbe még nem számítottuk bele a több válasz lehetőségét is magában rejtő kérdéseket. Igen nagy adathalmaz áll tehát rendelkezésünkre, amelynek analízisét, pontosabban szólva az elemzések eredményeit legrészletezőbben kötetünkben tesszük közzé. Az elektronikus formában rendelkezésünkre álló adathalmaz a pályázati dokumentáció mellékletét képezi, annak megőrzését, használatát továbbra is biztosítjuk. Előzetes terveink szerint a felmérés alanyainak optimális megoszlását a következők szerint határoztuk meg: a hazai felsőoktatás diákjainak részvételét $\frac{2}{3}$, míg a munka világában élők részvételét $\frac{1}{3}$ arányban szeretnénk volna a felmérésben látni. Ezt az arányt sikerült is elérnünk, jóllehet – és ezt éppen a vizsgálatunk tettenégyértelművé – a két kategóriát nem lehet éles vonallal egymástól elkülöníteni: a mai gyakorlat azt mutatja, hogy a diákok között nagy arányban vannak azok, akik már dolgoznak, és ez fordítva is igaz, a dolgozók között igen sokan vannak olyanok, akik munkájuk mellett, felsőoktatási intézményben is tanulnak.

A felmérés során összegyűjtött adathalmaz rendszerezéséhez, lekérdezéséhez, elemzéséhez a Pécsi Tudományegyetemen rendelkezésünkre álló **IBM SPSS Statistics programrendszer**t használtuk, amelynek segítségével képesek voltunk az adatok meghatározott szempontok szerinti generálására, a komparatív elemzésekhez szükséges adatok összegyűjtésére, továbbá a mélyebb összefüggések megjelenítésére is. Nem állíthatjuk, hogy a rendelkezésünkre álló adathalmaz valamennyi elemzési, összehasonlítási lehetőségével éltünk, ennek határt szabnak kötetünk és munkánk korlátjai, de a legszignifikánsabb eredmények könyvünkben olvashatók. Meggyőződésünk, hogy még így is igen alapos adatgyűjtést és annak nyomán analízist végeztünk, meglehetősen differenciált, jól árnyalt eredményekről lehet olvasni kiadványunkban. A könyv összeállítása során igen fontosnak tartottuk, hogy a számadatok és az elemzések közlését megfelelő és gazdag szemléltetőanyag kíséresse, ezért minden esetben, amikor az alkalmazható volt, táblázatokkal, százalékos arányokkal ellátott diagramok sokaságát szerkesztettük meg és tesszük is azokat közzé a kötetben. Ezek segítségével az ábrázolt jelenségek és folyamatok sokkal szemléletesebben jelennek meg, mintha csupán az adatok közlésére szorítkoztunk volna.

A módszertani kérdések között szólnunk kell arról is, hogy a kézirat elkészülte után jelent meg a **magyar helyesírásra vonatkozó szabályzat 12. kiadása**. Sokat gondolkodtunk a helyes eljárásról, míg végül azt a döntést hoztuk, hogy a már elkészült szöveget, pontosabban szólva annak helyesírását nem igazítjuk az új szabályzathoz, hanem a 11. kiadás szabályait alkalmazzuk. Ezt maga az új szabályzat lehetővé teszi, hiszen az MTA közleménye szerint: „...Az előző, tizenegyedik kiadás 2016. szeptember 1-ig marad érvényben. Ennek értelmében egy éven keresztül a változások előtti és utáni szabályok szerint írt szövegek egyaránt szabályosnak számítanak.”

Végül érdemesnek tartjuk arra is kitérni, hogy **mi magunk hogyan ítéljük meg** az elvégzett, mintegy kétéves munkát. Annyit feltétlenül szeretnénk előrebozsátani, hogy már évek óta dédelgetett, ám az anyagi lehetőségek hiánya miatt mindezidáig meg nem valósítható szándékunk, akarattunk válhatott valóra. Nem állíthatjuk, hogy felmérésünk és a kötetben közzétett elemzések sora a világ legjobbjára lenne, de azt biztosan állíthatjuk, hogy a tőlünk telhető legjobbjára. A mindössze négy fős kutatócsoport minden tagja, és tegyük hozzá, hogy segítő appará-

tusunk is a legjobb tudásával, szabadidejét, energiáit nem kímélve, szívét-lelkét beletéve viszonyult a munkához. Már önmagának a pályázatnak az összeállítása, majd az eredményes pályázat nyomán megjelenő és ránk háruló feladatok is tetemes időráfordítást igényeltek, nem is beszélve a kérdőív szerkesztéséről, pontosításáról, a felmérés lebonyolításáról és nem utolsósorban az adatok összesítéséről, továbbá analiziséről. Nem végeztünk ugyan számadást, de még csak becslést sem arra vonatkozóan, hogy a pályázati támogatás révén a kutató team tagjai számára lehetővé váló néhány tízezer forintba rúgó plusz anyagi juttatás milyen arányban áll a befektetett energiákkal és a ráfordított idővel, de biztosak vagyunk abban, hogy ebből a szempontból „nem érte meg”. Nem szeretnénk farizeusoknak tűnni, de el kell mondanunk, hogy ez a szempont valójában alig-alig érdekelte a kutatócsoport tagjait. Ezzel szemben sokkal inkább a szakmai lehetőség és a szakmai kihívás lebegett szemünk előtt, és az, hogy több éve dédelgetett vágyunkat valóra tudtuk váltani.

Befejezett munkánk és az annak nyomán megjelenő eredményeink, köztük a most kézbe vehető kötetünk is azt a célt szolgálja, hogy az információs műveltség fogalomköre, tartalma minél szélesebb körben váljon ismertté és minél mélyebben ágyazódjon be mind a hazai társadalom tudatába, mind a tudományos életbe, mind pedig a köznapi gondolkodásba. Mindezekén túl a felméréssel az is célunk volt, hogy Magyarországon végre elkészüljön egy olyan alapozó vizsgálat, amely az információs műveltség mai állapotát tükrözi és rögzíti. Hangsúlyozni szeretnénk, hogy ilyen tartalmú vizsgálat még nem készült Magyarországon, csupán olyanok voltak, amelyek ennek a rendkívül összetett fogalomnak és jelenségnek csupán egy-egy szegmensét, továbbá az információs műveltséghez kapcsolódó társ- és rokonkompetenciákat vizsgálták. Ebből a szempontból felmérésünk példaértékű is lehet, s hogy az lesz-e, arról a témával foglalkozóknak, a szakmának kell döntenie, és amelynek mind tartalmi, mind módszertani tanulságai – reményeink szerint – tovább hasznosulnak majd.

Fontosnak tartjuk azt is hangsúlyozni, hogy végzett munkánkat, továbbá annak eredményeit egyfajta kiindulópontnak, szakmai alapvetésnek szántuk. A munka megkezdése előtt – tekintettel a rendelkezésünkre álló, véges szakmai, emberi és anyagi erőforrásokra – elvi megállapodásra kellett jutnunk. El kellett döntenünk, hogy megpróbáljuk-e az információs műveltség lehető legszélesebb spektrumát felmérni, jól tudva, hogy a horizontálisan széles kiterjesztés nem teszi majd lehetővé a teljes mélységekre is kiterjedő vizsgálatokat, vagy az információs műveltség néhány komponensét kiemelve, azokra vonatkozóan végzünk felmérést. Az utóbbi esetben vertikálisan nagy mélységeket tudtunk volna bejárni, de fel kellett volna adnunk a viszonylagos teljességre irányuló szándékainkat. Döntésünk tartalmát erősen befolyásolta, hogy szakmai, tudományos és empirikus kutatáson alapuló, szakmai alapvetésnek szánt felmérést és reprezentációt szerettünk volna megvalósítani, ezért az első változat mellett tettük le voksunkat. Vagyis arra vállalkoztunk, hogy az információs műveltségre vonatkozó, lehető legszélesebb területekre irányuljon felmérésünk, belegondolva azt is, hogy erre a kutatásra alapozva további vizsgálatok és elemzések válnak majd lehetővé, és azt is, hogy ehhez talán némi motivációt adhat és kedvet is kelthet könyvünk.

Bevezetőnk végén szeretnénk hangsúlyozni azt is, hogy az információs műveltség hazai állapotát rögzítő alapkutatásunknak az adhat valódi jelentőséget, ha további kutatásokat is indukál majd. Ezek egyaránt lehetnek horizontálisan szélesek, kiválasztva más társadalmi csoportokat, vagy éppen vertikális mélységeket felderítő, akár az általunk vagy mások által vizsgált csoportokra vonatkoztatva. Lényegében minden kutatás, ami az információs műveltség témakörében megvalósul, részünkről üdvözlendő. Csupán egyetlen dolgot lenne nehéz számunkra elfogadni, ha témakörünk kutatását továbbra is az esetlegesség, az ad-hoc-ság, az atomizált kutatás, vagy – a legrosszabb esetben – néma csend övezné. Úgy gondoljuk, hogy a mindennapok leggyakoribb és legjellemzőbb tevékenységének ismerete, a neten történő információkeresés és -kezelés gyakorlata, minősége nem lehet az egyének magánügye, hanem éppen ellenke-

zőleg, mindannyiunk közügye. Éppen ezért nem lehet magánügy az sem, hogy milyen kompetenciákkal rendelkeznek az emberek ahhoz, hogy a lehető leghatékonyabb információkezelési módszerek beépüljenek a napi rutinjaik közé, és annak elemei legalább olyan szinten váljanak az egyén tudásának részévé, mint az írás, az olvasás, vagy éppen a számolás.

Az erről való mély meggyőződésünk tudatában és a továbbgondolás, a munka folytatása jegyében ajánlja az olvasók figyelmébe a könyvet, továbbá a benne közzétett adatokat, jelenségeket, tendenciákat, megfogalmazott gondolatokat

a kötet szerkesztője.

Budapest – Pécs, 2015. augusztus

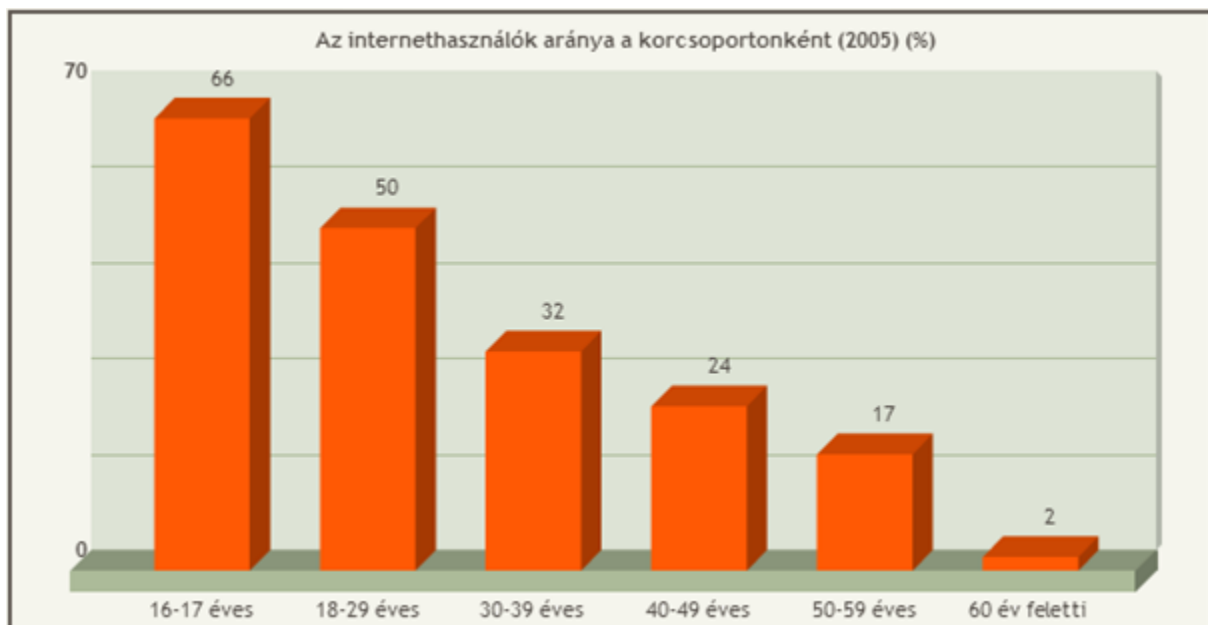
2. SZEMÉLYES ADATOK

Egervári Dóra

Az információs műveltséggel összefüggő készségek, jellemvonások vizsgálatának első fázisaként a válaszadók szociológiai háttérének feltérképezése a feladat. Ezért elsőként a kutatásban résztvevők nemét, lakóhelyét, életkorát és a legmagasabb iskolai végzettségét vizsgáljuk. A kutatásban résztvevők alapvető szociális jellemzésére azért van szükség, mert az olvasásra, internethasználatra, információszerzésre és -felhasználásra egyértelműen hatással van a válaszadók életkora, lakóhelye, legmagasabb iskolai végzettsége.

Az internethasználatot, illetve az ezzel összefüggő készségeket már az ezredforduló előtt is vizsgálták. Magyarországon a TÁRKI 2005-ben készített utoljára átfogó felmérést¹ az internethasználatról. A vizsgálat eredményei között fellelhetők az alapvető szociológiai jellemzők és az internethasználat között tapasztalható összefüggések. Valamennyi vizsgált szegmens területén megfigyelhetünk eltéréseket, ami arra enged következtetni, hogy az alapvető szociológiai jellemzők is hatással vannak az internethasználatra. A TÁRKI 2005-ös kutatásában szereplő arányszámok természetesen nem fedik le a 2015-ös állapotot, azonban a vizsgálati eredmények tendenciái a mai napig érvényesek.

Az életkor vonatkozásában különösen jelentős különbségek figyelhetők meg az egyes (Baby boom, X, Y, Z) generációkhoz tartozók között, hiszen míg az idősebbek feltételezhetően a hagyományos, addig a fiatalabbak az elektronikus forrásokat részesítik előnyben. Ezt a hipotézist a TÁRKI 2005-ben már bizonyította, a diagramról pedig folyamatosan csökkenő tendencia figyelhető meg az internethasználat és az életkor vonatkozásában.² És bár ezek az arányok az elmúlt tíz év során folyamatosan nőttek, a tendencia a mai napig is megfigyelhető.

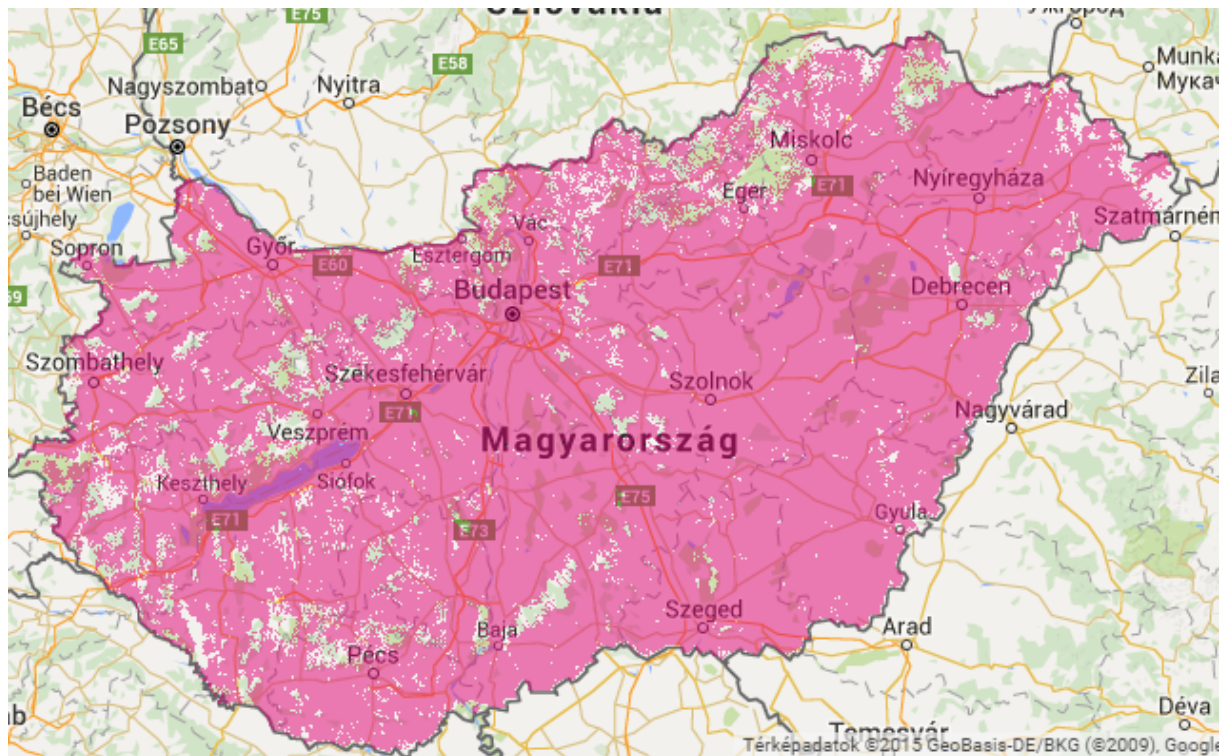
1. diagram

Internethasználók aránya a korcsoportonként

¹ World Internet Project ITTK-TÁRKI.
<http://www.tarsadalomkutatas.hu/termek.php?termek=TABRA-A-331> (2015.08.15.)

² World Internet Project ITTK-TÁRKI. Az internethasználók aránya a korcsoportonként.
<http://www.tarsadalomkutatas.hu/termek.php?termek=TABRA-A-331> (2015.08.15.)

A lakóhely tekintetében az játszik főszerepet, hogy az adott településen milyen sáv szélességű internet érhető el, hiszen mind a kábeles, mind a mobilinternet esetében vannak fehér foltok az ország különböző területein. Erre bizonyíték a Magyar Telekom 4G mobilinternet lefedettség térképe³, amely egyértelműen azt mutatja, hogy vannak térségek, amelyek hátrányos helyzetűnek számítanak az internet-hozzáférés tekintetében.

1. ábra
4G mobilinternet lefedettség

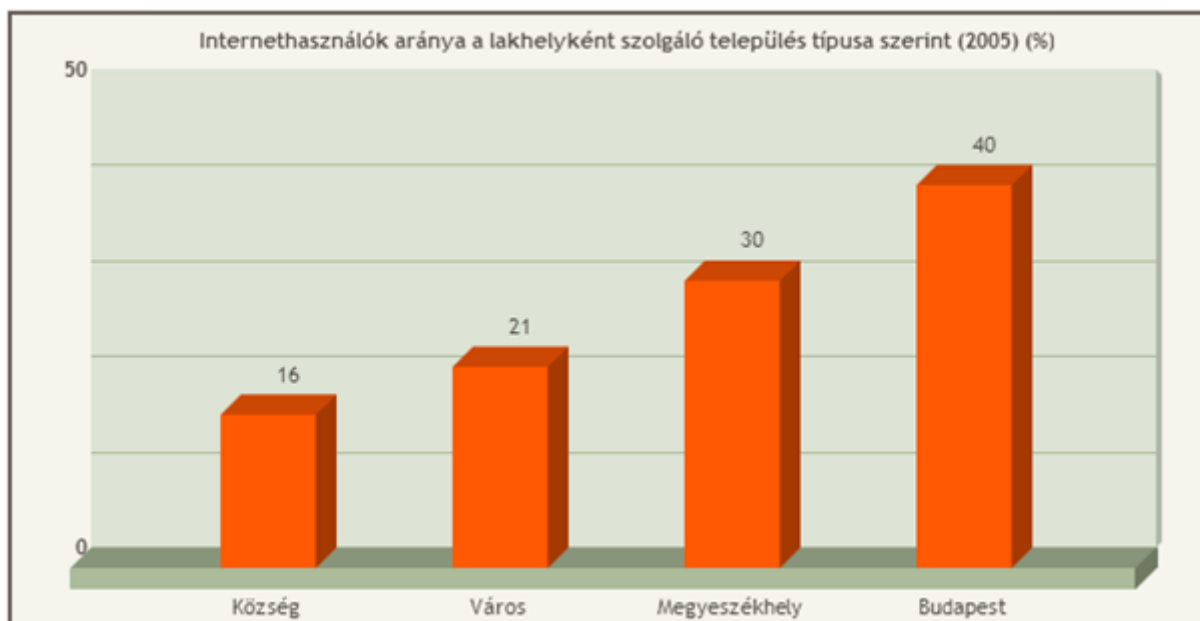
A sáv szélesség mellett természetesen a lakóhely típusa is meghatározó, hiszen nem mindegy, hogy a fővárosban vagy egy tanyán lakik a válaszadó. Mindezt a TÁRKI felmérése⁴ is bizonyítja (2. diagram).

A legmagasabb iskolai végzettség tekintetében hasonlóan emelkedő tendenciára számíthatunk. Ugyanis aki magas iskolai végzettséggel rendelkezik, az nagyobb valószínűséggel a szolgáltatói/információs szférában fog elhelyezkedni, mint agrár/ipari területen. Ehhez szorosan hozzátartozik, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők a munkájuk során szinte folyamatosan használják a számítógépet, internetet, ez pedig az alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőkre nem jellemző ilyen mértékben. Ezt a TÁRKI⁵ is bizonyította, így az oszlopdiagram eredményei között felfedezhető a növekvő tendencia, amelynek két szélsőértéke között több mint 50%-os a differencia. (3. diagram).

³ Lefedettségi térkép. <http://www.telekom.hu/mobil/lakossagi/ugyintezes/lefedettseg> (2015.08.21.)

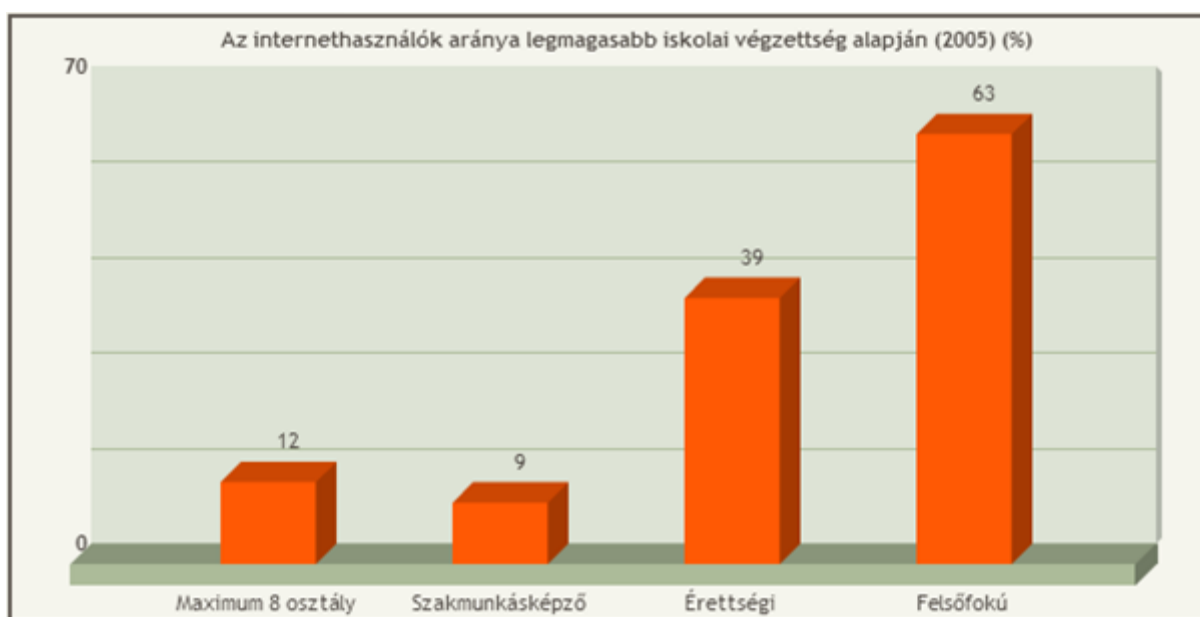
⁴ World Internet Project ITTK-TÁRKI. Internethasználók aránya a lakhelyként szolgáló település típusa szerint. <http://www.tarsadalomkutatas.hu/termek.php?termek=TABRA-A-334> (2015.08.21.)

⁵ World Internet Project ITTK-TÁRKI. Az internethasználók aránya legmagasabb iskolai végzettség alapján. <http://www.tarsadalomkutatas.hu/termek.php?termek=TABRA-A-332> (2015.07.12.)

2. diagram

Internethasználók aránya a lakhelyként szolgáló település típusa szerint

3. diagram

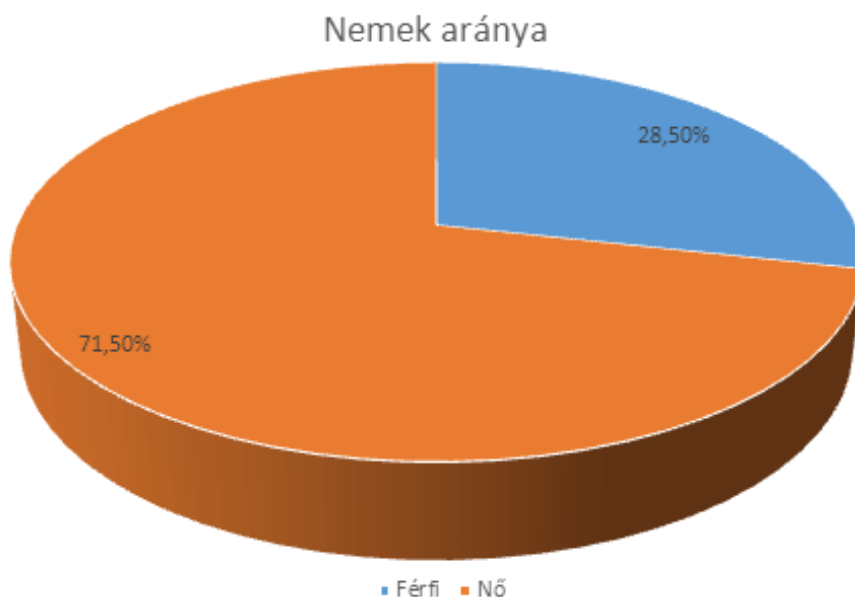
Internethasználók aránya legmagasabb iskolai végzettség alapján

Ezek az alapvető jellemzők a későbbi fejezetekben még kiegészülnek a következőkkel: felsőoktatási intézménynek hallgatója-e, rendelkezik-e munkahellyel, illetve hogy a számítógép- és internethasználat, valamint az olvasás mint tevékenység mennyire épült be a válaszadó szokásrendszerébe. Hiszen az alapvető szociológiai jellemvonások mellett ezek is nagyban meghatározzák, hogy a válaszadók milyen sajátosságokkal rendelkeznek az információszerzés és -felhasználás területén.

2.1. A kérdezett neme

A 2599 fős mintájú kutatásban a nemek arányát tekintve nem számolhatunk kiegyensúlyozott szerkezettel. A nők ugyanis sokkal nagyobb arányban képviseltették magukat a vizsgálatban, mint a férfiak. Ám ez az eltolódás a nemek vonatkozásában korántsem számít meglepőnek. A kérdőíves kutatásunkat kizárólag online platformon tettük elérhetővé, amelyre e-mailen keresztül, valamint a közösségi médiában hívtuk fel a figyelmet. Bizonyítható, hogy az ilyen típusú megkeresésre, felkérésre a nők fogékonyabbak, nagyobb arányban mutatnak hajlandóságot online kérdőívek kitöltésére, mint a férfiak. Ezért ezzel is magyarázható, hogy a felmérésünkben a válaszadók 71,5%-a nő, és csupán 28,5%-a volt férfi. Emiatt a nagyarányú eltolódás miatt sem számít reprezentatívnak a felmérésünk, hiszen ez az arány nem képezi le összetársadalmi szinten a nemek szerkezeti eloszlását. Ugyanakkor a kutatás eredményeire egyértelműen befolyással van a női nem túlsúlya.

4. diagram

A kutatásban résztvevők aránya nemek szerint

2.2. Mikor született?

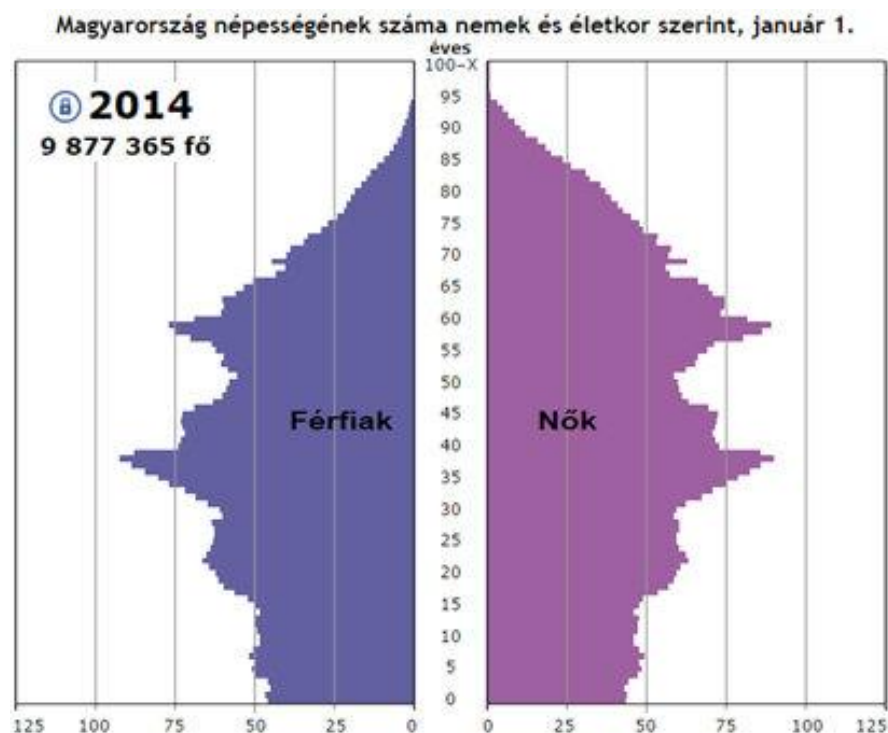
Az életkor tekintetében az 1990-es évek elején született válaszadók vannak többségben. Az 1990-1995 között született válaszadók adják a kutatásban résztvevők felét. Emellett 30%-os aránnyal szerepelnek az 1980-as években született válaszadók. (Az előzőekben vázolt két korcsoportot a szakirodalom Y generációnak hívja. Egy másik megközelítés szerint a két korcsoport tagjai, valamint az 1995 után születettek már digitális bennszülöttek, a náluk idősebbek pedig a digitális bevándorlók.) A fennmaradó 20%-ban jelennek meg az 1947-1980-ban (akik a Baby boom és X generáció tagjai), valamint az 1995-1999-ben születettek (akiket Z generációnak hívunk). A kutatás szempontjából fontos volt a generációk közötti különbségtétel, hiszen feltételezhető, hogy eltérések lesznek megfigyelhetők az elektronikus eszközök használatában, tanulásmódszertani kérdésekben, valamint az információszerzés és -felhasználás területén. Ezt a feltevést maximálisan erősíti a közfelfogásban rendkívül markánsan megjelenő nézet arról, hogy a mai fiatalok már teljesen mások, mint például a szüleik korosztályába tartozók, tökéletesen használják a technikai eszközöket, és rendkívül hamar hozzáférnek az információkhoz, ám ezt a nézetet az eddig megjelent kutatási eredmények még sosem támasztották alá, hanem egyértelműen cáfolták.

5. diagram

A résztvevők születés szerinti megoszlása

A kutatásban résztvevők korcsoport szerinti eloszlását érdemes összevetni a 2014-es korfával⁶, megvizsgálva azt, hogy az egyes generációk milyen arányosan képviseltetik magukat a felmérésünkben. A korfa alakulása egyértelműen mutatja, hogy öregedő a társadalmunk.

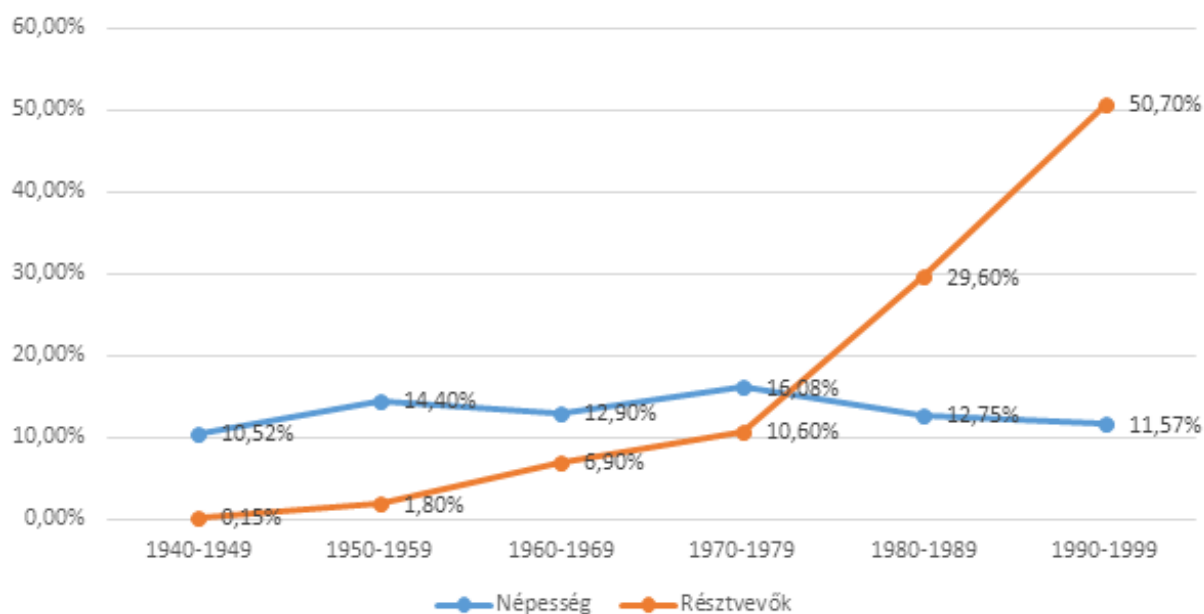

6. diagram

Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint

⁶ Magyarország népességének száma nemek és életkor szerint.
<https://www.ksh.hu/interaktiv/korfak/orszag.html> (2015.07.13.)

A korfa egyes évtizedekre vonatkoztatható arányait összevetettük a kutatásunkban résztvevők koreloszlásával, ahol a következő tendenciát láthatjuk. Az egyes korcsoportok eloszlása a társadalmon belül 10,52-16,08% között mozog, amely egyenletesnek számít. Ugyanakkor a felmérésünkben résztvevők életkori eloszlása egyáltalán nem ilyen képet mutat. Az életkor növekedésével folyamatosan csökkenő tendencia figyelhető meg a kitöltési aktivitást tekintve, amely az 1970 és 1999 között születettek esetében éles (mintegy 40%-os) emelkedést mutat. Ezért egyértelműen kijelenthető, hogy a fiatalok, tehát az Y és Z generációhoz tartozók nagyobb hajlandósággal vesznek részt az online kérdőívek kitöltésében, mint a náluk idősebbek.

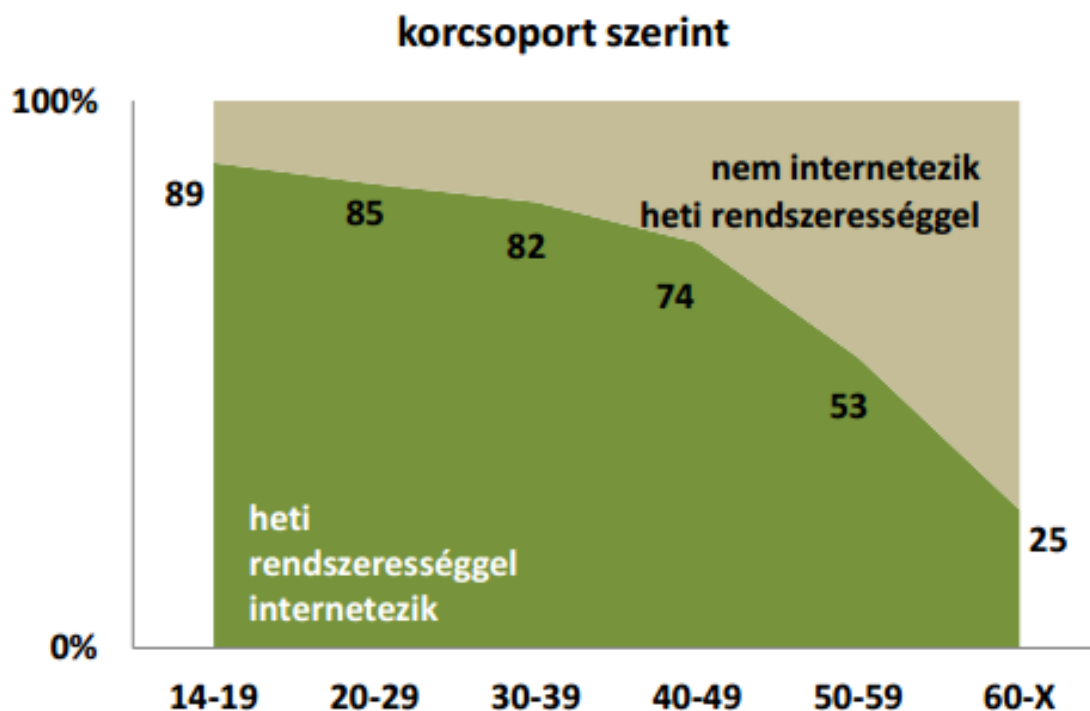
7. diagram

Korcsoportok eloszlása a társadalomban és a kutatásban

Az életkor megközelítésében arról is fontos szót ejteni, hogy a különböző korcsoportokba tartozók milyen rendszerességgel használják az internetet. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság 2013-as vizsgálatának⁷ eredményei nem meglepők ebben a tekintetben sem. A 14-19 éves korosztályhoz tartozók, vagyis a középiskolások megközelítőleg 90%-a internetezik heti rendszerességgel. Hasonlóan magas arányokkal képviseltetik magukat a 20-29 és a 30-39 éves korosztály is. Az ennél idősebbek viszont akár 30%-kal kevesebben interneteznek heti rendszerességgel. A 60 éven felüliek körében viszont csak minden negyedike jellemző az internetezés mint tevékenység.

A TÁRKI felmérés adataival összevetve láthatjuk, hogy az elmúlt tíz év során valamennyi korcsoport esetében nőtt az internethasználók aránya. Az életkor és az internethasználat vonatkozásában azonos tendenciát figyelhetünk meg a 2005-ös és a 2013-as vizsgálatban, mely szerint az életkor előrehaladtával csökken az internetezésre való hajlandóság.

⁷ Lakossági internethasználat.
http://nmhh.hu/dokumentum/162930/lakossagi_internethasznalat_kutatasi_osszefoglalo_2013.pdf (2015.07.13.)

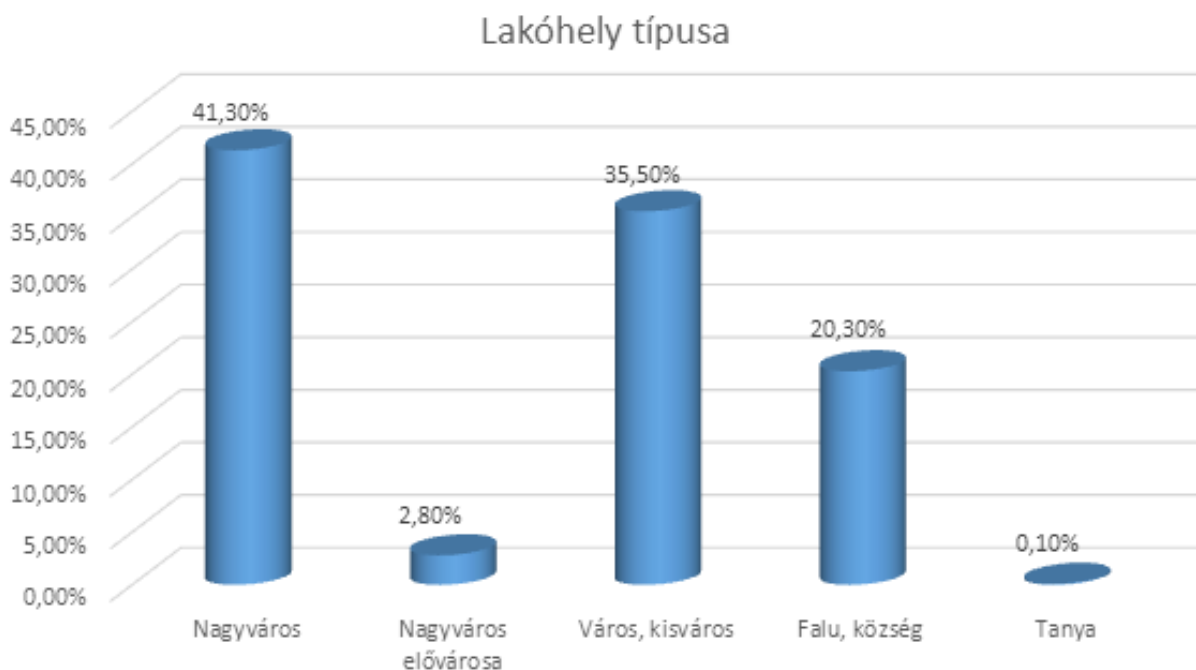
8. diagram

Lakossági internethasználat korcsoport szerint

2.3. Állandó lakhelyének típusa

A bevezetőben már említést tettünk arról, hogy a lakóhely típusa, valamint annak földrajzi elhelyezkedése egyértelműen hatással van az internethasználatra, illetve befolyásolja a különböző információszerzéssel és –felhasználással összefüggő készségeket, képességeket.

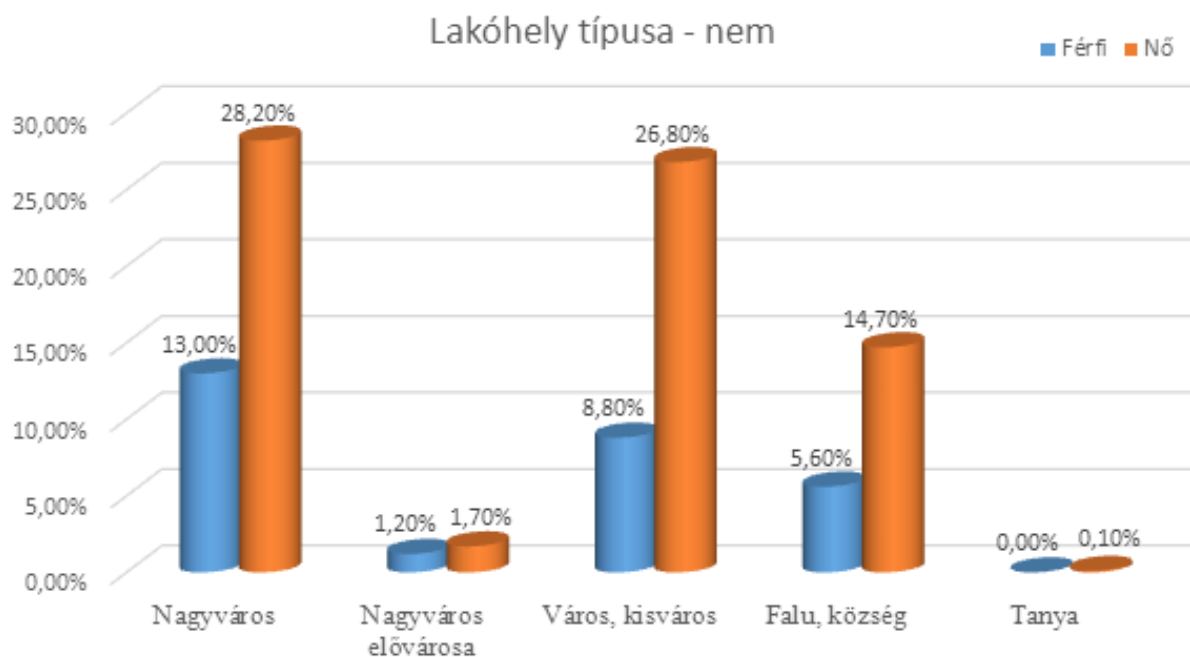
Az állandó lakóhely tekintetében a magyarországi nagyvárosokban és a városokban élők voltak többségben. A válaszadók 41,3%-a nagyvárosban, 35,5%-a városban élt, ezt követik 20,3%-kal a faluban, illetve községben lakók.

9. diagram

A kutatásban résztvevők aránya lakóhely típusa szerint

A nem és lakóhely összefüggésben jól látszik a női többség. Az egyes településtípusok esetében azonban nem rajzolódik ki minden esetben az egynegyed-háromnegyedes férfi-nő arány. Míg a város/kisváros és falu/község esetében kiegyenlített a nemek aránya, addig a nagyvárosok esetében alig dupla annyi nővel kell számolnunk, mint férfival. A nagyváros elővárosában és a tanyán élők esetében pedig majdnem egyenlő arányban képviseltették magukat a két nemhez tartozók. Így elmondható, hogy a nagyvárosban és azok elővárosaiban élők tekintetében a nemek eloszlása arányosabb, mint más településtípusoknál.

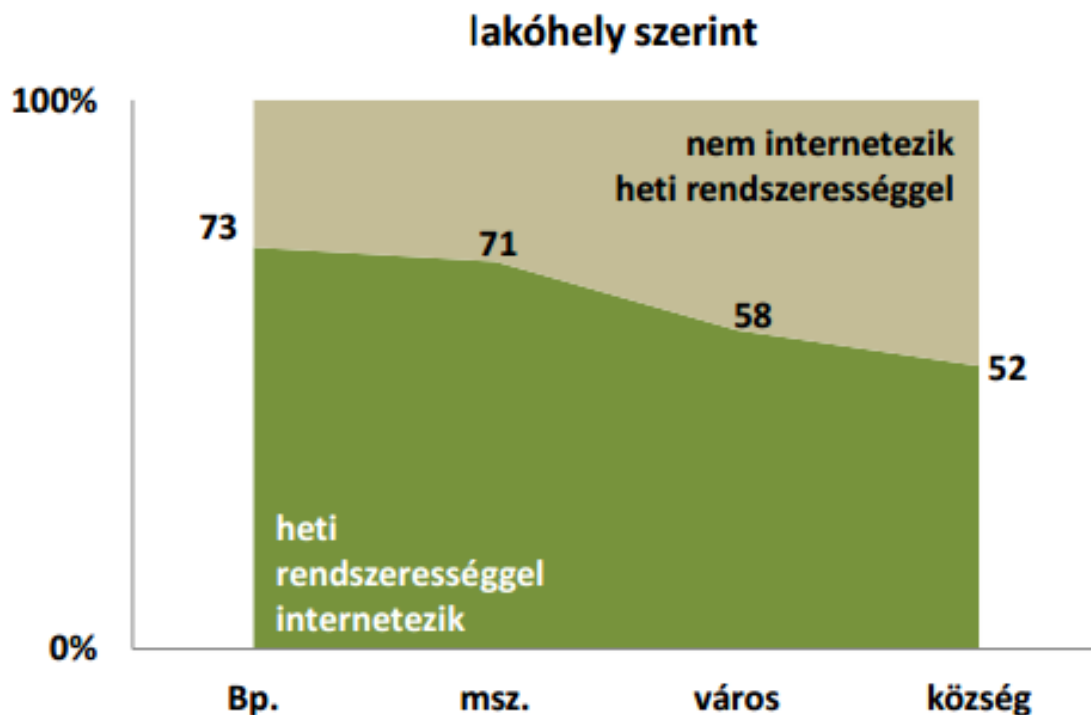
10. diagram

A kutatásban résztvevők aránya nemek és lakóhely típusa szerint

A lakóhely típusának és az internethasználatnak az összefüggéseit a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság is vizsgálta 2013-ban.⁸ A felmérésükből és a grafikonból egyértelműen látszik, hogy a településtípus és az internethasználat között összefüggés van, mégpedig emelkedik a település nagyságához igazodva.

A TÁRKI eredményeihez viszonyítva ugyanazokra a következtetésekre jutunk, mint a korcsoport esetében. Valamennyi településtípus esetében nőtt az internethasználók köre 2005-2013 között. Ám a településtípusok és internethasználat között felfedezhető növekvő tendencia egyértelműen azonosítható.

⁸ Lakossági internethasználat.
http://nmhh.hu/dokumentum/162930/lakossagi_internethasznalat_kutatasi_osszefoglalo_2013.pdf (2015.07.13.)

11. diagram
Lakossági internet lakóhely szerint

2.4. A település irányítószáma

A válaszadók földrajzi szempontból történő csoportosításához az állandó lakóhely irányítószámát vettük figyelembe. Felmérésünk országos hatáskörű volt, ám az egyes térségek, régiók aktivitása nem mondható kiegyenlítettnek. A válaszadók, 22,6% Pest megyében, ebből 13,8% a fővárosban él. A kutatásban résztvevők közül a legtöbbet (24,1%) a Dél-Dunántúlon, illetve Észak-Magyarországon (15,3%) élnek. Ezeket a térségeket követi 8,7%-kal a Balaton menti régió, illetve 8,5%-kal Bács-Kiskun és Csongrád megye, valamint 7,3%-kal Kelet-Magyarország. A válaszadók 5%-a az Észak- és Nyugat-Dunántúlon, 3,5%-a pedig Békés és Jász-Nagykun-Szolnok megyében él.

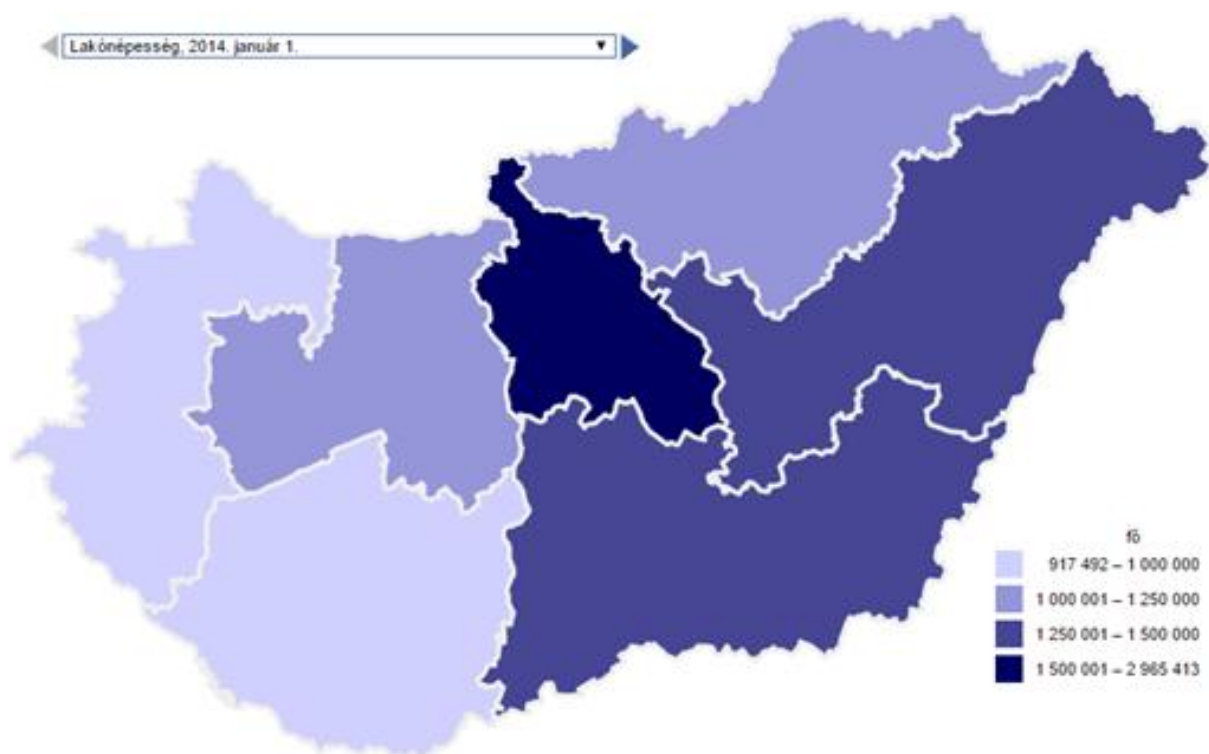

2. ábra.

Kutatásban résztvevők területi eloszlása (Magyarország)

A kutatásunkban résztvevők földrajzi eloszlásának arányait vessük össze az adott régiókban élők lélekszámával. A KSH térképéről⁹ leolvasható, hogy a legmagasabb lélekszámmal a közép-magyarországi régióban kell számolnunk, ezt követi az Alföld, majd Észak-Magyarország és Észak-Dunántúl. A népesség tekintetében a nyugat-magyarországi és dél-dunántúli régió áll az utolsó helyen.

⁹ Lakónépesség 2014. január 1. <http://www.ksh.hu/interaktiv/terkepek/mo/nepesseg.html> (2015.06.13.)

3. ábra
Lakónépesség területi eloszlása

A két térkép adatait összevetve kitűnik, hogy míg a dél-dunántúli régióban él a legkevesebb lakos, addig a kutatásunkban ez a térség lett az aranyérmes. Közép-Magyarország szerepe mindkét megközelítésben mérvadó, ám az Alföld tekintetében ismét egy érdekes adattal találkozunk, hiszen népességet tekintve magas arányt képvisel, viszont a válaszadók 20%-át sem teszik ki az ebből a térségből származók.

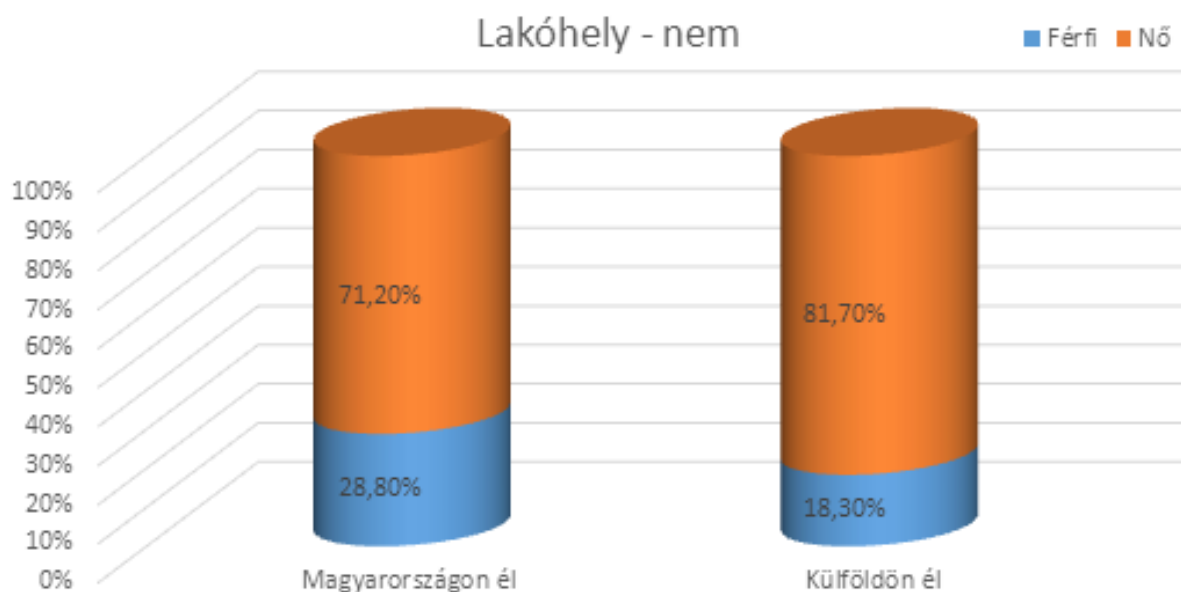
2.5. Amennyiben nem Magyarországon él

A válaszadók 2,3%-a számolt be arról, hogy Magyarországon nem rendelkezik állandó lakóhellyel. A külföldön élők többsége Szerbiát (17 fő), Szlovákiát (7 fő), Ausztriát (6 fő), az Egyesült Királyságot (6 fő), Romániát (6 fő), Németországot (5) és Ukrajnát (5 fő) jelölte meg lakóhelyeként. Ezek mellett az országok mellett a válaszok között egy-egy esetben találkozhatunk még Belgiummal, Észak-Írországgal, Észtországgal, Horvátországgal és az Amerikai Egyesült Államokkal is.

eloszlását hivatott bemutatni. Szemlélatomást ebben a megközelítésben megjelenik a nők túlsúlya a férfiakkal szemben, sőt találkozunk olyan országokkal, mint például Ausztria, Belgium, Horvátország, Románia, Egyesült Királyság, ahonnan, csak nők vettek részt a kutatásban. A hazai és a külföldön élő válaszadók nemi eloszlását egy külön diagramról olvashatjuk le.

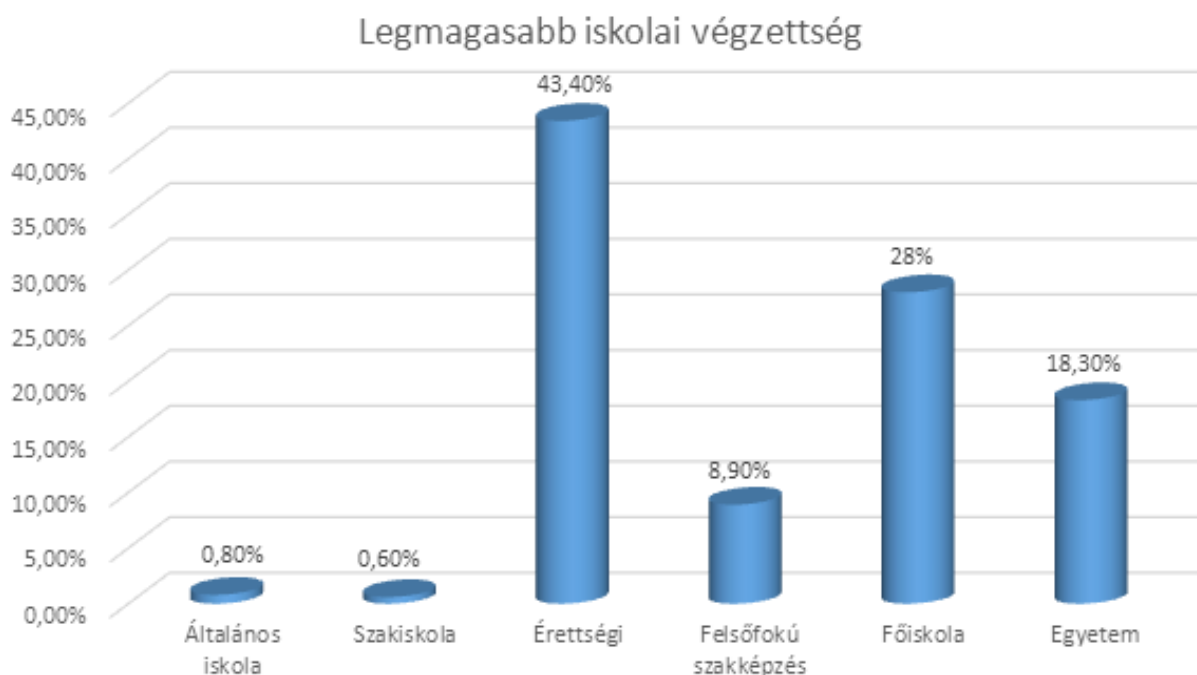
12. diagram

A kutatásban résztvevők nemi eloszlása itthon és külföldön

A kutatásunkban egynegyed-háromnegyed arányban vettek részt a férfiak és a nők. Ám a külföldön élő válaszadók esetében még nagyobb a különbség, ugyanis több, mint négyötöd volt a női résztvevők aránya.

2.6. Legmagasabb iskolai végzettség

A legmagasabb iskolai végzettség tekintetében meglehetősen alacsony az általános és szakiskolai végzettséggel rendelkezők aránya, mindössze 1,4%. Emellett a felsőfokú/felsőoktatási szakképzettséggel (FSZ, FOSZK) rendelkezők 8,9%-kal vettek részt a vizsgálatban. Kutatásunkban a felsőfokú (főiskolai, valamint egyetemi) oklevéllel (46,3%), valamint az érettségivel rendelkezők (43,4%) vannak túlnyomó többségben. Az érettségizettek magas száma ugyanakkor egyértelműen arra enged következtetni, hogy közülük jelenleg is sokan valamely felsőoktatási intézmény hallgatói, így pedig főiskolai, egyetemi oklevél várományosok.

13. diagram

A kutatásban résztvevők legmagasabb iskolai végzettsége

A legmagasabb iskolai végzettség és a nemek megközelítésében a nők nagyobb arányú előfordulása újra megjelenik. A nemek egynegyed-háromnegyedes aránya egyértelműen kirajzolódik a legmagasabb iskolai végzettségek tekintetében is. Ez alól csupán az általános és szakiskolai végzettséggel rendelkezők aránya mutat eltérést, amely megközelítőleg egyenlő.

A diagramról leolvasható, hogy kutatásunkban a legnagyobb arányban az érettségivel (30%) és a főiskolai oklevéllel (20,4%) rendelkező nők, majd az érettségivel rendelkező férfiak (13,5%) vettek részt.

A kutatásunkban szereplő adatokat összevetve a 2014-es országos eredményekkel¹⁰ a következő tendenciát figyelhetjük meg. Össztársadalmi szinten a gimnáziumi, illetve egyéb érettségivel rendelkezők vannak többségben, őket követik a szakiskolai, szakmunkásképző, majd az általános iskolai végzettségűek. Ám össztársadalmi szinten meglehetősen alacsony a főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők aránya. A felsőfokú végzettségűek aránya meg sem közelíti a nyolc általánost végzettestet. Ennek az arálynak a fordítottja figyelhető meg a kutatásunkban, hiszen a rendkívül alacsony alapfokú végzettség mellett a diplomások száma feltűnően magas. Ebből fakadóan kijelenthetjük, hogy kutatásunk eredményei elsősorban a magasan kvalifikáltakra lesz jellemző.

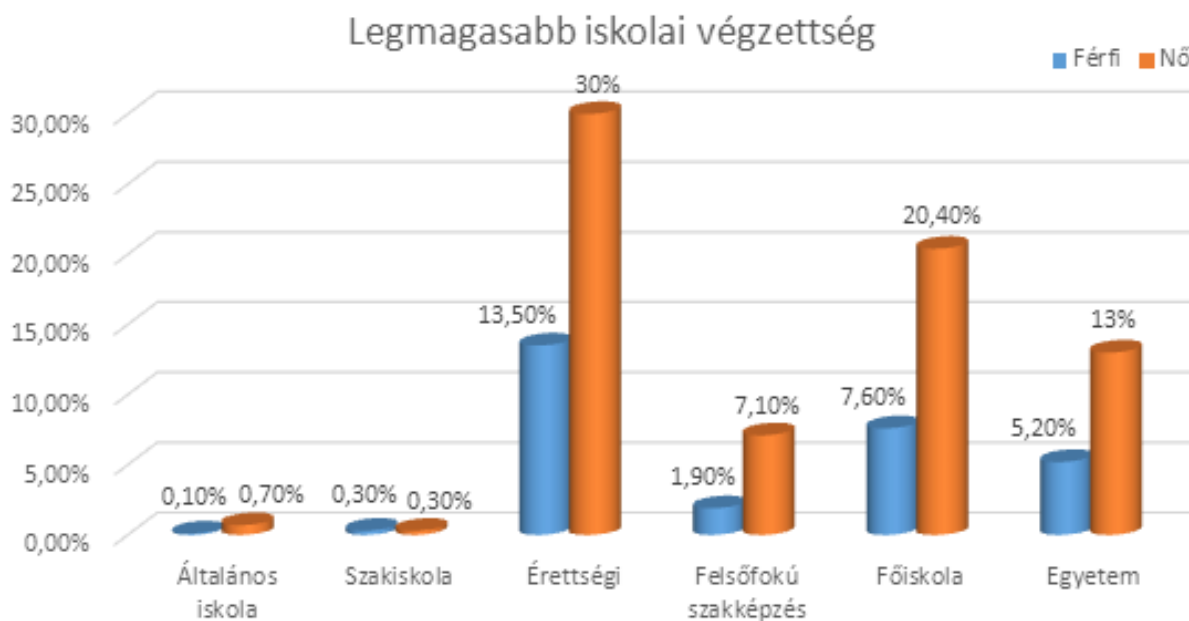
¹⁰ A 15–74 éves népesség száma legmagasabb iskolai végzettség szerint, nemenként.
http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_qlf015.html (2015.06.13.)

14. diagram

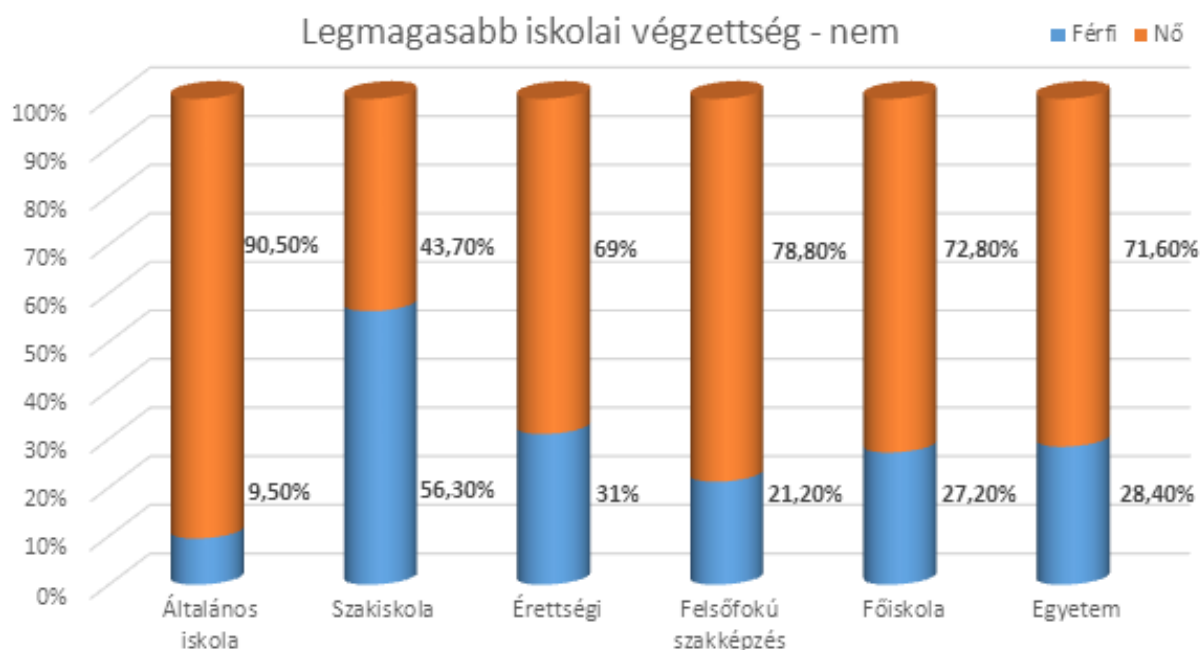
Legmagasabb iskolai végzettség – országos adatok

A legmagasabb iskolai végzettség és a nemek megközelítésében egy másik számsort is érdemesnek tartunk közölni. A diagram az egyes iskolai végzettségen belül oszlik ketté a nemek függvényében. Ebben a megközelítésben a nemek egynegyed-háromnegyedes struktúrája meg-bomlik. Ugyanis az oszlopdiagram egyes elemei tekintetében akár még nagyobb eltolódással is számolhatunk (például az általános iskolai végzettség tekintetében, amely esetben egytized-kilencetized az arány a nők javára, vagy éppen a szakiskolai végzettség, ahol a férfiak vették át a vezetést). Az érettséggel és annál magasabb iskolai végzettséggel rendelkezők esetében számol-nunk kell a nők fokozott megjelenésére, ám nemek közötti eltérés csupán egy esetben, a felső-fokú szakképzés esetében lesz az egynegyed-háromnegyedes aránynál markánsabbak.

15. diagram

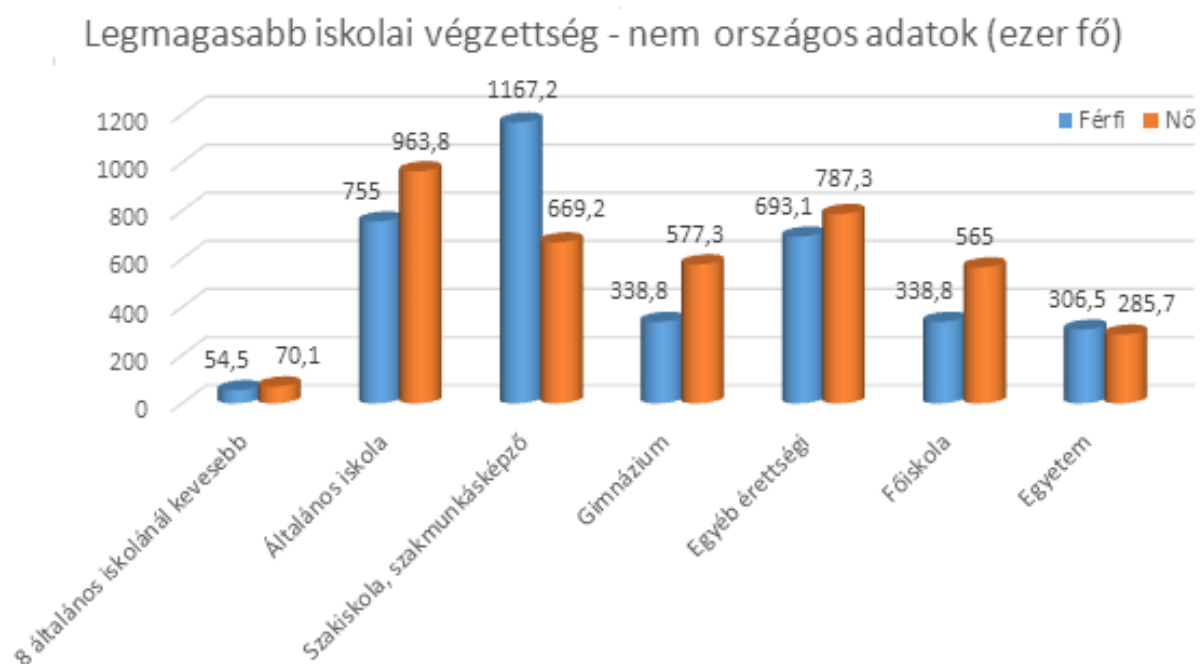
A kutatásban résztvevők aránya a legmagasabb iskolai végzettség és nem szerint

16. diagram

Nemek aránya legmagasabb iskolai végzettség szerint

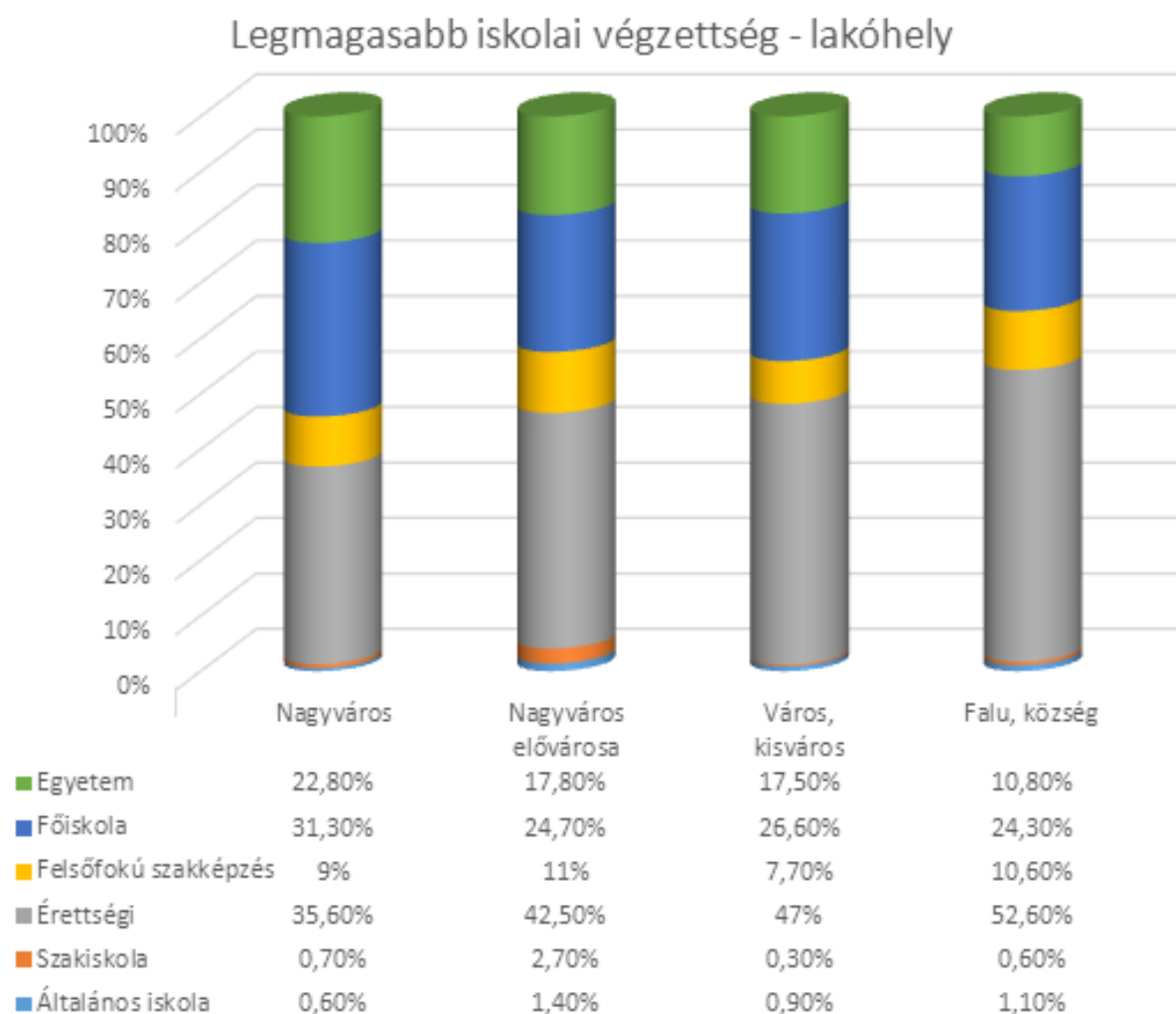
A legmagasabb iskolai végzettség és a nem viszonylatában az országos adatok más szerkezetet mutatnak, mint a kutatásunkban. Az általános iskolai végzettség tekintetében az országos adatok esetében kiegyenlítettebb a nemek aránya, mint a kutatásunkban résztvevők körében. A szakiskolai végzettség esetében mindkét vizsgált mintán a férfiak túlsúlyával találkozunk, ám az országos adatok tekintetében ez a differencia sokkal markánsabb. Az érettségi és a főiskolai diploma tekintetében kiegyenlített adatsorokkal találkozunk az országos és a kutatás eredményei vonatkozásában. Ugyanakkor az egyetemi végzettség tekintetében a kutatásunkban résztvevők körében a női, az országos adatokat vizsgálva férfi túlsúllyal találkozhatunk.

17. diagram

Nemek eloszlása a legmagasabb iskolai végzettség szerint – országos

A legmagasabb iskolai végzettség és az állandó lakóhely típusának megközelítésében a következő tendenciákat figyeltük meg. A diagramról és a táblázatból egyértelműen kitűnik, hogy az általános és szakiskolai végzettséggel rendelkezők ebben a megközelítésben szinte elhanyagolhatók. Az érettségivel és diplomával rendelkezők között viszont nő az olló két szára közötti különbség, ugyanis fokozott csökkenés figyelhető meg az érettségivel rendelkezők arányában annak mentén, hogy egyre nagyobb településtípusokat vizsgálunk. Az érettségivel rendelkezők csökkenésével párhuzamosan ugyanakkor számolnunk kell a főiskolai, egyetemi diplomával rendelkezők arányának növekedésével. A felsőfokú szakképzettséggel rendelkezők aránya valamennyi településtípus esetében kiegyenlített.

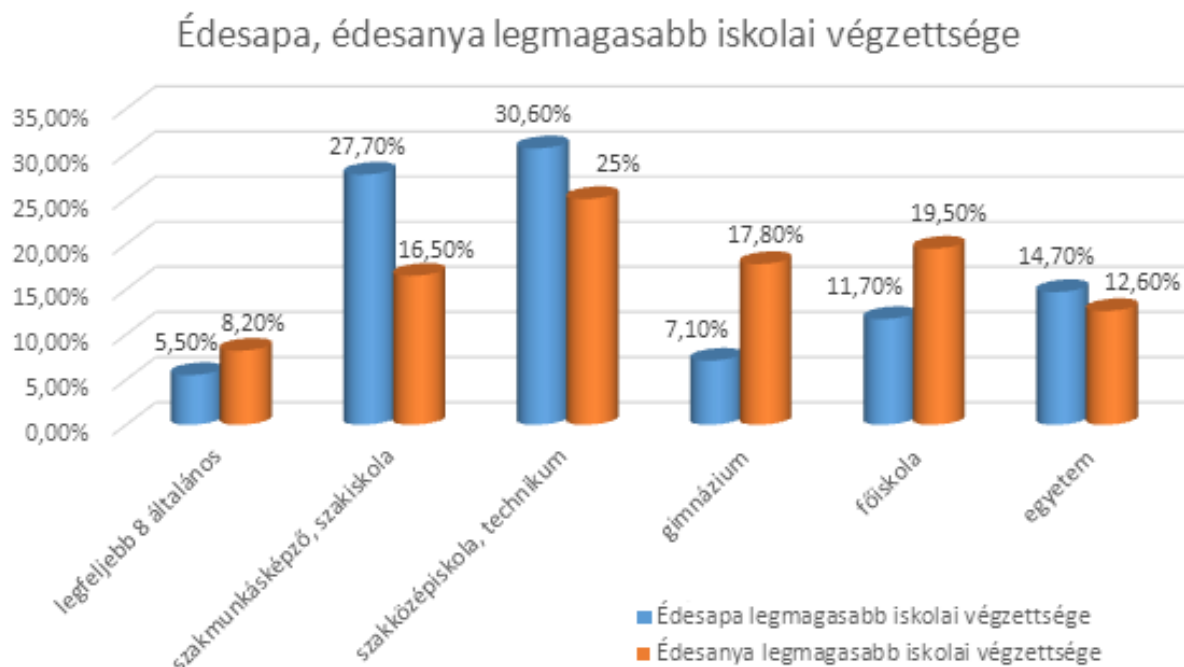
18. diagram

A kutatásban résztvevők eloszlása a legmagasabb iskolai végzettség és a lakóhely típusa szerint

2.7. Édesapa, édesanya legmagasabb iskolai végzettsége

A kutatásban résztvevők mellett rendkívül fontos szempont lehet a szülők legmagasabb iskolai végzettsége is. Az édesapa tekintetében a szakmunkás (27,7%), szakközépiskolai végzettséggel (30,6%) rendelkezők, az édesanyáknál a szakközépiskola (25%) és főiskola (19,5%) van többségben, ám ettől nem sokkal maradnak el a gimnáziumi (17,8%) és a szakmunkás (16,5%) bizonyítvánnyal rendelkezők.

A tendencia a szülők és a kutatásban résztvevők között rendkívül érdekes képet fest. Amíg a szülők esetében rendkívül magas a szak és szakközépiskolai végzettséggel rendelkezők aránya, addig a kutatásban résztvevők legnagyobb csoportja már érettségivel rendelkezik, közülük pedig sokan épp a felsőoktatásban tanulnak. Ennek mentén kijelenthetjük, hogy a szülők és gyermekeik között megfigyelhető az intergenerációs mobilitás.

19. diagram

A kutatásban résztvevők szüleinek legmagasabb iskolai végzettsége

2.8. Összegzés

A szociológiai háttér elemzése során egyértelműen kirajzolódott, hogy a válaszadók alapvető szociológiai jellemvonásai nem képezik le az osztályadalmi berendezkedést. Kutatásunk eredményei ezért sem számítanak reprezentatívnak. A különböző jellemvonásokat figyelembe véve azonban érdekes tendenciák és irányvonalak rajzolódnak ki. Összevetve a 2005-ös TÁRKI félé kutatás szociológiai alapadatait a saját eredményeinkkel arra jutunk, hogy a tíz évvel ezelőtti trendek ma is érvényesek, csupán a százalékos értékekben figyelhető meg változás.

Az iskolai végzettség tekintetében figyelhető meg a legnagyobb eltérés a kutatásunkban résztvevők és a társadalom között. Vizsgálatunkban ugyanis felülreprezentált a diplomások és felsőfokú oklevél várományosok aránya.

3. HALLGATÓI JOGVISZONY

Egervári Dóra

A kutatás meghatározó eleme volt, hogy a vizsgálat során főiskolai, egyetemi hallgatókat és már a munka világában résztvevőket is megkeressünk. A két csoport közötti különbségtétel azért is játszott különösen fontos szerepet, mert a tanulmányokat folytatóknak, illetve a munka világában résztvevőknek más-más készségekkel, képességekkel, kompetenciákkal kell rendelkezniük. A hallgatók-dolgozók megkülönböztetése a következő fejezetek során még hangsúlyosabbá válik.

A felsőoktatásban tanulók száma évről évre csökken. A 2005/2006-os tanév óta mintegy 100.000 fővel esett vissza a hallgatók száma. Az Oktatási Hivatal 2012-es felsőoktatási statisztikai adataiból¹ kitűnik, hogy a vizsgált évben összesen 299.636 fő számolt be arról, hogy felsőoktatási intézménynek hallgatója, ami a népszámlálási adatokat figyelembe véve a társadalom 3%-át jelenti. Ezért kijelenthetjük, hogy össztársadalmi szinten rendkívül alacsony az éppen felsőoktatási intézményben tanulók aránya. Kutatásunkban ezzel szemben rendkívül magas azok aránya, akik jelenleg is rendelkeznek hallgatói jogviszonnyal.

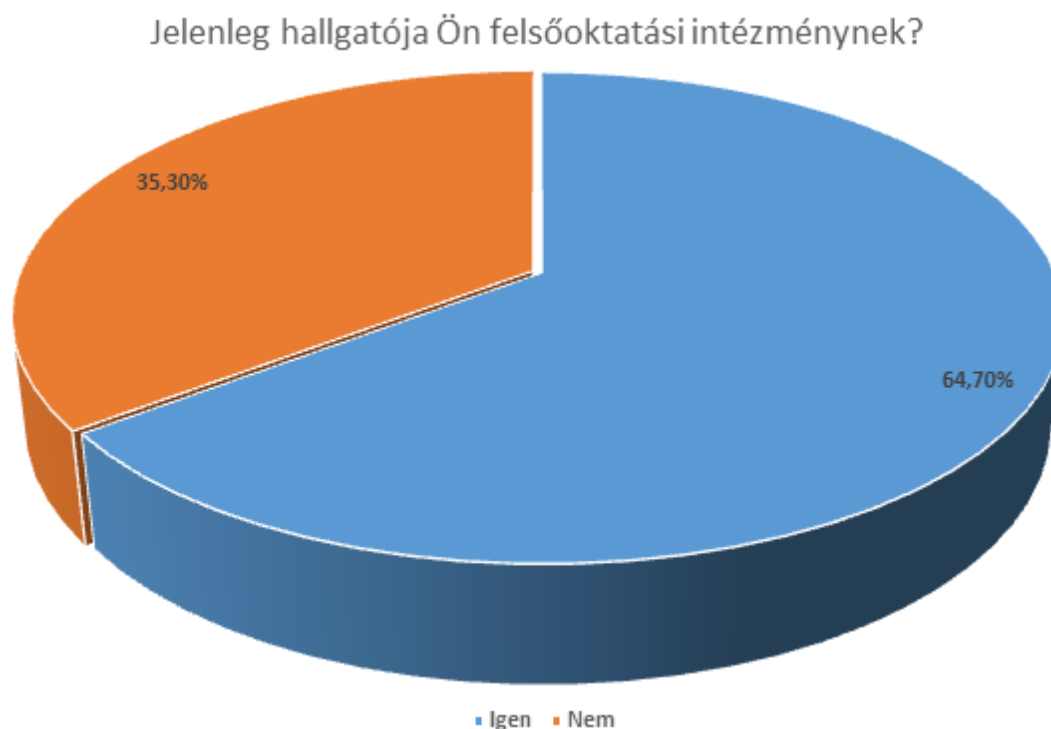
3.1. Hallgatója-e felsőoktatási intézménynek?

A válaszadók között a kétharmad-egyharmad arány mutatkozik annak mentén, hogy hallgatója-e felsőoktatási intézménynek vagy sem. A kutatásban résztvevők 64,7%-a számolt be arról, hogy rendelkezik hallgatói jogviszonnyal. Ez a magas arány hozzásegít bennünket, hogy mindinkább megismerhessük a digitális bennszülött főiskolások, egyetemisták információs kompetenciáit, amelyek megismerése, feltérképezése a kutatás egyik meghatározó célja volt. Mindezeket az eredményeket pedig már könnyű összevetni a digitális bevándorló foglalkoztatott felnőttek készségeivel, képességeivel. Ezáltal pedig könnyen meghatározhatók a különböző generációk jellegzetességei az információszerzés és –felhasználás területén. A hallgató, nem hallgató csoportosítás mellett a következő fejezetrészekben a dolgozó, nem dolgozó halmozokkal, illetve a kettő metszeteivel kell majd számolnunk. A kategorizálás során viszont a dolgozó nem egyenlő a nem hallgató, a nem dolgozó pedig nem azonos a hallgató csoporttal, csak kisebb nagyobb arányú átfedéssel számolhatunk csupán.

---

¹ Felsőoktatási statisztikai adatok, letölthető kimutatások.
http://www.oktatas.hu/felsooktatasi/felsooktatasi_statistikak (2015.07.13.)

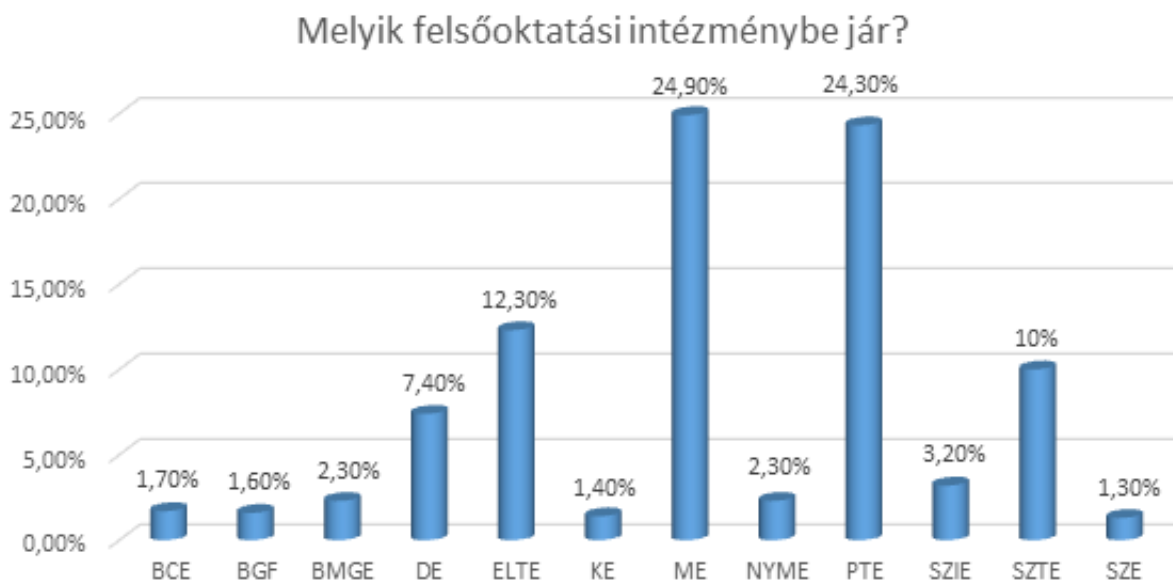

1. diagram
Hallgató/nem hallgató arányok

3.2. Melyik felsőoktatási intézménybe jár?

A felsőoktatásban résztvevő válaszadók Magyarország szinte valamennyi főiskoláját, egyetemét képviselték a kutatásban. A legtöbben a Miskolci Egyetemről, illetve a Pécsi Tudományegyetemről válaszoltak 25-25%-os arányban, emellett az Eötvös Loránd Tudományegyetem, a Debreceni Egyetem, illetve a Szegedi Tudományegyetem is magas, közel 10-10%-kal szerepelt. Emellett megjelent a válaszadók körében a Budapesti Corvinus Egyetem, a Budapesti Gazdasági Főiskola, a Műegyetem, a Kaposvári Egyetem, a Nyugat-magyarországi Egyetem, a Szent István Egyetem és a Széchenyi István Egyetem is.

2. diagram
Intézményi megoszlás

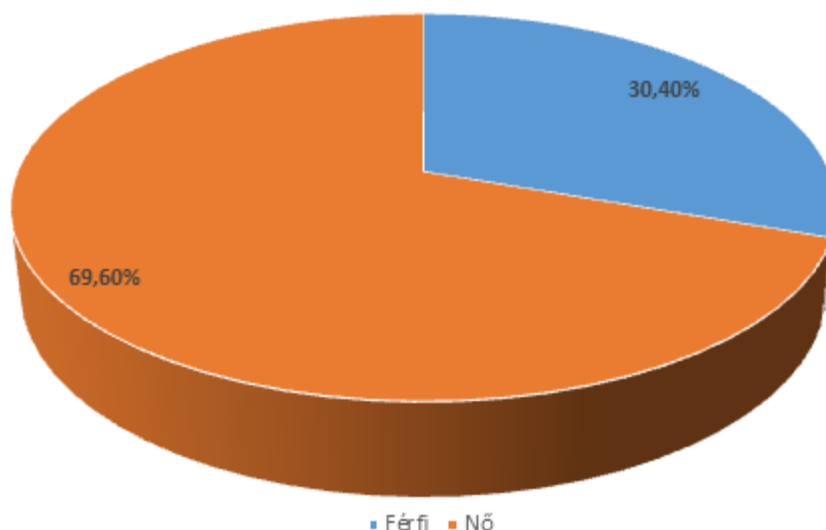
Amennyiben ezeket az arányokat az adott felsőoktatási intézmény valamennyi hallgatójának számával is összevetjük, érdekes összefüggésekre figyelhetünk fel. Az hallgatói létszámok vonatkozásában valamennyi átlag az 1% alatt marad. Ez alól kizárólag a Pécsi Tudományegyetem a kivétel, amely intézmény hallgatóinak 1,68%-a vett részt kutatásunkban, így az intézmény felülreprezentált a vizsgálatban. Az összhallgatói létszámot figyelembe véve a Kaposvári Egyetem, az Eötvös Loránd, illetve a Szegedi Tudományegyetem is magas arányban vett részt.

3. diagram
Az összes hallgató és a kitöltő hallgatók aránya

A felsőoktatási intézmények hallgatói nem szerint a következő megoszlást mutatják: a nemek háromnegyed-egynegyedes aránya ebben a csoportosításban megbomlik, és az eddiginél kisebb női hangsúllyal számolhatunk, annak ellenére, hogy a válaszadók 69,6%-a még ebben az esetben is nő.

A felsőoktatásban résztvevők nemi eloszlása

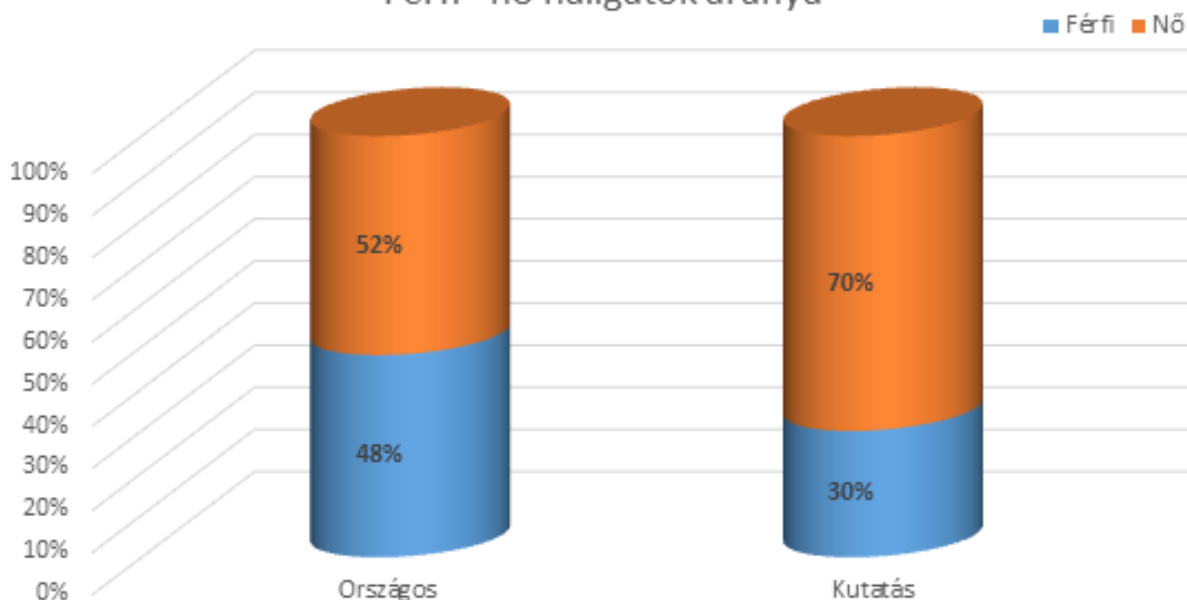

4. diagram

A nemek megoszlása a felsőoktatásban

Kutatásunkban nagyobb arányban vettek részt a nők, így túlsúlyuk ebben a megközelítésben is megjelenik. Az Oktatási hivatal 2012-es adatai² szerint társadalmi szinten sokkal kiegyenlítettebb ez az arány, ugyanis a hallgatók 52%-a nő és 48%-a férfi.

Férfi - nő hallgatók aránya

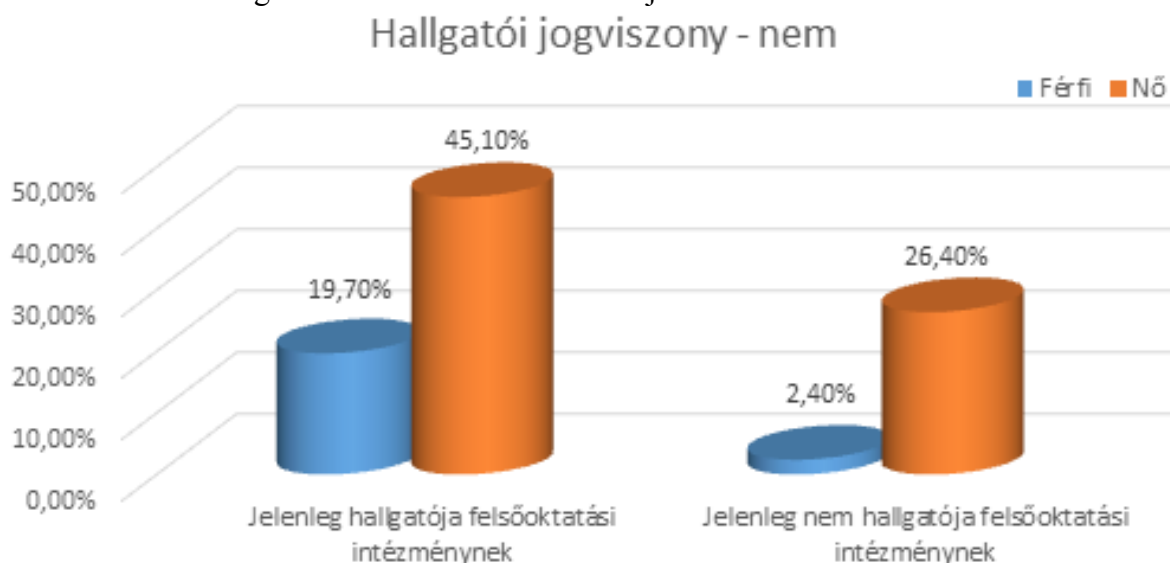

5. diagram

A nemek aránya a felsőoktatásban és a kutatásban

² Felsőoktatási statisztikai adatok, letölthető kimutatások.
http://www.oktatas.hu/felsooktatasi/felsooktatasi_statisztikak (2015.07.13.)

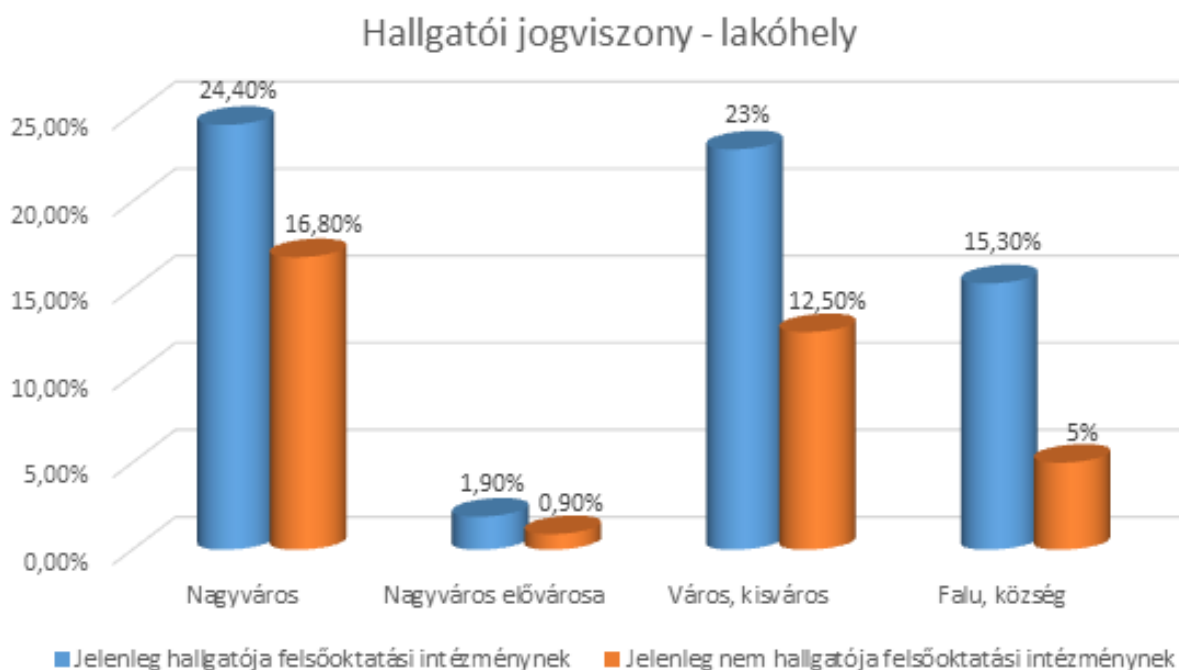
Ha a nemek eloszlását a hallgató/nem hallgató dimenzióban is megvizsgáljuk, kitűnik, hogy a felsőoktatásban tanulók között nem kell akkora női fölényrel számolnunk, mint a nem hallgatók esetében. Katatásunkban dupla annyi felsőoktatásban tanuló nő vett részt, mint férfi, ám az eltérés a nem hallgatók esetében tízszeres a nők javára.

6. diagram

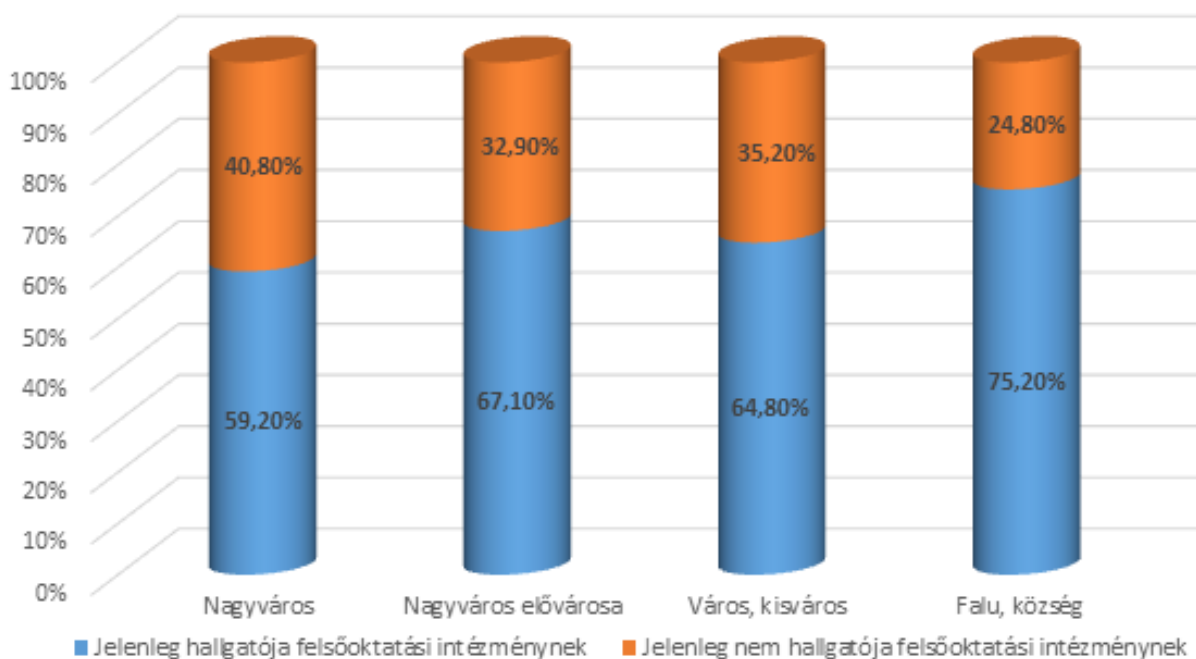
A hallgató/nem hallgatók nemek szerinti megoszlása

Kutatásunkban a hallgató/nem hallgató és állandó lakóhely megközelítésében a nagyvárosban, illetve városban élő hallgatók voltak meghatározó fölényben, mintegy 50%-kal. A grafikonról leolvasható, habár kétharmad-egyharmad az arány a hallgatók és a nem hallgatók megközelítésében, a legtöbb településtípus esetében nem számolhatunk ilyen nagyarányú különbséggel. Egy településtípus esetében találkozunk magas fokú eltéréssel, amely a következőben feltüntetett diagramon is jól látható, mégpedig a falu, község esetében, ahol a hallgatók/nem hallgatók aránya eléri a háromnegyed-egynegyedes arányt.

7. diagram

A kutatásban résztvevők eloszlása hallgatói jogviszony és lakóhely szerint

8. diagram

A hallgatók és nem hallgatók aránya településtípusonként

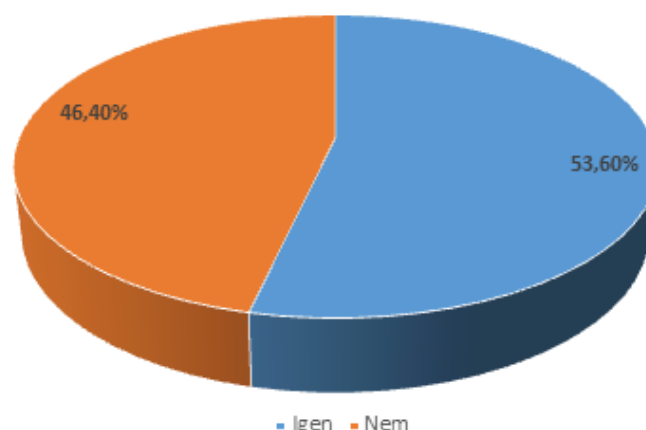
3.3. Felsőfokú tanulmányai során volt-e / van-e olyan kurzus, amelynek célja az információs kompetenciák fejlesztése?

Az információs műveltséggel összefüggő egyik legmeghatározóbb kérdés, hogy a felsőoktatásban – előadás vagy szeminárium keretében – fejlesztették-e ezt a készségüket, magukévá tudták-e tenni az egyes tudományterületeken szakmaspecifikus ismereteket? Hiszen az információs műveltség olyan készségelem, amelyet már az általános iskolában el kell sajátítani a fiataloknak, a középfokú oktatásban pedig továbbfejleszteni. A felsőoktatás erre a meglévő tudásbázisra épít, amikor egy adott szakterületre specifikálja, mélyíti el a hallgatók ismereteit. Ugyanis teljesen más ismeretekre lesz szüksége egy jogásznak, egy biológusnak vagy éppen egy tanárnak. Az információs műveltség fejlesztésének tehát minden oktatási szinten meg kellene jelennie, elmélyítve, kiegészítve a korábban tanultakat. Mindezzel folytonosságot, egymásra épülést biztosítva a készség fejlesztése során. Azonban az információs műveltséget nem emelték be a kulcskompetenciák közé, annak megalapozása és fejlesztése sem az alap-, sem a középfokú oktatásban nem biztosított. Ebből adódóan a felsőoktatásban nem töltik be az információs műveltség fejlesztését célzó kurzusok az elsődleges feladatukat, hiszen a hallgatók tudáselemeit kellene megszilárdítani és elmélyíteni, amely már nem ennek az oktatási szintnek lenne a feladata.

Vizsgálatunkban kíváncsiak voltunk arra, hogy a hallgatók részt vettek-e olyan kurzuson, amelynek célja az információs műveltség fejlesztése volt. A kérdésünket kiegészítettük két elemmel, hogy mindenki számára érthető legyen, mire gondolunk az információs műveltség kifejezés alatt, ezek pedig az internethasználat, illetve könyvtárhasználat volt. Azonban pont emiatt a kiegészítés miatt a vizsgálat eredményeiből nem derül fény arra, hogy ezek a kurzusok mennyiben adtak át szakmaspecifikus ismereteket, milyen módon és hatékonysággal fejlesztették a hallgatók információs műveltségét.

A jelenleg is felsőoktatásban tanulók mégis alig fele számolt be arról, hogy a képzése során részesült olyan ismeretközlésben, melynek célja az információs műveltség fejlesztése, vagy éppen az internet-, könyvtárhasználat lett volna.

Felsőfokú tanulmányai során volt-e/van-e olyan kurzus, amelynek célja az információs kompetenciák fejlesztése?

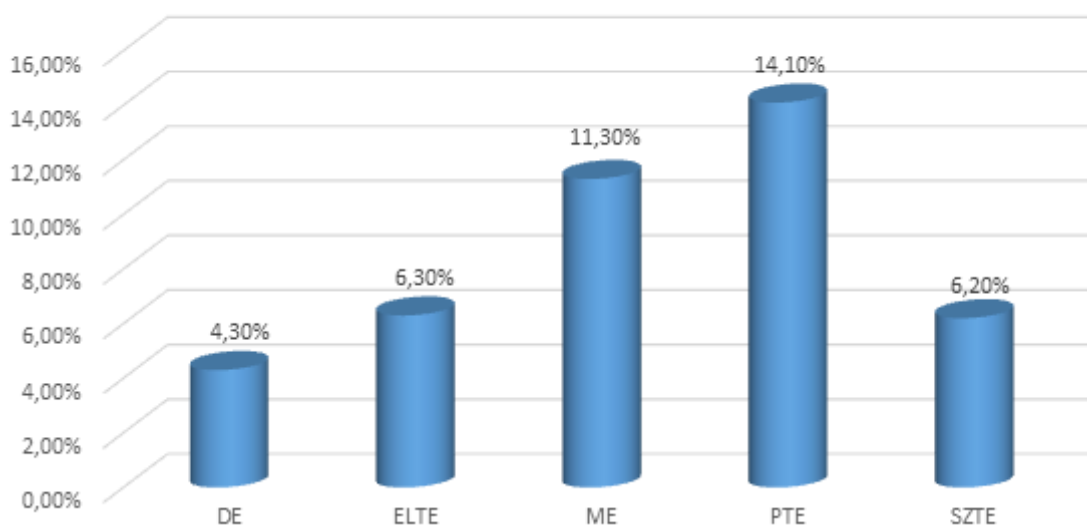
9. diagram

Az információs műveltséget fejlesztő kurzusok megjelenésének aránya

Ez rendkívül alacsony arálynak számít, ugyanis a felsőoktatásban résztvevő hallgatók esetében különösen fontos és hasznos lenne, ha a közoktatásban vagy autodidakta módon elsajátított elemi szintű ismereteket, készségeket el tudnák mélyíteni, tovább tudnák fejleszteni, szakmaspecifikussá tudnák tenni, amelyek segítségével hatékonyabban szereznék be, elemeznék, szintetizálnák az információkat.

Megvizsgáltuk, hogy melyik felsőoktatási intézmények vezetnek az információs műveltség fejlesztése területén. Valamennyi választ figyelembe véve a Pécsi Tudományegyetem vezet, ugyanis a kutatásban résztvevők 14,1% számolt be arról, hogy a PTE-n hallgatott volt ilyen kurzus. A Pécsi Tudományegyetemet 11,3%-kal követi a Miskolci Egyetem, 6,3%-kal az Eötvös Loránd Tudományegyetem, 6,2%-kal a Szegedi Tudományegyetem, majd 4,3%-kal a Debreceni Egyetem. Több, a grafikonon nem említett főiskola, egyetem is megjelent ebben a megközelítésben, ám ezek csupán egy-egy esetet jelentettek, ezért nem említjük külön, mivel a tapasztalatok nem általánosíthatók.

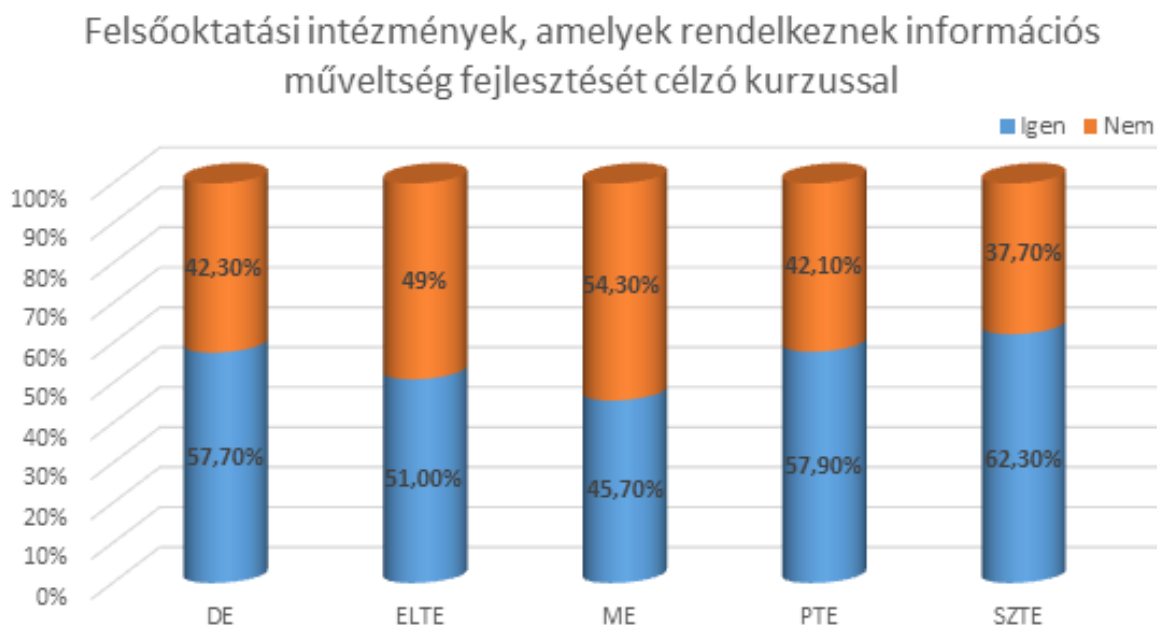
Felsőoktatási intézmények, amelyek rendelkeznek információs műveltség fejlesztését célzó kurzussal

10. diagram

Az információs műveltség fejlesztését célzó kurzusok megjelenése intézményenként

Ám az információs műveltség területén képzést tartó felsőoktatási intézmények listája úgy teljes, ha az igen válaszok mellett a nemleges felelet arányt is bemutatjuk. Ezáltal arra is fény derül, hogy az adott felsőoktatási intézménybe járók milyen arányban vettek részt információs műveltség fejlesztését célzó kurzuson.

11. diagram.

Egyes felsőoktatási intézmények hallgatóinak aránya az információs műveltség fejlesztését célzó kurzuson való részvétel megközelítésében

A grafikonból egyértelműen kitűnik, hogy a Miskolci Egyetemen a magas arányú „igenek” mellett egy még markánsabb „nem” választhalmazzal kell számolnunk. Az Eötvös Loránd Tudományegyetem esetében nagyjából kiegyenlített az „igen” és a „nem” válaszok aránya. Ám a Debreceni Egyetem, valamint a Pécsi és a Szegedi Tudományegyetem esetében az „igenek” száma a meghatározó, vagyis a két egyetem képzési palettáján nagyobb arányban vannak azok a szakok, amelyek hálótérveiben kötelező vagy választható elemként szerepel valamilyen, az információs műveltség fejlesztését célzó kurzus.

A kutatásban résztvevők kétharmada jelenleg is hallgatója valamelyik hazai felsőoktatási intézménynek, ezért – legnagyobb arányban – az érettségi lesz a legmagasabb iskolai végzettségük. A válaszadók 40%-a arról számolt be, hogy a legmagasabb iskolai végzettsége az érettségi, 5,9%-a pedig arról, hogy felsőfokú szakképzésben megszerezte már az oklevelet, és jelenleg felsőoktatási intézményben tanul.

Így az előző fejezetben feltárt legmagasabb iskolai végzettség új színezetet kap, hiszen ugyan a válaszadók 28%-a főiskolai, 18,3%-a egyetemi végzettséggel rendelkezik, ám ez a szám kiegészül a fent említett 46%-kal mint diploma várományossal. Így a kutatásban résztvevők meghatározó többsége, megközelítőleg 90%-a százaléka diplomásnak számít.

3.4. Összegzés

A felsőoktatásban résztvevők száma évről-évre folyamatosan csökken, ez jól látszik a statisztikákból is. A felsőfokú képzés során a hallgatók számára nem csupán az alapozó- és szakismeret átadása, hanem a kompetenciafejlesztés is fontos. Ezek közül a kompetenciák közül kiemelkedik a 21. század alapkompétenciája – az információs műveltség – ám a résztvevők válaszaiból egyértelműen kitűnik, hogy nem minden felsőoktatási intézményben és nem minden szakon veszik komolyan ennek fejlesztését. A képzésből kikerülők ezáltal jelentős hátrányból indulnak az élet valamennyi területén, így a munkaerőpiacon is.

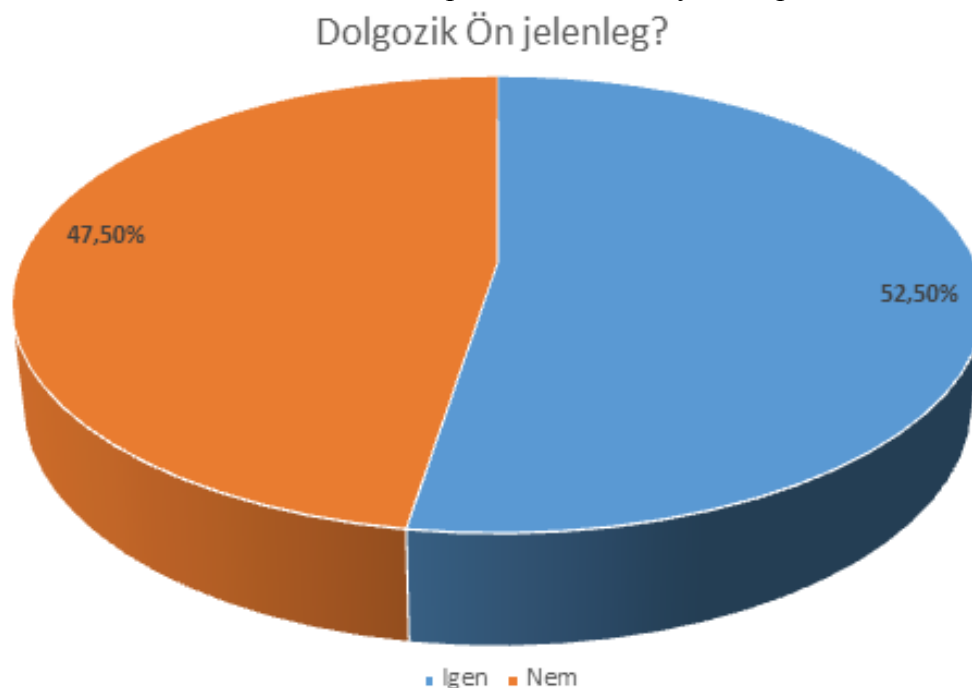
4. MUNKAVISZONY

Egervári Dóra

A felsőoktatásban tanulók készségeinek, képességeinek feltérképezése mellett nagy hangsúlyt kapott kutatásunkban a munkaviszonnyal rendelkezők kompetenciáinak mérése. A későbbi fejezetekben az eredmények elemzése során alapvető csoportosítási és összehasonlítási szempont lesz, hogy a válaszadó mely halmazba tartozik: hallgató/nem hallgató, foglalkoztatott/nem foglalkoztatott.

4.1. Dolgozik Ön jelenleg?

A felsőoktatási tanulmányok alatt sokan vállalnak különböző diák-, rész- vagy teljes munkaidős állást. Ez a jelenség a kutatásból is egyértelműen kitűnik, hiszen míg kétharmad volt azok aránya, akik jelenleg is részt vesznek felsőfokú oktatásban, addig a „Dolgozik Ön jelenleg?” kérdésre majdnem 50-50%-os eredmény született. Ebből is látszik, hogy a hallgatók nagy arányban vesznek részt munkavállalóként a munkaerőpiacon a tanulmányaikkal párhuzamosan.

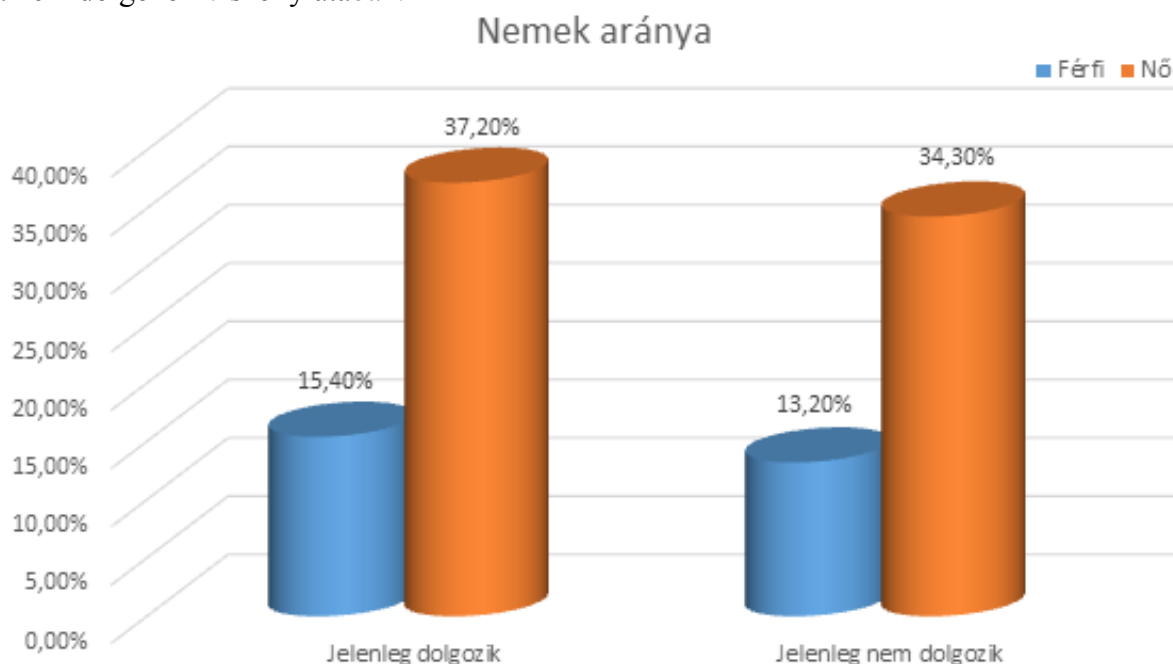

1. diagram

A dolgozók és nem dolgozók aránya

A foglalkoztatott/nem foglalkoztatott kategória esetében azonban ki kell térni az előző fejezetben vázolt hallgató/dolgozó vetületre is. Hiszen kutatásunkban kétharmad-egyharmad az arány a hallgatók javára, így számolnunk kell egy csoporttal, akik főállásban tanulnak, tehát nappali tagozatos főiskolások, egyetemisták. A kutatásban ők közel 40%-kal képviseltetik magukat, tehát meghatározó azok aránya, akik ugyan a „nem foglalkoztatott” kategóriába tartoznak, mégsem munkanélküliek. Ezáltal a „Dolgozik Ön jelenleg” kérdés árnyalja a képet, hiszen ha 40%-nyi főállásban tanuló fiatalot nem számítunk bele a fele-fele arányba, akkor a kutatásunkban csupán alig 10%-kal vettek részt munkanélküliek.

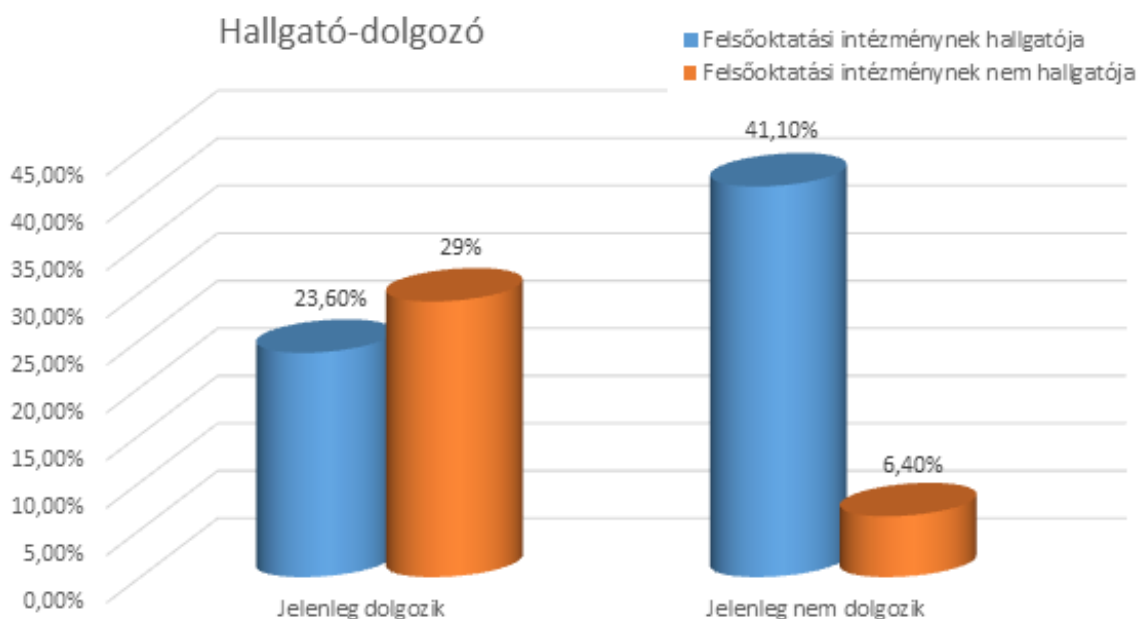
A nemek eloszlásában, rendkívül kiegyenlített arányokkal találkozunk mind a dolgozók, mind a nem dolgozók viszonylatában.

2. diagram

Nemek aránya a dolgozók/nem dolgozók esetében

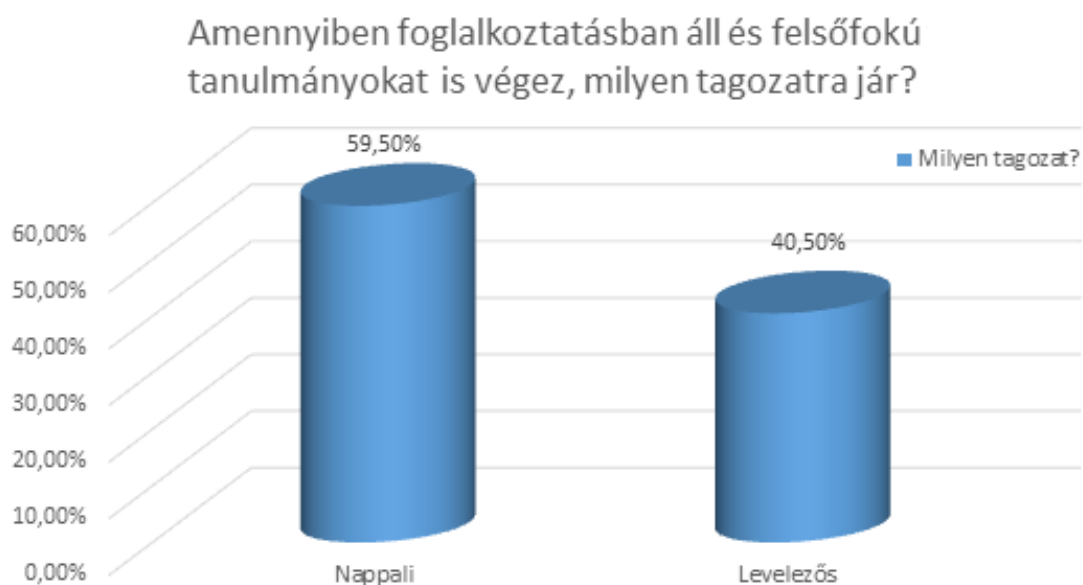
A hallgató/dolgozó, foglalkoztatott/nem foglalkoztatott kettősség már az előzőekben is felmerült. Kutatásunkban szinte kiegyenlített azoknak a foglalkoztatottaknak a száma, akik jelenleg hallgatói felsőoktatási intézménynek, és akik nem. A nem foglalkoztatottak esetében azonban sokkal nagyobb az eltérés. Ennek elsődleges oka a nagyarányú nappali tagozatos hallgatói létszám. Ám a diagramról leolvasható, hogy a nem hallgató, nem foglalkoztatottak aránya nem éri el a 10%-ot.

3. diagram

Hallgató/nem hallgató, dolgozó/nem dolgozó arány

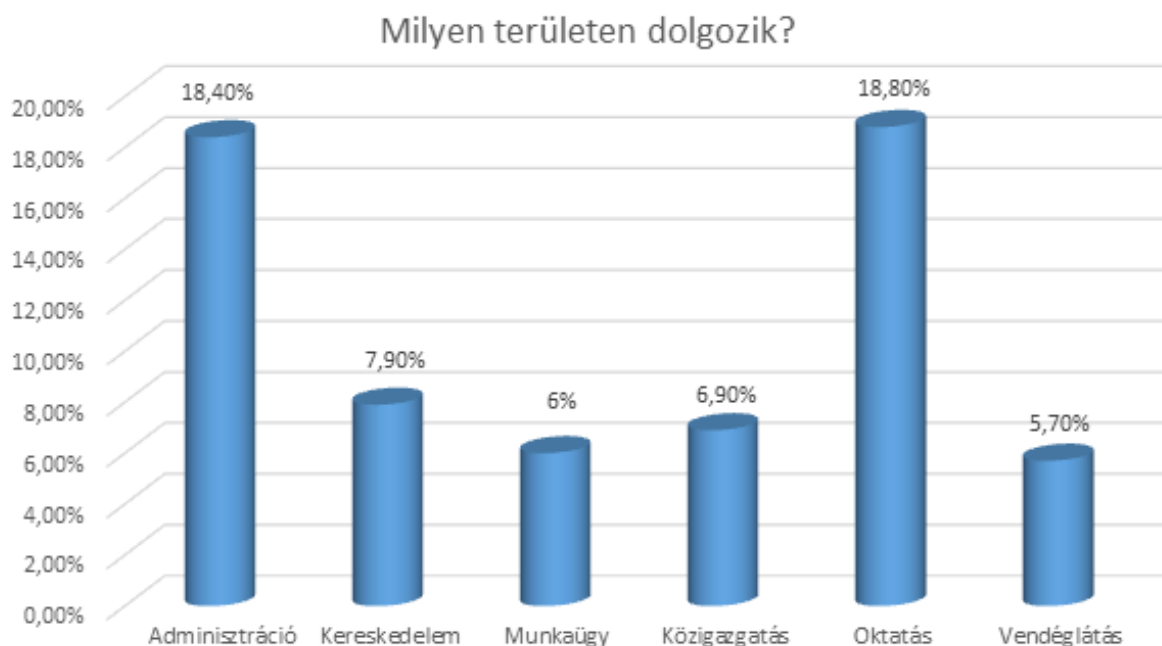
A munkavállalás és a vele párhuzamos tanulás szempontjából érdemes megvizsgálni, hogy milyen tagozatra jár? Meglepő módon a nappalis hallgatók vannak többen, 20%-kal, akik dolgoznak tanulmányaik mellett.

4. diagram
*Felsőoktatásban résztvevők eloszlása
a tagozat szempontjából*

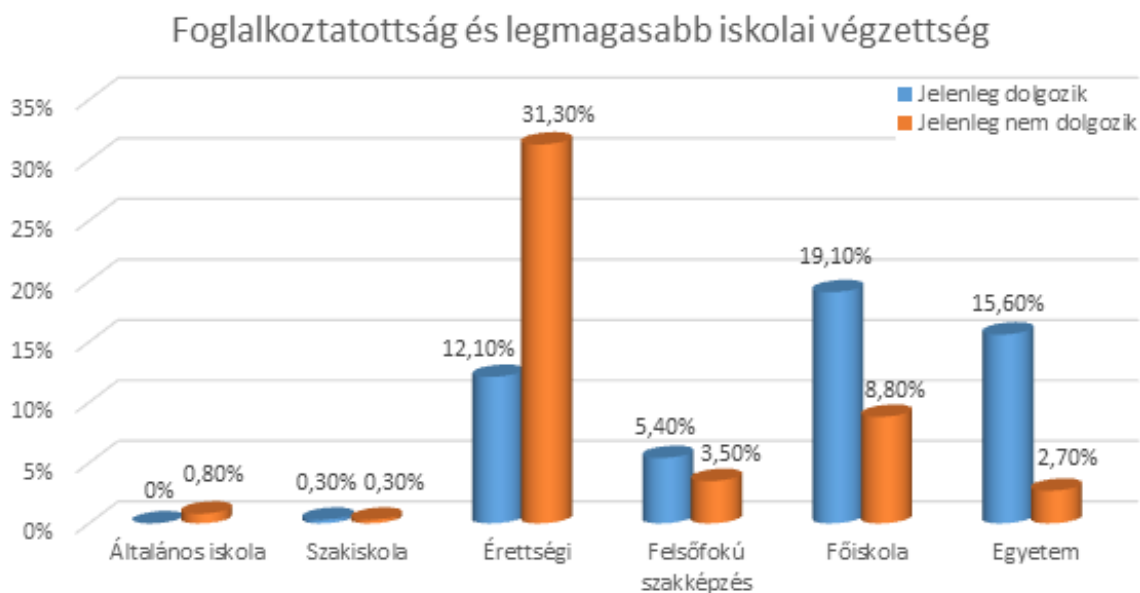
4.2. Milyen területen dolgozik?

A munkavállalók közül a legtöbben az oktatás, tudomány (18,8%-kal), illetve az adminisztráció területén (18,4%-kal) dolgoznak. Ezt követik azok, akik a kereskedelem (7,9%-kal), a közigazgatásban (6,9%-kal) és a munkaügyi szférában (6%-kal) állnak alkalmazásban. A kérdőívünkön összesen 22 különböző területet tüntettünk fel, amelyek közül választani lehetett. A 22 szegmensből csupán 6 terület haladta meg az 5%-os határt, és bár annak ellenére, hogy szinte valamennyi szférában alkalmazásban álló kitöltötte kérdőívünket, a diagramon nem szerepeltetjük mindet.

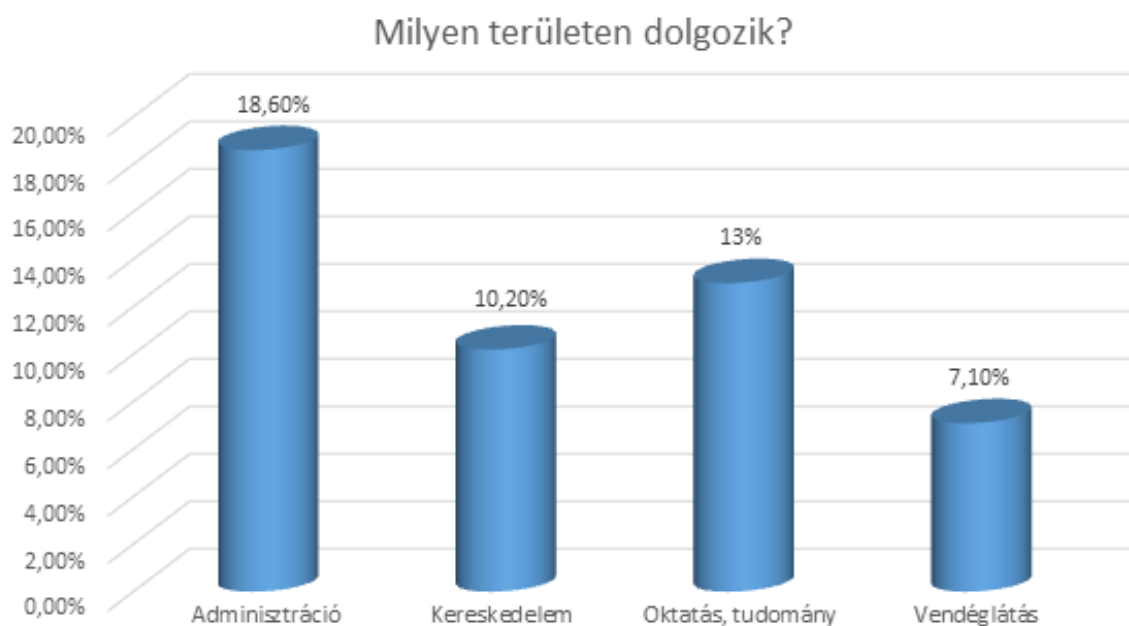
5. diagram
Foglalkoztatottak eloszlása terület szerint

A foglalkoztatottság és a legmagasabb iskolai végzettség tekintetében kutatásunk résztvevői között a főiskolai, egyetemi oklevéllel rendelkező alkalmazottak vannak túlsúlyban. Ám ezt a két adatot megelőzi egy másik, amelyik kiugróan magas értéket (31,3%) mutat, mégpedig azok az érettségivel rendelkezők, akik nem rendelkeznek munkahellyel. Ebben a megközelítésben tehát újra előkerül a főállású, nappali tagozatos hallgatók jelentős csoportja.

6. diagram
A kutatásban résztvevők aránya foglalkoztatottság és legmagasabb iskolai végzettség szerint

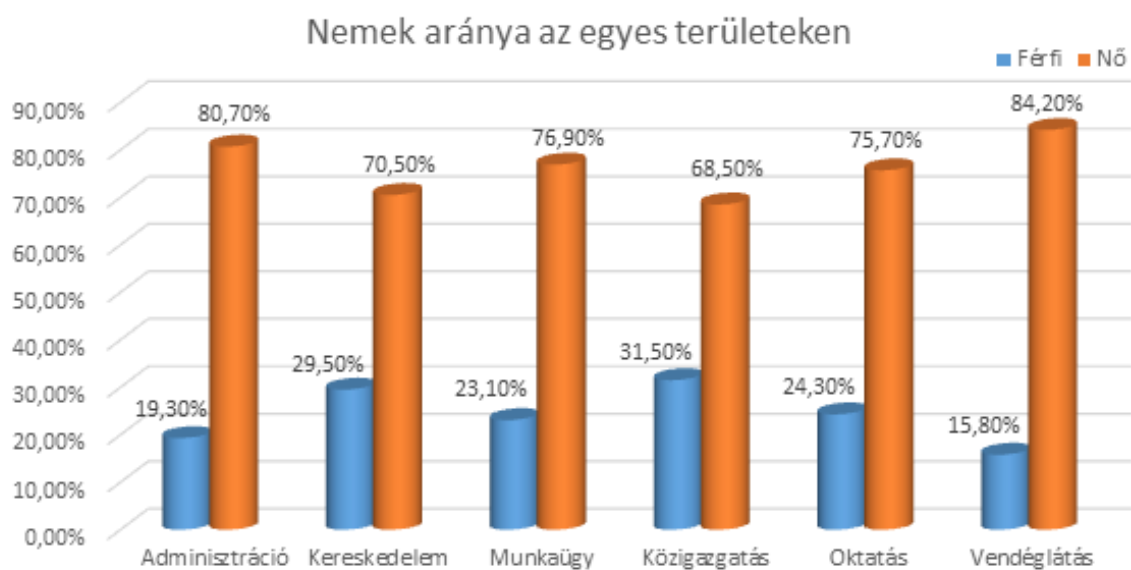
Mint az már az előző diagramokról is leolvasható volt, egy meghatározó csoporttal kell számolni, akik olyan hallgatók, akik a tanulmányaik mellett dolgoznak is. Ezért érdemes megvizsgálnunk, hogy ezek a hallgatók mely területeken dolgozhatnak. Az összes foglalkoztatott figyelembe véve az oktatás/tudomány és az adminisztráció/irodai munka vezetett. A hallgatók esetében, bár a két szektor felcserélten szerepel (az adminisztráció vezet 18,6%-kal, amelyet az oktatás/tudomány követ 13%-kal), mégis e kettő terület vezeti a listát. Sok hallgató dolgozik még a kereskedelemben (10,2%), illetve a vendéglátásban (7,1%). A hallgatók – igaz több esetben csak pár százalékos aránnyal – de minden területen képviseltetik magukat. Ami viszont különös, hogy a hallgatóknak csupán 3,8%-a dolgozik a szakmai gyakorlatok, gyakornoki programok területén. Meglehet ez az arány azért ilyen alacsony, mert míg a szakmai gyakorlatok, gyakornoki programok többsége után nem jár fizetés, addig a más területeken akár több száz vagy akár ezer forintos órabérrel is számolhatnak.

7. diagram

*Hallgatók eloszlása az egyes területeken
foglalkoztatottság szempontjából*

Az egyes területeken dolgozók nemi eloszlását is megvizsgáltuk. A diagramról ismét leolvasható a női fölény, ám nem minden esetben mutatkozik a megszokott egynegyed-háromnegyedes arány. Nagyobb a nemek közötti különbség a vendéglátás, az adminisztráció és a munkaügy területén. Jószerivel pedig valamennyi területen a női többséggel számolhatunk. Ez alól viszont kivétel a gyártás/termelés, az IT, a mérnök, valamint a személy- és vagyonvédelem területe, ahol meghatározó a férfiak többsége.

8. diagram

A kutatásban résztvevők eloszlása nem és az egyes területeken foglalkoztatottság szempontjából

4.3. Összegzés

A kutatásból egyértelműen kitűnik, hogy a tanuló – dolgozó státusz koránt sem különül el egymástól egyértelműen. Hiszen a válaszadók több, mint 10%-a mindkét csoportnak tagja. A tanulás mellett dolgozó, valamint a munka mellett tanulók aránya egyre nagyobb hazánkban is. A vizsgálatunkban résztvevők a legnagyobb arányban a szolgáltatói és az információs szektorban dolgoznak, míg az agrár, illetve ipari területeken dolgozók csak rendkívül alacsony arányban képviseltetik magukat. Ez a tendencia pedig azok esetében is megfigyelhető, akik tanulás mellett dolgoznak.

5. SZABADIDŐ

Egervári Dóra

A kutatásban résztvevők szociokulturális háttérének feltérképezéséhez szükséges a különböző szabadidős tevékenységek meghatározása, egymáshoz fűződő viszonyuk elemzése. Ugyanis azok a válaszadók, akik a munkájuk mellett szabadidejükben is gyakran használják a különböző információs és kommunikációs technológiákra épülő eszközöket, feltételezhetjük, hogy mélyebb ismeretekkel rendelkeznek, mint azok, akik csak hetente vagy havonta használják a számítógépüket, valamint az internetet. A szabadidő eltöltése mellett kíváncsiak voltunk, hogy a válaszadóknak milyen az eszközellátottságuk, rendelkeznek-e saját számítógéppel, lappal, okostelefonnal, tablettel, valamint, hogy mekkora a házi könyvtáruk mérete, és a benne fellelhető köteteket milyen gyakorisággal forgatják. Ezekből a szabadidős szokásokból kiindulva tovább árnyalhatók a felmérésünkben résztvevők információs kompetenciái, ezáltal pedig könnyebben meghatározhatóvá válnak az információs műveltség egyes szintjei.

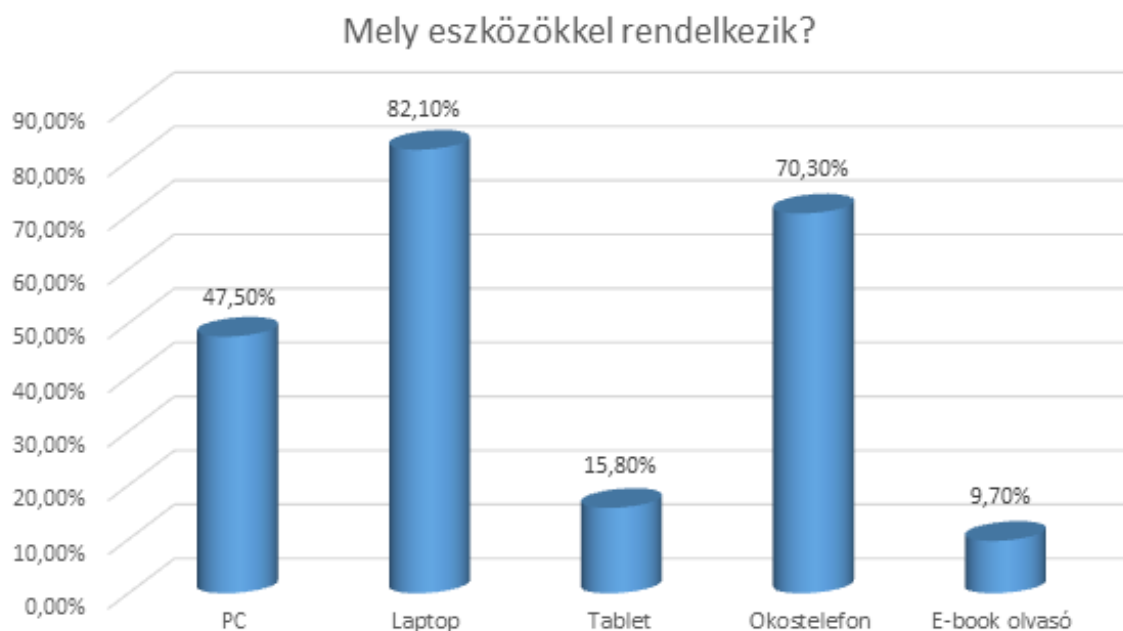
5.1. Mely eszközökkel rendelkezik Ön a következők közül?

A különböző IKT eszközök birtoklása és használata alapvetően meghatározza, hogy milyen szintű az információs műveltségünk, milyen tudáselemekkel rendelkezünk, milyen magabiztosan mozgunk az információk világában. A kutatásban résztvevők meghatározó többsége, összesen 92,6%-a rendelkezik internettel a saját otthonában, vagy valamely mobil készülékkel (okostelefon, tablet). Ez a szám sokkal magasabbnak mutatkozik, mint a magyar átlag, ugyanis az Eurostat 2013-as adatai szerint – a magyarországi lakosságot figyelembe véve – az internettel rendelkezők aránya nem éri el a 70%-ot¹. (Mindennek természetesen magyarázata, hogy a felmérésünk kizárólag online platformon volt elérhető, tehát sokkal nagyobb a valószínűsége, hogy olyanokhoz jutott el a kérdőívünk, akik internethasználók.)

Az internetelés mellett természetesen az IKT eszközök is nagy szerepet játszanak az információhoz való hozzáférés tekintetében. Az eszközellátottság vetületében az első helyen a laptop áll 82,1%-kal, majd az okostelefon 70%-kal, a személyi számítógép azonban visszaszorult a harmadik helyre (47,5%), végül a tablet (15,8%) és az e-book olvasó (9,7%). Az eredményekből egyértelműen látszik, hogy a hordozható eszközöké lett a főszerep, és a személyi számítógép folyamatosan háttérbe szorul. Sőt, a laptop és az okostelefon magas százalékos aránya arra enged következtetni, hogy nem csak egy hordozható eszközzel rendelkezünk, hanem akár kettővel-hárommal is egyszerre, és ez a tendencia csak erősödni fog a jövőben: például az okosóra és más hasonló termékek megjelenésével. A legalacsonyabb százalékos értékkel rendelkező tablet és e-book olvasó még nem mondható túl népszerű eszköznek, ám egy megközelítésben elgondolkodtató az adatsor. Valamennyi tablet tud e-olvasóként funkcionálni, hiszen bármely kiterjesztésű elektronikus dokumentum megjeleníthető rajta, emellett pedig a legtöbb e-book olvasó rendelkezik wifi jelfogóval, így tökéletesen alkalmas internetes böngészésre, épp úgy, mint a tablet, ezért hasonló feladatokra alkalmazható mindkét eszköz. Így elmondható, hogy a kutatásban résztvevők több, mint egynegyede rendelkezik valamilyen – telefonálásra nem alkalmas – hordozható okos készülékkel.

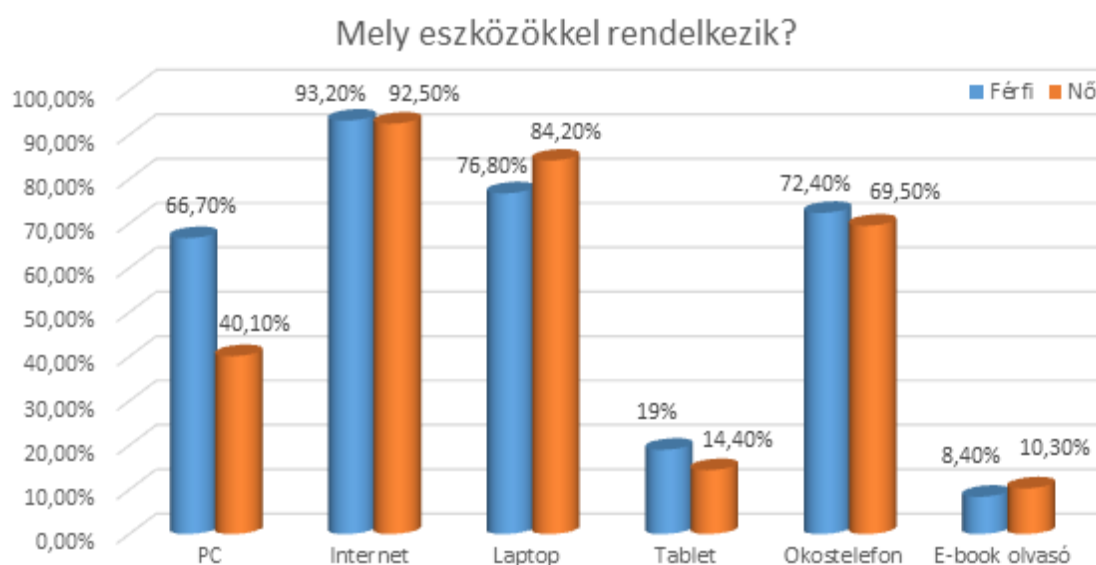
¹ Individuals using the internet by place of use.
<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tin00075&plugin=1>
(2015.08.27.)

1. diagram

A leggyakrabban használt IKT eszközök megoszlása

A nemek és az IKT eszközök tekintetében nagyarányú különbség kizárólag a személyi számítógép esetében figyelhető meg. A PC-t 25%-kal nagyobb arányban használják a férfiak (66,7%), mint a nők (40,1%). A laptop használat tekintetében pont fordított az arány, a nők vezetnek 84,2%-kal, a férfiak 76,8%-on állnak. A százalékokból egyértelműen kitűnik, hogy a személyi számítógép-laptop esetében nem beszélhetünk kizárólagosságról. A férfiak esetében több mint 40% rendelkezik mindkét eszközzel, míg a nőknél ez nem éri el a 25%-ot. Tehát már ezen a téren is megfigyelhető az eszközhalmozás, ami az okos készülékek esetében még inkább meghatározóvá válik. Az internet és az okostelefon esetében nem figyelhető meg nagyarányú eltérés a nemek között. A tablet és az e-book olvasó esetében fordított arány figyelhető meg a nemek között. A tablet esetében a férfiak (19%), az e-book olvasó esetében a nők (10,3%) vezetnek a másik nemmel szemben.

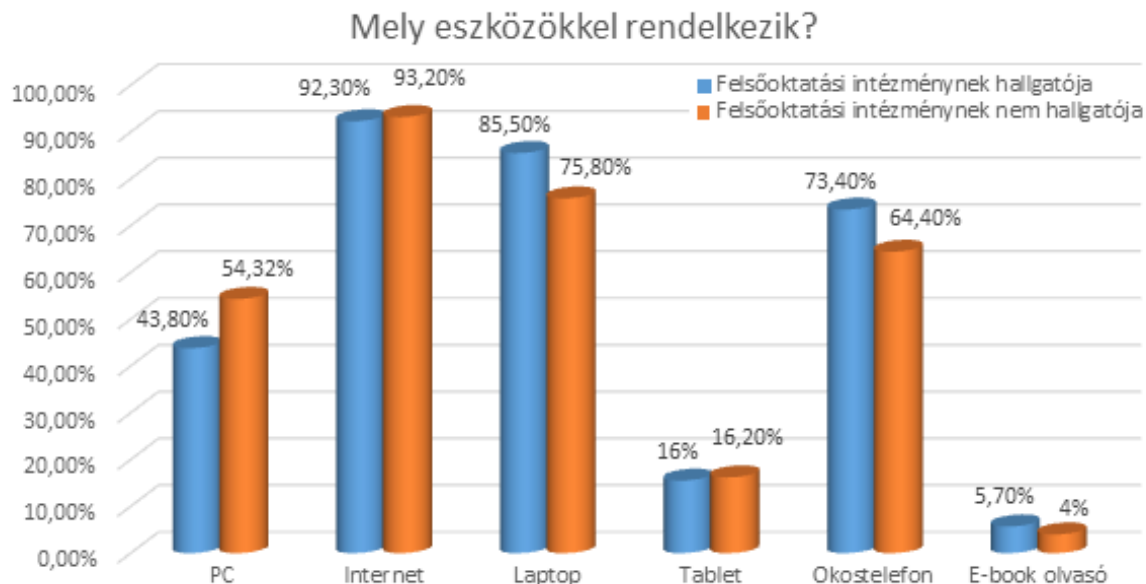

2. diagram

Eszközellátottság nemek szerint

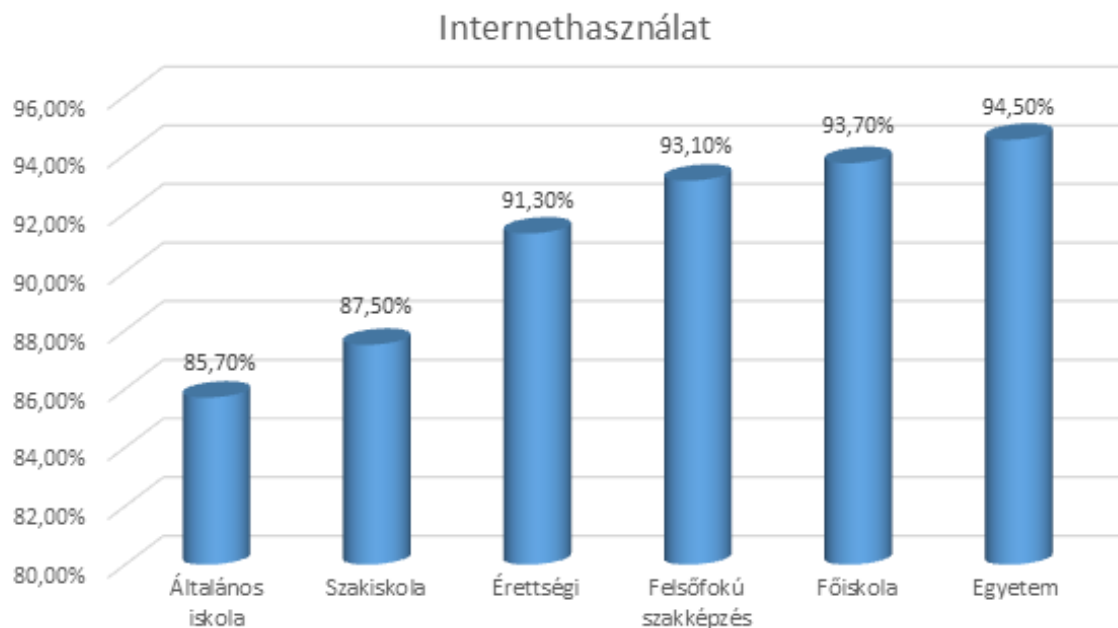
Az internettel és az IKT eszközökkel való ellátottság nem mutat nagy eltéréseket a hallgatók és a nem hallgatók között. Az internet, tablet és e-book olvasó tekintetében 1-1%-os eltérés figyelhető meg csupán. A PC, laptop és okostelefon vonatkozásában azonban már 10%-os differenciák is megfigyelhetők. A hordozható készülékek (laptop, okostelefon) egyértelműen a hallgatók számára vonzóbb eszközök, míg a személyi számítógép tekintetében azok a válaszadók vezetnek, akik jelenleg nem hallgatói felsőoktatási intézménynek.

3. diagram

Eszközellátottság hallgatók/nem hallgatók megközelítésében

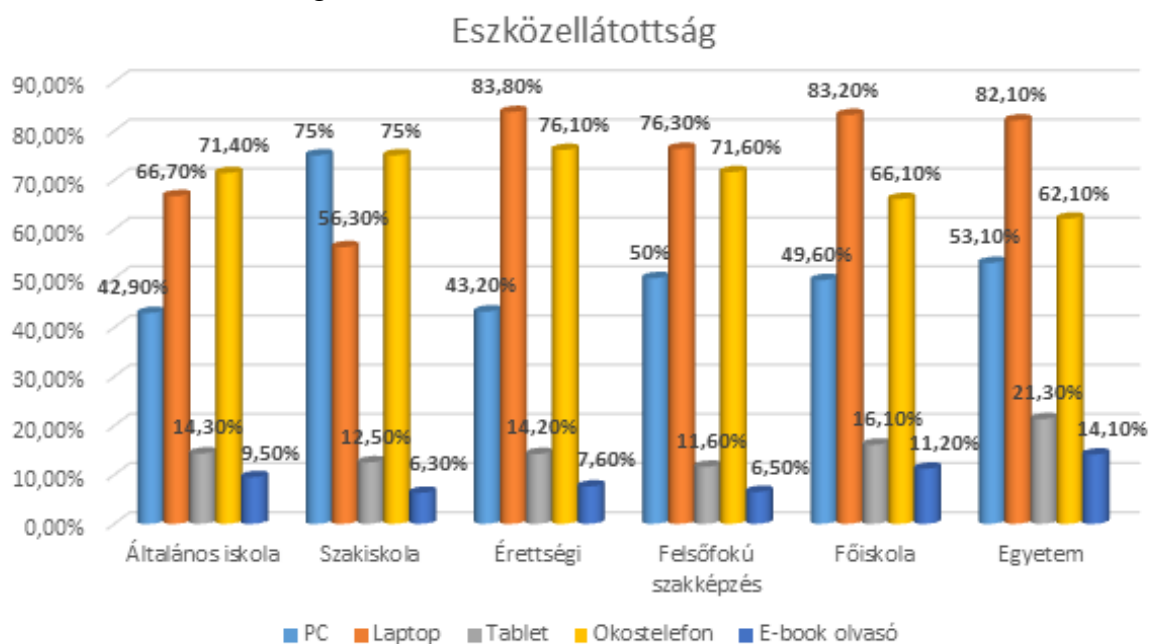
Az internethasználat és a legmagasabb iskolai végzettség megközelítésében egyértelműen ki-rajzolódik az emelkedő tendencia, tehát minél magasabb az iskolai végzettség, annál nagyobb a valószínűsége, hogy az illető rendelkezik internettel. Az eltérés a legalacsonyabb (általános iskolai) és a legmagasabb (egyetemi) végzettség között megközelíti a 10%-ot, amely rendkívül magas arány.

4. diagram

Internethasználat az iskolai végzettség szerint

A legmagasabb iskolai végzettség és az eszközellátottság tekintetében már nem figyelhető meg egyenletesen emelkedő vagy ereszkedő görbe, mint az internethasználat tekintetében. Ebből viszont arra a következtetésre juthatunk, hogy semmilyen összefüggés nincs aközött, hogy a kutatásban résztvevőnek mi a legmagasabb iskolai végzettsége és milyen eszközökkel rendelkezik. Pár érdekes pontot viszont érdemes közelebbről is megvizsgálni. A szakiskolai végzettséggel rendelkezők körében rendkívül magas a PC-ellátottság, összesen 75%. (Valamennyi válaszadót figyelembe véve ez az arány 47,5% volt.) A laptop-ellátottság tekintetében is hasonló nagyarányú eltérésekkel kell számolnunk, hiszen a szakiskolai végzettséggel rendelkezők csupán 56,3%-a számolt be arról, hogy otthonában van laptop, míg az érettségizettek 83,8%-a állította ugyanezt. A két érték között megközelítőleg 30% a különbség, ami rendkívül nagy eltérésnek számít. Az érettségizettek esetében a laptop mellett az okostelefon mutat még feltűnően magas értéket, 76,1%-ot. Így bizonyítást nyert egy előző állításunk, mely szerint a jelenleg felsőoktatásban tanuló fiatalok előnyben részesítik a hordozható eszközöket, és minden második fiatal rendelkezik lappal és okostelefonnal is. Az okostelefon az érettségizettek mellett még az általános és szakiskolai végzettséggel rendelkezők körében is magas értéket mutat. A diplomások körében viszont 10-15%-kal kisebb az okostelefonnal rendelkezők aránya, tehát egy fordított arány figyelhető meg a legmagasabb iskolai végzettség és az okostelefon-ellátottság között. Ugyanakkor a tablet és az e-book olvasó esetében egyértelműen a diplomásoké a főszerep. Mindkét eszköz tekintetében vezetnek az egyetemi és a főiskolai oklevéllel rendelkezők, és összehasonlítva a többi iskolai végzettséggel egyes esetekben a 10%-ot is eléri a különbség.

5. diagram

Eszközellátottság a legmagasabb iskolai végzettség szempontjából

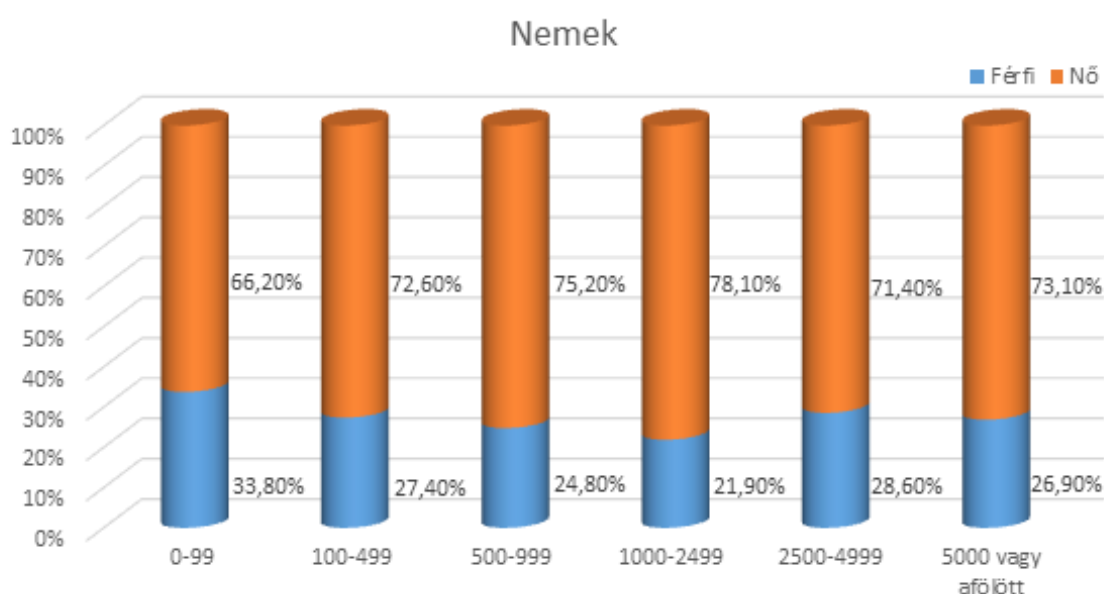
5.2. Mekkora a házi könyvtárának mérete?

Az IKT eszközök mellett a saját, házi könyvtár mérete és használatának gyakorisága is fontos szempont az információs műveltség témakör kutatásában, hiszen az elektronikus, digitális formájú információk és hordozók mellett a hagyományos, papír alapú információforrások is nélkülözhetetlenek. Kutatásunkban azok voltak meghatározó többségben, akik 500 kötetnél kevesebbel rendelkeznek, 70%-kal. Őket követik 15,8%-kal a félezer-ezer kötetrel rendelkező válaszadók, majd a többezres könyvtárat birtoklók, de az ő arányuk alig haladja meg a 10%-ot.

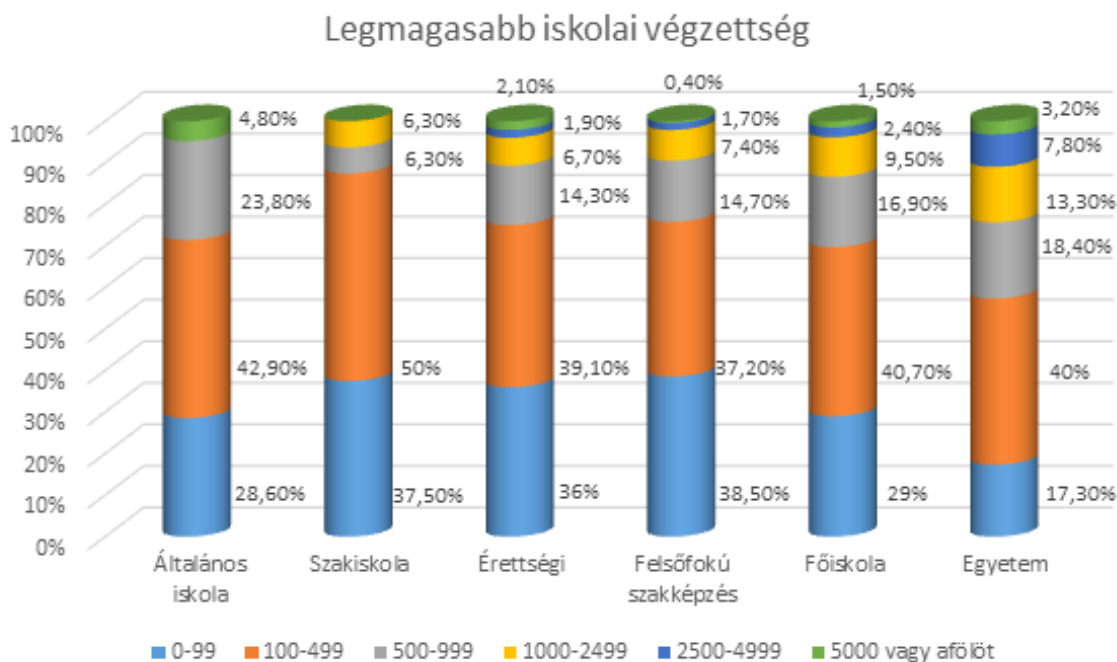
6. diagram
A házi könyvtárak kötetszáma

A házi könyvtár mérete és a nemek megközelítésében nem tudunk nagyarányú eltérésekről beszámolni. A nemek között a legnagyobb eltérés a 0-99 és az 1000-2499 kötet közötti házi könyvtár méretnél tapasztalható. Az első esetben ugyan dupla annyi nővel kell számolnunk, mint férfival, ám ez nem tükrözi vissza a kutatásban résztvevők nemi eloszlását, hiszen ott sokkal magasabb volt a nők aránya. Így kijelenthetjük, hogy a kutatásunkban résztvevő férfiak közül a legtöbben csupán csak egy pár tíz kötetes házi könyvtárral rendelkeznek. A nők esetében a legnagyobb eltolódás az 1000-2499 kötetes házi könyvtár esetében figyelhető meg, ahol négyötöd-egyötöd az arány.

7. diagram
Házi könyvtár mérete nemek szerinti eloszlásban

A legmagasabb iskolai végzettség és a házi könyvtár mérete között sem fedezhetők fel egyértelmű emelkedő vagy csökkenő tendenciák. A legtöbb válaszadó – iskolai végzettségtől függetlenül – arról számolt be, hogy az 500 kötetet nem haladja meg a házi könyvtárának mérete.

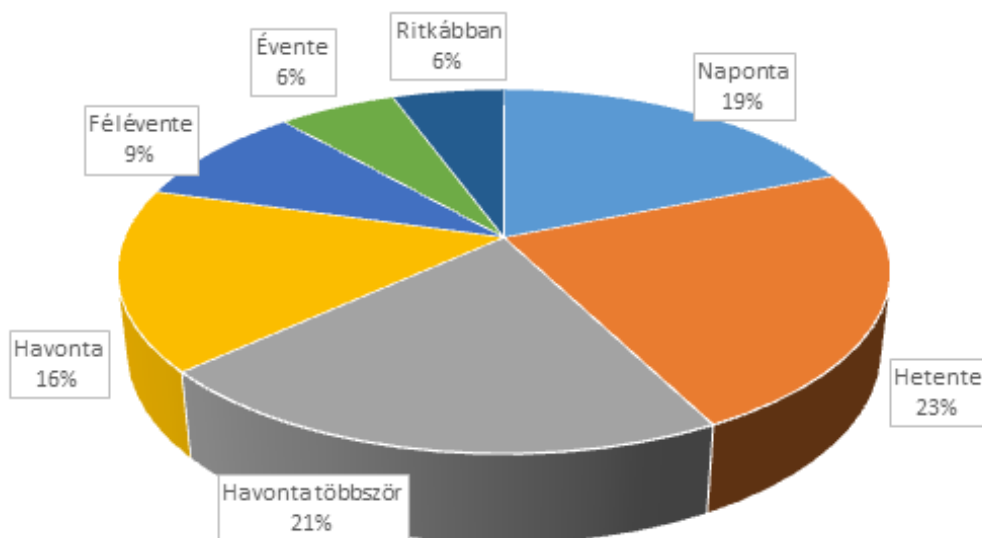
8. diagram

Házi könyvtármérete legmagasabb iskolai végzettség szempontjából

5.3. Milyen gyakran használja a házi könyvtárában fellelhető könyveket?

A házi könyvtár mérete mellett fontos szempontot képvisel a kutatásunkban, hogy az egyes köteteket a felhasználó milyen gyakran forgatja. A válaszadók közül azok voltak többségben, akik naponta, hetente vagy havonta több alkalommal is használják a házi könyvtárukban fellelhető könyveket, az ő arányuk 19%, 23%, illetve 21%.

Milyen gyakran használja a házi könyvtárában fellelhető könyveket?

9. diagram

A házi könyvtár használatának gyakorisága

A felsőoktatásban résztvevők feltételezhetően gyakrabban használják a házi könyvtárakat, mint azok a válaszadók, akik jelenleg nem hallgatók. A hallgatók/nem hallgatók aránya két esetben tér el a két válaszadói csoport eredendő arányától. Az egyik eset a „félévente/vizsgaidőszakban” kategória, ahol kiugróan magas a hallgatók aránya, mintegy 88%-kal. Ez a kiemelkedő arány természetesen nem meglepő, hiszen a vizsgaidőszakban rendkívül magas a hagyományos, papíralapú információforrások, így a saját könyvek használatának aránya. Emellett az „évente” kategóriában megközelítőleg egyenlő (57% és 43%) a hallgatók és nem hallgatók aránya. A tanulás/kutatás során, vagyis a különböző köteleességek teljesítése közben kijelenthetjük, hogy sokkal nagyobb arányban használják a hallgatók a papíralapú forrásokat, mint egyéb célok (hétköznapi információszerzés, szórakozás stb.) esetében.

10. diagram

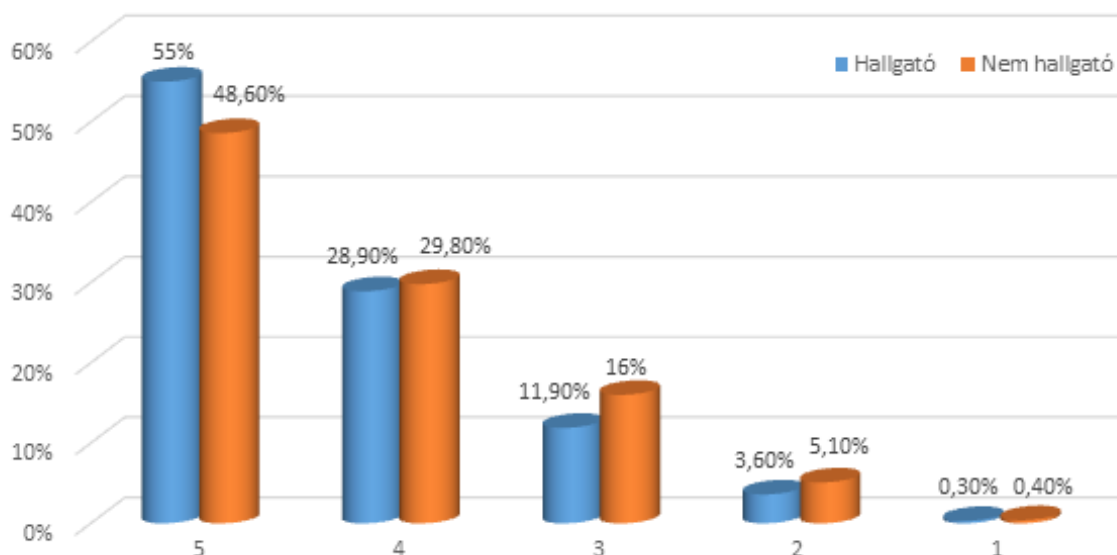
*Házi könyvtár használatának gyakorisága
a hallgatók/nem hallgatók megközelítésében*

5.4. Hobbi, szabadidő

A szabadidős tevékenységek sorából a kutatás szempontjából a számítógépezés, internetezés, könyv-, újság és magazinolvasás bír információs értékkel. Az 1-5 skálán – ahol az 1 a soha és az 5 a mindig – a számítógépezés és az internetezés általában négyes vagy ötös osztályzatot kapott, és 4,3-as, 4,4-es átlaggal rendelkezik, amely meglehetősen magasnak számít. Így kijelenthetjük, hogy a két szabadidős tevékenységet meglehetősen gyakran üzik a válaszadók. A két átlag eltérése mindössze egy tizedszázalék, amelyből azt a következtetést vonhatjuk le, hogy aki számítógépezik, az internetezik is, így nem válik el egymástól szervesen a két kifejezés, szinte egymás szinonímáivá váltak. A hagyományos olvasás azonban nem rendelkezik ilyen magas gyakorisági mutatóval. Az olvasási szokások vizsgálatánál különválasztottuk a könyvolvasást, az újság/napilap és a magazinolvasást. A könyvolvasással mérhető leginkább, hogy egy hallgató milyen arányban használ hagyományos dokumentumokat, legyen az szabadidő eltöltési vagy tanulási célból. 2,5 és 3,6 között mozog az átlag az 1-5-ös skálán. A legmagasabb aránnyal, a 3,6-del a könyvolvasás áll, hiszen ez a tevékenység a mai napig is megbecsülést, presztízst hordoz. Az átlagok összehasonlításából egyértelműen kitűnik, hogy a hagyományos, papíralapú információforrások olvasás mindinkább háttérbe szorul a digitálisak mögött.

A szabadidős tevékenységek közül először a számítógépezést vizsgáljuk meg abban a megközelítésben, hogy hallgató vagy nem hallgató a válaszadó. A legtöbbben mindkét válaszadói csoport esetében a legnagyobb, ötös értéket jelölték (55 és 48%-kal). A legkisebb, egyes értéket, vagyis a „soha” gyakorisági lehetőséget a válaszadók csupán 0,7%-a, vagyis összesen 13 fő jelölte. A gyakorisági skálán a „mindig”-től a „soha” irányába folyamatosan csökken a válaszadók száma mind a hallgatók, mind a nem hallgatók esetében.

Milyen gyakran számítógépezik?

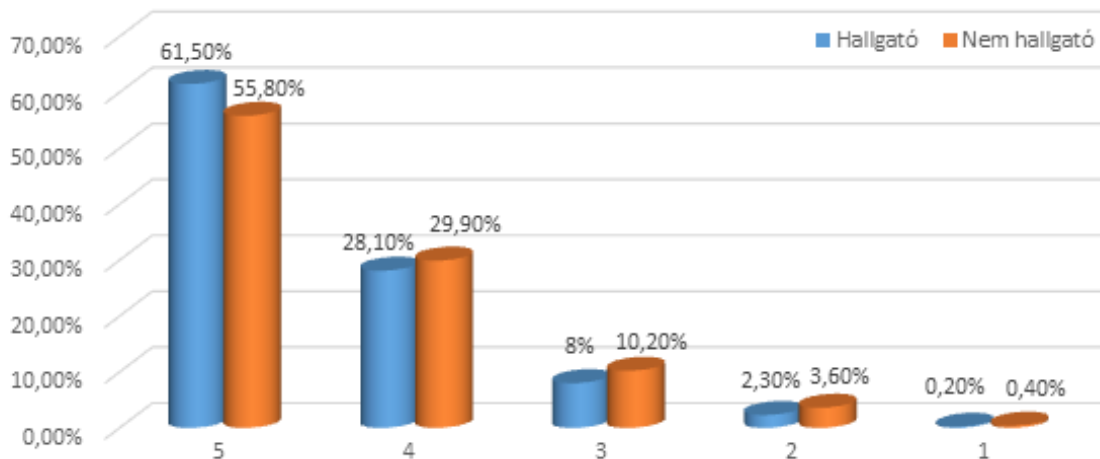

11. diagram

A számítógéphasználat gyakorisága a hallgatók/nem hallgatók megközelítésében

A számítógépezés mellett az internetezés is exponenciálisan emelkedő tendenciát mutat a használat gyakoriságát tekintve. A legtöbb válaszadó az internetezés tekintetében is a „mindig” lehetőséget választotta, ez a hallgatók esetében 65%-ot, a nem hallgatók esetében 55,8%-ot jelent. Az előző diagram adataival összevetve igen érdekes felfedezést tehetünk, mely szerint a hallgatók és nem hallgatók esetében is magasabb azoknak az aránya (6-7%-kal), akik az internetezésnél a „mindig”, a számítógépezésnél viszont valamelyik másik lehetőséget választotta a gyakorisági skálán, így kijelenthetjük, hogy a szabadidős tevékenységeink körében gyakrabban kerül elő az internetezés (valamely okos eszközön), mint a számítógépezés.

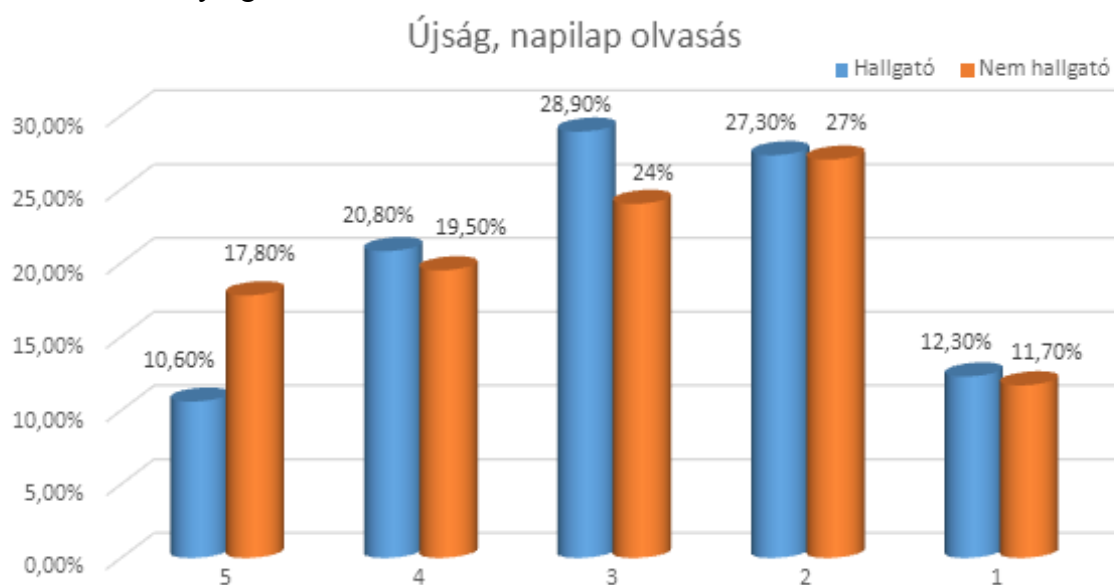
Milyen gyakran internetezik?

12. diagram

Internethasználat gyakorisága a hallgatók/nem hallgatók megközelítésében

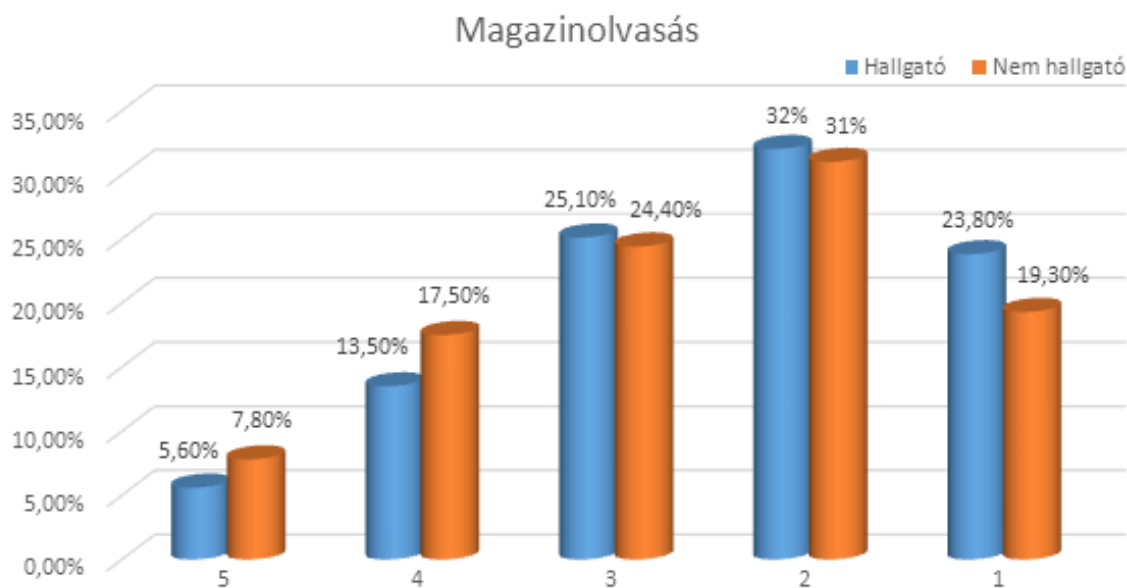
A számítógépezés és az internetezés mellett az olvasást mint szabadidős tevékenységet emeltük ki és elemeztük a szokások közül. Elsőként az újság és napilap olvasást vesszük górcső alá. A gyakorisági skálán mind a hallgatók, mind a nem hallgatók esetében a hármas és négyes értéket jelölték a legtöbben, több mint a válaszadók fele. Összevetve a hallgatók és a nem hallgatók eloszlását, kiegyenlített arányokat figyelhetünk, hiszen maximum 4%-os eltérés látszik a két válaszadói csoport között. Kivétel ez alól a „mindig” lehetőség. Hiszen míg a hallgatók csupán alig több, mint 10%-a vallotta magáról, hogy gyakran olvas valamilyen újságot, napilapot, addig a nem hallgatók esetében a legmagasabb skálaértéket megközelítőleg 18% jelezte, amely csaknem duplája a hallgatói arálynak. Az újság és napilapolvasás esetében azonban nem szabad megfeledkeznünk a különböző médiumok online eléréséről, olvasásáról sem. Miután az online napilapok olvasása nem szerepelt a tevékenységi körök között, ezért ez a tevékenység feltételezhetően az internetezés alá tartozik.

13. diagram

Újság, napilap olvasás gyakorisága a hallgatók/nem hallgatók megközelítésében

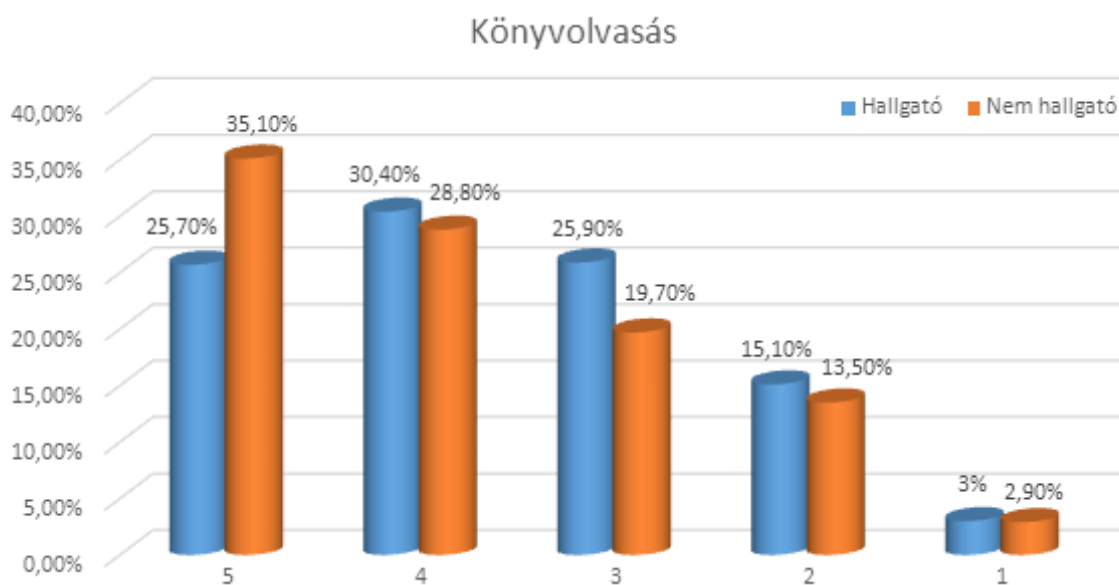
A magazinolvasás esetében is a kettes és a hármas lehetőséget választották a legtöbben, a válaszadók megközelítően 60%-a. Az ötfokozatú gyakorisági skálán a harmadik helyen a „soha” szerepel. Eszerint a válaszadók megközelítőleg egynegyede soha nem olvas magazinokat. Ezzel szemben azoknál a válaszadóknál, akik nem tanulnak felsőoktatási intézményben magasabb a magazinolvasók aránya, hiszen több, mint 25%-uk jelölte a gyakorisági skálán a legmagasabb ötös, illetve a négyes lehetőséget. A magazinolvasás tekintetében nem figyelhetőek meg nagyarányú eltérések a hallgatók és a nem hallgatók között, a differencia legmagasabb mértéke mindössze 4%-nyi.

14. diagram

Magazinolvasás gyakorisága a hallgatók/nem hallgatók megközelítésében

A könyvolvasás esetében nagyarányú eltérések figyelhetők meg a hallgatók és nem hallgatók csoportja között. Meglepő eredmény született a gyakorisági skála legmagasabb értéke esetében, hiszen a felsőoktatásban résztvevő hallgatók szokásrendszerében – legalábbis a vizsgaidőszakban – feltételezhetően előkelő helyen szerepel. Ennek ellenére csupán a hallgatók egynegyede jelölte be a gyakorisági skálán a „mindig” kategóriát. Ugyanennyi hallgató jelölte a középértéket, 30%-uk pedig a 4-es, „gyakran” lehetőséget. A nem hallgatók esetében magasan (35%-kal) vezet a „mindig” kategória, és fokozatosan csökken a skála legalsó értéke irányába. A „soha” értéket a válaszadók mindössze 6%-a jelölte, ami annak fényében különösen magas arálynak mondható, hogy a válaszadók meghatározó többsége diplomás vagy oklevél várományosa.

15. diagram

Könyvolvasás gyakorisága a hallgatók/nem hallgatók megközelítésében

Az egyes tevékenységeket egy diagramon is érdemes szemléltetni, hiszen ebből egyértelműen kitűnik, hogy a válaszadók a gyakorisági skálán a legtöbbször az ötös, vagyis a legmagasabb ér-

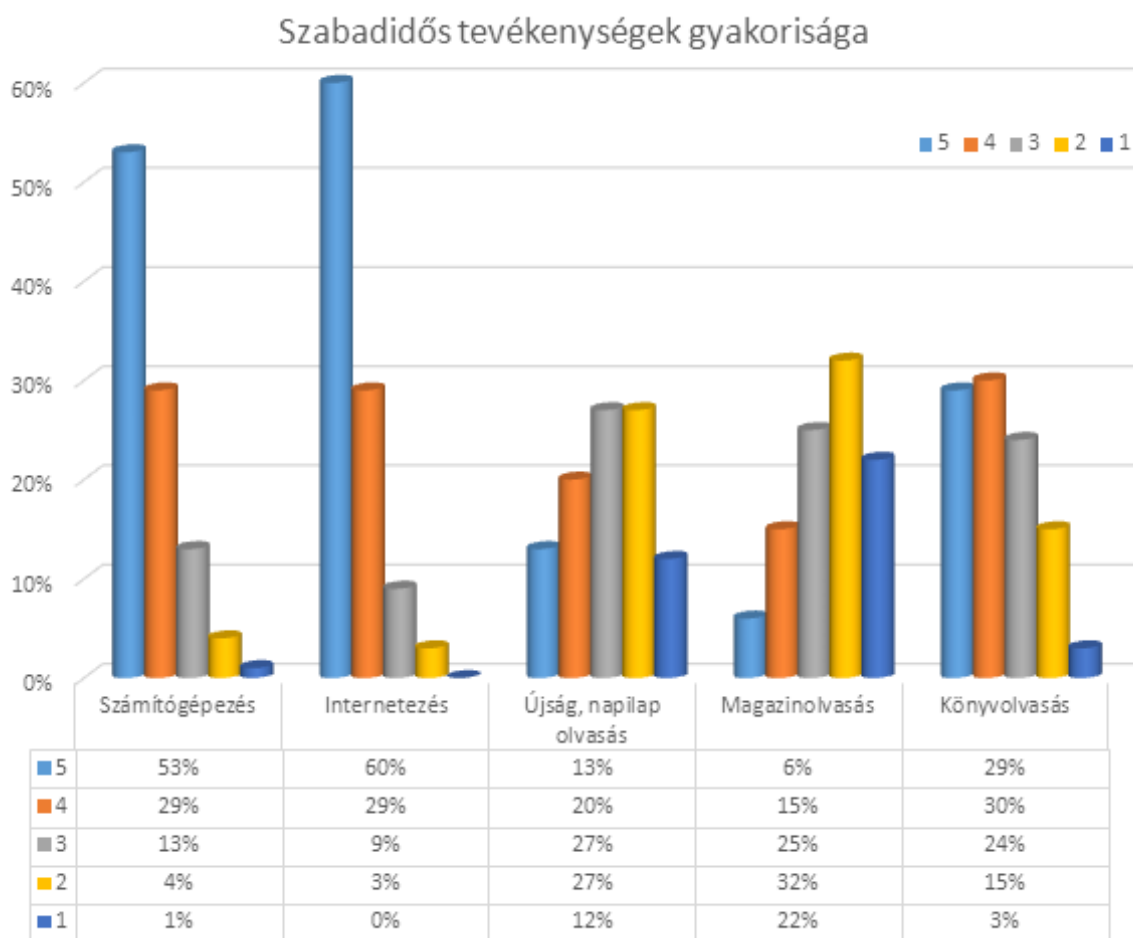
téket jelölték. Ezt az eredményt egyértelműen a magas arányú számítógépezés, internetezés indukálja. A gyakorisági skála alacsonyabb értékei felé folyamatosan csökken a válaszadók száma, ám ennek is a számítógépezés, internetezés az oka. Ha a három olvasási kategóriát (napilap, magazin, könyv) külön megfigyeljük, már nem fedezünk fel ilyen egyértelmű csökkenő tendenciát a gyakorisági skálán. A legmagasabb eredményt ugyanis a hármas érték esetében figyelhetjük meg, amely mind az egyes (soha), mind az ötös (mindig) irányába csökkenést mutat.

16. diagram

Milyen gyakran űzi az egyes tevékenységeket?

Ha valamennyi tevékenység gyakoriságát vizsgáljuk egy másik megközelítésben, megfigyelhetjük, hogy a számítógépezés és az internetezés esetében megközelítőleg dupla akkora értékekkel kell számolnunk, mint a többi szabadidős foglalatosság esetén, mely kizárólag egy esetben haladja meg a 30%-ot.

17. diagram
Szabadidős tevékenységek gyakorisága

5.5. Összegzés

A szociológiai háttér vázolója mellett a kulturális, szabadidős tevékenységek feltérképezése is fontos szerepet játszott a kutatásban. A válaszokból egyértelműen kitűnik, hogy a vizsgálatban résztvevők a szabadidejüket szívesen töltik el a digitális világban, ezzel szemben az olvasás már nem ilyen népszerű tevékenység. A digitális eszközökkel való ellátottság tekintetében a válaszadók arról számoltak be, hogy nyitottak az újításokra, előszeretettel szereznek be új technikai berendezéseket. Ezen kívül egyszerre több eszközzel is rendelkeznek, amelyet a munkában, a tanulás vagy a kikapcsolódás során alkalmaznak. A válaszadók IKT eszközök mellett a házi könyvtárban megtalálható köteteket is gyakran használják.

6. AZ INFORMÁCIÓSZERZÉS MÓDJA

Sipos Anna Magdolna

Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai felmérések azt mutatják, hogy az internethasználatának szélesedésével jelentősen átalakultak a korábban megszokott információszerzési metódusok. A világháló, amelynek elsődleges funkciója az információ kezelése, közvetítése, egyre inkább meghatározó szerepet tölt be a lakosság információszerzésében, és a web 2.0 alkalmazások révén ma már nem csupán a megszerzésben, hanem az információk megosztásában, terjesztésében is. Mielőtt azonban a felmérési adatok közlésébe, illetve azok értelmezésébe kezdenénk, célszerűnek tartjuk az információs igények, az információs szükségletek típusairól szólni.

Az átlagos információs szükségleteket általánosságban két típusra lehet osztani: az egyik az úgynevezett köznapi, míg a másik a munkához, a tanuláshoz, a kutatáshoz stb., összefoglalóan az egyén tudásának bővítéséhez, és többnyire a különböző kötelezettségeink teljesítéséhez szükséges információk csoportját jelenti. Az első esetben olyan, a mindennapi élethez, tevékenységekhez nélkülözhetetlen információkról van szó, amelyek mindenki életében felmerülnek és többnyire, de nem kizárólagosan a magánszférához kapcsolódnak. Ilyenek például a különböző szolgáltatók nyitvatartási ideje, a hatóságok ügyfélfogadási időpontja, a menetredek, a legkedvezőbb vásárlási lehetőségek felderítésére alkalmas információs források, időjárás, napi hírek stb. Az internet elterjedése előtt ezeknek az információknak az elsődleges forrásait a hagyományos kommunikációs csatornák, a nyomtatott sajtó, a rádió, a televízió, továbbá a személyes kapcsolatok jelentették. Az ilyen jellegű információs igények kielégítésében a könyvtárak is szerephez jutottak, ám közel sem olyan mértékben, mint a második típus esetében. Az ebbe a csoportba sorolt információs szükségleteket többnyire a szakmai, munkahelyi, tanulmányi kötelezettségek teljesítése határozza meg, így értelemszerűen főként életünk úgynevezett hivatalos szférájában vannak jelen. A Neumann-galaxis előtti évszázadokban ezeknek az információs igényeknek az elsődleges forrásai a nyomtatott könyvek és a nyomtatott folyóiratok voltak. Az ilyen típusú információs források tradicionális gyűjtőhelyét és elérhetőségét évszázadokon keresztül a közcélú könyvtárak és kisebb részben a magánkönyvtárak jelentették. Az internet elterjedése azonban mindkét típusú információs igény kielégítésének lehetőségeit, forrásait alapvetően megváltoztatta. Ugyanakkor jelentősen átrendeződött az információs kínálat is. A korábban megszokott információs forrásokon kívül az információ-kibocsátók tömegei jelentek meg kínálatukkal. Gondolunk itt például a köznapi információs igények terén jelentkező web-áruházak, házhozszállítási lehetőségek, az interneten lekérdezhető menetredek, ügyfélkapu, hírportálok, e-hírlapok stb. megjelenésére. Ám ez a jelenség nem csupán a köznapi, hanem a második csoportba sorolt, a hivatalos szférában szükséges információs kínálatban is megjelent, sőt napjainkban és már a közeli jövőben egyre inkább dominánssá válik. A mindennapi gyakorlat, továbbá – amint azt majd látjuk – felmérési eredményeink is azt mutatják, hogy a kétféle információs igény ma is markánsan elkülönül egymástól, és az azokhoz való hozzájutás forrásaiban, metódusában továbbra is jelentős, valamint tipizálható különbségek tapasztalhatók. Így igazoltnak véljük azon feltevésünket, hogy a kétféle információ forrásainak kezelésére, használatára vonatkozó szokásokat érdemes külön-külön vizsgálni és elemezni.

A megváltozott információszerzési metódus méréséhez és analíziséhez meg kellett vizsgálnunk, hogy az internetes tartalmak hozzáféréséhez nélkülözhetetlen technikai feltételek, a fizikai hozzáférés, mint például a számítógép, vagy más, a digitális tartalmak kezelésére alkalmas eszköz, az internetelérés az általunk vizsgált csoportban milyen mértékben van jelen. E kérdéseken túl fontosnak tartottuk azt is kutatni, hogy az egyén életében milyen helyet foglal el az információszerzés, az információszerzésre alkalmas eszközökkel történő foglalatoss-

ság. Éppen ezért az információszerzés módszerére vonatkozó kérdéscsoport első részében ezekre kerestünk válaszokat. A kérdéscsoport második részében a köznapi információszerzés, míg a harmadikban a tudás bővítésében szerepet játszó információk összegyűjtésének módszereit, forrásait vizsgáltuk. Mindezeket túl kitértünk az információszerzés olyan tényezőinek vizsgálatára is, mint például a gyorsaság, a ráfordított időtényező, az információszerzés költségei, a nyomtatott és az elektronikus formában használt dokumentumok aránya stb.

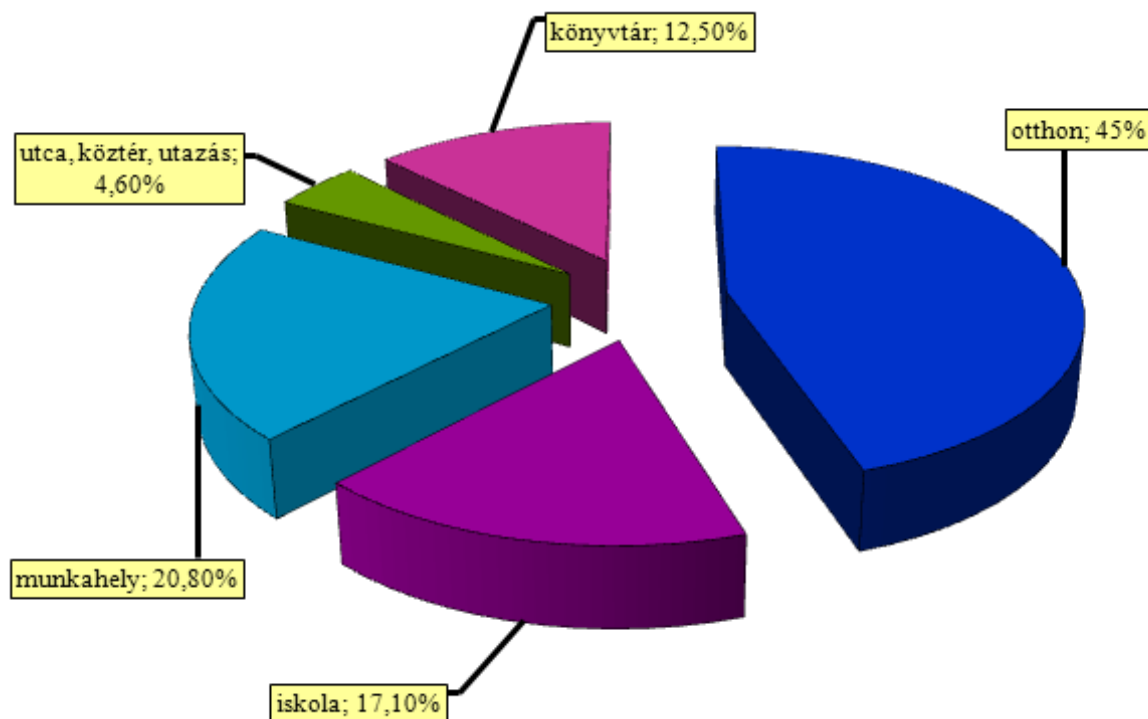
6.1. Használ Ön számítógépet?

A mintánkban szereplő 2599 fő közül erre a kérdésre összesen 2597 fő válaszolt, és közülük 99,8% igenlő választ, míg 0,2% nemleges választ adott. Ez lényegében azt jelenti, hogy a kérdőív kitöltőinek teljessége számítógépet használó személy, hiszen a nemleges válaszok mennyisége akár a hibaszázalékba is belefér. Ezt az állításunkat igazolja az internethasználat hasonló arányú eredménye is. Kutatásunkban elvégeztük a számítógép használat szociológiai alapkategóriákkal kiegészített összehasonlítását is; így például a nemek, a lakhely, az iskolai végzettség, a diák vagy dolgozó értékeit, arányait. Általánosságban azt kell elmondanunk, hogy az általunk vizsgált közegben ezeknek az egyébként igen fontos kategóriáknak szinte semmi jelentősége nem volt. Ugyanolyan elterjedtségű a férfiak és a nők között a számítógépezés, mint bármely más szociológiai alapkategóriában a lakhelytől kezdve a diák vagy dolgozó kategóriáig. Az a mindösszesen 6 fő, aki a 2597 fős mintából nem használ számítógépet, olyan elenyésző mennyiség, hogy rétegelt elemzést – véleményünk szerint – erre nem szabad építeni, mivel az téves következtésekre vezethet. A felmérésben résztvevő szociológiai csoportok igenlő válaszában meglévő számszerű különbségek a választ adók szociológiai alapkategóriáira, azok összetételére vezethetők vissza, és az összehasonlítások ezeket az arányokat tükrözik.

6.2. Amennyiben igen, hol?

A számítástechnikai eszközök elterjedtségében a 2010-es évek jelentős strukturális változást hoztak. Míg az ezt megelőző években a számítógép, így a számítógépen történő munkálkodás helyszínei főleg a munkahelyekhez és a különböző közintézményekhez kötődtek, addig az évtized fordulójától a magánszféra helyszíneit is birtokba vették a számítógépek, és az eszköz a háztartások többségében is helyet kapott. Napjainkra pedig már életünk csaknem valamennyi színterén jelen vannak a számítógépek, illetve azok továbbfejlesztett változatai. Így magától értetődő, hogy a számítógép használata az egyén életében különböző helyszínekhez kötődik. A mobil technológia megjelenése, majd térnyerése pedig lehetővé tette, hogy a meglehetősen nagyméretű, nehézkes asztali számítógépek helyett a mai élet jellemző életformáját, a mobilitást is kiszolgáló, tükröző eszközök álljanak rendelkezésünkre akár otthon, akár a köztereken, vagy éppen utazás közben. Felmérésünkben fontos szerepet tulajdonítottunk annak, hogy megismerjük a számítógéppel való munkálkodás legfontosabb színtereit. E kérdés során nyilvánvalóan több helyszín megjelenése is megengedett, hiszen az emberek többsége ma már nem csupán egyetlen helyszínen, hanem több színtéren is használja a számítógépet, akár laptop, tablet vagy okostelefon stb. formájában is, s a nap huszonnégy órájában hordozza azt magával. Ma már a mindennapi utcaképhez tartozik a vállon, háton hordott laptop, a kezításkából előkerülő tablet, vagy éppen az állandóan kézben, kéznél lévő okostelefon. Ezt a jelenséget mutatja a kérdésre adott válaszolók és a válaszok közötti jelentős különbség is. Míg a válaszolók száma 2591 főt mutat, addig az erre a kérdésre adott válaszok száma 5671. Ez lényegében azt mutatja, hogy minden választ adó átlagosan legalább két helyen használ rendszeresen számítógépet. A számítógép használati szokásokban bekövetkezett strukturális változások mai állását igen szemléletesen mutatják azok a diagramok, amelyek a számítógép használatának helyszínére adott válaszok alapján készültek.

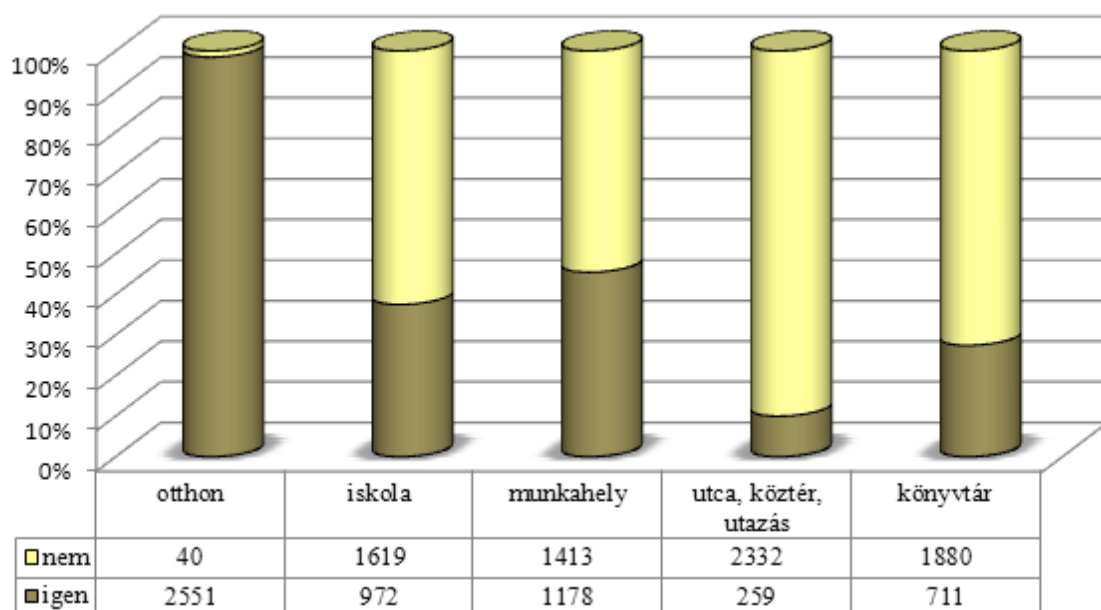
Elsőként a válaszok számához (5671) viszonyítjuk a különböző használati helyszínek említésének gyakoriságát, majd ezt követően a válaszolók (2591) számának tükrében vizsgáljuk az arányokat.

1. diagram

A számítógép használat helyszínei az összes adott válasz alapján

Az első kimutatáson az látható, hogy az összes válasz meghatározó mennyisége, 45% az otthoni használatot jelöli, majd ezt követi a munkahelyi, az iskolai, utána a könyvtári és legvégül a nyilvános helyen történő számítógép használat. Arra azonban szeretnénk a figyelmet felhívni, hogy az otthoni alkalmazás és az azt követő gyakoriságú munkahelyi, iskolai használat között több mint kétszeres a különbség. Ezt az arányt erősíti meg a következő szempontú rávilágítás: a helyszín megadása a válaszolók számához viszonyítva. Azt látjuk, hogy a válaszolók 98,46 %-a jelölte az otthoni használatot, vagyis lényegében az átlagos két helyszín között a válaszolók csaknem teljességénél a számítógép használat egyik színterét az otthon jelenti. A másik színtér – nyilvánvalóan a társadalmi csoportokban elfoglalt státuszok mentén – megoszlik az iskola, a munkahely, a könyvtár és a közterületek, valamint az utazás között. A helyszínek sorrendje mindkét esetben ugyanaz: otthon, munkahely, iskola, könyvtár, majd a közterületek, nyilvános helyszínek.

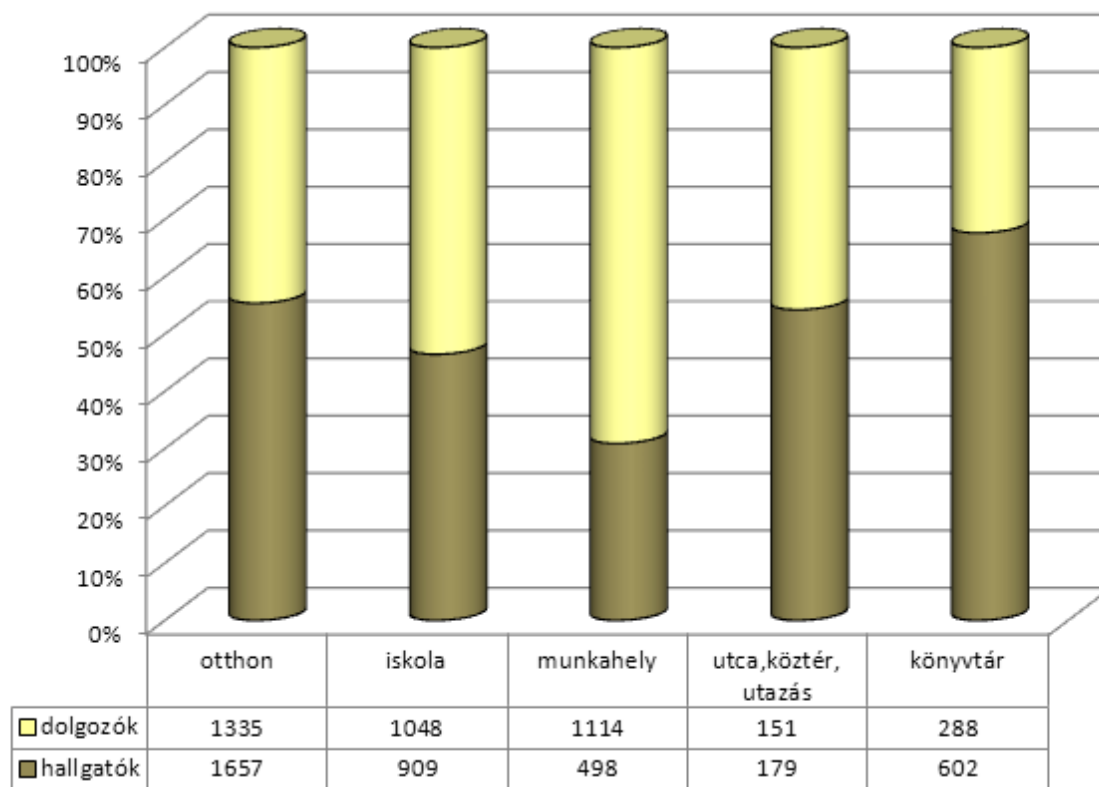

2. diagram

A számítógép használat helyszíneinek jellemzői a válaszolók száma alapján

A számítógép használat helyszíneinek vizsgálata során érdemesnek tartottuk megvizsgálni azt is, hogy a munka világából származók, illetve a hallgatók használati színtereiben tapasztalható-e jelentős különbség. Az magától értetődő volt, hogy a dolgozók esetében a munkahelyi számítógép használat lényegesen nagyobb arányt képvisel, mint ahogyan az is, hogy a diákok, hallgatók csoportjában az iskolai használat – feltételezésünk szerint – jelentősebb lesz. A digitális bennszülött generációtól nagyobb arányt vártunk el a mobil alkalmazással kapcsolatosan is. Feltételezéseink azonban csak részben igazolódtak. A személyes adatokra vonatkozó elemzések alapján látható, hogy a felsőoktatásban tanulók a teljes minta mintegy kétharmadát, a felsőoktatásban nem tanulók pedig a fennmaradó egyharmadot tették ki. Ám ezek az arányok jelentősen eltérnek a dolgozók-nem dolgozók arányától, ahol 52,5%-ot tett ki a munkában állók, míg a nem dolgozók aránya 47,5%-ot mutat. Vagyis az a szándékunk, amelyben összehasonlítást szerettünk volna tenni a hallgatók és a munka világából érkezők között, megbicsaklott a társadalmi valóság próbáján. Napjainkban ugyanis nem lehetséges e kategóriák mentén a felmérésünkben megcélzott társadalmi közeget egyértelműen elkülöníteni. Számos „főállásban” úgymond hallgató dolgozik, és ennek igaz a fordítottja is: sokan, akik főállásukban a munka világában élnek, mellette diákok valamely felsőoktatási intézményben. Ám ennek ellenére igazolható, hogy a hallgatók esetében – az otthon elsődlegessége mellett – a második helyen szerepel az iskola mint helyszín, míg a dolgozóknál ugyanezt a helyet a munkahely foglalja el. Mindazonáltal érdemesnek tartjuk kiemelni, hogy vizsgálatunk eredményei szerint a dolgozók az iskolában nagyobb számban használják a számítógépet, mint a hallgatók, annak ellenére, hogy a felmérésben mintegy kétszer annyi hallgató vett részt, mint dolgozó. A másik nem várt tapasztalat pedig az, hogy az utcán és a köztereken, valamint utazás közben csaknem egyenlő számú a számítógép használat a két csoportnál. Ám amennyiben figyelembe vesszük a hallgatók kétharmados többségét, úgy az arányok azt mutatják, hogy a vizsgálatunkban szereplő dolgozók nagyobb százalékban használják ezeken a színtereken a számítógépeket, valamint a hasonló célú, más eszközöket is. A könyvtárban történő számítógépezés foglalkozásmegosztottsága pedig a mintasokaság hasonló szempontú megoszlását tükrözi. Az a néhány évvel ezelőtti helyzeti előny, amelyben a könyvtárak mint közösségi célú intézmények preferált helyzetben voltak a számítógépezési és az internetezési lehetőségeik miatt, mára már megváltozott. A számítógépek és az internet hozzáférés széleskörű, lakossági elterjedése ezt

az előnyt jelentősen csökkentette. Ugyanakkor fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a könyvtáraknak továbbra is mellőzhetetlen szerepük maradt a számítógép és internet hozzáféréseinek biztosításában, különösen azokban a csoportokban, ahol a számítógép és az internet hozzáférés magánérőből nem valósítható meg. A többi csoport esetében pedig a könyvtáraknak biztosítaniuk kell az adott könyvtár gyűjteményén, szolgáltatási potenciálján kívüli információs források távoli, online elérhetőségét.

3. diagram

*A számítógép használat helyszíneinek összehasonlítása
a dolgozók és a hallgatók viszonylatában*

6.3. Használ Ön internetet?

A vizsgálati adatok azt mutatják, hogy az erre a kérdésre adott válaszok értékelése szorosan összefügg a számítógép használatra vonatkozó adatokkal. Mindenki, aki számítógép használó, egyben internet használó is. A kérdésre 2596 válasz érkezett, és mind igenlő volt. Ez esetben a számadatok száz százalékos arányt mutattak, vagyis az a hat fő, aki korábban a számítógép használatra nemet mondott, itt azok is igenlő választ adtak. Feltételezésünk szerint ők nem számítógép segítségével, hanem más eszköz közvetítésével jutnak interneteléshez, vagy egyszerűen a hibaszázalék részeként értelmezhetők. A felmérésben résztvevők teljességének internethasználata pozitív irányban és igen jelentősen eltér mind az országos¹, mind pedig a

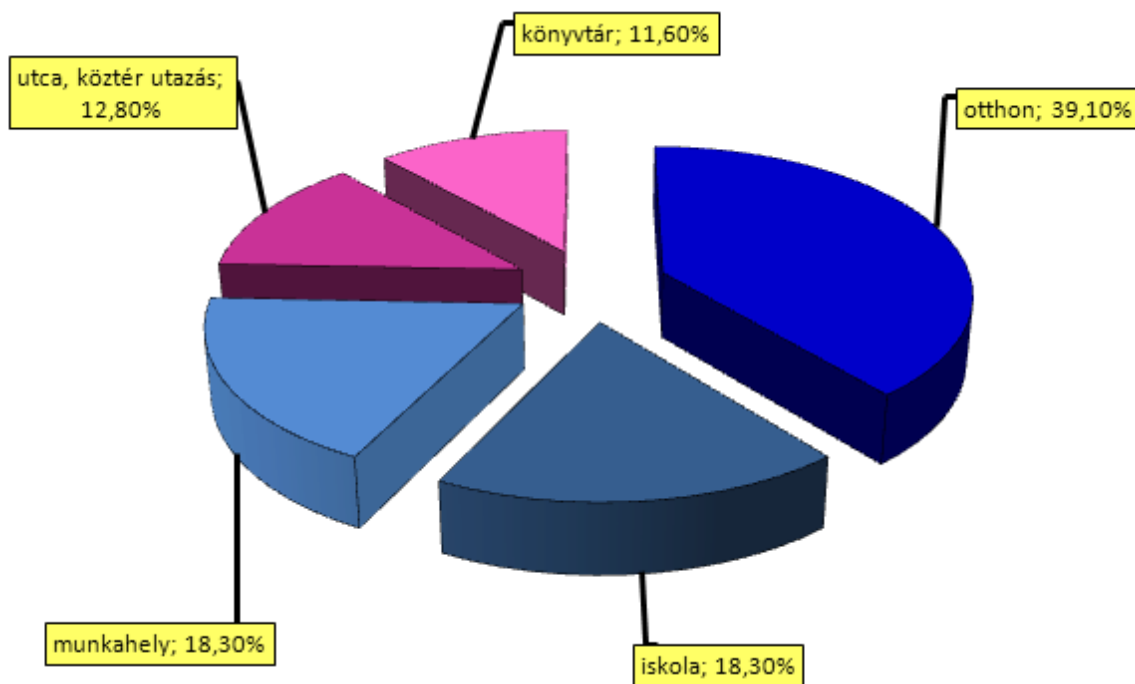
¹ A Magyarország lakosságának internethasználatára vonatkozó friss adatai az EUROSTAT rendszerében érhetők el. E szerint 2014-ben hazai viszonylatban a 16-74 év közötti korosztályból a rendszeres internethasználók (akik hetente legalább egyszer, vagy gyakrabban használják az internetet) aránya 73 százalékot tett ki. EUROSTAT: Individuals regularly using the internet by NUTS 2 regions ; % of individuals aged 16 to 74. <http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tgs00050&plugin=1> (2015. 08. 02.)

világban² mért adatoktól. Ennek okát a felmérés célközönségének összetételében kell ismét keresnünk: egyrésztől csoportunk dolgozói rétege magasabban kvalifikált és jóval tudatosabb, továbbá motiváltabb információfogyasztó, mint a hazai lakosság átlaga, másrésztől pedig közismert, hogy a felsőoktatásban tanulók koruknál, társadalmi státuszuknál fogva az egyik legintenzívebb „internetfogyasztói” réteget jelentik.

6.4. Amennyiben igen, hol?

Mivel ez esetben is többféle válasz volt elfogadható, így az internethasználat helyszínének felderítésében, csakúgy, mint a számítógép használatnál ismét kétféle adatsorral kell dolgoznunk. Elsőként az összes jelöléshez (6558) viszonyítjuk a különböző használati helyszínek említésének gyakoriságát, majd ezt követően a válaszolók (2595) számának tükrében vizsgáljuk az arányokat. Ez esetben a számítógép használat mértékénél is nagyobb az egy válaszolóra jutó internetezési helyszín. Míg ott átlagosan két helyszín jutott egy válaszolóra, ennél az adatsornál pedig több mint két és fél helyszín. A különbségeket feltevésünk szerint az okostelefonokkal és a tabletekkel, valamint az egyéb mobil eszközökkel történő internetezési lehetőségek használata adja. E kérdésnél vizsgáljuk még majd a hallgatók és a dolgozók ide vonatkozó szokásaira irányuló adatokat, végül összehasonlítjuk a számítógéphasználat és az internethasználat jellemző helyszíneit.

4. diagram

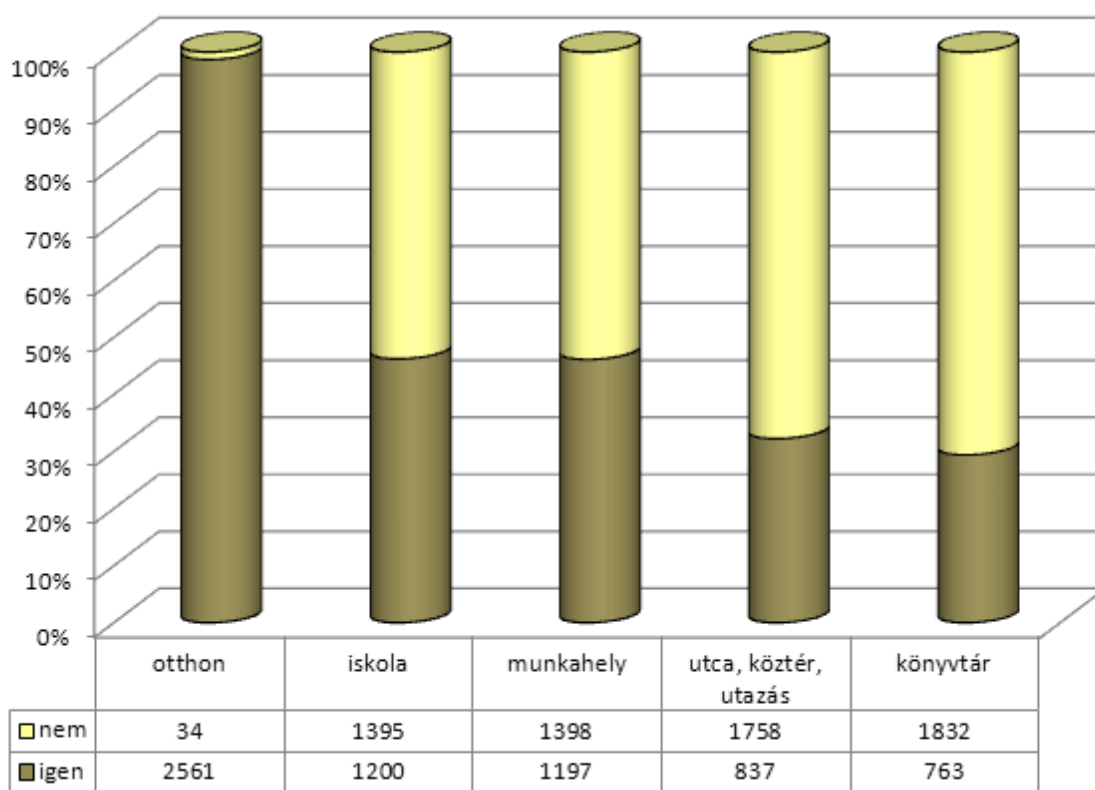
Az internethasználat helyszínei az összes adott válasz alapján

Ez esetben is az otthoni használat a legjellemzőbb, majd ezt követi teljesen azonos arányban a munkahelyi és az iskolai, utána pedig a nyilvános helyszíneken történő internetezés, az utca és egyéb közterek, az utazás, továbbá ehhez hasonló nagyságrendű a könyvtárban történő inter-

² A világ lakosságára vonatkozó internethasználati adatokat évről évre közzéteszi az International Telecommunication Union (ITU). A 2014-re érvényes adatok szerint a világ lakosságának 78,3 százaléka internethasználó. International Telecommunication Union (ITU): Measuring the Information Society Report 2014. Individuals using the Internet per 100 inhabitants, 2005-2014. Source: ITU World Telecommunication /ICT Indicators database ITU Statistics In: <http://www.itu.int/ict/statistics> (2015. 08. 02.)

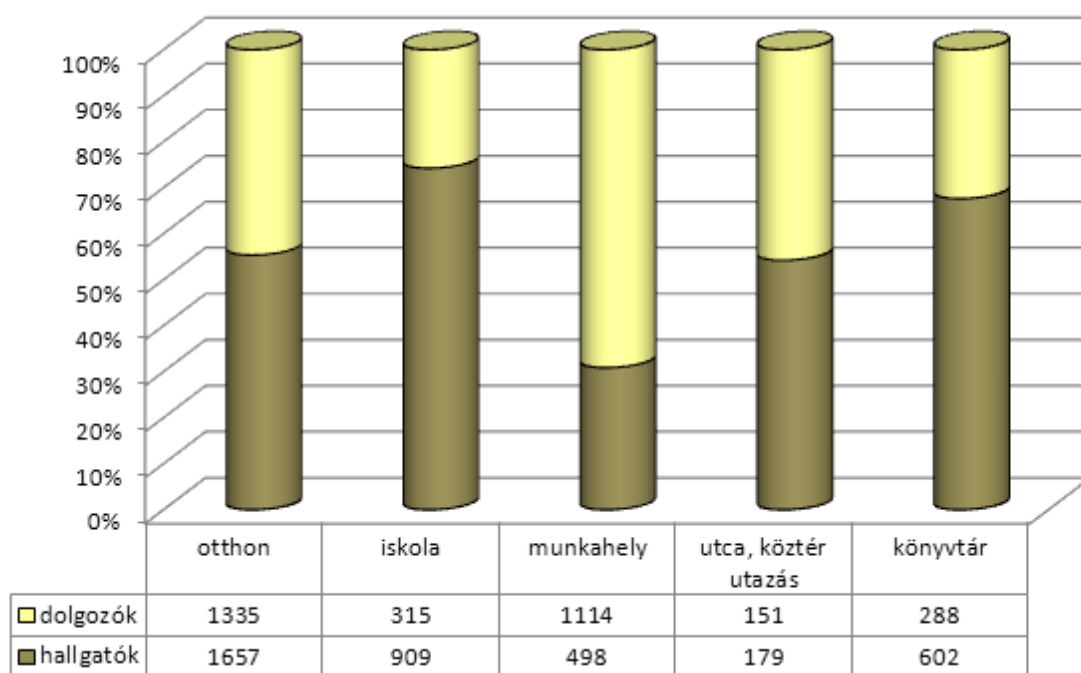
netezés. E kördiagramon az is jól látható, hogy az egyes helyszínek között jóval egyenletesebb az eloszlás, nincs az egyes kategóriák között olyan nagy különbség, mint azt a számítógép használatnál az otthon esetében tapasztaltuk. Érdekes a teljes egybeesés a munkahely és az iskola között. A nyilvános helyszíneken és az utazás közben történő internetezés a mobil alkalmazásoknak köszönhetően tudott ekkora teret nyerni. Az általunk vizsgált csoportban, különösen a diákok esetében ma már ez is a mindennapi utcaképhez és az utazáshoz tartozó tevékenység. Ugyancsak ezt mutatja a válaszolók száma alapján készített kimutatásunk is. Igen tanulságos, hogy a választ adók szempontjából vizsgálva is az otthoni internetezés ez esetben csaknem teljessé vált. Így bizton állíthatjuk, hogy a felmérésben résztvevők átlagosan két és fél internetező helyszínei közül az egyiket ez esetben is, ugyanúgy, mint a számítógépezésnél, az otthoni helyszín jelenti. Az egy személyre vetített internethasználat további másfél etapját az élet egyéb helyszínei adják; kinek inkább az iskola, kinek inkább a munkahely. Amiben viszont itt egyértelműen nagyobbak az arányok, az a könyvtárban, valamint a közterületeken és az utazás közben történő internetezés.

5. diagram

Az internethasználat helyszíneinek jellemzői a válaszolók száma alapján

A továbbiakban arra is kíváncsiak voltunk, hogy a dolgozók és a hallgatók között tapasztalható-e az internethasználat helyszínében lényeges különbség. Magától értetődő, hogy társadalmi státuszuk mentén jelentős különbségek mutatkoznak a két csoport között: a dolgozók esetében a munkahely, míg a diákoknál az iskolában történő internetezés mutat nagyobb arányokat. Az otthoni internetezés mindkét csoportnál a legnépszerűbb. A mozgás közben történő internetezésben nincsenek lényeges különbségek. Ugyanakkor jól látható, hogy a könyvtárban történő internetezés a diákok dominanciáját mutatja, az ő esetükben ez igen népszerű helyszín, ami nyilvánvalóan összefügg azzal, hogy a könyvtárban való tanulás, felkészülés a dolgozók körében nem olyan mértékben jellemző, mint a másik csoport esetében. Továbbá ezt az adatot determinálja a már többször említett, a felmérésben résztvevők e szempont szerinti megoszlása.

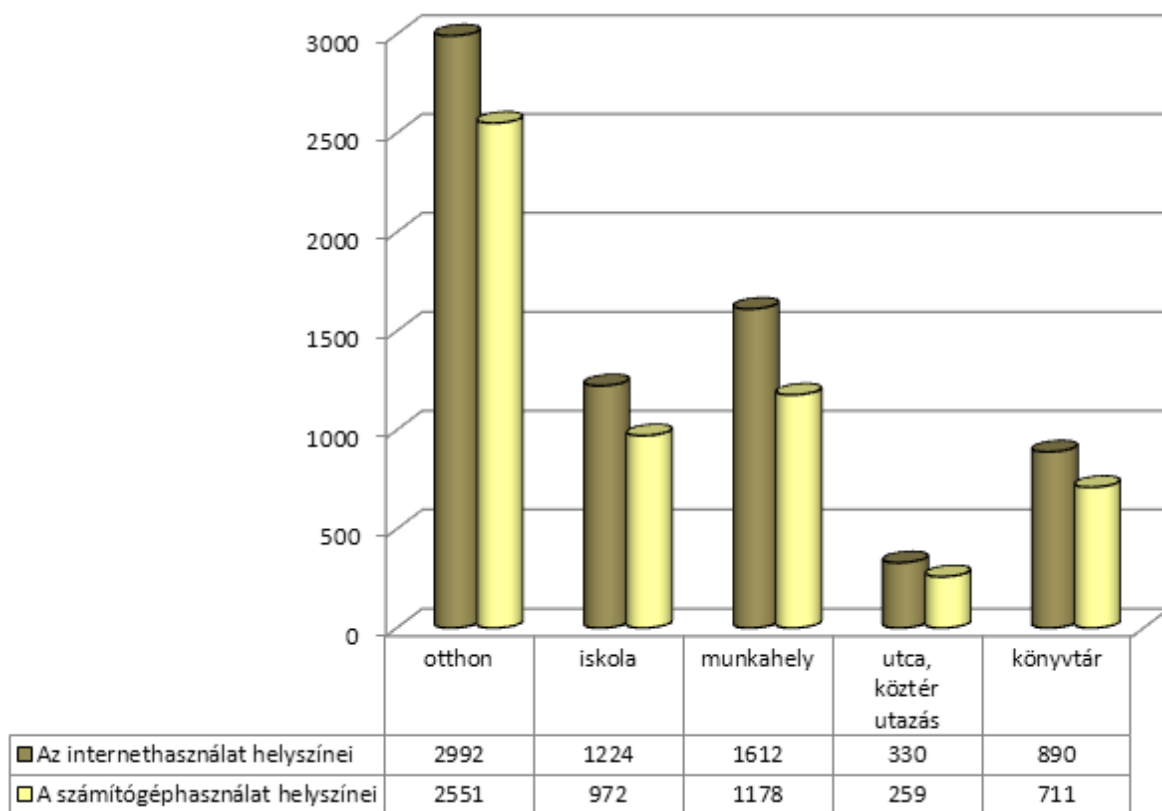

6. diagram

*Az internethasználat helyszíneinek összehasonlítása
a dolgozók és a hallgatók viszonylatában*

A kétféle tevékenység – számítógéphasználat, internethasználat – szoros kapcsolódása miatt érdemesnek tartottuk azt is megvizsgálni: melyek a legnépszerűbb színterek, hol alkalmazzák azokat a legtöbben, illetve azt is, hogy a két kategória között mutathatók-e ki azonosságok és különbségek. A következő diagram adatai azt bizonyítják, hogy a nevesített öt helyszín – otthon, iskola, munkahely, közterület stb. és könyvtár – mennyire fontos, mennyire népszerű a számítógéphasználat, valamint az internethasználat szempontjából. Ami a diagram értékelése során azonnal szembetűnő, hogy a számítógéphasználat minden esetben kisebb számot mutat, mint az internethasználat. Ez megerősíti a korábbiakban már rögzített tapasztalatainkat, mely szerint az internetelésben egyre nagyobb szerephez jutnak az egyéb mobil eszközök, és egyre kevésbé lesz számítógéphez kötve. A másik fontos elem, hogy mind a számítógépezésben, mind pedig az internetezésben az otthon mint a használat helyszíne a legmagasabb értéket mutatja. A felmérés adatai alapján megalapozottan jelenthetjük ki, hogy a vizsgálatban résztvevők csaknem teljessége használja otthon a számítógépet és az internetet. A harmadik fontos megállapítás, hogy az otthoni használaton kívül szinte minden kérdezettünk más helyszínen is használja ezeket az eszközöket. Hogy ki, hol, az attól függ, hogy mi az egyén társadalmi státusza. Legtöbben a munkahelyet, illetve az iskolát, vagyis a kötelezettségek teljesítésével kapcsolatos használatot jelölték második helyszíneként. Mindezeket túl ugyan nem kiemelkedő, de nem is elhanyagolható a könyvtár mint a számítógépezés, valamint az internetezés egyik színtere, így itt is igazoltnak látjuk azt a korábbi állításunkat, mely szerint a könyvtáraknak a továbbiakban is fontos szerepe van és lesz a jövőben is a számítógéphasználat és a világháló elérésének biztosításában. A mobil eszközökön történő számítógépezés és internethozzáférés felmérésünk egy évvel ezelőtti időpontjában még a legkisebb értékeket mutatta. Ehhez azonban hozzá kell tennünk, hogy felmérésünk adatgyűjtése 2014 tavaszán történt. Ám a mobil eszközöknél tapasztalható rohamos terjedés miatt, továbbá az ide vonatkozó prognózisok szerint már egy évvel később, írásunk megszületésének pillanatában is bizonyára jóval nagyobb értékeket tapasztalnánk, és ez még inkább így várható a közeli és a távolabbi jövőben. (Állításunk igazolására álljon itt a STADAT-nak Az internet-előfizetések száma hozzáférési szolgál-

tatások szerinti statisztikájából két országos adat. Míg 2014 márciusában alig több, mint négy millió, addig egy évvel később, 2015 tavaszán, tehát egy évvel később, pedig már több, mint ötmillió mobil internetelőfizetést tartottak nyilván. Ez az országos adatokat figyelembe véve mintegy 25%-os növekedést mutat, és semmi okunk azt feltételezni, hogy felmérési körünkben mások lennének ezek az arányok.) A modern életformához jól igazodó és azt a leg rugalmasabban, legkomfortosabban kiszolgáló mobil eszközök egyre nagyobb szerepet töltenek majd be életünk kommunikációs szférájában.

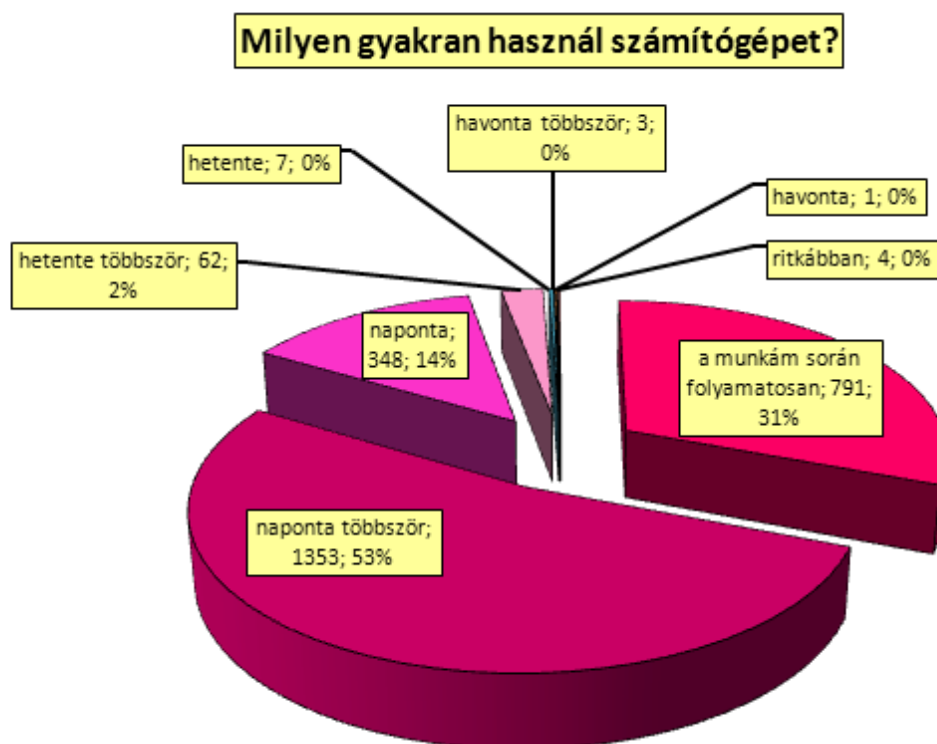
7. diagram

A számítógéphasználat és az internetezés helyszíneinek összehasonlítása az összes adott válasz alapján

6.5. Milyen gyakran használ számítógépet?

A számítógép használatának gyakoriságára vonatkozó kérdésünkre adott válaszok tartalma – az előzőek ismeretében – nem hozott meglepetést. A 6.1. kérdésre, amelyben azt kérdeztük, hogy használ-e számítógépet, adott válaszok alapján biztosra vehető volt, hogy mintasokaságunk életében meghatározó szerepet játszik a számítógép, és annak használati intenzitása is hasonlóan nagy értékeket mutat majd. Előzetes feltevésünket igazolták a számítógép használatának gyakoriságára adott válaszok. A korábban már hivatkozott EUROSTAT adatainál rendszeres használatnak tekintik azokat, akik legalább hetente egyszer használják a világhálót. Tekintettel arra, hogy egyéb, valamelyest is hiteles mérőegységet máshol nem találtunk, mi is ezt a mintát vettük alapul. Ennek alapján azt tapasztaltuk, hogy az erre a kérdésre választ adók (2588 fő) közül mindössze 8 fő az, aki ennél ritkábban használja a számítógépet. Külön is szeretnénk rámutatni arra a csoportra, amelynek tagjai szinte percről percre együtt élnek a számítógéppel, vagyis a munkám során folyamatosan, a naponta többször kategóriákat választók arányára. Felmérésünk azt mutatja, hogy meglehetősen sokan, a válaszolók 84%-a tartozik ebbe a közegbe. Ám, amennyiben hozzászámítjuk még a napi szinten használók arányát is,

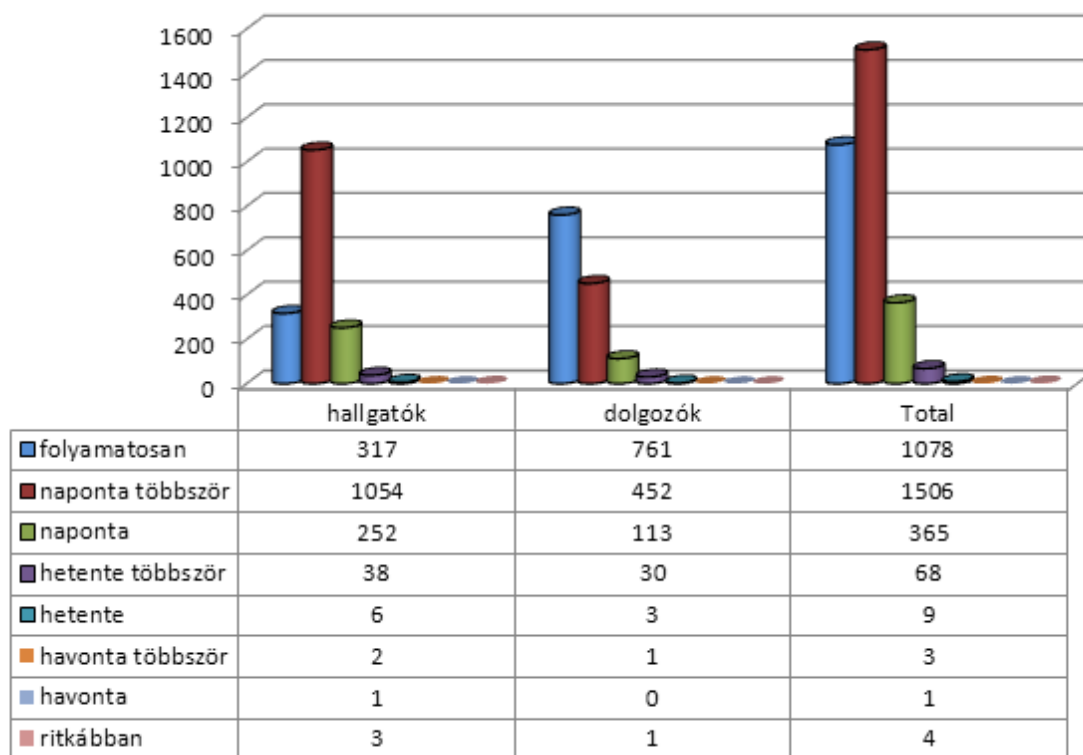
úgy ez a szám már 98%-ot tesz ki. E mellett az arány mellett eltörpül azoknak a száma, akik úgymond nem percről percre élnek együtt a számítógéppel.

8. diagram

A számítógéphasználat gyakoriságának adatai és arányai

Vizsgálatunk elemzése során kigyűjtöttük ugyan a különböző társadalmi státuszú csoportokhoz, mint például a nemi megoszlás, a lakóhely, a legmagasabb iskolai végzettség, diákok, dolgozók, tartozó adatokat is, ám a számítógéphasználat ilyen nagymértékű elterjedtsége mellett ezek az adatok, illetve azok összehasonlítása lényegében semmit nem tettek volna hozzá a fentiekhez, a rendelkezésünkre álló adatok nem tartalmaznak szignifikáns különbségeket, ezért azok közreadásától eltekintünk. Ez alól egyetlen kivételt teszünk: a diákok és a dolgozók ide vonatkozó szokásainak komparatív vizsgálatánál, mivel abban léteznek különbségek és szolgál meglepő tanulságokkal. Az egyik ilyen, hogy míg az általános felfogás szerint a hallgatók azok, akik állandóan a számítógépen csüngenek, addig felmérésünk eredményei cáfolni látszanak ezt a monolitikus képet. Hiszen a dolgozók azok, akik a legintenzívebb számítógéphasználatot mutatják. Az 1361 főt mutató dolgozói csoportnak több, mint fele, 56% (761) folyamatos géphasználatot jelölt, míg a hallgatók 1673 főjéből csupán 19%, 317 fő jelölte a folyamatos használatot. A hallgatók jellemző számítógéphasználati intenzitása a naponta többször kategóriába esik, és csak ezt követi a folyamatosan kifejezés használata. Ugyanakkor itt is meg kell jegyeznünk, hogy a hallgatók esetében a következőkben tárgyalandó internethasználat gyakoriságából tudunk majd az erre a kérdésre adott válaszokon árnyalni. Hiszen a mobil eszközökön történő munkavégzés, különösen azok, amelyeken viszonylag kényelmesen használhatók az internethasználaton kívüli egyéb funkciók is, hatással van a számítógéphasználat gyakoriságára is.

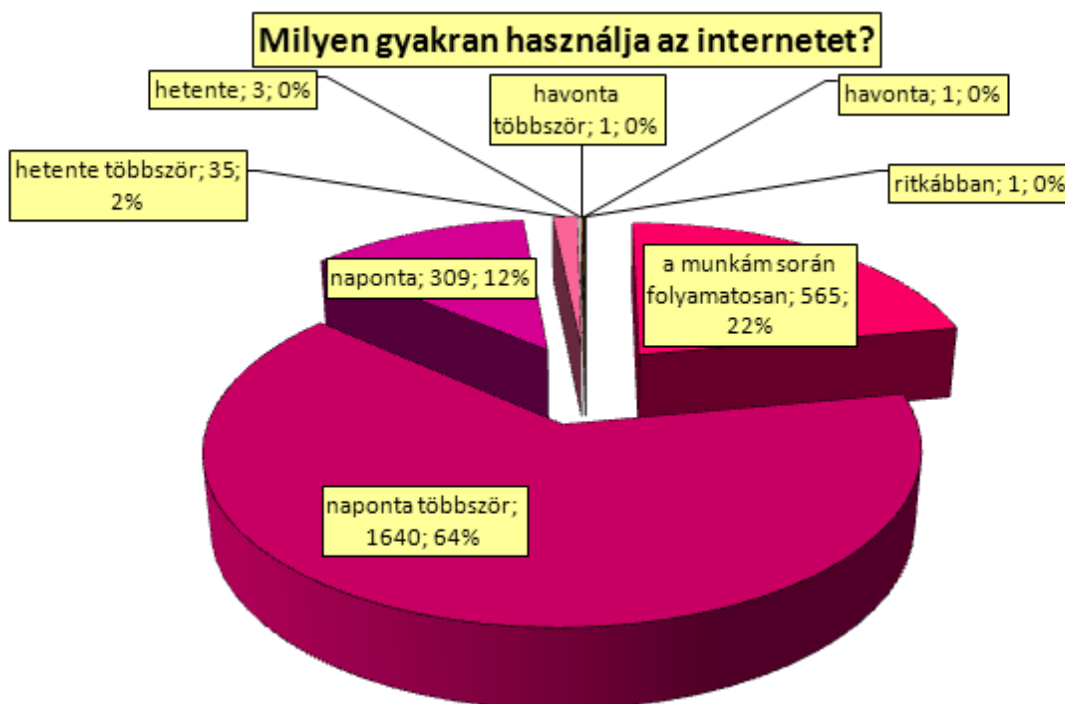

9. diagram

*A számítógéphasználat gyakoriságának összehasonlítása
a dolgozók és a hallgatók viszonylatában*

6.6. Milyen gyakran használja az internetet?

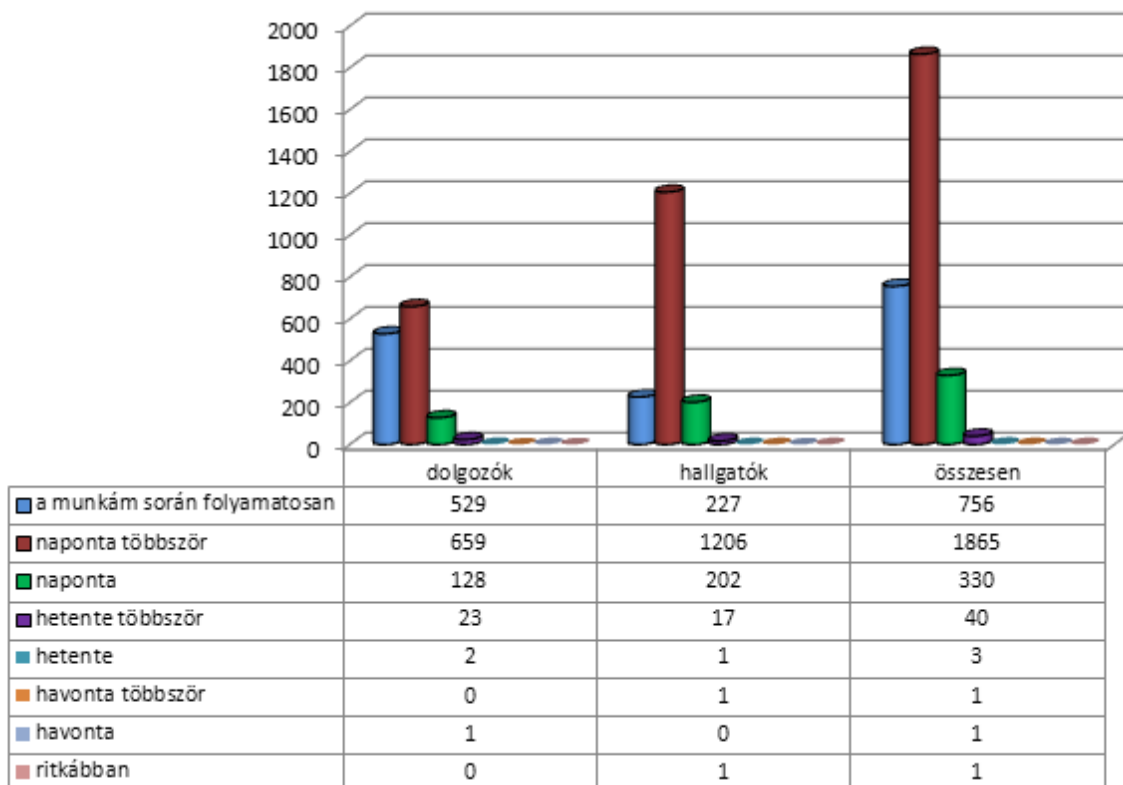
Amint azt már több kérdés esetében láttuk, tapasztaltuk, a számítógép- és az internethasználattal kapcsolatosan feltett kérdésekre adott válaszok erős összefüggéseket mutatnak, hiszen ma még az internetelés egyik meghatározó eszköze a számítógép, így aki számítógépezik az minden esetben internetet is használ. Ám már napjainkban is és a prognózisok szerint, a jövőben pedig még inkább az internetelésben egyre nagyobb szerephez jutnak majd azok a mobil eszközök, amelyeket elsősorban az internetelésre fejlesztenek, és másodsorban képesek szolgáltatni a hagyományos számítógépekhez köthető egyéb funkciókat, mint például az Office-alkalmazások. Az internethasználat intenzitására vonatkozó kérdésre adott válaszokban hasonló kapcsolatokat látunk. Maradva annál az EUROSTAT meghatározásnál, mely szerint rendszeres internethasználónak az számít, aki legalább egyszer egy héten használja a világhálót, azt láthatjuk, hogy az e kérdésre választ adók (2555 fő) statisztikai teljessége a rendszeres internethasználók körébe tartozik. Mindössze három fő jelölt meg ennél ritkább periódust, és ez, figyelembe véve a vizsgálatban résztvevők számát, statisztikai hibaként is értelmezhető. Amennyiben eltérünk az EUROSTAT számítási metódusától, és az internethasználatot abból a szempontból vizsgáljuk, hogy milyen mennyiséget tesz ki a napi rendszerességgel, vagy akár folyamatosan internetezők aránya, úgy azt látjuk, hogy ez az arány is nagyon meghatározó a vizsgált közegben: 98%.

10. diagram

Az internethasználat gyakoriságának adatai és arányai

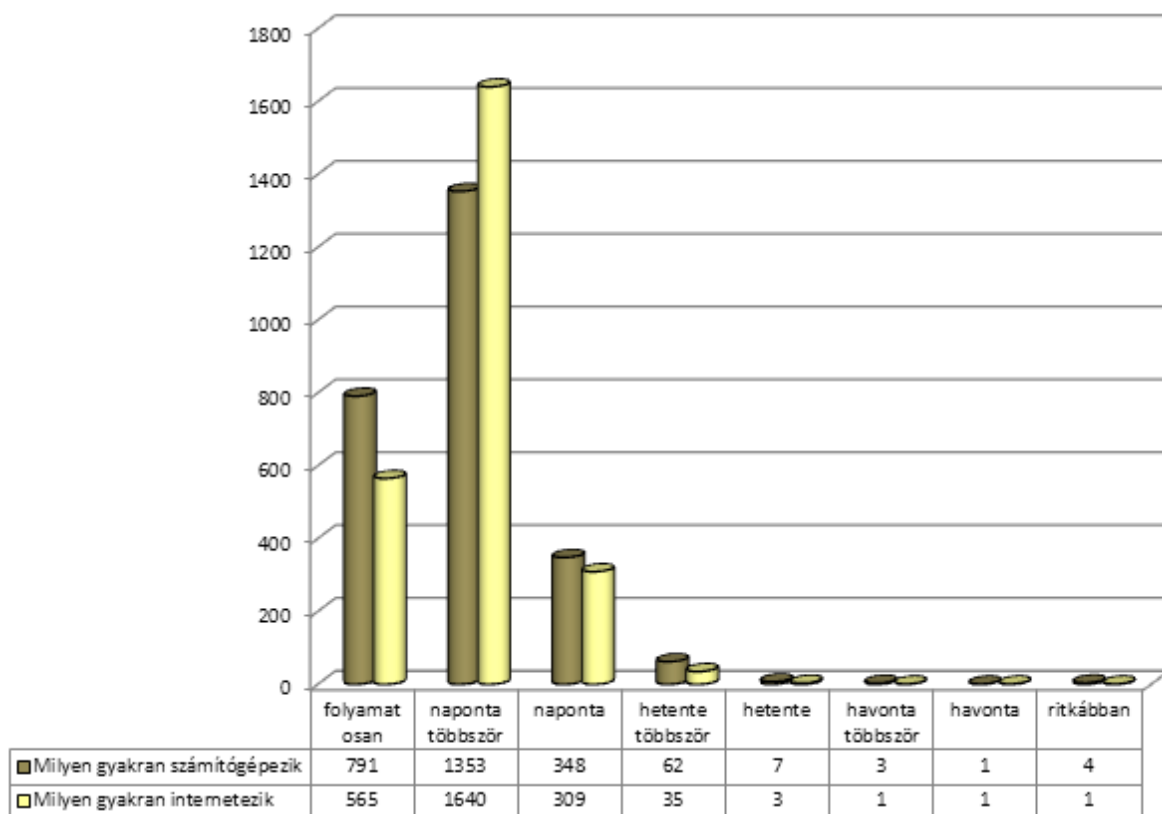
A továbbiakban, hasonlóan a számítógéphasználat intenzitásának értékeléséhez, e kérdés esetében is végeztünk elemzéseket a felmérésben résztvevők szociológiai tagolódása mentén, és ugyanazt tapasztaltuk, mint az előző esetben. A szociológiai alapkategóriák mentén nem mutathatók ki az egyes csoportok között különbségek, ezért ez esetben is eltekintünk azok ismeretétől. Ám itt is szeretnénk megmutatni a dolgozók és a hallgatók internethasználati intenzitása között látható különbségeket. Mindenekelőtt arra szeretnénk rámutatni, hogy a világháló használatának legintenzívebb mutatóját a dolgozó kategóriájába tartozók adják, és ez különösen szembetűnő, ha figyelembe vesszük a felmérésben résztvevők dolgozói-hallgatói szempontú megoszlást is. Ugyanakkor az internethasználat legnagyobb számú használati gyakoriságát mindkét csoportnál a naponta többször kategóriája jelenti. Ezek az adatok összességükben tehát azt mutatják, hogy vizsgált csoportunkban az internethasználat a munkahelyi kultúra szerves, nélkülözhetetlen részévé vált és ugyanez igazolható a hallgatói életformában is.

11. diagram

*Az internethasználat gyakoriságának összehasonlítása
a dolgozók és a hallgatók viszonylatában*

A következőkben a számítógép- és az internethasználat intenzitásának összehasonlítását végezzük el. Ám előre kell bocsátanunk, hogy a két kérdésre nem pontosan ugyanannyi választ kaptunk: a számítógéphasználat gyakoriságára 2588 fő, míg az internethasználatára 33 fővel kevesebb, 2555 fő adott értékelhető választ. Ám ez a különbség alig haladja meg a válaszolók egy százalékát, így a két adatsor arányaiban, viszonyaiban lényeges torzulást nem eredményezhet. Azt is fontosnak tartjuk előrebecsíteni, hogy ez esetben a felmérésben résztvevők számának teljességével dolgoztunk. Az e szempontok alapján készített diagram szemléletesen mutatja, hogy mind a számítógéphasználat, mind pedig a világháló használatában a naponta többször válasz a meghatározó mennyiséget jelenti. Ezt követi a folyamatosan kategória. A naponta jelenik meg harmadikként. Ezek tömegéhez képest elenyésző mennyiséget mutat a többi kategória, vagyis az ennél ritkább használat. Lényegében mind a számítógép, mind az internet domináns részévé vált életünknek, tevékenységeinknek. Ugyanakkor az is látható, hogy miközben szoros összefüggés mutatható ki a géphasználat és a világháló használata között, ám ez mégsem jelenti azt, hogy kizárólag egyidejűleg lennének jelen életünkben. Nem elhanyagolható mennyiségben van jelen a számítógépen, de nem az interneten való egyéb munkálkodás, mint ahogyan nem kis számban van jelen a nem számítógép segítségével, hanem egyéb eszközökön használatos internetezés is.

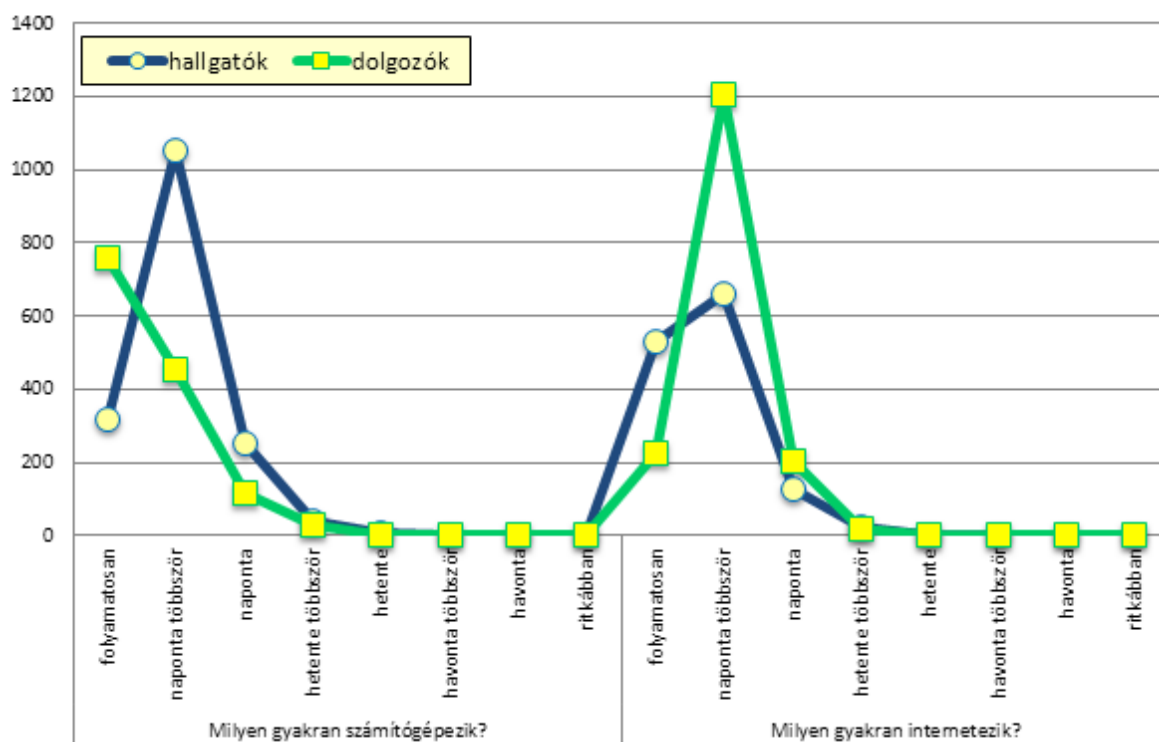

12. diagram

A számítógép és az internethasználata gyakoriságának összehasonlító adatai

A kérdésre adott válaszok értékelése során többször utaltunk a dolgozói és a hallgatói csoport között meglévő szokásbeli különbségekre, de úgy tartjuk teljesnek ezt a képet, ha külön is foglalkozunk ezzel. Ennek szemléltetésére készült a következő adatsor és diagram. Azon jól látható, hogy a dolgozóknál a számítógéphasználat a folyamatosan kategóriában éri el a maximumot és a többi esetben ennél kisebbek az értékek. Véleményünk szerint a folyamatos számítógépen történő munkálkodás ilyen gyakoriságú jelenlétét a munkavégzés során használatos informatikai rendszerek, alkalmazások, szoftverek indokolják, a másik komponensét pedig bizonyára a világháló szolgáltatásainak használata teszi ki. A hallgatói csoport esetében a jellemző válasz a naponta többször, a többi kategóriában pedig alig van a két csoport között eltérés. Az internetezés gyakoriságában ugyanaz a kategória, vagyis a naponta többször jelent meg legtöbbször. A két vonal ívének eltérése és a mutatott adatok mennyiségének különbsége ismét a dolgozók-hallgatók közötti és már többször említett arányra vezethető vissza.

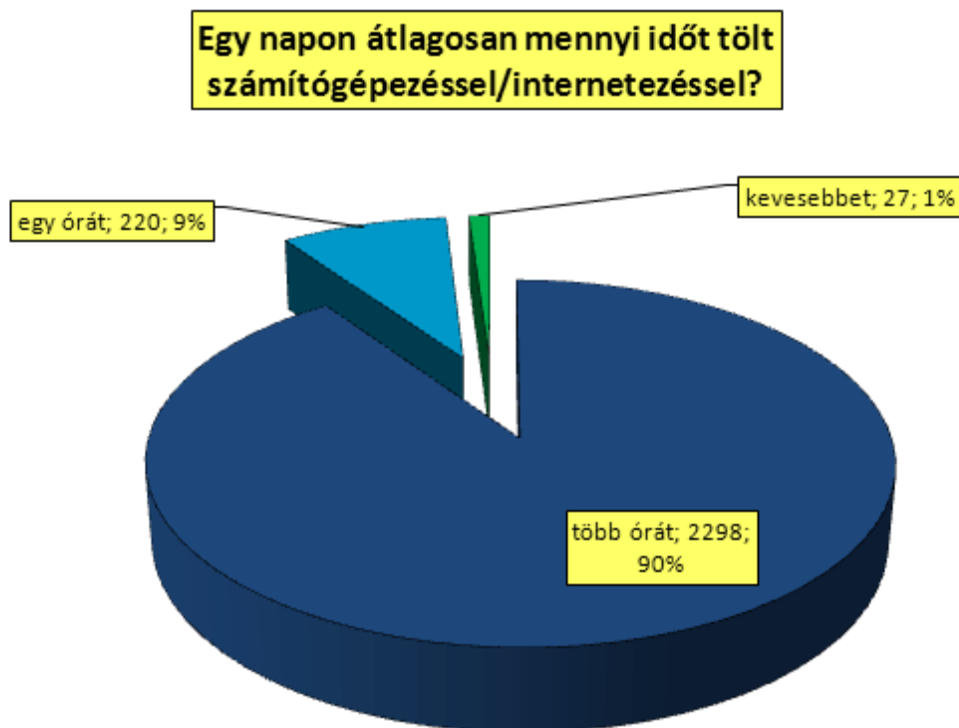

13. diagram

A számítógép és az internethasználata gyakoriságának összehasonlítása a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

6.7. Mennyi időt tölt számítógépezéssel/internetezéssel átlagban egy napon?

A számítógép- és az internethasználat intenzitásának korábbi bemutatása ugyan már egyértelművé tette, milyen szerepe van ezeknek az eszközöknek az általunk vizsgált csoportban, de érdekesnek tartottuk, hogy rákérdezzünk a napi használat átlagos időtartamára is. A felmérés eredményei azt mutatják, hogy a mintánkban szereplők 90%-a (2298 fő) naponta több órát használja a számítógépet és az internetet, és csupán 1%-ot (27 fő) tesz ki azoknak az aránya, akik egy óránál kevesebbre becsülték az ezzel töltött időt. Jóllehet erre vonatkozóan – ismereteink szerint – nincsenek hazai vonatkozású országos felmérések, mégis, szinte biztosak vagyunk abban, hogy mintánk alanyai e téren is az átlagos időráfordításnál többet töltenek számítógép- és internethasználattal.

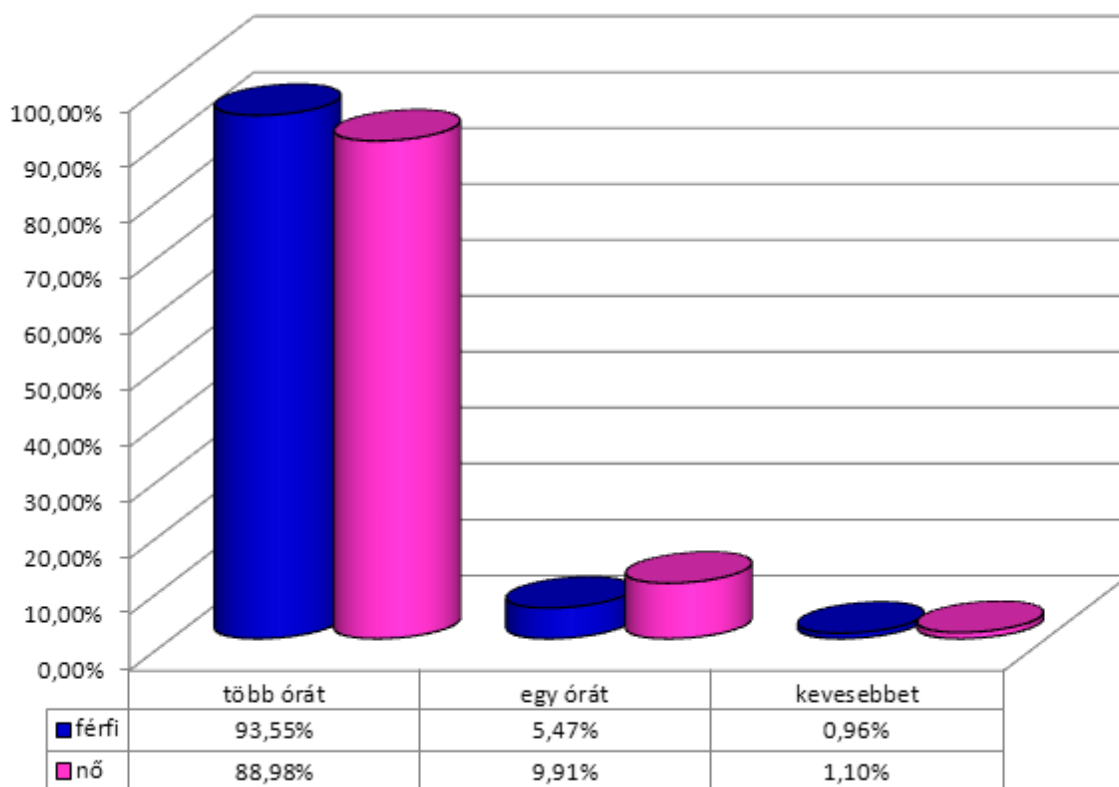

14. diagram

A számítógép- és az internethasználatra fordított átlagos napi idő

Hasonlóan a többi kérdésre adott válaszhoz, ez esetben is elvégeztük a szociológiai alapjellemzők szerinti összehasonlításokat is, de ugyanúgy, mint a korábbi esetekben, itt sem volt kimutatható szignifikáns különbség az egyes rétegek, csoportok között. Ám ennek ellenére itt bemutatjuk a társadalmi alaprétengződés mentén megrajzolható azonosságokat és különbségeket.

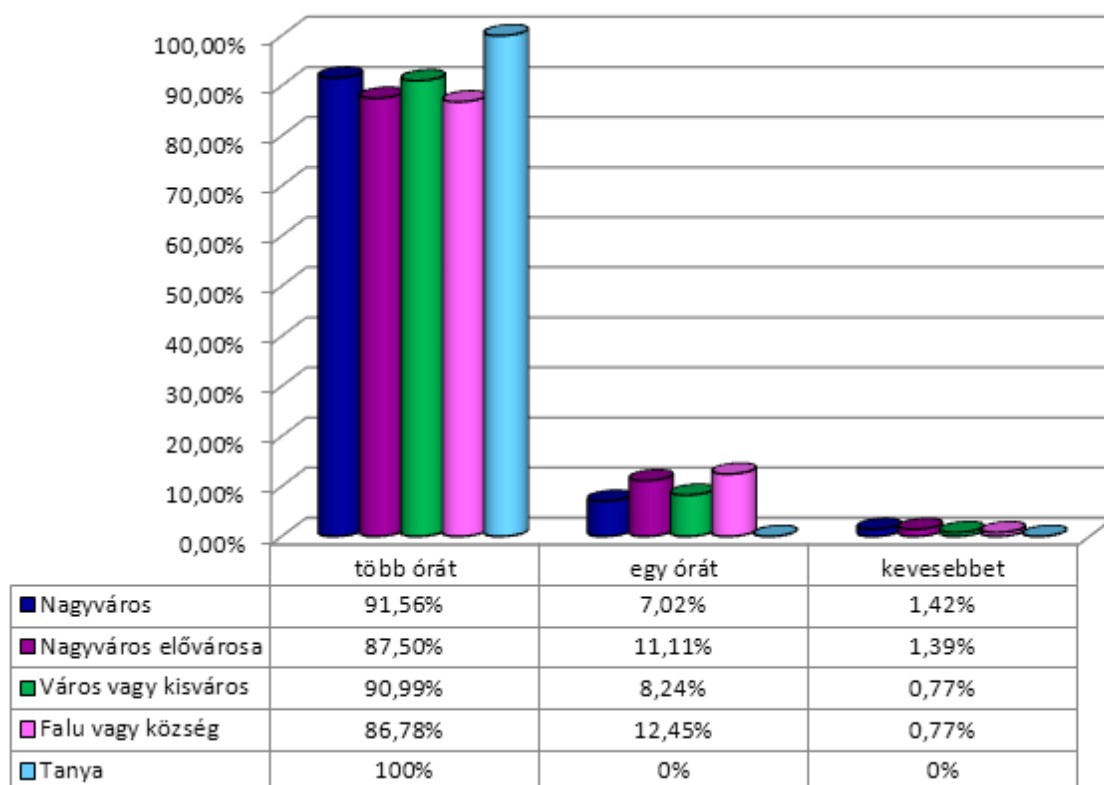
Elsőként a nemek szerinti megoszlás adatait foglaltuk táblázatba, majd diagramba. Ebben az esetben azonban nem az abszolút számokkal dolgoztunk, hanem mivel az arányok kimutatása volt a célunk, ezért százalékokkal operáltunk. A nemek szerinti kategorizálás mentén alig mutatható ki különbség. Jóllehet a férfiak közül mintegy négy százalékkal többen jelölték a napi több órás számítógép- és internethasználatot, mint a nők közül, ám ezt a különbséget a napi egy órás kategóriában az utóbbiak már kompenzálták is. A napi egy óránál kevesebbet használók aránya is csaknem teljesen megegyezik. A két kategória között meglévő elhanyagolható eltérés azt igazolja, hogy e téren már szinte teljes az egyenlőség.

15. diagram

*A számítógép- és az internethasználatra fordított átlagos napi idő
a férfiak és a nők viszonylatában*

A számítógép- és az internethasználat további elemzését a társadalmi alaprétegződés közül a lakóhelyet vizsgáló szempont mentén folytatjuk. Mind a nemzetközi, mind pedig a hazai releváns felmérések azt mutatják, hogy a használat legnagyobb elterjedése a nagyvárosi, városi közegben jellemző. Felmérésünk eredményei részlegesen igazolják ezt. Ebben az esetben a tanyán élők száz százalékban a legnagyobb időráfordítás kategóriájában szerepelnek ugyan, de tegyük hozzá, hogy a mintánkban mindössze három főt tesz ki a tanyán élők csoportja, ezért semmiképpen sem ajánlott ezt az adatot általánosítani. A többi településtípus esetében a használatra fordított átlagos idő az országos felmérések sorrendjét tükrözi ugyan, de tegyük hozzá, hogy a különbségek jóval kisebbek, mint az a lakosság teljességére kiterjesztett vizsgálatoknál tapasztalható. Az ok itt is felmérésünk célközönségének az átlagtól való eltérésében keresendő. Ugyanakkor az is látható, hogy a naponta több órát kategóriájában némileg kisebb arányt mutató községi és elővárosi közönség a napi egy óra kategóriájában kompenzálja alacsonyabb részvételét. A napi egy óránál kevesebbet használók minden településtípus esetében mindössze néhány főt, összességében pedig 27 főt, alig több mint egy százalékot tesz ki.

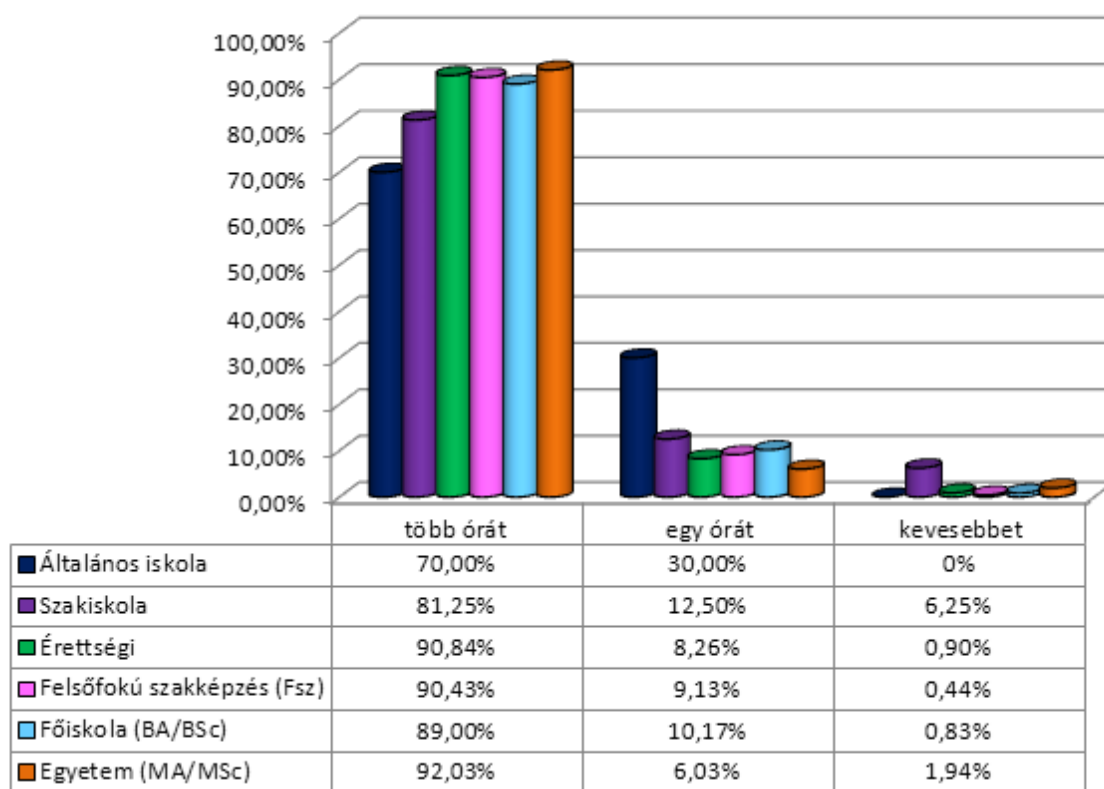
16. diagram

*A számítógép- és az internethasználatra fordított átlagos napi idő
a településtípusok viszonylatában*

Világszerte és idehaza is több felmérés igazolja, hogy a számítógép- és az internethasználat terén talán a legmarkánsabb eltérések az iskolázottság mentén mutathatók ki. Más vizsgálatok is hozzáteszik, és mi is valósnak látjuk, hogy itt nem csupán az iskolázottságról, hanem az ahhoz kötődő egyéb társadalmi státuszok, mint például a jövedelem, a lakóhely stb., továbbá attitűdiális összetevőkről is szó van. A hátrányokat okozó tényezők közül a legmeghatározóbbak a lakóhely és a jövedelem szerinti rétegződések, ám ezek a faktorok gyakran magukban hordozzák az iskolázottság, a korcsoport tényezőit, továbbá a regionális hátrányokat is. A Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóságnak a lakosság internethasználatára vonatkozó, 2013 késő őszen, online kérdőíves módszerrel végzett, 3120 személyre kiterjedő piacfelmérése szerint: „A nagyvárosokban élők közel háromnegyede, a kis településeken élők valamivel több, mint fele internetezik legalább heti gyakorisággal. Az adatátviteli hálózatok kevésbé kiépítettek a kis népsűrűségű területeken, így kisebb a szolgáltató- és csomagválaszték (azaz kisebb az árverseny), és alacsonyabb az internetkapcsolat elérhető sebessége. Egységnyi sebességért a kis településen élők többet fizetnek, mint a nagyvárosok lakói, mivel a helyi szolgáltatók tarifái magasabbak. A nagyvárosokhoz viszonyítva magasabb árszínvonal alacsonyabb jövedelmi színvonallal találkozik a kisebb településeken, s ez gátolja az internethasználat terjedését e területeken. Az internetezők anyagi helyzete sokkal kedvezőbb, mint a nem internetezőké. Az eltérés e téren vetekszik az életkori egyenlőtlenséggel. Az internetezéshez szükséges eszközök ára, az internet-előfizetés díja Magyarországon túl magas az átlagosnál rosszabb anyagi helyzetűek jövedelméhez képest. A társadalmi helyzet különféle faktorai összeadódnak, s en-

nek folytán az internetpenetráció emelkedésével a nem internetezők egyre inkább az alsó társadalmi rétegben koncentrálnak.”³

Ezeket a szempontokat is figyelembe véve, fontosnak tartjuk közölni az iskolázottsági szint és a számítógép-, valamint az internethasználatra fordított átlagos időmennyiség kapcsolatában tapasztaltakat. A felmérési adatok alapján szerkesztett diagram szemléletesen mutatja, hogy az iskolázottság legfelsőbb négy rétegében – érettségi, felsőfokú szakképzés, főiskola, egyetem – minimálisak a különbségek, a naponta átlagosan több órát gép- és internethasználók aránya 90% körül mozog. Ebben a kategóriában a legalacsonyabb az általános iskolát, továbbá a szakiskolát végzettek aránya, és ezeknek a csoportoknak az esetében jelentősnek mondható a többi csoporttól való, negatív irányú eltérés. Megállapításunkon csupán árnyal, hogy a napi egy órát használók között viszont e két kategória mutatja a legnagyobb arányt. Ez eddig egybevág az országos adatok arányaival, ám hozzá kell tennünk, hogy a vizsgált célközönség összetétele miatt az utóbbi két csoportból igen kevesen töltötték ki kérdőívünket, mindössze 36 fő. Ezért fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy a reprezentativitás hiánya miatt az általunk mért adatok alapján nem lehet általánosítható megállapításokat tenni.

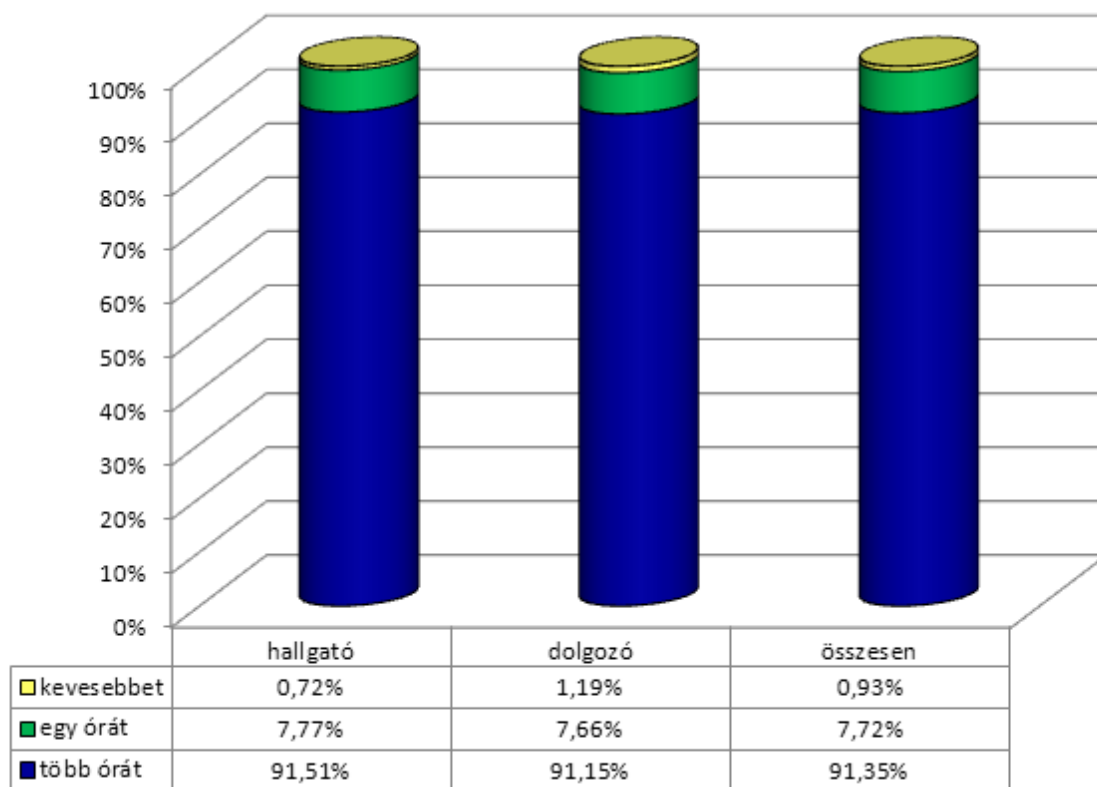
17. diagram

A számítógép- és az internethasználatra fordított átlagos napi idő az iskolázottság viszonylatában

Vizsgálatunknak fókuszában áll, ezért fontosnak tartjuk arra is kitérni, hogy ebből a szempontból mit mutatnak a hallgatók és a dolgozók arányai. A kérdés kapcsán végül ennek bemutatását és rövid elemzését végezzük el. A korábbi kérdésekre adott válaszok esetében azt láttuk, hogy a dolgozóknál a hallgatói csoporthoz viszonyítottnak jelentősebbnek mutatkozott mind a számítógéphasználat, mind pedig az internethasználat gyakorisága. Ám az e tevékeny-

³ Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság: Lakossági Internethasználat. Online piacfelmérés, 2013. Bp., Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság, 2014. p. 7.
http://nmhh.hu/dokumentum/162930/lakossagi_internethasznalat_kutatasi_osszefoglalo_2013.pdf (2015. 08. 07.)

ségekre fordított idő esetében ez már közel sincs így. Szinte teljes mértékben ugyanannyi a két csoport esetében az ezekre a tevékenységekre fordított idő, legalábbis napi átlagban.

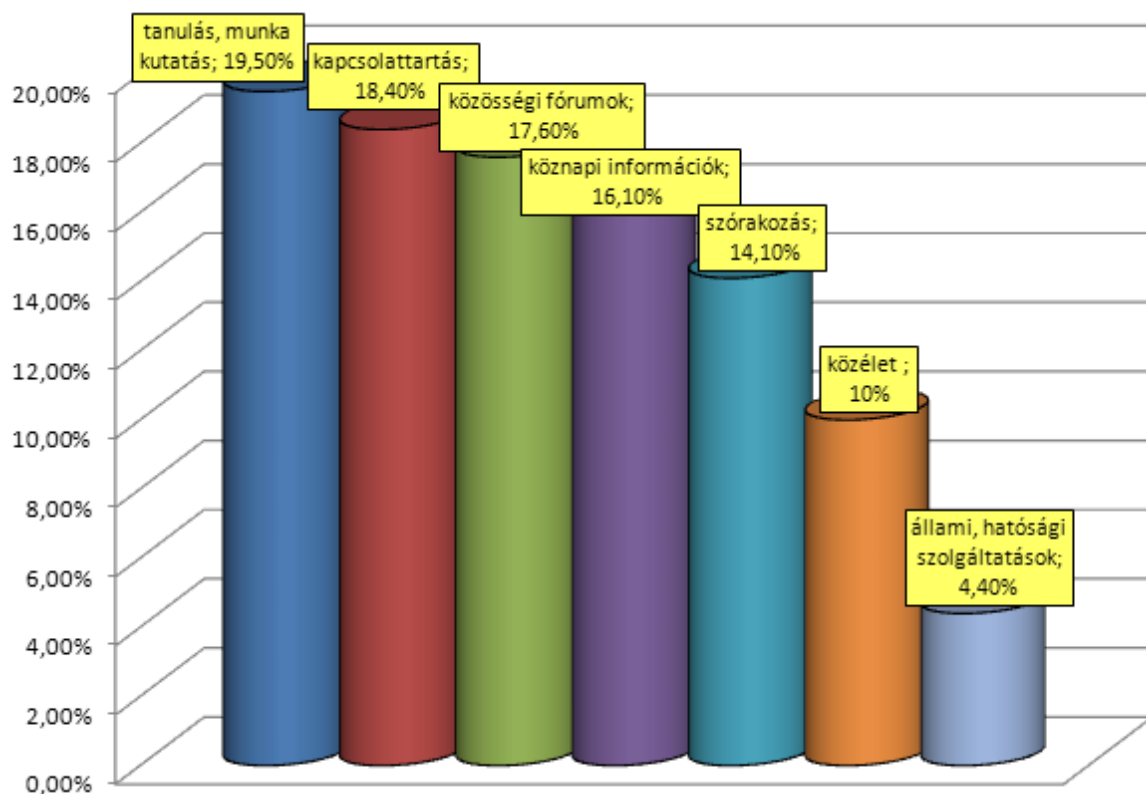

18. diagram

A számítógép- és az internethasználatra fordított átlagos napi idő a hallgatók és a dolgozók viszonylatában

6.8. A böngészője könyvjelzőjében (kedvenc oldalak között) milyen típusú weboldalak találhatók?

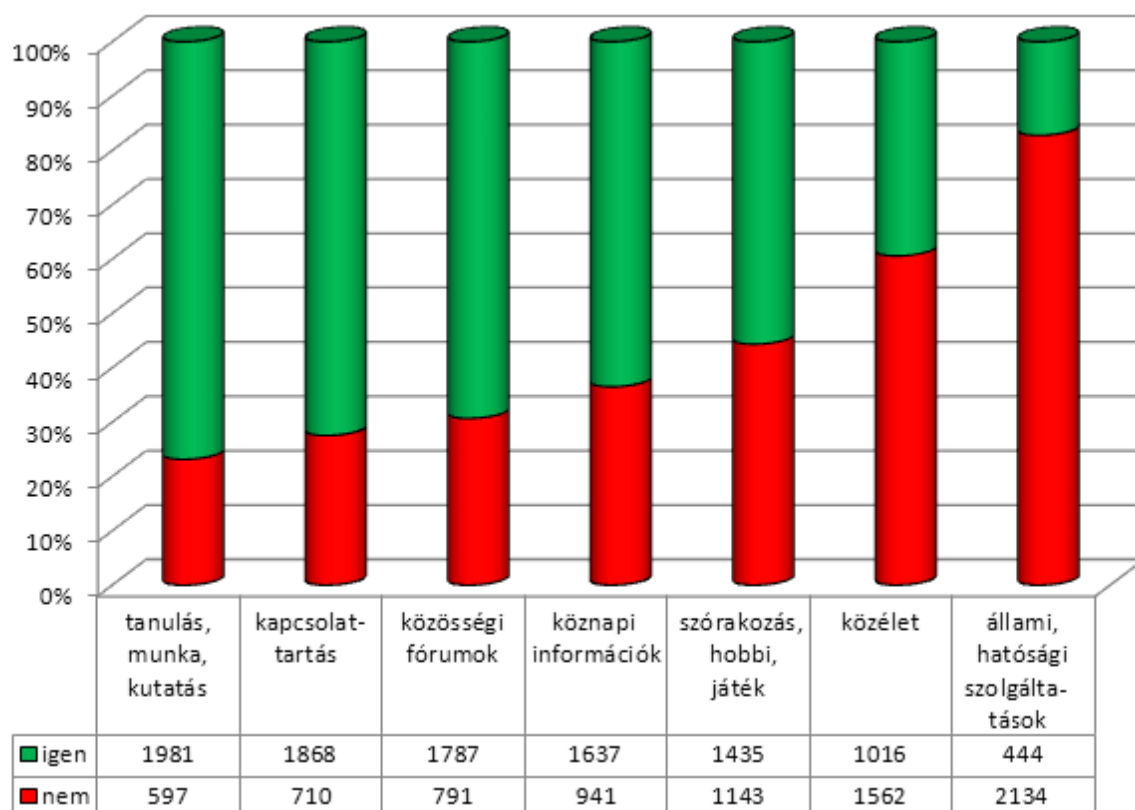
Arra a kérdésre vonatkozóan, hogy a felmérésben résztvevő használók főként milyen típusú információk felderítésére használják az internetet, sokat elárul az általuk karbantartott, tetszőlegesen épített könyvjelzők, kedvencek tartalma. Ezért az információszerzés módjára vonatkozó kérdéscsoportunkban erre is rákérdeztünk, és értékelésünk során külön elemezzük majd a válaszok és a választ adók jellemzőit. A kereshető információs forrásokat hét típusra bontottuk – tanulás, munka, kutatás; kapcsolattartás; közösségi fórumok; köznapi információk; szórakozás, hobbi, játék; közélet; állami, hatósági szolgáltatások – és ezek közül választhattak többet is vizsgálatunk résztvevői. A kérdésre 2578 fő válaszolt, és tekintettel arra, hogy egy kérdésre több lehetőség is választható volt, így összesen 10.168 igenlő, valamint 7878 nemleges válasz érkezett. A válaszok mennyisége kérdésünk vonatkozásában megnyugtató reprezentativitást ad. A mintegy tízezer igenlő válasz típusonkénti megoszlását tartalmazza a következő diagram. A hét kategóriából az első öt helyen szereplő tanulás stb., kapcsolattartás, közösségi fórumok és a köznapi információk, valamint a szórakozás a legnépszerűbbek, ezek mindegyike 10-20% között található. A közepesen népszerű témák közé tartoznak a közéleti kérdésekkel kapcsolatos oldalak. Meglepő módon az állami, hatósági szolgáltatásokat tartalmazó oldalak (egészségügyi szolgáltatások, ügyfélkapu stb.) a többi típustól arányaiban igen jelentősen lemaradva, az utolsó helyen szerepelnek, így egyáltalán nem népszerűek. Mindazonáltal szeretnénk a figyelmet külön is felhívni arra, hogy a kedvencek között elsősorban és közel 20 %-os részesedéssel a különböző kötelezettségek teljesítéséhez szükséges weboldalak címe szerepel.

19. diagram

A kedvenc weboldalak típusa az összes igenlő válasz alapján

A választ adó 2578 fő igenlő, illetve nemleges válaszait mutatja a következő diagram. Nyilvánvaló, hogy a sorrendiségben nincs a két diagram között különbség, ám az arányokban jelentős eltérések tapasztalhatók, amikor a személyek felől közelítünk a kérdéshez. A felmérésben résztvevők 76,84%-ánál szerepelnek olyan oldalak, amelyek a kötelezettségek teljesítéséhez szükségesek, a második helyen, 72,46%-kal állnak a kapcsolattartáshoz szükséges oldalak, a harmadikon a közösségi oldalak 69,32%-kal, továbbá hatvan százalék fölött vannak még a köznapi információkat tartalmazó oldalak. A szórakozást, a hobbit, a játékot mindössze 55,66% jelölte, és a közélettel kapcsolatos oldalak – ettől lényegesen elmaradva – 38,41%-ot jegyeznek. Ebből a szempontból is a legkisebb népszerűségnek (17,22%) az állami, hatósági szolgáltatások örvendenek, ami az előző diagram adatai alapján egyáltalán nem meglepő. Ezzel szemben számunkra váratlan volt, hogy az egyébként igen időigényes, rigorózus állami, hatósági szolgáltatások megkönnyítéséhez vezető lehetőség ennyire népszerűtlen.

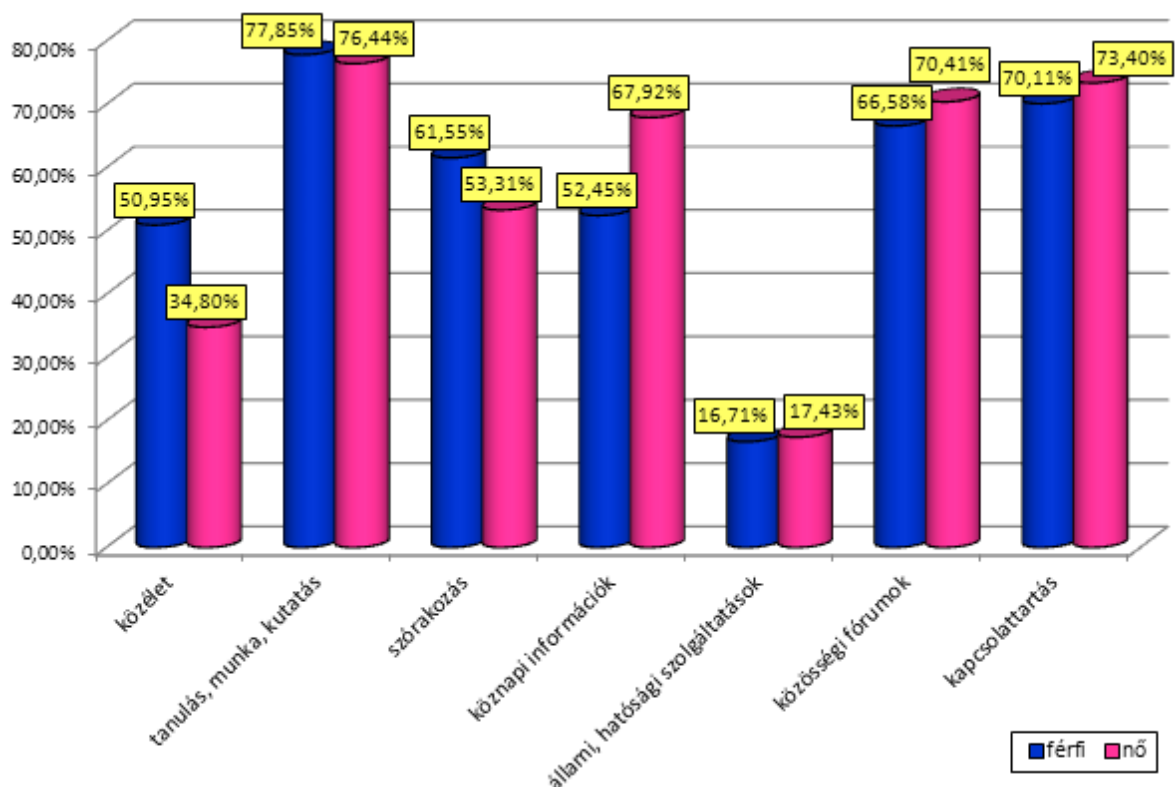

20. diagram

*A kedvenc weboldalak típusának jellemzői
a válaszolók száma alapján*

A kedvenc weboldalak típusainak használatára vonatkozó vizsgálódásainkat a felmérésben résztvevők társadalmi státuszai alapvető jellemzőivel folytatjuk, a nemek, a lakóhely, az iskolázottság stb. szempontok figyelembevételével. Mindenekelőtt a férfiak és a nők erre vonatkozó összehasonlítását végezzük el. A következő diagramon azt láthatjuk, hogy a két nem között e tekintetben sincsenek lényeges különbségek, illetve ami kevés tapasztalható, az a két nem között egyébként is meglévő általános érdeklődés eltéréseire vezethető vissza. Ezek közül az egyik a közéleti weboldalak iránti lényegesen alacsonyabb érdeklődés a hölgyek részéről, a másik pedig a szórakozás, hobbi, játék kategória, ahol szintén a férfiak javára van kisebb, mintegy nyolc százalékos eltérés. A kötelesség-teljesítéshez mint a tanulás, a munka, a kutatás, preferált weboldalak esetében pedig szinte teljesen ugyanazt az értéket látjuk mindkét esetben. Ugyanakkor azt is látnunk kell, hogy a köznapi információkat tartalmazó weboldalak a nők körében sokkal népszerűbbek, mint a férfiaknál. Ez a jelenség összefügghet a nők társadalmi és családi státuszában betöltött és az utóbbi évtizedekben az ide vonatkozó gender-vizsgálatok és elemzések szerint radikálisan átalakuló szerepével. A többi esetben közel sem ilyen nagymértékű a különbség a hölgyek javára, de szeretnénk kiemelni, hogy még további három, – állami, hatósági szolgáltatások; közösségi fórumok; kapcsolattartás – vagyis az előzővel együtt a hétből összesen négy kategóriában a nők javára billen a mérleg. Tekintettel a nem nagy mértékű eltérésekre, nem szeretnénk elhamarkodott és megalapozatlan állítást tenni, de a vizsgálati eredményeink alapján úgy tűnik, hogy a hölgyek jól és eredményesen bírkóztak meg az internethasználatból eredeztethető kihívásokkal.

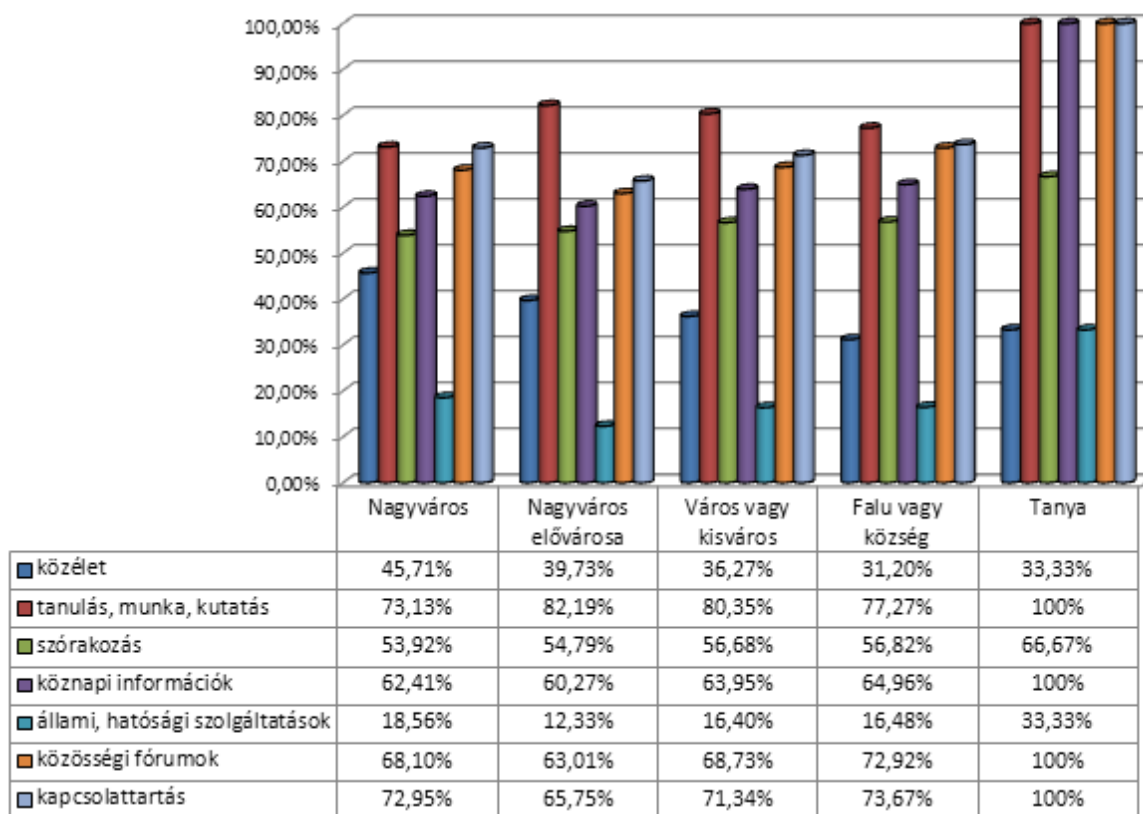

21. diagram

A kedvenc weboldal típusok használatára igenlő választ adók nemek szerinti megoszlása

A mélyebb elemzések közül másodikként a lakóhely és a kedvenc weboldalak közötti kapcsolatok feltérképezésére vállalkoztunk. Az erre vonatkozó kimutatások azt igazolják, hogy a lakóhely szerinti különbségek a kedvenc webhely típusokat alig-alig befolyásolják. Kisebb, nagyobb eltérések ugyan mérhetők voltak, de markáns különbségek a lakóhely típusa szerint nehezen mutathatók ki. Ez alól egyetlen esetben van kivétel, a tanya, ahol többször is találkozunk száz százalékos értékkel, ám ez esetben – tekintettel a minta igen alacsony számára – nem lenne érdemes általánosító következtetéseket levonni. Mindazonáltal néhány összefüggésre mégis érdemes rámutatni. Az egyik, hogy a közéleti kedvenc weblapok iránti érdeklődés aránya a települések méretének csökkenésével folyamatosan csökken és a nagyvárosok, valamint a falu, község kategóriák között több mint 14%-os a különbség a nagyvárosok javára. Érdemes lenne megvizsgálni, hogy ennek oka a weblapok szerényebb minőségére, szolgáltatásaira vezethető-e vissza, vagy a közéleti kérdések iránti érdeklődésnek a települések méretével párhuzamosan csökkenő tendenciái határozzák meg. A másik sajátos és az előzetes ismereteinket némileg árnyaló adat a tanulás, a munka, a kutatás kategóriájában fedezhető fel. A nagyvárosokban élők jóval kisebb érdeklődést mutatnak e kategória iránt, mint a másik négy településtípus lakói. A jelenségre biztos magyarázattal nem szolgálhatunk, de talán nem járunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy az utóbbi évtizedekre jellemző lakóhely változtatások írják át korábbi ismereteinket. Nevezetesen arról van szó, hogy a nagyvárosokból egyre inkább az elővárosokba, illetve kisvárosokba, a falvakba költöznek ki az anyagilag is tehetősebb rétegek, akik között bizonyára jelen vannak a korábban a nagyvárosokhoz kötődő értelmiségi, vezető alkalmazotti csoportok is. Így ez a használói réteg ma már nem teljes mértékben a nagyvárosok lakosságához sorolódik.

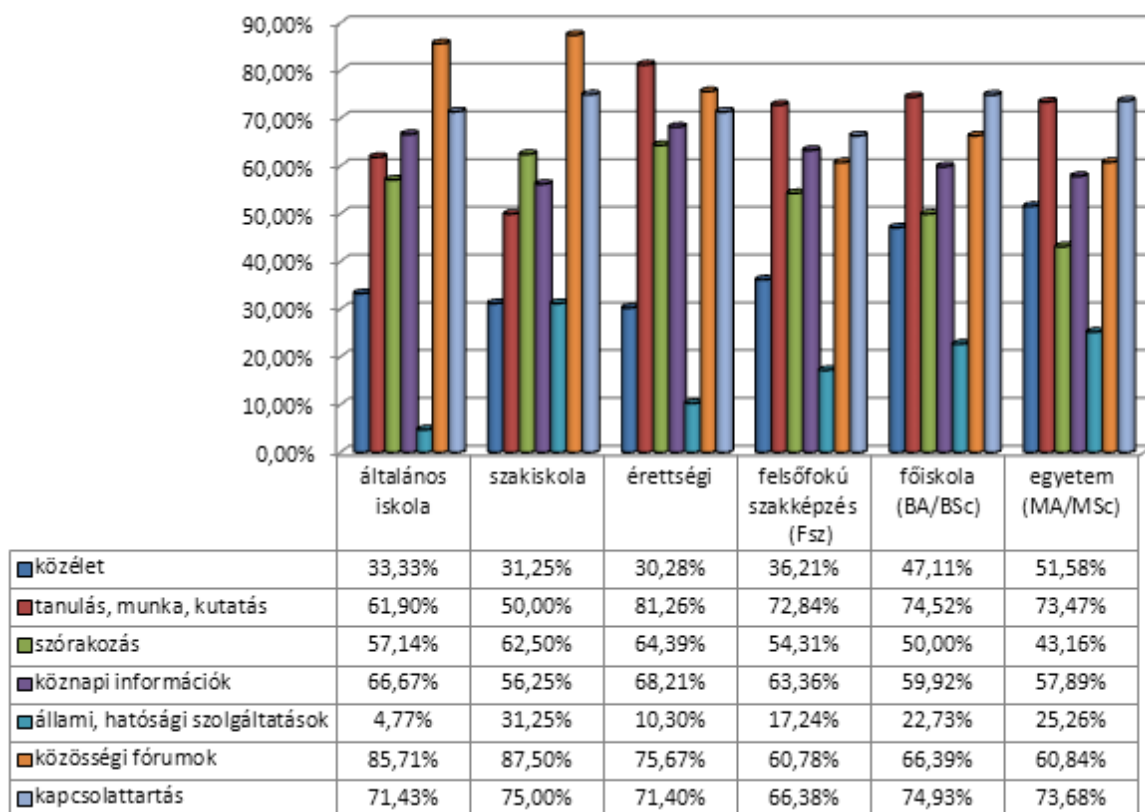

22. diagram

A kedvenc weboldal típusok használatára igenlő választ adók lakóhely szerinti megoszlása

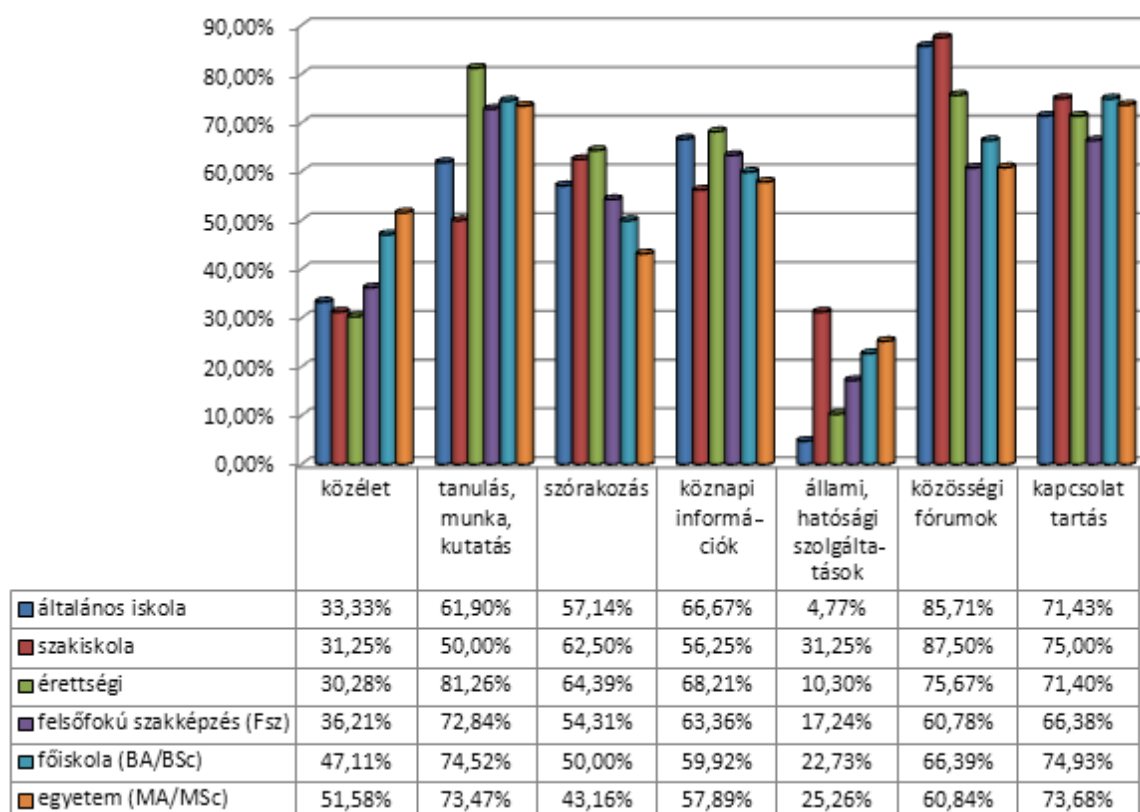
A felmérésben résztvevők lakóhely szerinti jellemzését követően, csakúgy, mint az előző kérdésnél ismét az iskolázottság szempontjából vesszük górcső alá a választ adók jellemzőit. Tekintettel arra, hogy meglehetősen bonyolult, több rétegű összefüggésrendszer mentén írhatók le a jellemzők, ezért itt kétféle diagramot alkalmazunk. Az első esetében az iskolázottság szintjéhez rendeljük a kedvenc weboldalak típusait, míg a másodikon ennek fordítottját ábrázoljuk, vagyis a kedvenc weboldalak típusaihoz viszonyítjuk az iskolázottságot. Első ránézésre is látható, hogy az így megrajzolt kép meglehetősen eklektikus, és csupán néhány esetben mutatható ki bármiféle különbözőség, illetve hasonlóság, pedig közismert, hogy a legmagasabb iskolai végzettség a különböző társadalmi státuszú csoportokban az élet minden területén alapvető meghatározottsággal bír. Úgy tűnik, hogy az információkeresés 21. századi jelenségeiben ezek az axiómák csak korlátozottan érvényesülnek. Ugyanakkor hozzá kell tennünk, hogy néhány iskolázottsági szint, mint például az általános iskolai (21 fő), továbbá a szakiskolai (16 fő) végzettség olyan kis mennyiséggel szerepel a vizsgálati eredmények között, amelyből lehetetlen általánosan jellemző megállapításokat tenni, ezért ezeket a számokat közöljük ugyan, ám az értékelés során mellőzni fogjuk. A többi végzettség esetében azonban a minta nagysága alkalmas általánosan jellemző következtetések levonására. Elemzésünk során három fontos különbségre, tendenciára szeretnénk az olvasó figyelmét felhívni. Az első, a közeleti weblapok jelenléte az iskolázottság függvényében. Itt azt láthatjuk, hogy az iskolázottság növekedésével párhuzamosan lineárisan növekszik az ilyen tartalmú weblapok használata, és ez egybevágh azokkal a folyamatokkal, amelyek szerint az iskolázottság növekedésével együtt jár a közelet iránti érdeklődés. A második beszédes adatsort pedig ennek fordított tendenciája jelenti: az iskolázottság növekedésével párhuzamosan csökken a szórakozás, hobbi, játék céljaira használatos weblapok alkalmazása. A harmadik kategóriát a közösségi alkalmazások jelentik, ahol tendenciájában szintén csökken az alkalmazások száma, ahogyan növekszik a legma-

gasabb iskolai végzettség. Az elemzett használói kategóriák közül kiemelkedik az érettségivel rendelkezőknél a kötelezettségteljesítés (tanulás, munka, kutatás) céljából kedvelt weblapok használata. Ebben az esetben egyszerűen arról van szó, hogy a felmérésben résztvevő főiskolai, egyetemi hallgatók emelik meg ilyen nagymértékűre ezt az arányt, hiszen többségük még csak az érettségit jelölhette meg legmagasabb iskolai végzettségnek. Mindezeket túl szeretnénk arra is rámutatni, hogy a tanulás, a munka és a kutatási célú használat igen erősen jellemző, minden kategóriában meghaladja a hetven százalékot a legmagasabb iskolázottsággal rendelkezők körében. Ehhez hasonló nagyságrendet csak a kapcsolattartás kategóriájába tartozó honlapok értek el.

23. diagram

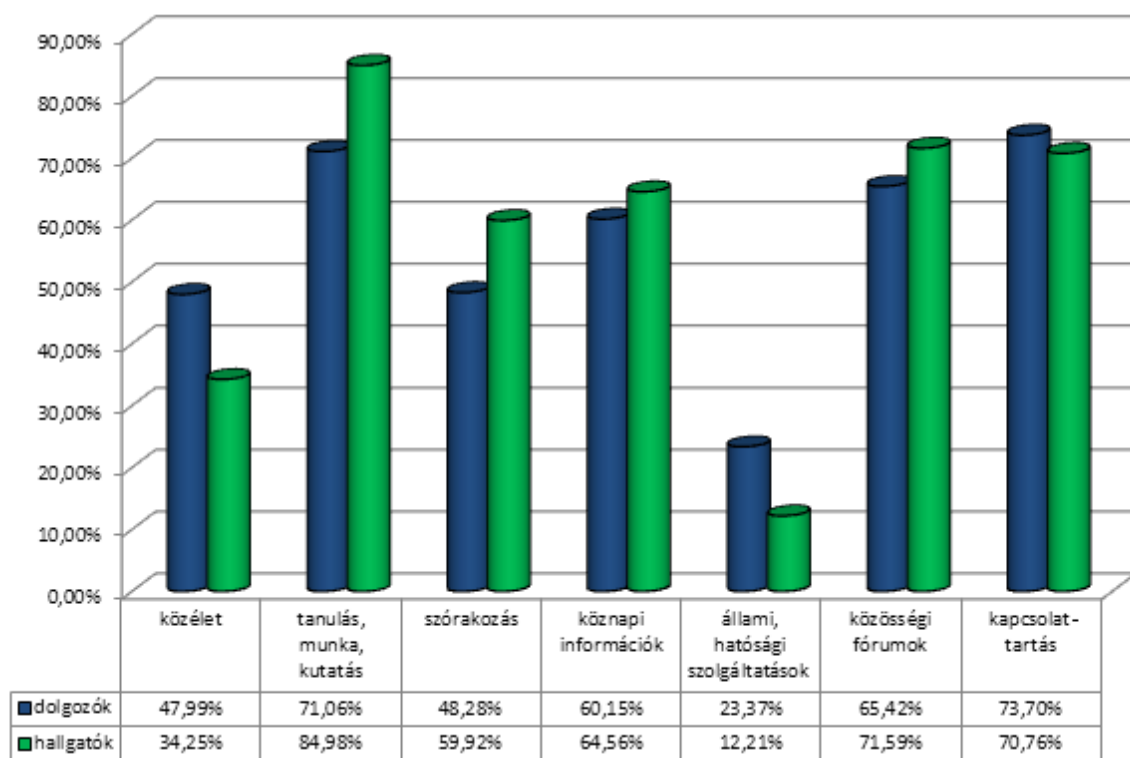
A kedvenc weboldal típusok használatára igenlő választ adók iskolázottság szerinti megoszlása (elsődleges szempont az iskolázottság szintje)

24. diagram

A kedvenc weboldal típusok használatára igenlő választ adók iskolázottság szerinti megoszlása (elsődleges szempont a weboldalak típusa)

A kedvelt weboldalak típusa kérdésre adott válaszok elemzését a dolgozók, hallgatók arányainak elemzésével fejezzük be, mivel e két használói csoport szokásainak összehasonlítása kutatásunk kiemelt témáját jelenti. Az összesítő diagram azt mutatja, hogy ugyan nem nagy arányban, de a hallgatók négy kategóriát – a köteleességteljesítésben, a szórakozásban, a köznapi információk megszerzésében, a közösségi fórumok használatában – nagyobb százalékban használják kedvenceik között, mint a dolgozók. Három kategóriában viszont a dolgozók az aktívabbak, úgymint közélet, állami, hatósági szolgáltatások, továbbá a kapcsolattartás. Csupán egyetlen területen jelentős a különbség a két használói kategória között: a dolgozók csaknem kétszer olyan gyakran használják az állami, hatósági szolgáltatásokat, mint a diákok. További több mint tíz százalékos arányeltérést láthatunk a diákok javára két esetben, az egyik a tanulás, munka, kutatás, vagyis a köteleességteljesítés terén, a másik pedig a szórakozás, hobbi, játék kategória. Mindkettő esetében a társadalmi státusszal magyarázható a jelentősebb, de – hangsúlyozzuk – nem meghatározó különbség. Egyrészt a diákok mindennapi életformáját, létformáját jelenti a tanulás, másrészt pedig a digitális bennszülöttek, amelyhez a jelenlegi hallgatók életkoruk miatt jellemzően tartoznak, szívesen használják kikapcsolódásra is a netet. Ugyanakkor igazolni látjuk azt a hipotézisünket, mely szerint az általunk vizsgált, többnyire a diplomások körébe tartozó és a munkaerőpiacon gyakorta magasabb státusszal rendelkező dolgozói réteg az átlagnál gyakrabban használja ugyan munkája során az internetet, ám még ez a réteg is alacsonyabb értékeket mutat, mint a mostani hallgatók, vagyis a netgeneráció, akik viszont a jövő hasonló szintű munkavállalóit adják majd.

25. diagram

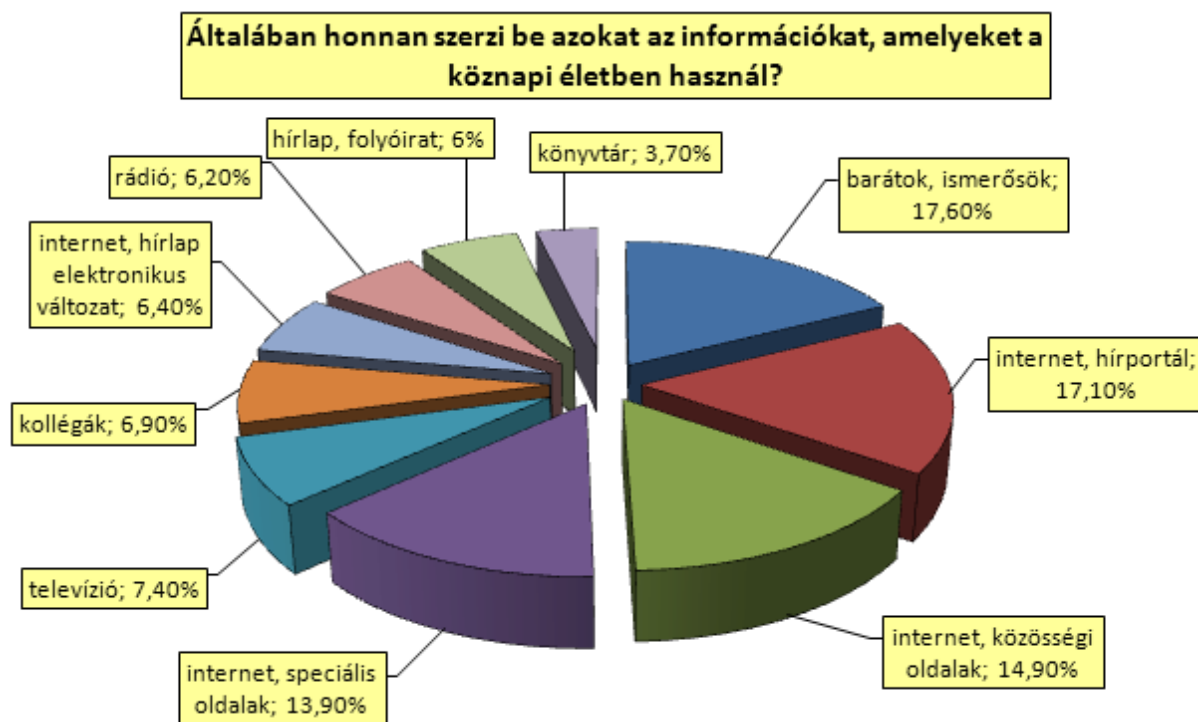
A kedvenc weboldal típusok használatára igenlő választ adók aránya a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

6.9. Általában honnan szerzi be a legfontosabb információkat, amelyeket a hétköznapi életében használ?

Közismert, hogy az információterjesztésnek és az információszerzésnek nem csupán formális, hanem informális csatornái is léteznek, és gyakran az utóbbi sokkal inkább meghatározó az egyén információszerzésében, mint az információ terjesztésére szakosodott, formális csatornák. Vizsgálatunk következő elemét az ezen a téren meglévő szokások feltérképezése jelentette, ezért keveredik a válaszadási lehetőségek között mindkét csatorna. Ugyanakkor szót kell arról is ejtenünk, hogy a néhány évtizeddel korábbi információterjesztő csatornák mellett megjelenő világháló, majd az arra épülő web 2.0 alkalmazások jelentősen kibővítették és átalakították a lehetőségeket. A közelmúltban még a dominanciát és tegyük hozzá hogy a monopolitikus hatalom eszközrendszerét jelentő hivatalos csatornák értéke – éppen a politikai, ideológiai manipulációk, továbbá számos más ok, mint például a korlátozott idő és térbeli tényezők miatt – jelentősen devalválódott, míg a nem formális, továbbá a két kategóriát integráló csatornák, mint például a közösségi lehetőségek pedig felértékelődtek. Éppen ezért tartottuk szükségesnek bemutatni, hogy napjainkban az információszerzés mely csatornákat részesíti előnyben. A felmérésünk nyomán készített diagram pontosan mutatja az utóbbi évtizedekben történt változások eredményeit. Erre a kérdésünkre a minta teljessége, vagyis 2599 fő válaszolt, és mivel több válaszadási lehetőség is rendelkezésükre állt, meglehetősen sok, összesen 11.733 válasz, érkezett. Mindez egyben azt is jelenti, hogy meglehetősen sokpólusú a köznapi információszerzés, hiszen egy kitöltőre átlagosan 4,5 válasz jut. Ebben az esetben is bemutatjuk mindkét adatsor jellemzőit, továbbá azok összefüggéseit.

Elsőként az összes, a 11.733 válasz százalékos megoszlásának bemutatásával és analízisével kezdünk. A tíz választható kategória közül négyet láthatunk kisebb-nagyobb eltéréssel meghatározónak: a barátok, ismerősök; az internetes hírportálok; a közösségi oldalak, vala-

mint a speciális internetes oldalak, mint például nyitva tartás, menetrend, űrlapok letöltése stb. Ezek közül három, a világháló közvetítésével elérhető, új típusú szolgáltatás, a barátok és ismerősök kategóriája pedig a nem formális közlési metódus igen kedvelt és hagyományos eszköze. Ez a négy együttesen a teljes köznapi információszerzésnek csaknem a kétharmadát teszi ki, és a többi hat lehetőség közösen alkotja a maradék egyharmadot. A fennmaradó hat egyéb kategória közül öt viszonylag azonos nagyságrendet ért el, ám a könyvtárak az ebben a kategóriában átlagos értékeket mutatóknak mindössze felét teszik ki, és ezzel a legkisebb arányban részesednek a köznapi információszerzés során.

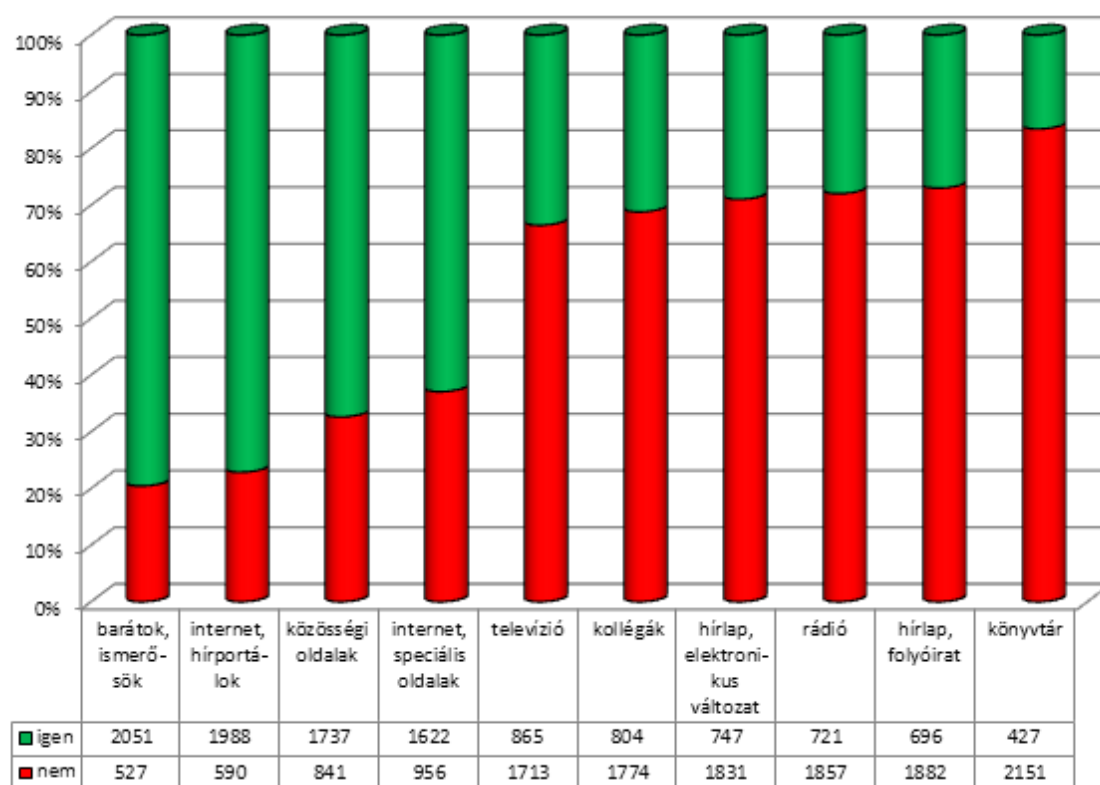

26. diagram

A köznapi információk megszerzésekor használt források típusai és arányai az összes adott válasz alapján

A köznapi információs források használati gyakoriságára vonatkozó eredményeinket az összes válaszadó szempontjából elemezzük, árnyaljuk tovább. A tíz információs forrás közül az első négy helyen szereplők közül kettő az informális csatornákat emelte ki – barátok, ismerősök; közösségi oldalak – és a harmadik, sőt még a negyedik sem hagyományos kommunikációs csatorna, hanem a világháló által létrejött lehetőség. Ezek használata nagyságrendekkel magasabb arányt képvisel, mint az utolsó hat helyen végzett és többnyire a formális kommunikációs csatornák közé tartozók. Ebben a sorban is az utolsó helyen végzett a könyvtár, amely nagyban különbözik a többi információs forrástól. A könyvtárak önmagukban – néhány ritka esetet kivéve – nem elsődleges információs források, hanem a kommunikációs csatornák mintegy erősítő, közvetítő szerepét töltik be azzal, hogy az információforrások sajátos típusait gyűjtik, feldolgozzák, megőrzik és terjesztik. A vizsgálat eredményei azt mutatják, hogy a könyvtáraknak lényegesen csökkent a köznapi információk terjesztésével kapcsolatos szerepük. A felmérésben résztvevők az ilyen jellegű információk megszerzésében a direkt célhoz vezető utakat választják. A szerényebb eredményeket elérő, hagyományos információs források mint például a rádió, a televízió, a napilapok, sőt még a napilapok elektronikus változatai is, igen kis szerepet töltenek be az információk elérésében.

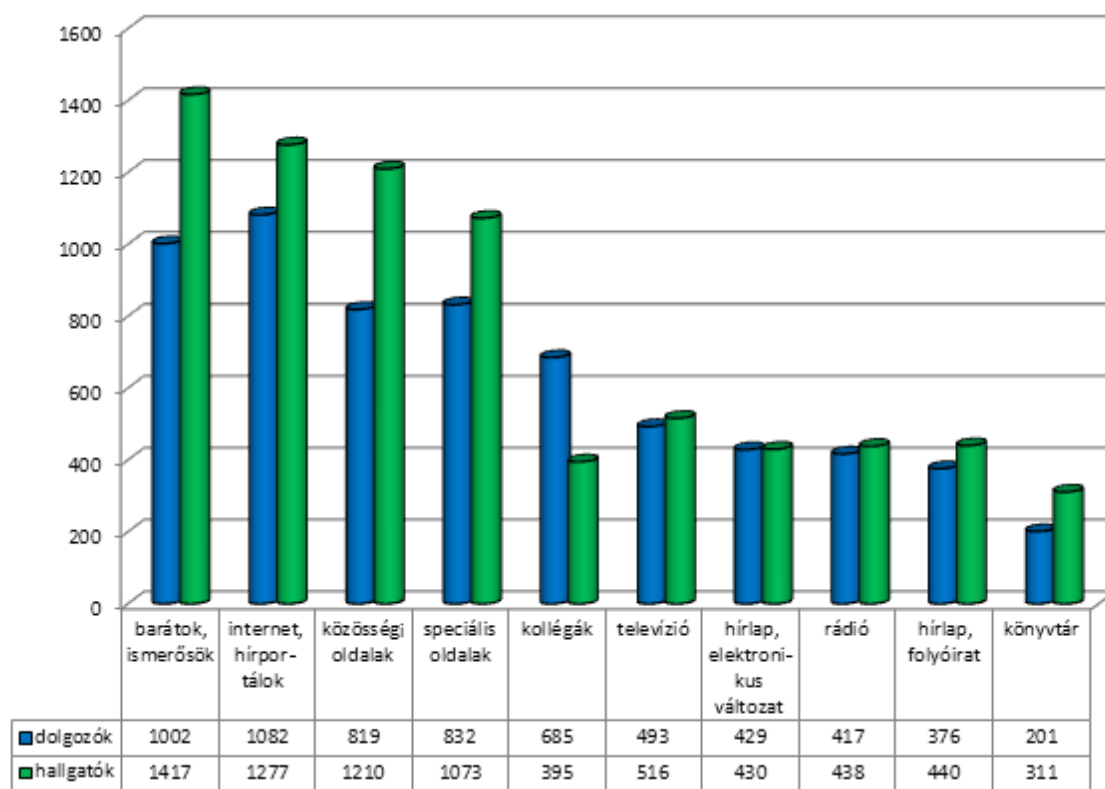

27. diagram

A köznapi információk megszerzésében használatos források rangsora

A köznapi információk megszerzésének forrásaira irányuló kérdésre adott válaszokat is elemeztük az alapvető társadalmi hovatartozások mentén; nemek, lakhely, iskolázottság stb. Am az eredmények azt mutatták, hogy ezeknek a szempontoknak a mentén nincsenek említésre méltó, markáns rétegződések, ezért azok közlésétől ez esetben is eltekintünk. Mindazonáltal a vizsgálatunk egyik meghatározó kutatási céljaként definiált – a felsőoktatásban tanulók és a munka világában élők komparatív elemzése – ez esetben sem maradhatott ki. Az adatok azt mutatják, hogy a formális információs források használatában alig mutatható ki a két csoport között különbség, míg a világháló kialakulásával párhuzamosan létrejövő, új információs források használatában a hallgatók számottevően nagyobb arányban vesznek részt, mint a dolgozók. Az interperszonális kommunikáció mindkét fél esetében a legfontosabb eleme a köznapi információszerzésnek; a dolgozók esetében a barátok és ismerősök, továbbá a kollégák révén kapott információk a kommunikációs folyamat meghatározó részét jelenti, míg a hallgatók esetében a barátok, ismerősök mellett a kollégáktól kapott információk eltörpülnek. Ezek az összefüggések nyilvánvalóan a társadalmi státusz különbségeire vezethetők vissza. Fontosnak tartjuk kiemelni, hogy a könyvtár, amely – mint arról már korábban is szót ejtettünk – egyik sajátos és a többi kategóriától eltérő módon forrása az információknak, a hallgatók esetében gyakoribb jelölést kapott, mint a dolgozóknál. Ennek okát a hallgatói létformában véljük megtalálni, amelyhez sokkal intenzívebben kapcsolódik a könyvtárlátogatás, mint a dolgozók esetében.

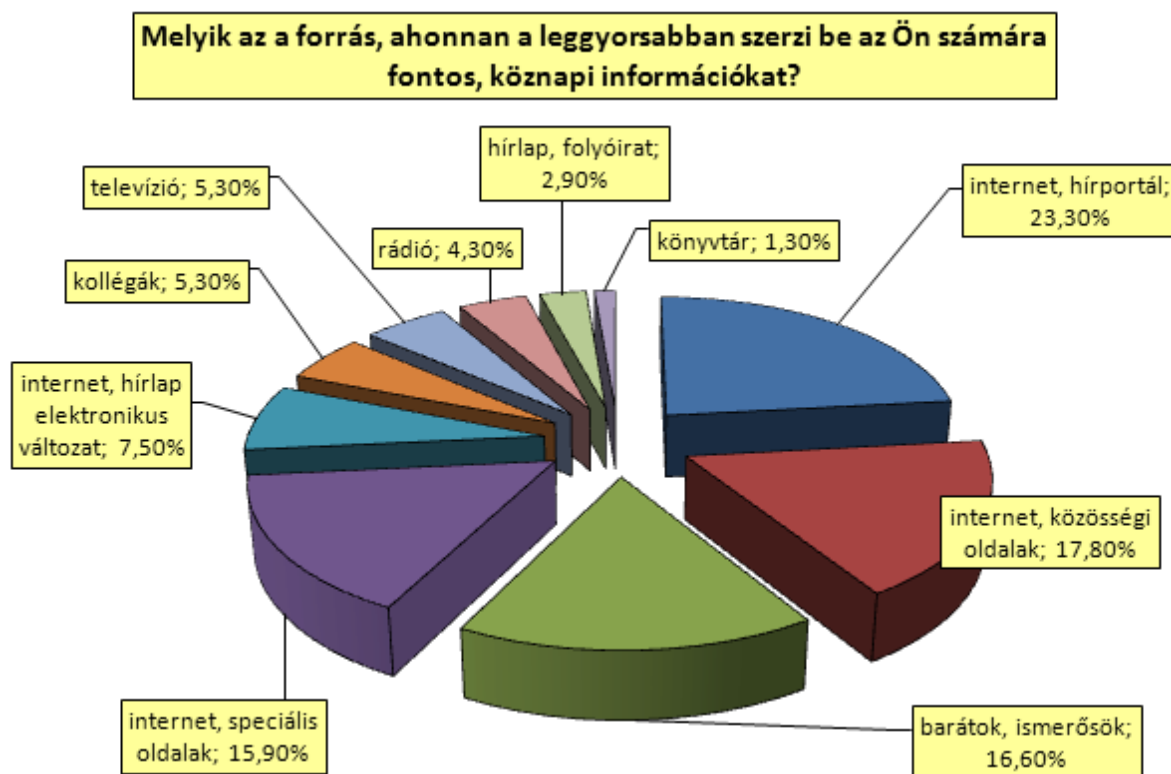
28. diagram

A köznapi információk megszerzésében használatos források rangsora a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

6.10. Melyik az a forrás, ahonnan a leggyorsabban szerzi be az Ön számára fontos köznapi információkat?

Az információszerzési szokások alakulásában az egyik legfontosabb meghatározó, hogy a különböző információs források milyen gyorsan érhetőek el, illetve milyen gyorsan tudunk hozzájutni a számunkra szükséges információkhoz. Éppen ezért vizsgálatunkat erre a kérdésre is kiterjesztettük, a válaszokat pedig a korábbi kérdéseknél is felsorolt lehetőségek adták. Ez esetben is módunkban áll kétféle adatsorral dolgozni, mivel egy személy több választ is megjelölhetett. 2596 fő, vagyis csaknem a teljes minta válaszolt erre a kérdésre, és összesen 6821 válasz érkezett, így egy válaszolóhoz több mint két és fél válasz tartozik. A tíz választható köznapi információs forrásból ez esetben is ugyanaz a négy típus volt a meghatározó: a hírportálok; a közösségi oldalak; a barátok és az ismerősök, továbbá az interneten elérhető speciális oldalak, ám a gyorsaság megítélésében az első négy kategória $\frac{3}{4}$ részben, tehát lényegesen nagyobb arányban részesedik az összesből, mint az előző kérdésnél, az átlagos használatnál. Véleményünk szerint nem járunk messze az igazságtól, ha a két kérdés közötti összefüggést az alábbiak szerint fogalmazzuk meg: a leggyakrabban használt köznapi információs források kiválasztásában igen jelentős meghatározottsággal bír a gyors elérhetőség. Szeretnénk a figyelmet arra is felhívni, hogy a hagyományos kommunikációs csatornák, mint például a sajtó, a rádió, a televízió stb. napjainkban már lassú információs forrásnak minősülnek a használók szemében. Ez esetben is szólnunk kell a könyvtáraknak e kategóriában igen kedvezőtlen megítéléséről. A leglassúbb köznapi információs forrásként jellemezték a vizsgálatban résztvevők.

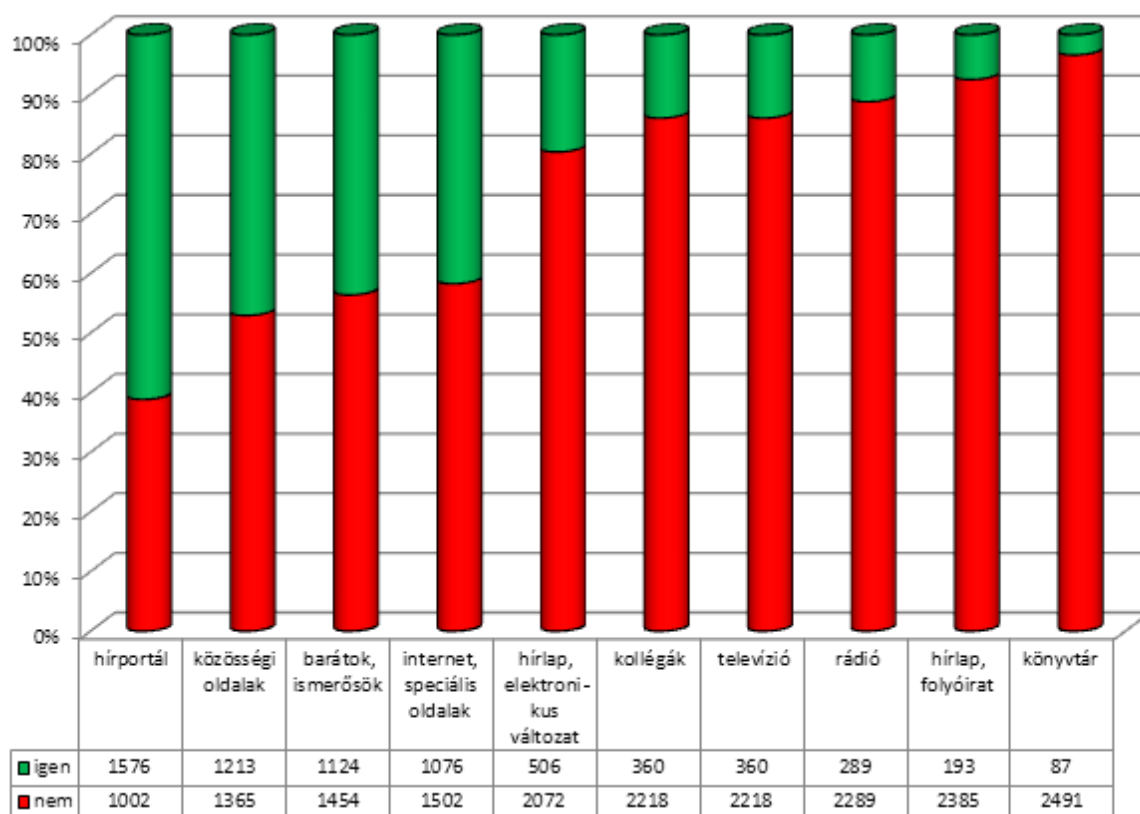

29. diagram

A köznapi információk megszerzésekor leggyorsabbnak ítélt források típusai és arányai az összes adott válasz alapján

Már a fenti eredmények is, de még inkább a választ adók szempontjából történő elemzések pontosan tükrözik, hogy a világháló gyorsaságát aligha tudja a ma ismert bármely más csatorna meghaladni, ehhez hasonló nagyságrendű pozitív megítélést csak az interperszonális kommunikáció mutat. A hagyományos információs források gyorsaság szempontú megítélése pedig jelentősen elmarad a netes forrásoktól. Ám még ezeknél is lassúbbnak ítélték meg a használók a könyvtárak köznapi információs forrásokhoz való juttatását. Látható, hogy mind az előző, mind pedig ennél a kérdésnél a könyvtárak a leggyengébb megítélést kapták. S hogy indokoltak-e ezek az minősítések? Valamelyest rálátva a könyvtári szolgáltatások rendszerére, úgy gondoljuk, hogy igen. Néhány dicséretes kivételtől eltekintve a könyvtárak valóban igen kevés figyelmet szentelnek ezeknek a tartalmaknak.

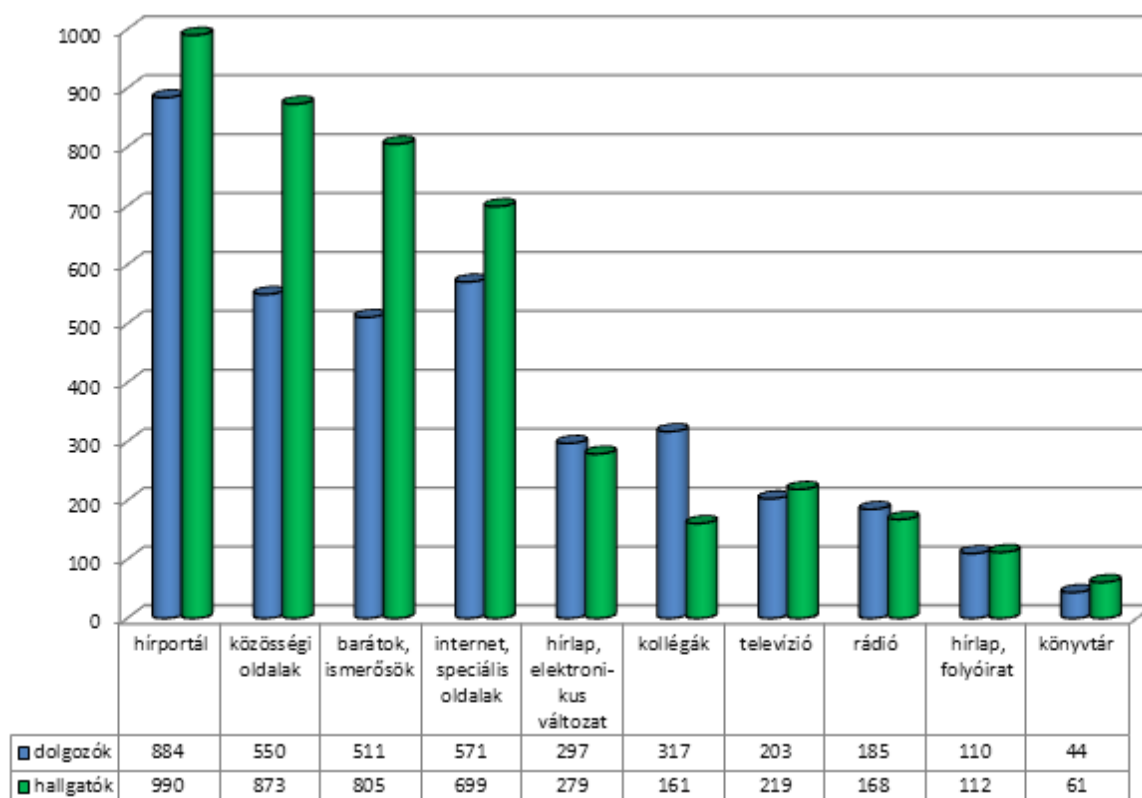

30. diagram

*A források rangsora a köznapi információk megszerzésében
a gyorsaság szempontjából*

Vizsgálatunk adatai azt mutatják, hogy kisebb eltérések ugyan jelentkeznek a különböző társadalmi státuszú csoportok összehasonlításában, ám tendenciájában valamennyi használati csoport ugyanezeket az eredményeket mutatja. Ezért ez esetben sem részletezzük az ide vonatkozó adatokat, kivéve a már megszokott, dolgozói-hallgatói összehasonlítást. A következő diagram azt mutatja, hogy a gyorsaság szempontjából történő megítélés nagyon hasonló rajzolatot mutat a korábban már részletezett használat gyakoriságával. Így nem tartjuk megalapozatlannak azt az állításunkat, mely szerint a használat gyakoriságát éppen az információs források elérhetőségének tempója befolyásolja.

Mindezek ismeretében véleményünk szerint megalapozottnak tűnik az a feltevésünk, hogy érdemes lenne újragondolni a könyvtárak köznapi információk terjesztésében korábban betöltött, pontosabban szólva inkább definiált, mint a valóságban is létező szerepét. Az újragondolás alatt jelen esetben azt értjük, hogy vagy a könyvtárak feladatrendszerében kellene kisebb hangsúlyt kapniuk, vagy különösen a közkönyvtárakat valóban alkalmassá kellene erre a célra tenni. Ugyanakkor szeretnénk felhívni a figyelmet arra, hogy bármely lehetőség mellett történjék is a döntés, a könyvtárakra a továbbiakban is fontos feladatok hárulnak: az információs műveltség kialakítása és fejlesztése során meg kell tanítaniuk a használókat a megbízható köznapi információszerzés módszereire, sajátosságaira.

31. diagram

A források rangsora köznap információk megszerzésében a gyorsaság szempontjából a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

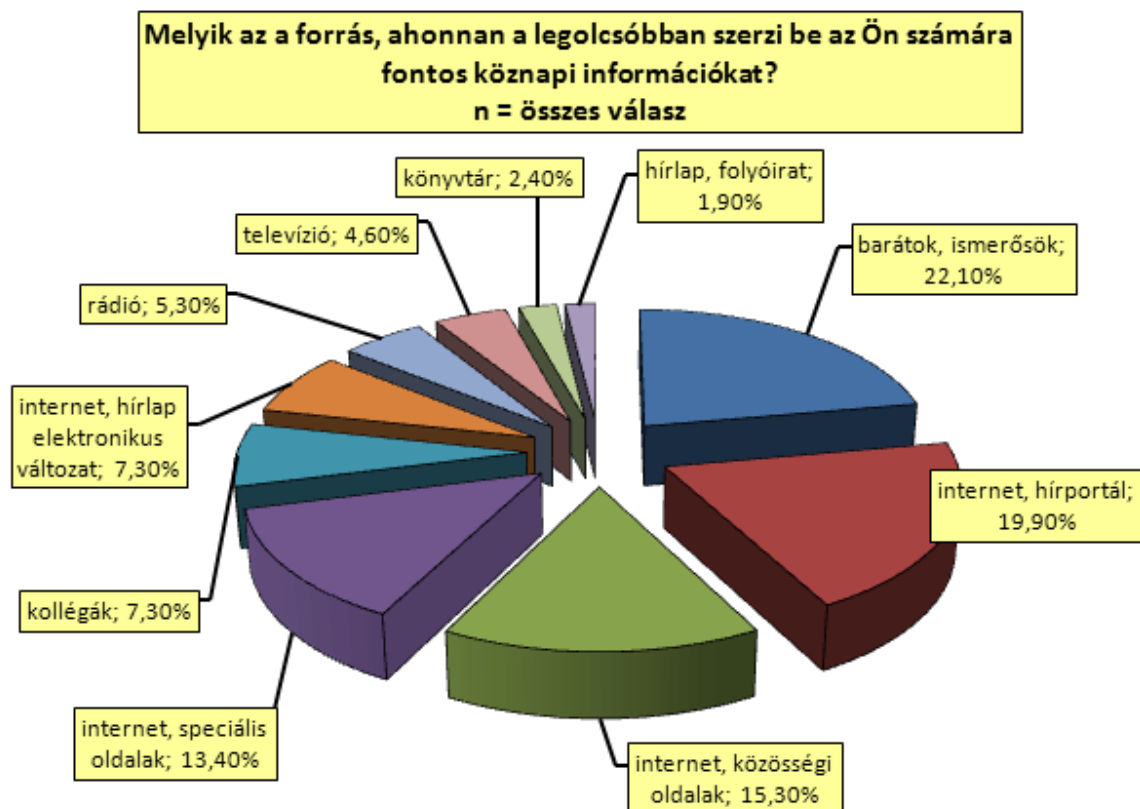
6.11. Melyik az a forrás, ahonnan a legolcsóbban szerzi be az Ön számára fontos köznap információkat?

Mára már közismert, hogy az információ birtoklásának nem csupán erkölcsi értéke van, hanem nagyon gyakran pénzben, anyagiakban is kifejezhető előnyökkel jár. Éppen ezért annak felismerése, felismertetése is a mindennapok részévé vált, hogy az információhoz való hozzájutás anyagi ráfordításokat is igényel. Ez egyrészt jelenti a közvetítő eszközök használatának árát, amely az elektronikus világ elterjedése előtt is megfizetendő költség volt, mint például a papír, a nyomdafesték vagy éppen a filmszalag, napjainkban pedig többnyire a számítógépek, illetve egyéb internetelésre alkalmas eszközök, továbbá a világhálózathoz történő csatlakozás, használat ára. Másrészt igen sok esetben magának az információs forrásnak a hozzáférése, illetve letöltése kapcsolatosan is merülnek fel költségeink. Az első kategória ára mindenkit, minden esetben terhel még akkor is, ha ez sokszor alig tudatosul bennünk. Gondolunk itt éppen a felsőoktatási és kutatási intézményrendszerek egész sorában, vagy ma már a szolgáltatói szektorban is mind gyakoribb úgymond ingyenes internetelésre. Az ezeket használók többségében aligha tudatosul, hogy a szolgáltatások egyáltalán nem ingyenesek, hanem többnyire közpénzekből megfizetettek, vagy éppen a szolgáltató befektetéseként, az üzletmenet javítása érdekében érhetők el. A másik költség tekintetében, a forrásokhoz való hozzáférése, pontosabban azok ingyenességében, vagy térítéskötelességében ma még idehaza, de jellemzően világszerte meglehetősen hektikus állapotok uralkodnak. Ez a helyzet abból ered, hogy a világhálón történő megjelenés, jelenlét napjaink egyik leghatékonyabb marketing eszköze, és éppen ezért bármilyen szervezetnek, intézménynek, továbbá azok termékeinek internetes elérhetősége pozitív eredményekkel kecsegtet és elősegíti a termék, továbbá a cég,

az intézmény pozitív megítélését. Ugyanakkor a világhálón való jelenlét, a szolgáltatások internetre történő fejlesztése és annak karbantartása, valamint a tartalmak folyamatos bővítése, fejlesztése egyáltalán nincs ingyen. Éppen ellenkezőleg! Nagyon is sokba kerül. Ráadásul a világhálón elérhető információs források, tartalmak jelentős részét nonprofit szervezetek vagy közpénzekből fenntartott intézmények, esetenként pedig maga az állam működteti, fejleszti. Önmagukban már ezek a tényezők is szinte lehetetlenné teszik az ingyenes és a térítésköteles vagy éppen profitorientált módon történő információszolgáltatás eldöntését. Mindezekhez azonban még más hátráltató tényezők is hozzájárulnak, nevezetesen az információelmélet, az információgazdaság meglehetősen rövid időre visszatekintő múltja, a gazdaság egyéb faktora-ihoz képest láthatóan másként, ám ma még pontosan alig ismert működése, továbbá az ezek-
kel a kérdésekkel való foglalkozás perifériára szorulása, az erre a területre vonatkozó közja-
vak, nem közjavak definiálása, az információs esélyegyenlőség több nemzetközi szervezet
által is kíváncsian megfogalmazott, esetenként a filantrópiát sem mellőző állásfoglalása,
illetve diktátuma. Tudományos berkekben ugyan esetenként világszerte és idehaza is felme-
rülnek ezek a kérdések, ám a vonatkozó válaszok ma még nem egyértelműek, és várhatóan a
közeljövőben sem lesznek azok. Ezért ma még egyfajta szokásjog, továbbá a piac által meghatá-
rozott jellemzők és nagyon sok esetben az igen erős monopólium érdekeltség, s még ki tudja
hányféle determináltság mentén alakul az ingyenesen vagy éppen térítés ellenében és tegyük
hozzá, előre megbecsülhetetlen értékkel hozzáférhető, letölthető információs források használa-
ta. A kérdés bonyolultságát tovább mélyíti, hogy a világméretekből meghatározóan használatos
információs források térítés ellenében történő igénybevételének megítélése nyilvánvalóan nem
ugyanazt jelenti egy magyar hallgató, kutató, vagy egy német hallgató, kutató számára.

Ennél a kérdésnél is módunkban áll kétféle adathalmazzal operálni. Be tudjuk mutatni, hogy a korábbi kérdésekből már jól ismert köznapi információs források típusait hogyan ítélték meg az ár szempontjából az összes (6901) válasz, valamint az erre a kérdésre válaszolók (2578 fő) függvényében. A kétféle szempontú vizsgálat bizonyára jóval pontosabb, árnyaltabb képet fest majd a kérdésről.

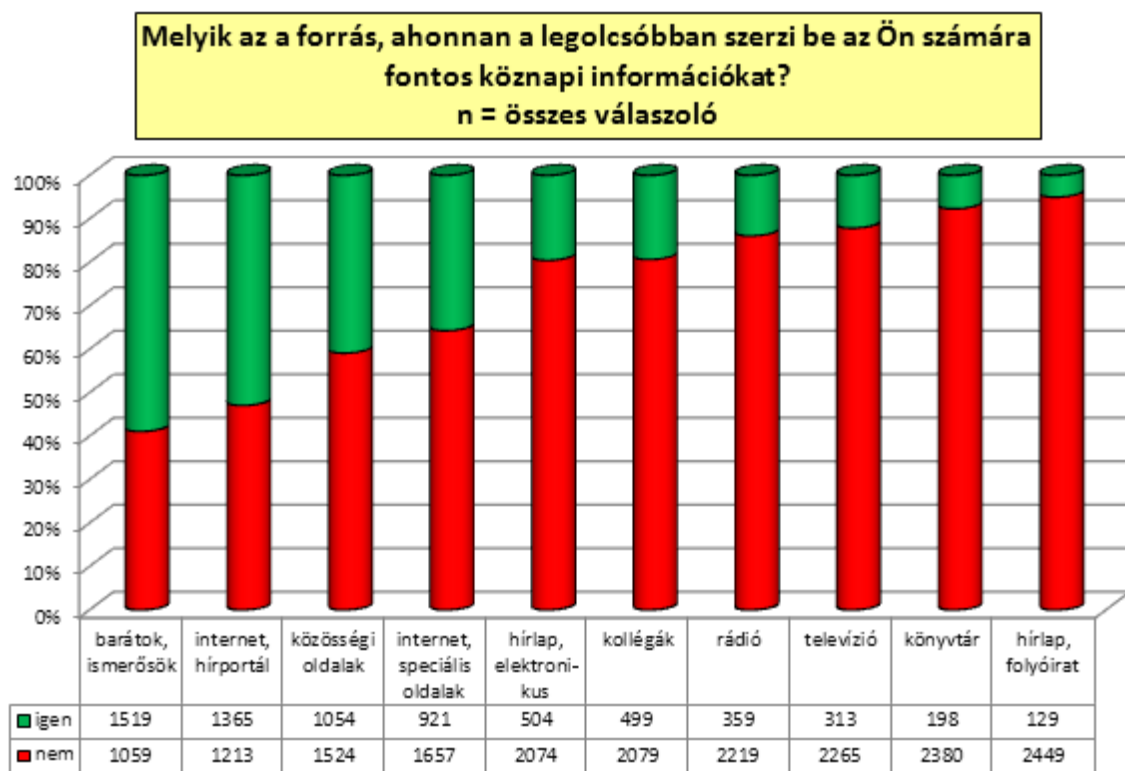
Elsőként ez esetben is az összes válasz adatainak, arányainak bemutatásával foglalkozunk. Ennél a kérdésnél is ugyanazt látjuk, mint az előzőknél: az első négy helyre sorolt kategória megegyezik a korábban is ugyanide soroltakkal: a barátok, az ismerősök, a közösségi oldalak, továbbá a speciális oldalak. Ezek együttesen az adott válaszok több mint 70%-át teszi ki, míg a többi hat kategória a maradék 30%-on osztozik.

32. diagram

A köznap információk megszerzésekor legolcsóbbnak ítélt források típusai és arányai az összes adott válasz alapján

Amennyiben a kérdésre választ adók mentén értelmezzük az adatokat, úgy ez esetben is hasonló sorrendet láthatunk, ám az arányok némileg változtak.

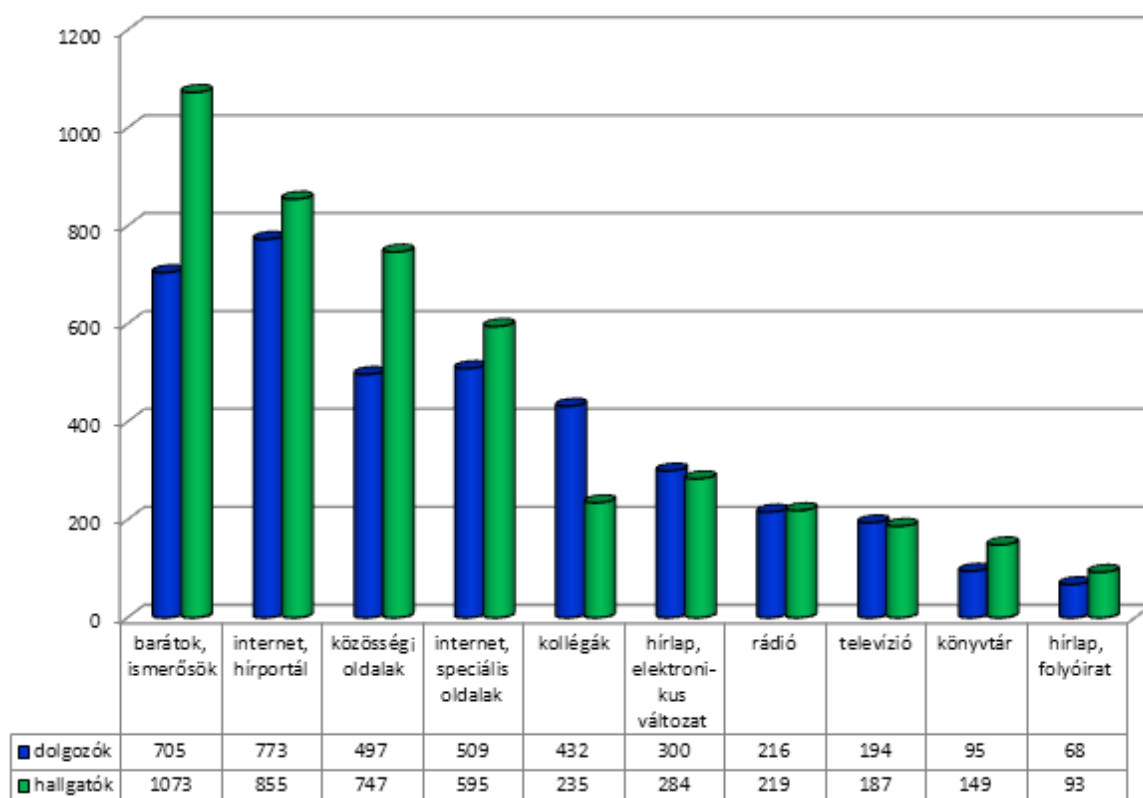

33. diagram

A köznap információk megszerzésekor legolcsóbbnak ítélt források típusai és arányai a válaszolók száma alapján

Ennél a kérdésnél is elvégeztük az összehasonlításokat a felmérésben résztvevők társadalmi státuszának megfelelő tagolásban, ám ez esetben sem tapasztaltunk jelentős eltéréseket, különbségeket. Összességében azt lehet mondani, hogy ebben a tekintetben meglehetősen homogén képet mutatnak az ilyen típusú vizsgálataink, ezért azok részletező bemutatását nem tartjuk fontosnak. Ám ez esetben ismét kivételt teszünk a dolgozók és a hallgatók összehasonlításában, ezeket az adatokat részletező módon alább közöljük.

Az összehasonlítás azt mutatja, hogy a legolcsóbb köznap információs források megítélésében a hallgatók és a dolgozók viszonylatában mutatkoznak azonosságok és különbségek is. Nagy azonosság látható a rádió, a televízió, a hírlapok elektronikus változatában, a többi hat kategóriában pedig eltérő a két nagy csoport ide vonatkozó véleménye, ám az utóbbiak esetében nem határozhatók meg tipikus jellemzők. Ugyancsak hasonló a két csoport abból a szempontból is, hogy mindkettőnél a már korábban is preferált négy köznap információs forrás a favorit és ugyanaz a két forrás, ami a többi kérdés esetében az utolsó két helyen állt, itt is igaz: a nyomtatott hírlapokat, a folyóiratokat, továbbá a könyvtárakat az olcsóságuk miatt a legkevésbé preferálták a vizsgálatban résztvevők. Sajátos megítélés ez. Kétségtől a nyomtatott folyóiratok, hírlapok nem tartoznak a legkedvezőbb árú információs források közé, valószínűleg a hazai jövedelmi viszonyokhoz, információs szolgáltatásaikhoz és az internet segítségével elérhető információs források kínálatához, bőségéhez képest meglehetősen drágák. Ám a könyvtárak ilyen kedvezőtlen megítélése meglepő volt számunkra is. A vizsgálatban résztvevők többsége a felsőoktatásban tanuló diák, akik számára a felsőoktatási intézmények könyvtárai többnyire ingyenes szolgáltatásokat nyújtanak, ezért is megmagyarázhatatlan az árak szempontjából is a könyvtárak kedvezőtlen megítélése.

34. diagram

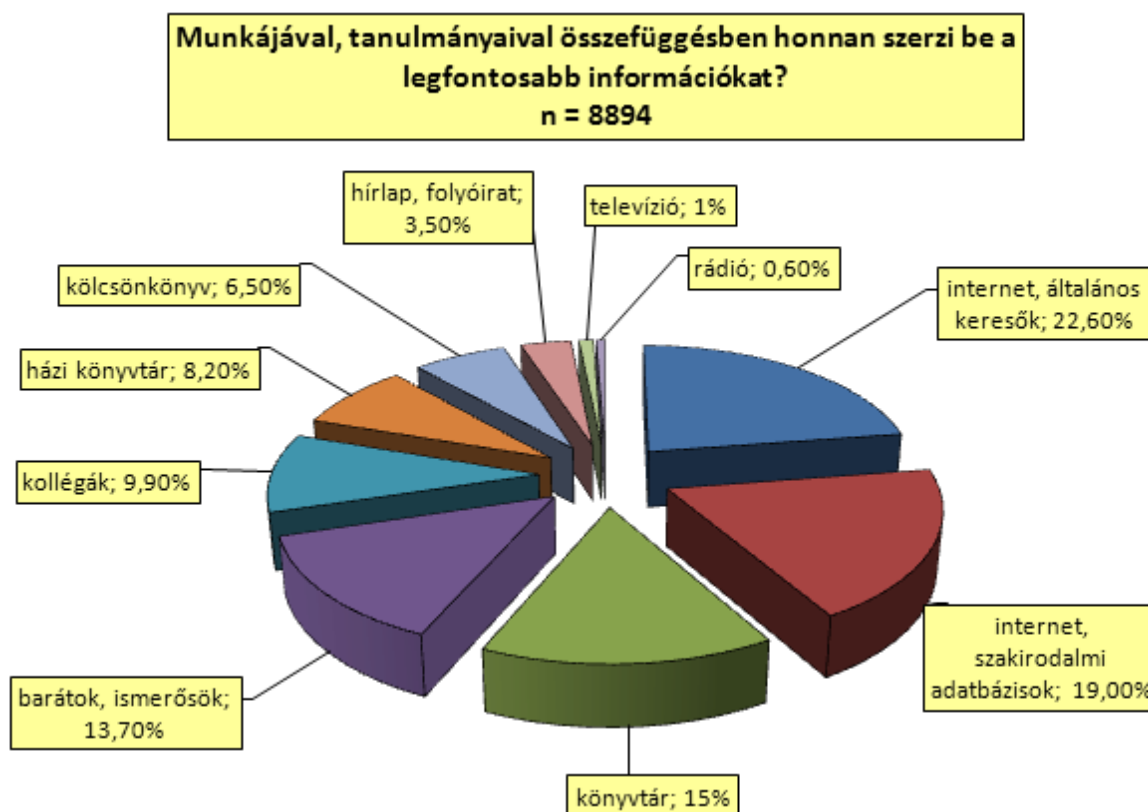
A köznapi információk megszerzésekor legolcsóbbnak ítélt források típusai és arányai a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

6.12. A munkájával/tanulmányaival összefüggésben honnan szerzi be a legfontosabb információkat?

Az információszerzés módját tárgyaló fejezetünk további kérdései már más tartalmú információkkal foglalkoznak. A következő néhány kérdés alapján arra szeretnénk volna választ kapni, hogy az úgynevezett kötelezettségteljesítéssel kapcsolatos információk, mint például a tanulás, a kutatás, a munkahelyi feladatok teljesítésében melyek a leginkább használatos források, továbbá arra is, hogy azok elektronikus alkalmazása milyen mértékben terjedt el az ilyen tartalmú dokumentumok használatában, illetve mennyire maradtak meg a hagyományos eszközök a tanulásban, a kutatásban vagy éppen más kötelezettségteljesítés közben. A kérdésben jelölhető válaszok részben megegyeztek a köznapi információszerzés során is használatos források megnevezéseivel, de éppen az információk sajátos tartalma miatt egyes típusokat elhagytunk, más kategóriákat pedig beemeltünk a vizsgálatba. Ebben az esetben is kétféle adattal operálunk majd, hiszen többféle forrást is megjelölhettek a válaszolók. Az egyiket a kérdésre adott válaszok összessége jelenti, a másikat pedig a válaszolók száma alapján állítottuk össze. Az első esetben 8894 választás alapján végzünk elemzéseket, a második esetben pedig a felmérési adatlapot kitöltők csaknem teljességével, mintegy 2590 választ adó szempontjait dolgoztuk fel.

Csakúgy, mint azt a köznapi információszerzés során láthattuk, ez esetben is négy kategória emelkedik ki a többi közül: az internetes általános keresők, a világháló segítségével elérhető szakirodalmi adatbázisok, a könyvtárak, végül pedig az interperszonális kapcsolatok közül a barátok és az ismerősök. Ez a négy információs forrás együttesen a használat több, mint hetven százalékát jelenti, és a többi hat kategória osztozik a maradék harminc százalékon. A

könyvtárak ez esetben egyáltalán nem a sereghajtók, hanem a vezető csoportba kerültek, ám egyben azzal is szembesülnünk kell, hogy ott csupán a harmadik helyen jelennek meg, és mind az általános keresők, mind pedig a szakirodalmi adatbázisok használata megelőzi a könyvtárakat. Felmérésünk egy másik szeletéből fog kiderülni, hogy a nagy népszerűségnek örvendő szakirodalmi adatbázisok alatt pontosan mit is értenek a használók, de már itt megkockáztatjuk azt az állítást, hogy azok többsége a könyvtárak által gondozott vagy közvetített adatbázisokat jelenti. Amennyiben feltevésünket igazolják a felmérések egyéb adatai, úgy bizony ezek is a könyvtári szolgáltatások körébe tartoznak, legfeljebb a használókban ez nem tudatosul elég nyomatékosan, és így a könyvtárak révén elérhető információs források használata együttesen már a legnagyobb értéket képviseli. Egyben felhívjuk a figyelmet arra is, hogy a köteleességteljesítéssel kapcsolatos információs források között is sereghajtókká váltak a nyomtatott sajtótermékek, a rádió és a televízió. Ugyanakkor igen öröndetes, hogy a házi könyvtár megmaradt a viszonylag gyakran használt források között, hiszen ez nem csupán azt jelenti, hogy bizonyos körökben használják a házi könyvtárakat, hanem azt is, hogy vannak még ilyenek és azokat gondozzák, fejlesztik. Nem mehetünk el szó nélkül a kölcsönkönyv relatíve nagy aránya mellett. A kölcsönkönyv nyilvánvalóan jelentheti az ismerősöktől, kollégáktól kölcsönkért könyveket is, de tekintettel a vizsgált közegre, inkább azon a véleményen vagyunk, hogy ezek többségét a könyvtárakból kölcsönzött kiadványok teszik ki. Ezt támasztják alá azok az országos statisztikai adatok is, amelyek szerint a könyvtári szolgáltatások között a legnépszerűbb a könyvkölcsönzés, és a napi tapasztalatok is ezt támasztják alá. További vizsgálatok bizonyára pontosíthatják majd ezt a kérdést, ám amennyiben feltevésünk helyes, úgy a könyvtárak részesevé a munkahelyi és a tanulmányi kötelezettségek teljesítésében még nagyobb értéket mutat.

35. diagram

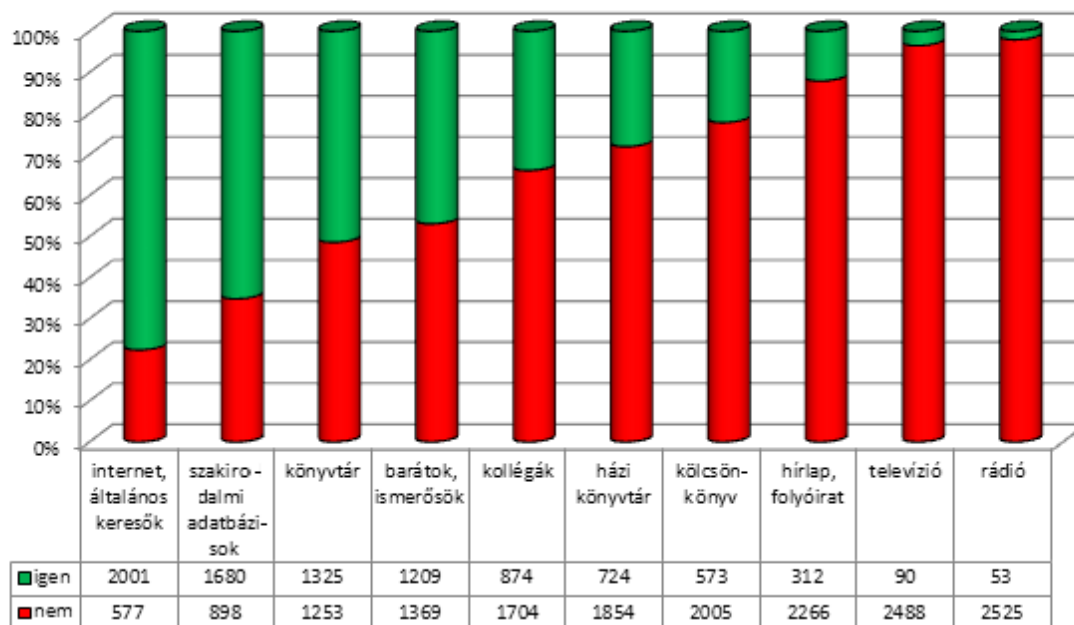
A köteleességteljesítéssel kapcsolatos információk megszerzésében a leggyakrabban használt információs források típusai és arányai az összes adott válasz alapján

Lényegében ugyanezeket az arányokat mutatja a válaszolók értékei mentén összeállított diagram is, ám az arányok némileg módosultak.

Munkájával, tanulmányaival összefüggésben honnan szerzi be a legfontosabb információkat?

n = 2578

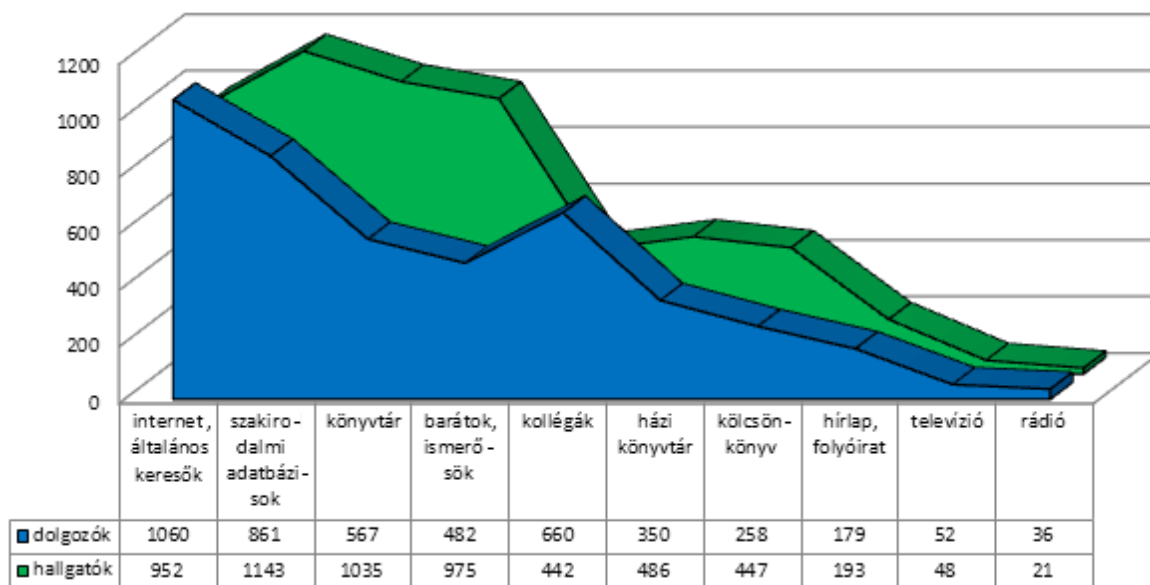

36. diagram

A kötelességteljesítéssel kapcsolatos információk megszerzésében a leggyakrabban használt információs források típusai és arányai a válaszolók száma alapján

A vizsgálatban megjelenő adatokat további elemzéseknek is alávetettük, de azt tapasztaltuk, hogy az alapvető társadalmi státuszok mentén általában nem írhatók le lényeges különbségek. Ám ez esetben a dolgozók és a hallgatók ide vonatkozó szokásainak részletezésénél és összehasonlításánál eltérő diagram rajzolatot kaptunk. A dolgozók esetében meghatározó négy elemként különíthetők el az internetes keresők, a szakirodalmi adatbázisok, a könyvtár és a kollégák. A hallgatók esetében az első három tényező megegyezik, ám a negyediket – nyilvánvalóan a sajátos társadalmi környezet miatt – nem a kollégák, hanem a barátok, ismerősök adják. Ám mindezeket túl lényeges különbség mutatkozik a három közös kategória használati gyakoriságában is. Míg a dolgozóknál az általános keresők mutatják a legnagyobb mértéket, addig a hallgatók esetében ezt a helyet a szakirodalmi adatbázisok jelentik, a dolgozóknál ezek a források a második helyre kerültek. A hallgatók esetében a könyvtárak jelentik a második leggyakoribb forrást, a dolgozóknál a könyvtárak a harmadik helyre kerültek, és a két nagy csoport között ezen a téren meglehetősen nagy különbség mutatkozik. A diagram további kategóriáit vizsgálva azt láthatjuk, hogy mind a házi könyvtár, mind pedig a kölcsönvett könyv használata jelentősebb a hallgatók esetében, míg a legkevésbé használatos forrásnál alig mutatkoznak különbségek. Az összehasonlítás eredményei alapján azt mondhatjuk, hogy némileg árnyalásra szorul az a köznapi szinten meglévő és gyakran a sajtóban is erősített kép, mely szerint a hallgatók a tanulmányaikhoz szükséges információkat csaknem kizárólag az internetes forrásokból szerzik. Úgy tűnik, hogy ez az állítás sokkal inkább igaz a munka világában élőkre, mint a hallgatókra. A hallgatókra inkább a sokféle forrás differenciált használata jellemző, amikor tanulásról van szó, és azt is állíthatjuk, hogy a hagyományos információközvetítő eszközök ez esetben egyáltalán nem állnak távol ettől a csoporttól. Mindazonáltal az is igaz, hogy szívesen használják az elektronikus forrásokat is. További két összefüggésre hívjuk fel a figyelmet. Megdöbbentően alacsony a munka világában élők körében a szakirodalmi adatbázisok és a könyvtárak használata. Komoly könyvtárszakmai kihívás és bizonyára tapasztalatokban gazdag lenne megvizsgálni, hogy azok a hallgatók, akik tanulmányaik során

oly szívesen használják ezeket a forrásokat, vajon miért mondanak le róluk a munka világában. És itt ismét hangsúlyoznunk kell, hogy a felmérésben szereplő dolgozói réteg jóval magasabban kvalifikált, mint a hazai átlag, és többségben olyan munkaköröket töltenek be, ahol a tudás folyamatos, rendszeres fejlesztése alapvető követelmény. Sajátos vonás, hogy ennek csupán igen szerény jelei mutatkoznak a munkájukhoz alapvetően szükséges információs források használatában.

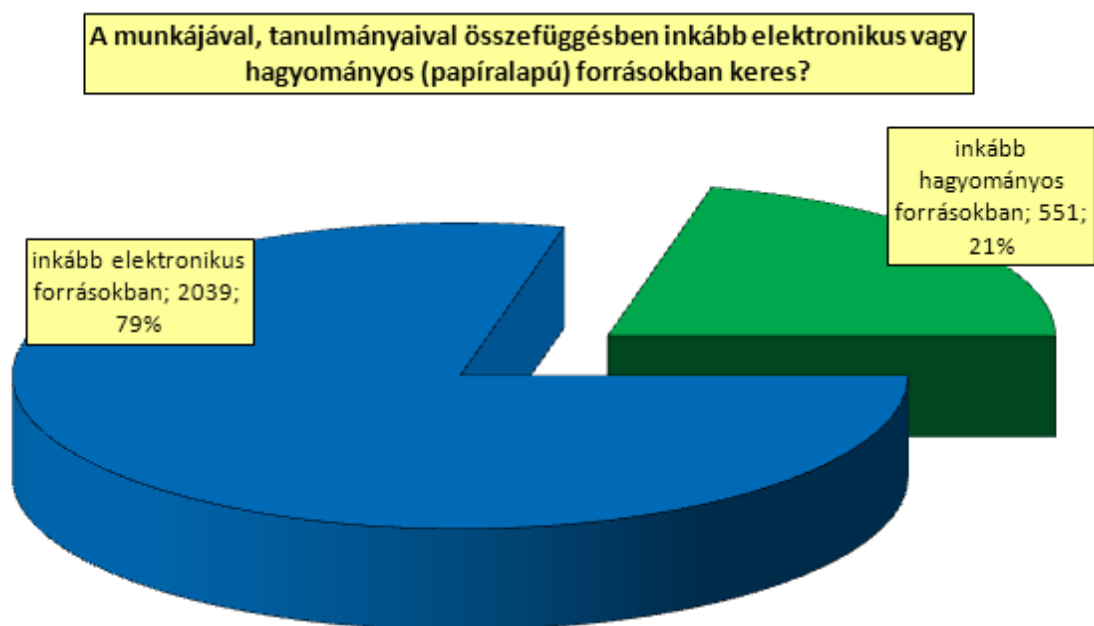

37. diagram

A kötelességteljesítéssel kapcsolatos információk megszerzésében a leggyakrabban használt információs források típusai és arányai a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

6.13. A munkájával/tanulmányaival összefüggésben általában inkább elektronikus vagy hagyományos (papíralapú) forrásban keres?

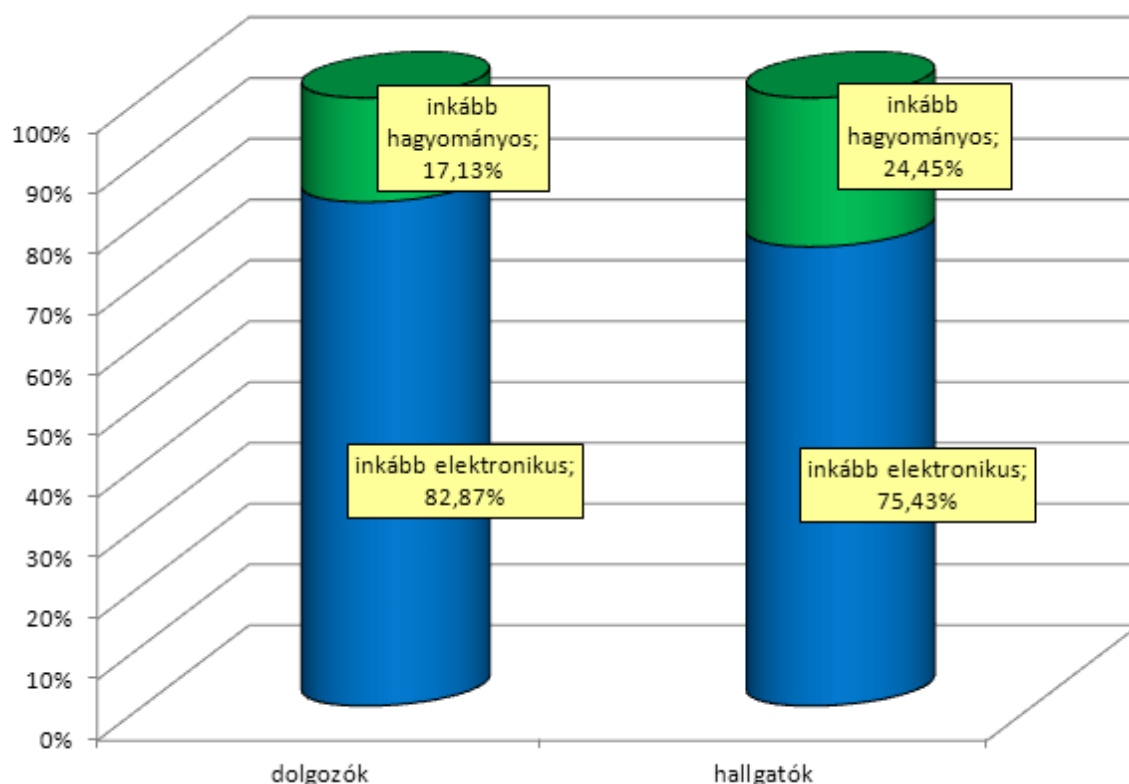
Erre a kérdésünkre csaknem valamennyien válaszoltak, összesen 2590 fő, és csupán 9 fő hagyta üresen ezt a rovatot. Az eredmény, különösen az előzőek ismeretében, egyáltalán nem volt meglepő. A választ adók szívesen használják az e-forrásokat, hiszen számos kényelmi szempont mentén azok jobb eredményeket, hatékonyabb használatot biztosítanak. Ugyanakkor jól érzékelhető az is, hogy azt a monolitikus képet, mely szerint a tanulók csak elektronikus forrásokat használnak, árnyalni szükséges. A válaszolók egyötöde inkább papíralapú forrásokat használ. Vizsgálatunkból az nem derült ki, hogy ez a választás elsősorban valamiféle kényszerből ered, vagy egyszerűen szívesebben élnek a fizikailag is megfogható, továbbá a fiziológiai szempontból kényelmesebben, megszokottabban használható papír alapú dokumentumokhoz.

38. diagram

A munkában, a tanulásban alkalmazott elektronikus és a papíralapú források használatának aránya

Elemzésünk során ez esetben is elvégeztük a válaszolók társadalmi státuszához kapcsolódó kategóriák mentén az összehasonlításokat, de itt is azt láttuk, hogy szignifikáns különbségek nem fedezhetők fel. Néhány tételnél azonban érzékelhetők kisebb eltérések, ezeket ismertetjük. Az egyik, ahol ez megállapítható, az a nemek szerinti összehasonlítás: a nők kisebb arányban (76,65%) használják az elektronikus forrásokat, mint a férfiak (84,20%), vagyis a gyengébb nem számára, ha nem is sokkal, de mégis kedveltebbek a hagyományos információs források. A másik terület, ahol lényegesebb különbség mutatkozik, az az iskolázottság. Amint már többször is említettük, a minta alacsony száma miatt itt is mellőzzük az általános és a szakiskolai végzettségűek adatait, és csak az érettségizettek és az annál magasabb végzettséggel rendelkező csoportok összehasonlítását végezzük el. Azt tapasztaltuk, hogy a csupán érettségivel rendelkezők esetében az elektronikus információs forráshasználat kisebb arányú (74,62%), mint a többi kategóriában, ahol 81-83% között jelenik meg. Az érettségivel rendelkezők többségét a jelenlegi felsőoktatásban tanulók adják, így megalapozottnak tűnik a már többször is igazolódott feltevésünk, mely szerint a munka világában élők – legalábbis az általunk vizsgált mintában – nagyobb intenzitással használják az elektronikus lehetőségeket, mint a hallgatók. Ugyancsak ezt igazolja a kérdésünkre adott válaszok alapján összeállított alábbi diagram is, ahol kifejezetten a dolgozók-hallgatók ide vonatkozó arányait mutatjuk meg.

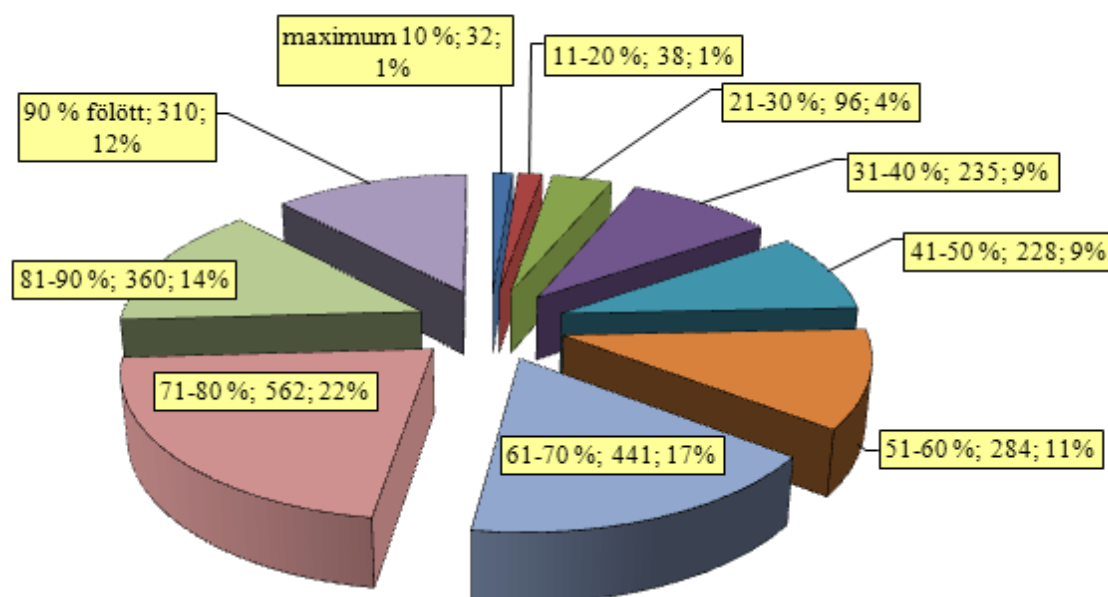
39. diagram

A munkában, a tanulásban használatos elektronikus és a papíralapú források alkalmazásának aránya a dolgozók és a hallgatók viszonylatában

6.14. A tanulmányaihoz, munkájához milyen százalékban használ elektronikus forrásokat?

Amint azt láttuk, az elektronikus források használata meglehetősen nagy népszerűségnek örvend, de szerettük volna, ha a válaszolók maguk adják meg ennek az arányát. Az itt látható eredmények lényegében megerősítik a korábban már tapasztaltakat. Kérdésünkre 2586 fő, meglehetősen nagy arány válaszolt. A következő diagramról leolvasható, hogy az elektronikus források használatának aránya a legnagyobb kategóriákban, 51 és 90%-ban jellemző, ami közérthetőbben megfogalmazva azt jelenti, hogy a teljes forráshasználat több, mint felét az e-források teszik ki. Ezeket a kategóriákat jelölte az erre a kérdésre választ adók 78,68%-a, összesen 1957 fő. Ezek között a kategóriák között is kiemelkedően magas a 61-70 és a 71-80%-ot jelölők aránya. Ezeket követik a 81-90, továbbá a 90% feletti kategóriák. Nyilvánvalóan nincsenek arra vonatkozóan szentenciák, hogy a hagyományos és az elektronikus dokumentumok felhasználásában mi is lehet az ideális arány, és távol is áll tőlünk ilyen standardok megállapítása, hiszen az információk igen sokfélék. Azt sem szeretnénk definiálni, melyik típusú információs forrás a jobb, az értékesebb, vagy, hogy mely típust érdemes preferálni. Mindazonáltal úgy véljük, hogy napjainkban feltétlenül aggodalomra ad okot, ha a tanulás-hoz, a munkához, vagyis a kötelességeink teljesítéséhez szinte kizárólag elektronikus forrásokat használunk, ám ugyanígy aggályos, ha azokat csaknem teljes egészében mellőzzük. Az általunk tapasztalt használói arányok azt mutatják, hogy az utóbbira igen kevésszer, míg az előbbire igen gyakran kerül sor. Tekintettel az e-források ma még szerény mennyiségére, felelőtlenségnek mondható, és véleményünk szerint az ide vonatkozó ismeretek hiányát mutatja a nyomtatott források láthatóan nagy arányú mellőzése.

A tanulmányaihoz, munkájához milyen százalékban használ elektronikus forrásokat?

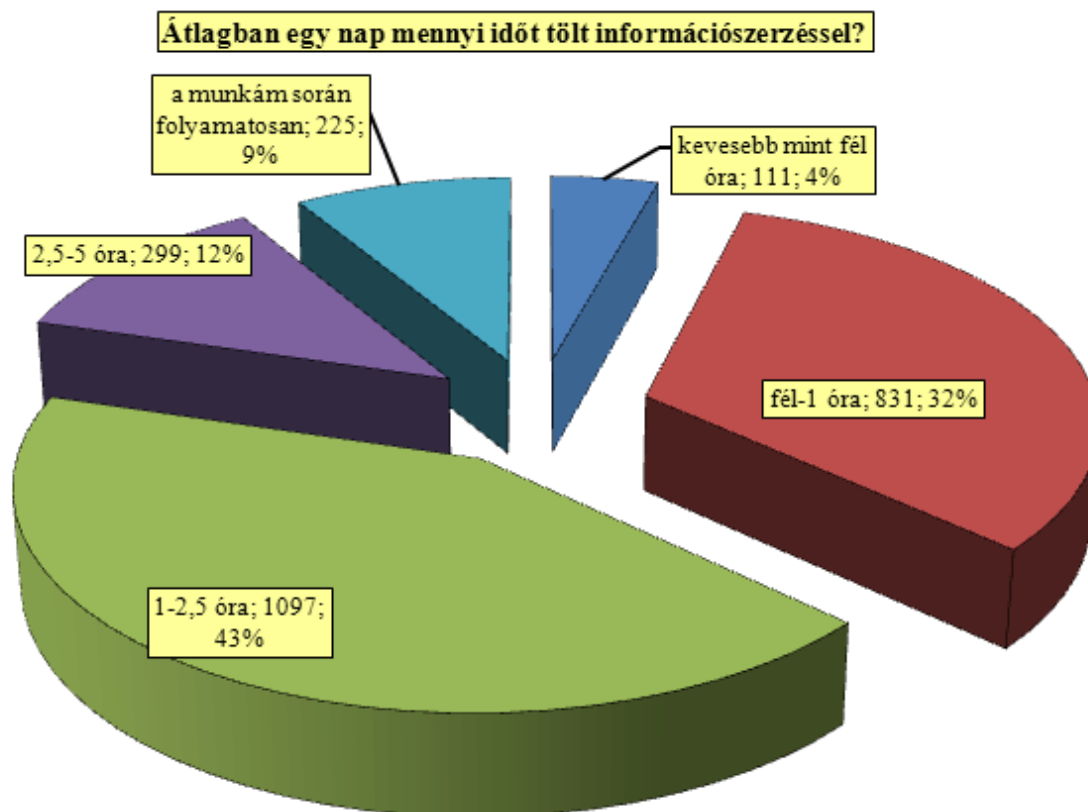

40. diagram

A munkában, a tanulásban használatos elektronikus források aránya

6.15. Átlagban egy nap mennyi időt tölt információszerezéssel?

Jóllehet, a következő kérdésen csak ritkán szoktunk elgondolkodni, pontosan pedig aligha méri bárki is, hogy naponta mennyi időt tölt átlagosan a számára szükséges információk megszerzésével, ám ennek ellenére érdekesnek tartottuk megnézni, hogy a felmérésben résztvevők maguk mennyire teszik az ilyen típusú tevékenységekre fordított napi átlagos időt. Vizsgálatunkban már korábban is voltak ehhez hasonló tartalmú kérdések (6.5.; 6.6.; 6.7.), ám ott magának a technikának, a számítógépnek és az internetnek a használata volt a fókuszban. Ebben az esetben ugyan szintén az ilyen mechanizmusok használatával megvalósuló időfelhasználást igyekszünk feltérképezni, de azt a sajátos tevékenységet, amikor ezeket vagy más eszközöket kifejezetten az információszerezésre használják. A következő diagram igen szemléletesen mutatja, hogy a számítógépen vagy az interneten történő munkálkodás egyáltalán nem jelent minden esetben információkeresést is. Az információszerezésre fordított időegység tekintetében a legjellemzőbb kategóriákat az 1-2,5, továbbá a fél-egy óra jelenti, és csupán 9%-ot tesz ki azoknak az aránya, akik munkájuk során folyamatosan az információk után kutatnak. Csak emlékeztetni szeretnénk az olvasót arra, hogy vizsgálatunk szerint maguknak az eszközöknek a használatában a naponta többször és a munkám során folyamatosan kategóriák tették ki a válaszok domináns többségét. Az információszerezésre fordított napi átlagos időmennyiségre vonatkozó kérdésünkre 2563 válasz érkezett, 36 résztvevő nem válaszolt a kérdésre. Az adatok és az arányok jól szemléltetik, hogy a felmérésünkben résztvevők körében igen jelentős időt tesz ki az információk gyűjtése. Erre vonatkozóan tudomásunk szerint nincsenek ugyan hazai adatok, ám csaknem biztosra vehető, hogy csoportunk a hazai átlagot jóval meghaladó mértékben fordít időt információszerezésre.

41. diagram

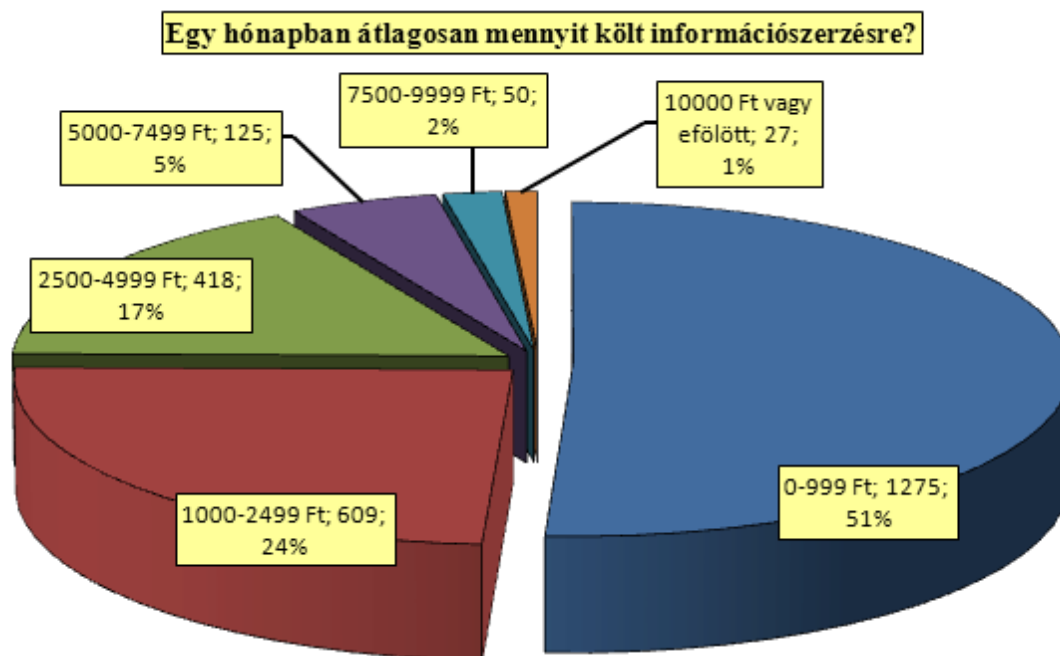
Az információszerezésre fordított napi átlagos idő arányainak megoszlása az összes adott válasz alapján

A továbbiakban elvégeztük a szokásos összehasonlításokat is a résztvevők alapvető társadalmi státusza mentén, ám ebben az esetben is meg kellett állapítanunk, hogy az információszerezésre fordított napi átlagos időt ezek a faktorok nem, illetve alig befolyásolják. Akár a nem, akár a lakóhely, akár más szempont mentén végeztük az összehasonlítást, szinte teljesen azonos arányokat láthattunk, illetve esetenként minimális, akár a hibaszázalékba is beleférő eltéréseket. Ám úgy tűnik, hogy az iskolai végzettség esetében, ha nem is markáns, de mégis jelentősebb eltérések tapasztalhatók. Az iskolai végzettség növekedésével párhuzamosan nő azoknak az aránya, akik a munkám során folyamatosan kategóriát jelölték. Az érettségivel rendelkezőknél ez mindössze 3%-ot, a főiskolai, illetve a BA-szintű végzettségűeknél már 12%-ot, az egyetemi végzettséggel rendelkezőknél pedig már 18%-ot tesz ki, vagyis kategóriánként többszörösére emelkedik. Ha nem is ilyen nagyarányú a növekedés, de a következő kategóriában, a 2,5-5 órás időtartamnál is hasonló tendenciákat tapasztalhatunk. A folyamat nyilvánvalóan a dolgozók esetében a munkahelyi státusszal magyarázható. Ebben a kérdésben alig tapasztalható a dolgozók-hallgatók adataiban és arányaiban eltérés, egyedül az előzőekben már említett *munkám során folyamatosan* kategóriában van jelentős különbség.

6.16. Egy hónapban átlagosan mennyit költ információszerezésre?

Korábban már érintettük (6.11.) az információ gazdasági jellegű kérdéseit, pontosabban szólva az ezzel kapcsolatos nehézségeket. Ebben a kérdésben arra voltunk kíváncsiak, hogy az egyének szintjén mennyi pénzbe kerül havonta átlagosan az információkhoz való hozzáférés. Erre vonatkozóan – tudomásunk szerint – nem állnak rendelkezésre hazai adatok, az ilyen jellegű statisztikák, felmérések általában a technikai, a fizikai hozzáférésre, mint például az internetelőfizetés, telefonhasználat stb., azon belül is az elektronikus lehetőségekre fókuszál-

nak, a tartalmak hozzáféréseinek, továbbá a hagyományos, papíralapú információhordozóknak a költségeire ezek nem terjednek ki. A 6.16. kérdés megfogalmazásával ezt szerettük volna pótolni. Az eredmények ismeretében azonban azt kell mondanunk, hogy ez csupán részben sikerült. A felmérésben résztvevők közül 2504 fő válaszolt erre a kérdésre, közel száz fő nem jelölt egyetlen lehetőséget sem. Tekintettel arra, hogy általánosságban meglehetősen magas volt a válaszadási hajlandóság, így véleményünk szerint nem megalapozatlan az a feltevésünk, hogy ez esetben sem ezzel volt gondjuk a felmérésben résztvevőknek, hanem sokkal inkább azzal, hogy egyszerűen nem tudtak választ adni erre a kérdésre. Mindazonáltal a mintegy két és félezer válasz még elegendő lenne ahhoz, hogy általánosítható következtetéseket foglazzunk meg. Ám úgy véljük, hogy a felmérés eredményeként megjelenő adatokat erős fenntartással kell kezelnünk. Azt érzékeljük, hogy a vizsgálatunkban résztvevők vagy nem értették meg a kérdésünk pontos tartalmát, vagy maguk sincsenek tisztában az ilyen jellegű havi kiadásaikkal. A választ adók több mint fele jelölte a 0-999 Ft értéket, és hasonlóan alacsonynak tartjuk a következő kategóriát, az 1000-2499 Ft-ot is, amelyet 24% választott. A kétféle választ együttesen 75% választotta, míg az ennél nagyobb összegeket csupán 25%. Amennyiben ezeket az adatokat összevetjük saját tapasztalatainkkal, úgy azt láthatjuk, hogy irreálisan alábecsültek ezek a költségek. Amint azt korábban tapasztaltuk, igen jelentős mennyiségben használnak okos telefonokat, internet-előfizetéseket, rendre élnek a digitális vagy a papír alapú másolás lehetőségeivel stb., és már ezek önmagukban is havi több ezer forintos kiadásokat jelentenek, nem is beszélve a többiről. Saját becslésünk szerint a két legmagasabb kategória – a 7500-9999 és a 10000 vagy e fölötti Ft – lehetne a valós válasz. Egzakt magyarázatunk persze nincs arra, hogy miért így alakultak a válaszok, de feltételezzük, hogy ezen a téren – ugyanúgy, mint makroszinten – mikroszinten is nagy zavarok vannak a tudatunkban. A túlzott mértékben alábecsült költségek nem adnak reális képet, azért az ide vonatkozó adatok további részletezésétől eltekintünk.

42. diagram

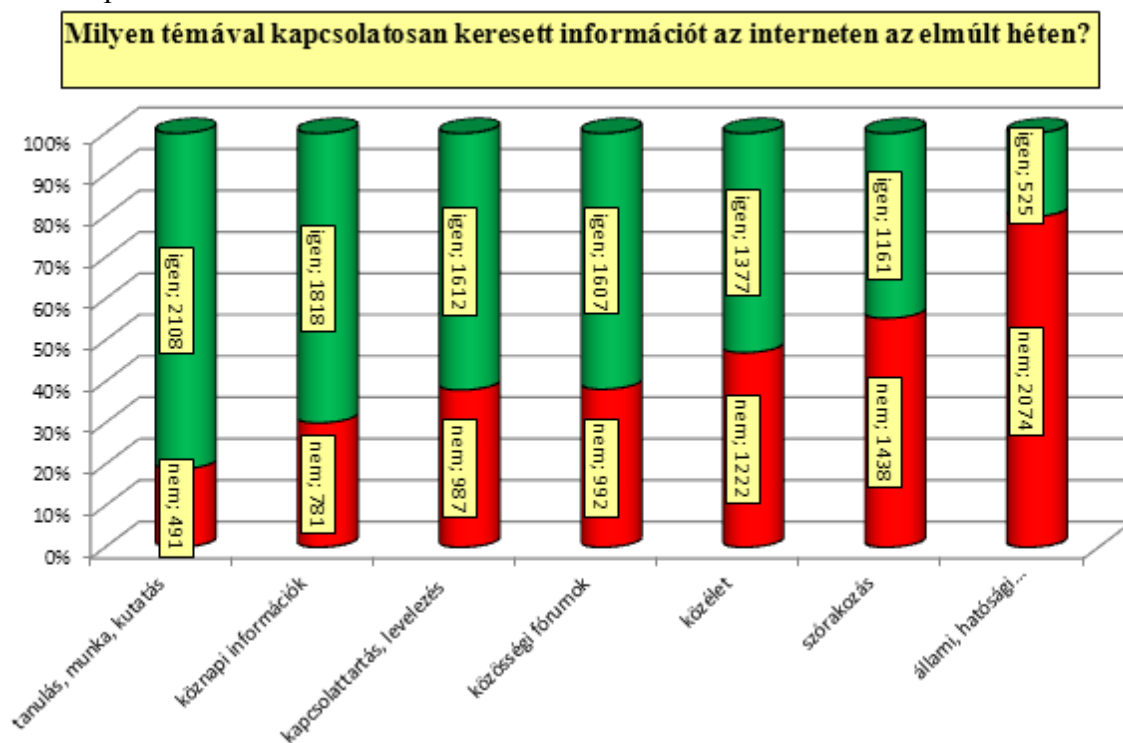
Az információszerzésre fordított havi átlagos költségek nagyságrendje és arányai az összes válasz alapján

6.17. Milyen témával kapcsolatban keresett információt az interneten az elmúlt héten?

A most következő három kérdést úgynevezett kontroll-kérdéseknek szántuk. A korábbiakban több szempontból is kérdeztük az interneten és a könyvtárakban történő információszerzés tartalmát, célját. Kontroll-kérdéseink pedig arra voltak hivatottak, hogy a korábban megjelölt használati szándékokat mennyire tükrözi vissza a valóság.

Elsőként az interneten történő információszerzés tartalmára kérdeztünk rá. Ennél a kérdésnél is több válasz volt megjelölhető, így összesen 10208 válasz alapján alakultak ki az arányok. Az eredmények lényegében ugyanazt mutatják, mint a korábbi, hasonló tartalmú kérdésekre (6.8.; 6.9.; 6.12.) adott válaszok. A böngészés valóságában is elsősorban a kötelességteljesítéshez szükséges tartalmak jelennek meg, másodikként a legtöbben a köznap információszerzést jelölték, harmadikként pedig a kapcsolattartást, levelezést. A legkisebb arányt pedig ez esetben is az állami, hatósági szolgáltatások érték el. A valós keresések által visszaigazolt és a saját állítás szerinti tartalmak használata között ugyan vannak kisebb eltérések, ám a hangsúlyok ez esetben is ugyanoda helyeződtek, mint a korábbi kérdésekre adott válaszokban azt már tapasztaltuk.

43. diagram

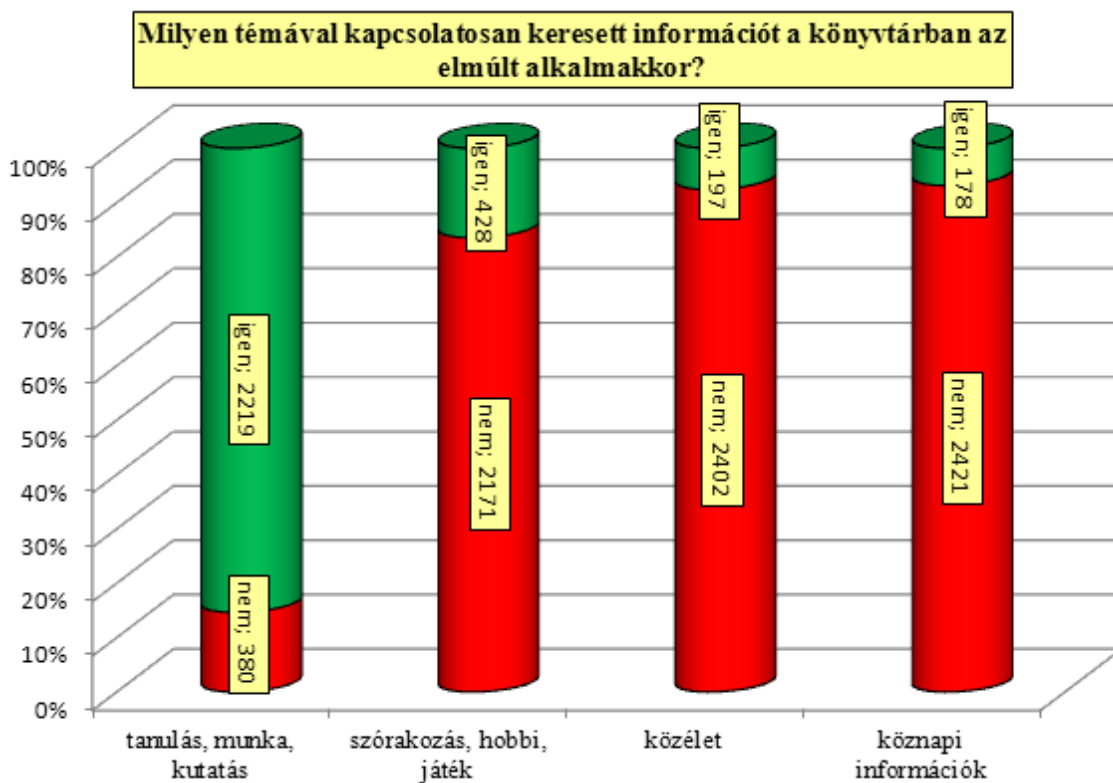
Az interneten keresett információs tartalmak megoszlása a gyakorlatban

6.18. Milyen témával kapcsolatban keresett információt a könyvtárban az elmúlt alkalmakkor?

A következő kontroll-kérdésünk a könyvtárhasználat, illetve az onnan megszerzett információk tartalmára, használati céljára irányult. Mivel itt is többféle kategória volt jelölhető, így 3022 válasz alapján alakult ki a sorrend. Ugyanakkor a könyvtárhasználat esetében hárommal kevesebb választási lehetőség állt rendelkezésünkre, mint az internetnél. Az információszerzési szokásokra irányuló kérdésekre adott válaszok már korábban is egyértelművé tették, hogy a könyvtárban szokásos információs tartalmak használatai elsősorban a tanulásra, a munkára és a kutatásra irányulnak. Ezek mellett eltörpülnek az egyéb tartalmú és célú információs igények.

Az erre a kérdésre adott válaszok szerint a gyakorlat tovább erősítette ezt a képet, és mellette még fontosabb szerephez jutott a szórakozás, a hobbi kategória is. Mindazonáltal itt is igazolódott az a korábbi állításunk, amely szerint a könyvtárak a közéleti és a köznapi információk megszerzésében alig játszanak szerepet, míg a köteleességteljesítési célból használatos információk esetében szolgáltatásaik megkerülhetetlenek és fontosságuk megkérdőjelezhetetlen.

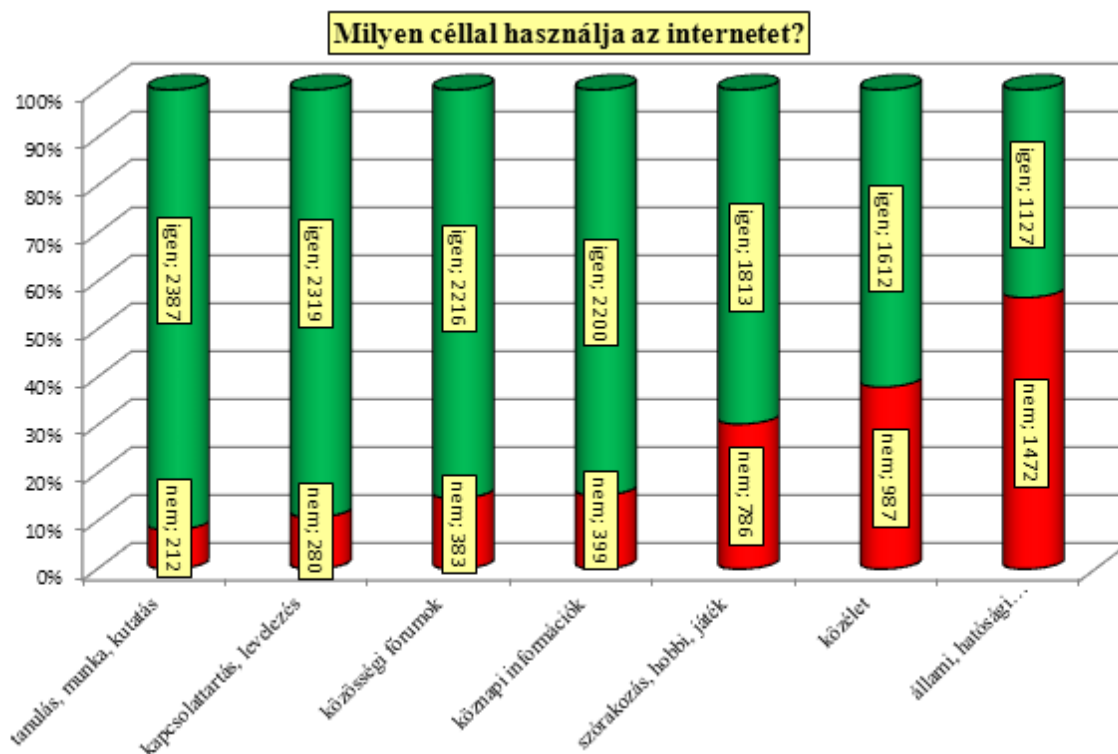

44. diagram

A könyvtárakban keresett információs tartalmak megoszlása a gyakorlatban

6.19. Milyen céllal használja az internetet?

Harmadik kontroll-kérdésünk az internethasználat céljaira irányult. Ennél a kérdésnél is több választási lehetőséget adhattak meg a vizsgálatban résztvevők, így összesen 13.674 válasz alapján alakultak ki az arányok. Ez esetben is azt láthatjuk, hogy a hét kategória közül elenyésző a nemleges válaszok aránya a köteleességteljesítés, a kapcsolattartás, a közösségi fórumok, továbbá a köznapi információs tartalmaknál. A legkevésbé használatos az internet szórakozási, közéleti információkhoz jutás, valamint az állami, hatósági szolgáltatások elérése céljából. Ám itt ismét emlékeztetnünk kell arra, hogy felmérésünk nem átlagos közegben készült, és ez bizonyára befolyásolta az eredményeket.

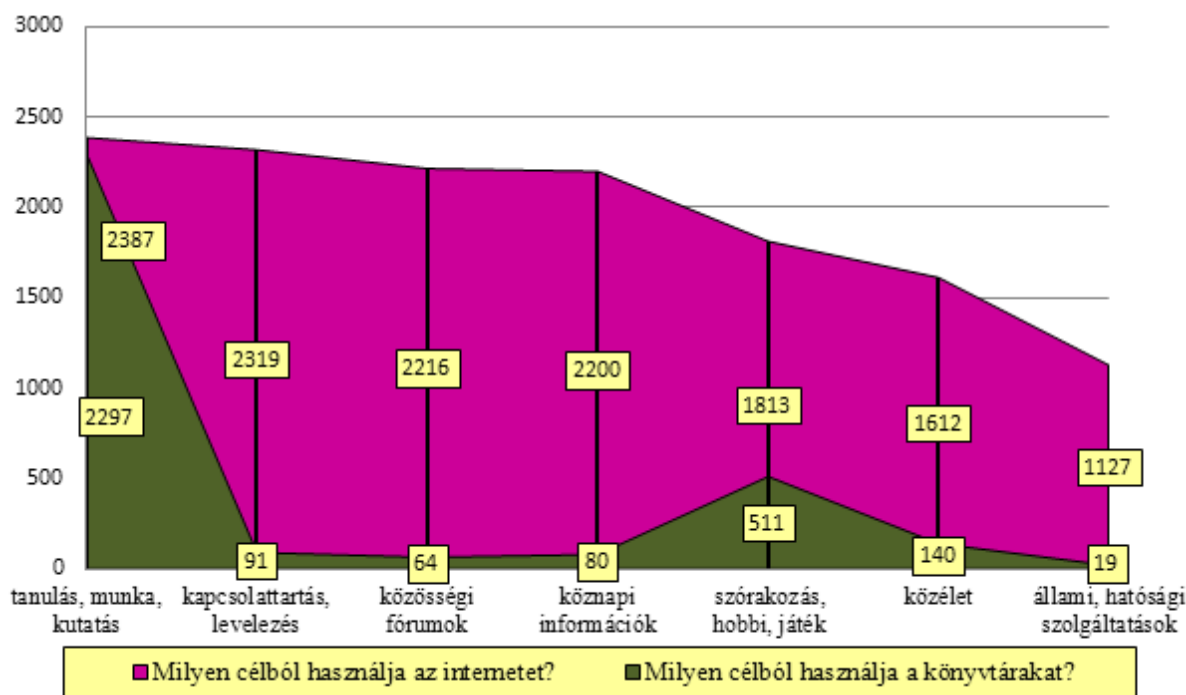

45. diagram

Az internethasználat céljának megoszlása a gyakorlatban

Érdekesnek tartottuk megvizsgálni, hogy a könyvtárak és az internethasználatának céljai milyen összefüggéseket mutatnak. Ezért, felhasználva a 6.19. és a 8.5. kérdésekre adott válaszokat, a két szempont arányait diagramba szerkesztve mutatjuk be. Az ábrába csak az igenlő válaszokat szerkesztettük be, a nemleges válaszokat – irrelevanciájuk miatt – ez esetben mellőztük.

Az ábra jól szemlélteti, hogy az általunk alkalmazott kategóriákban az információszerzés fő forrásait az internetes lehetőségek nyújtják. Ez alól egyetlen kategória képez kivételt: a tanulási és a munkahelyi, továbbá a kutatási célú információgyűjtés, ahol csaknem teljes a számok és az arányok egyezése. Figyelemre méltó, hogy a szórakozás, hobbi, játék esetében is jelentős a könyvtárak szerepe. Mindezeket túl fel szeretnénk hívni a figyelmet arra is, hogy a hagyományos könyvtári szolgáltatások körébe nem sorolható egyéb célú információszerzésben, mint például a kapcsolattartás, levelezés, a közösségi fórumok, hatósági szolgáltatások elérésében, ha nem is túl nagy, de továbbra is szerep jut a könyvtáraknak. Ezt a szempontot semmiképpen sem szabad a könyvtári szolgáltatások kínálatában mellőzni, vagyis – az internet mégoly gyors otthoni alkalmazásának terjedése mellett is – a könyvtáraknak továbbra is fontos feladata az interneten elérhető alkalmazások biztosítása.

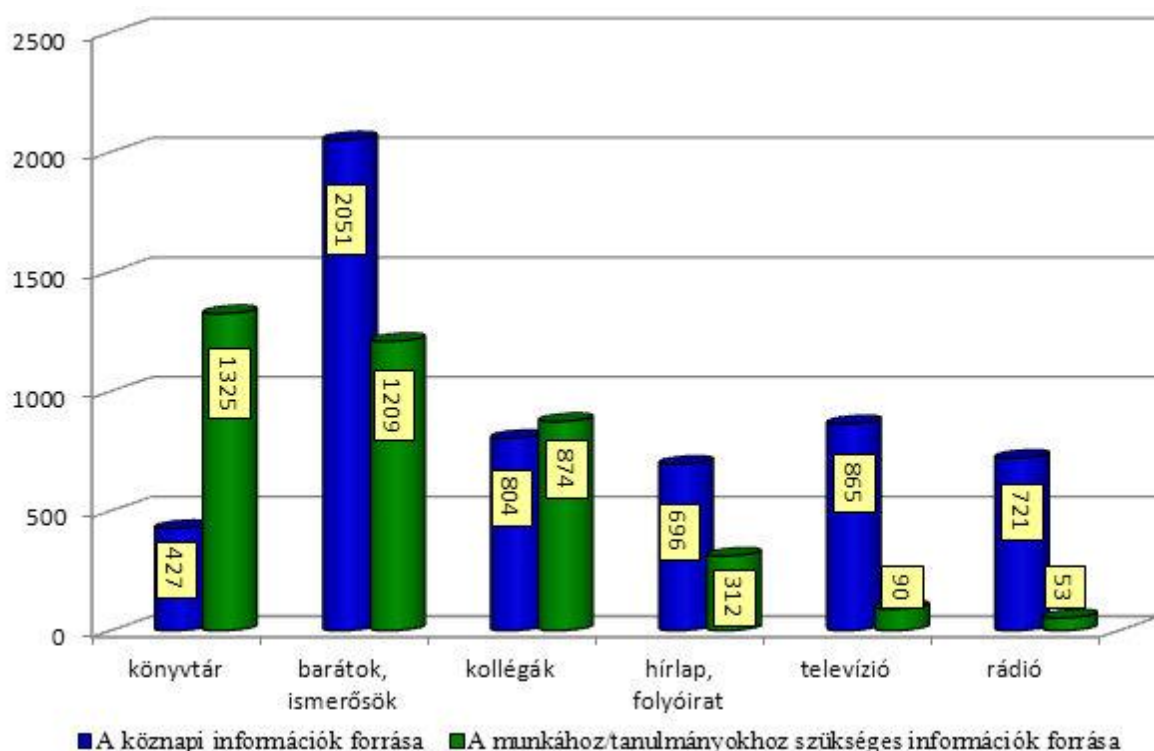
46. diagram

Az internet és a könyvtár használati céljainak összehasonlítása

6.20. Összegzés

A vizsgálatunkban résztvevők információszerzésének módjára, szokásaira vonatkozó 6. kérdéscsoport meglehetősen összetett, esetenként eklektikus tartalmúnak tűnő, de alapvető fontosságú kérdésekre igyekezett választ adni. Ennek keretében felmértük az információs források elérésére alkalmas eszközök elterjedtségét, használatuk helyszíneit, a számítógép és az internet használatára fordított idő mennyiségét, anyagi, pénzügyi kereteit, a hagyományos és az elektronikus forrásokhoz való jutás időtényezőit, a köznapi, továbbá a kötelességek teljesítéséhez szükséges információk forrásainak használati sorrendjét és arányait, valamint a különböző típusú információs tartalmak elérésének használók általi preferáltságát.

Ennek a vizsgálati résznek talán a legfontosabb tanulsága, hogy a fejezetünk elején nevesített kétféle tartalmú információs szükségletek, mármint a köznapi életben felmerültek és a kötelezettségeink teljesítéséhez kellők, összegyűjtése során a használók differenciáltan kezelik az azokhoz vezető forrástípusokat. Arra sem saját felmérésünk, sem másoké nem mutat rá, hogy ez a szeparáció tanult készség-e, avagy a napi rutinok mentén alakult ki. A kétféle információs forrás eltérő használatára vonatkozóan összeállítottunk egy újabb diagramot, amelyen a köznapi és a kötelesegteljesítéshez szükséges és mindkét típus esetében releváns források használati gyakoriságát mutatjuk be. Az ábra szemléletesen mutatja, hogy míg a tanuláshoz, a munkához, a kutatáshoz szükséges információk forrásaként a könyvtárak kerültek az első helyre, addig a köznapi információk megszerzésében a barátok, az ismerősök jelentik az elsődleges forrásokat, vagyis a személyes kapcsolatok révén megszerezhetők. Mindemellet meglepő, hogy ugyanez a csoport mint információs forrás mennyire fontos szerepet játszik a munkához, tanuláshoz, kutatáshoz szükséges információk beszerzésében is, arányuk alig marad el a könyvtáraktól. Legalább ennyire váratlan, hogy a kollégák mint a kötelesegteljesítéshez szükséges információk lehetséges forrásai csupán közepes értékeket mutatnak. Az is egyértelmű, hogy a hagyományos információközvetítő csatornák szinte kizárólag a köznapi információszerzésben mutatnak eredményeket, a szakmai információk tekintetében elenyésző a hatásuk, ez alól valamelyest kivételt jelentenek a folyóiratok, de a korábbiakhoz viszonyítva lényegesen kisebb mértékben jönnek számításba.

47. diagram

A köznap és a munkához, tanulmányokhoz szükséges információk forrásainak megoszlása az összes válasz alapján

A másik fontos tanulság pedig az, hogy vizsgálatunk eredményeire támaszkodva megalapozottnak tartjuk a következő kijelentést. Figyelembe véve a felmérés során megkérdezettek átlagosnál magasabb iskolázottságát, továbbá az információk megszerzésében jóval erősebb motiváltságát, állíthatjuk, hogy ebben a közegben mind a világhálón elérhető, mind pedig a nyomtatott információs források elsősorban a tanulást, a tudás bővítését szolgálják, és csak másodsorban célozzák a neten folytatható egyéb tevékenységeket.

Harmadikként érdemesnek tartjuk kiemelni, hogy az információszerzés módjában alig-alig jutnak szerephez az egyéb összehasonlításokban is alkalmazott, megszokott társadalmi rétegződések. A kérdésekre adott válaszok többségében egyáltalán nem tapasztalhatók, vagy csupán minimálisak az eltérések az iskolázottság, a lakóhely, a nemi hovatartozás és más, a társadalmi státuszt egyéb esetekben alapvetően meghatározó jellemzők. A vizsgált csoport sajátos összetétele természetesen nagyban nivellálja az egyébként ezen a területen és más felmérések szerint is kétségtől létező társadalmi különbségeket. Ezzel kapcsolatosan szeretnénk arra is utalni, hogy a tömegkommunikáció különböző szinterein oly szívesen, mondhatnánk divatosan emlegetett szlogen, a digitális bennszülöttek és a digitális bevándorlók között nem tapasztalható éles különbség. Mind a diákok, mind pedig a munka világában élők mindennapjait alapvetően meghatározza az információs források rendszeres használata, legyenek azok elektronikusak vagy hagyományos formájúak. Vizsgálatunk eredményei azt mutatják, hogy igen sok esetben a dolgozók többet foglalatostkodnak az információk elérésére használatos eszközökkel, illetve magukkal a forrásokkal, mint a diákok. Eredményeink alapján a két generáció markáns megkülönböztetése ezért egyáltalán nem tűnik indokoltnak.

Mindezeket túl meg kell állapítanunk, hogy az információszerzés módjában tulajdonképpen nem beszélhetünk pallérozott, tudatos forráshasználatról. Számos elem mutatja, hogy ezen a téren nagyfokú ösztönösség, autodidakta metódusok érvényesülnek. Úgy véljük, hogy az információs műveltség kialakítását és fejlesztését ezekkel az alapismeretekkel, az ide vonatkozó rutinok kialakításával lenne szükséges kezdeni.

7. KERESÉSI METÓDUSOK AZ INTERNETEN

Sipos Anna Magdolna

Vizsgálatunk több részletéből is kiderült már, hogy napjainkban az információszerzés egyik legmeghatározóbb eszköze maga a világháló, a forrásokat pedig döntően az internet által elérhető információs bázisok jelentik. A Neumann-galaxis információs forrásaihoz történő hozzáférés azonban más ismereteket és készségeket feltételez, mint a korábbi, a Gutenberg-galaxis által létrehozott információs bázisok. A legfontosabb változást az információk mennyiségében, továbbá a világháló révén az egyén számára hozzáférhető információk tömegében tapasztalhatjuk. Míg a nyomtatott információhordozók esetében a tér és az idő faktora által determinált és ezek által fizikailag korlátozott volt a hozzáférés, addig a digitális források esetében erről lényegében nem beszélhetünk. Állításunk általánosságban igaz, még akkor is, ha jól tudjuk, hogy az utóbbi esetében az elsődleges és a másodlagos digitális megosztottság komoly akadályozó tényezőt jelent. Az információs források hatalmas tömegének szemléltetésére az alábbiakban a Worldometers által közölt információk néhány számszerű adatát vesszük kölcsön. Ezek szerint a 2015-ben, írásunk pillanatáig a világon 1.593 ezer könyvet adtak ki, 2015. augusztus 19-én, tehát egyetlen napon, 10 óráig bezárólag 201.034 ezer újság jelent meg, és a szintén az eddig a pillanatig elküldött e-mailek száma már meghaladta a 88.000.000 ezret, a blogbejegyzések száma pedig az 1.620 ezret; a mai napon, eddig 345.955 ezer tweet-küldemény született, a Google keresések száma pedig 1.760.000 ezerre rúgott.¹ És ezek a számok közel sem tartalmazznak minden adatot. Ugyanakkor pontosan mutatják azt az információs dzsungelt, amellyel az információkat keresők napi szinten szembesülnek, és ami – bátran állíthatjuk – feldolgozhatatlan, éppen ezért az ezeket a számokat ismerők részére megalapozottan félelmet keltő.

Az elérhető információmennyiség exponenciális növekedésén túl az új információs rendszerünkben jelentősen megváltoztak azok a tudáselemek, készségek, amelyekre szükség van az információkhoz történő hozzáférésben. Nyilvánvaló, hogy a Gutenberg-galaxist jellemző nyomtatott munkák közötti eligazodáshoz, tájékozódáshoz, az információs termékeiben történő hatékony keresésekhez, az információk kiválasztásához, szelekciójához is szükség volt megfelelő tudásra, jártasságra és rutinra. Ám a Neumann-galaxis világában létrejövő információs források, tartalmak értő használatához jóval összetettebb ismeretekre van, pontosabban szólva lenne szükség. A nyomtatott információs források esetében az értő olvasási készség megléte jószerivel elegendő volt a források használatához. Ám az elektronikus világban – mindazon túl, hogy az értő olvasás itt is alapkövetelmény – számos más készség is szükséges. A teljesség igénye nélkül említünk itt néhányat: a közvetítő eszközök, mint például a számítógép, illetve a mobil-eszközök, az internet, a web, a web 2.0 alkalmazások, a különböző keresők, tematikus portálok stb. kínálata és használata. Bármely tudásunk hiányzik ezek közül, úgy az információs források egy részének használatából maradunk ki. Ehhez a problémahal-mazhoz társul még, hogy a legújabb kutatások eredményei szerint az elektronikus információs források olvasása, nézése, feldolgozása és befogadása más kognitív folyamatokat, jelenségeket indukál bennünk, mint a hagyományos olvasás, tehát a régi megtartása mellett újfajta olvasási készségek kialakítása is szükséges.

Az utóbbi években világszerte jelentősen megnövekedett az ezekkel a kérdésekkel foglalkozó kutatások mennyisége, és az azok nyomán létrejött közlemények közös konklúziója, hogy az új típusú információs források szakszerű használatában a legnagyobb és ma még szinte legyőzhetetlennek tűnő akadályt a hiányzó tudás, a hiányzó készségek jelentik. Ennek

---

¹ Az adatok forrása: Worldometers. <http://www.worldometers.info> (2015. 08. 19.)

szemléltetésére álljon itt két teljesen friss közlemény az internetről. „Az *International Computer and Information Literacy Study (ICILS)* 60 ezer fiatal körében elvégzett felmérése szerint a megkérdezettek 17 százaléka az informatikai eszközhasználat legalapvetőbb elvárásainak sem felel meg, és csupán 2 százalék rendelkezik a tudatos eszközhasználatához szükséges magas fokú tudással.”² Míg a másik: „Egy ausztrál tanulmány szerint a fiataloknak mindössze 15 százaléka, egy osztrák felmérés szerint pedig a 15-29 éves korosztály mindössze hét százaléka rendelkezik kiváló felhasználói ismeretekkel.”³ A két idézetben olvasható eredmények egyáltalán nem kirívóak, a témában végzett kutatások, illetve az azok nyomán megjelenő közlemények is hasonló eredményekről számolnak be. Ennek a problémakörnek a meglétét és felismerését igazolja az Európai Unió megváltozott információs politikája is, ami az Európai Digitális Menetrendben⁴ igen markánsan nyilvánul meg. E dokumentum szerint az internethasználat terjedését sok esetben a felhasználói képességek – például a digitális jártasságok és a média-műveltség – hiánya akadályozza, ami nemcsak a foglalkoztathatóságra van hatással, hanem befolyásolja a tanulási és kreatív képességeket, a társadalomban való részvétel képességét, valamint a digitális médiumok használatához szükséges magabiztosságot és ítélőképességet is. A Menetrend a digitális kompetenciát a ma emberének alapvető képességeként fogja fel, és az életén át tartó tanulás meghatározó feltételeként definiálja. A program részletesen foglalkozik azokkal a módszerekkel is, amelyekkel enyhíthetők ezek a problémák. Mindenekelőtt kiemeli, hogy több potenciális partnert érintő kérdéssről van szó, amelyben egyaránt szerepe van a formális és a nem formális tanulást megvalósító, illetve segítő szervezeteknek is. A téma népszerűsítése érdekében 2010. március 1. és 5. között először szervezték meg az „e-készségek európai hete” (e-Skills Week) című rendezvénysorozatot, majd 2014-ben elkészült az e-Skills Manifesto (e-készségekre vonatkozó kiáltvány) is.⁵

Az Európai Digitális Menetrend megvalósulását politikai figyelem kíséri, és évente jelentetik meg az előrehaladás állapotát. A legutóbbi ilyen állapotjelentés 2014 májusában látott napvilágot, amelyben a pozitív tartalmú megállapítások a jellemzők, ám a digitális készségek fejlesztésében jelentős lemaradásról adott hírt az Európai Bizottság. „A legfrissebb adatok szerint a Bizottság a tervek szerint halad, hogy a 2015-re kitűzött 101 digitális vonatkozású célból 95-öt megvalósítson. Az uniós polgárok és vállalkozások egyre többször használják az internetet, egyre többször vásárolnak online, valamint egyre jobban bíznak az információs és kommunikációs technológiák terén szerzett készségeikben. Nem mindig (és különösen a vidéki területeken nem) áll rendelkezésükre azonban olyan nagy sebességű széles sávú rendszer, amely kielégítené ezt a megnőtt digitális étvágyat. A digitális készséghiány is még mindig nagy problémát jelent.” ... Mindenkinek többet kell tennie, különben egy nap azzal a problémával szembesülünk, hogy Európában kialakult egy digitális műveltséggel nem rendelkező, hátrányos helyzetű társadalmi réteg.”⁶ Ugyanezt a hiányosságot fogalmazták meg az e-skills Manifesto összeállítói is. „A digitális készségek az innovációs „ökoszisztéma” nélkülözhetetlen alkotóelemei; más szóval Európának kiemelkedő minőségű digitális készségekkel kell magát felfegyvereznie annak érdekében, hogy az innovációért folyó globális versenyben továbbra is az élen járó versenyzők között maradhasson. Európának átlagon felül kell teljesítenie ahhoz, hogy újíthasson.”⁷ E feladatok megvalósításában a könyvtáraknak, a könyvtárosoknak is jelentős szerepe van, meghatározó funkciót tölthetnek be.

² <http://www.minuszos.hu/meg-fogsz-dobbenni-a-vilag-informatikaja-szamokban-xxiii/> (2015. 08. 19.)

³ Uo.

⁴ European Commission: Digital Agenda for Europe. <http://ec.europa.eu/digital-agenda/> (2015. 08. 19.)

⁵ European Commission: The e-Skills Manifesto. <http://skills4jobs.ec.europa.eu/manifesto> (2015. 08.19.)

⁶ European Commission: A digitális menetrend 2014. évi eredménytáblája: helyzetfelmérés. http://europa.eu/rapid/press-release_IP-14-609_hu.htm (2015. 08. 19.)

⁷ European Commission: The e-Skills Manifesto. p. 13. <http://skills4jobs.ec.europa.eu/manifesto> (2015. 08. 19.)

Vizsgálatunkban az ide vonatkozó készségek egy része jelenlegi állapotának felmérésére is vállalkoztunk, igaz nem állt módunkban az e-készségek teljes vertikumának felderítése, hanem azt szűkítettük a ma leghasználatosabb közvetítő eszközön, az interneten történő keresésre. Kutatásunk kereteit meghaladta volna az interneten történő anyaggyűjtés teljes folyamatrendszerének, módszereinek, fogásainak részletező vizsgálata, ezért azt csupán a legfontosabbakra, az alapvető olyan rutinokra szűkítettük le, amelyek nélkül az interneten történő keresés és forráshasználat elképzelhetetlen, és amely metódusok hiánya esetén az információs dzsungelben csak vakrepüléseket végezhetünk.

7.1. A weben hol kezd a keresést?

Az interneten történő információkeresés hatékonyságának talán egyik legmeghatározóbb tényezője, hogy honnan indítjuk el a munkát. Ez esetben sem tudunk olyan általánosan érvényes keresési pontot meghatározni, amely mindenféle keresési tartalom esetében a leghatékonyabb eredményre vezetne. Tekintettel arra, hogy az interneten fellelhető információk rendkívül sokfélék, az így elérhető adatok sokféle struktúrában jelennek meg, ezért csupán azt tudjuk mondani, hogy nincs optimális kiindulási pont, hiszen a legjobbat minden esetben az elérendő cél, a keresett információs tartalom, annak szintje és még számos más tényező határozza meg. Ez nyilvánvalóan más lehet a tudományos kutatásban és megint más a népszerűsítő, ismeretterjesztő szint felderítésében, mint ahogyan máshonnan kezdjük a keresését például a várható időjárás megismerésének, vagy egy szemináriumi dolgozat, esetleg egy tudományos publikáció elkészítésének szándékával, és ugyanígy más kiindulópontot keresünk, ha idegen nyelven szeretnénk találatokat kapni, sőt ezt a szempontot tovább differenciáljuk, ha például angol, német, olasz vagy esetleg orosz nyelvű információt szeretnénk megszerezni.

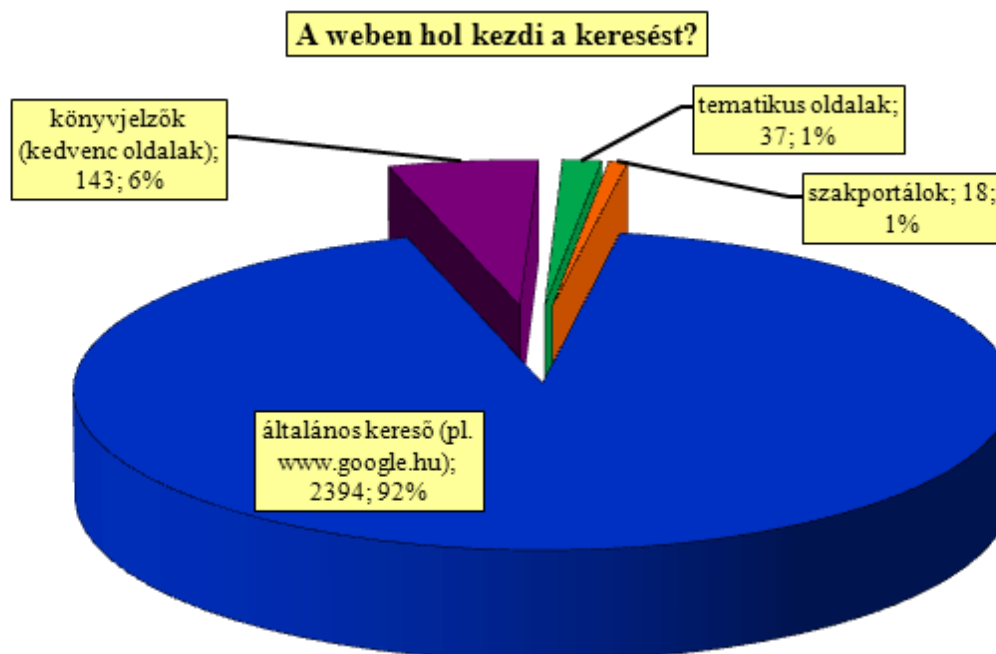
Ezt a sokféleséget már a keresők megválasztásánál érvényesíteni kell, pontosabban szólva kellene a hatékonyság növelése érdekében. Ám ennek a sokféleségnek nyomát sem látjuk felmérési eredményeinkben. Sőt, ennek éppen az ellenkezője tapasztalható: az összes keresésen belül az általános keresők hatalmas arányú (a választ adó 2592 főnek 92 százaléka), monolitikus tömböt képeznek, és akkor sem vagyunk messze a valóságtól, ha azt mondjuk, hogy ezt az általános keresőt meghatározóan a Google jelenti. Hozzá kell tennünk, hogy nem sajátos magyar, hanem világjelenségről van szó. Az általános keresők közül a Google a legnagyobb részesedési arányt mutatja. Az 1998 szeptemberi, nem egészen két évtizeddel ezelőtti létrejötté óta hatalmas karriert futott be a kereső, és tegyük hozzá, hogy fejlesztői igen sokat tettek annak érdekében, hogy mára a Google olyan mértékben legyen meghatározó, mely szerint a neten való keresésnek szinonimájává vált a „guglizni” (to Google), és nem mellesleg 2010-ben az amerikai nyelvészek egy csoportja a kifejezést az évtized szavának is választotta.

A 2012-es adatok szerint a Google jelenleg a világ webes keresési forgalmának 65,2 százalékal rendelkezik, a többi hasonló típusú keresők egyike sem éri el a 10 százalékos arányt. Például a Baidu 8,2, a Yahoo 4,9, a Bing pedig mindössze 2,5 százalékban részesedik ebből a piacból.⁸ Ám a Google mindezen túl világszerte olyan keresési kultúrát honosított meg, amelyet mára már a világhálón való keresés mintegy alapkövetelményeként határoznak és követelnek meg a felhasználók. Sajátos hozadéka a Google keresési kultúrának, hogy mára már a könyvtárakban is egyre hangsúlyosabban kerülnek elő az ilyen jellegű fejlesztések, sőt néhány helyen már gyakorlattá is vált, hogy a korábban megszokott, évezredek alatt kialakított, diszciplinált, strukturált keresési kultúrát is egyre inkább az általános keresők metódusaihoz közelítik. Ennek okait abban kell keresnünk, hogy az általános keresők módszerei jobban igazodnak a természetes gondolkodáshoz és a nyelvek természetes kifejezési módjaihoz. Közért-

---

⁸ Az adatok forrása: Wordometers. <http://www.wordometers.info> (2015. 08. 19.)

hetőbben fogalmazva, a könyvtárak által meghonosított feldolgozási metódusok az információhordozók formai és tartalmi jegyei alapján strukturált, szabályozott rekordokat hoznak létre, aminek egyenes következménye, hogy a keresések során a hatékony munka érdekében a használóknak is ugyanígy kell eljárniuk. Ezzel szemben a neten megjelenő információs forrásoknál mind a feldolgozási, mind a visszakeresési folyamat lényegesen leegyszerűsödik. Ám ennek az egyszerűségnek van egy nagyon komoly hátránya. Míg a könyvtári szabályozott és strukturált keresési folyamat eredményeként lényegesen jobb hatásfokkal, relevánsabb, pontosabb és teljesebb találati halmazt kaphatunk, addig a netes keresésekben lényegesen kisebb a relevancia, a pontosság és főleg a teljesség, de mindenekelőtt az úgynevezett zaj. Vagyis amit itt meg lehet spórolni a kötetlen, mondhatni minden gondolkodás nélküli keresési kifejezések használatával, azt később bőségesen meg kell fizetni a találati halmaz több szempontú ellenőrzésével, válogatásával. Ezzel szemben a könyvtári keresések során, annak a lelegején alaposan végiggondolt folyamatba történő befektetés bőségesen megtérül találati halmazunk pontosságán, teljességén, relevanciáján és zajmentességén. Mindazonáltal egyáltalán nem tartjuk lehetetlennek, hogy a jövőben olyan fejlesztések és alkalmazások valósuljanak meg, amelyek a kétféle keresési kultúra előnyeit integrálni tudják, ám ilyen ma még tudomásunk szerint nem áll rendelkezésünkre. A keresések indítási oldalát jelentő és mindösszesen 8 százalékat kitevő egyéb kategóriákat használók esetében azt mondhatjuk, hogy ez a csoport az, amely már a netes indulásnál alaposabban végiggondolja, hogy pontosan milyen információra van szüksége, és annak leghatékonyabb eléréséhez vezető keresési folyamatot indít el. Üdvözlendő, hogy még ha kis arányban is, de legalább vannak olyan felhasználók, akik a könyvjelzők, kedvencek stb. alkalmazásával saját kis információs forrásvilágukat hozzák létre. Tudnunk kell azonban, hogy ez a lehetőség csak úgy működhet hatékonyan, ha azokat folyamatosan karbantartjuk, gondozzuk. Ezek ugyan a mindennapos és gyakori használatú információs források elérésében és így azok keresésében komoly segítséget nyújthatnak, ám a ritkán használatosak esetében itt sem spórolható meg az általános keresők alkalmazása.

1. diagram

Az interneten történő kereséseknél használatos leggyakoribb alkalmazások

Ebben az esetben is elvégeztük a korábban már megszokott összehasonlításokat, ám semelyik szempont mentén nem voltak lényeges eltérések. Mind a nemek, mind az egyéb szempontok szerinti komparatív vizsgálatok azt mutatják, hogy a különböző rétegek, csoportok között

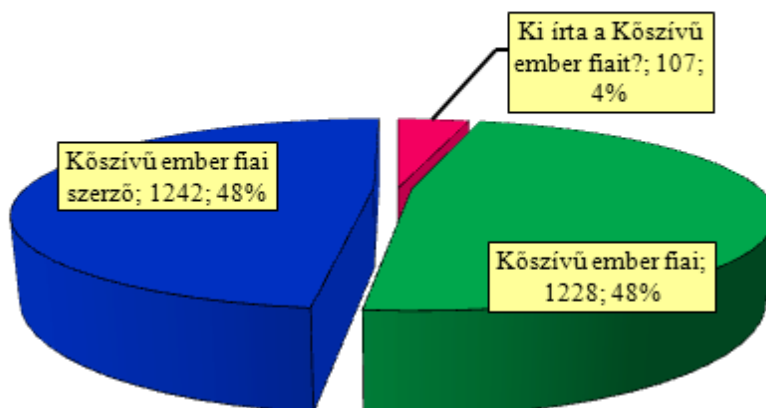

szinte teljes az azonosság, és ugyanez mondható a dolgozói-hallgatói viszonylatban is, ezért a további adatközléstől, az arányok bemutatásától eltekintünk.

7.2. Melyik keresési minta áll Önhöz a legközelebb, ha arra kíváncsi, hogy pl. ki írta a Kőszívű ember fiait?

Következő kérdésünk mintegy a gyakorlat által igazolja vissza az előző tárgykör nyomán végzett fejtegetéseinket. A választ adó 2577 főből 107 a feltett kérdést szó szerint másolná be a keresőbe. Némileg megnyugtató ugyan, hogy ez mindössze a vizsgálatban résztvevők négy százalékát teszi ki, ám pontosan mutatja, hogy mennyire mellőzött a keresőkben feltett kérdéseken történő előzetes töprengés, a strukturált megfogalmazás még az ilyen, igen egyszerű esetekben is. A másik két kategória azonos értékeket mutat. Szeretnénk hozzátenni, hogy ez esetben az optimális kérdésfeltevés a következő: Kőszívű ember fiait+szerző. A csupán a regény címének a keresőbe történő bemásolása jóval tágabb keresési metódust és jóval nagyobb találati halmazt fog eredményezni, közöttük olyanokat is, amelyek nem a szerző nevét adják meg. Nyilvánvalóan a találati halmazban lesznek olyan tételek, amelyek az író nevét is tartalmazzák, de nem csak olyanok, hanem például a regény alapján készült, nagysikerű filmmel kapcsolatos tételek is, így utólag, a teljes találati halmaz manuális válogatásával és nagyobb időráfordítással találjuk meg a feltett kérdésünkre a választ. Hozzá kell azt is tennünk, hogy próbakérdésünk szándékosan erősen szimplifikált volt, és minél speciálisabb témakörben keressünk, annál markánsabban mutatkozik meg, hogy mennyire fontos a keresőkérdés megfogalmazása előtt végiggondolni és helyesen meghatározni a pontos kifejezéseket. A felmérésünk azt mutatja, hogy a többség még ilyen egyszerű esetekben sem képes a kívánt információ optimális eléréséhez szükséges keresőkérdést, kereső-kifejezéseket meghatározni. És itt ismét utalunk arra, hogy a vizsgálatunkban résztvevők az átlagnál magasabb kvalifikációval és az információk keresésében nagyobb motiváltsággal rendelkeznek. Mindehhez tegyük még azt is hozzá, hogy a különböző társadalmi státuszúak között ez esetben is alig volt tapasztalható különbség.

Melyik keresési minta áll Önhöz legközelebb, ha arra kíváncsi, hogy ki írta a Kőszívű ember fiait?

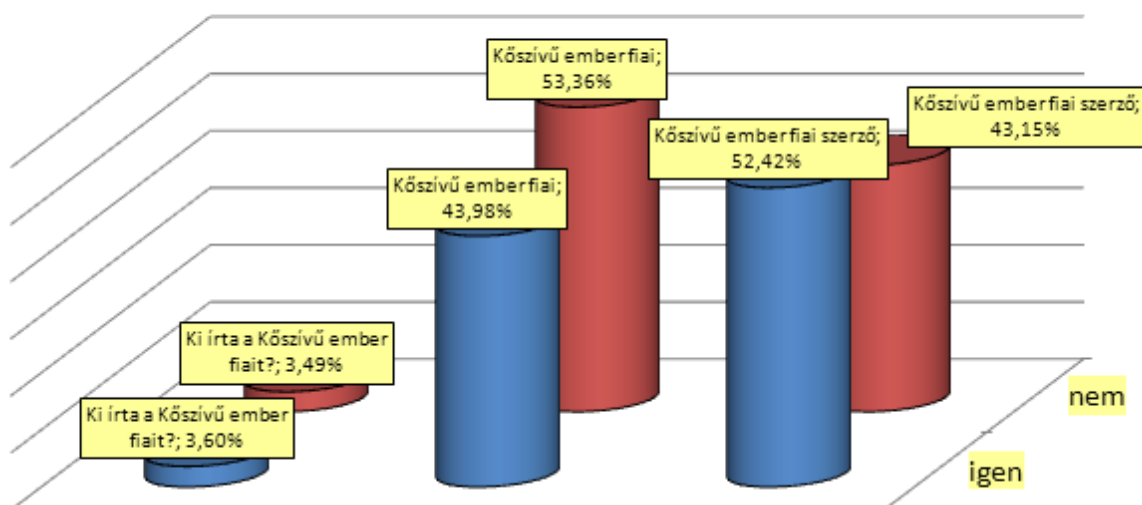

2. diagram

Egy mintakérdés megfogalmazására adott válaszok aránya

A szokásos társadalmi státuszok összehasonlításán túl ebben az esetben kíváncsiak voltunk arra is, hogy a keresőkérdések megfogalmazását befolyásolja-e az, hogy az egyének életében és a felsőoktatás keretében volt-e, vagy van-e olyan tartalmú tanulmányi kötelezettsége, amelyben a könyvtárak használata vagy az interneten történő keresés elsajátítását segítik elő. Felmérési eredményeink azt mutatják, hogy azok esetében, akik részt vettek ilyen kurzuson, csaknem tíz százalékkal többen határozták meg az optimális kérdésfeltevést, vagyis a Kőszívű ember fiait+szerző, és ugyanennyien nyúltak az általánosabb kérdésmegfogalmazáshoz azok közül, akik nem vettek részt hasonló tartalmú képzésen. Távol áll tőlünk az a szándék, hogy ezekből az arányokból általánosító következtetéseket vonjunk le, de reményeink szerint talán mégsem a véletlen műve az ilyen jellegű kurzust teljesítők hatékonyabb kérdésfeltevése.

Felsőfokú tanulmányai során volt-e/van-e olyan kurzus, amelynek célja az információs kompetenciák fejlesztése (könyvtárhasználat, internethasználat)?

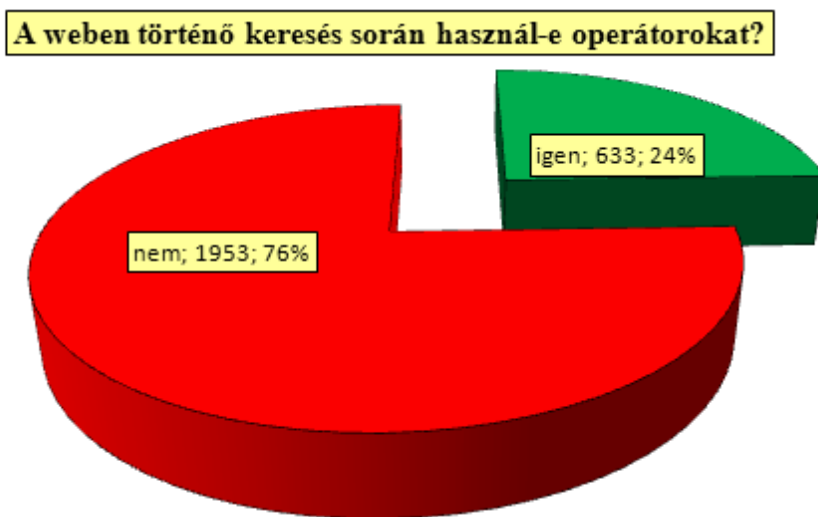

3. diagram

Egy mintakérdés megfogalmazására adott válaszok arányának kapcsolata az információs kompetenciákat fejlesztő kurzus létevel, illetve nem létevel

7.3. A weben történő keresés során használ-e operátorokat?

A felmérésben szereplő kérdések összeállítása során igyekeztünk a szakmai zsargont és a nagyon speciális szakmai kifejezéseket mellőzni, amikor pedig ez elkerülhetetlenné vált, minden esetben magyarázatot fűztünk a pontos érthetőség kedvéért. Tekintettel arra, hogy ennél a kérdésnél is kétséges volt az operátorok fogalmának megértése, abba belefoglaltuk a leggyakrabban használatos operátor kifejezéseket, mint az *and*, *not*, *or*. Ám ennek ellenére ez esetben igen kedvezőtlen képet mutat az eredmény. Az összetett, többmezős keresési lehetőségek legalapvetőbb eszközei az operátorok, amelyek használata nélkül egyszerűen lehetetlen a neten hatékony kereséseket folytatni. Jóllehet a többmezős keresők esetében többnyire alapértelmezett beállításaként jelenik meg a leggyakoribb operátor, az *and*, ami a gyakorlatban azt jelenti, hogy a használó többnyire nem is érzékeli annak jelenlétét, hanem a többféle mező kitöltésekor a rendszer automatikusan generálja a két fogalom közötti *and* kapcsolatot. Ám hozzá kell tennünk, hogy csupán a legtöbb kereső és nem az összes kereső felület beállításai tartalmazzák ezt a lehetőséget, számos esetben a használónak kell meghatározni, hogy milyen operátorok alkalmazásával kíván fogalmakat összekötni. Ráadásul a másik két operátor nincs alapértelmezésben beállítva, azokat minden esetben a használónak kell aktiválni. Vizsgálatunk azt mutatja, hogy az erre a kérdésre választ adók (2586 fő) közül mindössze 24%, vagyis csupán minden negyedik személy használja ezeket az eszközöket. Ez rendkívül aggályos. Amennyiben a hagyományos kompetenciákkal hasonlítjuk össze, úgy azt mondhatjuk: ennek az alkalmazásnak a hiánya legalább olyan mértékű negatívum, mintha az írás-olvasási készségből hiányozna az írásjelek használata, vagy mintha az alapvető számolási készségekből hiányozna például a szorzás. Az, hogy a felhasználók nem értik az operátorok használatának fontosságát, illetve az, hogy mellőzik lényegében részleges internetes analfabetizmust jelent. És itt ismét utalnunk kell arra, hogy mintánkban a magasabb iskolázottság és az információhasználat iránti nagyobb motiváltság, fogékonyság jellemző, ezért biztosak lehetünk abban, hogy az országos átlag szintjén ennél még rosszabbak lennének az eredmények.

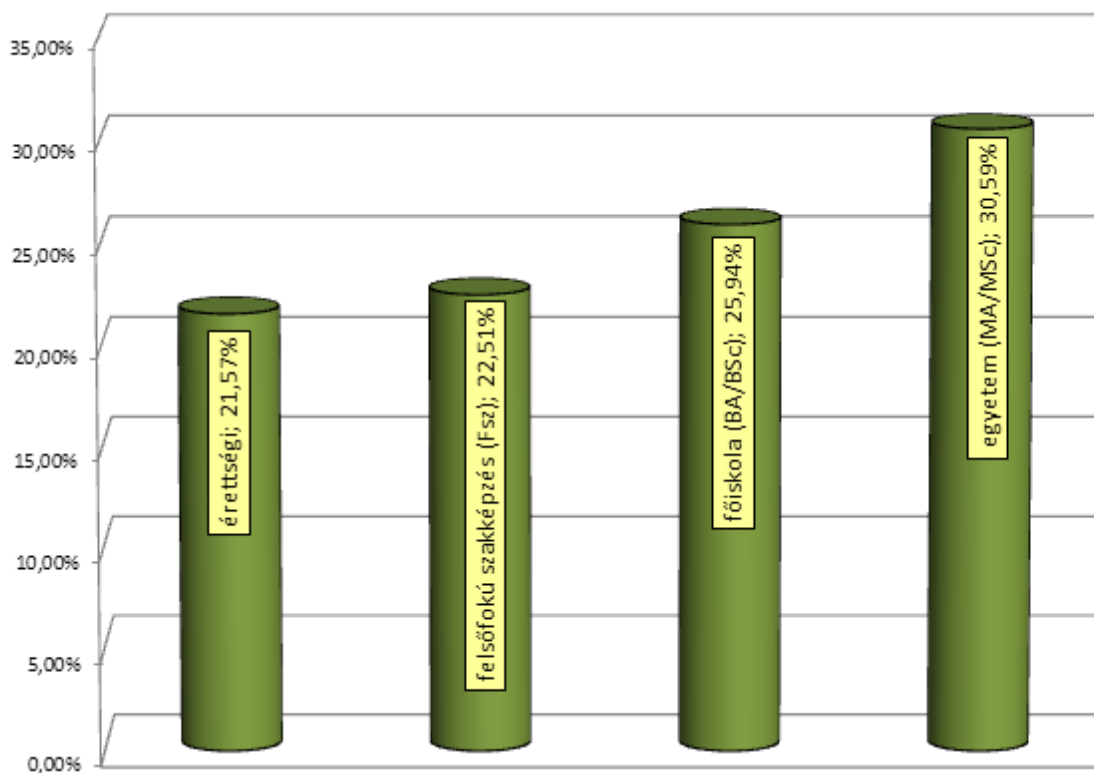

4. diagram

Az operátorokat használók, illetve nem használók aránya

Az erre a kérdésre adott válaszok egyben azt is mutatják, hogy az iskolázottság emelkedésével párhuzamosan növekszik azoknak az aránya, akik használják az operátorokat. Mint azt korábban már említettük, a felmérésünkben résztvevők alacsony száma miatt kihagyjuk az értékelésekből az érettséginel alacsonyabb iskolai végzettséggel rendelkezőket, így négyféle kategóriánk marad. A következő diagramon azt látjuk, hogy az érettségizettek és az egyetemi szintű

végzettségük között közel tíz százalék a különbség. Ez a gyakorlat nyelvére lefordítva azt jelenti, hogy a felsőoktatásban tanulók között az átlagnál alacsonyabb az operátorok használatának mértéke, közülük csak minden ötödik használja azokat. Tegyük hozzá azt is, hogy az egyetemet végzettek körében, annak ellenére, hogy itt magasabb az arány az átlagnál, ám itt is csupán minden harmadik esetben kaptunk igenlő választ, és még ebben a kategóriában is mintegy 70% nem alkalmaz operátorokat.

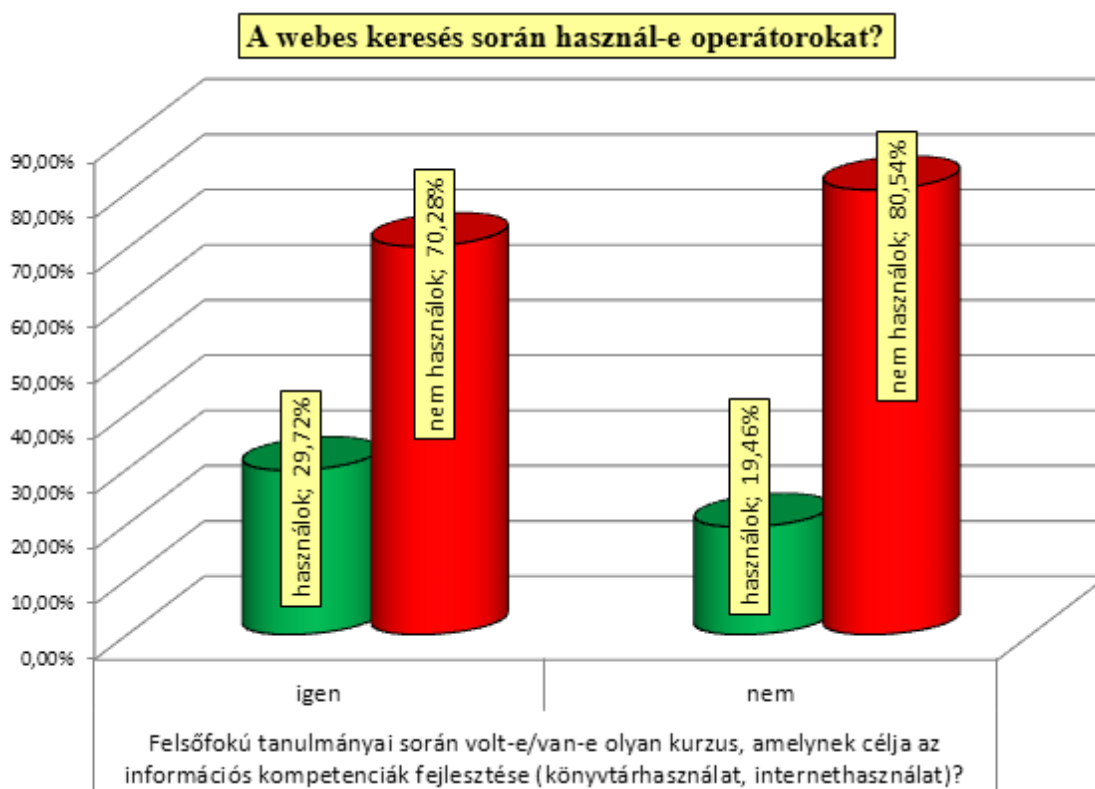
5. diagram

Az operátorok használati arányainak növekedése az iskolázottság tükrében

Az igen szerény eredmények ellenére is szeretnénk rögzíteni, hogy a keresési metódusok, és így az operátorok használatának ilyen nagy mértékű mellőzése csak kisebb részben róható fel a használóknak. Ezek a tudáselemek nem velünk születnek, hanem azokat meg kell, meg kellene tanulni. Az eredményeink azt mutatják, hogy erre csak igen korlátozottan kerül sor, és így kialakult az a helyzet, hogy éppen a források használatában nagy intenzitást mutató társadalmi csoportok tagjainak jelentős része valójában a digitális analfabetizmussal küzd. Ezt igazolja az is, hogy a szokásos dolgozók-hallgatók e szempontból történő használati szokásainak összehasonlítása alig mutat eltérést: a dolgozóknak 26,05, míg a hallgatóknak 25,03% használja az operátorokat.

Számtalan nemzetközi példával élve mások is és magunk is nagyon sokszor leírtuk már, hogy az információs kompetenciák megfelelő színvonalú kialakítása és folyamatos fejlesztése nélkül az információs társadalom polgárai mintegy fegyvertelenül állnak a csatatéren. Az információs műveltség a 21. század műveltségének elengedhetetlen része, amelynek elemei elsajátíthatók, megtanulhatók, és kialakíthatók a keresések rutinjai. Alig néhány órás kurzus beépítése a köznevelési programokba és az ott meglapozottakra építve a felsőoktatásban, már jelentős eredményeket hozna. A 7.2. kérdésre adott válaszok alapján végzett értékelésünkben már szóltunk erről. Ám ez esetben is szeretnénk megmutatni, hogy az operátorok használata is jobban megy azokban a körökben, ahol a felsőoktatás keretében voltak ilyen tartalmú képzések. Arra is felhívjuk a figyelmet, hogy itt is közel azonos, tíz százalékos a két csoport között

meglévő különbség azoknak a javára, akik találkoztak ilyen oktatással. Biztosak vagyunk abban, hogy az információs kompetenciák fejlesztésére irányuló képzések kidolgozottabb, szervezettebb és rendszerezettebb, tematizáltabb megvalósításával a tíz százalékos jobb hozzáértési arány – igen kis befektetéssel – lényegesen növelhetővé válna. Ám ma még úgy tűnik, hogy sem az oktatáspolitikai, sem a közoktatási, sem pedig a felsőoktatási rendszer nem ad súlyának megfelelő nyomatékot ennek a kérdésnek. Intézményesülés hiányában pedig nem lehet átütő eredményeket elérni, és így továbbra is maradnak az egyéni kezdeményezések, a hajlandóságok mentén kialakult szokásrendek és a digitális analfabetizmus.

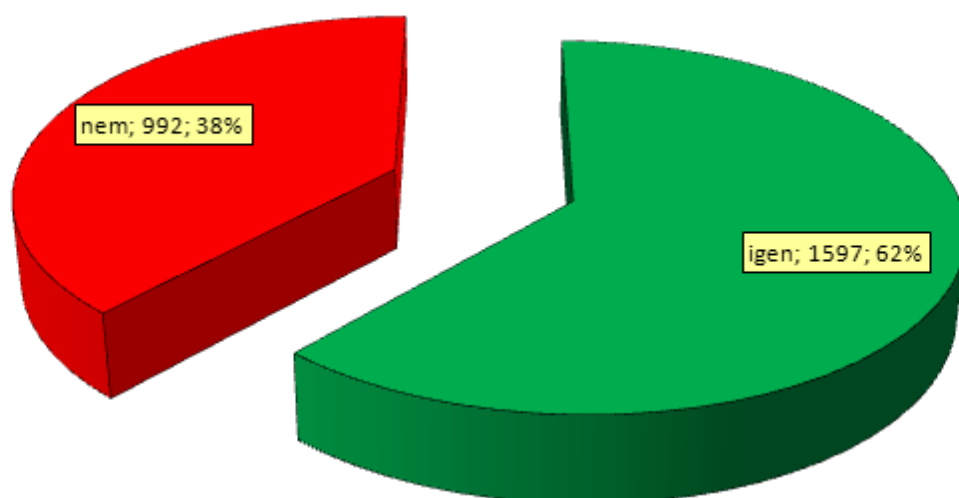
6. diagram

Az operátorok használata igenlő és nemleges válaszainak aránya az információs kompetenciákat elsajátíttató kurzus léte, illetve nem léte viszonylatában

7.4. A webes keresés során használ-e szűkítési lehetőségeket?

Csakúgy, mint az előző kérdés esetében, itt is megadtuk a szűkítési lehetőségek típusait: nyelv, fájlformátum, időkorlát. Ebben az esetben 2589 választ kaptunk, és meg kell állapítanunk, hogy a szűkítési lehetőségek használatára vonatkozó kérdésünkre adott válaszok a korábbiakhoz képest pozitívabb eredményeket mutatnak. Ebben az esetben, az összes válasz figyelembevételével 62%-ot tesz ki az igenlő, míg 38-at a nemleges válaszok aránya. Hangsúlyozzuk azonban, hogy az eredmények csupán a korábbiakhoz viszonyítottan mutatnak jobb képet, ám ha önmagukban vizsgáljuk, úgy azt kell látnunk, hogy még ezeket a nagyon egyszerűen használható lehetőségeket is csupán a felmérésben résztvevők nagyjából kétharmada használja, és egyharmada egyáltalán nem. Pedig a szűkítési lehetőségeket még a láthatóan igen kedvelt általános keresők is hangsúlyosan mutatják, és csupán rá kellene kattintatni, hogy megnyíljon az opciókat beállító oldal. Felmérésünk azonban azt mutatja, hogy igen sokan még eddig sem jutottak el.

A weben történő keresés során használ-e szűkítési lehetőségeket?

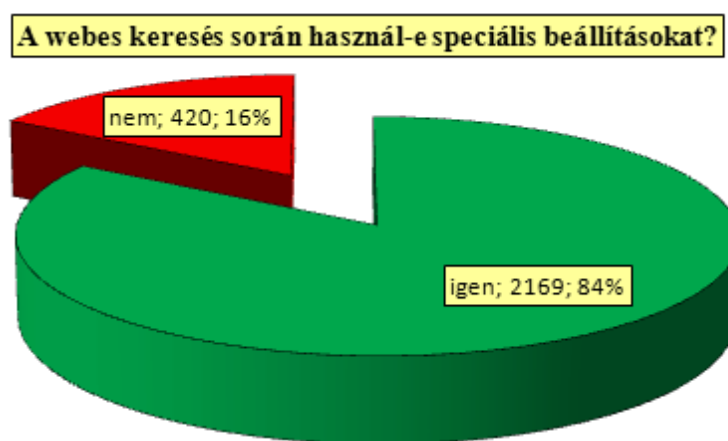
7. diagram

A szűkítési lehetőségeket használók, illetve nem használók aránya

Alább a szűkítési lehetőségeket használók további rétegződését vizsgáljuk. Ennek alapján nem találtunk említésre méltó különbséget a dolgozók és a hallgatók között, ám egyéb területeken kisebb-nagyobb eltérések tapasztalhatók. Az eddigi területeken nem volt lényeges különbség a nemek szerinti megoszlásban, ám itt említésre méltó eltérést tapasztaltunk. Míg a férfiak 67,31, addig a nők csupán 59,60%-a használja ezeket a lehetőségeket. Szintén említésre méltó, hogy a lakóhelyül szolgáló településtípusoknál is vannak kiemelést érdemlő sajátosságok: a nagyvárosban lakók 63,76%-a, a nagyváros elővárosaiban élők ennél valamivel nagyobb arányban, 67,13%-ban, míg a városiak 60,17%-a, a községekben, falvakban élők közül pedig 59,13% él a weben a szűkítési lehetőségekkel. És míg az egyes kategóriák között nem túl jelentősek az eltérések, addig a legnagyobb arányt mutató elővárosokban lakók és a legkisebb százalékot mutató községek között a különbség már nyolc százalékpontnyi. Ez azt mutatja, hogy a kisebb településeken élők ezen a téren rutintalanabbak, ami talán összefügg az egyéb hátrányaikkal is, ám ennek vizsgálatára itt most nem vállalkozhattunk. Az iskolázottság mentén csakúgy, mint az operátoroknál, ez esetben is hasonló különbségek mutathatók ki. Az érettségizettek 57,9, a felsőfokú szakképzéssel rendelkezők 62,01%-a, míg a diplomások esetében a főiskolai szinttel rendelkezők 63,80, az egyetemi szinttel bírók 67,30%-a használja a szűkítési lehetőségeket. Itt is megállapítható, hogy míg az egyes kategóriák között nem nagy az eltérés, addig az érettségivel és az egyetemi szintű végzettséggel rendelkezők között mintegy tíz százalékos különbség látható a magasabban iskolázottak javára. Véleményünk szerint az eltérés okaként többféle tényezőt is felsorolhatunk: az egyik a felsőoktatási szocializáció hiánya, illetve az egyetemet végzetteknél annak megléte, a hosszabb életút, az inspirálóbb környezet és nem utolsósorban az, hogy a felsőoktatásban tanulók valamivel több, mint fele részt vett olyan képzésben, ahol az információs műveltség komponenseinek fejlesztését végezték. Utóbbi állításunkat igazolja az, hogy ebben az esetben is tapasztalható a két csoport között különbség az ilyen jellegű képzésben résztvevők javára, ha nem is olyan mértékű, mint a korábbiakban tapasztaltuk, de ez is említésre méltó. Az információs műveltség fejlesztésében részt vettek 67,53%-a, míg az abban részt nem vetteknek csupán 53,87%-a használ szűkítési lehetőségeket.

7.5. A webes keresés során használ-e speciális beállításokat?

Az interneten történő keresést differenciáltabb módon lehetővé tevő és a keresők sajátjaként működő lehetőségek közül végül a speciális beállítások használati szokásaira kérdeztünk rá. A speciális beállítások közé kerültek a térképre, a hírekre, a képekre, a videókra stb. történő szűkítési lehetőségek. Erre a kérdésre összesen 2589 fő válaszolt, és a diagram alapján jól látható, hogy ez a szűkítési lehetőség a három közül a legnépszerűbb és a leggyakrabban használt. Ez esetben még inkább elégedettek lehetnénk az eredményekkel, de egyáltalán nem vagyunk azok. Az internetes kereséseket végzők számára jól ismert, hogy ezek a beállítási opciók a keresőmező részét képezik, vagyis közvetlenül szem előtt vannak. Ám ennek ellenére a weben való keresés során igen sokan még ezt is figyelmen kívül hagyják.

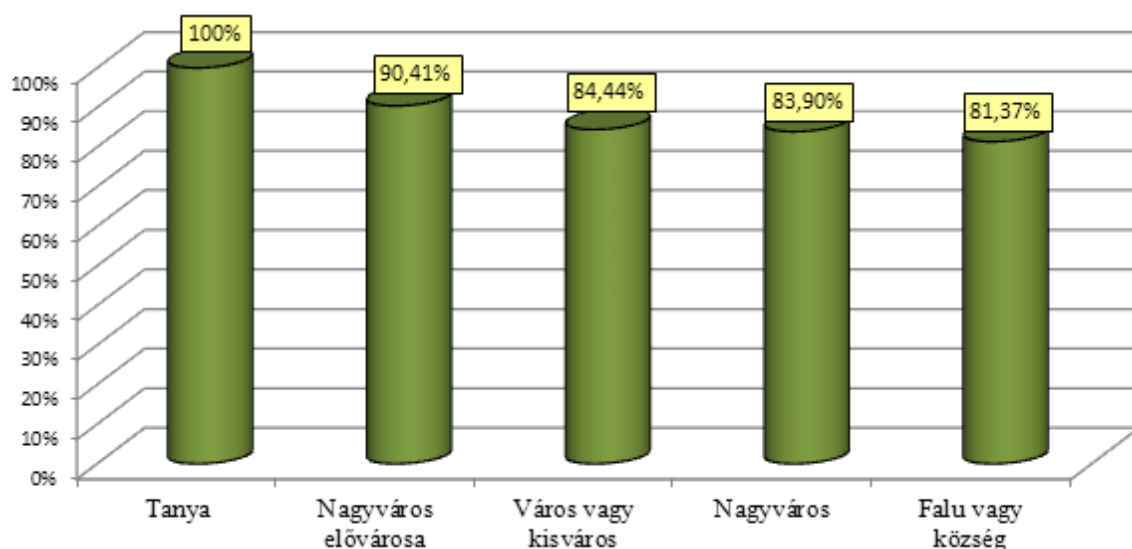

8. diagram

A speciális beállítási lehetőségeket használók, illetve nem használók aránya

Az ennél a kérdésnél adott válaszokat is további elemzéseknek, összehasonlításoknak vetettük alá. Ezek alapján nem mutatható ki eltérés nemek szerint, a dolgozók és a hallgatók között. Ebben az esetben az iskolázottság mentén történő összehasonlításban alig-alig mutatkozik különbség. Az érettségizettek 82,10, a felsőfokú szakképzéssel rendelkezők 83,62, a főiskolai szintű végzettségűek 84,69, míg az egyetemi iskolázottsággal rendelkezők 86,23%-os arányt jelentenek. Az iskolázottság emelkedésével párhuzamosan kétségtávolyan mutatkozik némi növekedés, ám annak mértéke nem számottevő, a legkisebb és a legnagyobb érték közötti különbség alig haladja meg a négy százalékot, lényegében minden kategóriánál körülbelül egy-egy százalékos a növekedés. Mindazonáltal említésre érdemes különbségek tapasztalhatók a lakóhely szerinti tagozódás mentén. A már többször említett okok miatt eltekintve a tanyán élők teljességétől, ebben az esetben is a nagyváros elővárosában lakók jelentik a legnagyobb arányt, lényegesen magasabb értékeket mutatnak az átlagnál, míg a legalacsonyabbat ebben az esetben is a községekben élők adják. A két kategória között csaknem 10%-os eltérés tapasztalható, de jelentősen megelőzi ez a kategória a városban, kisvárosban és a nagyvárosban lakók értékeit is. A jelenség oka bizonyára arra a közismert változásra vezethető vissza, amelynek mentén az utóbbi évtizedekre jellemző lakóhelyváltás eredményeként a nagyvárosokból a nagyvárosok elővárosaiba kiköltözők mind iskolázottságban, mind anyagi tekintetben az átlagnál jobban pozícionáltak.

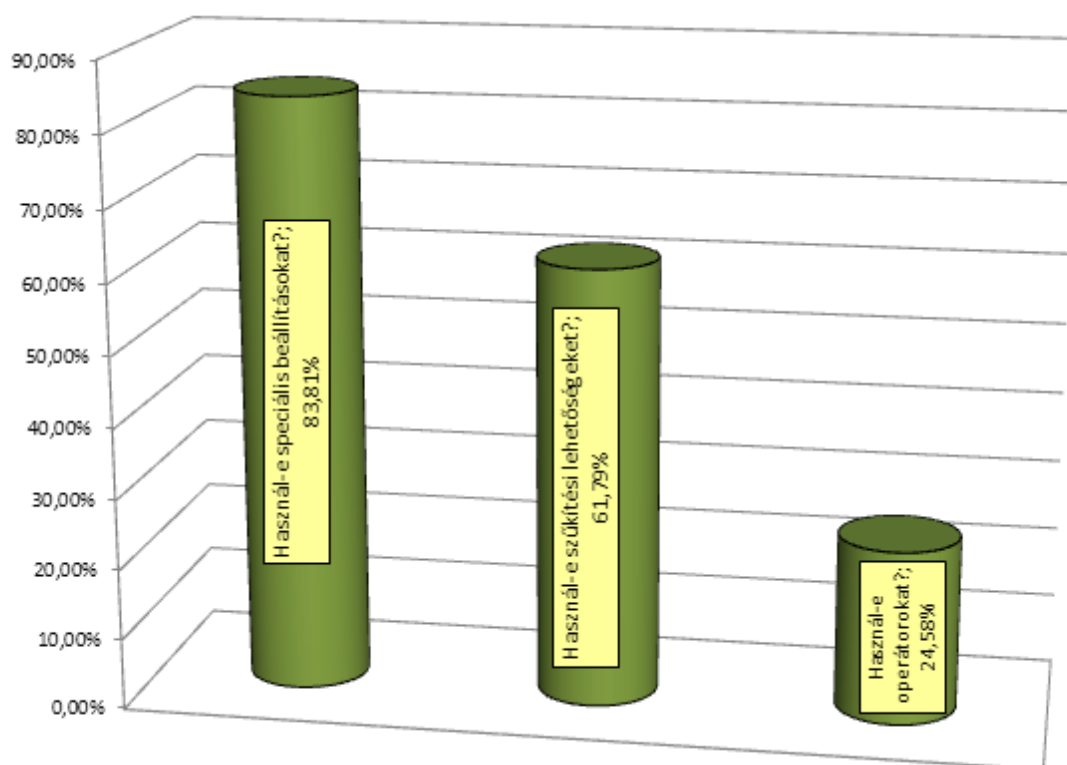

9. diagram

A speciális beállítási lehetőségeket használók lakóhely szerinti megoszlásának aránya

A keresési beállításokat vizsgáló kérdések végére érve érdekesnek tartottuk, hogy összehasonlítsuk az egyes kategóriák mentén az igenlő válaszok arányát. Az erre a célra szerkesztett diagram szemléletesen mutatja, hogy a netes keresők alapértelmezett lehetőségeinek használatában igen jelentősek az eltérések. A speciális beállítások a leggyakrabban használatosak, ezt követi a szűkítési lehetőségek alkalmazása, és mindkét kategória töredékét teszi ki az operátorok népszerűsége. Ezek az arányok arra figyelmeztetnek, hogy az interneten keresők eljárási kultúrája mélyen alatta marad a kívánatosnak. És itt ismét szólnunk kell az operátorok igen kis mértékű használatáról. A másik két kategória alkalmazása nem, illetve alig igényli az információs igényünk pontos meghatározásán történő elgondolkodást. Ám az operátorok esetében ez nem így van. Ezeknek az eszközöknek a használata során végig kell gondolnunk, hogy pontosan mire is van szükségünk, meg kell találnunk a releváns kereső-kifejezéseket, és pontosan definiálnunk kell a közöttük lévő logikai kapcsolatot. Ez a tudás egyáltalán nem tartozik az ördögösség kategóriájába, de kétségkívül igényel kisebb mértékű gondolkodást, és mellette meg kell tanulni az operátorok használatára alkalmas felületek kezelését, gyakorta idegen nyelvű szakkifejezéseit, azok pontos jelentését, továbbá az operátorokkal, és tegyük hozzá, hogy azokon kívül még más lehetőségekkel, amelyekről itt nem esett szó, mint például a csonkolással, a maszkolással stb. végezhető eljárások rutinjait. Ezek megtanulhatók, begyakorolhatók, de csak abban az esetben, ha azokat valaki, valahol megtanítja a használóknak; többek között ez is fontos része, követelménye az információs műveltség fejlesztésének.

10. diagram

A weben történő keresés alapvető beállítási használati arányainak összehasonlítása az igenlő válaszok alapján

7.6. Elemzi a találatokat vagy véletlenszerűen válogat?

Az előzőekben tárgyalt, a weben történő keresés optimális beállítási az anyaggyűjtésünk alapvető fontosságú faktora, de csupán egyetlen módszere a hatékony forráskezelésnek. Mellette legalább ilyen fontosságú a keresésünk nyomán megjelenő találati halmaz elemzése, ezért vizsgálatunkban erre is kitértünk. A világhálón megjelenő információk igen sokfélék, igen sokféle forrásból származók és mind megbízhatóságuk, mind formájuk, minőségük, színvonaluk, tudományos szintjük és még számos más szempont alapján differenciáltan kezelendők. Ezek közül a szempontok közül talán a legfontosabb a megbízhatóság, a hitelesség. Erre vonatkozóan a közvélemény szintjén a legismertebb példa a különböző közösségi alkalmazások révén létrejövő információs források, közöttük is talán a legismertebbek a különböző wiki-lehetőségek, amelyeknek mára már sokféle műfaja alakult ki. Ezekkel a forrásokkal kapcsolatosan számtalan negatív előítélet él, és tegyük hozzá, hogy ezekre igen gyakran rá is szolgálnak. Könyvtáryi nagyságú irodalma van már a wiki-alkalmazások melletti és az azok elleni, esetenként a szélsőségeket sem mellőző megszólalásoknak, a gyakorlat pedig azt mutatja, hogy a weben keresők körében népszerűek ezek a források. Nem kívánjuk és nem is tudjuk a vitát eldönteni, az még bizonyára tovább fog hömpölyögni, és az egyre szaporodó közösségi tartalmak nyilvánvalóan majd még tovább gerjesztik ezeket a disputákat. Azt azonban szeretnénk leszögezni, hogy nem az a kérdés, hogy a többség használja-e a wiki-forrásokat, hanem az, hogy bevallja-e vagy sem, tudja-e azokat okosan használni vagy nem.

A wiki-család tagjai sokféle dokumentum és sokféle nyelv – a legutóbbi adatközlés szerint mintegy 300 nyelven jelenik meg Wikipédia – összekapcsolásával alkotnak világméretű láncolatot, és valójában igen eltérő mennyiséget kínáló és különböző színvonalú termékek érhetőek el a rendszerben. Például az angol nyelvű Wikipédia csaknem 5 millió szócikket tartal-

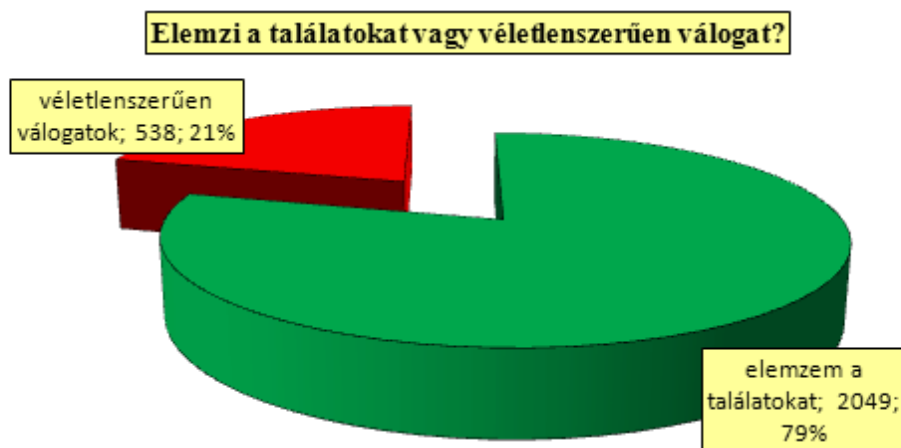
maz, a többi nyelveken elérhető Wikipédiák ennél szerényebb eredményekről számolnak be.⁹ A német nyelvű online lexikon megközelíti a 2 milliót, és hasonló nagyságrendet mutat a svéd is, ám a spanyol nyelvű alig haladja meg az egymilliót, míg a magyar nyelvű Wikipédia szócikk-készlete mintegy 325 ezerre rúg. Csupán az összehasonlítási lehetőség kedvéért közöljük itt néhány olyan nagyobb, általános gyűjtőkörű lexikon szócikkeinek számát, amelyeket évszázadok óta ebben a kategóriában a világ vezető termékei között tartanak számon. A világ legjobb lexikonjának tartott Brockhaus 21. kiadása, amelynek kötetei 2005-2006 között jelentek meg, 30 kötetben összesen mintegy 300 ezer szócikket és 40 ezer képet tartalmaz. A Britannica internetes kiadása közel 120 ezer szócikket közöl. A hazai általános gyűjtőkörű lexikonkiadás története máig legjobb lexikonjának tartott Pallas nagylexikona pedig 150 ezer címszót foglal magába, míg a szintén hazai kiadású, mára már klasszikussá nemesült Révai nagylexikona 200 ezer szócikk feldolgozására vállalkozott.

A wikik egyikénél sem állnak ma még rendelkezésünkre több száz éves tapasztalatok, mint az megvan a Brockhausnál vagy a Britannicánál, de a hazai nagylexikonok kiadása óta is eltelt már egy évszázad. Ezért az online lexikonok hitelességi, megbízhatósági kérdései felett a jövőben még bizonyára sok-sok vita lesz, amelyek nyomán remélhetőleg egyre jobb és jobb minőségű közösségi termékek állnak majd rendelkezésünkre. Ugyanakkor nem vitatható ezeknek a forrásoknak a használati népszerűsége. A wikik eredményeit, hatásait világszerte mérő Wikimedia által közzétett adatok szerint azok látogatottsága már óránként is többmilliós nagyságrendeket mutat. Például az angol nyelvű Wikipédia óránként közel 7 millió, a német nyelvű közel egymillió, a spanyol nyelvű pedig mintegy 800 ezer használatot regisztrál. A kisebb nyelvek esetében is imponálóak az adatok: a magyar nyelvű Wikipédia óránként közel 50 ezer, a svéd pedig több mint 80 ezer látogatót jelent. Mind az egyes wikik gyűjteménye, de még inkább használatuk népszerűsége azt mutatja, hogy ezekkel a forrásokkal tartósan számolnunk kell, így – véleményünk szerint – nem a jelenség ellen kell harcolnunk, az egyébként is reménytelen lenne, hanem meg kell tanítani azokat helyesen, megfelelő kritikával, továbbá a szükséges fenntartásokkal kezelni. A németországi felfogás szerint a wikik használata az internetes világban nem kerülhető meg, ezért ott nem ellenséggként kezelik használatukat, hanem az információs kompetencia kialakításának és fejlesztésének részeként fogják fel. Alkalmazásukat az iskolai képzés keretében, az általános készségek kialakításának részeként tanítják. Magunk ugyanezen a véleményen vagyunk, és meggyőződésünk, hogy a megfelelően ellenőrzött wiki-tartalmak igen nagy segítséget nyújthatnak az információkhoz való hozzájutásban. Mindezeket túl arról sem szabad megfeleldkeznünk, hogy a nyomtatott, általános vagy akár diszciplináris gyűjtőkörű lexikonokban és enciklopédiákban is vannak, voltak kiváló minőségűek és voltak, vannak szerényebb kvalitásúak, mint ahogyan nagyon rosszak is.

Felmérési eredményeink azt mutatják, hogy még napjainkban is minden ötödik (538 fő) weben kereső egyáltalán nem elemzi találati halmazát, hanem abból véletlenszerűen választja ki a felhasznált információs forrást. A további kérdéseink megpróbálnak majd rávilágítani az elemzések legfőbb módjaira, de ennek ellenére sem lesz teljesen pontos képünk arról, hogy az a közel 80 százalékos többség (2049 fő), akik az elemzést jelölték be, vajon pontosan mit értenek ez alatt, és ez a munkafolyamat az egyes személyek esetében konkrétan milyen mozzanatokból is áll.

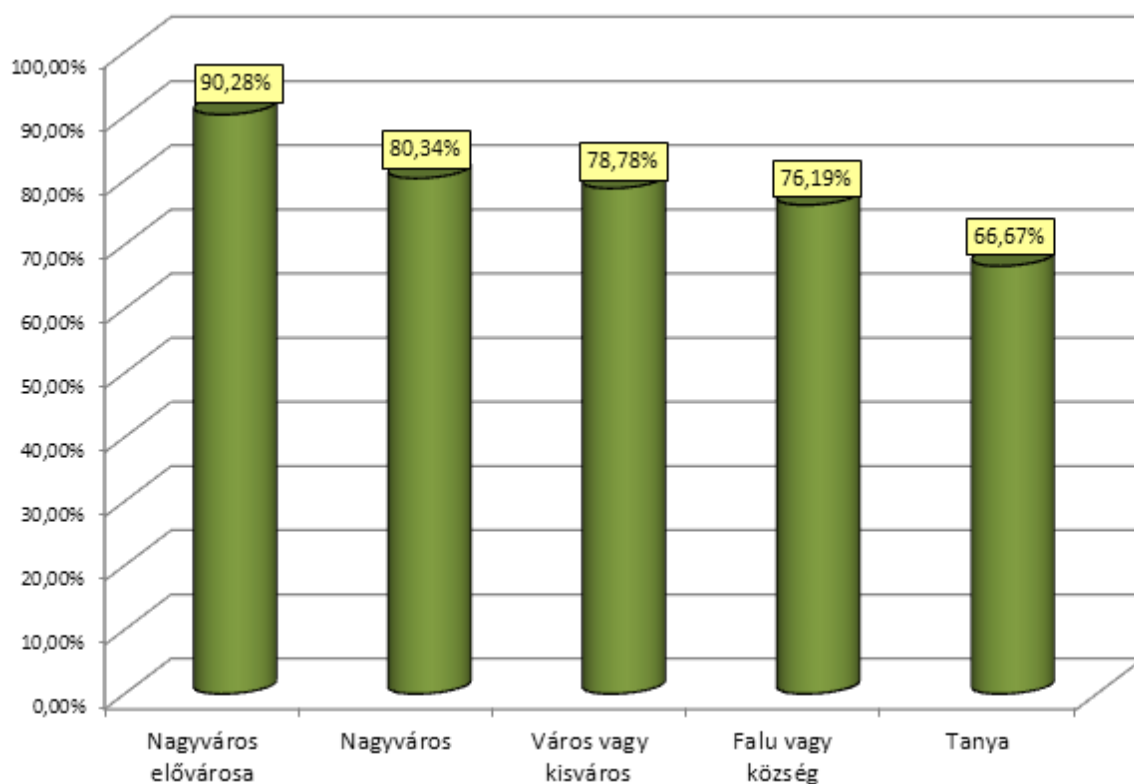
⁹ A wikipédiákra vonatkozó adatok forrása: <http://stats.wikimedia.org> (2015. 08. 24.)

11. diagram

A találati halmaz elemzését végzők, illetve nem végzők aránya

A továbbiakban ebben az esetben is elvégeztük a társadalmi alapkategóriák mentén történő összehasonlításokat, amelynek nyomán sajátos képet kaptunk. Sok tényező mentén nem mutatható ki érdelemes különbség. Ilyenek az iskolázottság, a dolgozói és a hallgatói reláció. Mindazonáltal a nemek közötti eltérés ebben az esetben a férfiak javára billen: amíg a férfiak 84,25%-a, vagyis az átlagnál több mint 5%, addig a nőknek csupán 77,20%-a, az átlagnál valamivel kevesebben és a férfiaknál több mint 7%-kal kisebb számban végeznek találati halmaz-elemzést. Ennél a kérdésnél is megjelenik több mint 5%-os eltérés azoknak a javára, akik részt vettek, vagy részt vesznek az információs műveltség fejlesztésére irányuló képzésekben. Ám ezeknél jóval nagyobb eltérés tapasztalható a lakóhely szerinti megoszlásban, és azt láthatjuk, hogy ismét a nagyváros elővárosában élők mutatnak az átlagot 10%-kal meghaladó arányt, a nagyvárosokban és a városokban élők teljesítménye ez esetben átlagos, míg a kistérségeken, valamint a tanyán élők nem érik el az átlagot. Arról már több esetben is szót ejtettünk, hogy a tanyán élők kategóriája olyan kis számú, hogy abból nem érdemes általánosítható következtetéseket levonni, ám fel kell figyelniük arra, hogy a községekben, falvakban élők, illetve onnan származók már többedik alkalommal is az átlagnál alacsonyabb szintű eredményeket mutatnak. Továbbá szeretnénk arra is rámutatni, hogy a legmagasabb értéket adó nagyvárosi elővárosban élőkhez képest a kistérségeken lakók közel 15%-os mínuszt mutatnak.

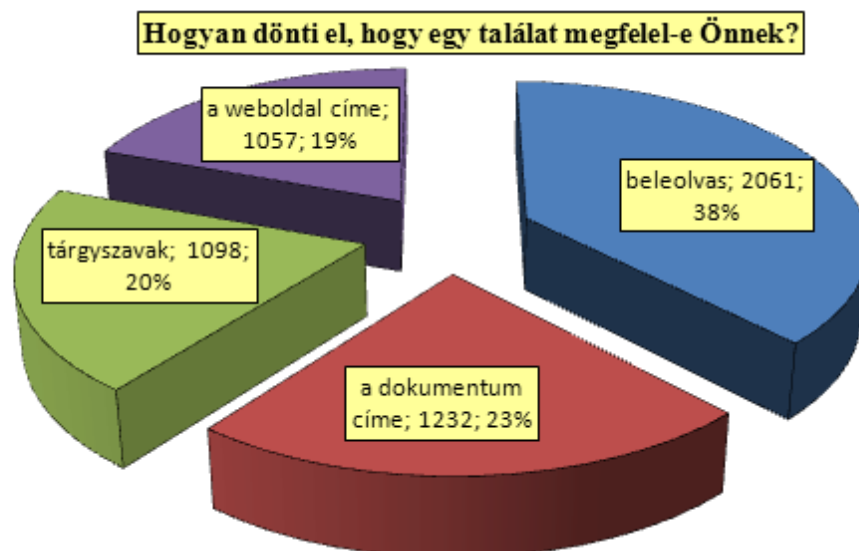

12. diagram

A találati halmaz elemzését végzők aránya a lakóhely típusa szerinti megoszlásban

7.7. Hogyan dönti el, hogy egy találat megfelel-e önnek?

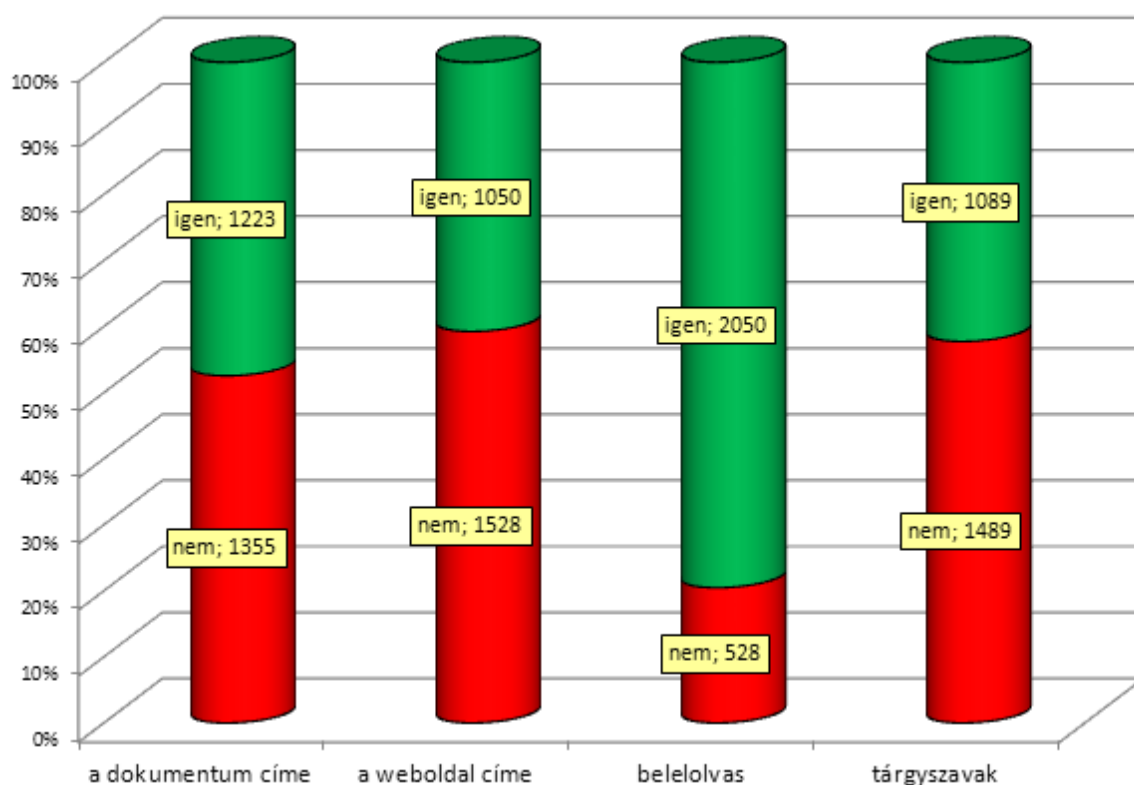
A találati halmaz egyes tételeinek értékelése további és talán az egyik legfontosabb rutin a releváns információkhoz való hozzájutásban és azok felhasználásában. Ennél a kérdésnél is többféle igenlő választ fogadtunk el, így a beérkezett igenlő válaszok csoportosítását 5448 pozitív válasz alapján végeztük el, ami egyben azt is jelenti, hogy a választ adók számát is figyelembe véve (2599 fő) általában többféle szempont, átlagosan valamivel több, mint kettő alkalmazásával történik az egyes tételek megítélése. A legelterjedtebb a beleolvasás, amely messze a legnépszerűbb a választ adók között, a többi három lehetőség, amelyet a következő diagram ábrázol, nagyjából azonos nagyságrendet mutat. Ez az arány azt jelenti, hogy a használók többségét foglalkoztatja ugyan a találati halmaz egyes tételeinek relevanciája, ám bizonytalanok annak módszerében, hogy ezt miként lehet a leghatékonyabban eldönteni. Ugyanakkor fontos hangsúlyoznunk, hogy ez esetben sem tudjuk megmutatni az egyedül üdvözítő módszert, egyszerűen azért, mert ilyen nem létezik. A sokféle információs forrásból származó találatok eredményes megítéléséhez sokféle módszer, illetve azok kombinációja vezet. A beleolvasást mindenképpen hatékonynak tartjuk, de önmagában nem elégségesnek. Lényegében azt tudjuk itt elmondani, hogy egy tétel megítélésében legalább a válaszok között feltüntetett négy lehetőség mindegyikét alkalmazni kellene. Ám egyes sajátos források használatában még más módszerek alkalmazása is szükséges lenne. Ezeket a módszereket részben a közoktatásban kellene elsajátítani, részben pedig – és feltétlenül a már korábbi tudásra építve – a szakmai felkészítést végző oktatások, továbbképzések során a szakmai specifikusságokra összpontosítva, valamint a felsőoktatásban, szintén az előző szempontokat figyelembe véve lenne szükséges tovább építeni.

13. diagram

A találati halmaz egyes tételeinek megítélésében alkalmazott igenlő válaszok aránya az összes válasz alapján

Csupán dilemmaként fogalmazzuk meg az alábbi kérdést: azok, akik bármely általunk nevesített módozatra nemet mondtak, vajon mi alapján használják tovább a mintegy „vakon” nyert információkat? S hogy lássuk, ezek száma és aránya meglepően nagy, az alábbiakban nem csupán az igenlő választ adókat részletezzük, hanem megmutatjuk az igenek és a nemek arányát is. Megdöbbentően nagy azoknak a száma és aránya, akik sem a tárgyszavakat, sem a dokumentumok, illetve a weboldalak címét nem használják az egyes találatok megítélésénél. Ezeknél a kategóriáknál több mint a fele a felmérésben résztvevőknek adott az egyes módszerekre nemleges választ, vagyis több mint minden második weben kereső a legegyszerűbb módszerek használatát is mellőzi. Az egyetlen kategória, ahol ez az arány kedvezőbb, az a beleolvasás, ám ezt a módszert is minden ötödik használónk hanyagolja.

14. diagram

A találati halmaz egyes tételeinek megítélésében alkalmazott módszerek aránya az összes választ adó alapján

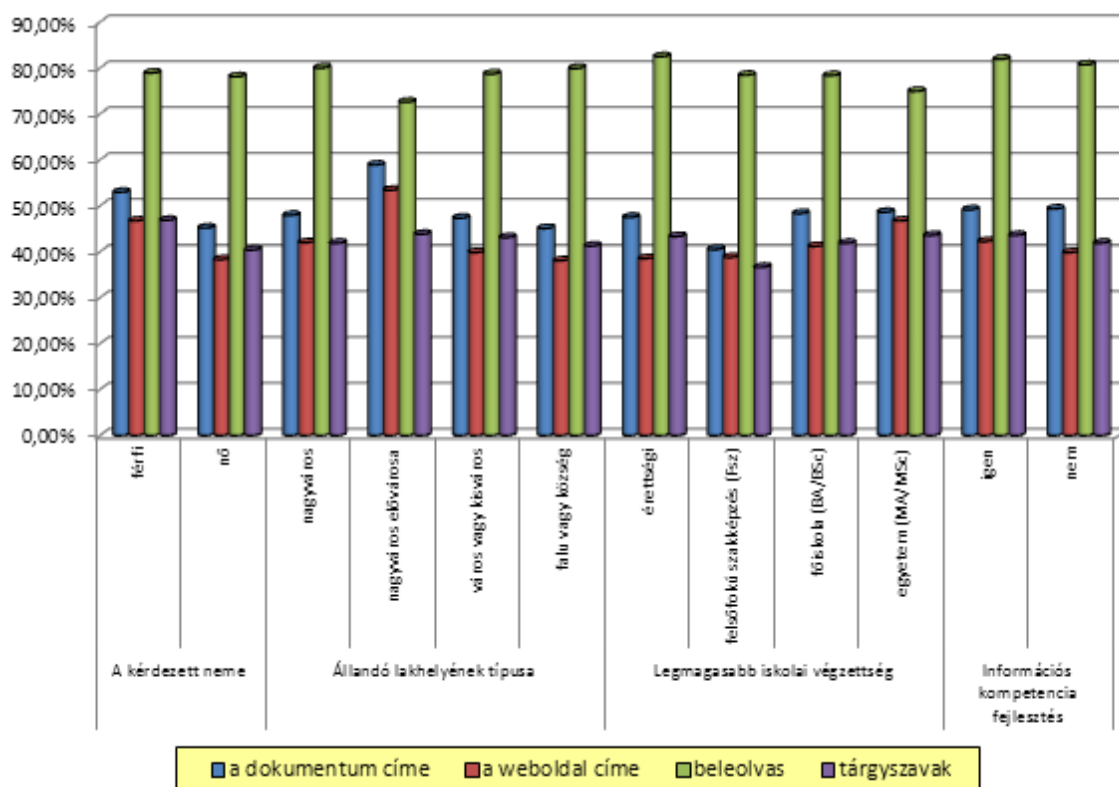
Ennél a kérdésnél is végeztünk komparatív elemzéseket. A válaszlehetőségek sorrendjében, röviden összefoglaljuk azok eredményeit. A dokumentum címének használatában a férfiak javára mutatkozik némi, mintegy 7%-os előny, a lakóhely típusa szerinti csoportosításnál ismét a nagyváros elővárosában élők mutatnak az átlagnál nagyobb értéket (58,90 %), míg a kistelepüléseken lakók az átlagostól mintegy két százalékkal maradnak le, ám itt is figyelemreméltó, hogy a legmagasabb érték és a legkisebb érték között több mint 13%-os az eltérés. Sem az iskolai végzettség, sem a dolgozói, illetve hallgatói státusz mentén nem mutathatók ki lényeges eltérések, és ebben az esetben ugyanezt mondhatjuk el arról a két csoportról is, amelyeket az információs kompetenciák fejlesztése érdekében megtartott, illetve nem megtartott kurzusok nyomán képeztünk.

Összehasonlító elemzésünket a weboldal címe megítélésének részletezőbb bemutatásával folytatjuk. Ebben az esetben sem található említésre méltó különbség a dolgozók és a hallgatók között, és csupán 1-2% a különbség az információs kompetenciákat fejlesztő kurzusokon való részvétel mentén. Ugyanakkor itt is megtalálható a férfiak (46,7 %) és a nők (38,33%) között meglévő és a férfiak javára mutató, nem nagy, mintegy 8 százalékos, de mégis jól érzékelhető eltérés. A lakóhely szerinti rétegződésben átlagosan 40%-os a webcím alapján történő megítélés. Ennél jelentősen több (53,42%) a nagyvárosok elővárosaiban élők ide vonatkozó értéktétele, és az átlagnál valamivel kisebb a kistelepüléseken lakóké. Ugyanakkor ebben az esetben is számottevő a kistelepülések átlagának (38,70%) az elmaradása a legnagyobb értékkel rendelkező nagyváros elővárosa kategóriánál (53,42%). Az iskolázottság szintje nem mutat ilyen markáns különbséget, de az iskolai végzettség szintjének növekedésével egyértelműen emelkedik a webcímek használata az egyes találatok relevanciájának megítélésében. A következő lehetőség, amely a leggyakoribb jelölést kapta, az a beleolvasás. Véleményük szerint ez a módszer az ösztönös, autodidakta módon kialakuló rutinok preferálására való hajlandóságot igazolja. Ez egybeesik azzal az általános véleménnyel, mely szerint a használók

többsége úgy ítéli meg, hogy a megfelelő technikai ismeretek elegendők arra, hogy az interneten jól, esetleg kiválóan elboldoguljon. Különösen a digitális bennszülött generáció hajlamos az ilyen tartalmú kijelentésekre. Am az itt feltett kérdésekre adott válaszok azt mutatják, hogy a technikai ismeretek csupán az egyik komponensét jelenthetik a weben történő boldogulásnak. Az ott megjelenő tartalmak kezelési módszertanának elsajátítása, rutinjainak begyakorlása legalább ilyen fontos összetevője a valódi jártasságnak. A különböző szociológiai alapjellelmzők mentén végzett összehasonlításunk eredményei azt mutatják, hogy ebben az esetben még kevésbé jellemzők az eltérések. Az azonban látható, hogy akik az egyéb kategóriák alkalmazásában az átlagnál magasabb, valamint kiemelkedő értékeket mutattak, azok ennél a kategóriánál a legalacsonyabb részesedéseket érték el. Ilyenek például az egyetemi végzettségűek és a nagyvárosok elővárosaiban élők. Úgy tűnik, hogy az ösztönös és autodidakta módon kialakított rutinok ezeknél a rétegeknél kevésbé jelennek meg; másként fogalmazva, az iskolázottabbak és a mind egzisztenciális, mind anyagi szempontból jobban pozícionáltak inkább birtokában vannak az egyéb metódusoknak is.

A tárgyszavak alapján történő állásfoglalás talán a legkevésbé mellőzhető a négy kategória közül, ám ennek ellenére egyáltalán nem kedvelt kategória. Nem szeretnénk nem létező összefüggéseket kreálni, de ebben az esetben – véleményünk szerint – ismét arról van szó, hogy a tárgyszavak értelmezéséhez felkészültség és nem utolsósorban elgondolkodás, a logikai készségek használata szükséges. Úgy látjuk, hogy ezekkel a feladatokkal nem szeret a webes használó bíbelődni. Ezt igazolja a 7.1. kérdés – amelyben a weben indított keresések helyszíneit mértük fel – nyomán született válaszok hasonló eredménye is. Ennél a kérdésnél is néhány százalékkal nagyobb eredményeket hozott a magasabb iskolázottság, a férfi nemhez való tartozás, a nagyváros elővárosaiban élés, de ezek csupán árnyalatnyi különbségek. Úgy tűnik, hogy a használók a tárgyszavak alapján történő megítélésben nagyon is homogén képet mutatnak: nagyon kis mértékben használják.

Az erre a kérdésre adott válaszok legjellemzőbb komponensei mentén összefoglalva is bemutatjuk a következő diagramon, hogy a releváns tétel kiválasztásában az általunk definiált négy módszerrel az egyes használói csoportok milyen mértékben és milyen arányban élnek. Az ábra terjedelmi korlátjai nem tették lehetővé, hogy valamennyi szociológiai összetevőt szerepeltessük, de a megítélés szempontjainak valamennyi eleme szerepel a diagramon.

15. diagram

A találati halmaz egyes tételeinek megítélésében alkalmazott módszerek aránya az alapvető szociológiai jellemzők viszonylatában (diagramos ábrázolás)

Jóllehet a kimutatáson viszonylag pontosan leolvashatók az arányok, de az adattábla közlését ott mellőzni voltunk kénytelenek, ezért a pontos százalékos arányokat alább, külön táblázatban adjuk meg.

		a dokumentum címe	a weboldal címe	beleolvas	tárgyszavak
A kérdezett neme	férfi	52,99%	46,74%	78,94%	46,88%
	nő	45,22%	38,33%	78,12%	40,39%
Állandó lakhely-ének típusa	nagyváros	47,95%	41,98%	80,03%	41,88%
	nagyváros elővárosa	58,90%	53,42%	72,60%	43,84%
	város vagy kisváros	47,34%	39,85%	78,72%	43,11%
	falu vagy község	45,08%	38,07%	79,92%	41,29%
Legmagasabb iskolai végzettség	érettségi	47,51%	38,54%	82,50%	43,34%
	felsőfokú szakképzés (Fsz)	40,52%	38,79%	78,45%	36,64%
	főiskola (BA/BSc)	48,35%	41,18%	78,37%	41,87%
	egyetem (MA/MSc)	48,63%	46,74%	74,95%	43,58%
Információs kompetencia fejlesztés	igen	49,16%	42,25%	81,94%	43,59%
	nem	49,35%	39,85%	80,72%	41,90%

1. táblázat

A találati halmaz egyes tételeinek megítélésében alkalmazott módszerek aránya az alapvető szociológiai jellemzők viszonylatában (számadatok)

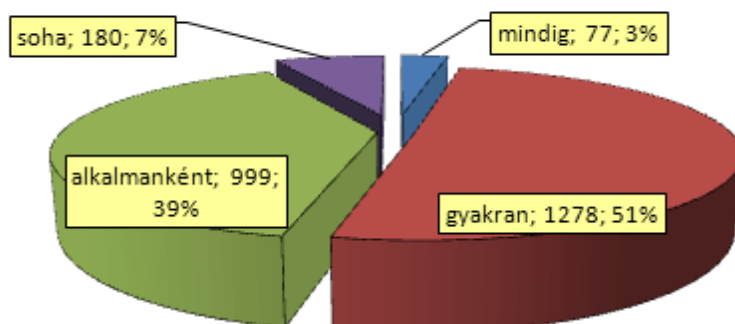

7.8. Megelégszik-e a találati halmaz első oldalán található információkkal?

Igen gyakori tapasztalatunk, hogy a weben történő információkeresés során a használók főként az első oldal találati halmazát, illetve annak egyes tételeit tekintik át és használják. A következő kérdés során arról szerettünk volna meggyőződni, hogy az eddig többnyire a megfigyelésünkön alapuló gyakorlatot módosítja-e felmérésünk eredménye. Előre kell bocsátanunk, hogy ez az általános kép nem változott, a vizsgálati eredmények pedig számszerűen is igazolják eddigi tapasztalatainkat. Erre a kérdésünkre összesen 2534 fő adott választ, értékeléseink ezek alapján készültek. Az adatok és az arányok jól mutatják, hogy mindösszesen 7%-ot tesz ki azoknak az aránya, akik minden esetben továbblépnek a találati halmaz első oldaláról, vagyis akik soha nem elégszenek meg az első oldalon látható tételekkel. Ez az arány megdöbbentően kevés. A másik három kategória aránya, ami együttesen 93%-ot tesz ki, azt mutatja, hogy a weben történő keresés eredményeként megjelenő tételek kezelésében vagy az általános tájékozatlanság, vagy az általános igénytelenség, lustaság jellemzi használóinkat. Feltételezzük azt is, hogy a weben kereső számára teljesen ismeretlenek azok az eljárások, amelyekkel befolyásolni lehet az első oldal találati tételeit. Az alapvető tévedés abban a hibás ismeretben keresendő, amely igaz volt az web hőskorára, vagyis, hogy a leggyakrabban használatos tételek jelennek meg az első oldalon. Ezt a korábban kialakult gyakorlatot azonban nagyon gyorsan felismerték a keresőket fejlesztő cégek, és PageRank néven jól jövedelmező üzletet csináltak abból, hogy a használók legnagyobb figyelme az első oldal találati halmazára helyeződik, és úgymond eladták az első oldalon megjelenő tételeket. Mára már külön üzletágként jelennek meg a PageRank manipulálására alkalmazható leghatékonyabb fejlesztési irányok. Ezért a web hőskorából származó módszer ma már csak igen korlátozottan használható, ám ennek ellenére, amint azt látjuk, a használók domináns többsége megelégszik az első oldal találati halmazával.

Tekintettel arra, hogy az erre a kérdésre adott válaszok teljes vertikumának kifejtése önálló vizsgálatot és önálló fejezetet igényelne, így itt nem áll módunkban az ide vonatkozó tapasztalatainkat teljes mélységében bemutatni, de az alapvető szociológiai faktorok mentén történő összehasonlítást itt is elvégeztük. Tapasztalataink azt mutatják, hogy ebben az esetben csupán kisebb eltérések érzékelhetők a nemek szerinti megoszlásban. Ám úgy tűnik, hogy ez esetben a nők alaposabbak, mint a férfiak. Arányaiban körülbelül fele annyi hölgy, mint férfi válaszolta, hogy mindig megelégszik az első oldal találati halmazával, és valamivel többen vannak azok is, akik soha nem elégszenek meg az első oldalon található tételekkel. A lakóhely szerinti megoszlás lényegében ugyanazt a struktúrát mutatja, amit a többi kérdésnél is tapasztaltunk: a nagyvárosi elővárosban élők valamivel igényesebben használják ezeket a lehetőségeket, mint a többiek, és itt is a kistelepülésen élők mutatják a legalacsonyabb értékeket, de az eltérések az egyes kategóriák között nem jelentősek, 1-2%-ra rúgnak. Az iskolázottság tekintetében is hasonló tendenciák érvényesülnek, mint a korábbi kérdések esetében, de egy szempontot feltétlenül kiemelendőnek tartunk. Azoknak az aránya, akik soha nem elégszenek meg az első oldal találati halmazával, az egyetemet végzettek esetében csaknem két és félszer több (11,40%), mint az érettségizetteknél (4,75%), és az utóbbi kategória alatta marad átlagunknak is (7%). Ennél a kérdésnél sem mutatkozott említendő különbség a dolgozók és a hallgatók között, továbbá abban sem, hogy részt vettek-e az információs műveltség fejlesztésére irányuló kurzusokon. A gyakorlatból ellesett tapasztalatok és az azokat megerősítő felmérési eredményeink együttesen mutatják azt a szélesebb körben is általánosítható tapasztalatot, hogy a weben keresők 93%-a mindig vagy gyakran, továbbá alkalmanként megelégszik a találati halmaz első oldalán látható tételekkel.

Megelégszik-e a keresők első oldalán található információkkal?

16. diagram

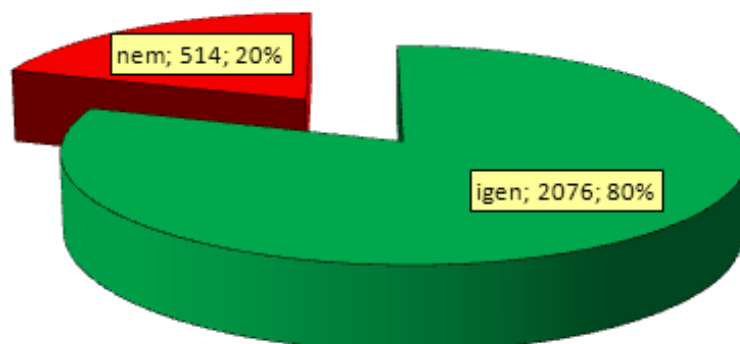
A találati halmaz első oldalán lévő tételek kizárólagos használata gyakoriságának arányai

7.9. – 7.10. Használja-e Ön a Facebookot információszerzés céljából?

Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?

A 7. kérdéscsoporton belül legvégül a legismertebb, leggyakrabban használatos web 2.0, vagyis a közösségi alkalmazások információszerzés céljából történő használatát vizsgáljuk. Ám ebben az esetben nem csupán a használat mennyiségére, hanem az azokkal kapcsolatos bizalmi tényezőkre is rákérdeztünk. Így valamennyi alfejezetben elemezzük majd a használati mutatókat, arányokat és mellettük bemutatjuk azt is, hogy az egyes közösségi alkalmazások mennyiben bírják a használók bizalmát akkor, amikor kifejezetten az információszerzés a cél. Az utóbbi évek legnépszerűbb web 2.0 alkalmazása idehaza a Facebook, amint azt saját felmérésünk 6. kérdéscsoportjában is láthattuk, ezért elsőként ennek használatát kérdeztük. Amint azt a diagram is mutatja, az alkalmazás igen népszerű, a felmérésben résztvevők (2590 fő) 80 százaléka használója a Facebooknak, vagyis csupán minden ötödik személy nem részesese ennek a közösségi fórumnak. A Facebookot nem a klasszikus értelemben vett információszerzésre fejlesztették ki, nem is ez a funkciója, sőt, mondhatni ez a gyengéje, ám ennek ellenére kétségkívül lehet az egyes profilok és különösen a szakmai csoportok révén hagyományos információszerzésre is használni. A nem hagyományos módon történő információszerzésben az az előnye, hogy egyidejűleg sok embert, gyakran azonos érdeklődésűeket lehet közvetlen módon, címzetten és nagyon egyszerűen elérni, megszólítani, így inkább az interperszonális kommunikáció, információcsere eszközeként funkcionál. A kifejlesztett chat- és Skype-alkalmazások révén pedig lehetőség van egyidejűleg akár több kapcsolatot is működtetni, fórumozni.

Használja-e Ön a Facebookot információszerzés céljából?

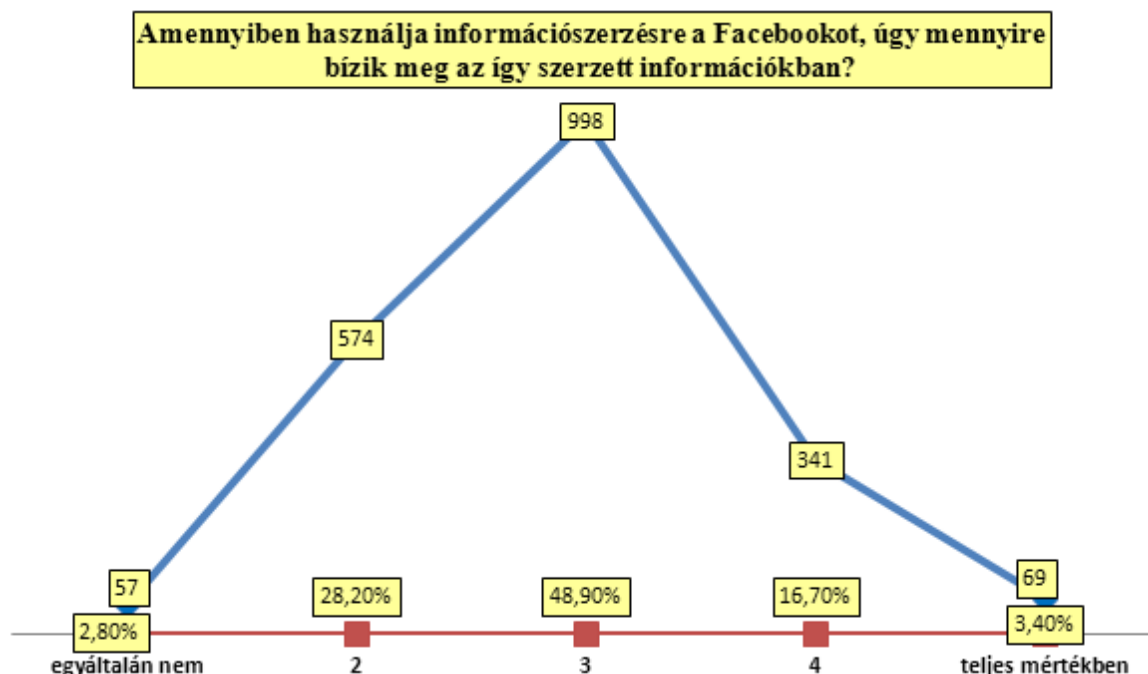

17. diagram

A Facebook használati aránya információszerzés céljából

Amennyiben a szociológiai alapvető tényezők mentén összehasonlításokat végzünk, úgy azt tapasztaljuk, hogy a nők valamivel nagyobb arányban (81,33%) használják a Facebookot információszerzés céljából, mint a férfiak (77,93%). Ugyanakkor az állandó lakhely szerinti különbség nem számottevő, minden kategória az átlagos 80% körül mozog. Ám az iskolázottság tekintetében már vannak említésre méltó különbségek: minél magasabb az iskolai végzettség, annál kevésbé használják ezt a közösségi fórumot információgyűjtésre. Az érettségizetteknél ez az arány 85,47%-ot mutat, a főiskolai szintű végzettséggel rendelkezők esetében 78,2%, míg az egyetemi végzettségűek között csupán 69,68% az arány. A két szélső érték között valamivel több, mint 15% az eltérés. Ez a jelenség összefügg azzal, hogy az egyetemet végzettek inkább más forrásokat részesítenek előnyben, míg az érettségizetteknél egyéb források használata kevésbé lesz jellemző. A dolgozók (75,40%) és a hallgatók (83,76%) viszonylatában pedig mintegy 8%-nyi eltérés tapasztalható a hallgatók javára, ami feltehetőleg összefügg a hallgatói korosztályból és a hallgatói létből, életformából adódó nagyobb aktivitással.

A megbízhatóság szempontjából a Facebook révén szerzett információkat a használók közepesnek minősítették, egészen pontosan e fórumok minősítési átlaga 2,9-es értéket mutat, ám szeretnénk megjegyezni, hogy erre a kérdésünkre csupán 2039 fő válaszolt, 560 fő (27,46%) nem minősítette ezt a közösségi fórumot, mivel a korábbi kérdés alapján a többségük (514 fő) nem használja ebből a célból. Az valamelyest megnyugtató, de nem elégséges, hogy a különböző információs források megbízhatóságában – amint majd azt a későbbiekben is látjuk – differenciálnak a felhasználók. Ehhez szinte kizárólag saját tapasztalataik állnak rendelkezésre, mivel tudomásunk szerint az egyes információs források megbízhatóságára vonatkozóan nem nagyon állnak rendelkezésünkre minősítő adatok. Történelmi tapasztalatokról pedig ebben az esetben nem beszélhetünk. Sajátos és a releváns tudás hiányának ellentmondását véljük abban felfedezni, hogy míg a Facebookot mint információs forrást csupán alig közepes megbízhatóságúnak tartják a felhasználók, addig az a leggyakrabban használatos (80%) információs források közé tartozik.

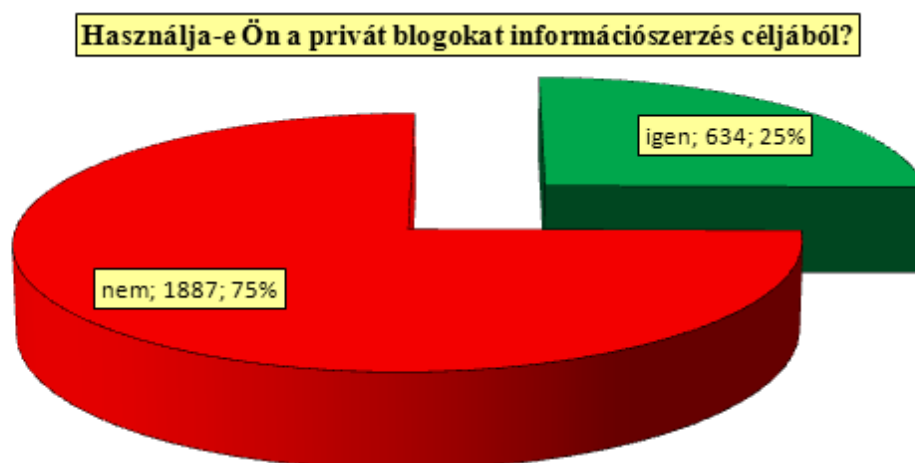

18. diagram

A Facebook révén szerzett információk megbízhatóságának minősítési adatai és arányai

7.11. – 7.12. Használja-e Ön a privát blogokat információszerzés céljából?
Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?

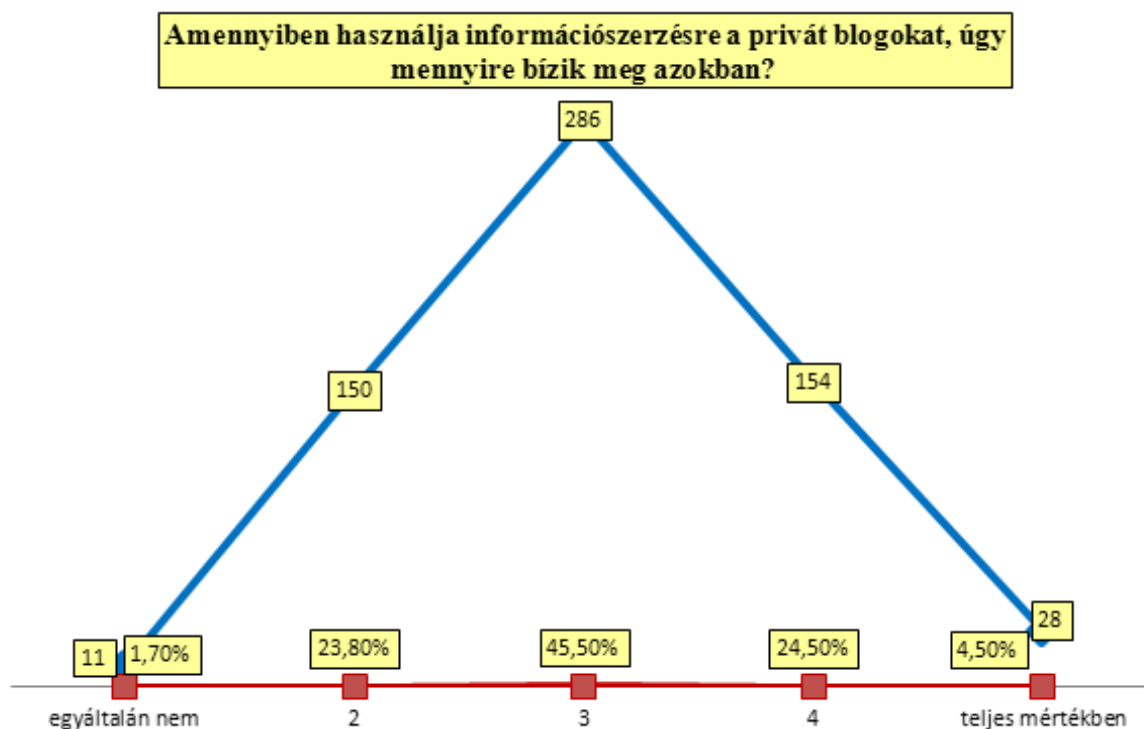
Napjainkra a blogok hihetetlen sokfélesége áll rendelkezésünkre; megtalálható közöttük a komoly szakmai, tudományos színvonalúak és a szórakoztató műfajok is, esetenként pedig az álnevek, az anonimitás mögött megbúvó szélhámosságokkal is találkozhatunk. Maguk a blogok inkább az önkifejezés, mint a hagyományos információkeresés eszközei, de kétségkívül alkalmasak mind a hagyományos, mind pedig az új típusú információkeresésre. Az általános keresők is pásztázzák ezeket, így nem csoda, hogy a találati halmazaink között rendre feltűnnek a magán jellegű blogok is. Felmérésünk alapján az információkeresés során nem a kedvelt típusúak közé tartozik. Amint azt a diagram is mutatja, mindösszesen 25%-ot tesz ki azoknak az aránya, akik használják a privát blogokat, vagyis minden negyedik ember. A társadalmi tagolódás mentén történő összehasonlításokban említésre méltó különbség található az iskolázottsági szint szerint. Míg az érettségivel rendelkezőknek csupán 20,88%-a, addig az egyetemet végzetteknek több mint 33%-a használja a magán blogokat információszerzés céljára. A többi szempont vizsgálata alapján a használati arányok között egy-két százalékos eltérés tapasztalható, ezek nem szignifikáns különbségek.

19. diagram

A privát blogok használati aránya információszerzés céljából

A magán jellegű blogok megbízhatóságát is közepesre értékelték azok, akik használják információszerzés céljából, a pontos átlagérték valamivel, de nem számottevően magasabb, mint a Facebook esetében: pontosan 3,06. Érdekes látni, hogy a magán jellegű blogok bizalmi faktórának megítélését ábrázoló, következő diagram milyen szabályos háromszöget rajzol, ezzel vizualitásában is erősíti a közepes minősítést. Erre a kérdésre 629 fő válaszolt. A két kategória összehasonlításában érdemesnek tartjuk megjegyezni, hogy sajátos képet mutat a kétféle alkalmazás megítélése. A Facebookot nagyságrendileg többen használják, miközben a megbízhatóság szempontjából ugyanolyan megítélés alá esik, mint a privát blog. Érdemes lenne egyszer majd megvizsgálni ennek az okát. Vajon mi szól a gyakoribb használat mellett a Facebooknál, és mi szól a ritkább használat mellett a magán jellegű blogok esetében? Megfelelő vizsgálatok nélkül csupán feltételezni tudjuk, hogy az ismertség, illetve az, hogy a Facebookot a felmérésben résztvevők igen jelentős többsége más célra is használja, míg a blogok írása, gondozása közel sem ilyen mértékben terjedt el a lakosság körében, mint a Facebook, ezért az utóbbi esetében kevésbé ismert és még kevésbé használatos alkalmazásról van szó.

20. diagram

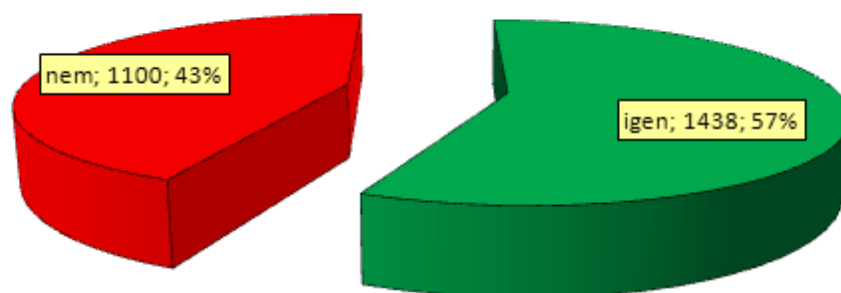
A privát blogok révén szerzett információk megbízhatóságának minősítési adatai és arányai

7.13. – 7.14. *Használja-e Ön a szakmai blogokat információszerezés céljából?*

Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?

A blog egy másik, elsősorban tartalma alapján megkülönböztetett és az információszerezésben feltétlenül kiemelt fontosságú típusa a szakmai blogok csoportja. Amint majd látjuk, ennek a típusnak mind a használati népszerűsége, mind pedig a megbízhatóság szempontjából történő megítélése lényegesen pozitívabb képet mutat, mint azt a magán blogok esetében tapasztaltuk: az átlagos érték ez esetben 3,9. Amennyiben azt a Facebookhoz mérjük, úgy egy egészszel, a magán blogokhoz viszonyítottan pedig csaknem egy egész osztályzattal jobb értéket mutat. Az erre a kérdésre válaszolók (2538 fő) valamivel több, mint fele igenlő és valamivel kevesebb, mint fele nemleges választ adott használatukra. A kétféle blog használati adatai tehát jelentősen eltérnek egymástól a szakmai blogok javára, ennek okait vizsgálatunkban nem kerestük, de talán nem állunk messze az igazságtól, ha azt állítjuk, hogy egyszerűen a saját tapasztalatokban és a megnevezésben kell az okokat keresni. Nem állíthatjuk és a gyakorlat sem ezt igazolja ugyanis, hogy a szakmai blogok egyértelműen megbízhatóbbak lennének, mint ahogyan az ellenkezőjét sem. Tudomásunk szerint ennél a típusnál ugyanúgy, mint a Facebook tartalmak esetében, nem állnak rendelkezésünkre minősítési adatok. A társadalmi státuszok mentén történő összehasonlításban, ebben az esetben is az iskolázottság mentén lehet érdemleges eltéréseket kimutatni. Míg az érettségizetteknek csupán 52,23%-a, addig az egyetemet végzetteknek ennél tíz százalékkal nagyobb aránya, 63,30%-a használ információszerezés céljából szakmai blogokat. A többi kategóriában minimális eltérések tapasztalhatók.

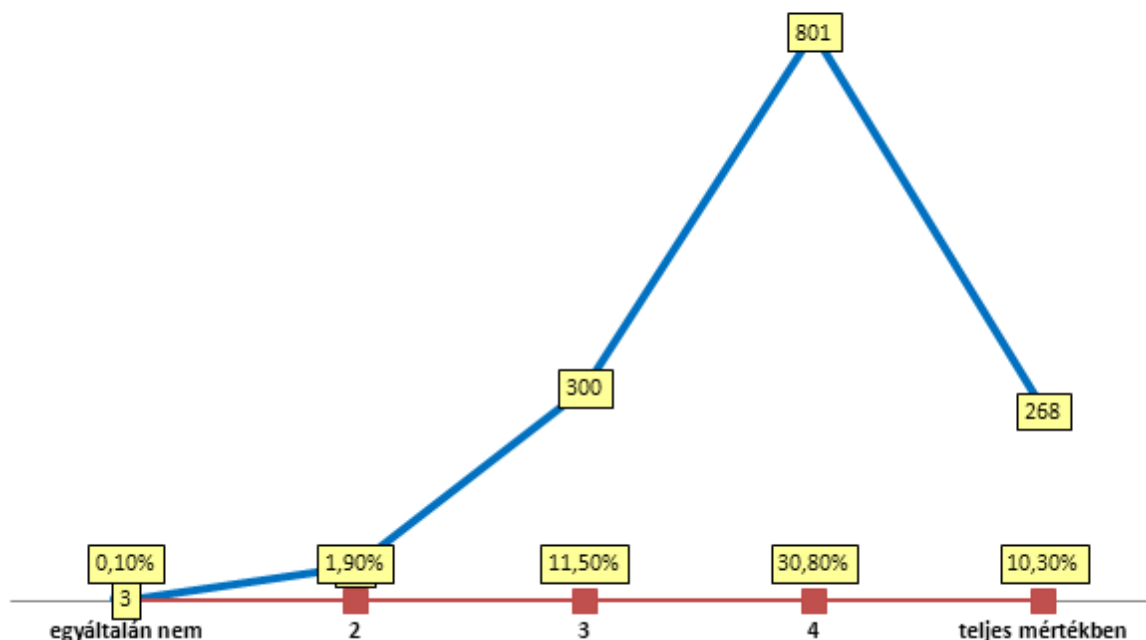
Használja-e Ön a szakmai blogokat információszerzés céljából?

21. diagram

A szakmai blogok használati aránya információszerzés céljából

Amennyiben használja információszerzésre a szakmai blogokat, úgy mennyire bízik meg azokban?

22. diagram

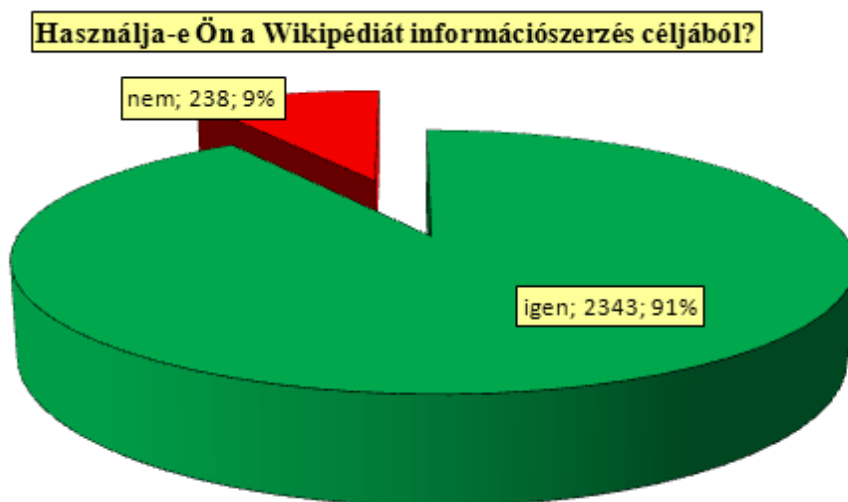
A szakmai blogok révén szerzett információk megbízhatóságának minősítési adatai és arányai

7.15. – 7.16. Használja-e Ön a Wikipédiát információszerzés céljából?

Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?

Ennek a fejezetnek egy korábbi részében (7.6.) részletesebben is foglalkoztunk a wiki-források jelenségeivel, világméretű térhódításával, sokféleségével, ezért itt most ezekre nem szándékozunk kitérni. Ugyanakkor emlékeztetni szeretnénk az ottani állításunkra, melyben az alábbiakat rögzítettük: ma már nem az a kérdés, hogy a többség használja-e a wiki-forrásokat, hanem az, hogy bevallja-e vagy sem, tudja-e azokat okosan használni vagy nem. Ezt az állításunkat igazolják a felmérés eredményei is. Jóllehet vizsgálatunkban nem a teljes wiki-forrás

rendszerre kérdeztünk rá, hanem kifejezetten annak egyik műfajára, a Wikipédiára, ám a válaszok egyértelműen igazolják, hogy valóban rendkívül népszerű információs forrásról van szó. A kérdésre válaszolók (2581 fő) 91 százaléka, tehát a domináns többség használója a közösségi szerkesztésű lexikonnak. Ezzel az aránnyal az általunk felsorolt web 2.0 alkalmazások közül a legnépszerűbb információs forrásként funkcionál, mintegy tíz százalékkal megelőzve a Facebookot, és messze meghaladva a többi kategóriát. A társadalmi státuszok mentén történő összehasonlítás terén a többi kategóriához viszonyítottn itt is a legegységesebb a kép: az egyes csoportok között alig észlelhetők különbségek, vagyis minden általunk vizsgált réteg átlagos Wikipédia használatot mutat.

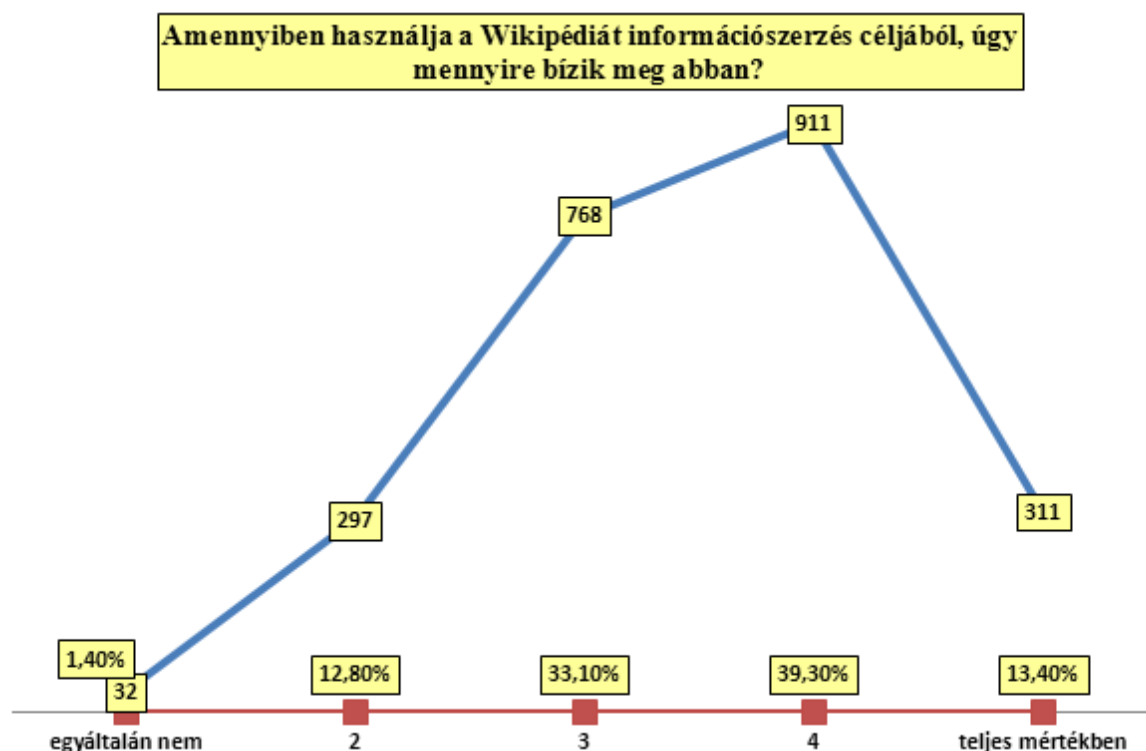

23. diagram

A Wikipédia használati aránya információszerzés céljából

Azok közül, akik használják a Wikipédiát (2343 fő), 2319 fő, vagyis nagy többség vállalkozott a megbízhatóság szempontjából történő minősítésre is. Amint azt a következő diagram is mutatja, a megbízhatóság szempontjából a jobbak közé sorolták a Wikipédiát, átlagos minősítési értéke 3,51. Ezzel mind a Facebooknál, mind pedig a privát blognál magasabb megbízhatóságot kapott, de nem érte el a szakmai blogok megítélésének szintjét. A rendelkezésünkre álló adatok alapján ez esetben is elvégeztük az összehasonlítást a különböző társadalmi rétegzódések mentén. Ezek az eredmények azt mutatják, hogy függetlenül a nemi hovatartozástól, az iskolázottság szintjétől, a lakóhely típusától, a dolgozói, illetve a hallgatói státusztól nincs lényeges eltérés a Wikipédia megítélésében. A vizsgálati adatok alapján szerkesztett diagramokon a megbízhatósági faktorokat ábrázoló vonalak egymással párhuzamosan futnak, nem térnek el egymástól.

24. diagram

A Wikipédia révén szerzett információk megbízhatóságának minősítési adatai és arányai

A wikik megbízhatóságának kérdéseiről ejtettünk már szót, de a korábbiakat érdemesnek tartjuk ennél a résznél egy kicsit kibővíteni, árnyalni. A Wikipédia szócikkeinek megbízhatóságát az elmúlt években több alkalommal is vizsgálták, ezekben az összehasonlításokban általában a Britannica Encyclopædia képezte a másik pólust, de elkészült a német kiadású, megjelenése óta már többször a világ legjobb lexikonának minősített Brockhaus Enzyklopädie hasonló szempontú vizsgálata is. Az összevetések eredményei többnyire a két véglet között ingadoznak. Egyesek szerint a közösségi szerkesztésű lexikon éppen olyan jó minőségű, mint a hagyományos szerkesztésű, ám más eredmények pedig azt mutatták ki, hogy a Wikipédia szócikkei egyáltalán nem pontosak és nem megbízhatóak. Az első ilyen nagy komparatív elemzési eredmény az egyik legtekintélyesebb tudományos folyóiratban, a Nature 2005. decemberi számában jelent meg,¹⁰ és meglehetősen nagy port kavart, nem csupán a kiadói, hanem a tudományos szférában is. A vizsgálat, amelyben a Nature-beli írás készült – ötven szócikk tartalmi hitelességét hasonlította össze – azt mutatta ki, hogy alig van eltérés a Britannica és az angol nyelvű Wikipédia szócikkeinek megbízhatósága között. A Brockhaus hasonló módszerű összehasonlításáról 2007-ben jelent meg a Stern magazinban egy írás,¹¹ amely azután több helyen is hivatkozási alapot képezett. A vizsgálat szempontjait a pontosság, a teljesség, az aktualitás és a világos, érthető fogalmazás adta. A különböző szempontoknak a kétféle referenz mű más és más szinten felelt meg, de összességében egyáltalán nem szerepelt rosszul a német Wikipédia. A pontosságot mérő 1-6 skálán, ahol az 1-es érték a legjobb és a 6-os érték a leggyengébb, a német Wikipédia 1,6 értéket kapott, míg a Brockhaus 2,3-at. Ugyanakkor a Wikipédia a tartalmi lefedettségben jobb eredményt, nagyobb naprakésztséget és nagyobb teljességet mutatott a hagyományos lexikonnál, ám ezzel szemben a Brockhaus az érthetőség, a világos fogalmazás, továbbá a tömörség tekintetében vitte el a pálmát.

¹⁰ Giles, Jim: Internet encyclopaedias go head to head. In: Nature, 2005. december 15. p. 900-901.

¹¹ Wikipedia schlägt Brockhaus. In: Stern online, 2007. 12. 05. <http://stern.de/digital/online/stern-test-wikipedia-schlaegt-brockhaus-3221896.html> (2015. 08. 15.)

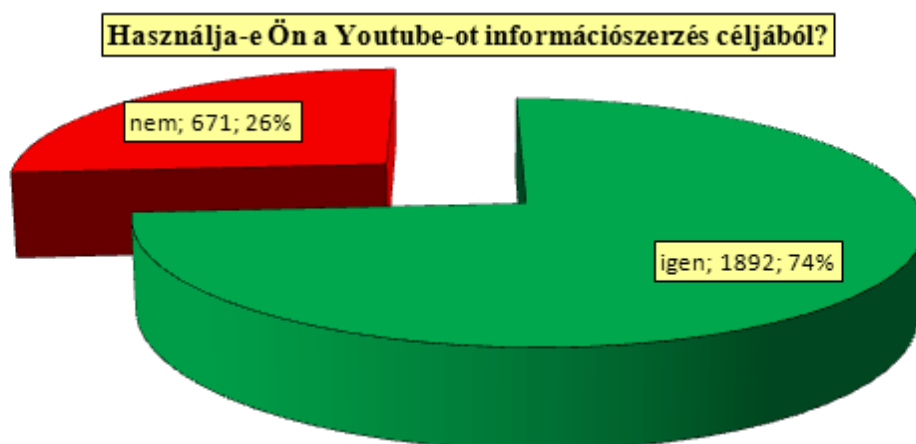

A közelmúltban a Forbes-ban, a szintén nagy presztízsű magazinban jelent meg összehasonlító elemzés, amely azonban a szócikkek objektivitása, tárgyilagossága mentén vette górcső alá a két lexikonnak a demokráciával kapcsolatos ötszáz legfontosabb szócikkét.¹² A vizsgálat eredményeként a kutatók megállapították, hogy a Wikipédiában meglehetősen magas értéket mutat a szócikkek elfogultsága, 73%-os, míg a Britannica esetében ennek kevesebb, mint fele értéket, 34%-ot mutattak ki. Az elfogultság irányát is meghatározták: a Wikipédiánál sokkal nagyobb arányban mutatható ki a baloldali értékrend melletti elfogultság, mint a Britannica esetében. A másik megállapítás szerint a Wikipédiában nagyon egyenetlen a különböző tartalmak megjelenése, egyes témák magasan, míg mások rendkívül alacsonyan reprezentáltak. A szerző végső konklúziója, hogy az információk kezelésében mindkét műfajnak megvan a maga létjogosultsága, és nem az egyik vagy a másik mellett történő állásfoglalás a helyes, hanem a műfaji sajátosságok, eltérő szemléletmódok miatt egyidejűleg mindkét, a hagyományos szerkesztésű és a közösségi szerkesztésű lexikon használata javasolt.

7.17. – 7.18. *Használja-e Ön a Youtube-ot információszerzés céljából?*

Amennyiben igen, úgy mennyire bízik meg az így nyert információkban?

A web 2.0 alkalmazások közül utolsóként a videómegosztás lehetőségét biztosító Youtube használati gyakoriságát és megbízhatóságát kérdeztük. Az első kérdésünkre 2563 fő válaszolt, akik közül 74 százalék jelölte a Youtube-ot mint információs forrást. Ez azt jelenti, hogy a válaszolók közül csak minden negyedik nem él ezzel a lehetőséggel. Ezzel ez a forrás a Wikipédia (91%) és a Facebook (80%) után a harmadik legnépszerűbb használatot mutatja. Amennyiben a társadalmi strukturálódás megszokott kategóriái mentén végzünk összehasonlításokat, úgy azt látjuk, hogy ebben az esetben sem mutathatók ki szignifikáns különbségek, az információszerzés céljából történő Youtube-használat minden csoport esetében az átlag körül mozog.

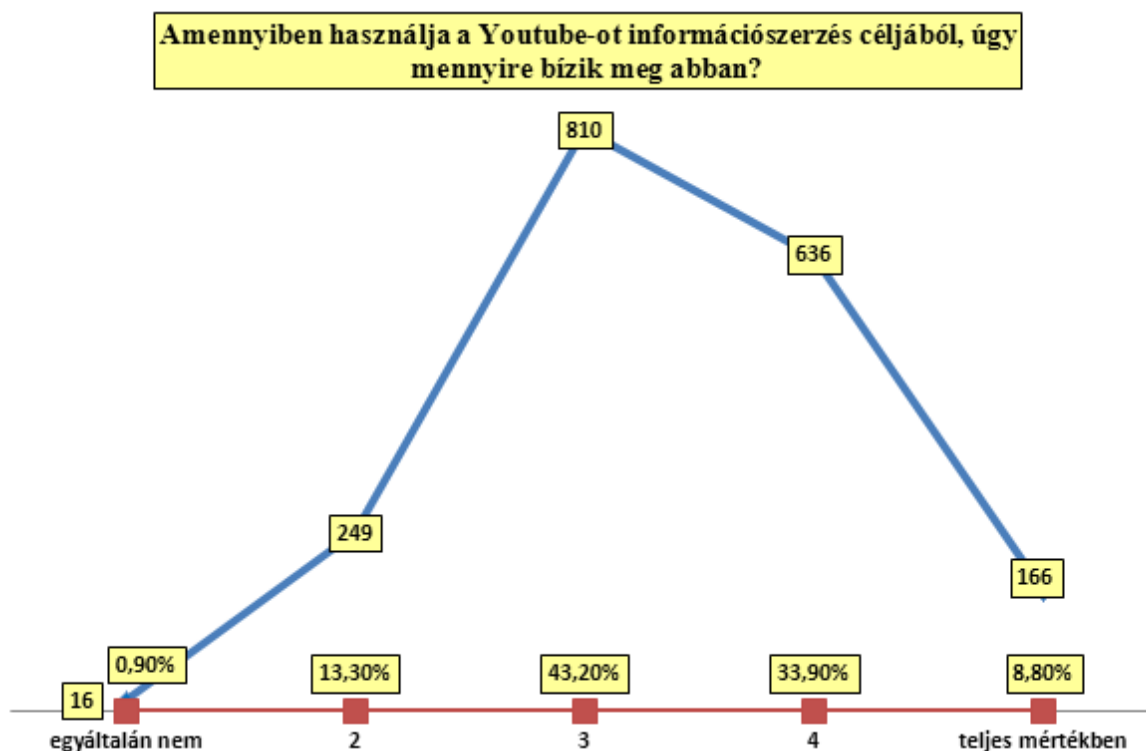
25. diagram

A Youtube használati aránya információszerzés céljából

A megbízhatóság tekintetében az 1877 nyilatkozótól a videómegosztó alkalmazás közepes minősítést (3,37) kapott. Az összehasonlításokat ebben az esetben is a már korábban megszokott szempontok mentén végeztük el: nemek szerinti megoszlás, lakóhely típusa, iskolázottság, dolgozói, illetve hallgatói státusz. Csakúgy, mint a Wikipédia megbízhatóságának hason-

¹² Blanding, Michael: Wikipedia or Encyclopædia Britannica : Which has more Bias? In: Forbes, 2015. 01. 20. <http://forbes.com/sites/hbsworkingknowledge/2015/01/20/wikipedia-or-encyclopaedia-britannica-which-has-more-bias/> (2015. 08. 11.)

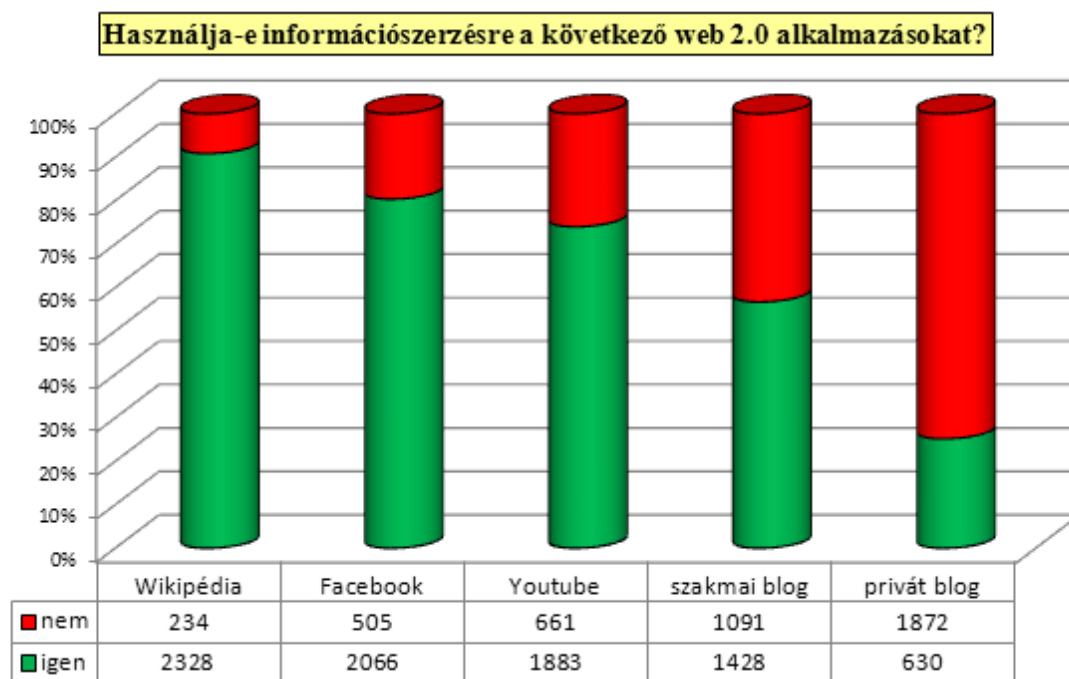
ló szempontú elemzésénél, itt sem találtunk érdemleges, említésre méltó eltéréseket. A Youtube megbízhatósági faktorának közepes minősítése meglepő volt számunkra. Tekintettel arra, hogy itt képi megjelenítésről van szó, előzetesen azt feltételeztük, hogy jobb eredményt ér majd el, hiszen a vizuális élmény általában nagyobb hitelt, nagyobb bizalmat kap az általános megítélésben, mert – úgymond – a saját szemünkkel látjuk a jelenséget. Úgy tűnik, ebben az esetben ez a beidegződés nem működik.

26. diagram
A Youtube révén szerzett információk megbízhatóságának minősítési adatai és arányai

A közösségi alkalmazások információforrásokként történő használatának végén érdemesnek tartottuk az egyes lehetőségek egymással történő összehasonlítását is elvégezni. Ezt két szempont szerint tettük meg: az egyik a használat népszerűsége, a másik pedig az adott alkalmazást használók véleménye az információs forrás hitelességéről.

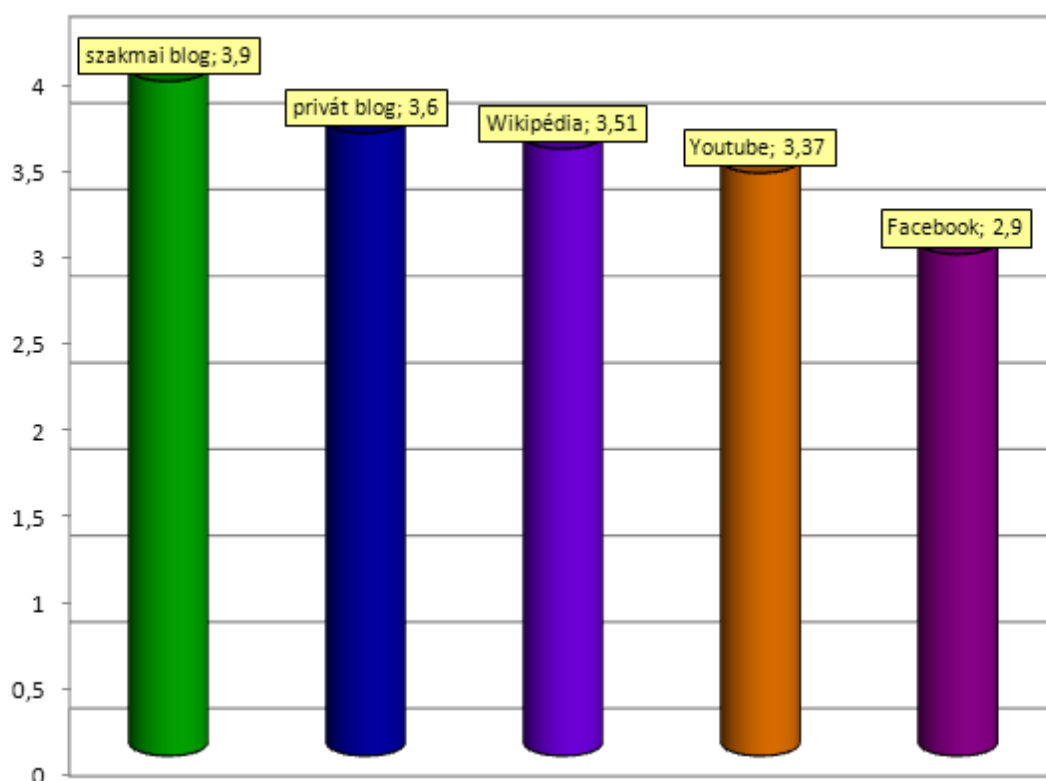
Elsőként az alkalmazások használati népszerűségével foglalkozunk. A következő diagram pontosan mutatja, hogy a web 2.0 alkalmazások használati gyakorisága igen nagy szóródást mutat. A legnépszerűbb a Wikipédia használata, amely minden tizedik embert kivéve, igen gyakori, ám ezzel szemben a legkevésbé népszerű privát blognál csak minden negyedik ember alkalmazásáról beszélhetünk. A Wikipédiát követi a Facebook, amelyet minden tíz emberből nyolc használ, míg a Youtube esetében ez az arány 7,5. A kétféle blog közül a szakmai jellegű blogok a népszerűbbek, több mint fele a használóknak alkalmazza ezt az információs forrást.

27. diagram

*A web 2.0 alkalmazások információs forrásként
történő használatának sorrendje és arányai*

Az összehasonlításokat a megbízhatóság megítélése mentén folytatjuk. A következő diagram azt mutatja meg, hogy az egyes közösségi alkalmazásokat a használók véleménye alapján milyen megbízhatóság jellemzi. Mind az öt közösségi alkalmazás megbízhatóságának megítélése a közepes (3) és a jó (4) érték között mozog. Ám az egyes alkalmazások között vannak említésre méltó különbségek. Míg két alkalmazás, a Facebook, a Youtube megbízhatósága a közepes (3) érték felé hajlik, addig a Wikipédia, továbbá a kétféle blog, a privát és a szakmai, inkább a jó (4) minősítést mutatja.

28. diagram

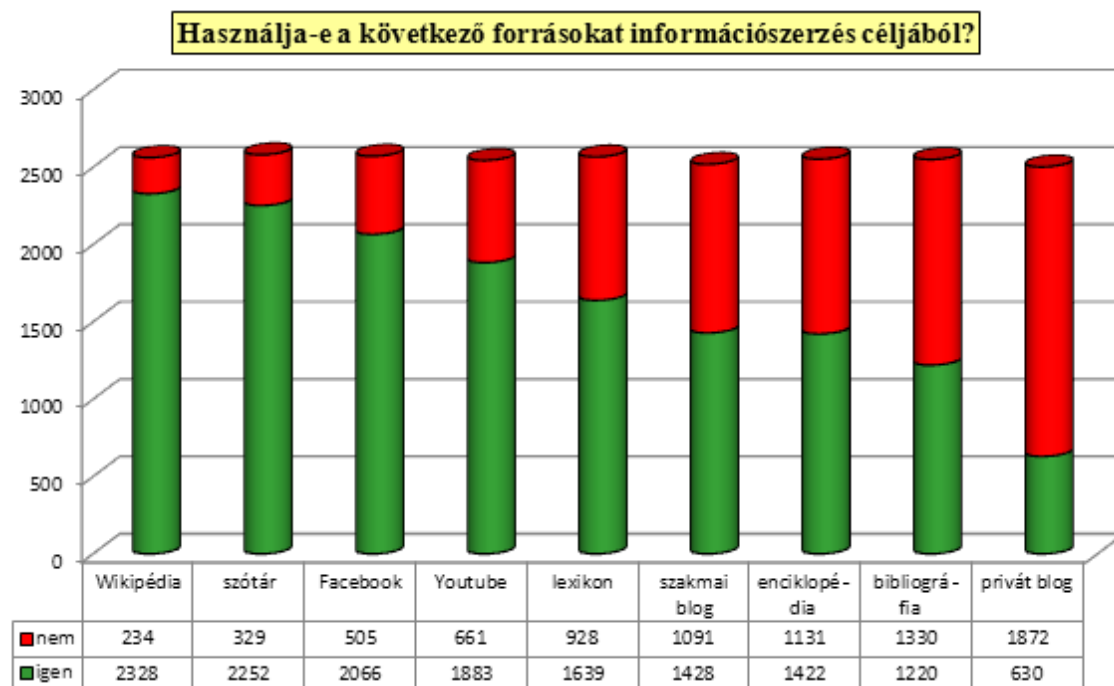
A web 2.0 alkalmazások információs forrásként történő használata megbízhatóságának értékei

Sajátos képletet, meglehetősen ellentmondást mutat a használati népszerűség és a megbízhatóság értékeinek összevetése. A megbízhatóság szempontjából a három legalacsonyabban értékelt forrás használata a leggyakoribb, méghozzá nagyon nagy arányban. A két legmagasabb megbízhatóságúnak értékelt blog – nagyságrendi eltéréssel – a legalacsonyabb használati gyakoriságot mutatja. Ennek okára kutatásunk nem tért ki, és egyéb releváns vizsgálatok hiányában csupán az okok lehetséges módjainak felvázolására vállalkozhattunk. Az öt web 2.0 alkalmazás technikai elérhetősége, használata nem tér el egymástól, így ebben nem kereshetjük az okokat. Másfelé kell tapogatódnunk! Mindenekelőtt az igen kedvelt – felmérésünkben a keresés indításában 92 százalékos részesedést mutató – általános keresők találati halmazában, illetve a találati tételek rangsorában. Az ötféle alkalmazás más és más hangsúllyal jelenik meg az általános keresőknél. Bizton állíthatjuk: a Wikipédia használati népszerűségét – szerény megbízhatósági értéke ellenére – nagymértékben befolyásolja, hogy az általános keresők találati halmazában igen előkelő helyen jelennek meg, többnyire az első találatok között, de mindenképpen az első oldalon olvashatók szócikkei, illetve az azokra történő utalások. Hasonlóan a Wikipédiához, a Youtube használati népszerűségének viszonylag magas értékei is ide vezethetők vissza. A Facebook esetében – véleményünk szerint – már másban keresendő a népszerűség oka. Amint azt már korábban említettük, a Facebook keresési lehetőségei – az utóbbi évek intenzív fejlesztési tendenciái mellett is, mint például a 2013-ban bemutatkozó Graf Search – meglehetősen korlátozottak, és az általános keresők találati halmazában ezek a profilok általában nem a használók által preferált helyeken érhetők el. A szerény megbízhatósági eredmények mellett – a Facebook kapta a legalacsonyabb minősítést (2,9) – ez a közösségi alkalmazás információszerzésre történő használati népszerűsége annak sajátos, többcsatornás kommunikációs lehetőségei mentén írható le. A közvetlen kérdésfeltevési lehetőségek az ismerősök között, a szakmai és egyéb Facebook csoportok tagjainak közvetlen megszólítási lehetőségei, a chat- és a Skype-opciók, továbbá magának az alkalmazásnak az igen nagy-

mértékű elterjedtsége, ismertsége és bizonyára még számos más tényező emeli a második helyre. A kétféle blog a legmegbízhatóbb minősítés ellenére is csak kis népszerűségnek örvend a használók körében. Véleményünk szerint ez magának a műfajnak a kevésbé ismertségére, továbbá az általános keresők által történő esetleges megtalálására, illetve az alacsony presztízsű besorolásokra vezethető vissza. Amennyiben elfogadjuk, hogy az általános keresők találati halmazának rangsorában a rá való hivatkozások és a rá való kattintások meghatározók, úgy prognosztizálható a fenti rangsor további erősödése, bebetonozódása. Vagyis a Máté-effektusként ismert jelenség továbbra is a webes információkeresés és a weben lévő információs források használatának legmeghatározóbb tényezője lesz.

A használati gyakoriság és a megbízhatóság közötti ellentmondás ugyanakkor rámutat arra is, hogy a felhasználók nagyon csetlő-botló módon tudnak keresni a neten. Jószerivel az általános keresők, közülük is kiemelkedően a Google által kínált lehetőségekkel élnek, és amint arra már korábban is rámutattunk, a Google által kínált lehetőségek közül döntően a legegyszerűbb keresési metódust alkalmazzák: egyszóes keresés, az operátorok mellőzése, a keresés pontosítására alkalmazható opciók figyelmen kívül hagyása stb. Ez az elemzés megerősíti azt a korábbi állításunkat, hogy a találati halmazok kezelésében is a használók többségére az igen alacsony tudatosság jellemző: sem a találati halmaz válogatásban, sem a találati halmazok vagy egyes tételek értékelésében, sem pedig azok relevanciájának megítélésében lényegében nincsenek valós ismereteik. Az ide vonatkozó tudás, rutinok hiányára vezethetők vissza a gyakorlatban lefolytatott információkeresés eredményeivel, a források megítélésével és a használat gyakoriságával kapcsolatos anomáliák.

Tekintettel arra, hogy a 8. kérdéscsoportban a fentiekhez hasonló tartalmú vizsgálatokat végeztünk az információszerzés hagyományos forrásairól, vagyis a kézikönyvek, segédkönyvek kategóriájában, fontosnak tartottuk, hogy – felhasználva az ottani adatokat – összehasonlítást tegyünk a web 2.0 alkalmazások, valamint a hagyományos, úgynevezett referenz művek használati gyakorisága és megbízhatóságuk megítélése szempontjából. Az összevetést a használat gyakoriságának ábrázolásával és analízisével kezdjük. Amint azt a következő diagram és az ott közölt adattábla mutatja, a használat gyakorisága szempontjából meglehetősen vegyes képről számolhatunk be. A hagyományos információs forrásokat négy (lexikon, enciklopédia, szótár, bibliográfia), míg a web 2.0 alkalmazásokat öt kategória képviselte, azok, amelyekről fentebb is szó volt. A kilenc lehetőség között ugyan a Wikipédia, vagyis egy web 2.0 alkalmazás áll az élen, de nagyon kevés igenlő válasszal a sor végén is hasonló típusú forrással találkozhatunk. A hagyományos referenz művek közül a szótárak értek el a Wikipédiához hasonló népszerűséget. Majd ismét két web 2.0-ás alkalmazás következik, amelyeket ismét hagyományos információs forrás, a lexikon követ. A középső helyen elhelyezkedő lexikonokat két közösségi alkalmazás és szintén két hagyományos referenz típus követi. Mindezek alapján nem állítható, hogy a lehetséges információs források használatának gyakorisága egypólusú lenne, hanem éppen ellenkezőleg, azt inkább a sokféleség jellemzi. Mindezek alapján úgy véljük, hogy elhamarkodott és túlságosan egysíkú az a felfogás, amely szerint a hagyományos információs források elveszítették volna jelentőségüket, mert ma már csak az e-forrásokat használják az emberek. Az kétségtől igaz, hogy az előbbieket korábbi kizárólagossága megszűnt, de az is igaz, hogy az e-források sem rendelkeznek monopóliummal. Az információs források funkcióját napjainkban a hagyományos és az e-források közösen és együttük hozzá azt is, hogy egyenlő arányban töltik be.

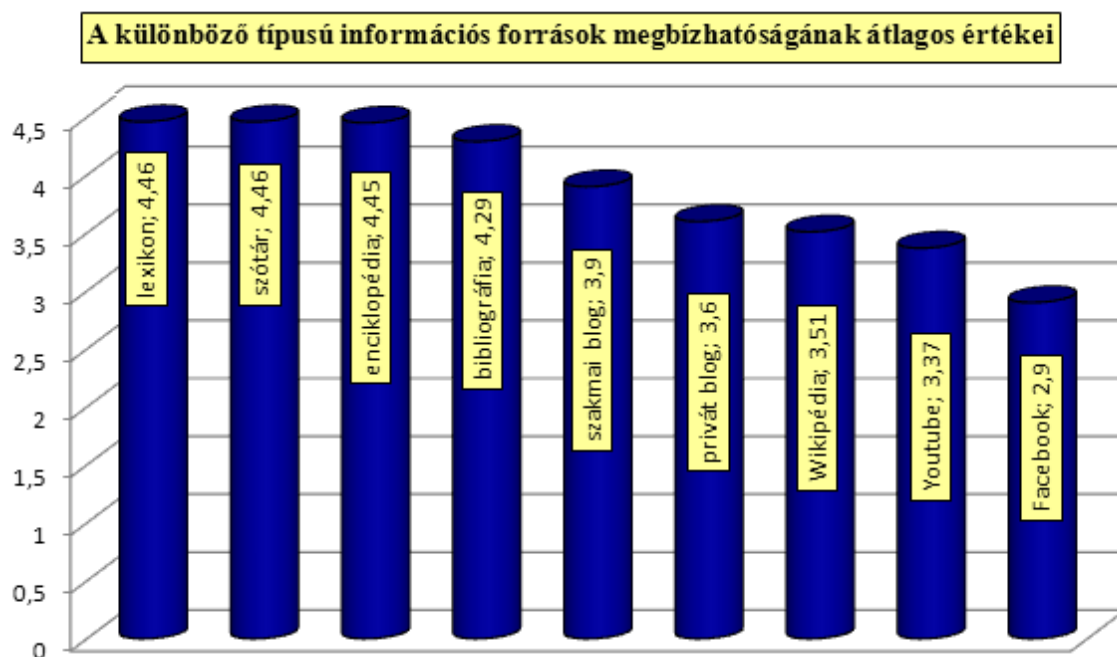

29. diagram

*A különböző típusú információs források
használati gyakoriságának sorrendje és arányai*

A hagyományos és az elektronikus információs források összehasonlítását a megbízhatóság megítélése mentén folytatjuk. Itt a különböző lehetőségek megbízhatóságának átlagértékével operáltunk. Az adatok önmagukért beszélnek. Az első négy helyen a négy referenz műfaj áll, míg a web 2.0 alkalmazások a diagram második részében helyezkednek el, lényegesen gyengébb minősítésekkel. Néhány összefüggésre külön is felhívjuk a figyelmet. A hagyományos információs források jelentős bizalmi többlettel rendelkeznek az e-forrásokkal szemben. Például míg a lexikon kategória az előző diagramon éppen középen helyezkedett el, addig itt az első helyre került. Az enciklopédia és a bibliográfia amott az utolsó harmadban volt, itt pedig a legmegbízhatóbbak közé került. És míg amott a Wikipédia magasan a legnagyobb értéket kapta, addig a megbízhatóság szempontjából az utolsó harmadban található. A hagyományos referenz művek jelentős megbízhatósági többletét mutatja a két kategória átlaga között lévő különbség is. A hagyományos típusok esetében ez az érték 4,42, az e-források esetében pedig csaknem egy egész értékkel kevesebb: 3,46. A két adat összehasonlítása azt mutatja, hogy a bizalmi többlet közel húsz százalékos, és ez – véleményünk szerint – nem elhanyagolható arány.

Mindezek ismeretében azt kell mondanunk, hogy a használók jól ismerik az e-források megbízhatósági deficitjeit, ám ezek az aggályok a mindennapok során mintha szertefoszlának, mintha a közönség megelégedne erről. Ezt a bizalmi hiányt – véleményünk szerint – nem kompenzálhatják az elérhetőség kényelmi és gyorsasági tényezői. Prognosztizálható, hogy a használói szokások alapvetően nem változtathatók meg, ezért a jelenség elleni hadakozás helyett sokkal célszerűbbnek látnánk a megbízható referenz-művek online elérhetőségét jelentősen bővíteni, továbbá – és itt ismét az információs műveltség követelményeihez nyúlunk vissza – az azokhoz vezető utat megmutatni, megtanítani a használók számára. A világ számos országában állnak már rendelkezésre olyan virtuális könyvtári referenz-kollekciók, amelyekben a bizalmi, hitelességi kritériumoknak megfelelő lexikonok, enciklopédiák, szótárak, adattárak, címtárak, bibliográfiák, kronológiák és más hagyományos tájékoztató források online, teljes szövegű eléréssel állnak a használók rendelkezésére. Érdemes lenne idehaza is ezeket a modelleket adaptálni.

30. diagram

A különböző típusú információs források megbízhatóságának értékei

7.19. Összegzés

A világhálón történő keresés, továbbá az így nyert találati halmaz kezelésében meglehetősen alacsony szintű jártasságot tapasztaltunk. Ugyanez mondható el az így nyert tartalmak értékelésére, feldolgozására vonatkozóan is. Vizsgálatunk arra mutat rá, hogy a használók alig vannak, illetve nincsenek birtokában azoknak az ismereteknek és készségeknek, amelyek szükségesek lennének a Neumann-galaxis információs forrásainak megtalálásához, értelmezéséhez és további hasznosításához. Kutatásunk eredményei azt igazolják, hogy az információszerzés tekintetében egy, talán paradigmátikusnak is mondható, de mindenképpen kultúraváltás kellős közepén vagyunk, annak minden átmeneti tünetével. Ennek a változásnak egyes tényezői úgymond „előreszaladtak”, és ezt elsősorban az információs eszköz- és forráskínálatra értjük, míg más elemei, főként az emberi tényezők, az emberi tudás, az ide vonatkozó kompetenciák fejlesztése elmaradt ettől. Így – véleményünk szerint – a digitális ökoszisztéma meghatározó összetevői között jelenleg olyan egyensúlyhiány mutatkozik, amely jelentősen gátolhatja a további dinamikus növekedést. Meggyőződésünk, hogy ennek az egyensúlyhiánynak a csökkentése napjainkban a kiemelendő nemzeti érdekek közé tartozik. Éppen ezért megkerülhetetlen feladata mind az intézményes, mind pedig az azon kívüli oktatásnak és képzésnek, hogy az ide vonatkozó kompetenciák fejlesztés érdekében az eddiginél jóval nagyobb érdeklődést és érzékenységet mutasson a téma iránt, sokkal erősebb hangsúlyt fektessen arra, és nagyobb emberi, tudásbeli, továbbá anyagi erőforrásokat vonjon be a probléma megoldásába. Mindezek hiányában a használó számára nem marad más választás, mint a hatékony, értő használat helyett a világhálón való csetledezés-botladozás, a saját károkon történő okulás, az autodidakta módszerek, és a negatív minősítéseket tovább folytathatnánk.

8. KÖNYVTÁRAK, ADATBÁZISOK

Varga Katalin

Az információs és tudástársadalomban a könyvtárak szerepe alapvetően megváltozik. Fő feladatuk már nem a tudás és az ismeretek felhalmozása és megőrzése, hanem annak közvetítése, hozzáférhetővé tétele minél szélesebb körben. Egyre fontosabb szerepük van továbbá a digitális és információs kompetenciák fejlesztésében. A könyvtári szakma területén dolgozók a bőrukön érzik ezeket a változásokat, folyamatosan készülnek a stratégiai tervek arra vonatkozóan, hogyan alkalmazkodjanak a könyvtárak a megváltozott igényekhez és szokásokhoz. A statisztikák nem a könyvtárak halálát mutatják, csupán arra hívják fel a figyelmet, hogy változni szükséges. Kimutathatóan kevesebb a személyes könyvtárhasználó, ugyanakkor azonban sokkal változatosabbak az igények, és nagyságrendekkel növekedik a könyvtári szolgáltatások távoli igénybe vétele. Összességében a könyvtárhasználók száma nem csökken.

Hazánkban a könyvtárhasználati statisztikák (KSH adatok) szerint „2013-ban, hasonlóan az előző évhez, összesen 2,3 millió olvasót regisztráltak, ebből 409 ezer fő újonnan beiratkozó. A személyes könyvtárhasználat 23,2 millió alkalom volt 26,7 millió dokumentum helyben használatával... Az összes személyes könyvtárhasználatból az internethasználat 6,7 milliót tett ki. 2003-hoz képest több mint tízszerese lett a távhasználat, melyből 74,2 millió interneten keresztül valósult meg...A települési könyvtárak beiratkozott olvasóinak száma 2013-ban meghaladta a 1,5 milliót, ami az összes regisztrált használó 65,6%-a.”¹

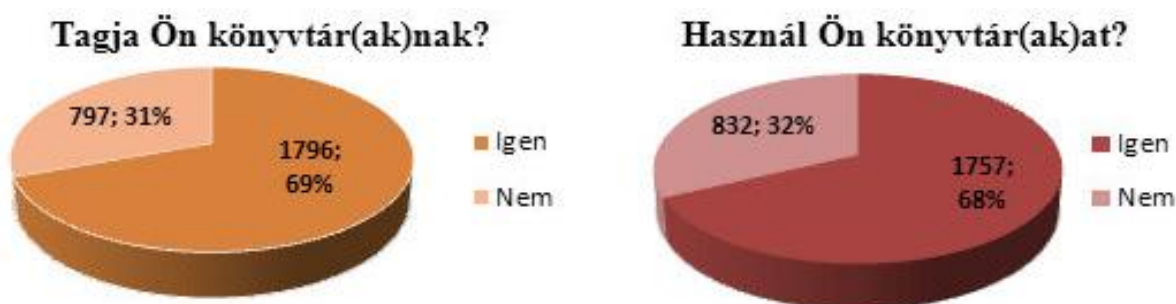
A felmérésünkben megkérdezettek a társadalom speciális szegmensét képviselik, akik felsőoktatásban tanulnak, vagy tanultak a közelmúltban. Azt lehet mondani, hogy ők a könyvtárak elsődleges célközönsége. Ezért nagyon sok információhoz juthatunk, ha megvizsgáljuk, hogy ez a populáció hogyan viszonyul a könyvtárakhoz, a könyvtári forrásokhoz, illetve milyen összefüggések ismerhetők fel a könyvtárhasználat és az információs műveltség között.

8.1. Könyvtári tagság és könyvtárhasználat

Az összes megkérdezett 69,3%-a vallotta magát könyvtári tagnak, 67,9% pedig könyvtárhasználónak. Az országos adatokhoz képest ez nagyon magas arány, ám ha más megközelítésből nézzük, mégsem annyira jó. A felsőfokú tanulmányaikat most végzők, illetve azok, akik nemrégiben fejezték be tanulmányaikat (és feltehetőleg valamilyen értelmiségi munkát végeznek jelenleg) egyharmada egyáltalán nem használja a hagyományos könyvtárakat, nincs szüksége ezekre a forrásokra. Az persze nem derül ki a válaszokból, hogy ki-ki hogyan értelmezte a kérdést, vagyis könyvtárhasználatnak tekintí-e azt is, ha nem személyesen használja a könyvtári intézményeket, hanem például az interneten keresztül. Gyanítható, hogy azok is, akik most nem vallották magukat könyvtárhasználónak, valójában használják ezeket a forrásokat, illetve valamilyen közvetett módon igénybe vesznek könyvtári szolgáltatásokat.

¹ Statisztikai tükör: Közgyűjtemények, 2013. Múzeumok, könyvtárak, levéltárak. Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. 2014. november 4. 3. p.
http://www.ksh.hu/apps/shop.kiadvany?p_kiadvany_id=36157&p_temakor_kod=KSH&p_session_id=795569774739802&p_lang=HU (2015.08.10.)

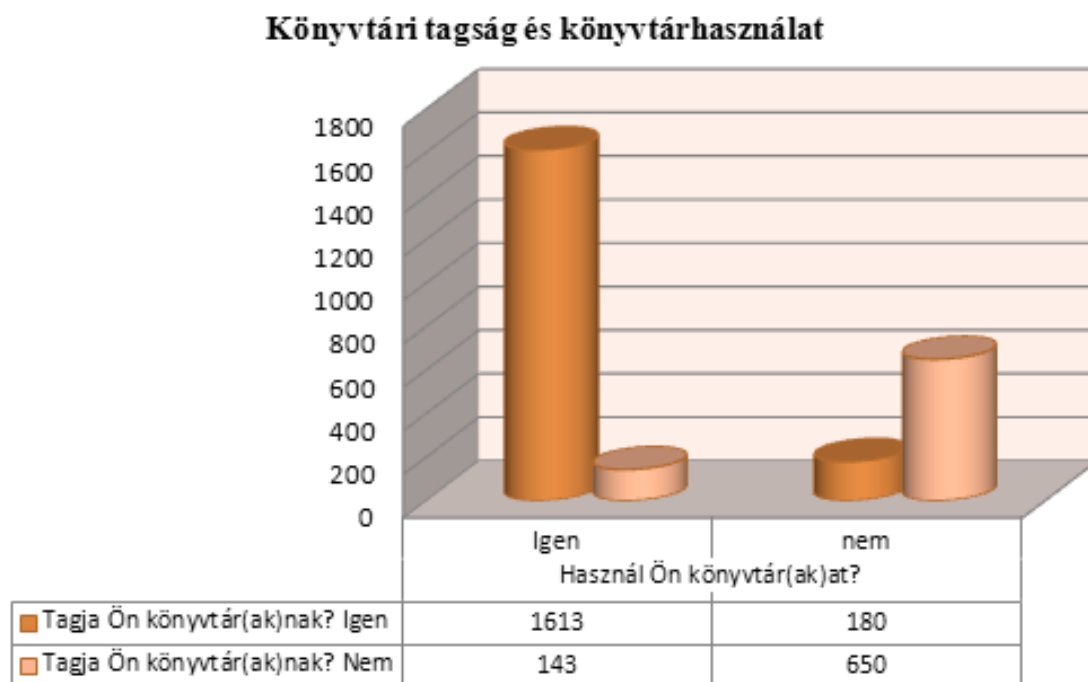

1. diagram

Könyvtári tagság és könyvtárhasználat

Érdekes adat, hogy vannak olyan könyvtári tagok, akik nem használják a könyvtárat, illetve olyan könyvtárhasználók is, akik nem tagjai semmilyen könyvtárnak. Ez arra utal, hogy létezik, ha nem is nagy számban, egy olyan réteg, akik nagyon célirányosan, csak szükség esetén fordulnak a könyvtár intézményéhez, de nem költenek erre nagyobb összeget, még tagsági díjat sem, nem veszik igénybe a beiratkozáshoz kötött szolgáltatásokat (pl. kölcsönzés).

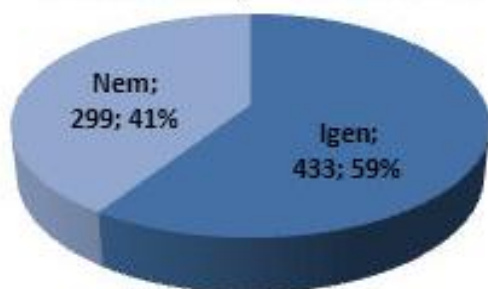

2. diagram

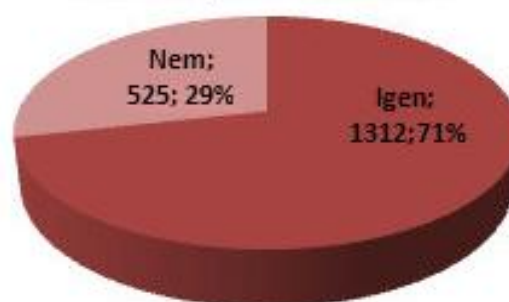
Könyvtári tagság és könyvtárhasználat egymáshoz viszonyítva

A demográfiai alapadatokat figyelembe véve több olyan tényező is van, ami befolyásolhatja a fiatalok könyvtárhasználatát. A férfiak kevesebb, a nők több mint kétharmada könyvtárhasználó, ezt mutatják az országos statisztikák is. Ebből az adatból óvatosan következtethetünk arra, hogy a férfiak körében az átlagosnál is népszerűbbek az internetes információforrások.

Férfiak könyvtárhasználata

Nők könyvtárhasználata

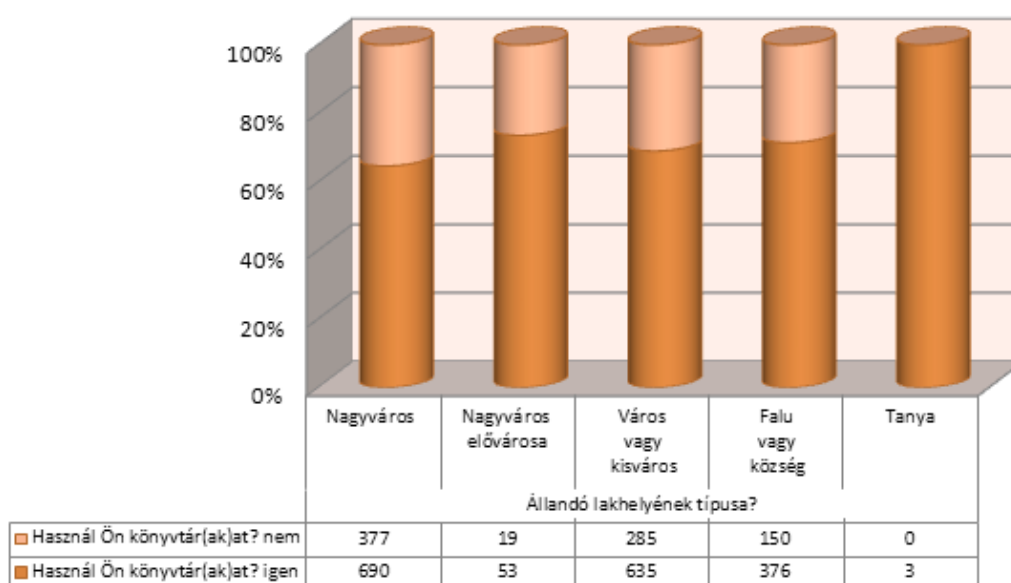

3. diagram

Férfiak és nők könyvtárhasználata

A lakóhelyhez viszonyítva nincs szignifikáns eltérés a különböző nagyságú településeken lakók könyvtárhasználatában. Az egyes kérdésekre választ adók arányában azt látjuk, hogy százalékosan a legkisebb arányban a városokban lakók látogatják a könyvtárakat, minél kisebb egy település, annál jobban növekszik a könyvtárhasználók aránya. Habár a városokban könnyebb megfelelő könyvtárat találni, a kistelepüléseken élők azonban jobban rá vannak szorulva a könyvtári forrásokra, amelyekhez feltehetőleg tanulmányaik során, a felsőoktatási intézmény könyvtárában tudnak hozzáférni.

Könyvtárhasználat és lakóhely

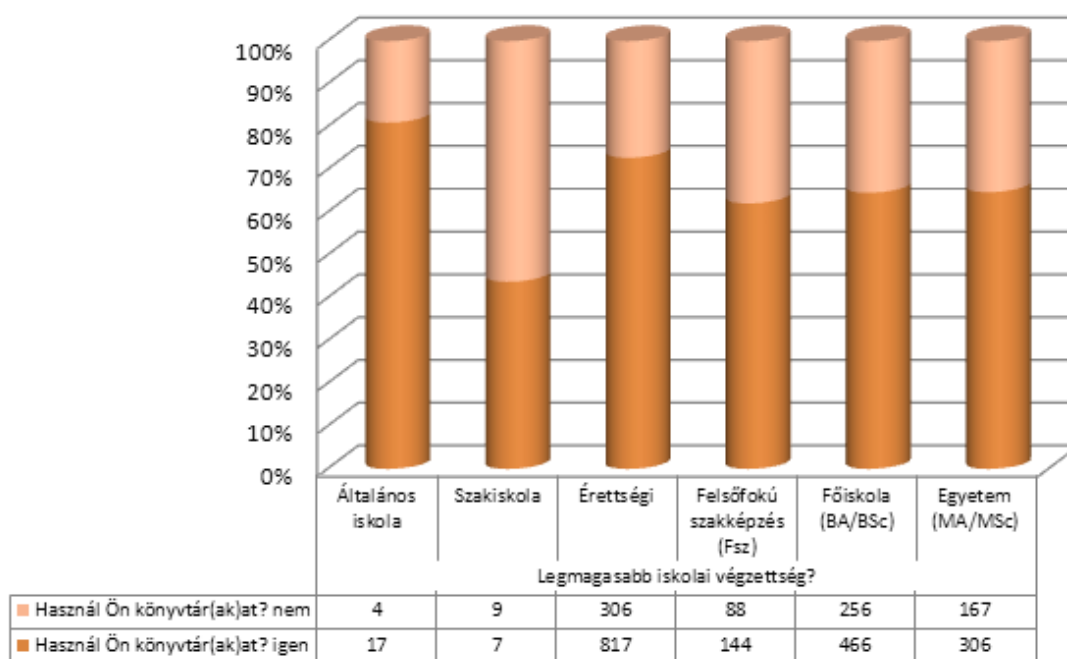

4. diagram

Könyvtárhasználat a lakóhely vonatkozásában

A következő fontos befolyásoló tényező az iskolázottság. Meglepő, hogy a legnagyobb arányban az általános iskolát végzetek között vannak könyvtárhasználók, ez azonban a kis-számú válaszadó miatt csalóka lehet. Mivel a megkérdezettek nagy többsége hallgató, természetes, hogy az érettségizettek aránya magas. Az azonban, hogy a felsőfokú végzettséggel (egyetem, főiskola, felsőfokú szakképzés) rendelkezők 40%-a nem könyvtárhasználó, igen elszomorító adat. Sajnos azt a tapasztalatunkat igazolja, miszerint addig vagyunk aktívabb könyvtárhasználók, ameddig tanulmányaink erre rákényszerítenek.

Könyvtárhasználat és iskolai végzettség

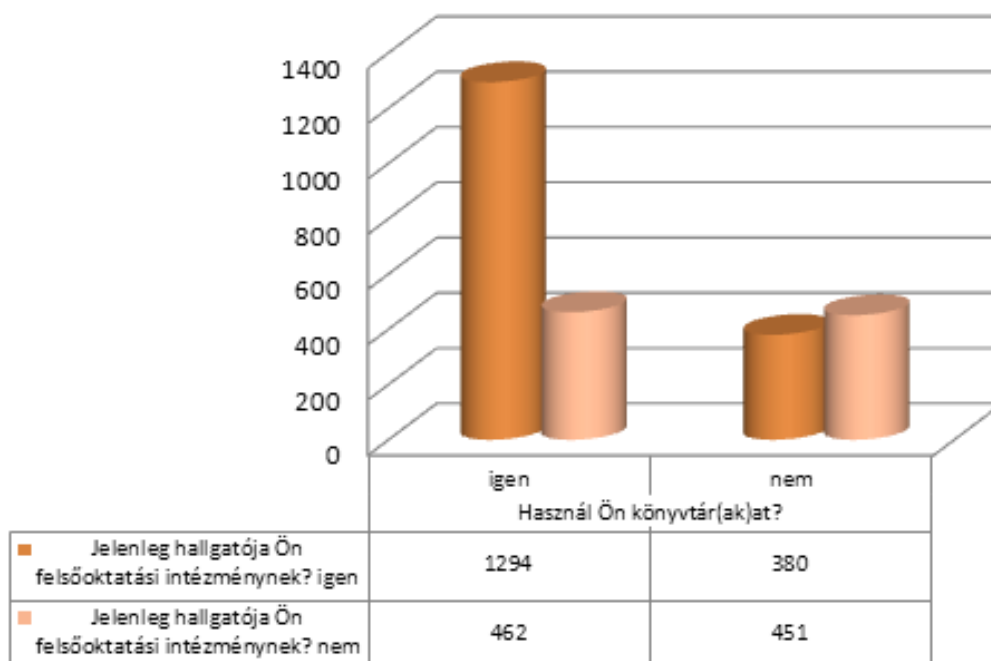

5. diagram

Könyvtárhasználat az iskolai végzettség vonatkozásában

Ha összevetjük a hallgatók és a dolgozók könyvtárhasználati aktivitását, egyértelműen látszik, hogy a jelenleg aktív hallgatók sokkal intenzívebben látogatják a könyvtárakat, mint a már végzettek. A hallgatóknak kb. egyharmada nem használja ezt az intézményt, a dolgozóknál ez az arány fele-fele. Egyértelműen a mesterképzésben résztvevők használják intenzívebben a könyvtárakat, mint az alapképzésben tanulók. Hasonló a helyzet a nappali és levelező tagozatos hallgatóknál is.

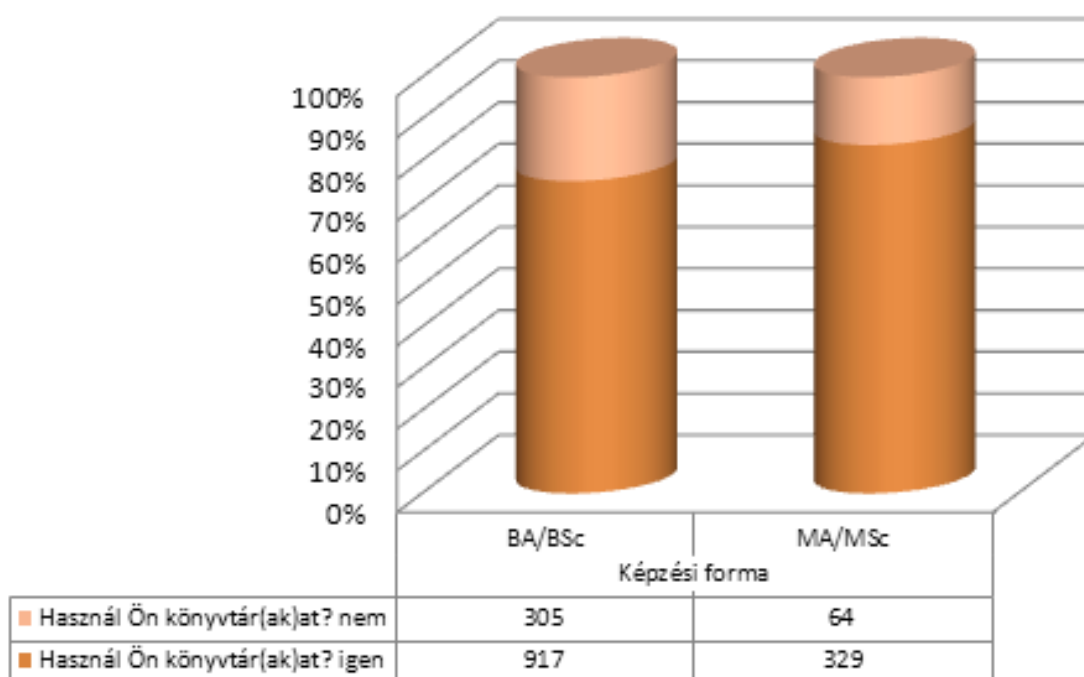
Hallgatók és dolgozók könyvtárhasználat

6. diagram

Könyvtárhasználat hallgatók és dolgozók összevetésében

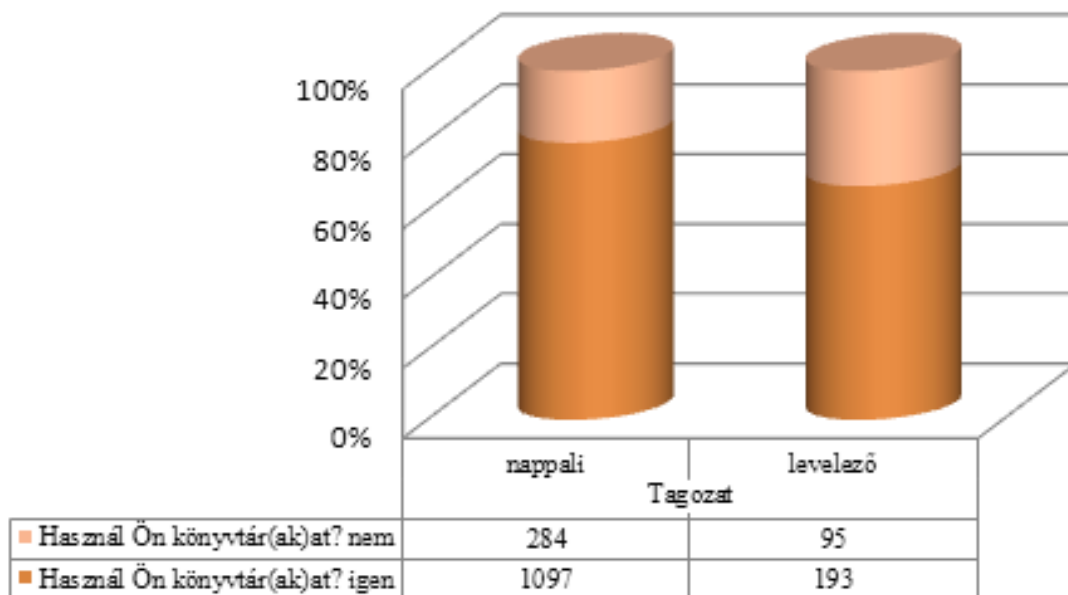
Könyvtárhasználat és képzési szint

7. diagram

Könyvtárhasználat képzési szintek szerinti összevetésben

Nappalis és levelezős hallgatók könyvtárhasználat

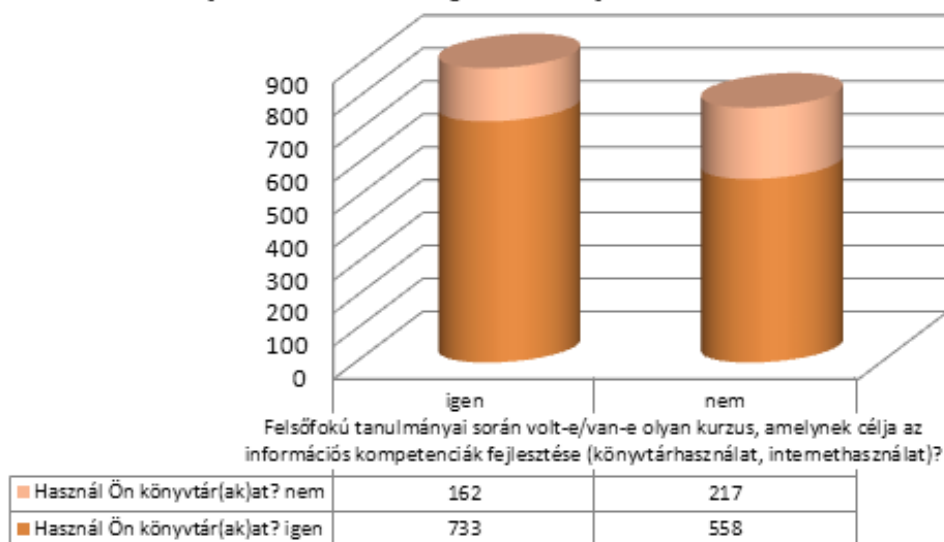
8. diagram

Könyvtárhasználat nappali és levelező tagozaton

Megállapíthatjuk tehát, hogy a felsőoktatásban felmerülő feladatok egyértelműen intenzívebb könyvtárhasználatot igényelnek. Minél aktívabban vesz részt a hallgató az oktatásban, minél magasabb szinten tanulja szakmáját, annál nagyobb szüksége van az internet mellett a megbízhatóbb hagyományos könyvtári forrásokra és szolgáltatásokra.

Kíváncsiak voltunk arra is, hogy vajon a kifejezetten könyvtárhasználatot, információs kompetenciákat fejlesztő kurzusok hatással vannak-e a hallgatók könyvtárhoz való viszonyulására. Akik részt vettek ilyen kurzuson, azoknak a 82%-a könyvtárhasználó, akik nem vettek részt, azoknak csak a 72%-a, tehát nyilvánvalóan van hatása a képzésnek a könyvtári kultúrára. Ha a közoktatás a jelenleginél is hatékonyabban tudná végezni ezt a felkészítő munkát, akkor a felsőoktatásban kínált kurzusok is célirányosabbak lehetnének, ez pedig biztosan pozitívan befolyásolná az értelmiségi fiatalok információs műveltségét.

Könyvtárhasználati képzés és könyvtárhasználat

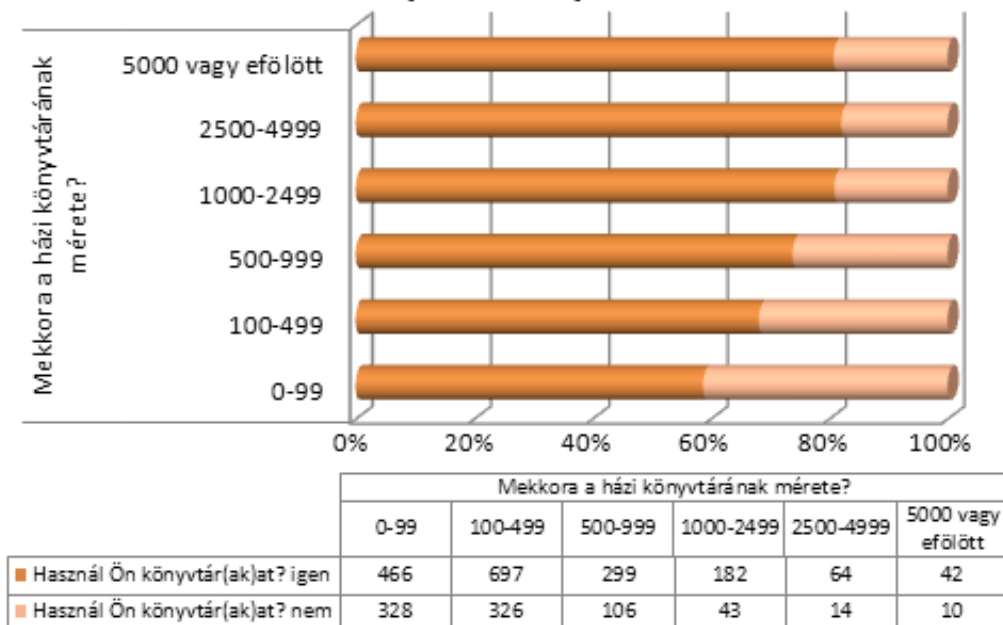

9. diagram

A könyvtárhasználati képzés hatása a könyvtárhasználatra

Nagyon érdekes adat, hogy az otthoni házi könyvtár nagysága mennyiben befolyásolja a könyvtárhasználatot. Az a hipotézisünk, hogy minél kevesebb könyve van valakinek otthon, annál jobban rászorul a könyvtárak gyűjteményére. Az adatok azonban mást mutatnak.

Otthoni könyvtár és könyvtárhasználat

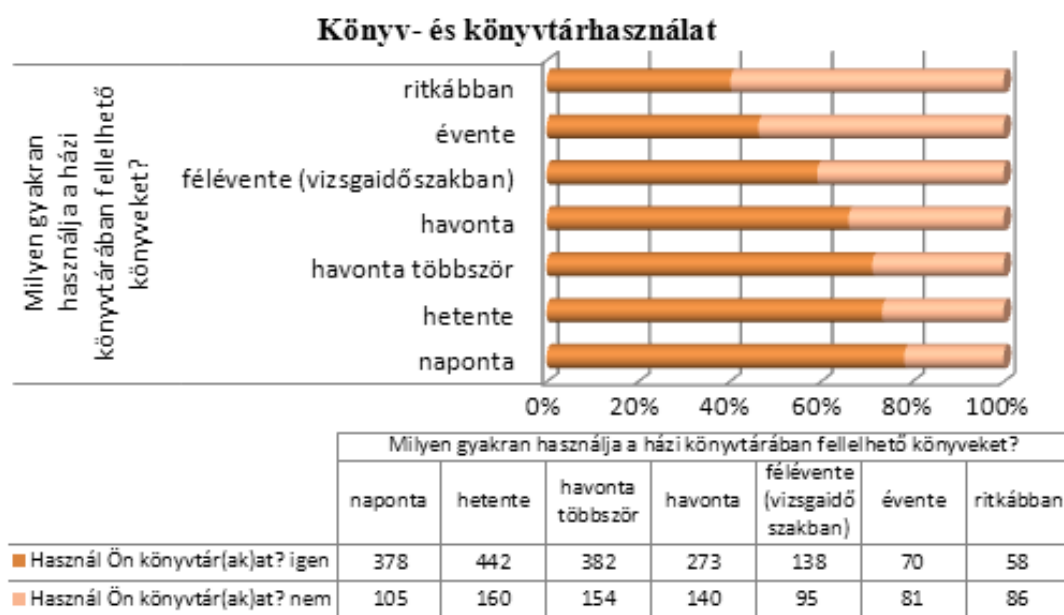

10. diagram

Könyvtárhasználat a házi könyvtár nagyságához viszonyítva

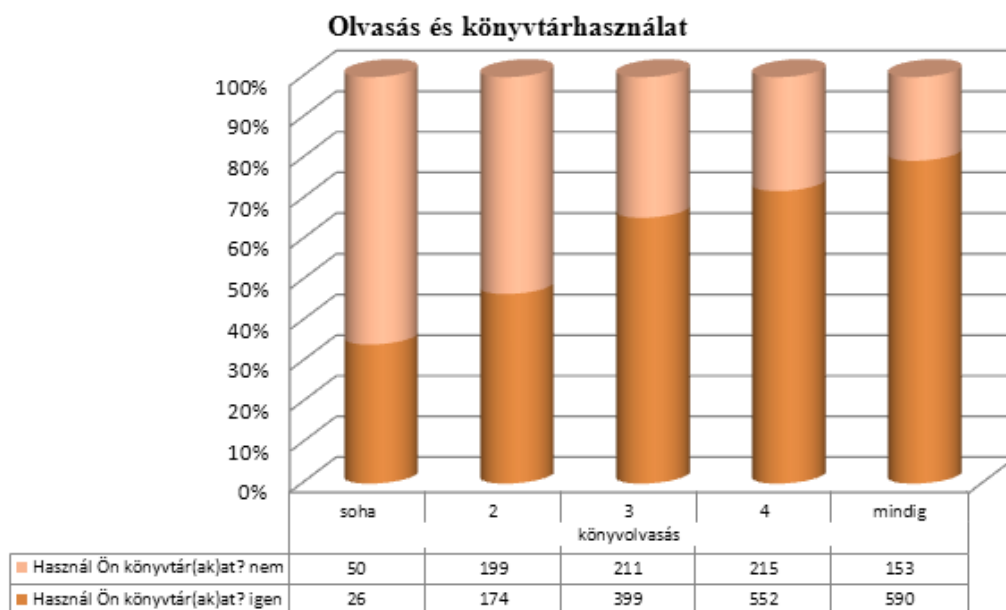
A legtöbb válaszadónak 100-500 könyvből álló házi könyvtára van. Az egyes kategóriákon belül azokra jellemzőbb inkább a könyvtárak használata, akiknek otthon több könyvük van. A könyvtár ilyen szempontból tehát nem a hátrányokat kiegyenlítő tényezőként működik a valóságban, sokkal inkább az otthonról hozott kulturális szokások azok, amelyek befolyásolják a könyvtárhasználatot. A hátrányosabb helyzetű rétegek esetében tehát még fontosabb lenne, hogy az iskolai könyvtárak átvegyék az otthoni könyvtár ilyenén szerepét.

Hasonlóan egyértelmű összefüggés mutatkozik aközött is, hogy valaki milyen gyakran használja a saját könyveit, illetve használ-e emellett könyvtárat is. Minél gyakoribb a könyvek kézbevétele, annál jellemzőbb a könyvtárhasználat is. Úgy tűnik, az otthoni könyvtár nem helyettesíti a közgyűjteményeket, az olvasási kedv viszont egyértelműen pozitívan hat a könyvtárhasználatra is. Minél gyakrabban olvas valaki szabadidejében, annál jellemzőbb rá a könyvtárak használata is.

11. diagram

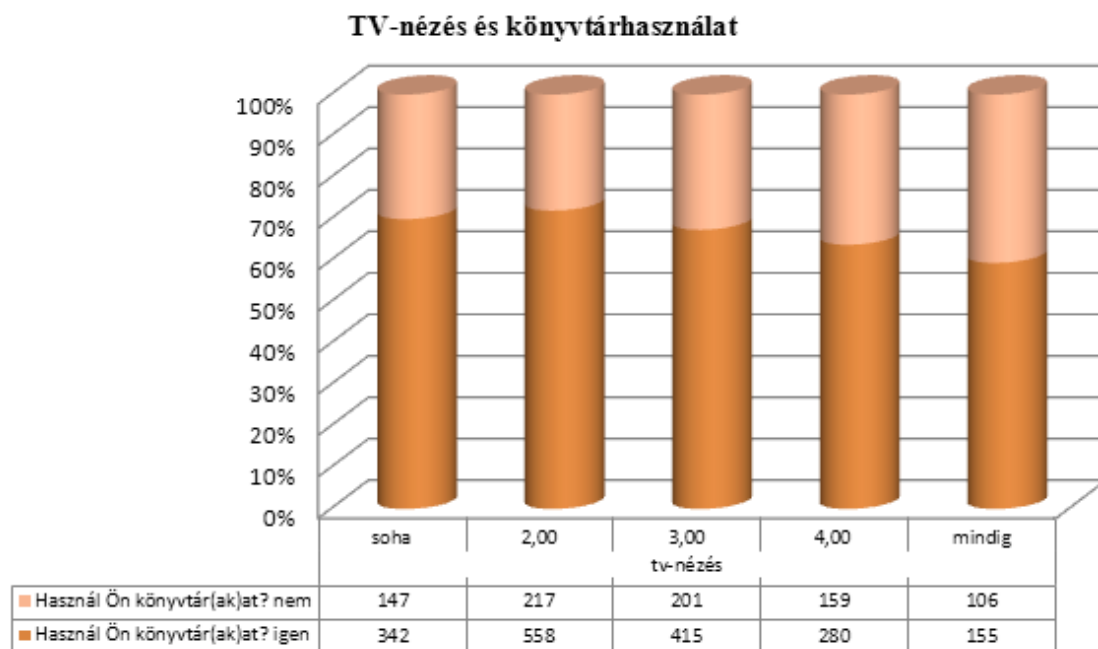
Könyvtárhasználat a házi könyvtár használatához viszonyítva

12. diagram

Könyvtárhasználat a könyvolvasási szokásokhoz viszonyítva

Megvizsgáltuk, mennyire igazolható az az általános aggodalom, hogy a média, ezen belül is főként a televíziózás negatívan befolyásolja az írott, nyomtatott forrásokból történő információszerzést. Köztudott, hogy napjainkban az internet már háttérbe szorította a tömegkommunikáció egyéb eszközeit, de ennek ellenére érdemes megnézni az összefüggést a tv-nézés és a könyvtárhasználat között. Látható, hogy van összefüggés, a gyakrabban tévézők között kevesebb a könyvtárba járó.

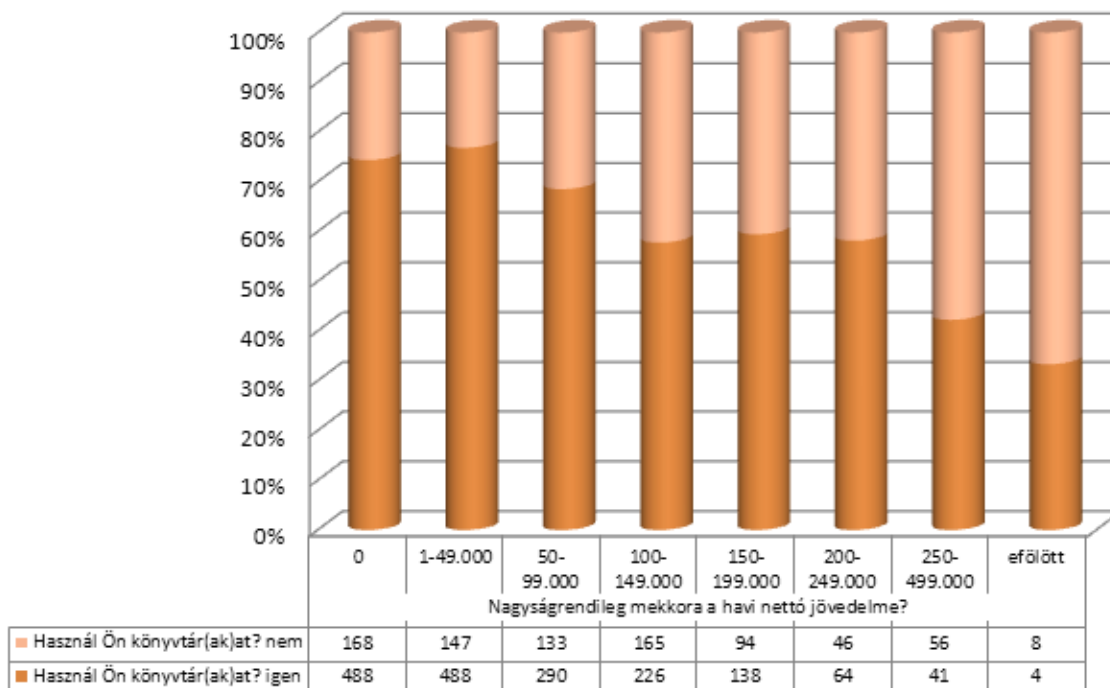
13. diagram

Könyvtárhasználat a televíziózáshoz viszonyítva

Ugyancsak érdekes összefüggéseket mutat a jövedelem és a könyvtárhasználat összevetése. Jól látszik a grafikonról, hogy minél magasabb valakinek a havi jövedelme, annál kevésbé használja a könyvtárakat. Feltehetőleg megvásárolja a számára szükséges információforrásokat. Ebben a tekintetben a könyvtárak esélyegyenlőséget növelő, kiegyenlítő szerepe elvitathatatlan. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül, hogy a felmérésünk elsősorban hallgatókra irányult, akiknek jó része nem rendelkezik még állandó jövedelemmel. Ez az adat tehát korrelál azzal, hogy a munkaerőpiacra kilépők, tanulmányaikat befejezők között drasztikusan csökken a könyvtárhasználók aránya.

A könyvtárhasználók átlagosan több időt töltenek információszerzéssel, jellemzően 1-2 órát naponta. Ennek oka nem elsősorban az, hogy maga a könyvtárhasználat is egy időigényesebb tevékenység, hanem remélhetőleg inkább az, hogy közöttük vannak az igényesebb, magasabb információs műveltséggel rendelkezők, akik hajlamosabbak elmélyülni az információforrásokban, időt szánni a keresésre, elemzésre, válogatásra és az értékelésre.

Könyvtárhasználat a jövedelem függvényében

14. diagram

Könyvtárhasználat az átlagos jövedelem függvényében

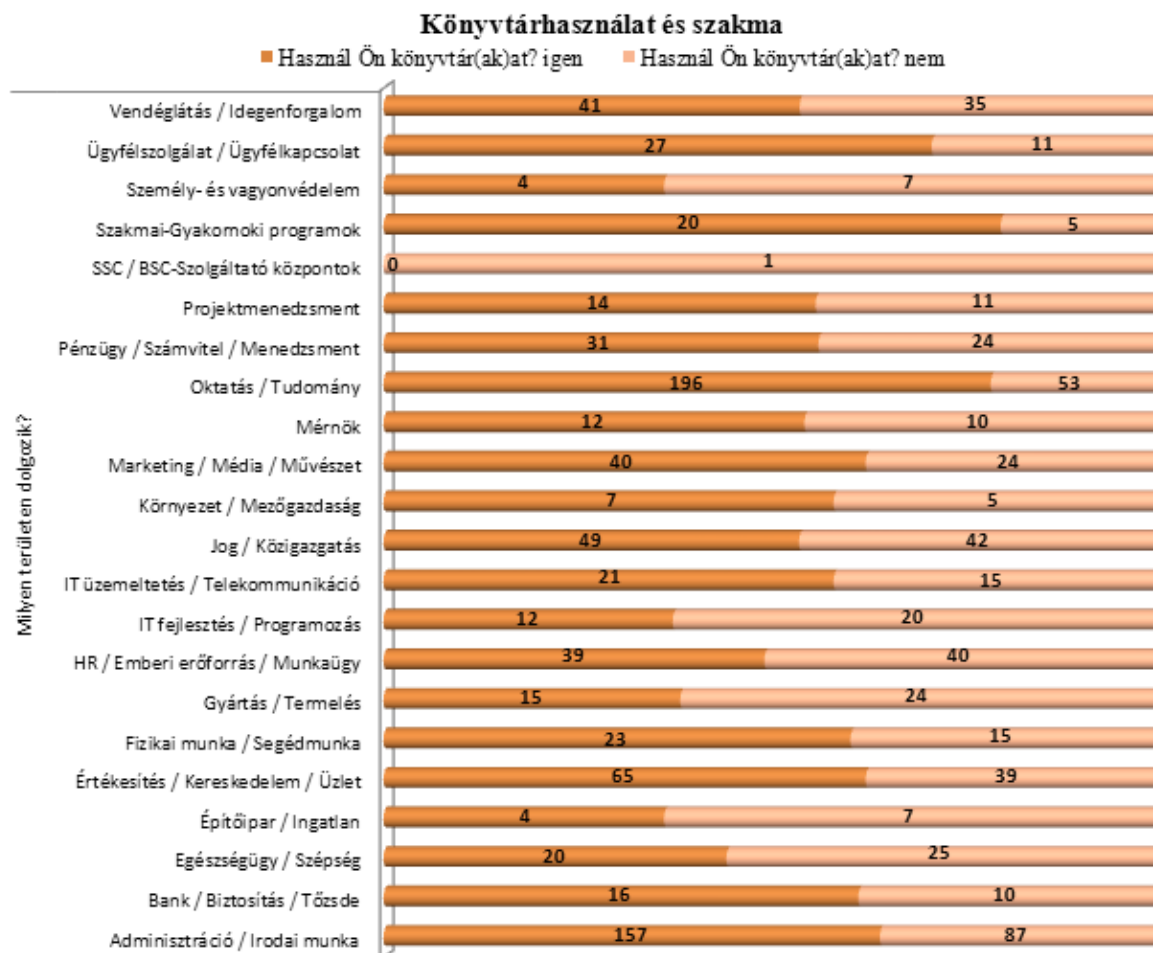
15. diagram

Könyvtárhasználat és az információszerzésre fordított idő összefüggései

A tanulmányaikat már befejezett, a munkaerőpiacon elhelyezkedett (dolgozó) válaszadók esetében megvizsgáltuk, mely szakmákban tevékenykedők között gyakoribb a könyvtárlátogatás. A számok nem nagyok, hiszen itt kevesebb az összes válaszadó, és ők is megoszlának a szakterületek között, de maguk az arányok mindenképpen érdekesek. Természetesen az oktatás, a tudomány és a média területén dolgozók maradnak leginkább hűségese a könyvtárak-

hoz, vagyis vélhetően a pedagógusok, egyetemi dolgozók, tudósok, újságírók. Ez nem meglepő. Az ipari, műszaki területeken dolgozók, illetve az informatikával, fejlesztéssel, programozással foglalkozók között azonban jóval kevesebb a könyvtárhasználó, holott ezekben a szakmákban a legnagyobb az információrobbanás, itt lenne leginkább szükség a szakszerű válogatásra, a szakkönyvtárak szolgáltatásaira.

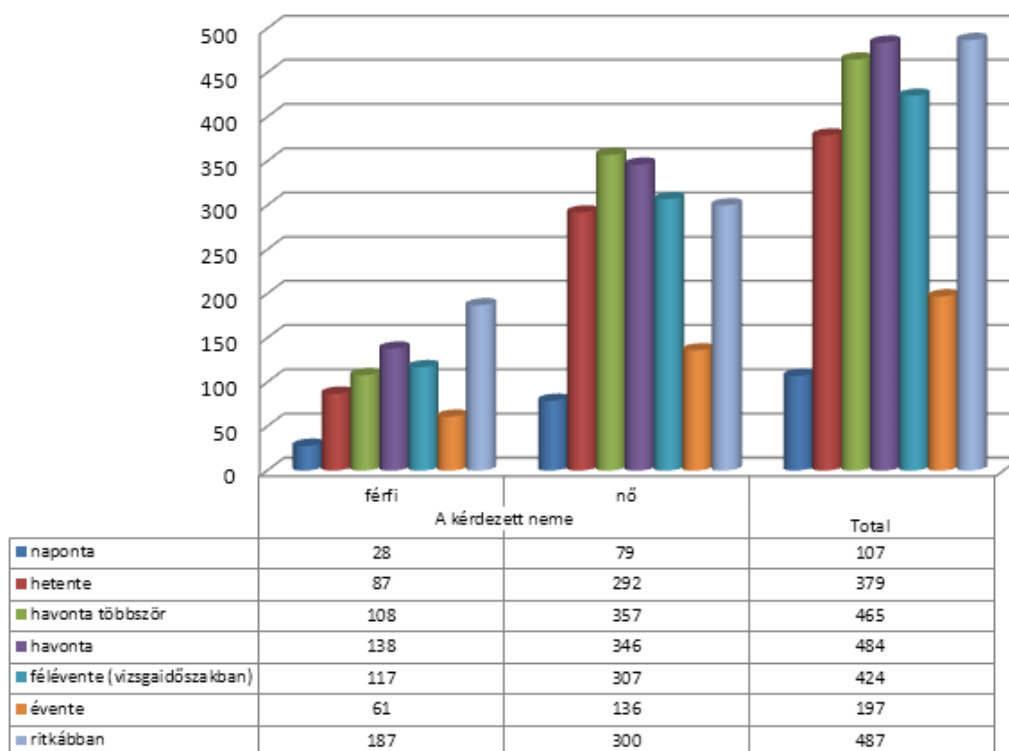

16. diagram
Könyvtárhasználat szakmák szerinti bontásban

8.2. A könyvtárhasználat gyakorisága

A könyvtárhasználat gyakorisága tovább árnyalja a képet. Láttuk, hogy a hölgyek között több a könyvtárhasználó, mint a férfiaknál, és az alábbi összehasonlításból az is kitűnik, hogy gyakrabban is mennek könyvtárba, mint az urak, jellemzően havonta többször is.

Milyen gyakran látogatja a könyvtár(ak)at?

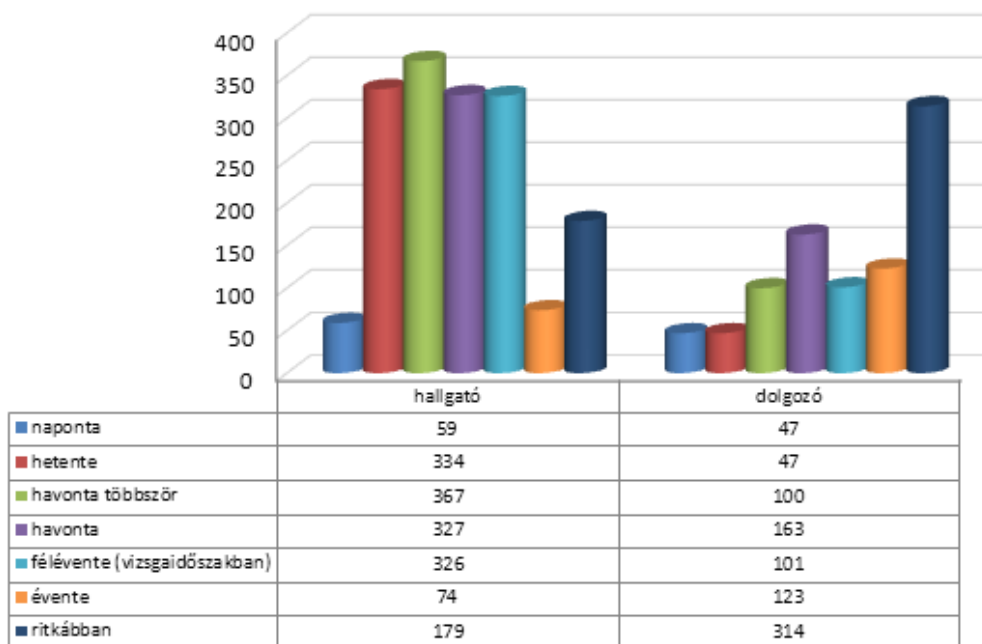

17. diagram

A könyvtárhasználat gyakorisága összesen és nemek szerinti bontásban

Ha az iskolai végzettséghez viszonyítjuk a könyvtárhasználat gyakoriságát, újra igazolódik az előzőekben már látott tény, miszerint az aktív hallgatók azok, akik gyakrabban látogatják a könyvtárakat, a magasabb végzettséggel rendelkezők, dolgozók életében erre a tevékenységre már jóval kevesebb idő jut.

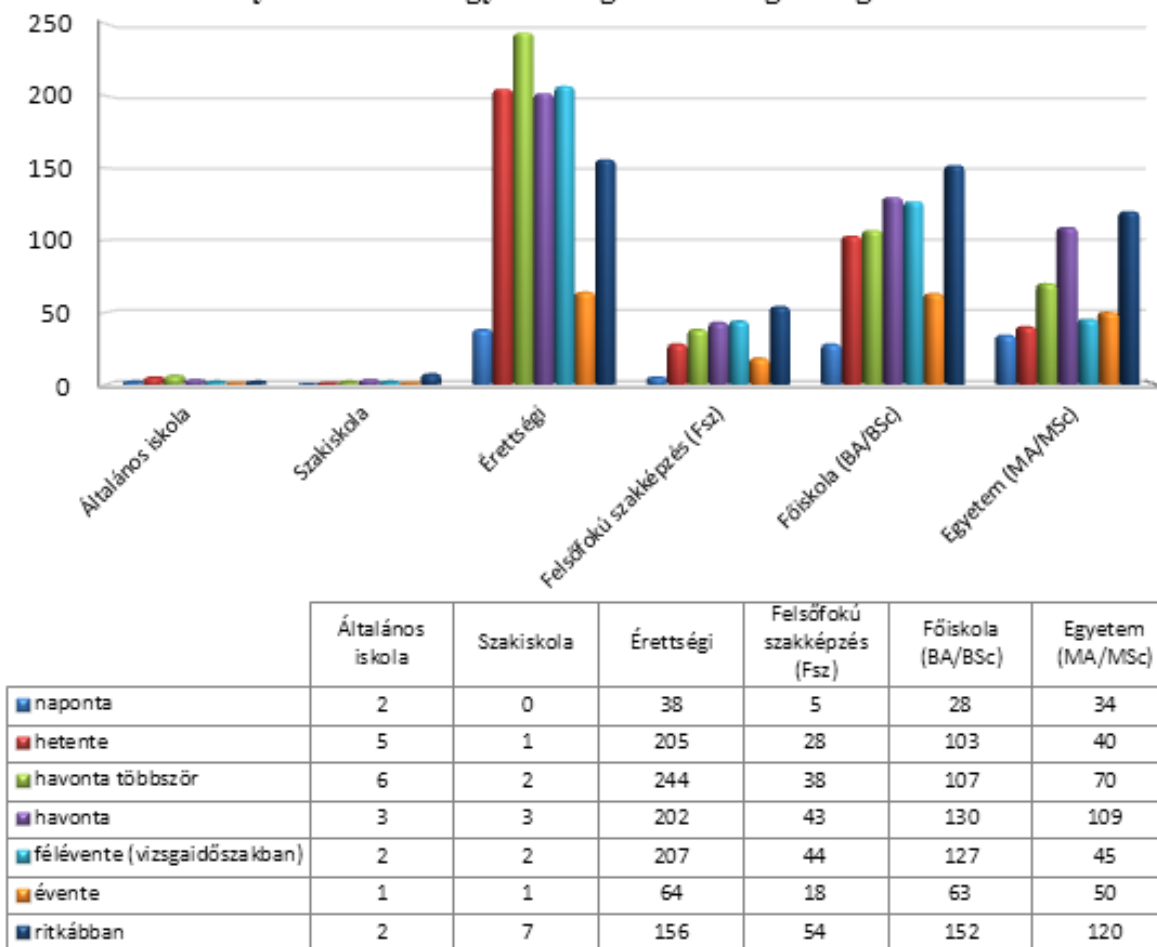
Könyvtárhasználat gyakorisága hallgatók és dolgozók esetében

18. diagram

A könyvtárhasználat gyakorisága hallgatók és dolgozók esetében

Könyvtárhasználat gyakorisága iskolai végzettség szerint

19. diagram

A könyvtárhasználat gyakorisága az iskolai végzettség függvényében

8.3. Mely könyvtárakat használja?

Akik használják a könyvtárakat, azokat megkérdeztük, melyeket. Könyvtártípusok szerint érdemes vizsgálni a válaszokat, hiszen a területi megoszlást a válaszadók lakóhelye, illetve oktatási intézményük helye határozza meg.

Értelemszerűen a felsőoktatási könyvtárak vezetik ezt a rangsort. Mindenképpen öröm azt látni, hogy az egyes könyvtártípusokat a hallgatók funkciójuknak megfelelően használják, tehát tanulmányaikhoz elsősorban saját egyetemük könyvtárát veszik igénybe. A felsőoktatási könyvtárak mellett fontos szerepet töltenek be a városi könyvtárak, vagyis a lakóhelyen található intézmények. A városi és a megyei könyvtárakat ebből a szempontból érdemes együtt vizsgálni, hiszen egyre gyakoribb, hogy nem lehet őket szétválasztani. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ezen a grafikonon a városi könyvtárak között szerepel. A községi könyvtárak és a szakkönyvtárak kisebb arányban vannak jelen a válaszadók tudatában, aminek összetett okai lehetnek. A hallgatók nagy része feltehetőleg nincs tudatában annak, milyen szakkönyvtárakat tudna igénybe venni szakterülete tanulmányozásához. Egy-egy szakdolgozat vagy évfolyamdolgozat megírásához valószínűleg könnyebb lenne megtalálni a forrásokat a megfelelő szakkönyvtárban, mint a közkönyvtárak valamelyikében. Az információs műveltség fejlesztése szempontjából lényeges, hogy a hallgatókban kialakítsuk a megfelelő könyvtár kiválasztásához szükséges kompetenciákat is. A nemzeti könyvtár és az iskolai könyvtárak használata a hallgatók körében elenyészőnek tekinthető.

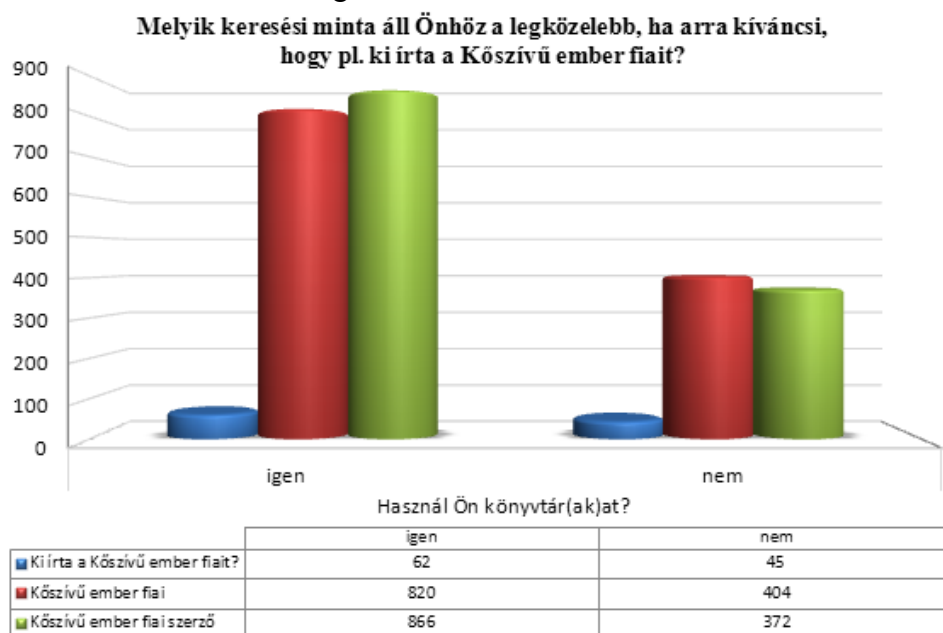
20. diagram

Az egyes könyvtártípusok használati megoszlása

8.4. Könyvtárhasználat és információkeresési kompetenciák

A könyvtárhasználati szokások vizsgálata mellett az is érdekes, hogy maga a könyvtárhoz való kötődés kihat-e az egyén információs kompetenciáira, azaz milyen információs műveltséggel rendelkeznek azok, akik könyvtárhasználók azokhoz képest, akik nem. Ezt a valamivel összetettebb problémát az információkeresési szokások segítségével tanulmányozhatjuk.

Összevetettük, hogy hogyan keres egy egyszerű, szerzősége vonatkozó információt a könyvtárat használó, illetve nem használó személy. Jól látszik, hogy a könyvtárhasználók számára természetesebb az adatok strukturált keresése, míg a nem könyvtárhasználókhoz közelebb áll a természetes nyelvű, mondatszerű kérdésfeltevés. Az általunk feltett kérdés (ki írta a Kőszívű ember fiait) nagyon egyszerű, de ha belegondolunk, sokat elárul a fiatalok gondolkodásáról. Akinek nem lényeges, hogy egy szerző személyének keresésekor keresési szempont az, hogy szerzőt keresünk, az egy bonyolultabb probléma esetén nagyon nehezen fog használható találati halmazokat előállítani. A könyvtárak hagyományos, sokszor maradnak vagy merevnek minősített logikája ez esetben nagy segítség. Az internetes keresőkhöz szokott generációk nehezen ismerik fel, hogy ez a kicsi erőfeszítés a keresés felépítésénél mekkora hasznot hoz később a találatok válogatásánál.

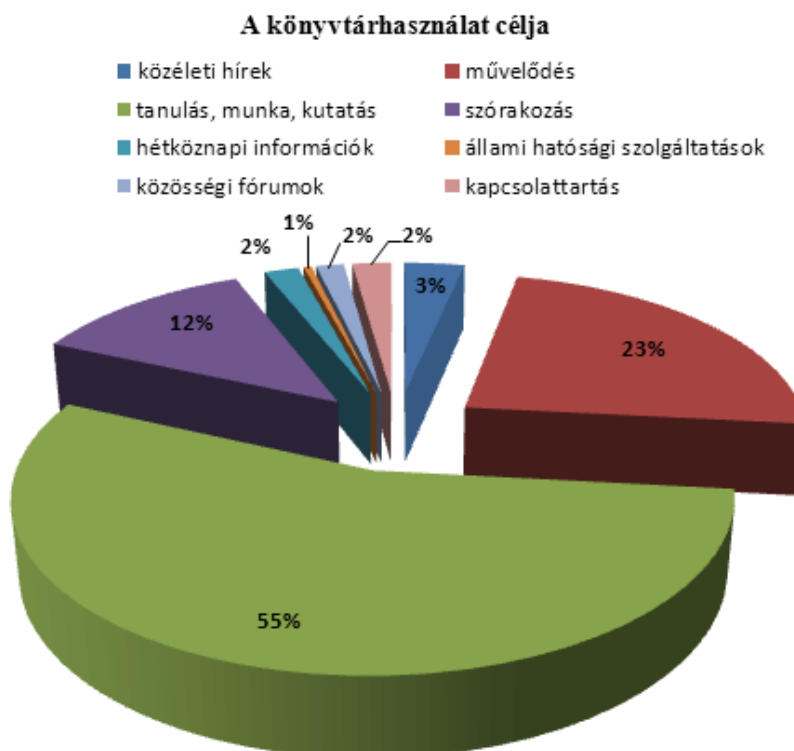
21. diagram

Hogyan keresnek a könyvtárhasználók?

8.5. A könyvtárhasználat célja

A könyvtárhasználati szokások fontos paramétere a könyvtárhasználat célja. Miért jár könyvtárba egy hallgató, illetve fiatal értelmiségi? Elsődlegesen azért, hogy tanulmányaihoz, illetve munkájához gyűjtsön információt. Ez nem meglepő adat, a válaszadók több mint 50%-a ezért megy a könyvtárba. Nem árt azonban tudatosítanunk, hogy a könyvtárak elsődleges szerepe ma már végérvényesen a tanulás és a munka támogatása, és csak másodsorban a művelődés és a szórakozás. A könyvtárhasználók szempontjából a könyvtár már régen nem az olvasás fellegvára, hanem egy olyan intézmény, ami nélkülözhetetlen a minőségi tanuláshoz és munkavégzéshez. Fontos lenne, hogy a társadalom más résztvevői, pl. a döntéshozók is felismerjék ezt, hiszen ennek megfelelően kellene könyvtárainkat fejleszteni.

Érdekes, más vizsgálatok által is igazolt jelenség, hogy hazánkban nem tudtak a könyvtárak a közhasznú információk és az állami, hivatali információk központi szolgáltatásába bekapcsolódni. Ilyen céllal nagyon kevesen veszik igénybe a könyvtárakat. És hát mondjuk ki bátran, minden erőfeszítés ellenére, a fiatalok fejében a könyvtár nem közösségi térként jelenik meg elsősorban, hanem tanulási színtérként, és ez így van jól.

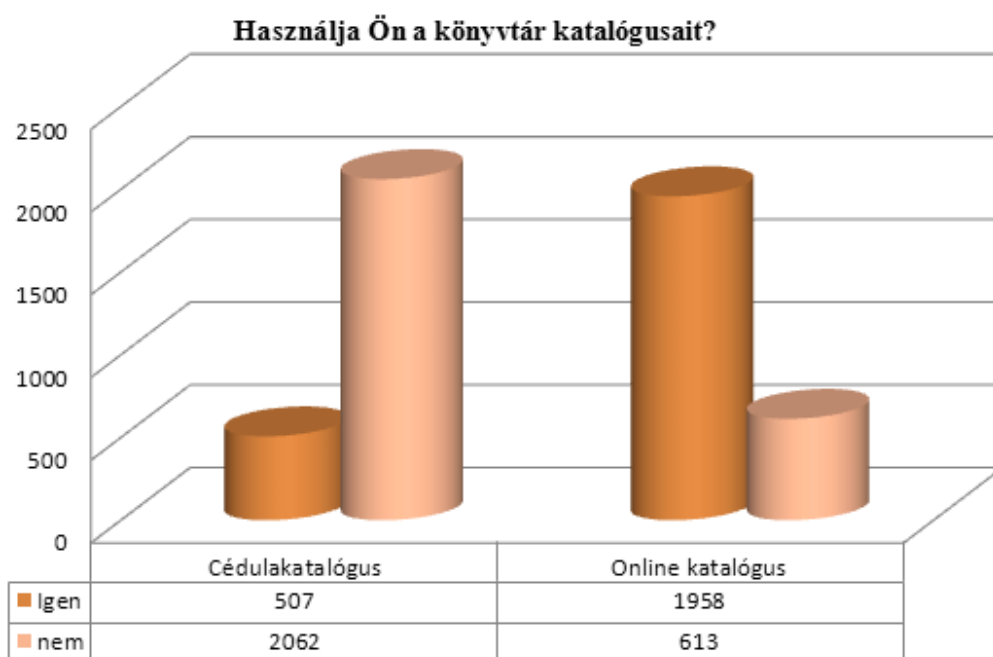
22 diagram

Milyen célból használja a könyvtárakat?

8.6. Katalógushasználat

Könyvtár nem létezik katalógus nélkül. A modern könyvtárnak az az egyik fő sajátossága, hogy olvasói önállóan képesek használni, akár távolról is. Ezért különösen elszomorító, hogy viszonylag sokan a megkérdezettek közül nem használják a könyvtárak katalógusait. Az, hogy a cédulakatalógusokat csak a fiatalok egy ötöde használja, nem olyan meglepő, hiszen sok helyen nincsenek is már meg ezek a katalógusok. Többnyire csak nagyon speciális igények, például történeti kutatások esetén van szükség rájuk. Ehhez képest ez az 507 fő még soknak is számít.

Az a 613 azonban, aki nem használja az online katalógust, nagyon sok. Ha mindezt összevetjük azzal, hogy a válaszadók többsége tanulási céllal keresi fel a könyvtárat, érthetetlen, hogyan tudnak katalógushasználat nélkül elboldogulni. Ez az adat sokat elárul a fiatal értelmiség információs műveltségéről, elsősorban a minőségi információval szembeni igényesség hiányáról. Arányaiban sokan vannak, akiknek nem számít, hogy mit, csak kapjanak valamit, amivel a feladatot meg tudják oldani, legjobb, ha csak azzal kell foglalkozniuk, amit a tanár kért, és azt sem ők keresik meg, hanem a könyvtáros. A katalógushasználat egy felsőoktatási könyvtárban akkor is elengedhetetlen, ha szabadpolcon minden megtalálható, hiszen nincs olyan tökéletes könyvtári rend, ahol egy kérdésre választ adó szakirodalom egy helyen megtalálható lenne. A könyvtárak egyik legfontosabb küldetése, hogy katalógusaik segítségével az összetettebb kérdéseket is megfelelően tudják megválaszolni. A katalógushasználat mellőzésének egyaránt oka lehet a kereső tudatlansága és a katalógus hiányosságai. Félő azonban, hogy ezek a fiatalok később a munkájukban hasonlóan igénytelenek lesznek.

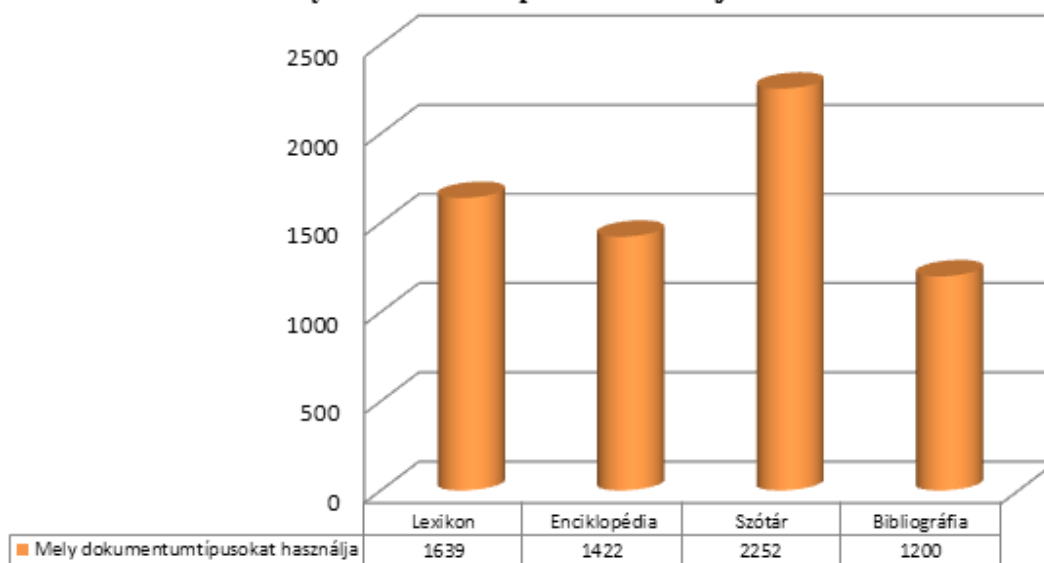
23. diagram
Katalógushasználat

8.7. Kézikönyvek használata

A katalógusok használatán túl az is sokat elárul, mennyire vannak még használatban a könyvtárakban található klasszikus információforrások, kézikönyvek: a lexikonok, enciklopédiák, szótárak és bibliográfiák. Ezek mind olyan dokumentumtípusok, amelyeknek elektronikus verziója nagy népszerűségnek örvend, és valljuk meg, felgyorsult világunkban talán könnyebb is az elektronikus változatot naprakészen tartani, mint a nyomtatottat.

Lexikont az összes válaszadó (2567 fő) 63,8%-a használ, azaz kb. kétharmaduk. Ez nagyon jó arálynak számít. Enciklopédiát valamivel kevesebben (55,7%) használnak. A szótár a legnépszerűbb nyomtatott információforrás a válaszadók körében, 2581 válaszból 2252-en (87,3%) mondtak igent erre a kérdésre.

Mely dokumentumtípusokat használja

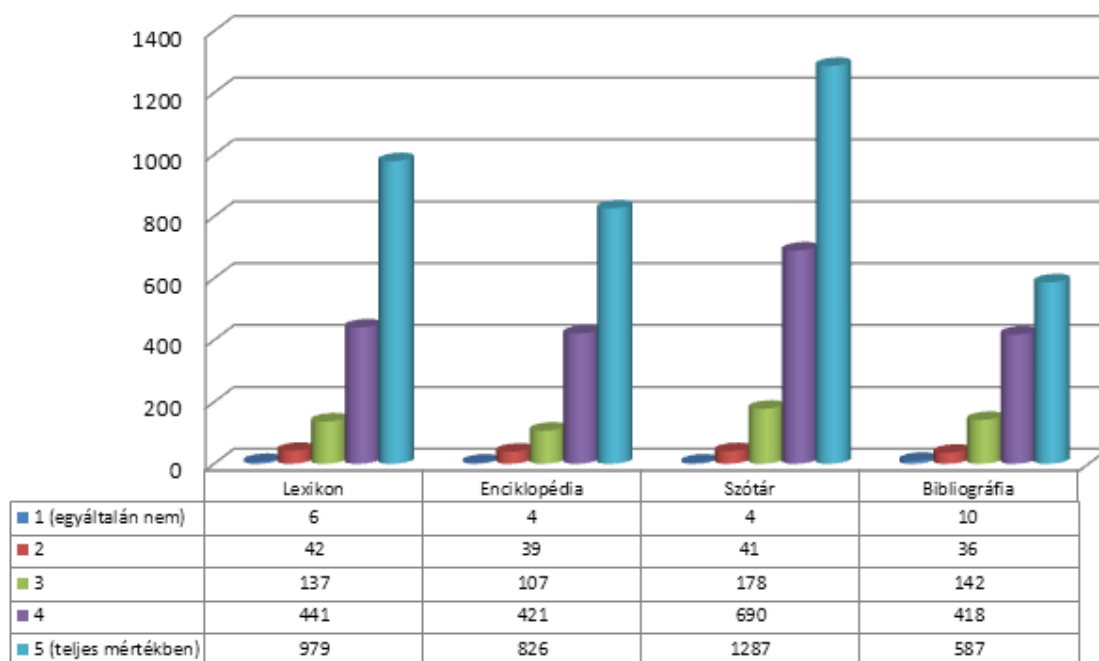

24. diagram

Kézikönyvek használata

Ezekben az információforrásokban a fiatalok nagyon megbíznak. Minden esetben a legmagasabb értékek dominálnak a bizalomra vonatkozó válaszoknál. Ezen a területen tehát biztos értékítéllel rendelkeznek a hallgatók, ami az információs műveltség nagyon fontos eleme.

Mennyire bíz meg bennük?

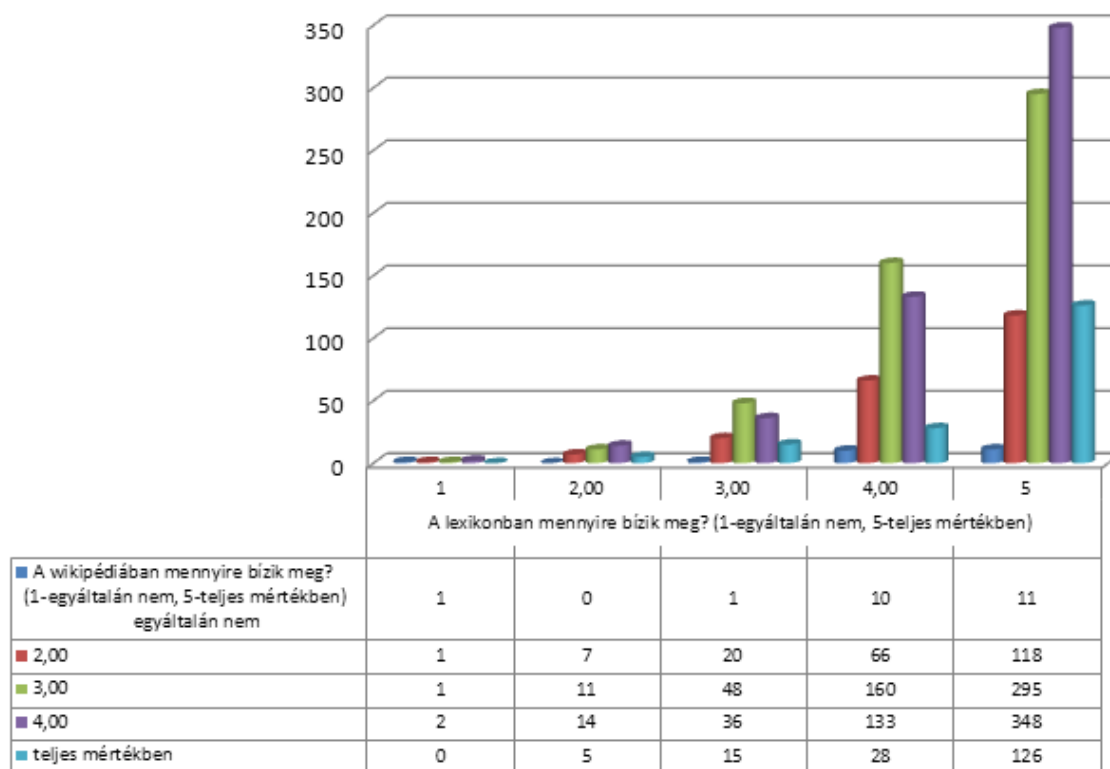
25. diagram

A kézikönyvek megbízhatósága

Érdekesnek tartottuk azt is megnézni, hogy vajon van-e különbség a lexikonba illetve a Wikipédiába vetett bizalom adataiban. Sokat kárhoztatjuk a netgenerációt, hogy szívesebben használja a könnyen elérhető internetes, ingyenes forrásokat, és nem győzzük felhívni a figyelmet ezek bizonytalan hitelességére. Úgy tűnik, a fiatalok tisztában vannak ezzel, és bár intenzíven használják mindkét dokumentumtípust, tudják, hogy melyikben mennyire lehet

megbízni. Míg a lexikonnál a teljes bizalom dominál, a Wikipédiát inkább 3-asra vagy négyesre értékelik a válaszadók a megbízhatóság szempontjából.

A lexikonokban vagy a Wikipédiában bíznak meg jobban?

26. diagram

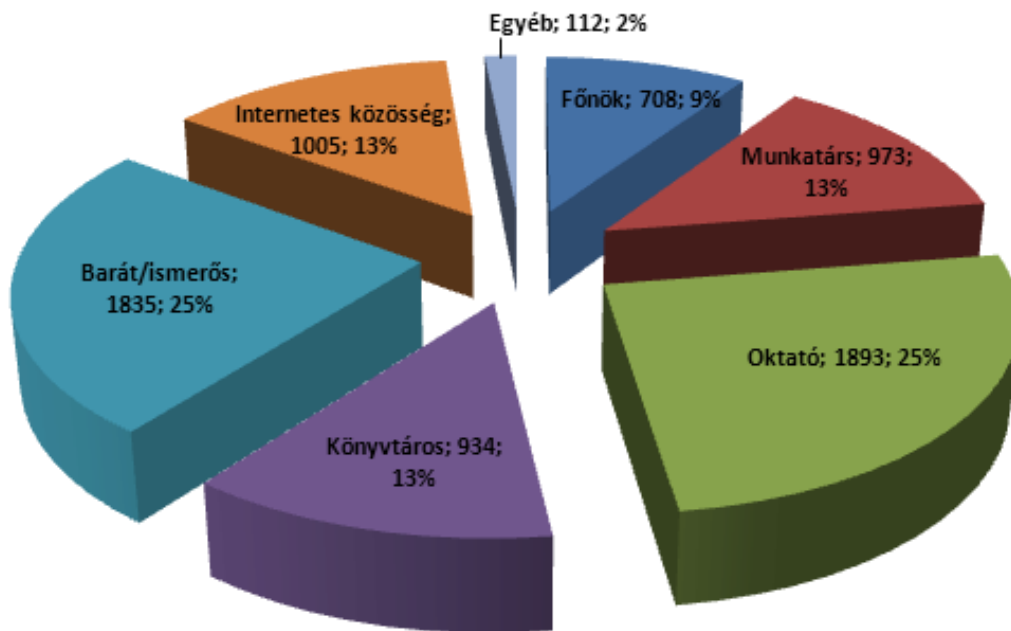
A lexikon és a Wikipédia megbízhatósága

8.8. Kihez fordul segítségért?

Felmérésünk újból igazolta azt a tapasztalatot, amit már más felmérések is kimutattak, hogy a fiatalok számára nem a könyvtárosok jelentik az elsődleges segítségforrást, ha elakadnak egy információkereséssel járó feladat megoldásánál. Az oktatókhoz és a barátokhoz, ismerősökhöz fordulnak legtöbbször segítségért (25-25%), a munkatársak, a könyvtárosok és az internetes közösség csak ezután következnek. Ezek az adatok sajnos arra engednek következtetni, hogy létezik egyfajta bizalmatlanság a könyvtárosokkal szemben, ami mögött valószínűleg rossz tapasztalatok állhatnak. A könyvtáros szakma presztízsének visszaállításához nagyon fontos, hogy megváltozzon ez a kép, és kiderüljön, hogy az információk megszerzésében és értékelésében a könyvtáros tudja a leghatékonyabb segítséget nyújtani.

Kihez tud segítségért fordulni egy szakmai kérdéssel, amely a tanulmányai/munkája során felmerül?

27. diagram
Kihez fordul segítségért?

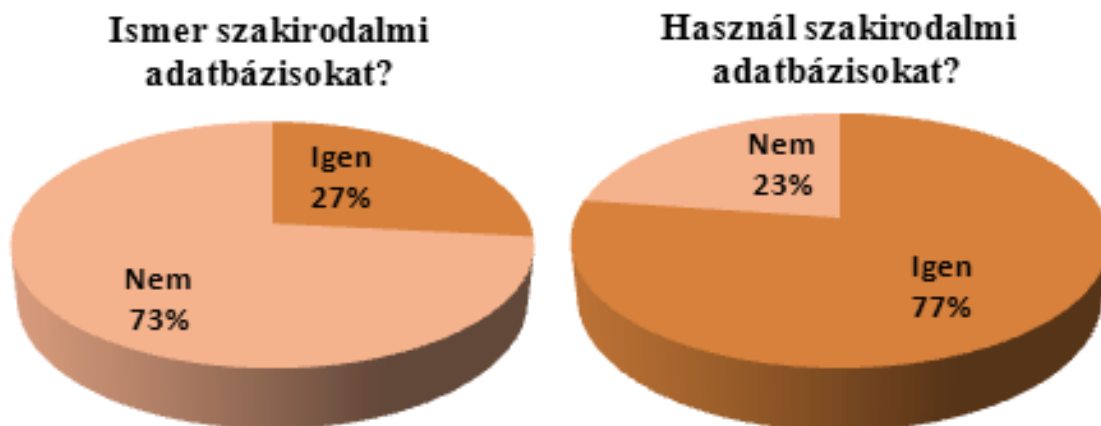
8.9. Adatbázisok használata

Egy felsőoktatásban tanuló hallgató vagy felsőfokú végzettséggel rendelkező dolgozó információs műveltségének felméréséhez elengedhetetlen, hogy ismerjük, az illető milyen forrásokból szerzi a tudását. A korszerű információs kompetenciák egyike a szakirodalmi adatbázisok használata. Ezek azok a referenzs források, ahonnan naprakész adatokat kaphatunk a szakmánk legújabb tudományos eredményeiről, a kutatások forró pontjairól, és természetesen a legfrissebb szakirodalomról is. Ezért természetesen ennek a területnek is szántunk néhány kérdést.

Az eredmény sajnos elszomorító. A kiindulópont az, hogy a válaszadók 73%-a egyáltalán nem ismer, így nem is használ szakirodalmi adatbázisokat. Tekintettel arra, hogy aktív hallgatókról és értelmiségi dolgozókról van szó, ez hihetetlenül rossz arány. 2579 válaszadóból csak 689-en nyilatkoztak úgy, hogy ismernek szakirodalmi adatbázisokat. Közülük 524-en használják is ezeket, vagyis az összes megkérdezett egy ötöde.

Az okokat egyértelműen a kompetenciák hiányában kell keresnünk. Tudjuk jól, hogy az igényes szakirodalmi adatbázisok, akár magyar nyelvűek, akár idegen nyelven kereshetők, használatához speciális tudás és gyakorlat szükséges. Akinek ez nincs meg, az sikertelen lesz a keresésben, tehát nem fogja használni ezeket a forrásokat. A szomorú adatok alapján kijelenthető, hogy sokkal hatékonyabb oktatásra van szükség az adatbázisok használatával kapcsolatban, és sokkal több feladatra, elvárásra, hogy a hallgatók rákényszerüljenek ezek használatára.

Arra a kérdésre, hogy milyen gyakorisággal használják ezeket a forrásokat, az alábbi válaszok születtek. A válaszadók fele kb. havi rendszerességgel fordul az adatbázisokhoz, egynegyede ritkábban, egynegyede pedig gyakrabban. Átlagosan tehát a havi használat a jellemző, ami egy elfogadható adat.

28. diagram
Szakirodalmi adatbázisok ismerete és használata

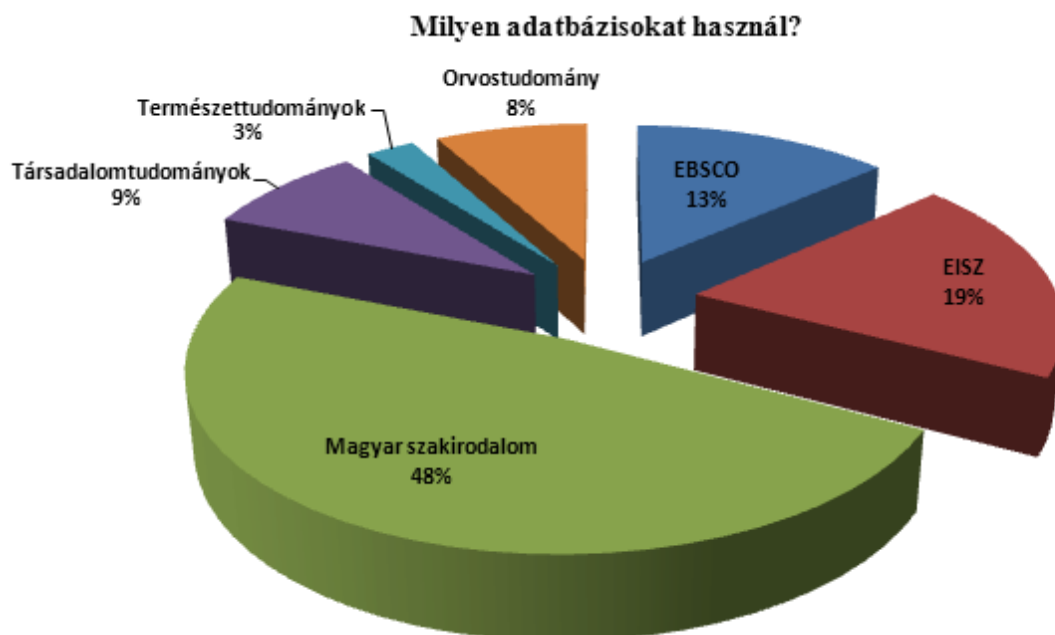

29. diagram
Szakirodalmi adatbázisok használati gyakorisága

Természetesen arra is kíváncsiak voltunk, hogy mely adatbázisokat használják a magyar hallgatók leginkább. A kapott válaszok nagyon változatos képet mutatnak. A legfeltűnőbb, hogy a hallgatók számára egyáltalán nem egyértelmű a szakirodalmi adatbázis fogalma. Sokan jelöltek meg könyvtári online katalógusokat, internetes weboldalakat is. Az adatbázisokat használók többsége azonban láthatólag valóban használja ezeket a forrásokat, ők pontos megnevezéseket tudtak adni.

Az ismert és használt adatbázisok megoszlásából is sok hasznos következtetésre juthatunk. Láthatólag magasan vezetnek a magyar nyelvű adatbázisok. Ezeket egy csoportba soroltuk, mert a megoszlás ezen belül nagyon heterogén. A vezető magyar nyelvű adatbázisok között vannak az Arcanum adatbázisai, a Humanus, a Matarka, a Pad, az EPA, a MEK, a MOKKA, a Mancsi, a PIM adatbázisai és az MTMT. Ezek közül persze nem mindegyik nevezhető szakirodalmi adatbázisnak, de láthatólag nagyon sok hallgató kedveli és használja őket ebben a funkcióban. A forrásválasztás igényességéről sokat elárulnak ezek az adatok. De sajnos azt

kell mondanunk, mindegy hogy hol, de legalább keresnek adatbázisokban. Innen kell tovább lépni, és elérni, hogy az adott kérdéshez a legmegfelelőbb forrást tudják kiválasztani.

30. diagram
A használt adatbázisok tematikus megoszlása

Az idegen nyelvű források tekintetében egyértelműen az EBSCO és az EISZ adatbázisai vezetnek. A magyar adatbázisokhoz viszonyított elmaradásuk minden valószínűség szerint a nyelvtudás hiányára vezethető vissza. Az igazán jól kvalifikált, később a munkaerőpiac számára is magasabb értéket jelentő hallgatók azok közül kerülnek ki, akik az adatbázisok használatában is igényesek és sokoldalúak. Találtunk olyan válaszokat is, amelyek kifejezetten sokoldalú adatbázis-ismeretről tanúskodtak az illető szakterületén (főként természettudományi területen). És hát láthatólag az orvosképzés ebből a szempontból is kiemelkedő, az orvos-tanhallgatók az átlagnál jóval műveltebbek szakterületük adatbázisaiban.

8.10. Összegzés

A könyvtárhasználat és a források használata az információs műveltség fontos indikátora. Felmérésünk sok kérdésre választ adott, és persze legalább ennyi újabb kérdést is felvetett. A könyvtárak láthatólag nem találták még meg igazán a helyüket ebben az új világban, a felsőoktatás pedig nem mer igazán rájuk építeni. Hallgatóink akkor lesznek az információs társadalomban hatékony könyvtárhasználók, ha arra használják ezeket az intézményeket, amire való. A könyvtárakban összegyűjtött, rendszerezett, sokoldalúan feldolgozott, ezért könnyen hozzáférhető információk nagy segítséget tudnak jelenteni a tanulásban és a munkában egyaránt. Ha valaki azonban nem ismeri a lehetőségeket és nem tud élni velük, akkor az ő számára inkább elborzasztó, nehézkes és unalmas hely a könyvtár.

A felmérés eredményei azt bizonyítják, hogy a hallgatók hajlandók könyvtárba menni, talán kedvelik is ezeket az intézményeket, elsősorban tanulási helyszíneként. Nem kellene túl sok erőfeszítés hozzá, hogy ahhoz is kedvet csináljunk nekik, hogy megtanulják használni a könyvtári eszközöket, igénybe venni a szolgáltatásokat és a könyvtárosok speciális tudását.

9. AZ INFORMÁCIÓS FORRÁSOK HITELESSÉGÉNEK MEGÍTÉLÉSE ÉS HASZNÁLATUK GYAKORISÁGA

Sipos Anna Magdolna

A világhálóra fejlesztett alkalmazások révén létrejövő, és annak eredményeként elérhetővé váló, egyes vélemények szerint exponenciálisan növekvő információs tömeg kezelése komoly kihívások elé állítja a ma emberét. Miközben már magának az információs forrásokhoz vezető technikának a kezelése is olyan felkészültséget igényel, amelyről néhány évtizeddel ezelőtt még csak nem is hallottunk, aközben ennél még nehezebb feladat elé állít minket a tartalmak szelektálása, értelmezése, megítélése, minőségének meghatározása és nem utolsósorban azok további hasznosítása. Az információk értékeléséhez, szelektálásához szükséges feladatok elvégzéséhez kellő kompetenciák igen sokfélék, igen sokrétűek, többek között képesnek kell lenni az információk hitelességének, pontosságának, teljességének, időszerűségének, értékének és elfogulatlanságának megítélésére. Az információs források megítélésének rutinja és kialakításának kérdése ezért vált az információs műveltség egyik központi és talán a legnehezebben fejleszthető komponensévé. Ugyanakkor azt is meg kell említenünk, hogy az ezekkel kapcsolatos elméleti és módszertani jellegű, továbbá empirikus kutatások még világszerte gyermekcipőben járnak, hazai rendszeres és módszeres kutatások pedig e témában számunkra nem ismertek. Éppen ezért tartottuk ezt a témát vizsgálatunk szempontjából kiemelten fontosnak és felmérésünk ezért több aspektusból is foglalkozik az ide vonatkozó készségek, tudások, rutinok felderítésével.

Korábban volt már szó az információs források megbízhatóságának megítéléséről, megfelelőségéről stb., ebben a fejezetben pedig a különböző típusú, beleértve a hagyományos és az elektronikus lehetőségeket is, információs források hitelességével kapcsolatos tudás állapotáról nyújtunk képet. Az információs források hitelességi faktorának megítélése egyáltalán nem könnyű feladat, különösen akkor, ha figyelembe vesszük, hogy a szándéktalan hibázás, tévedés mellett a web 2.0 alkalmazási lehetőségek kitermeltek egy olyan réteget, amelynek tagjai szándékosan gyártják a hamis híreket, hamis tartalmakat, a különböző gegeket, blöfföket és médiahackeket, továbbá a mémek egyes, hamis tartalmú típusait. A kétféle hibacsoport és még számos más hamis tartalom jelentős zavarokat tud okozni az információkeresésben és azok megítélésében még oly járatos, harcedzett tájékoztató könyvtáros, esetleg információbróker esetében is, nem is beszélve az ilyenfajta jártassággal nem rendelkezőkről. Ezt tűnik igazolni az is, hogy a felmérésünk során a 9.1., *Minek alapján tudja eldönteni, hogy az egyes információforrások hitelesek-e?* kérdésünk nyomán több válaszadó is szabadon megfogalmazott véleményt, amelyekből néhányat szó szerint is idézünk. „Jó kérdés!” „Nehezen, eddigi tapasztalataim alapján.” „Nem tudom mi a megbízható forrás és mi nem.” Több alkalommal is szerepel a „Nehezen”, továbbá a „Nem lehet eldönteni.” válasz, illetve megjegyzés is.

Fontosnak tartjuk azt is elmondani, hogy az információs műveltség fejlesztése során elsajátított ismeretek alapján senki sem válik professzionális információkeresővé, esetleg információbrókeré, de kétségtelen, hogy az elemi és esetenként a közepes szint e téren is elsajátítható, és nem utolsósorban kialakítható annak rutinja, hogy mely információs források azok, amelyeknek úgymond vakon lehet hinni, és melyek azok, amelyeknél kötelező az információk ellenőrzése. Az ide vonatkozó jártasságok kialakításában mellőzhetetlen szerepük van a könyvtárosoknak, hiszen egyrészt ez a hivatás az információk professzionális keresésének és kezelésének a letéteményese, másrészt pedig hatalmas tapasztalat halmozódott fel a szakmában és az egyes szakemberekben is. Éppen ezért célszerűnek tartjuk, ha az ide vonatkozó kompetenciák kialakítására könyvtárosokat kérnek fel.

A fejezet végén szó esik majd arról is, hogy a felmérésben résztvevők mennyiben élnek a web 2.0 használati lehetőségekkel, építenek-e, gyarapítottak-e már internetes tartalmakat, illetve arról, hogy melyek e téren a legkedveltebb műfajok.

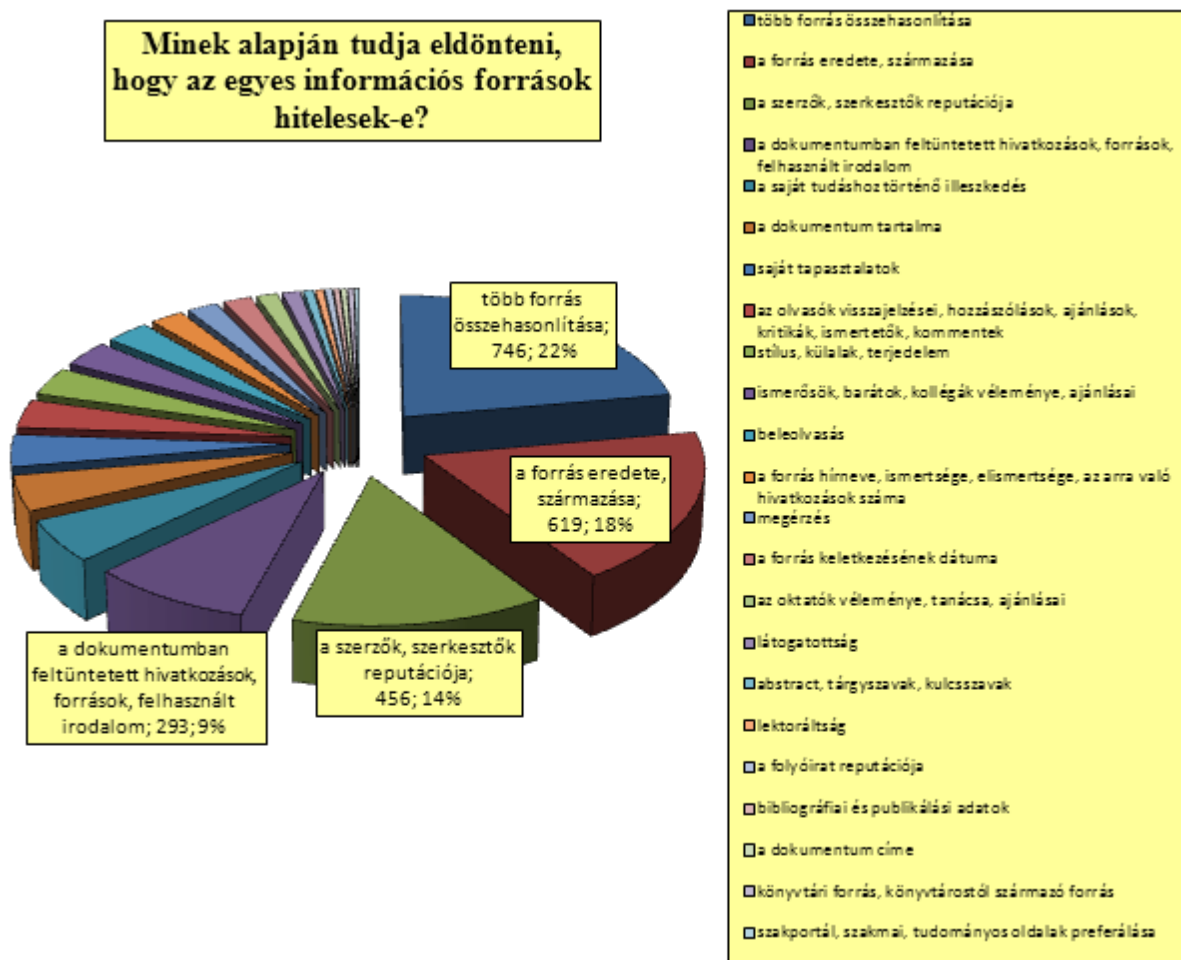
9.1. Minek alapján tudja eldönteni, hogy az egyes információforrások hitelesek-e?

Ennél a kérdésnél szándékosan nem fogalmaztunk meg előre válaszlehetőségeket. Ezzel az volt a szándékunk, hogy ne adjunk kézbe előre megoldási lehetőségeket, hanem éppen ellenkezőleg, a felmérésben résztvevők maguk fogalmazzák meg saját gyakorlatuk alapján, hogy milyen szempontokra figyelnek. Az azonos típusú, tartalmú válaszokat sokféleképpen fogalmazták meg a felmérésben résztvevők, de a válaszok alapján lehetett azokat tipizálni. A kérdésre válaszolók egy része több szempontot is megjelölt, ezért a válaszok száma több mint a felmérésben résztvevők mennyisége: összesen 3359 értékelhető válasz született. Figyelembe véve a választ adók számát, azt lehet mondani, hogy az információk hitelességének megítélésében átlagosan másfél ellenőrzési módszert nevesített egy-egy felhasználó. Az átlag mögött természetesen bőségesen vannak olyanok, akik csupán egyetlen, míg mások a többféle, akár 3-4 eszközzel is élnek a hitelesség vizsgálatában.

Elsőként átfogó képet szeretnénk adni, majd ezt követően a válaszok tipizálása mentén mutatjuk be a szokásokat. A válaszokat összesen 23 csoportra lehetett felosztani, amelyet azután az említés gyakorisága mentén további három főcsoportba – 200 feletti, 100-200 közötti és 100 alatti említés – rendeztünk. A teljes képet bemutató diagram alapján jól látható, hogy négy kategória magasan meghaladja a többiek értékét és egyben arányát is: a több forrás összehasonlítása (22%), a forrás eredete, származása (18%), a szerzők, szerkesztők reputációja (14%), a dokumentumban feltüntetett hivatkozások, források, felhasznált irodalom mennyisége (9%).

A négy, kiemelkedően népszerű választartalom képezi első csoportunkat (200 feletti említés), és tegyük hozzá, hogy együttesen csaknem a válaszok kétharmadát adja, mintegy 63%-ot szakít ki a teljes válaszhalmból. A többi tizenkilenc típus a maradék közel egyharmadon, 37%-on osztozik. Az első csoportba tartozó válaszok közül a legnépszerűbb két módszer, a több forrás összehasonlítása, vagy a forrás eredete, ami gyakran az URL-címek ellenőrzésében merül ki, szinte minden válaszadónál szerepelt és ehhez jöttek még esetenként más lehetőségek is. Ezekről a módszerekről azt lehet mondani, hogy egyáltalán nem haszontalanok, többnyire nagyon gyorsan megoldhatók, ugyanakkor hozzá kell tennünk, hogy meglehetősen mechanikus eszközökkel operálnak, éppen ezért gyakran nem elegendők a valódi minőség megállapítására. Magunk azon a véleményen vagyunk, hogy ezek a lehetőségek az ellenőrzési követelmények minimumát képezik, ami azt jelenti, hogy amennyiben ezeket a mechanikus, ámde gyors módszereket alkalmazzuk, úgy valamennyi e-forrás esetében legalább mind a négy módszert alkalmazni kellene, és még más eszközöket is. Az értékelést végzők számára meglepő volt, hogy a szerkesztők, szerzők reputációjának alkalmazása ilyen magas értéket képvisel, ám van némi fenntartásunk ezzel kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy a felmérésben résztvevők többségét a hallgatók tették ki, kérdéses, hogy van-e már olyan szakmai, tudományos tapasztalatuk, amellyel ezt valamelyest is biztonságosan meg tudnák ítélni. Valószínűsíthetően inkább arról lehet szó, hogy az általuk ismert tanárok, kutatók reputációja alapján történik a megítélés. A másik meglepő eredményt a dokumentumokban feltüntetett hivatkozások, irodalomjegyzék és a felhasznált irodalom magasra értékelése jelentette. Ismét abból kiindulva, hogy a felmérés résztvevőinek mintegy kétharmadát a hallgatók tették ki, így kétséges számunkra, hogy valóban hitelt érdemlően tudnak-e ezekről állást foglalni. Feltételezésünk szerint inkább arról van szó, hogy széles körben közismertté vált a Wikipédia szócikkeit megítélésében a felhasznált, hivatkozott irodalom és egyéb források mennyisége, és itt ennek a többi típusú dokumentumra történő kiterjesztése történt meg; ez adja a magas értéket.

Hozzá kell tennünk, hogy amennyiben feltevésünk igaz, úgy egyáltalán nem bánjuk, hogy ez a Wikipédia által meghonosított módszer az információs források minőségének általános meghatározásában ilyen népszerű lett, mivel kiemelkedően jó eljárás, de csak abban az esetben, ha van olyan felkészültsége a használnak, hogy arról valódi, szakmai és tudományos szempontból megalapozott véleményt formálhasson.

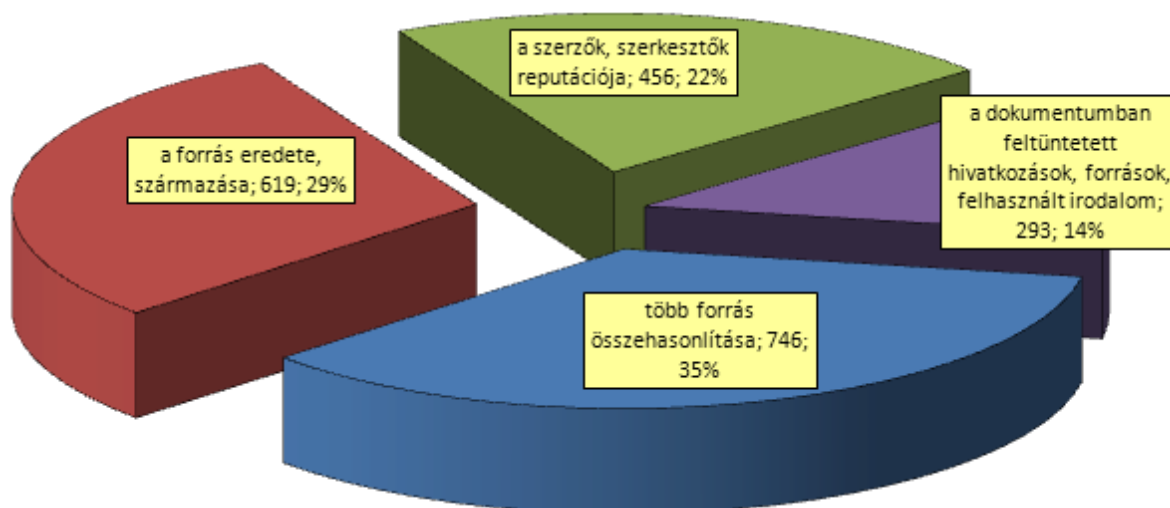
1. diagram

Az információs források hitelességeinek ellenőrzésére alkalmazott módszerek és használati gyakoriságuk arányai

A használat gyakorisága mentén a második csoportot képezik a közepes mértékben alkalmazott módszerek, az ezeket nevesítők száma száz és kétszáz között van. Ebbe a csoportba hétféle metódus került, és az előző csoporthoz viszonyítva a legnagyobb különbséget az jelenti, hogy a második csoportot nem a mechanikus módszerekkel történő operálás jellemzi, hanem éppen ellenkezőleg. Minden esetben nagyon sok munkát és intellektuális befektetést igényelnek, ezért jóval lassúbbak, ám ugyanakkor az eredmények jóval megbízhatóbbak is. A hétféle módszer alkalmazásának gyakoriságában egymáshoz viszonyítottan az egyes kategóriák között nincsenek jelentős eltérések, és a legnépszerűbb módszert is mindössze 9% választja el a legkevésbé használttól. Ebben a csoportban a leggyakrabban alkalmazott módszerként a saját tudáshoz történő illeszkedés jelenik meg. Ez a metódus az egyik jól használható lehetőség, ám önmagában aligha elegendő, hiszen az új tudáselemek, új eredmények befogadását – éppen a saját tudásunk korlátjai miatt – hátráltathatja. A második legnépszerűbb módszer a dokumentumok tartalmának elemzése. Kétségtávol a leghatékonyabb eljárás, feltéve, hogy megfelelő tudással rendelkezünk ehhez, ám azt is hozzá kell tennünk, hogy talán a legna-

gyobb időráfordítást igényli. A harmadik legnépszerűbb módszer a saját tapasztalatok. Ebben az esetben – az olvasott válaszok alapján – arról van szó, hogy a válaszolóknak vannak saját tapasztalataik a hitelesség tekintetében az egyes információs forrás lelőhelyekről, és ezt a tapasztalatot építik be az ítéletalkotásba. Ehhez azt tudjuk hozzátenni, hogy hatékony módszerről van szó, de ugyanakkor van egyfajta önkorlátozó jellege is, hiszen nehezen tudnak új lelőhelyek beépülni a rendszerbe. A negyedik legnépszerűbb módszert az olvasók visszajelzései, hozzászólások, ajánlások, kritikák, ismertetőik és nem utolsósorban az egyik web 2.0 alkalmazás, a kommentek figyelembevétele jelenti. Ez a módszer igen hatékony, tudományos és szakmai szempontból talán az egyik legmegbízhatóbb, ezt igen gyakran alkalmazzák a professzionális információközvetítők is, de hozzá kell tennünk, hogy nagyon nagy tapasztalatot, rutint és nem utolsósorban igen fejlett kritikai érzéket, továbbá sok időt is igényel. A következő kategóriát a stílus, a külalak és a terjedelem, vagyis főként a külső jegyek rendszere alkotja. Nem vitatjuk, hogy ezek orientálhatják a felhasználókat, de semmiképpen sem célszerű ezeket a külső jegyeket elsődleges kritériumként kezelni, csupán kiegészítő jelentőségűek lehetnek, mindemellett kétségtelenül sokat elárulnak az igényességre való törekvésről. Az ismerősök, barátok, kollégák véleményének meghallgatása a kollektív bölcsesség módszerén alapul, és hatékony, továbbá a mai kommunikációs lehetőségek mellett igen gyors is lehet. A hitelesség eldöntése azonban itt is az adott felhasználó felelőssége, és bizony igen gyakran kaphatunk egymásnak ellentmondó véleményeket. Ezekben az esetekben magunknak kell a vitatott kérdésben dönteni, amihez ismét komoly felkészültség, fejlett kritikai érzék szükséges. Ebben a csoportban a legkisebb értékkel a beleolvasás módszere szerepel. Létező, használható módszer ez is, ám a többihez képest vitatottabb lehet a hitelesség vizsgálatának eredménye. Hatékonysága attól függ, hogy mennyit és mely részbe olvasunk bele, mindazonáltal meglehetősen időigényes. Érdekes, hogy az információk egy másik szempontú megítélésében, a relevancia eldöntésében (7.7) a beleolvasás a leggyakrabban alkalmazott (38%) eljárásnak jelent meg. Ezek az összefüggések azt mutatják, hogy az információs források különböző szempontú minősítésében a használók differenciáltan járnak ugyan el, ám az elsősorban a saját tapasztalatok révén kialakított módszereseket jelenti.

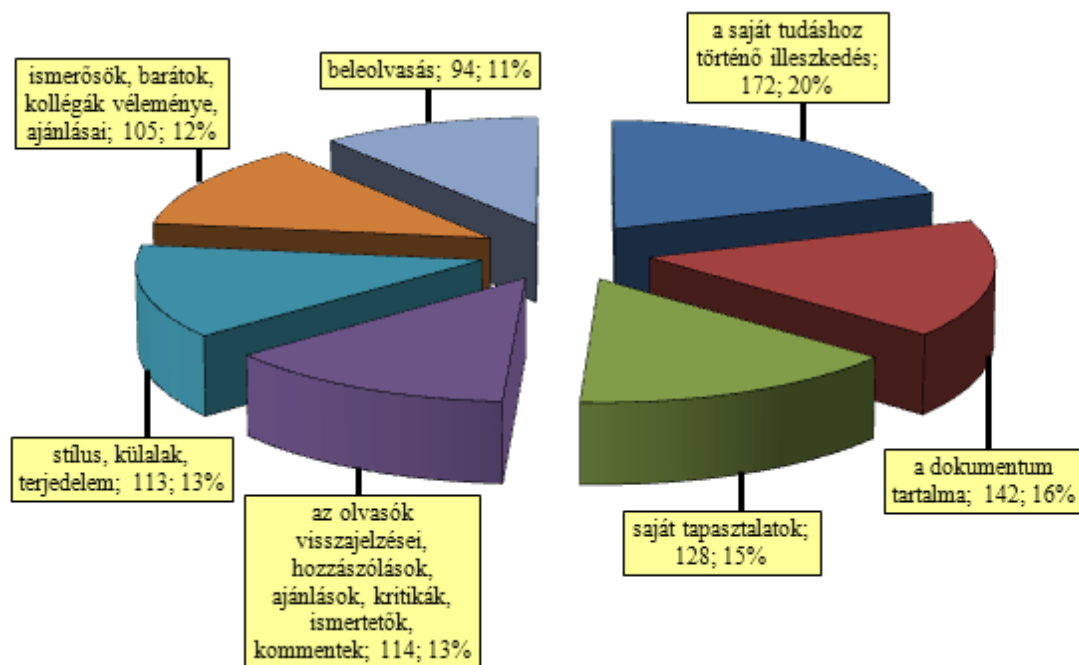

2. diagram

Az információs források hitelességének ellenőrzésére leggyakrabban alkalmazott módszerek és használati gyakoriságuk arányai

A második csoportba tartozó módszerek, az első csoport módszeraihoz viszonyítottn minden tekintetben az igényesebb és egyben biztosabb eredményeket hozó eszközökhöz tartoznak, használatuk, némi kiegészítéssel, pontosítással feltétlenül javasolt. A róluk alkotott vélemé-

nyünkben feltétlenül meg kell jegyeznünk, hogy ezek a módszerek többnyire túlzottan időigényesek, különösen, ha figyelembe vesszük azt is, hogy nem a legmegbízhatóbbak. Mindezek mellett tudnunk kell azt is, hogy a nevesítettek között egyetlen egy sincs, ami önmagában elegendő lenne a hitelesség megbízható megállapítására. Ezért mindenképpen az itt és a másik két csoportban szereplő több módszer kombinálása javasolt, ami igaz a többi csoport módszeraira is. Ez ugyan növeli a ráfordított időt, ám a végeredmény minőségében feltétlenül megtérül.

3. diagram

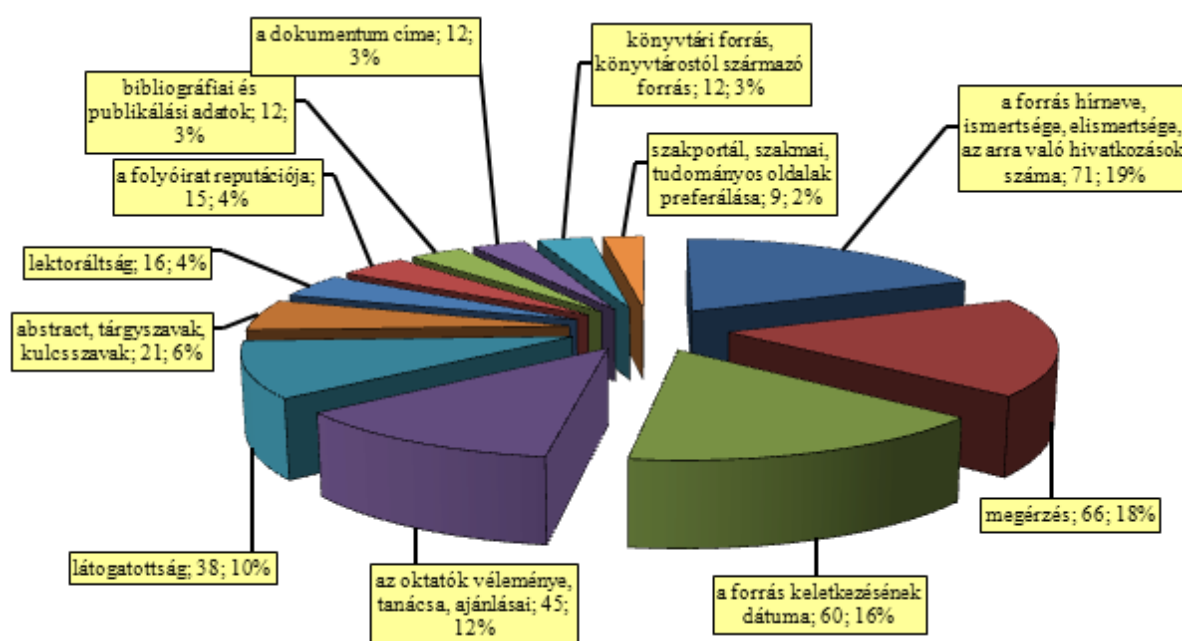
Az információs források hitelességeinek ellenőrzésére közepes mértékben alkalmazott módszerek és használati gyakoriságuk arányai

A harmadik csoportot képező módszereket a legkevesebbszer, minden esetben száz alatti alkalommal említették. Sajátos, ám ugyanakkor az információs források megítélésének általános állapotáról véleményünk szerint valós képet fest, hogy az ebben a csoportban szereplő metódusok a leghatékonyabbak, a legmegbízhatóbbak, ám ennek ellenére a legkevésbé ismertek, a legkevésbé használtak. Hatékonyságukról, megbízhatóságukról mi sem árul el többet, hogy többségük a professzionális információkezelők fegyvertárának is nélkülözhetetlen tényezői. Az utolsó csoportba sorolt 12 módszer alkalmazási népszerűsége rendkívül eltérő arányokat mutat. Öt kategória kiemelkedik a többi közül, mind 10% feletti használatot mutat. Ezek a következők: 1. a forrás hírneve, ismertsége, elismertsége, az arra való hivatkozások száma; 2. megérzés; 3. a forrás keletkezésének dátuma; 4. az oktatók véleménye, tanácsa, ajánlásai; 5. látogatottság.

Az első öt legnépszerűbb ellenőrzési módszer valóban jól használható, ám szeretnénk hozzátenni, hogy például a forrás keletkezésének dátuma a legalapvetőbb, a valamennyi dokumentumra alkalmazandó metódusok közé kellene, hogy tartozzon, ráadásul igen gyorsan és nagyon csekély munkával megoldható. Ehhez képest megdöbbenően kevesen használják; a 3359 válasznak csupán 1,79%-a. Néhány szót kell ejtenünk a megérzés kategóriáról is, amelyet első látásra nem sorolhatunk a legmagasabb színvonalú ellenőrzési módszerek közé, de kétségteljesen van – hangsúlyozzuk megfelelő szintű tudás, felkészültség mellett, továbbá más módszerekkel történő közös alkalmazással – létjogosultsága. Elégedettséggel lehet nyugtázni, hogy a látogatottság, a forrás hírneve, ismertsége, elismertsége, az arra való hivatkozások száma, ha igen szerény mértékben is, de bekerült a hitelesség megítélésének eszköztárába.

Ehhez csupán annyit teszünk hozzá, hogy ezeket a lehetőségeket sokkal nagyobb arányban lehetne és kellene tudnunk használni. Tekintettel arra, hogy a felmérésben nagy számban vettek részt a felsőoktatásban tanulók, ehhez képest megdöbbentően alacsony presztízst jelez az oktatók véleménye, tanácsa, ajánlása. Gondoljuk csak meg! Az összes 3359 válaszból, csupán 45 esetben (1,34%) találkozhattunk ezzel a válasszal. Az ebben a csoportban szereplő többi hét ellenőrzési kategória – különösen a válaszok számának teljességét figyelembe véve – lényegében alig fordul elő, pedig a leghatékonyabb és legmegbízhatóbb, ráadásul többségük igen gyorsan, kis munkabefektetéssel megoldható. Ám az is igaz, hogy ezeket aligha lehet autodidakta módon megtanulni, vagy ösztönösen alkalmazni. Ennél a kérdésnél nem állt módunkban a társadalmi státuszok mentén történő összehasonlítás, de véleményünk szerint ezeket a válaszokat elsősorban a legmagasabb kvalifikációval rendelkezők, az információs források között rutinosan eligazodni tudók, illetve a vizsgálatba szintén bekapcsolódó informatikus könyvtáros szakos hallgatók adták. Az információs műveltség fejlesztésének egyik legfontosabb feladata lenne, hogy a felmérésben meglehetősen hátul végzett, de igen hatékony és igen megbízható módszerek használatát mindenki számára megtanítsa, az ehhez szükséges forrásokat, fogásokat, lehetőségeket megismertesse.

4. diagram

Az információs források hitelességének ellenőrzésére legkevésbé alkalmazott módszerek és használati gyakoriságuk arányai

A meglévő válaszok mellett szólnunk kell azokról, akik nem válaszoltak, illetve a „nem tudom választ adták”. A kérdésre nem válaszolt 23 fő, és több tízes nagyságrendre rúg azoknak a száma, akik a „nem tudom” választ adták, ha nem is szó szerint, de ezt a tartalmat írták le.

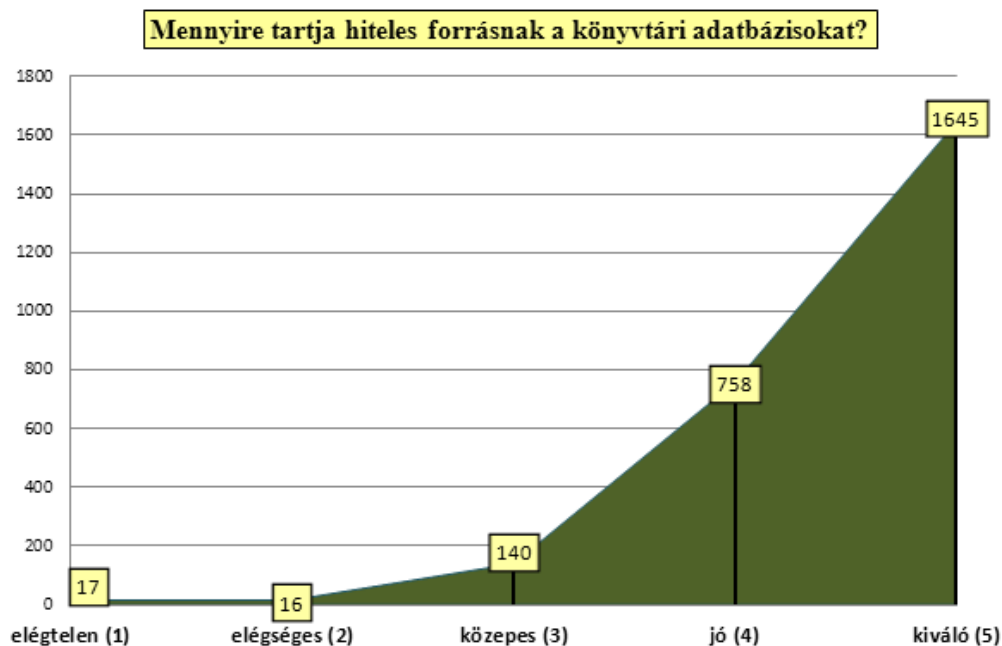
Tekintettel arra, hogy ennél a kérdésnél a válaszokat szabadon lehetett beírni, sok esetben talákoztunk tágabban a kérdéssel, illetve a problémakörrel kapcsolatos kinyilvánított mondatokkal is. Ezek egy részét bemutatásra érdemesnek tartottuk, esetenként szó szerinti, máskor pedig tartalmi idézéssel. Mindenekelőtt két olyan válasz, ami valahol nagyon is szemléletesen mutatja, nyilvánvalóan nem az általános, hanem inkább az egyedi hozzáállásokat is. „Szerintem ez hülye kérdés! Hasamra ütök és kész!” „Passz!” A választ adók egy részében pedig fel sem merül, hogy a használt forrásokban egyáltalán kételkedjen: „Bizalom, bízom benne, hogy hitelesek.” „Elhiszem, általában nem nézek utána.” Mindezeket túl bőségesen talákoztunk olyan válaszokkal is, amelyben a túlzott önbizalom keveredik a meglehetősen

nagy tudatlansággal: „A legtöbb információs forrásról köztudott, hogy hiteles-e vagy nem.” „Ismerem a hiteles forrásokat.” „Inkább azt tudom kiszűrni, hogy mi nem az.” „Ami információt keresek, azt már részben ismerem, így el tudom dönteni, hogy megfelelő, avagy sem a talált dokumentum.” „ISBN száma alapján.” „A józan ész.” választ pedig több alkalommal is megemlítik. Mindazonáltal többször találkozhattunk olyan megfogalmazásokkal is, amelyekben a hagyományos, papír alapú dokumentumok és az e-források közötti különbség megfogalmazásával igyekeztek strukturáltabb választ adni. Ezek közös eleme, hogy a nyomtatott források hitelességét döntően jobbnak tartják, ezek esetében szinte fel sem merül a hitelesítési vizsgálat szükségessége, sőt esetenként az e-források kontrolljaként is használják azokat. „A könyvek hitelesebbek, az internetben ezt kevésbé lehet megtalálni.” „A források összehasonlítása során gyakran a nyomtatott forrás az etalon, ez az e-forrás kontrolja.”

Szeretnénk egy olyan megjegyzést is szó szerint idézni, amelyben mintegy visszaköszön a könyvtári dokumentumok, illetve azok hitelessége iránt megnyilvánuló kiemelt bizalom. Fontosnak tartjuk ezt megtenni, mivel napjainkban sokszor éri olyan megalapozatlan és indokolatlan vád a könyvtárakat, amely szerint társadalmi hasznosságuk, értékük megkérdőjelezhető, a szélsőséges vélemények szerint pedig nincs is szükség könyvtárakra. A másik indok az idézésre pedig az, hogy manapság a könyvtárakkal kapcsolatosan gyakran felmerül az úgynevezett „hozzáadott érték” kétségbe vonása, és amikor ezekről diskurzusok zajlanak, csak igen ritkán kerül szóba a könyvtárak által gondozott információk, dokumentumok hitelességének és megbízhatóságának értéktora. „A papír alapúakkal legtöbbször a könyvtárban találkozom, ott meg folyamatosan ellenőrzött források vannak.” A könyvtárak által biztosított információs források magas bizalmi értéke már az eddigi elemzéseinkből is egyértelműen kiderült, ám ennek a kérdéscsoportnak a folytatása során ennek megerősítésére további adalékokkal is tudunk majd még szolgálni.

9.2. Mennyire tartja hiteles forrásnak a könyvtári adatbázisokat?

A könyvtári adatbázisok hitelességét kiemelkedően magasra, az 1-5 közötti skálán átlagosan 4,55 tartották a válaszolók. Erre a kérdésre összesen 2576 választ kaptunk, amelyek közül 2403 válasz a jó (4), illetve a jeles (5) értéket rendelte ehhez az információs forrástípushoz. A két minősítés együttesen a válaszok 93%-át teszi ki. Amennyiben megvizsgáljuk az elégtelen (1) és az elégséges (2) értékelések arányát, úgy azt láthatjuk, hogy azok együttesen csupán 2%-ot jelentenek. Ez a könyvtárak számára igen megtisztelő és igen magas bizalmi értéket jelent, és tegyük hozzá, hogy az általunk felállított nyolc kategória között messze a legmagasabb hitelességi faktort képviseli. Olyan bizalmi megnyilvánulás ez a könyvtárak, azok szolgáltatásai iránt, amelyből – véleményünk szerint – komoly tökélet lehetne, kellene a szakmának kovácsolni. Ennél a kérdésnél is elvégeztük a társadalmi státuszok mentén történő összehasonlításokat, melynek eredményeként megállapíthatjuk, hogy valamennyi társadalmi csoportnál igen magas a könyvtárak hitelességi értéke, számottevő különbség nem mutatkozott a különböző csoportok között.

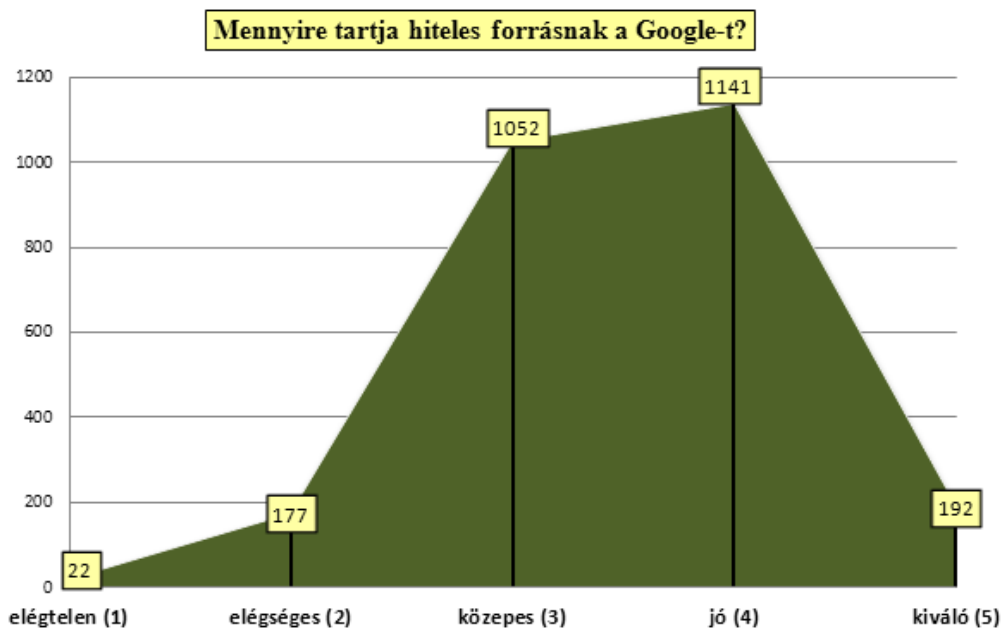

5. diagram

A könyvtári adatbázisok hitelességének minősítése és arányai

9.3. Mennyire tartja hiteles forrásnak a Google-t?

A kérdésfeltevést szándékosan egyszerűsítettük le. Nyilvánvalóan ismert számunkra, hogy a Google elsősorban nem mint információs forrás funkcionál, hanem általános keresőként, jóllehet vannak saját információs forrásai is. Ám az erre vonatkozó felmérések azt mutatják, hogy a használók többsége nem tud a két kategória között különbséget tenni, nem értik a finoman árnyalt eltéréseket. Természetesen, a Google által közvetített valamennyi információs forrásra gondoltunk, amikor kérdésünket megfogalmaztuk, és az adott válaszok igazolták, hogy érdemes volt a szimplifikált kérdéssel dolgozni. Kérdésünkre 2584 válasz érkezett és a források hitelességét átlagosan 3,5-re, vagyis pontosan egy érdemjeggyel alacsonyabbra értékelték a használók, mint a könyvtári adatbázisokat. Ennél a forrásnál a közepes és a jó értékek a jellemzők, együttesen 85%-ot tesznek ki, de meg kell jegyeznünk, hogy a felmérésben résztvevők 7%-a kiválóan minősítette a Google által közvetített dokumentumokat. A korábbi kérdésekre adott válaszok alapján kissé magasnak véljük ezeket az értékeket, hiszen más helyeken a Google által közvetített információk megbízhatósági faktora ennél kedvezőtlenebb fogadtatásra talált. A két diagram rajzolatának összehasonlítása is jól mutatja a könyvtári adatbázis és a Google megítélésében megmutatkozó különbségeket: míg az előzőnél a diagram rajzolata a jó és a kiváló értékeknél tetőzik, addig a Google esetében a csúcserőterek a közepes és a jó értékeknél találhatók. Ezért is meglepő, hogy az általános megítéléssel szemben, közel kétszáz ember kiváló minősítést adott az utóbbi kategóriára.

6. diagram

A Google mint információs forrás hitelességének minősítése és arányai

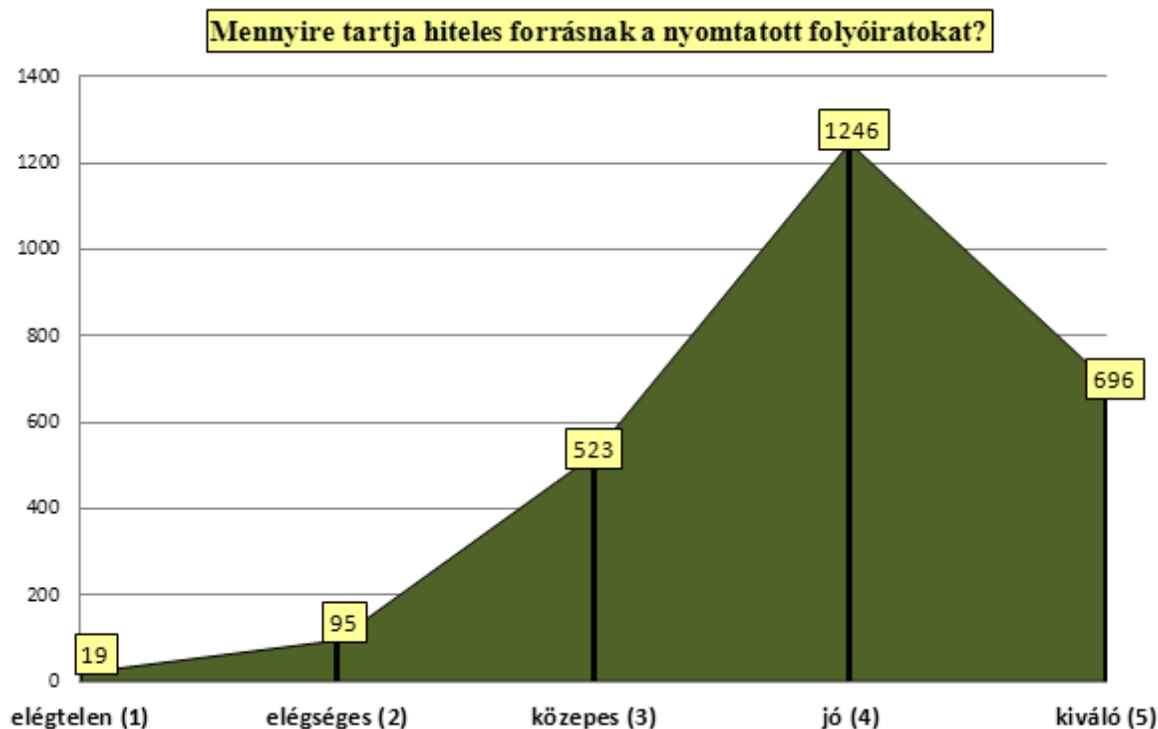
9.4. Mennyire tartja hiteles forrásnak a nyomtatott folyóiratokat?

A tudományos folyóiratok hagyományos, nyomtatott kiadásának históriája folyamán azok a kutatói kommunikáció meghatározó csatornáivá és a hiteles információk legfőbb, legnagyobb presztízsű terjesztőivé váltak. Ám az elektronizáció, majd a digitális technológia terjedése ezeknél a forrásoknál is alapvető változásokat hozott. Mindeközben a tudományos információterjesztés a múlt század második felétől lépésről-lépésre vált a világ egyik leghatékonyabb és legjövődélmezőbb üzleti vállalkozásává, a tudományos közlemények száma exponenciálisan növekedett, a nyomtatott, majd később az elektronikus úton hozzáférhető publikációk, folyóiratok előfizetési árai pedig évről évre hatalmas iramban növekedtek. A több irányból is érkező hatások fenekestől felforgatták a korábbi folyóiratkiadási, -terjesztési, -előfizetési és -hozzáférési modelleket. Mára már a tudományos információs igények kielégítésében a hagyományos, papír alapú folyóiratok szerepének részleges megmaradása mellett, főként azok elektronikus formában elérhető tartalmi lettek keresett fogyasztási cikkek mind a kurrensen megjelenő közlemények, mind pedig a korábban megjelenő írárok hozzáféréseiben. E folyamat eredményeként ma már világszerte foglalkoznak azzal a kérdéssel, hogy a folyóiratok hagyományos piaci formáit, mint az évfolyamok, az egyes lapszámok, füzetek stb., megszüntessék és helyettük a tudományos közlemények képezzék az eladandó terméket.

Ugyanakkor a tudományos folyóiratok legnagyobb előfizetői, a kutatóintézetek, a felsőoktatási intézmények, illetve az azokat a folyóiratpiacon megtestesítő könyvtárak szintén világszerte foglalkoznak a korábbi előfizetési, hozzáférési modell átalakításával. A vásárlói oldalon is egyre inkább hangot adnak annak, hogy a folyóiratok, illetve azok egyes évfolyamainak, számainak, füzeteinek az előfizetése helyett, az egyes cikkek, tanulmányok igények alapján történő megvásárlása a kedvezőbb és gazdaságosabb lehet a hagyományos előfizetői modellnél. Ennek tudatában nekünk, akik még szeretjük kézbe venni a szakmai folyóirataink egyes füzeteit, jó okunk van azon aggódni, hogy a hagyományos folyóiratkiadási, -megjelenési modell megmarad-e, vagy a változások olyan mélységűek, a gazdaságossági kényszerek pedig olyan erősek, hogy a több évszázados modell örökre eltűnik, és amikor az

akár közeli jövőben a tudományos folyóiratokról beszélünk, azon valami egészen mást értünk majd, mint a korábbiakban és a közelmúlt évszázadaiban.

Pedig a hitelességi vizsgán a nyomtatott folyóiratok igen jó érdemjegyet szereztek. A 2579 választ adó értékelése alapján ez a kategória átlagosan 3,97 értéket ért el. A felmérési eredményeink azt mutatják, hogy a megkérdezettek háromnegyede kiválónak, illetve jónak ítélte a nyomtatott folyóiratok hitelességét, és egyben ezek az érdemjegyek dominánsan jellemzők. Arra is szeretnénk a figyelmet felhívni, hogy a válaszolók több mint negyede a legmagasabbra értékelte ezeknek a kiadványoknak a hitelességét, és ennek csupán töredékét teszi ki az elégtelen, valamint az elégséges minősítés.

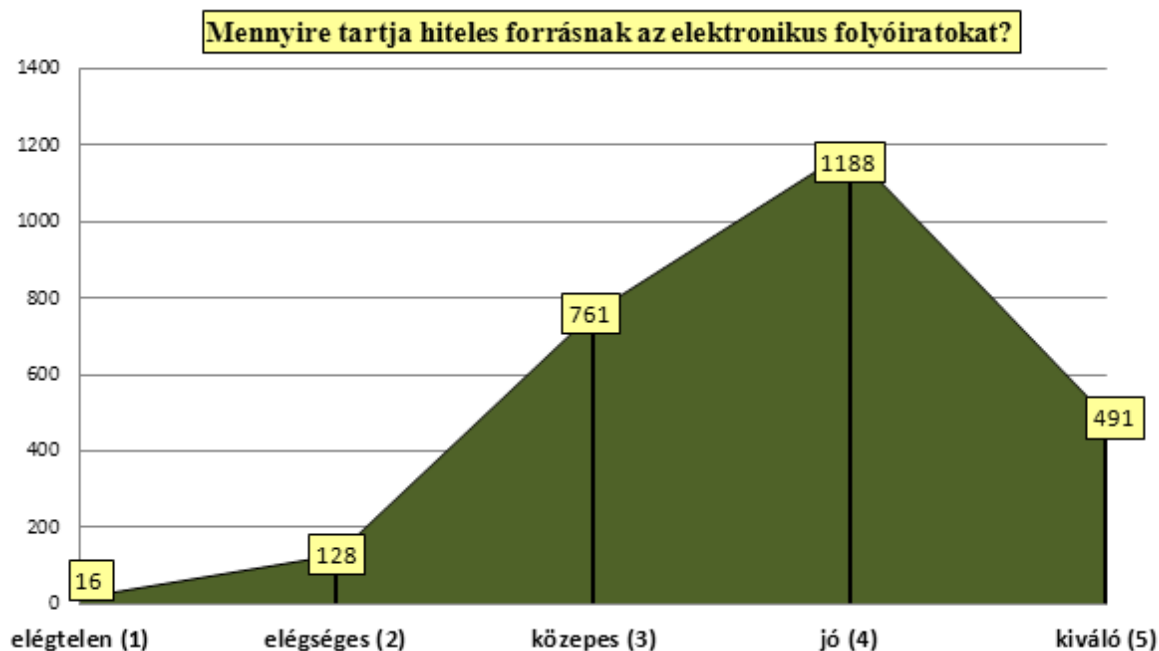

7. diagram

*A nyomtatott folyóiratok mint információs források
hitelességének minősítése és arányai*

9.5. Mennyire tartja hiteles forrásnak az elektronikus folyóiratokat?

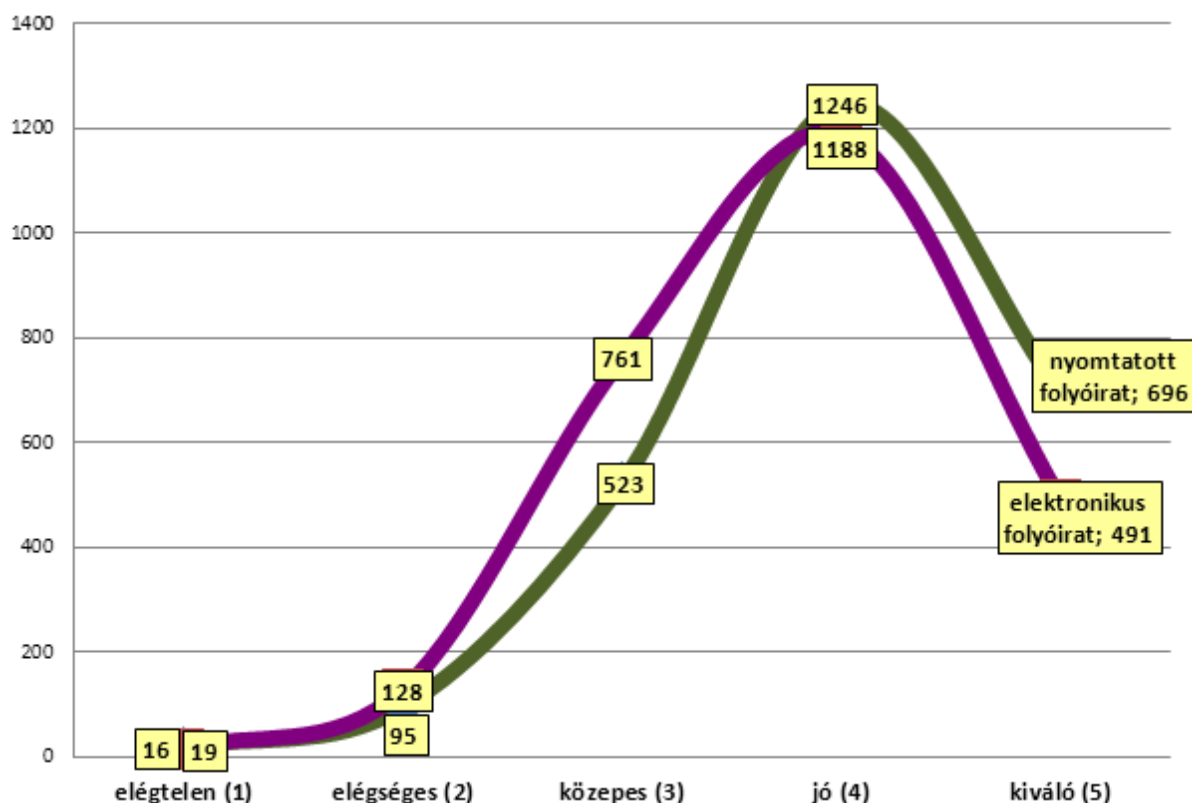
Vizsgálati eredményeink azt mutatják, hogy a nyomtatott és az elektronikus formában megjelenő folyóiratok hitelességének megítélésében nincs lényeges különbség. Erre a kérdésünkre 2584 fő válaszolt, és a hitelességi érték 3,78 átlagot ért el. A válaszolók valamivel több, mint 65 %-a kiváló és jó minősítéssel látta el ezeket a forrásokat, ez kevesebb ugyan, mint az előző kategóriánál, de itt is nagyon alacsony értéket mutat az elégtelen és az elégséges minősítés. Ebben az esetben lényegesen többen tartották a hitelességet közepesnek, mint a nyomtatott folyóiratoknál, ami hozzájárult az átlagos érték némi csökkenéséhez.

8. diagram

*Az elektronikus folyóiratok mint információs források
hitelességének minősítése és arányai*

A néhány tizednyi eltérés a következő diagram adatai és íve szerint is oda vezethető vissza, hogy a nyomtatott folyóiratokhoz viszonyítva kevesebben adtak kiváló és többen közepes értékelést. Érdekes a diagramon látni, hogy szinte párhuzamosan futnak azok a vonalak, amelyek a kétféle forrás megítélését mutatják. A vizsgálatba bevont közönség összetétele mellett is meglepőnek találtuk az elektronikus folyóiratok hitelességének magas értékét. Ennek okát talán ismét a témában való általános járatlanságban kell keresnünk, de bizonyára hozzájárul az is, hogy egyre több kiváló periodika már csak elektronikus formában lát napvilágot. A használók általában nem differenciálnak a digitalizált és a digitális fogalma között, éppen ezért nem tesznek különbséget a korábban, a tradicionális folyóiratkiadás idejében közreadott, majd utólag digitalizált folyóiratok, valamint a napjainkra oly jellemző nyomtatottan is és digitálisan is a közönség elé kerülő, továbbá a már eleve csak digitális formában megjelenő folyóiratok között. Miközben egyrésztől üdvözlendő, hogy nincsenek a használókban előítéletek, aközben ismét azt tapasztaltuk, hogy meglehetősen nagy a tudatlanság az e-világ alapkategóriáinak értelmezésében, nagy a járatlanság a digitális világ alapfogalmainak megértésében.

9. diagram

A nyomtatott és az elektronikus folyóiratok összehasonlítása a hitelesség megítélésének szempontjából

9.6. Mennyire tartja hiteles forrásnak a könyveket?

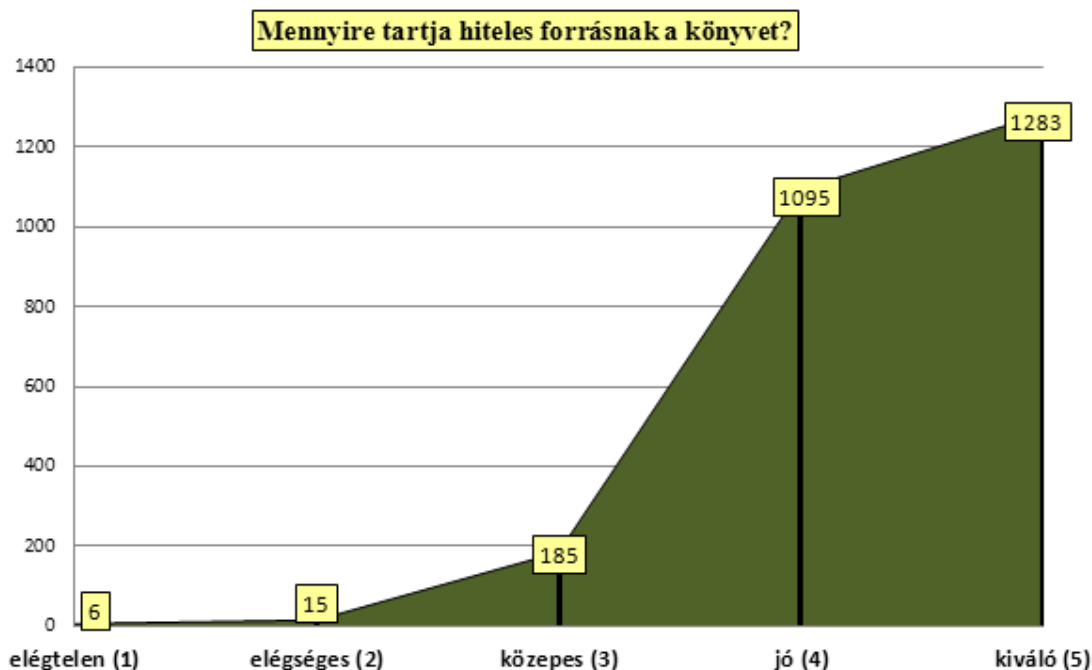
A Gutenberg-galaxis talán legemblematikusabb terméke a nyomtatott könyv, amely ugyan a több évszázados fejlődési folyamat eredményeként mind tartalmilag, mind formailag jelentős változásokon ment át, de a műfaj lényege alig változott: többnyire papírra, szedés-nyomással készített termékről volt mindvégig szó. A könyvnek a történeti fejlődése során olyan tartalmi és formai standard jellemzői alakultak ki, mint például a könyv fizikailag is megfogható teste, a könyvborító, a címlap, illetve annak tartozékai, a szellemi és a műszaki előállítással kapcsolatos adatok közzlése, copyright adatok és hosszan sorolhatnánk azokat a külső és belső jegyeket, amelyek a könyveket jellemzik.

Mindezekén túl a könyvhöz és a könyv által megtestesített olvasáshoz szimbolikus jegyek is kapcsolódnak, a tudás, a műveltség, a kultúra attribútumaivá is váltak. A nyomtatott könyv ikonikussá válását igazolja az is, hogy a felmérésben résztvevők számára is egyértelmű volt, de a köznap beszéd szintjén is ez tapasztalható, hogy amennyiben a „könyv” megnevezést használjuk, úgy ahhoz minden esetben a nyomtatott könyv tartalma tapad, és ha az e-könyvekről beszélünk, ahhoz ma még mindig hozzátesszük az e-, vagy az elektronikus értelmező jelzőt. Mindazonáltal a gutenbergi könyvnyomtatás feltalálása óta eltelt több mint fél évezred összesen nem hozott annyi változást a könyv életében, mint az elmúlt néhány évtized, különös tekintettel az elektronikus formák kialakulására. Ezért nem csoda, hogy a legújabb elektronikus forma, az e-book sok tekintetben követi a nyomtatott könyvek tartalmát, a nyomtatott könyvhöz tapadó külső és belső jegyeket, továbbá annak szimbolikáját is igyekszik magára venni. (Csak zárójelben jegyezzük meg, hogy ez a jelenség egyáltalán nem előzmény nélküli. A kéziratos könyv kultúrájának követése, másolása a könyvnyomtatás feltalálása után még hosszú ideig, egyesek szerint mintegy másfél évszázadig jellemezte a nyomtatott könyv-

kiadást. Ennyi időre volt szükség ahhoz, hogy a nyomtatott könyv megteremtse a saját kultúráját és nem utolsósorban ahhoz, hogy a használók szemében, értékrendjében elfoglalhassa az őt megillető helyet. Abban biztosak vagyunk, hogy az e-book kultúra kialakulása, elterjedése nem fog ilyen sokáig tartani, és a magunk részéről – még, ha illuzórikusnak tűnik is – reménykedünk abban, hogy a nyomtatott könyvek soha nem fognak véglegesen eltűnni. Ugyanakkor véleményünk szerint egyértelműen prognosztizálható, hogy a technológiai fejlődés nyomán létre fog jönni egy sajátos e-book kultúra, ami bizonyára lényegesen különbözni fog a huszadik század emberének a könyvről alkotott képétől és az ahhoz fűződő attitűdjétől, mint ahogyan feltehetőleg jelentősen el fog térni a nyomtatott könyv külső és belső jegyeitől is.)

A nyomtatott könyv múltjának, kulturális jelentőségének, jelképének figyelembevétele mellett nem csoda, hogy igen magasra szökkent annak hitelességi értéke: a 2584 válasz alapján 4,41 átlagot lehet kimutatni. Az általunk nevesített információs források között a könyvtári adatbázisokat követően, ez a második legmagasabb érték. Talán nem járunk messze az igazságtól, ha kijelentjük, hogy a könyvtár és a könyv hitelességi faktorának magas minőségű megítélését a két kategória kölcsönösen erősíti. A könyvek hitelességének megítélési faktorát jelentősen befolyásolja, hogy a válaszolók 92,03%-a kiváló, illetve jó értéket rendelt ahhoz. Ebben is nagy a hasonlóság az első helyen lévő könyvtári adatbázishoz, csak emlékeztetni szeretnénk arra, hogy ott ez az érték 93%. A magas értéket befolyásolja az is, hogy a könyvek megítélésében az elégtelen és az elégséges érték minimális alkalommal fedezhető fel, kevesebbszer, mint a könyvtári adatbázisoknál.

10. diagram

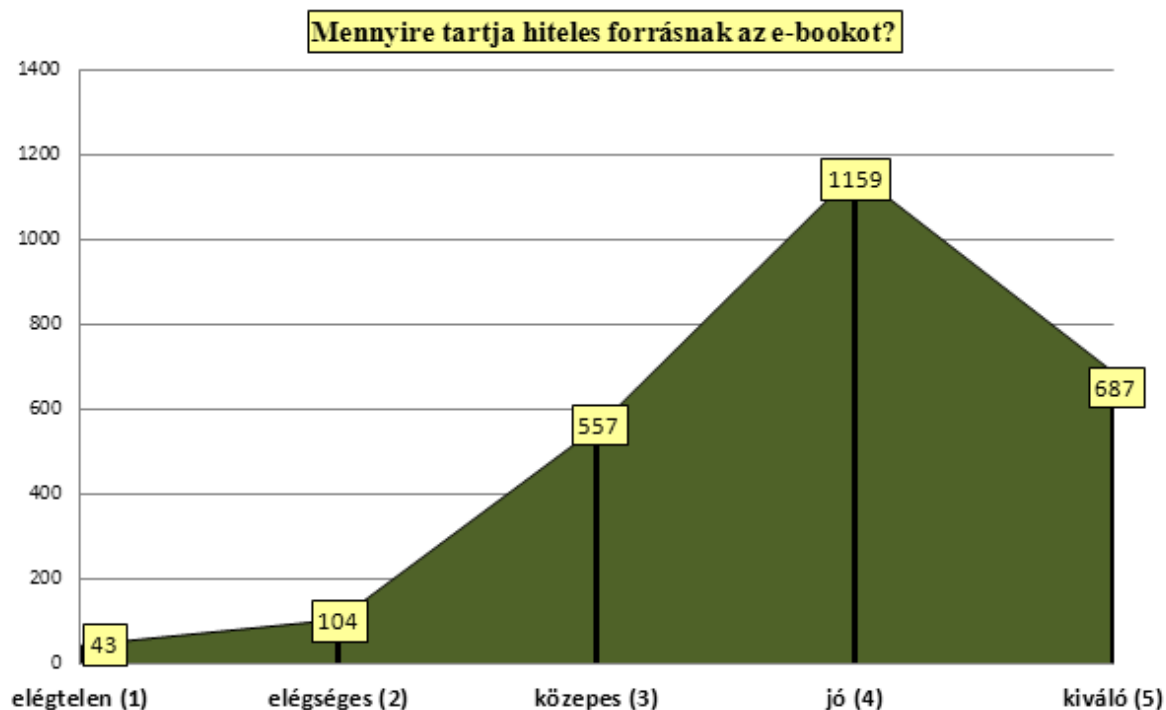
A nyomtatott könyvek mint információs források hitelességének minősítése és arányai

9.7. Mennyire tartja hiteles forrásnak az e-bookot?

Ma, amikor az információs forrásokról beszélünk, nem hagyható figyelmen kívül az e-bookok kétségkívül lassú ütemű, de tényleges terjedése sem, ezért a következő kérdésünk és az adott válaszok alapján történő elemzésünk erre a kiadványtípusra összpontosít. Az elektronikus könyvek alig több, mint másfél évtizedes múltja során könyvtárnyi szakirodalom jelent meg az elektronikus könyvekről, továbbá annak a nyomtatott könyvekhez viszonyításáról. A nyomtatott könyv kontra e-könyv vitát sem lezárni, sem megoldani nem áll módunkban, és nincs is ilyen szándékunk. Dolgozatunkban csupán a felmérésben résztvevők e-bookokra vo-

natkozó vélemény nyilvánításainak elemzését végezzük el. Ugyanakkor azt feltétlenül szeretnénk megjegyezni, hogy – bármennyire is szeretjük kézbe venni, megsimogatni a papír alapú könyvet, bármennyire is szeretjük beszívni mind az új, mind az antikvár könyvek illatát – nem tartjuk követendőnek sem az egyikre, sem pedig a másikra vonatkozó kirekesztő, szélsőséges véleményeket. Meggyőződésünk, hogy mindkét könyves kiadásnak van létjogosultsága, van saját vásárlói, olvasói köre, így szerintünk inkább örülni kellene az olvasási lehetőségek bővülésének, és be kell azt is vallanunk, hogy az e-bookok esetében van egy kétségtől meggyőző érv: a viszonylag alacsony ár.

Az e-bookok hitelességének megítélésére vonatkozó kérdésünkre 2550 fő válaszolt, és átlagosan 3,92 érdemjegyet kaptak. Érdekes, hogy míg a hagyományos kiadású és az e-folyóiratok között minimális volt a különbség (0,19), addig a könyveknél ennél jóval jelentősebb az eltérés (0,49). Ennek oka számunkra nem ismert, feltehetőleg nem az e-book műfajának gyengébb megítélésében kell azt keresni, hanem sokkal inkább a nyomtatott könyv igen magas presztízseben. A jelentősebb különbség ellenére is azt lehet mondani, hogy az e-könyvek hitelessége egyáltalán nem kapott rossz minősítést. A válaszolók 72,39%-a jónak, illetve kiválónak minősítette, ugyanakkor közel 150 fő adott elégtelen, illetve elégséges érdemjegyet rájuk.

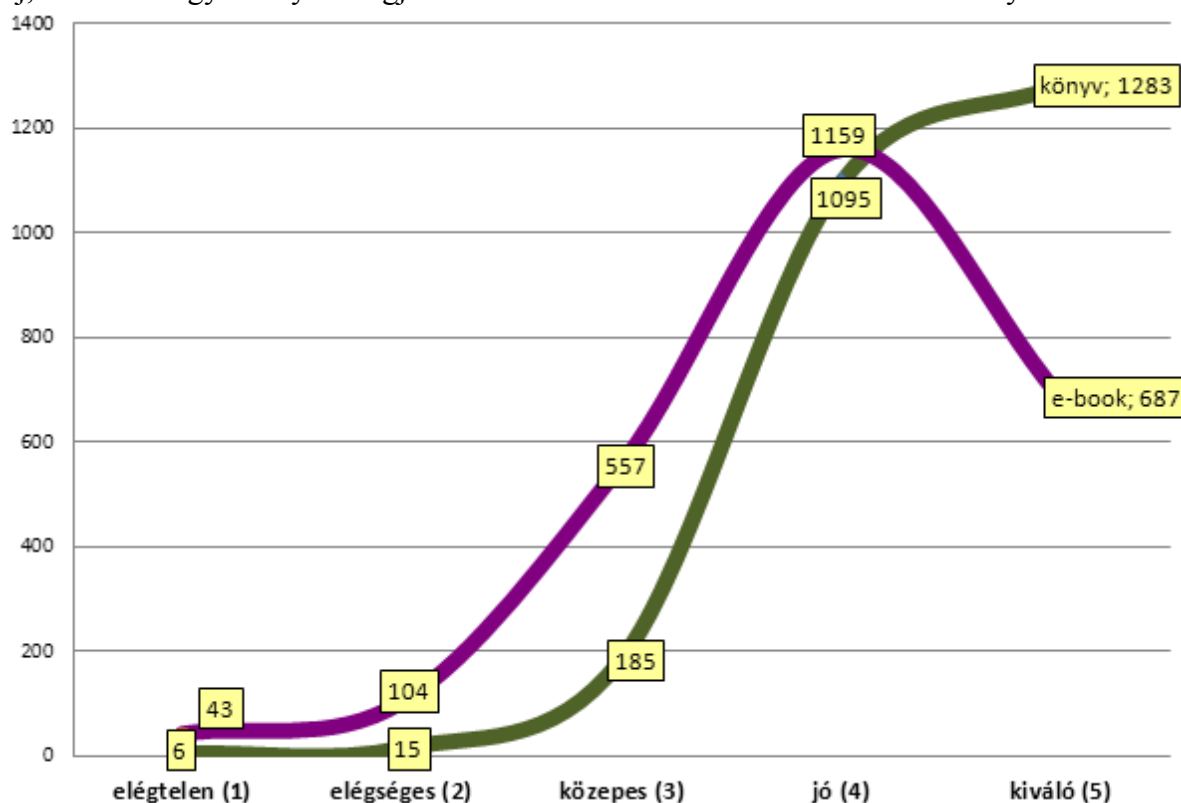

11. diagram

Az elektronikus könyvek mint információs források hitelességének minősítése és arányai

A kétféle technológiát magában hordozó könyvtípus hitelességének szemléletesebb összehasonlíthatósága érdekében készítettünk egy olyan diagramot is, amelyen a két értéksort együttesen ábrázoltuk. Ez az ábra igen jól szemlélteti azokat az azonosságokat és különbségeket, amelyeket a két műfaj magában hordoz. A gyengébb és a közepes értékeket az e-bookok magasabb számban kapták, a jó minősítésben van ugyan, de nem lényeges különbség, és a következő értéknél, a kiválónál válik nagyon markánsan, ollószárszerűen szét a megítélés. Az e-könyvek csaknem fele annyi kiváló értékelést kapott, mint a nyomtatottak. Ennek hangsúlyozásával ismét csak arra szeretnénk a figyelmet felhívni, hogy a hagyományos könyv hitelességi presztízse igen magas, mondhatni a zsigereinkbe épült bele az ebben a formában közreadott dokumentumok információtartalmának a csaknem fenntartás nélküli elfogadása. Itt és most nem szívesen vállalkoznánk az ezzel kapcsolatos kételyeink megfogalmazására, ezért csak annyit jegyzünk meg, hogy ennek a feltétlen bizalomnak is meglehetnek a hátulütői. Az

információs műveltség fejlesztésében a források kritikai elemzését, értékelését nem csupán az új, hanem a hagyományos megjelenésű információs források esetében is érvényesíteni kell.

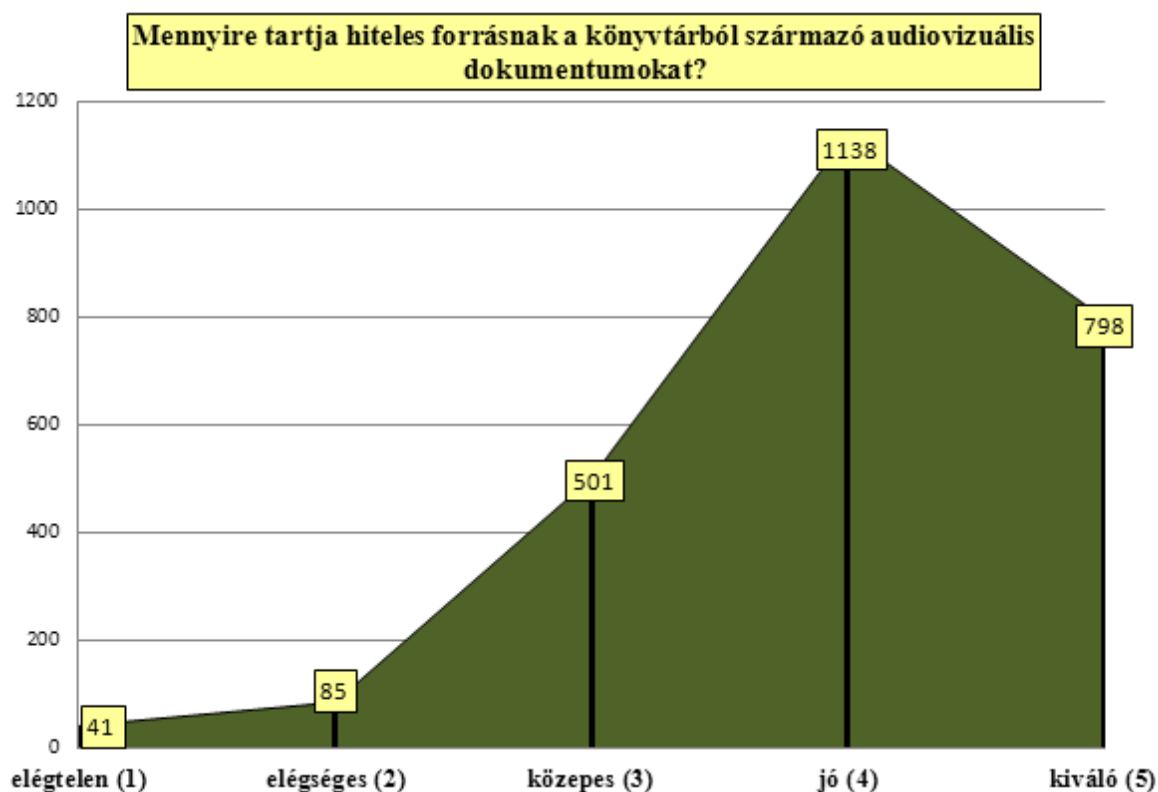
12. diagram

A nyomtatott és az elektronikus könyvek összehasonlítása a hitelesség megítélésének szempontjából

9.8. Mennyire tartja hiteles forrásnak a könyvtárból származó audiovizuális dokumentumokat?

Az audiovizuális dokumentumok könyvtári gyűjtése és szolgáltatása közel sem tekint olyan nagy múltra vissza, mint a nyomtatott dokumentumoké, és az is igaz, hogy maga a dokumentumtípus tömeges elterjedése is még csupán alig egy évszázados folyamat. Ám ennek ellenére a könyvtárak szolgáltatási portfóliójának fontos részét képezi. A következő kérdés összeállításával az volt a célunk, hogy megvizsgáljuk: van-e lényeges különbség a több évszázados történelemmel rendelkező nyomtatott és más rögzítési technikájú könyvtári dokumentumok és majd a következő kérdéssel történő összekapcsolás nyomán, érzékelhető-e különbség a könyvtárakból, illetve az internetről érkező audiovizuális dokumentumok hitelességének megítélésében. Erre a kérdésre 2563 válasz érkezett, és a könyvtárból származó audiovizuális dokumentumok átlagos hitelességi értéke viszonylag magas, jó (4) átlagot ért el, és ezzel az összes kategória között, a könyvtári adatbázisok és a nyomtatott könyv után a harmadik helyen van. A jó átlagú minősítést úgy sikerült elérnie, hogy a választ adók 75,54%-a, vagyis $\frac{3}{4}$ része kiválónak, illetve jónak ítélte hitelességüket, és mindössze 126 fő (4,91%) adott elégtelen, valamint elégséges osztályzatot. Mindezeket túl meg kell azt is említenünk, hogy egyáltalán nincsenek kevesen azok, akik csupán közepes bizalmat szavaztak ennek a dokumentumtípusnak. Amint már említettük, a könyvtárból származó audiovizuális dokumentumok hitelességének megítélése az összes kategórián belül a harmadik helyen van, de a magasabb bizalmi

értékkel rendelkező, a több évszázados múlttal rendelkező hagyományos információs forrásnál, a könyvnél 0,41, tehát majdnem fél osztállyal kevesebbet kapott.

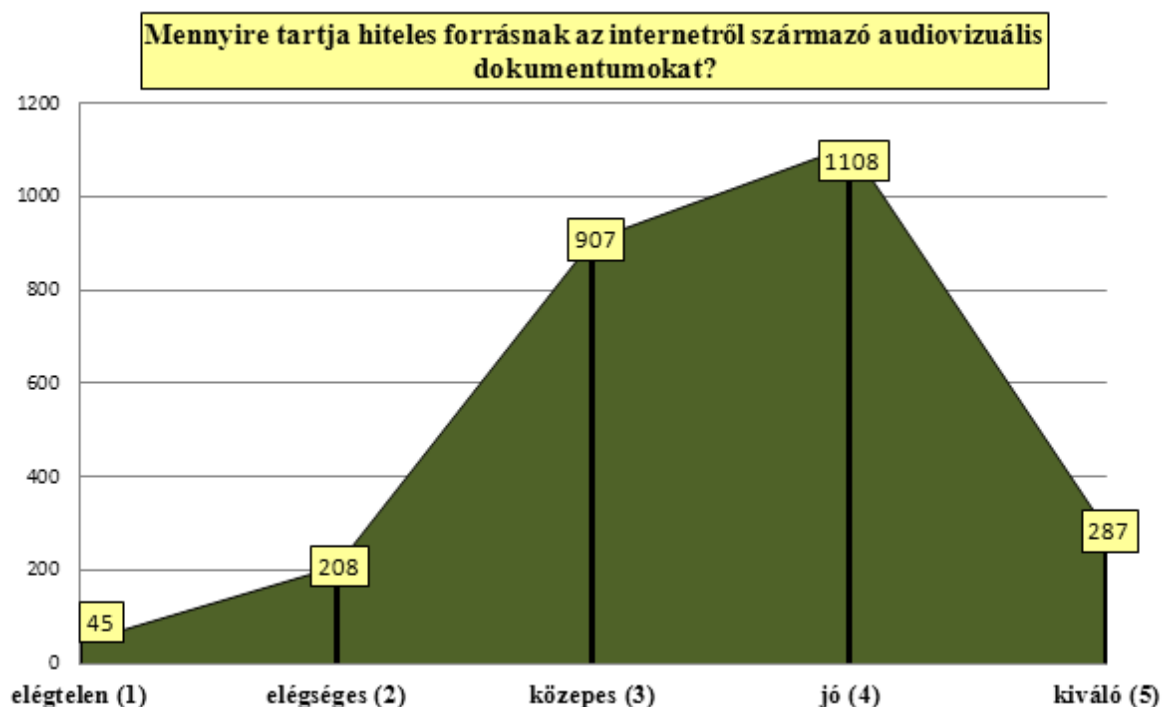

13. diagram

A könyvtárból származó audiovizuális dokumentumok mint információs források hitelességének minősítése és arányai

9.9. Mennyire tartja hiteles forrásnak az internetről származó audiovizuális dokumentumokat?

A hangzó és a képi források interneten történő elérhetősége a világháló újabb, míg az audiovizuális dokumentumoké pedig a legújabb szolgáltatásai közé tartozik. Elterjedésükhöz szükség volt a technológiai fejlesztésekre és az adatátviteli kapacitások jelentős bővítésére, továbbá a rögzítési technikák széles körű elterjedésére. E feltételek megléte és nem utolsósorban a kép- és a hang együttes rögzítésére alkalmas eszközök, valamint a web 2.0 alkalmazások népszerűségének növekedése révén napjainkban az egyik legprogresszívebben növekvő és szívesen használt információs forrástípusokat jelentik. Am felmérésünk eredményei azt mutatják, hogy ezekkel a dokumentumokkal szemben a használókban, a gyakori alkalmazás ellenére is a hitelesség szempontjából komoly fenntartások vannak. Kérdésünkre összesen 2555 fő válaszolt, és a megítélés 3,54 értéket mutat, amely a Google-ról származó források után a legalacsonyabb minősítést jelenti az általunk használt kategóriák között. A részletesebb értékelés rámutat ennek okaira is. Kiválóra és jóra a választ adók alig több, mint fele értékelte (54,60%), míg az elégséges és az elégtelen minősítést csaknem tíz (9,90%) százalékuk választotta. Meg kell jegyeznünk azt is, hogy a közepes érdemjegy is igen magas arányt, több mint egyharmadot (35,50%) mutat. Így nem csoda, hogy az internetről származó audiovizuális dokumentumok a hitelesség szempontjából a vizsgált kategóriáink közül az egyik leginkább kétségekkel foga-

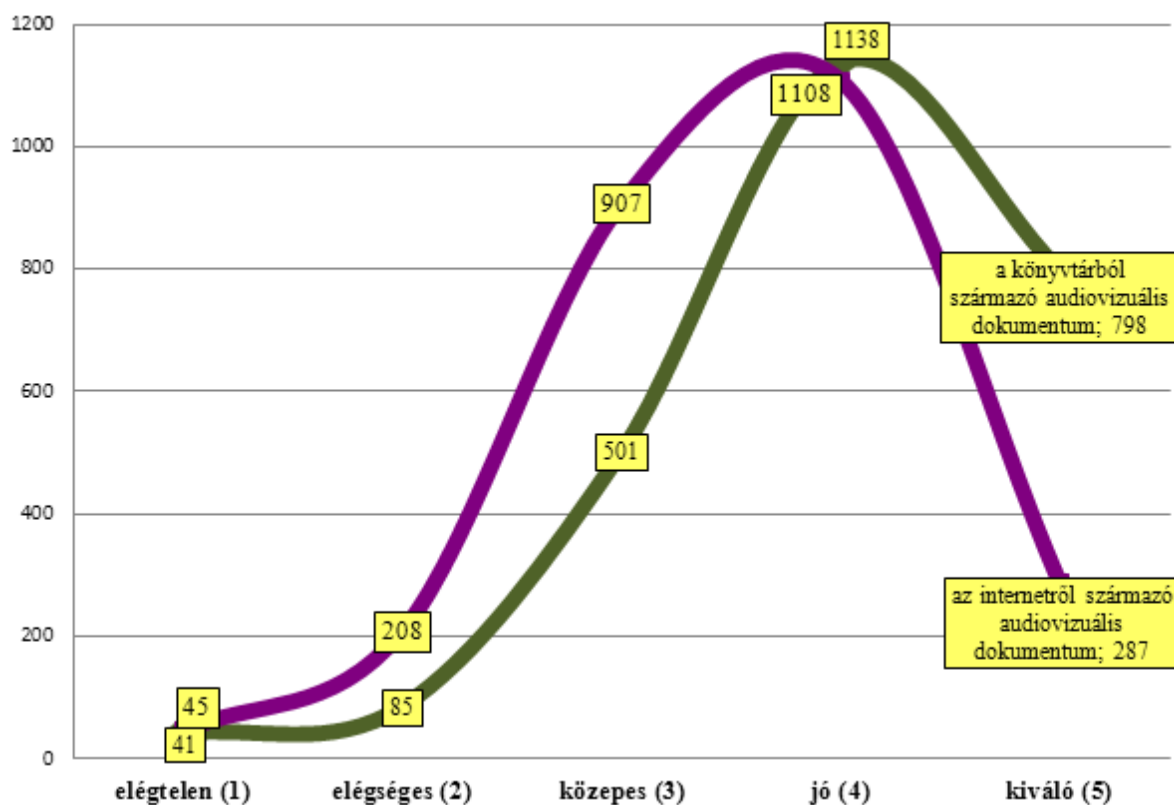

14. diagram

*Az internetről származó audiovizuális dokumentumok mint
információs források hitelességének minősítése és arányai*

A kétféle forrásból származó, de azonos típusú dokumentum hitelességének megítélésében meglévő eltéréseket a következő diagram részletesebben is mutatja. A mindkét forrás értékelésének minősítését ábrázoló diagram vonalainak rajzolata részleges egyezéseket és még több eltérést mutat. Azonosság látható abban, hogy mindkét forrás megítélésében döntő mennyiséget képvisel a jó minősítés. A két kategória közötti különbség tehát nem ebben, hanem az egyéb értékek egymástól jelentősen eltérő mennyisége adja. A gyengébb értékeket jelentő elégtelen, elégséges és közepes minősítések lényegesen nagyobb arányban vannak jelen az internetről származó audiovizuális dokumentumoknál, míg a kiváló minősítést a könyvtárból származó audiovizuális dokumentumok lényegesen nagyobb arányban, több mint két és fél-szer annyi érte el, mint a másik kategóriánál.

Figyelembe véve az elért eredményeket, arányokat azt tudjuk mondani, hogy az audiovizuális források származási helye jelentősen meghatározza annak hitelességi faktorát. A jelenség – véleményünk szerint – visszavezethető a könyvtárból származó dokumentumok már korábban is tapasztalt magas értékű minősítésére, mint ahogyan igaz lehet ez fordítva is. Az internetről származó információk kevésbé megbízható minősítése hatással van az onnan eredő audiovizuális dokumentumokról alkotott általános képre, amit igazol az is, hogy ennek a kategóriának a megítélése szinte pontosan megegyezik a Google által közvetített információs források értékeivel. Még egyszerűbben fogalmazva: attól, hogy egy információs forrás a magas hitelességi, megbízhatósági presztízsű könyvtárból származik, lényegesen jobb megítélésre számíthat a használók szemében. És itt vissza kell utalnunk a korábban is tapasztaltakra, leírtakra. Nevezetesen a könyvtárak által biztosított információs források magas bizalmi értékére, amelyről itt egy újabb, empirikus kutatáson alapuló bizonyosságot szerezhettünk.

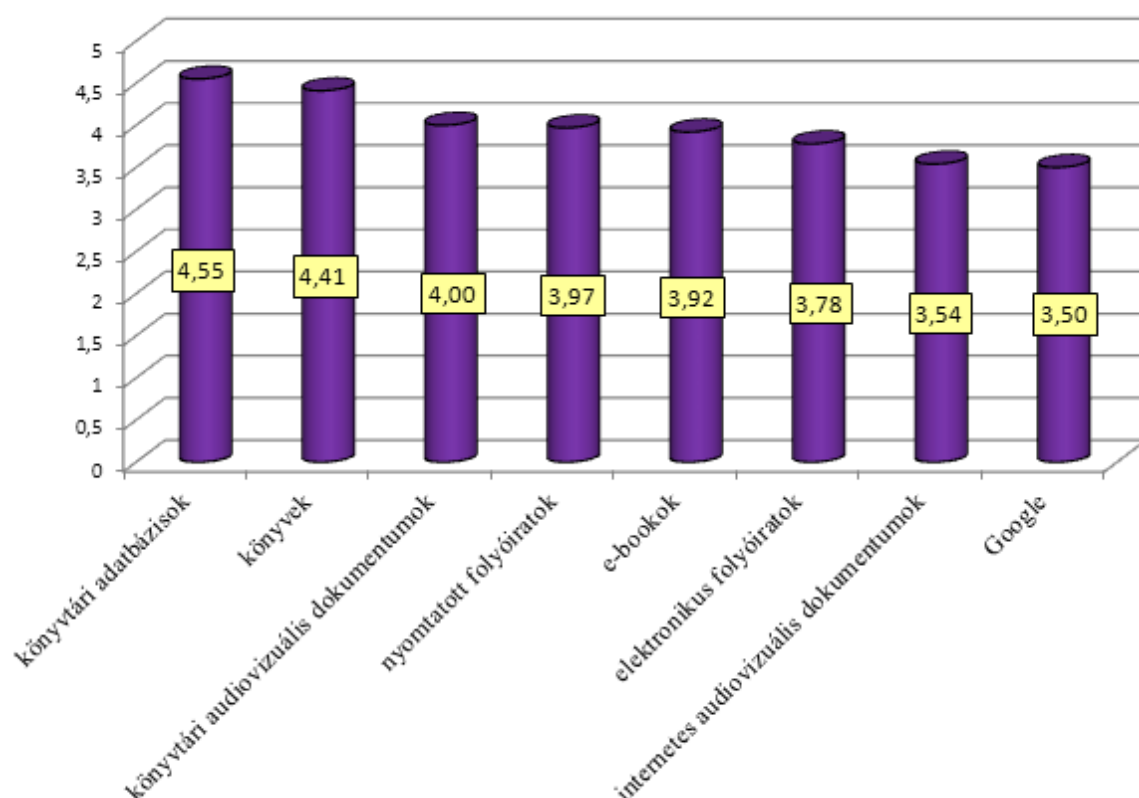

15. diagram

A könyvtárból és az internetről származó audiovizuális dokumentumok hitelességének megítélése és ezek összehasonlításának eredményei

A különböző típusú és különböző előállítási technológia révén létrejövő, eltérő helyekről származó információs források hitelességét taglaló fejezetünk végén mellőzhetetlennek tartottuk elvégezni az egyes lehetőségek egymással történő összehasonlítását is. Ezt két szempont szerint tettük meg: az egyik a különböző források átlagos megítélése, a másik pedig ugyanezeknek a forrásoknak az értékelési mutatói, arányai.

Elsőként a valamennyi válasz alapján képzett átlagos megítélés összehasonlítását végezzük el. Azt láthatjuk, hogy a két véglet, a leghitelesebbnek tartott könyvtári adatbázisok és a legkevésbé annak minősített, a Google által közvetített információs források között valamivel több, mint egy egész érték az eltérés. Ez lefordítva azt jelenti, hogy a két kategória között mintegy 20%-os különbség van, és ezt egyáltalán nem tartjuk kevésnek. Az is egyértelmű, hogy a nyolc kategória között négy kategória kapta a leginkább pozitív megítélést, ezek pedig a könyvtárak által előállított, továbbá forgalmazott adatbázisok, valamint a hagyományos kiadású információs források, úgymint a könyvek, a nyomtatott folyóiratok és a szintén a könyvtárak által szolgáltatott audiovizuális dokumentumok. A négy legkisebb bizalomra számot tartó kategóriában csak új típusú dokumentumok sorakoznak. Jóllehet az egyes kategóriák között nem túl nagyok a különbségek, de a hagyományos, illetve az új típusú dokumentumok között meghúzható egyértelmű választóvonal azt tűnik igazolni, hogy a használók látják, érzik az utóbbi kategóriák hitelességi deficitjeit. Végül arra is szeretnénk a figyelmet felhívni, hogy a legnagyobb bizalmat élvező két kategória – a könyvtári adatbázis és a nyomtatott könyv – meglehetősen kiemelkedik a többi kategória közül, tíz és húsz% között mozog a hitelességi többlete a többi kategóriához viszonyítottnak.

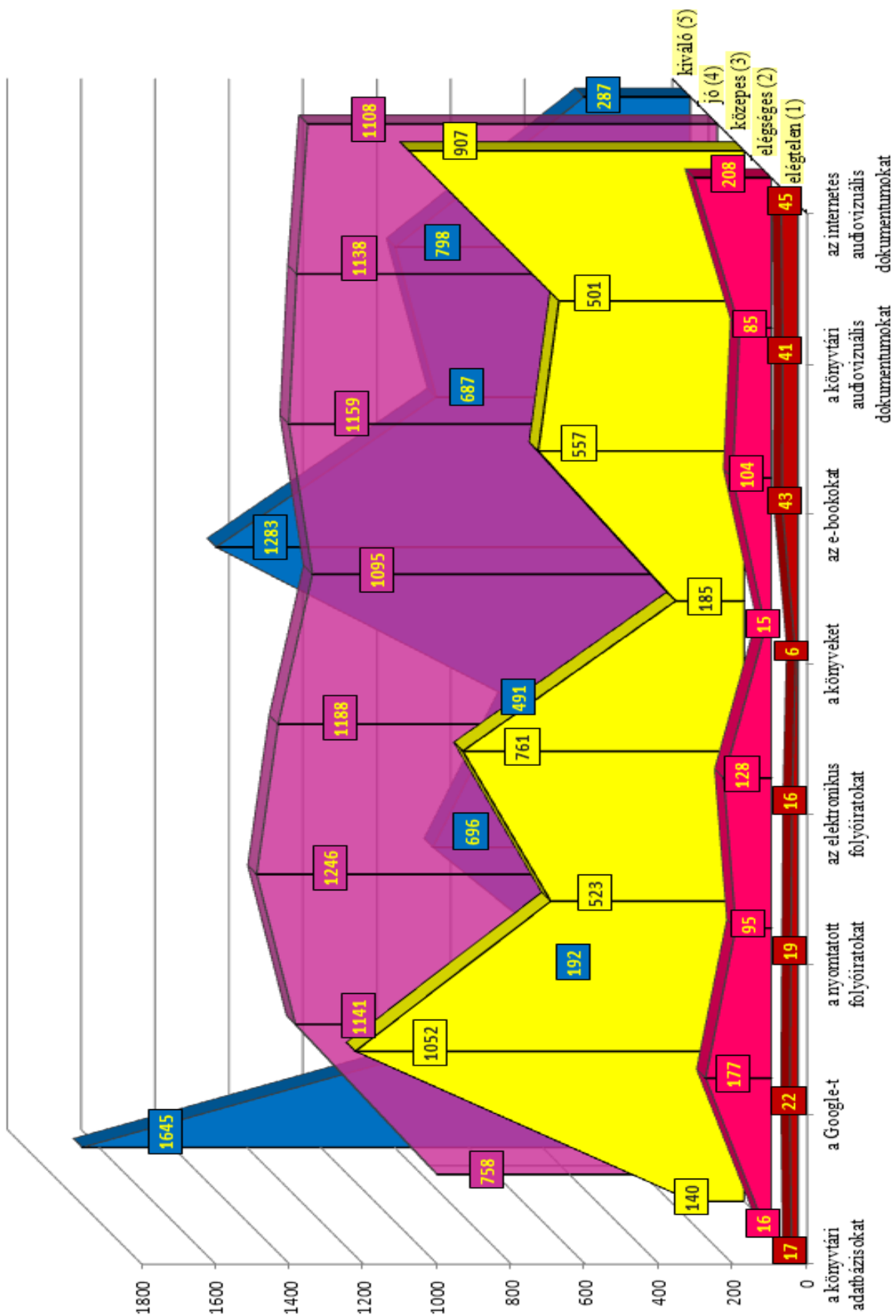
16. diagram

A különböző információs források hitelességének átlagos megítélése és összehasonlításuk eredményei

A következő diagram a korábbiakban részletezett adatokat egyetlen rendszerbe foglalja össze. Annyit feltétlenül érdemesnek tartunk hozzáfűzni, hogy az információs források minősítésében a legegyszerűsebb értéket a jó minősítések adják. A többi értékek meglehetősen hektikusan oszlanak el az egyes kategóriák között. Mindezen túl az is látható, hogy a kérdésre válaszolók igen óvatosan ítélték alacsonyabb értékűnek az egyes forrásokat. Amennyiben megnézzük az elégtelen és az elégséges vonalakat, valamint a hozzájuk rendelt értékeket, úgy azonnal szembetűnik azoknak feltűnően alacsony száma. Ezekkel szemben a közepes, illetve az annál magasabb értékeket igen szívesen alkalmazták a használók, bár kétségkívül a kiváló minősítéssel kissé óvatosabban bántak. Véleményünk szerint ez azt jelenti, hogy a használók túlzottan nagy bizalmat szavaznak a különböző információs forrásoknak, és igen kicsi azoknak az aránya, akik a közepesnél gyengébb minősítést használták. Ez számunkra azt mutatja, hogy a használók többsége híján van a szükséges óvatosságnak, az információs források hitelességi faktorát túlságosan magasra értékeli. Tegyük hozzá, hogy e téren szinte kizárólag saját tapasztalataikra támaszkodhatnak, mivel nincsenek erre vonatkozó mérések, adatok, és a szakirodalomban sem tűnnek fel az információs források minősítését célzó írások.

A különböző típusú, eredetű információs források hitelességi faktorainak bemutatása, összehasonlítása után kérdéseinkben azok használata került az előtérbe. Szerettünk volna kvantitatív módszerek alkalmazásával választ kapni arra, hogy a korábbi kérdéssora adott válaszok ismeretében a gyakorlatban mit mutatnak azok használati adatai. Vagyis arra voltunk kíváncsiak, hogy a valós használatot befolyásolja-e, és amennyiben igen, úgy hogyan és milyen mértékben az információs forrásokról a használók által alkotott hitelességi kép. Ezért ennél a kérdéscsoportnál is ugyanezekre a kategóriákra kérdeztünk rá, azzal a módosítással, hogy a kérdéssor minden esetben a következővel indult: „Milyen gyakran használja...”; majd ezt követte a korábbi kérdéscsoportban is használt információs források megnevezése.

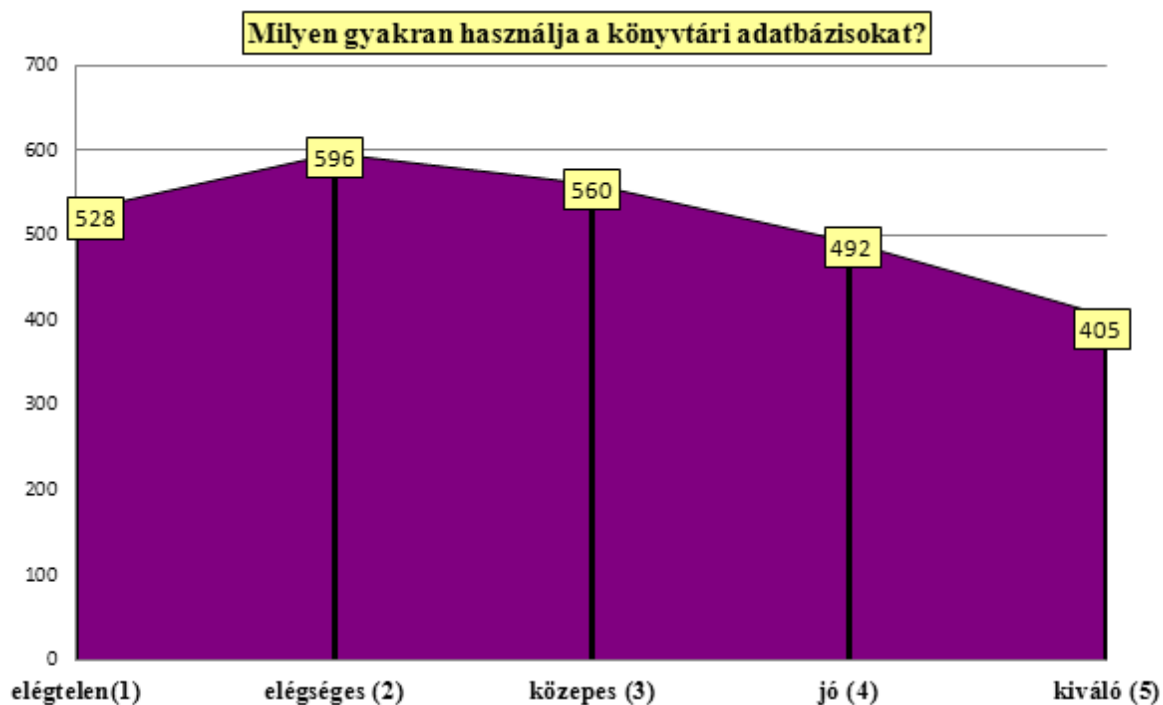
17. diagram

A különböző információs források hitelességének megítélése és összehasonlításuk adatai és arányai

9.10. Milyen gyakran használja a könyvtári adatbázisokat?

Ugyanúgy, mint a hitelesség megítélésénél, itt is az első kérdésünk a könyvtári adatbázisokra, pontosabban szólva, azok használatának gyakoriságára vonatkozott. A következő diagram mutatja az ide vonatkozó adatokat és arányokat. Azt látjuk, hogy a könyvtári adatbázisok használati gyakorisága a közepes, az elégséges és az elégtelen minősítésekben érik el a legmagasabb értékeket, ezek aránya együttesen, valamennyi válasz (2581) figyelembevételével 65,30%-ot tesz ki, a kiváló és a jó értékek aránya pedig csupán 34,70%. Még szemléletesebben kifejezve, a használóknak összesen mintegy egyharmada alkalmazza kiemelkedő és jó gyakorisággal a könyvtári adatbázisokat, míg közepesen, elégségesen és elégtelenül a kétharmaduk.

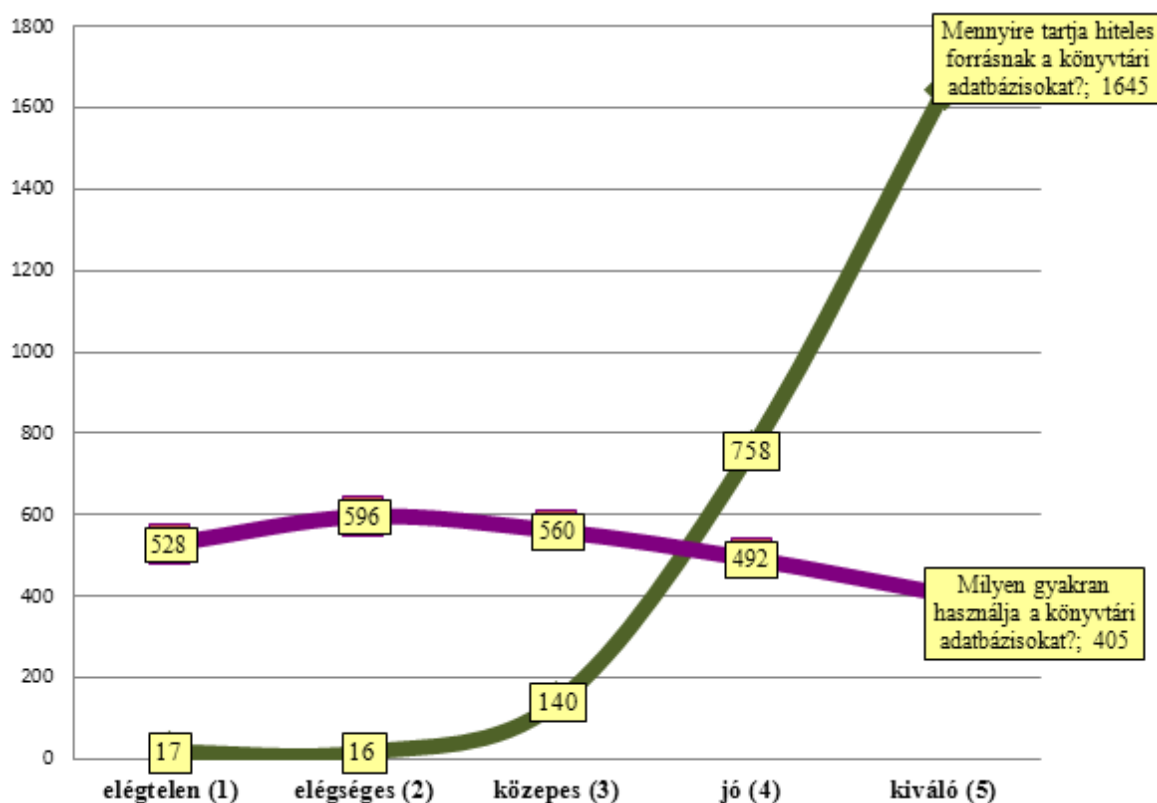
A könyvtári adatbázisok alkalmazásának népszerűtlenségét igazolja az is, hogy egy másik kérdésre adott válaszalmazban, a 8.6. *Katalógushasználat* című fejezetben is igen nagy arányban szerepel az alapvető könyvtári adatbázis, a könyvtári katalógus mellőzése. Ugyan az online katalógusok jóval népszerűbbek a cédulakatalógusoknál, ám még ott is a válaszolók közel egynegyede nem használja ezt a lehetőséget. A cédulakatalógusoknál pedig csupán minden ötödik esetben kaptunk igenlő választ. Ugyancsak ezt a tapasztalatunkat támasztják alá a könyvtárak által szolgáltatott szakirodalmi adatbázisok igen mérsékelt használati adatai is, amelynek részletező elemzésére a 8.9. *Adatbázisok használata* fejezetben került sor. Ott azt olvashattuk, hogy a válaszadók 73%-a nem ismer és így nem is használ szakirodalmi adatbázisokat, és csupán egyötödük adott igenlő választ. Tekintettel arra, hogy a felmérésben döntően a felsőoktatásban tanulók és a diplomás munkakörben dolgozók vettek részt, csak megdöbbenésünknek adhatunk hangot, és ezzel a jelenséggel kapcsolatosan csupán kérdésünknek adhatunk hangot. A vizsgálatunkban résztvevők közel kétharmada honnan, milyen forrásokból szerzi be a tanulási kötelezettségeik, illetve munkájuk teljesítéséhez szükséges naprakész igényű, tudományos alapozottságú adatokat, továbbá a tudományos kutatások eredményeiről szóló legfrissebb szakirodalmat, információkat?

18. diagram

A könyvtári adatbázisok használati gyakoriságának adatai

Már az első látásra szembevető a hitelesség megítélésében és a használat gyakoriságában rejlő ellentmondás. A korábbi kérdéscsoport egyikében (9.2.) a könyvtári adatbázis a hitelesség szempontjából a legkiválóbb eredményt produkálta. Nyilvánvaló a kérdés: miért? Hogyan lehetséges az, de még inkább milyen okra vezethető vissza, hogy a használók kiemelkedő minőségűnek (4,55 átlag) tartották a könyvtári adatbázisokat, ráadásul azok többnyire internetes, online elérésűek, ám a használatuk átlagos értéke mindösszesen 2,86%? Erre a kérdésre ennek a kutatásnak a keretében nem tudunk választ adni, és olyannyira tanácstalanul állunk a jelenség előtt, hogy feltételezéseket sem tudunk megfogalmazni. Csupán annyit fűzhetünk hozzá, hogy a könyvtárak vélt vagy valós presztízszavesztései okának megfejtéséhez bizonyára jóval közelebb vinne ennek a kérdésnek hiteles, nem feltételezésekre, spekulációkra, manipulációkra, hanem az empirikus kutatásokra alapozott megválaszolása. A könyvtári adatbázisok hitelessége és használata között feszülő, igen markáns ellentmondást a két adatsorra vonatkozó diagram közreadásával is szemléltetjük. Ebben a formában még határozottabban rajzolódik ki a kétféle szempont egymástól való teljes eltérése, továbbá annak arányai is.

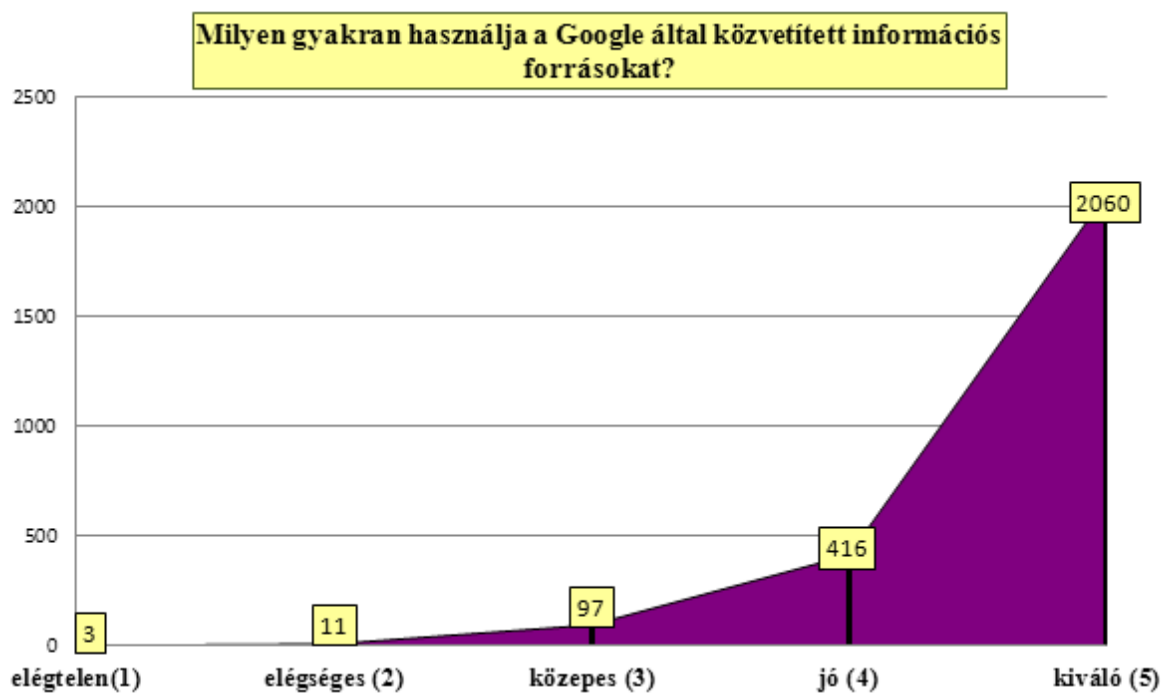
19. diagram

A könyvtári adatbázis hitelessége megítélésének és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.11. Milyen gyakran használja a Google által közvetített információs forrásokat?

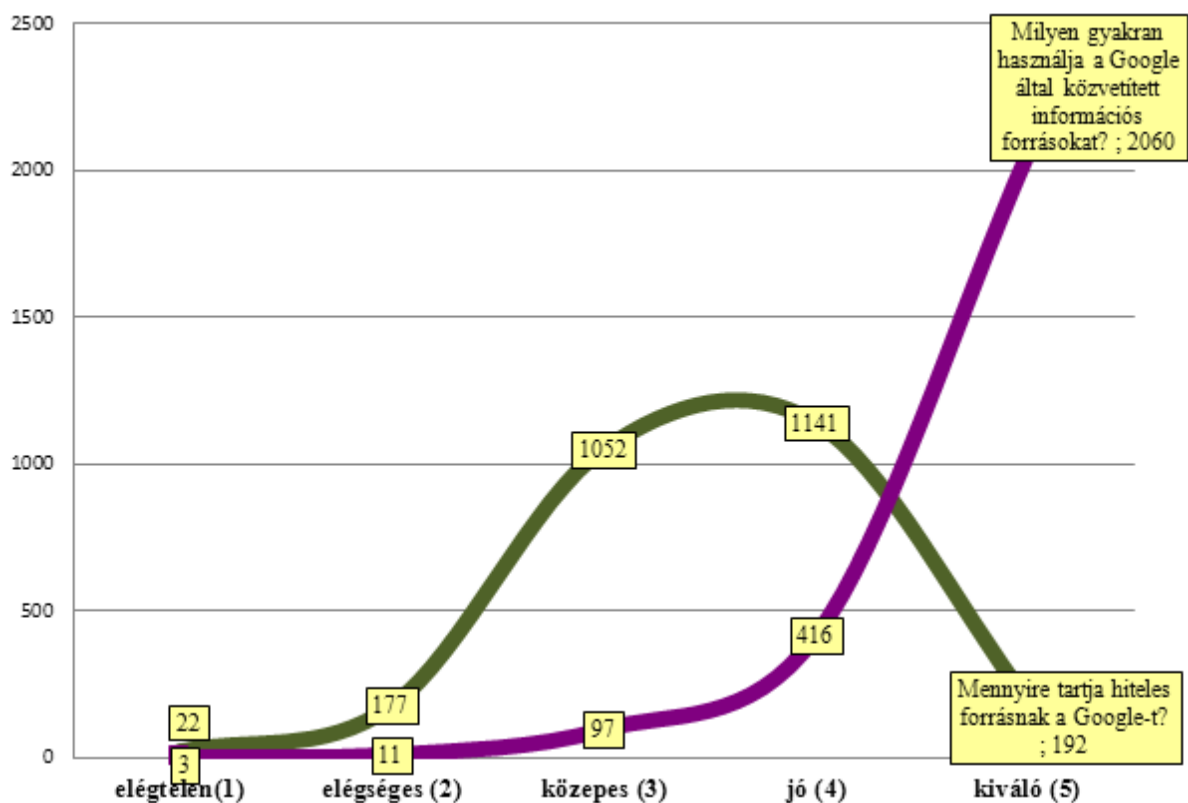
Amennyiben az előző kérdésnél nem tudtunk választ adni a könyvtári adatbázisok hitelességi megítélése és a használat alacsony értékű gyakorisága között feszülő ellentmondásra, a Google által közvetített információs források használatának kiemelkedően magas értéke (4,75 átlag) és hitelességének legalacsonyabb minősítése (3,50 átlag) között meghúzódó anomália előtt legalább ilyen értetlenül állunk. Összesen 2587-en válaszoltak erre a kérdésre és közülük 95,71% a használat gyakoriságában a jó és kiemelkedő értéket jelölte, így még az 5%-ot sem éri el azoknak az aránya, akik ennél ritkábban, közepes, elégséges, illetve elégtelen használati gyakoriságot jelöltek.

Ebben az esetben is elvégezzük a két jellemző – a hitelesség megítélését szemben a használat gyakoriságával – egy diagramon történő bemutatását, hiszen az még a leírt adatoknál is szemléletesebben mutatja majd a két adatsor és jelen ismereteink közötti megmagyarázhatatlan ellentmondást. A diagramos ábrázolás jól láthatóan mutatja, hogy a könyvtári adatbázisok ellenkező tendenciáival szemben, itt a megbízhatóság alacsony értékei mellett a használat hatalmas túlsúlyáról van szó. Ebben az esetben a két adatsor szinkronjának hiánya még szembe-tűnőbb, mint az a könyvtári adatbázisok esetében volt.

20. diagram

A Google által közvetített információs források használata gyakoriságának adatai

21. diagram

A Google által közvetített információs források hitelessége megítélésének és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.12. Milyen gyakran használja a nyomtatott folyóiratokat?

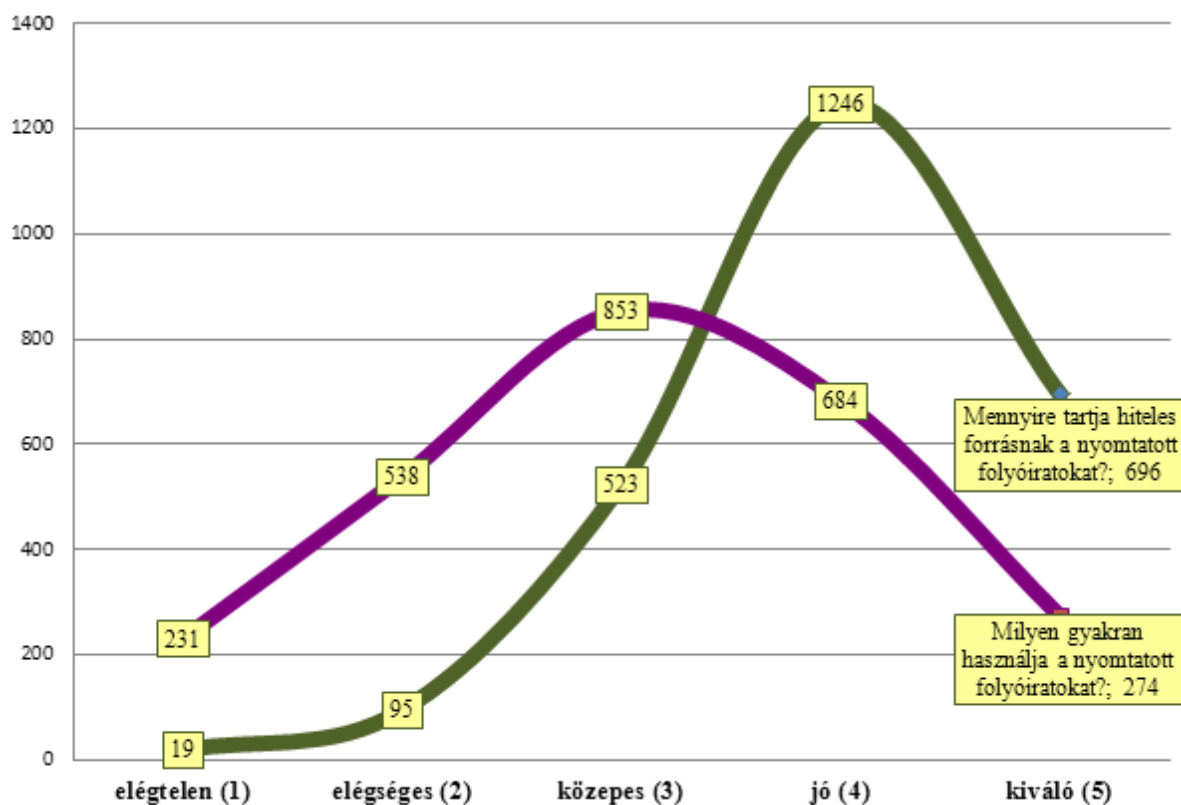
Erre a kérdésünkre összesen 2580 válasz érkezett és a használat átlagos értéke meglehetősen alacsony számot mutat: 3,09. Amennyiben megvizsgáljuk az adatokat és arányokat mutató diagramot, úgy azt látjuk, hogy a legtöbben a közepes használatot választották, és ettől az értéktől jobbra csökkennek a jó, illetve a kiemelkedő használatok, továbbá ugyanez tapasztalható a közepestől balra elhelyezkedő elégséges és elégtelen értékeknél is. Érdekesnek tartjuk kiemelni, hogy a nyomtatott folyóiratok használatát mutató adatoknál közel ugyanannyi az elégtelen, mint a kiemelkedő gyakoriságú használat.

22. diagram

A nyomtatott folyóiratok használati gyakoriságának adatai

Ebben az esetben is alacsonyabb a használat átlagos értéke (3,09), mint a hitelesség átlaga (3,97). Ám az értékek egyben azt is mutatják, hogy itt sem kevés az eltérés, de közel sem beszélhetünk olyan nagymértékű különbségről, mint ahogyan azt a könyvtári adatbázis, továbbá a Google által forgalmazott dokumentumok esetében tapasztaltuk. Ennek szemléltetésére ismét elkészítettük a két kategóriát jellemző adatok nyomán az összehasonlító vonalas diagramot. Azon jól látható, hogy míg a nyomtatott folyóiratok hitelességének a megítélésében a jó érték a meghatározó, addig a használat esetében inkább a közepes dominál, és annál kevesebb a jó gyakoriság, továbbá meglehetősen kevés a kiemelkedő használat.

23. diagram

A nyomtatott folyóiratok hitelességének megítélése és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.13. Milyen gyakran használja az elektronikus folyóiratokat?

A folyóiratok új típusú kiadása a hitelességük megítélésében – amint azt már korábban láttuk – nem mutatott lényeges eltérést a nyomtatotthoz képest. Más a helyzet a használat gyakoriságában. Míg a nyomtatottnál a használat átlaga 3,09, addig az elektronikusoknál a 2577 válasz alapján ez csaknem fél érdemjeggyel több: 3,52, vagyis egyértelműen látható, hogy az online elérés feltétlenül emeli a folyóiratok és azok írásainak „kézbevitelét”. A használat gyakoriságát jellemzően a jó és a közepes érték adja (61,85%), majd ezt követi a kiváló (20%), vagyis csak minden ötödik használónk nyúl igen gyakran az elektronikus folyóiratok után, de az inkább gyakorinak minősítő, jó értékekkel együtt ez már jelentős mennyiség. Ehhez képest jóval kisebb arányú (18,12%) a kedvezőtlennek minősíthető elégséges és elégtelen használat. Mindezek együttesen azt mutatják, hogy a felmérésben résztvevők körében az elektronikus folyóiratok használata ugyan nem kiemelkedően magas, de meglehetősen gyakori.

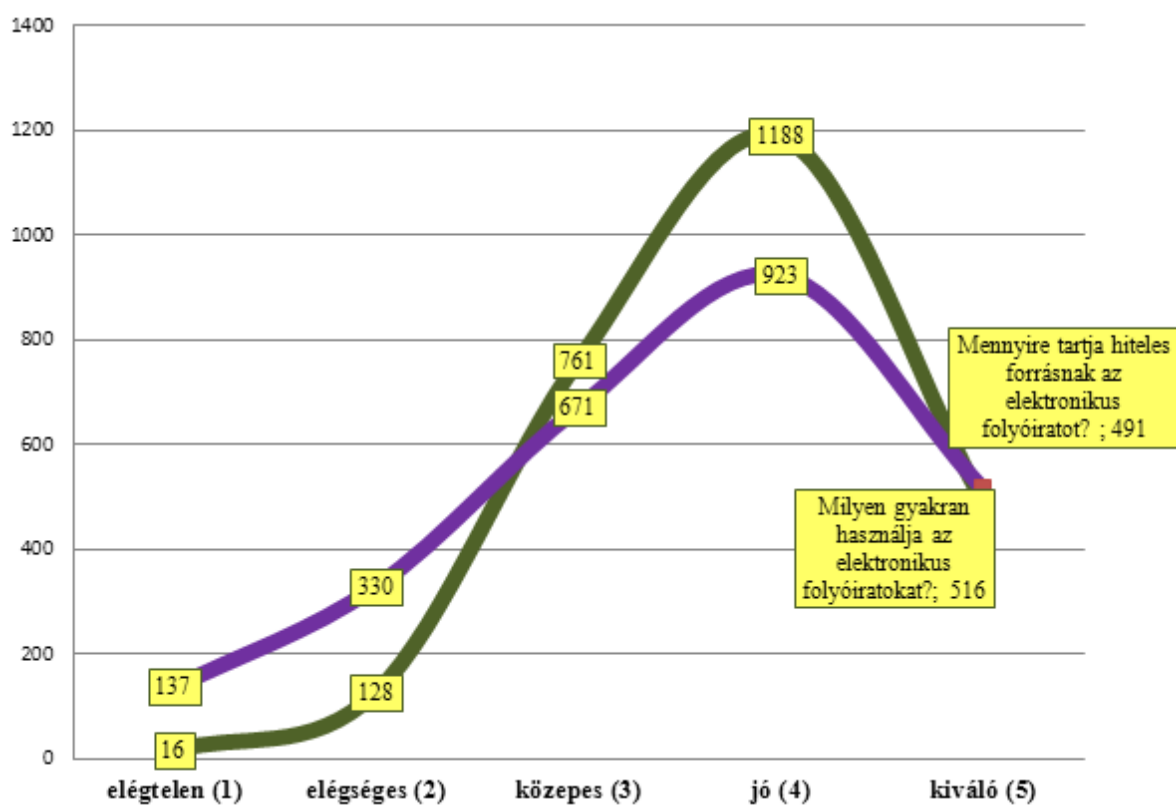
A hitelesség és a használat arányainak, kapcsolatainak szemléletes bemutatás érdekében itt is egy diagramba rendeztük a két jellemzőt. A két vonal ívében azt láthatjuk, hogy vannak ugyan eltérések, ám az eddigi kategóriákhoz viszonyítottan lényegesen nagyobb szinkronban, esetenként csaknem teljesen párhuzamosan mozog a két jellemző értéke, a tendenciáik pedig kifejezetten hasonlóak. Mindez arra utal, hogy a hitelesség és a használati gyakoriság értéke meglehetősen szinkronban, harmóniában van egymással, sem az egyik, sem pedig a másik nincs túl- vagy alulértékelve.

24. diagram

Az elektronikus folyóiratok használati gyakoriságának adatai

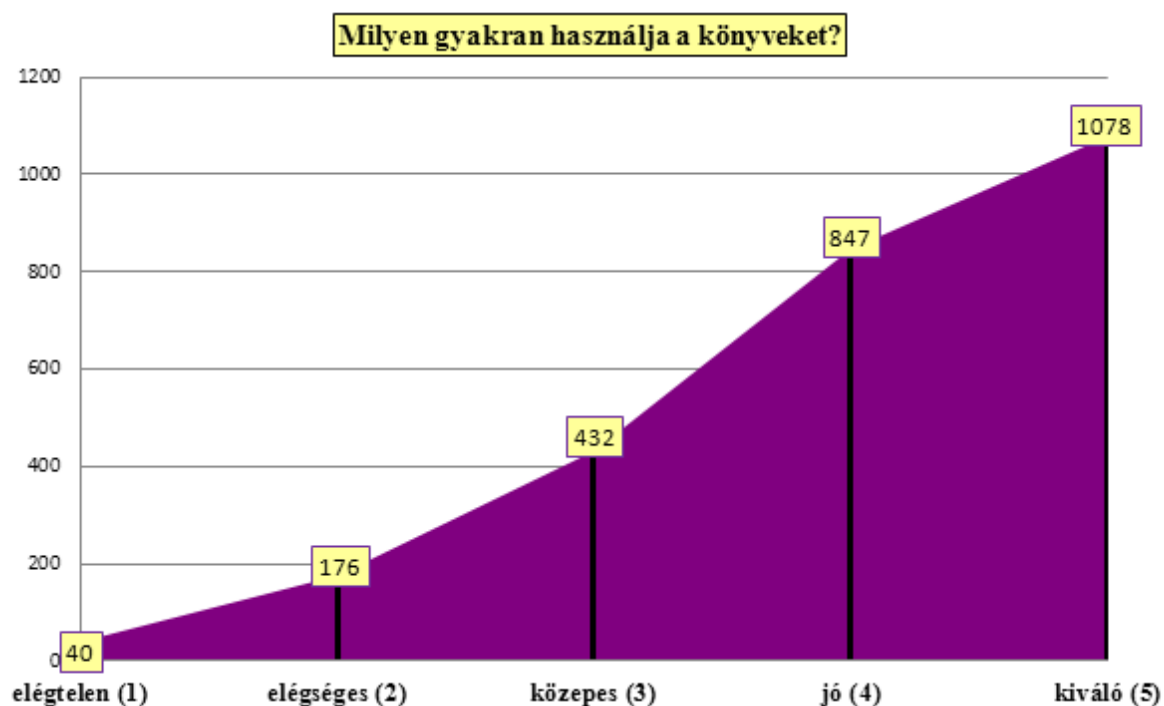

25. diagram

Az elektronikus folyóiratok hitelességének megítélése és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.14. Milyen gyakran használja a könyveket?

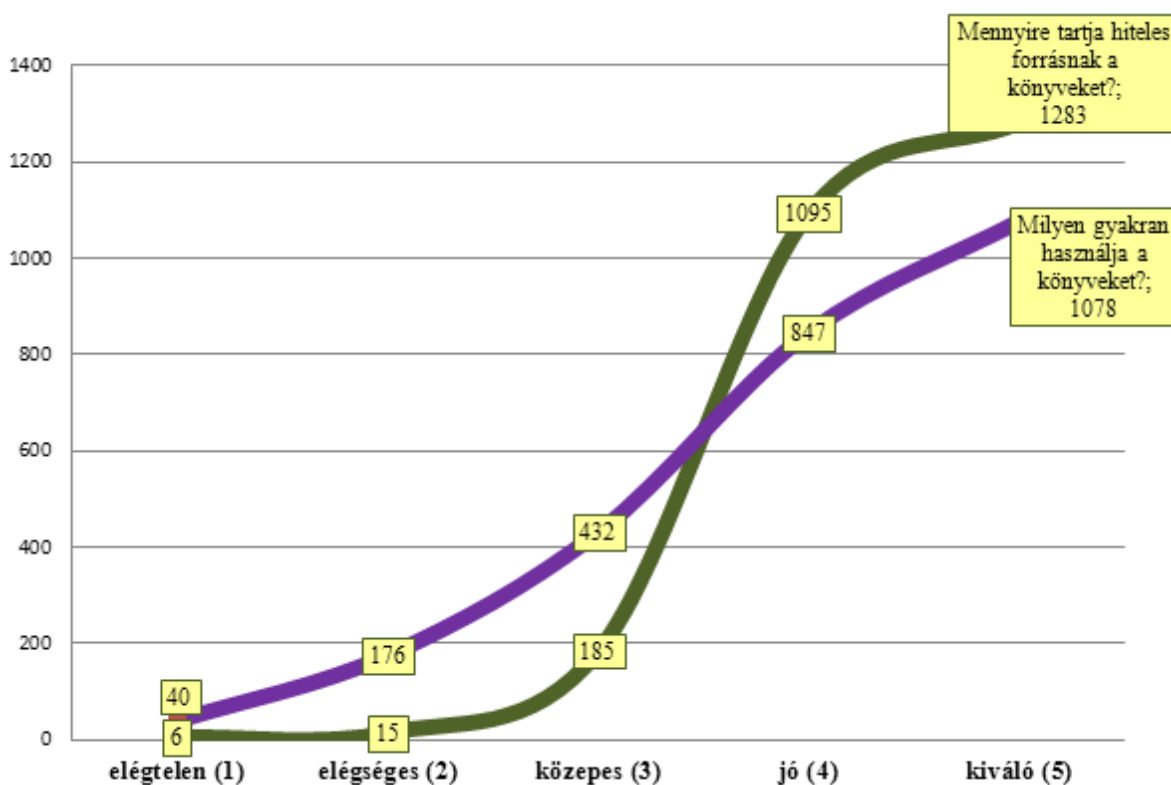
Talán emlékszünk még arra, hogy a hitelességi próbán a nyomtatott könyvek a második legjobb eredményt érték el, átlagos megítélésük 4,41 volt. Ezeknek az értékeknek az elemzése során szót ejtettünk arról, hogy a nyomtatott könyv kultúrája milyen mélyen beépült gondolkodásunkba, mentalitásunkba. Ezek után fokozott kíváncsiság övezte, hogy a korábban szinte csak pozitív értékekkel felruházott könyv vajon milyen mértékű használatot mutat napjainkban, és úgy véljük, hogy az erre adott válaszok nem csupán a könyvtárak számára, hanem ennél jóval szélesebb kontextusban is érdeklődésre tarthatnak számot. A következő adatsor és az annak nyomán készült diagram azt mutatja, hogy egyáltalán nem rosszak ezek az eredmények. A klasszikus értelemben vett könyv ma is igen népszerű. A legtöbben kiemelkedő és jó mértékű használatukról vallottak, a két kategória 74,82%-át teszi ki az összes válasznak (2573). Közérthetőbben fogalmazva, csupán minden negyedik ember az, aki közepes, vagy annál alacsonyabb értékben használja a nyomtatott könyveket. Ez az arány ugyan a hitelességi próba eredményeként 92,03%-ot tett ki, ám ennek ellenére örömmel lehet nyugtázni, hogy a felmérésben résztvevők körében a könyvek nem csupán magas bizalmat élveznek, hanem a használatuk is igen gyakori.

26. diagram

A könyvhasználat gyakoriságának adatai

Az előző mondatunkban megfogalmazott állításunkat támasztja alá az is, hogy a könyvekre vonatkozó hitelességi és használati értékeket együttesen mutató következő diagram vonalainak rajzolata meglehetősen harmóniát mutat. Ugyan itt is látható, hogy a hitelességet ábrázoló vonal értékei a kifejezetten pozitív jelentéstartalmakban – jó, kiváló – meghaladják a használat hasonló tartalmú adatait, és a negatív tartalmú adatok – elégséges, elégtelen – alatta maradnak a használatnak, de a két kategória értéke szélsőségesen sehol sem válik el egymástól, nem mutat ellentétes tendenciákat.

27. diagram

A könyvek hitelességének megítélése és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.15. Milyen gyakran használ e-bookot?

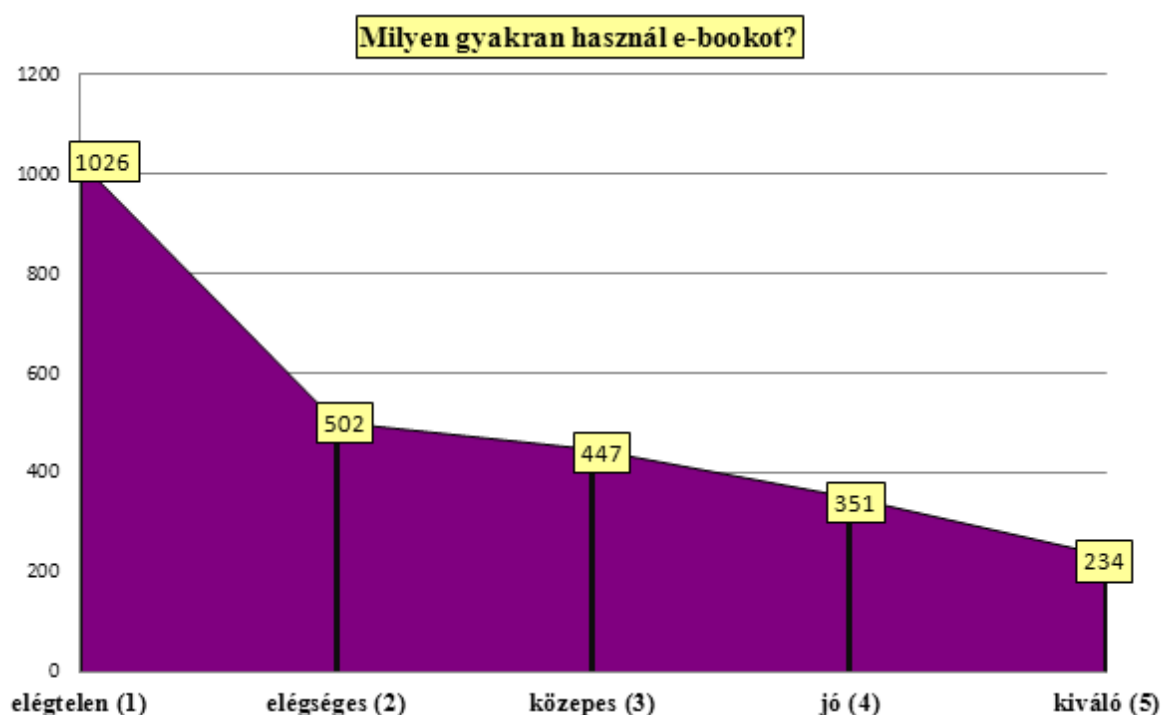
A közfelfogás szerint az e-bookok használatának, vásárlásának terjedésétől félteni kell a hagyományos könyvkiadást és az ahhoz kapcsolódó kultúrát. Nem szeretnénk bizonytalan jóslásokba bocsátkozni a nyomtatott könyv kontra elektronikus könyv jövőbeli viszonyáról, a kiszorításra vonatkozó, esetenként – az ide vonatkozó adatok, vizsgálatok hiányában – megalapozatlan állításokkal sem áll szándékunkban vitatkozni. Ám az elvétve és elsősorban a könyvpiac felől érkező adatok és arányok jelenleg nem igazolják a vészjósló hangokat. Állításunk bizonyítására csupán néhány, a legutóbbi hónapokban ebben a témában közzétett kutatási eredményt, írást szeretnénk citálni. „Nem hogy kevesebb nyomtatott könyv fogy, éppen ellenkezőleg: egyre meredekebben nő a print kiadványok forgalma – derül ki egy brit statisztikából.”¹ A szerző írásában rámutat arra, hogy a jelenlegi statisztikai adatok szerint a nyomtatott könyv piacába mint ha új életet lehelt volna az e-book megjelenése. „a hagyományos könyvkereskedelem öt%os bővülést realizált 2014-ben a szigetországbán. Ugyanakkor az is tény, hogy Angliában a teljes könyvforgalom 30%-át már az e-könyv teszi ki.”² Ez a vizsgálat tárta fel azt is, hogy bizonyos műfajok, mint például a felnőtt tartalmak, ma már szinte csak e-változatban vannak jelen, míg más tartalmak egyáltalán nem, illetve alig jelennek meg az e-book piacon. Ilyenek például a vallásos művek, a szakácskönyvek, továbbá a jelentős illusztrációkat tartalmazó kiadványok. Mindezen túl csökkenő pályára álltak az e-reader eszközök eladási adatai is, úgy tűnik, hogy a lehet-

¹ Kerekes Pál: A könyv halott. Pont nem, és éljen a könyv. In: Könyvkonnektor, 2015. augusztus 17. <http://konyvkonnektor.hu/?p=4878#more-4878> (2015. 08. 30.) Az áttekintés az alábbi írás alapján készült. Belton, Padraig – Wall, Matthew: Did technology kill the ebook or give it new life? In: BBC News, 2015. August 14. <http://www.bbc.com/news/business-33717596> (2015. 08. 30.)

² Uo.

séges konkurensok, a mobiltelefonok fejlettebb típusai és a tabletek egyre markánsabban veszik át az e-olvasás technikai funkcióit. Ám azt is tudnunk kell, hogy amikor az e-bookok használatáról, forgalmáról beszélünk, akkor nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy a könyvkereskedelem nem az egyetlen, hanem csupán az egyik csatornája az elektronikus könyvek közvetítésének. Mellette a világban már több helyen is elérhető a könyvtárak szolgáltatásaként, és virágzik a torrent oldalak forgalma is, továbbá a forgalom növelése érdekében, mintegy marketingfogásként maguk a kiadók is egyre gyakrabban tesznek ingyenesen letölthetővé bizonyos műveket, hogy csupán a legismertebb lehetőségekről szóljunk.

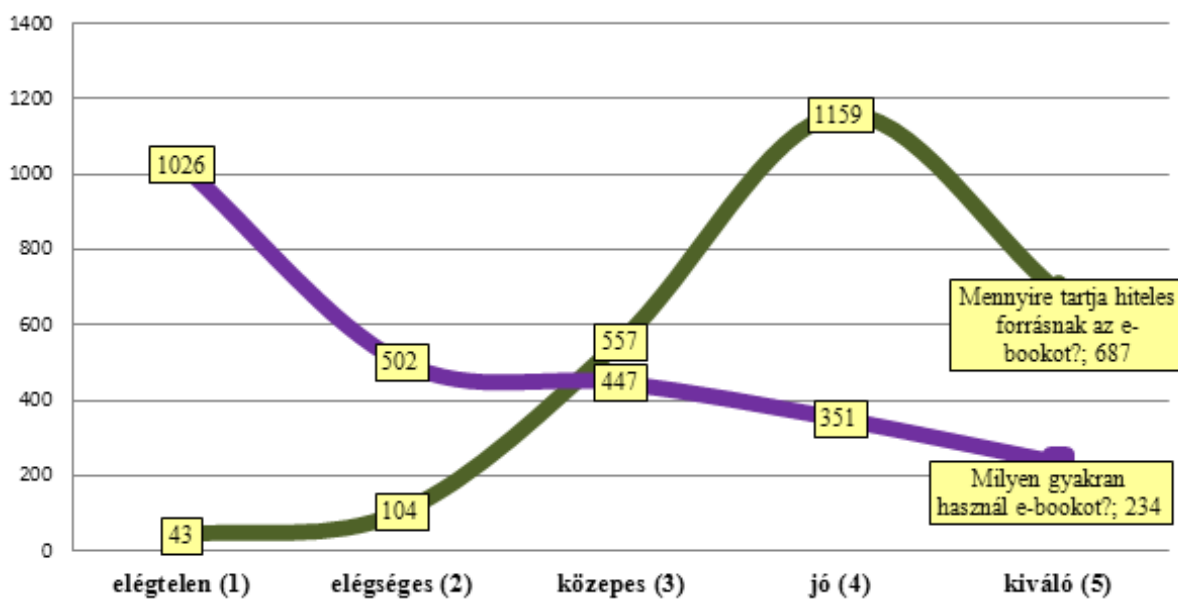
Kutatásunk eredményei is az e-bookok használatának mérsékelt népszerűségét mutatják. Jóllehet a hazai e-book könyvpiaci forgalom részesedése csupán töredéke a britnek, de felmérésünk azt mutatja, hogy nem csupán a könyvpiaci, hanem az egyéb közvetítő csatornák is ma még igen szerény eredményeket érnek el az e-bookok szolgáltatásában. Ennek okai elsősorban az e-book elérhetőségek korlátozottságára (az e-olvasáshoz szükséges eszközök, az e-formában elérhető művek korlátozott választéka stb.) vezethető vissza, hiszen amint láttuk a hitelességük megítéléséről (3,92 átlag) szóló fejezetben, ebben az esetben csak kisebb mértékben befolyásolják a bizalmi tényezők az elektronikus könyvek használatának alacsony értékeit. Kérdésünkre összesen 2560 válasz érkezett, és az átlagos használati érték meglehetősen alacsony: 2,32. Ebben az esetben a két leggyengébb érték vált dominánssá, a használók 59,69%-a jelölte ezeket a válaszokat, míg a magasabb értékeket – a jót és a kiváló – a válaszolók csupán 22,85%-a jelölte. Ennek alapján megállapítható, hogy az e-bookok használata az általunk vizsgált csoportban mára még nem elterjedt, nem népszerű.

28. diagram

Az e-bookok használatának gyakorisága

Utóbbi mondatunk tartalmát igazolja a következő diagram is, ahol – a már megszokott módon – a hitelesség és a használat gyakoriságát közösen ábrázoljuk. A két értéket mutató vonal jól láthatóan önálló életet él és egymásnak ellentmondó tendenciákat rajzol. Ez alól egyetlen hely képez kivételt: mind a hitelesség, mind pedig a használat értéke igen alacsony a kiváló megítélésnél.

29. diagram

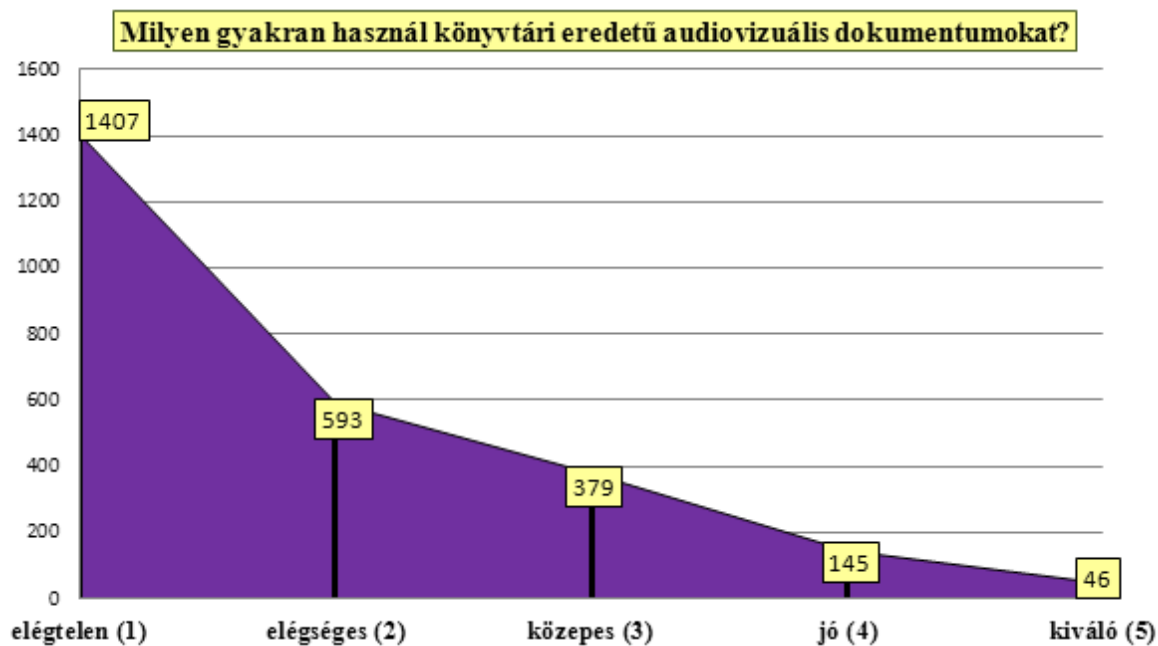
Az e-bookok hitelességének megítélése és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.16. Milyen gyakran használ könyvtári eredetű audiovizuális dokumentumokat?

Felmérésünk azt mutatja, hogy a nem szöveg alapú információs források a kevésbé használt, kevésbé kedvelt dokumentumok körébe tartoznak. A könyvtárból származó audiovizuális információs források használatára vonatkozó kérdésünkre 2570 fő válaszolt, és annak mértéke az összes kategória között a legalacsonyabbat 1,77-es átlagot mutat. Ebben az esetben is, csakúgy, mint az e-bookoknál azok vannak domináns többségben, akik a használat alacsony számait jelölték, összesen 77,82%, ám itt még az előző kategóriánál is kisebb arányt tesznek ki a jobb értékeket jelölők; mindössze 7,43%-ot. Némi ellentmondást vélünk felfedezni abban, hogy a képekre, a vizualításra, az egyidejűleg több érzékszervünkre ható és az élet számos területén egyébként rendkívül népszerű audiovizuális dokumentumok használata ilyen alacsony mértékű. Okát nem ismerjük. Ám megkockáztatjuk azt az állítást, hogy az információs források használatának céljaiban kereshetők az indokok. Vizsgálatunk eredményei alapján többször is tapasztaltuk, hogy az információszerzés elsődleges célját felmérésünk közegében a kötelességek teljesítése jelenti. Talán a használók számára kevésbé ismert, hogy az e feladatokhoz szükséges információk nem csupán a szöveges dokumentumokban, hanem más típusúakban is megtalálhatók. A népszerűtlenséghez hozzájárulhat még az is, hogy ezeket kevésbé nevesítik a „kötelező és az ajánlott irodalom” listái, továbbá az is, hogy kisebb belőlük a választék. Mivel önálló vizsgálati elemként fog majd a következő kérdésben megjelenni, ezért további részletezés helyett itt csupán megemlítjük, hogy – a köznapi vélekedéssel ellentétben – ugyancsak alacsony a használat népszerűsége az internet révén elérhető audiovizuális dokumentumoknak is.

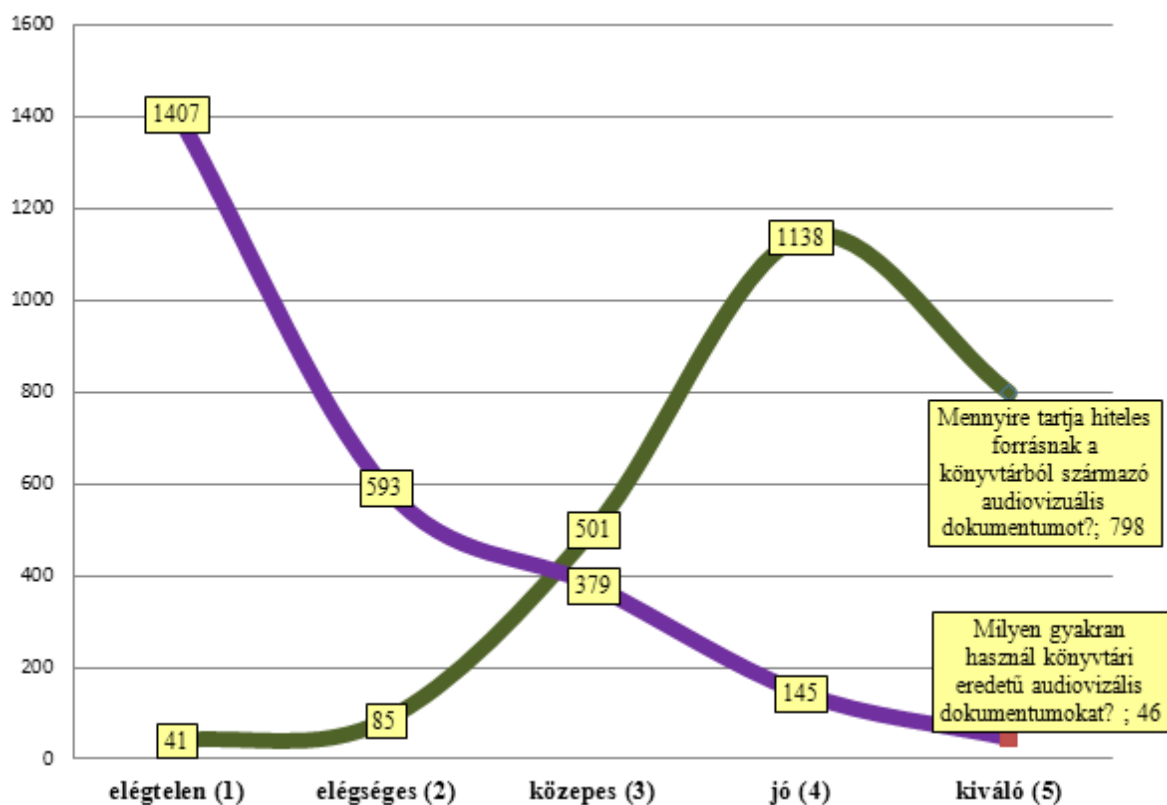
A korábbi kérdésre adott válaszokból, amelyben arra kérdeztünk rá, hogy mennyire tartják hiteles forrásnak a könyvtárból származó audiovizuális dokumentumokat, meglehetősen magas presztízs (átlagos érték: 4) volt kiolvasható. Ennek ismeretében talán még inkább meglepő volt számunkra a használat ilyen alacsony értéke. A következő diagram rajzolatai lényegében semmiféle összefüggést nem mutatnak a hitelesség megítélése, továbbá a használat gyakorisága között. A kétféle értéket mutató vonalak egymástól teljesen függetlenül futnak hektikus eloszlásban; hol egymás alatt, hol egymás fölött, hol pedig egymást keresztezve. Amennyiben valamiféle összefüggést mégis ki szeretnénk mutatni, úgy az irracionális tudjuk megnevez-

ni: a harmadik legkedvezőbb hitelességűnek ítélt dokumentumtípus a legalacsonyabb használati gyakorisággal találkozók.

30. diagram

A könyvtári eredetű audiovizuális dokumentumok használata gyakoriságának adatai

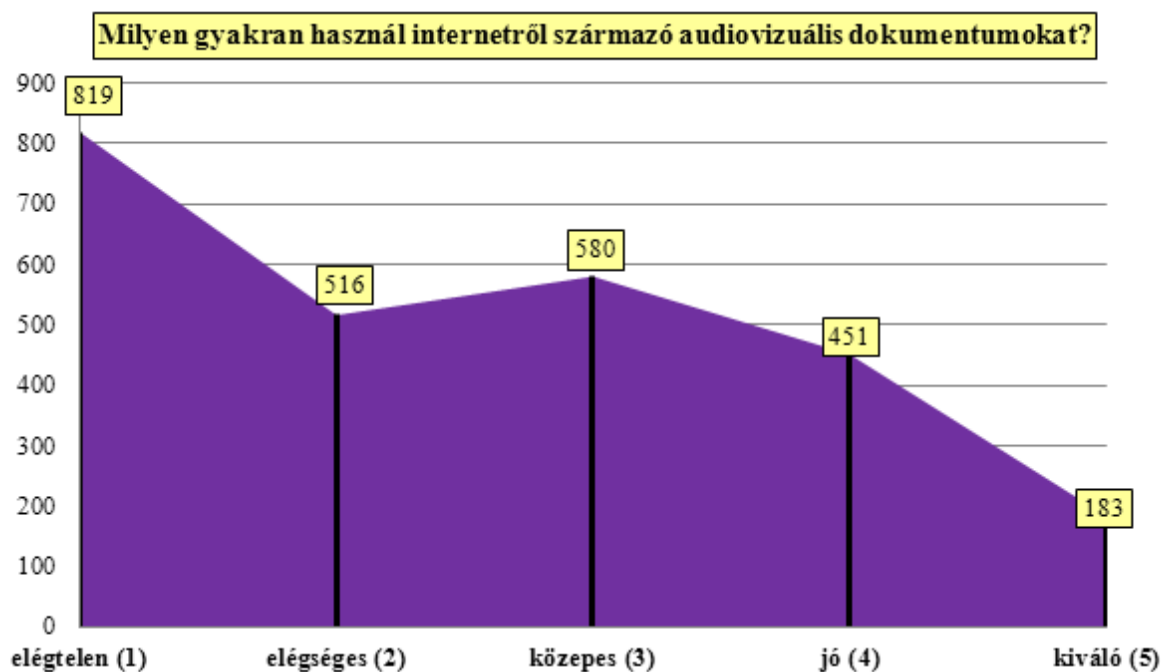

31. diagram

A könyvtári eredetű audiovizuális dokumentumok hitelessége megítélésének és a használat gyakoriságának adatai és arányai

9.17. Milyen gyakran használ internetről származó audiovizuális dokumentumokat?

Amint azt már az előző kategória részletes elemzésénél előre vetítettük, az internetről származó audiovizuális információs források használata sem túl népszerű, a 2549 válasz és értékelés alapján az átlagos használat 2,48-os értéket mutat, ez mintegy 0,71-dal több mint a könyvtárból származóké. Pozitív tartalmú jelölést az összesnek 24,87%-a tett, míg a negatív tartalmúaké ennek több mint kétszerese, 52,37%. Ugyanakkor az is látható, hogy a két véglet, az elégtelen és a kiváló gyakoriságú használatokat kivéve, a köztük lévő értékek között meglehetősen egyenletes az eloszlás. Ezt úgy tudnánk közérthetőbben megfogalmazni, hogy nagyon alacsony intenzitással ugyan, de használgatják ezeket a lehetőségeket is.

32. diagram

Az internetről származó audiovizuális dokumentumok használati gyakoriságának adatai

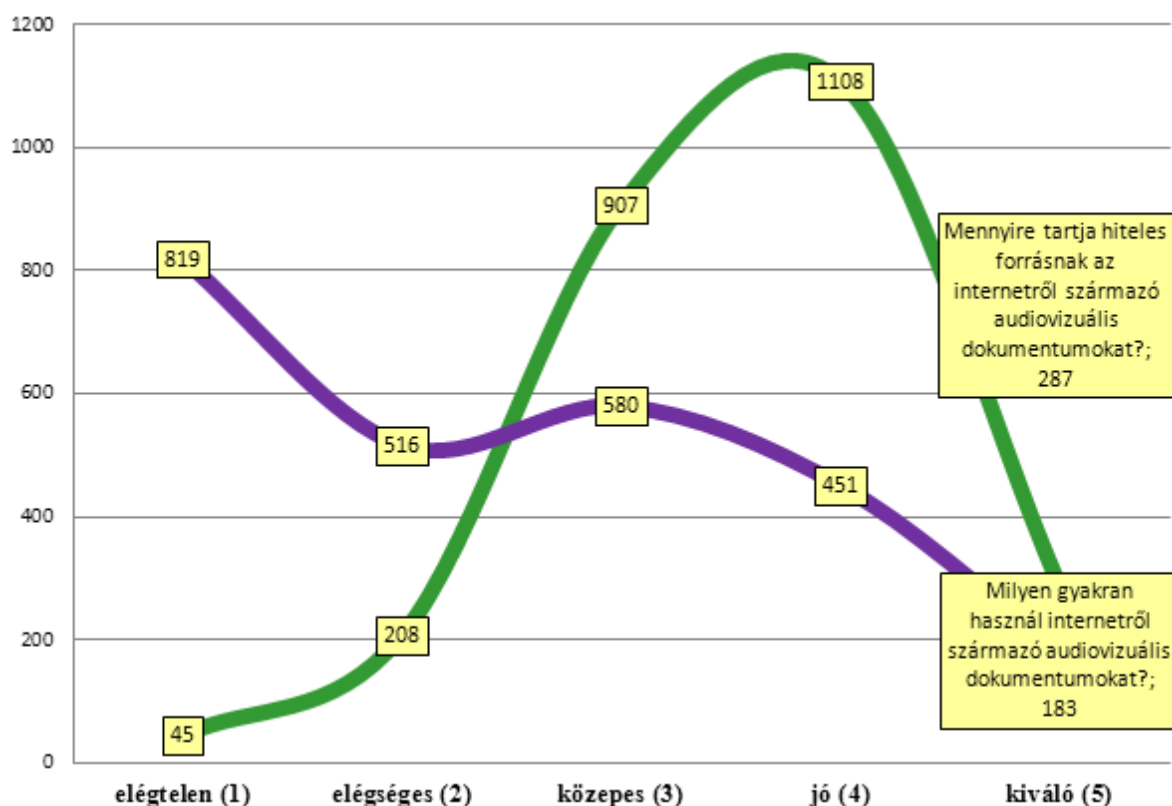
Az internetről származó audiovizuális információs források hitelessége nem kapott túl nagy bizalmat (3,54 érték), és így a Google-ról származó források után a legalacsonyabb minősítésű lett. Ám még ez az érték is lényegesen nagyobb, mint a használaté. Az alábbi diagramon ábrázolt két érték vonala egymástól igen eltérő ívet rajzol, az egyetlen közös pont mindkettőben, hogy mind a kiváló hitelesség, mind pedig a kiváló gyakoriságú használat nagyon alacsony. Egyéb kapcsolatot a két vonal nem mutat, hacsak azt nem, hogy a használat gyakorisága és a hitelességi faktor között nem mutatható ki összefüggés.

Az információs források használatának gyakoriságáról szóló rész végén érdemesnek tartottuk összehasonlítani a különböző dokumentumokra jellemző adatokat. Ezt több szempont szerint is elvégezzük majd.

Elsőként az információs források használati gyakoriságának átlagos értékeivel operálunk. A használat gyakoriságának sorrendjét a Google-on megjelenő források vezetik, és ettől egyáltalán nem kis mértékben lemaradva a könyvek állnak a második helyen. Ez a két kategória került a jó érték fölé. Ezt újabb két elemből álló csoport követi, az elektronikus folyóiratok, majd a nyomtatott folyóiratok; mindkét típus meghaladja a közepes használati értéket. A harmadik csoportot az elégséges kategóriába kerültek alkotják: a könyvtári adatbázisok, az interneten keresztül elérhető audiovizuális dokumentumok, az e-bookok, végül önmagában, méltatlan használati átlaggal a könyvtárakból származó audiovizuális források zárják a sort. A teljes adathalmazról

elmondható az is, hogy rendkívül differenciált képet ad: az élen álló kategória csaknem a maximumot mutatja, míg a végén álló tétel csak alig haladja meg a minimumot. Ez a kép azt sugallja, hogy van két nagyon erős információs forrástípus: elsősorban a Google-ról származó és másodsorban a nyomtatott könyv, és ezeken túl némi szerephez jutnak a többiek is.

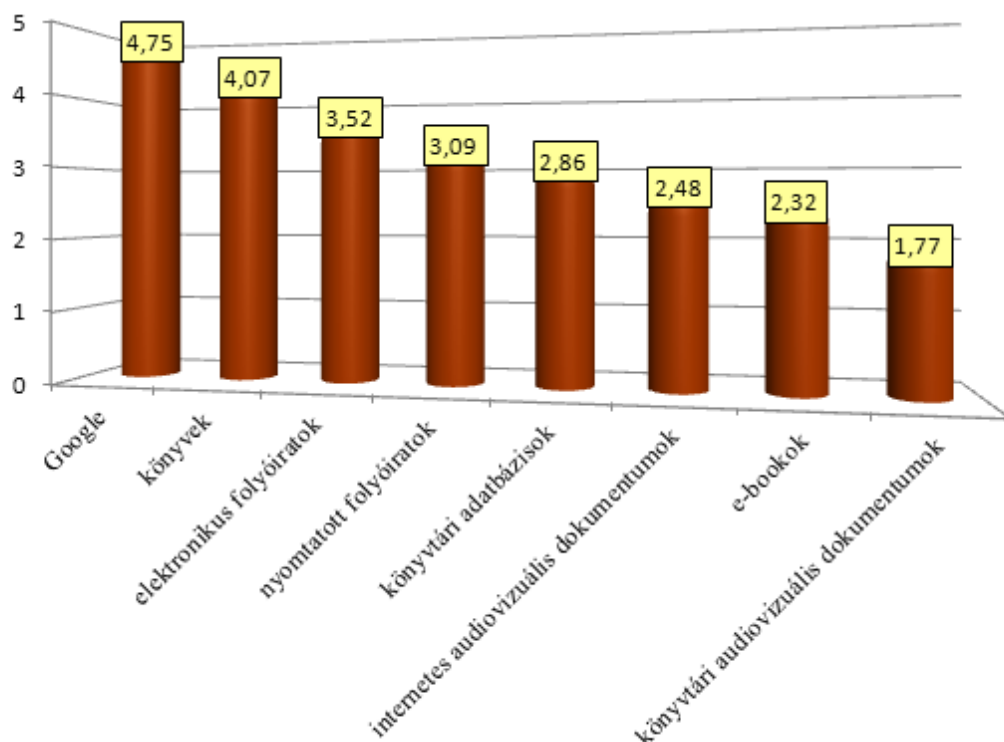

33. diagram

Az internetről származó audiovizuális dokumentumok hitelessége megítélésének és a használat gyakoriságának adatai és arányai

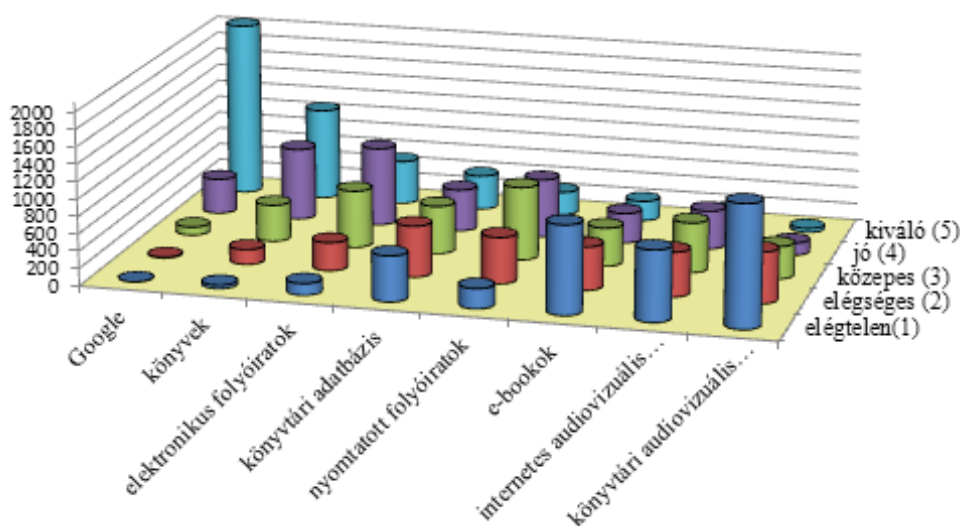
A különböző kategóriákat összehasonlító elemzésünket a használati gyakoriság adatainak, arányainak bemutatásával folytatjuk. A valamennyi kategóriára jellemző értékelések eredményeit a következő diagram igen szemléletesen mutatja. Jól látható a két nagy elem, a Google-ról származó információs források és a nyomtatott könyv dominanciája, továbbá az elégséges és az elégtelen használatú információs források különböző érdemjegyeinek értékei is. Azokat az ellentmondásokat, amelyeket az egyes kategóriák értékeinél tapasztaltunk, ahol tudtuk, már a korábbiakban részleteztük, ezért most inkább a teljes képről szeretnénk néhány megjegyzést tenni. Ugyan felmérésünk során nem először találkozunk a Google által keresett és megtalált információs források használatának dominanciájával, de itt ismét felhívjuk a figyelmet arra, hogy rendkívül torznak, túlságosan egypólusúnak mutatkoznak a különböző helyekről származó dokumentumok használatának arányai. Nehéz megmagyarázni – a számos más, szintén kényelmesen, otthonról pizsamában, online elérhető forrás mellőzése mellett – a Google közvetítette források ilyen elsőprő többségét. Nem szeretnénk mondvacsinált okokat keresni, de talán egy gondolatmenetet mégis megér. A Google nem csupán a leggyakrabban használt és – mai szóhasználattal élve – „mindent visz” általános kereső, hanem a legismertebb is, ráadásul a két tényező bizonyára generálja is egymást. Talán, ha a többi információs forráshoz vezető út, közvetítő eszköz is közel olyan ismert lenne, mint a Google, úgy meg lehetne szüntetni ezt a kifejezetten káros monolitikusságot. Ám az is igaz, hogy ennek megvalósulásához szükség lenne olyan helyekre, intézményekre és nem utolsósorban szakemberekre, ahol és akik által az

alternatívákat meg lehetne tanulni. Többek között ez is az információs műveltség részét képező kompetencia, annak keretében kell erre sort keríteni.

34. diagram

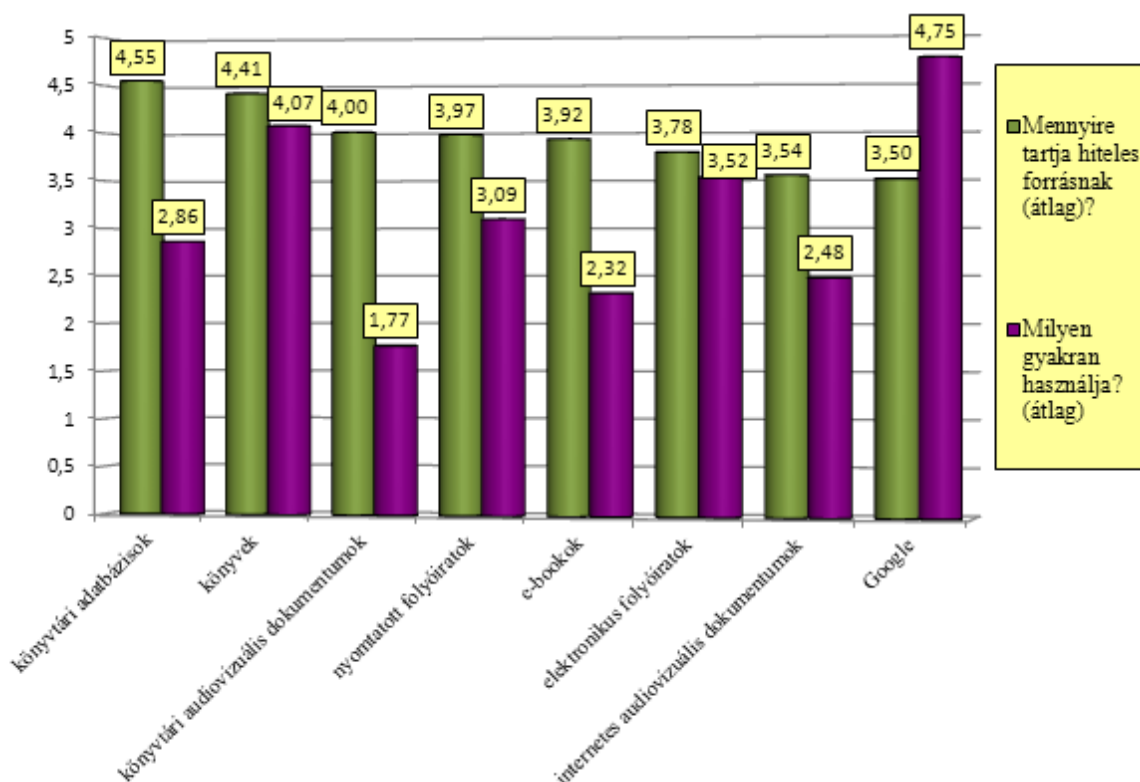
Az információs források használati gyakoriságának értékei és arányai

35. diagram

A különböző származású információs források használati gyakoriságának összehasonlítása: adatok, arányok

Az információs források hitelességének megítéléséről és használatuk gyakoriságáról szóló részt azzal fejezzük be, hogy a kétféle szempont átlagos minősítéseit egyetlen diagramba szerkesztve hasonlítjuk össze. Ezzel fő következtetésünk alátámasztása volt a cél.

36. diagram

A különböző helyekről származó információs források hitelességének megítélése és használatuk gyakoriságának összehasonlítása (mind a nyolc kategória együtt)

9.18. Összegzés

A különböző csatornák révén elérhető információs források hitelességének és használatuk gyakoriságának összehasonlításával kettős célunk volt. Egyrészt izgalmasnak tartottuk mindkét kategória esetében az önmagukban való megítélésükről a valóságot tükröző képet feltárni. Másrészt pedig szerettük volna empirikus kutatás eredményeként megtudni, hogy a kétféle szempont hatással van-e egymásra, és amennyiben igen, úgy ezek a jelenségek hogyan, milyen sajátosságokkal jellemezhetők. Hozzá kell azt is tennünk, hogy nem voltunk túl pozitív képre felkészülve. Az utóbbi évtizedekben az igen sok negatív tartalmú, motivációjú megnyilvánulás, publicisztika és esetenként saját tapasztalataink is azt sugallták, hogy az összeomlás határán áll az információszerzési és -kezelési kultúra, továbbá annak egyik emblematisztikus intézménye és professziója a könyvtár és a könyvtáros szakma. Végző konklúzióként nincs okunk a hurrá optimizmusra, mint ahogyan nincs arra sem okunk, hogy az összeomlás vészjósló hangjait erősítsük.

Vizsgálati eredményeink azt mutatják, hogy az információk megszerzésének, az információs források kezelésének módszerai valóban lényegesen megváltoztak, az új típusúak jelentősen előretörték, miközben a hagyományos információs források használata pedig visszaszorult, és a nyomtatott források használatának intenzitását az e-források dominanciája jellemzi. Ám mindezek mellett az is jól érzékelhető, hogy a használók valamelyest – többnyire saját tapasztalataik, autodidakta tudásgyarapításuk révén –, ha nem is a szükséges mértékben és a legjobb, leghatékonyabb módszerek alkalmazásával, de – igyekeznek elsajátítani az új információkezelési módszereket, és léteznek bennük, nem is kis mértékben óvatosságok a források hitelességének megítélésében, és nem utolsósorban létezik bennük e kérdések iránt fogékony-ság. Nem csak és nem elsősorban az ő hibájuk, hogy ennek a problémahalmaznak a kezelésé-

re nem, illetve alig készítik fel őket. Mindezeket túl örömmel nyugtáztuk, hogy többségük megpróbálja kezelni a megváltozott információs kínálatból eredeztethető kihívásokat, de kétségkívül hiányzik a felszínességeken túlmutató metódusok és rutinok ismerete. Pozitív meglepetéseink közé tartozik, hogy a hitelesség minőségének megítélésében a könyvtári eredetű források igen magas presztízsiük, és ez tükrözi a már a korábbi fejezetekben is tapasztalható, a könyvtárak felé megnyilvánuló bizalmi tényezőket, értékeket. A hagyományos előállítási források feletti vészharang kongatók állításait cáfolja, hogy a nyomtatott könyvek és a nyomtatott folyóiratok hitelességi presztízst napjainkban is igen magasra értékelték a felmérésben résztvevők, továbbá az is, hogy gyakran jutnak szerephez, etalonnak számítanak ezek a források, amikor a hitelesség próbáját kell kiállnia egy, a világhálóról származó információnak.

Közel sem ilyen kedvező a kép az információs források használati gyakorisága tekintetében. Az információs források használatának gyakorisága összességében azt mutatja, hogy a Google közvetítésével elérhető források kiemelkedően a legnépszerűbbek, és ezt a képet csak árnyalni tudja, de megváltoztatni nem az egyéb eszközök révén elérhető, de ugyancsak online forráshasználat. Maga a jelenség nem csupán Magyarországon, hanem – empirikus kutatások igazolják, hogy – az egész világon tapasztalható. Nem vagyunk Google ellenesek, hiszen magunk is szívesen használjuk ezt az általános keresőt, továbbá a Google egyéb szolgáltatásait is, de hozzá kell tennünk, hogy semmi sem indokolja annak szinte teljes monopóliumát. Nem szívesen mennénk bele a különböző informatikai cégek közötti, üzleti és politikai jellegű összefonódások, továbbá anomáliák és marketingfogások részletezésébe, de annyit mindenképpen szeretnénk megjegyezni, hogy nem elsősorban a keresés metódusainak és eredményeinek minősége tette ilyen meghatározóvá a Google-t, bár kétségkívül a különböző fejlesztések, újfajta alkalmazások rendre sokat javítanak azon, ám ma sem kiválóak a lehetőségek. Véleményünk szerint ennél sokkal inkább meghatározta a Google ilyen mértékű előretörését annak ismertsége, amely részben a hatékony marketing számlájára, de ennél nagyobb részben a szájról szájra történő terjedésére írható. Arra a meghatározó toposzra, amely szerint, ha az interneten történő kereséséről van szó, akkor az egyenlő a Google használatával. És ehhez tegyük még azt is hozzá, hogy – amint az a 7. fejezetben, a neten történő keresési metódusok alkalmazásának eredményeiből egyértelműen kiderült – ezt az egyébként nem kiváló minőségű keresőt sem tudja a többség megfelelő hozzáértéssel, differenciáltsággal kezelni. Mindazonáltal meggyőződésünk, hogy e téren is jelentős és pozitív tartalmú változásokat lehetne elérni, ha a használók ismernék, alkalmazni tudnák az alternatív keresőket, a neten történő navigálás, kutatás egyéb módszereit is. A pozitív meglepetéseink között feltétlenül meg kell említeni, hogy a nyomtatott kiadványok és az elektronikus folyóiratok nem csupán magas hitelességi értékkel bírnak, hanem használatuk is népszerű, különösen a könyveké.

Végül szólnunk kell a kétféle szempont összehasonlításának eredményeiről. Csak megdöbbenésünket fejezhetjük ki azok felett az ellentmondások felett, amely ezekből az adatokból kiderült. Két információs forrástípust kivéve – a könyveket és az elektronikus folyóiratokat – a többi hat esetében úgymond köszönő viszonyban sincsenek a hitelességi és a használati adatok arányai. E két forrástípustól eltekintve a továbbiakban nem találtunk szignifikáns összefüggést a különböző dokumentumok megbízhatósági és használati tényezői között. Az eredmények az mutatják, hogy a magas minőség nem indukál nagyszámú használatot, mint ahogyan az sem igaz, hogy a leggyakoribb használat a legkevésbé hiteles forrásokra irányulna. Amennyiben az általánosan jellemző minősítéseket kellene megfogalmaznunk, úgy a legtalálhatóbbak talán az abszolút ösztönösség és a hektikusság, továbbá a két jellemző harmonikus kezelésének teljes hiánya, annak a tudásnak a deficitje, amelyben alkalmazni és ötvözni lenne szükséges az egyik helyen viszonylag reálisan megítélt hitelességi tényezőket a használat gyakorlatával. Véleményünk szerint a tévelygés, a bizonytalanság oka ismét oda vezethető vissza, hogy a használóknak nincsenek ide vonatkozó ismeretei, rutinjai, és ehhez már valóban kevés az ösztönös ráérzés, az autodidakta tudásfejlesztés.

9.19. Ön részt vesz-e az internetes tartalmak gyarapításában?

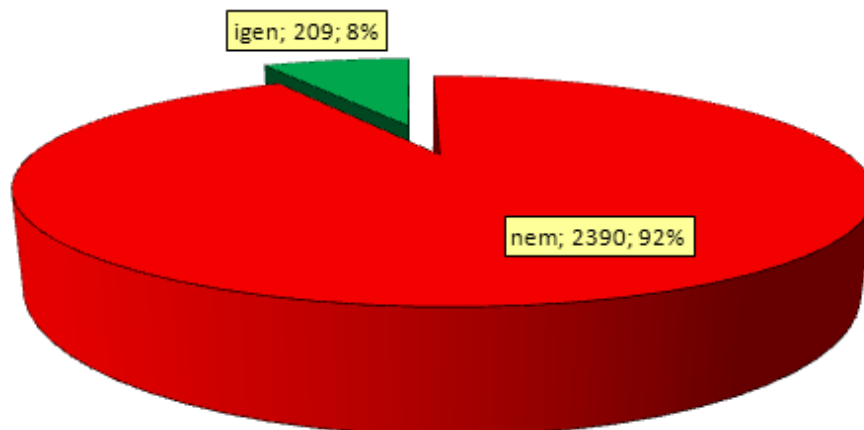
Kérjük, jelölje meg, amit már készített!

Ennek a kérdésnek a megközelítése, tartalma némileg eltér a korábban e fejezetben tárgyalta-kétól. Míg az előzőkben a mások által létrehozott tartalmak megítéléséről és használati gyakoriságáról kellett véleményt nyilvánítani, addig a következőkben az internetes tartalmaknak a web 2.0 alkalmazásokkal történő gyarapításában való részvételről lesz szó. A két oldalnak azonban mégis van közös metszete: maga a tartalom. Kérdésünk, továbbá az erre a témára vonatkozó érdeklődésünk, illetve annak sajátos módszerekkel való értékelése újszerű. Tudomásunk szerint ebben a témában sem készültek még hazai kutatások, de az ide vonatkozó nemzetközi szakirodalom is meglehetősen hiányos.

Az interneten elérhető tartalmak gyarapításának felmérésében öt típust különböztettünk meg, ezeket adtuk meg választási lehetőségként: a Wikipédia szócikket; a blogot, blogbejegyzést; a kommentet; a címkézést, tegelést; valamint a prezentációkat. Azért erre az öt kategóriára esett a választásunk, mert ezek a leggyakoribb és a legnépszerűbb alkalmazások. Tekintettel arra, hogy ebben az esetben is több típust lehetett megjelölni, ezért ebben itt is több lesz a válasz (12.890), mint a választ adók száma (2599). Ám mindjárt az elején tisztázni szükséges, hogy ebben az esetben a válaszok számában benne szerepelnek a nemleges válaszok is, amelyeknek a mennyisége 9.433. Ennyi esetben tehát a különböző kategóriák gyarapítására nemleges válasz született, így 3376 igenlő válasz alapján tudunk képet adni az interneten elérhető tartalomgyarapítás jellemzőire. Ám véleményünk szerint nem felesleges a nemleges válaszokról is néhány elemző szót szólni. Az összes válasz 73,18%-a volt nemleges, ez azonban nem pontosan azt jelenti, hogy a választ adók hasonló aránya mellőzi a tartalmak gyarapítását, hanem pusztán azt, hogy ebbe a mennyiségbe beleértendők a mindenre nemleges válaszolóak válaszai is, és azoké is, akik találtak olyan kategóriát, amelynél igenlő és olyat is, amelynél nemleges választ adtak. Az egyes kategóriák igenlő és nemleges válaszolóinak és válaszainak részletesebb elemzésére az adott web 2.0 alkalmazás részletes analízise során térünk majd ki.

9.19/a. Wikipédia szócikk

Amint majd látjuk, az internetes tartalmak gyarapításában nem túl nagy a felmérésben résztvevők aktivitása, de a Wikipédia szócikkek gyarapítása még ebben a meglehetősen szerény teljesítményben is a legkisebb mennyiségű igenlő választ kapta. Alig haladja meg a kétszáz főt azoknak a száma, akik az igen választ jelölték. Az internetes lexikon szócikkeinek szerkesztése kétségkívül nem a legkönnyebb, így nem a legnépszerűbb alkalmazás. Mindazonáltal a Wikipédia mint használt információs forrás ugyancsak népszerű, ahhoz képest érdekes, hogy nem sokan törik magukat a közös tudásbázis bővítése érdekében.

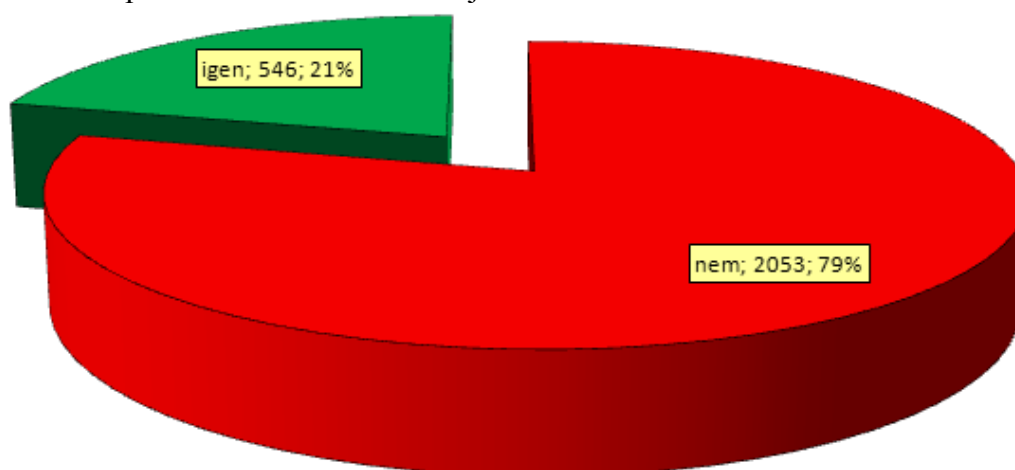
37. diagram

A Wikipédia szócikkek szerkesztésében résztvevők és nem résztvevők aránya

Az igenlő válaszok esetében elvégeztük a társadalmi státuszok mentén történő összehasonlításokat is. Elsőként a nemek szerinti megoszlást elemezzük. A férfiakhoz kötődő összes választ figyelembe véve a férfiak 15,08%-a, míg a nőknek csupán 5,27%-a szánta rá magát Wikipédia szócikkhez való hozzájárulásra. Ebben az esetben tehát a nemek közötti különbség meglehetősen magas. Oka számunkra nem ismert, de feltehetőleg összefügg a két nem vállalkozó szellemiségében egyébként is meglévő különbsőségekkel. A lakóhely szerinti megoszlás vizsgálata nem mutat jelentős különbségeket, bár a nagyvárosban (9,61%) és a nagyvárosok elővárosaiban (10,96%) lakók valamivel bátrabban vállalkoztak erre a munkára, mint a kisvárosokban (6,95%) és a községekben (6,44%) élők. Az iskolázottsági szint vizsgálatának eredményei is meglehetősen azonos értékeket mutatnak, nem úgy tűnik az arányokból, hogy a magasabban kvalifikáltak többre becsülnék, jobban szorgalmaznák az ilyen jellegű munkákban való részvételt, mint a többiek (érettségizettek: 8,08%, egyetemet végzettek 9,26%). Ugyanez mondható el a dolgozók és a hallgatók arányának összehasonlításáról is: míg a dolgozók 7,03%-a, addig a hallgatók 8,93%-a vett már részt ilyen munkálatokban, a különbség tehát nem számottevő.

9.19/b. Blog, blogbejegyzés

A következő diagram jól mutatja, hogy a blogok, blogbejegyzések írása, készítése jóval népszerűbb, mint a Wikipédia szócikké. Az összes választ adó 21 %-a már végzett ilyen munkát, ám ez is csupán minden ötödik embert jelent.

38. diagram

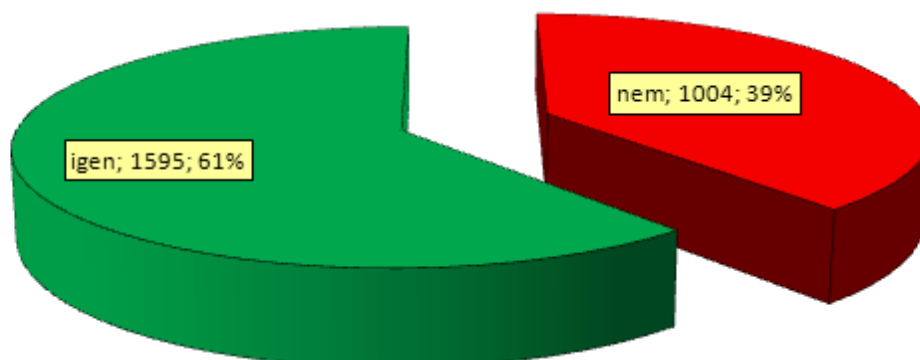
A blogot, blogbejegyzést készítő és nem készítő aránya

Amennyiben elemzésünket a szociológiai alapkategóriák mentén folytatjuk, úgy azt láthatjuk, hogy az erre a kérdésre válaszoló férfiaknak 19,16%-a, a nőknek pedig 21,99%-a dolgozott már blogos alkalmazással. A különbség ugyan létezik, de olyan elenyésző mértékű, hogy különösebben nem érdemes nagyobb mélységekben ezzel foglalkozni. Ugyanezeket a tendenciákat tapasztaltuk a lakóhelyek típusa, továbbá az iskolázottsági szint szerinti, valamint a hallgatók-dolgozók viszonylatában történő összehasonlítás során is.

9.19/c. Kommentelés

A web 2.0 alkalmazások egyik legnépszerűbb lehetősége a különböző bejegyzésekhez készített hozzászólás, kommentelés. Közismert, hogy a hozzászólásoknak többféle változata is létezik, ám amit a laikusok leghamarabb észrevesznek benne, azok a kommentek stílusa, hangneme. Sokak számára nem érthető az álnevek, becenevek függőnye mögött rejtőzködők esetenként a trágárságokat sem mellőző ténykedése, de ez is hozzátartozik a kommentek lehető-

ségeihez. A moderálási lehetőség ezen sokat tud szelídíteni, de nagyon sok web 2.0 lehetséges megnyilvánulási fórumon hiányzik a moderálás, ezért bizonyára még hosszú ideig el kell majd viselnünk a modortalanságot, a durvaságot és a trágárkodást is. A felmérésben résztvevők esetében is azt láthatjuk, hogy ezzel a lehetőséggel élnek a legtöbben, a válaszok 61%-a igenlő.

39. diagram

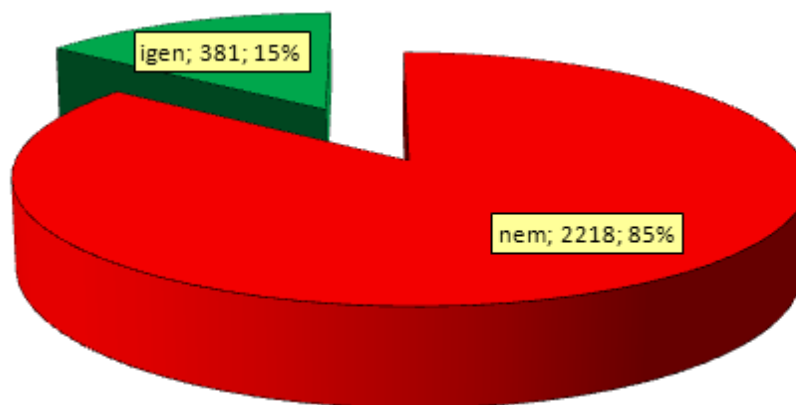
A kommentet készítő és nem készítő aránya

A további elemzéseink az mutatják, hogy ebben az esetben is a férfiak valamivel bátrabbak, ők 65,35%-ban, míg a nők csak 59,98%-ban használják a kommentelési lehetőségeket. A lakóhely típusa szerinti csoportok arányai között is hasonló nagyságrendű, de véleményünk szerint itt sem szignifikáns az eltérés: a nagyvárosokban élők 60,45, a nagyvárosok elővárosaiban lakók 65,75, míg a városokban 61,78, a falvakban lakók pedig 62,12%-ban vesznek részt a kommentelésekben. Ugyanakkor érdekes arányokat mutat az iskolázottság mentén történő csoportosítás. Az érettségizettek a legaktívabbak e téren 67,50%-kal, majd őket követi a felsőfokú szakképzettséggel rendelkezők aránya 59,48%-kal, harmadik helyen a főiskolai szintű diplomával rendelkezőket találjuk 57,16%-kal, végül a legalacsonyabb arányt az egyetemi végzettségűek mutatják 54,11%-kal. A csoportok között meglévő viszonylag nagy különbségek azt mutatják, hogy a különböző témákhoz való nyilvános hozzászólás főként az érettségizettek sajátossága, és tegyük hozzá, hogy a felmérésben résztvevők sajátos összetétele miatt, ez főként a főiskolákon és az egyetemeken tanuló hallgatókat jelenti. A százalékok egyben azt is mutatják, hogy az iskolázottság növekedésével – ami egyben együtt jár az életkor emelkedésével is – párhuzamosan némileg csökken a kommentelési hajlandóság. Ezek után különösen érdemesnek tartottuk a hallgatói és a dolgozói arányokat összehasonlítani, és itt is igazolódni látszik az előző mondatunkban megfogalmazott állítás: míg a dolgozók 57,58, addig a hallgatók 65,16%-a él a bejegyzésekhez való hozzászólások, a véleménynyilvánítás lehetőségeivel.

9.19/d. Címkézés, tegelés

A címkézés, tegelés a Wikipédia szócikkek szerkesztését követő, második legkevésbé népszerű alkalmazás. A vizsgálatunk keretében erre a kérdésre beérkezett válaszok közül mindössze 381 (15%) volt igenlő. Ez az arány lényegében visszatükrözi előzetes feltevésünket, amelyben egyáltalán nem vártunk túl nagy arányokat, ugyanakkor meg kell fogalmaznunk, hogy a neten elérhető és címkézési lehetőségeket felajánló dokumentumok alaposabb feltárása, visszakereshetősége érdekében nagyon is nagy szükség lenne, különösen a hozzáértők nagyobb aktivitására. A közösségi alkalmazások révén felkerülő információs források megfelelő szintű feltárása aligha valósítható meg a közösség közreműködése nélkül. Ám úgy tűnik, hogy ez ma még csupán a kíváncsiak szintjén fogalmazódik meg, a valóság csak mérsékelten igazolja vissza ennek felismerését. A társadalmi státuszok mentén történő összehasonlításban nem mutatkozik említésre méltó eltérés az egyes csoportok között, a legtöbbjük az átlagos 15% körül mozog olyan kis eltérésekkel, amelyekről nem érdemes szót ejteni.

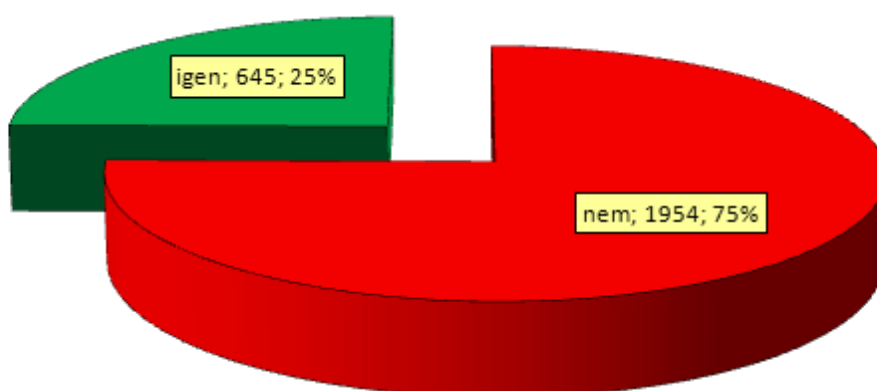

40. diagram

A címkézést, tegelést végzők és nem végzők aránya

9.19/e. Prezentáció

A prezentációk készítése és nyilvánosságra hozása, feltöltése a kommentelés után a második legnépszerűbb internetes tartalomgyarapítás ugyan, de annál (61%) nagyságrendekkel kisebb a népszerűsége. Maga a prezentáció készítése – különös tekintettel a kérdezett közösség már többször hivatkozott összetételére – ennél nyilvánvalóan gyakoribb, de közösségi használatú internetes tartalomgyarapítássá csak akkor válhat, ha azt feltöltjük az internetre és nyilvánossá tesszük a hozzáférést. Az arányok azt mutatják, hogy még bőségesen vannak rejtett tartalékok e téren. A részletesebb elemzések szerint az egyes szociológiai jellemzők mentén nem írhatók le jelentősebb különbségek a csoportok között. Egyetlen kivétel azonban említésre méltó, és ez az iskolázottság szintje. A legkisebb mértékben (21,12 %) vesznek részt az ilyen jellegű internetes tartalomgyarapításban a felsőfokú szakképzettséggel rendelkezők, ők az átlagtól is némileg elmaradnak. Őket követik az érettségizettek 23,45%-kal. A prezentációt készítő és megosztók aránya a diplomával rendelkezők körében a leggyakoribb, a főiskolai szintű végzettséggel rendelkezőknél 26,31, míg az egyetemi végzettségűeknél némileg magasabb, 27,59%. Ezek a különbségek nyilvánvalóan összekapcsolódnak a társadalmi helyzetből adódó kötelezettségekkel, lehetőségekkel.

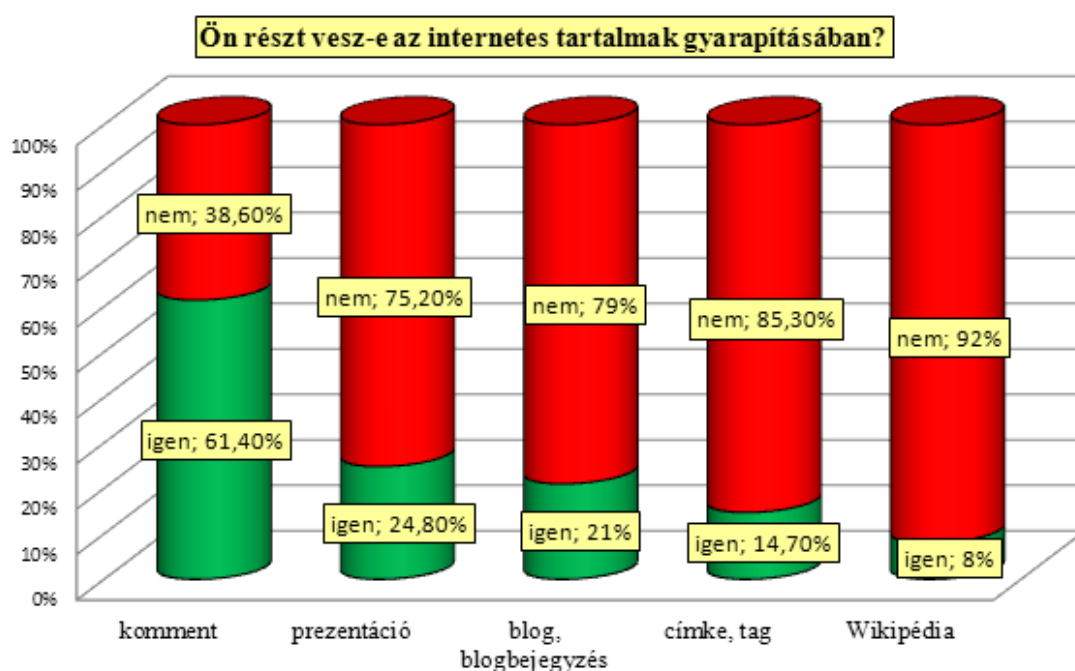

41. diagram

A prezentációkat készítő és nyilvánosságra hozók, továbbá az ilyen alkalmazást nem használók aránya

9.20. Összegzés

Az interneten elérhető tartalmak gyarapításáról szóló részt a különböző kategóriák arányainak összehasonlításával, az összes – nemleges és igenlő – válasz figyelembevételével, fejezzük be. Ennek szemléltetésére készítettük a következő diagramot, amelyben százalékos arányban mutatjuk be az egyes kategóriákra adott valamennyi igenlő és nemleges válasz arányát. Amint azt már az egyes műfajok egyenkénti értékelésénél is tapasztaltuk, az internetes források gyarapítása nem túl népszerű a felmérésben résztvevők körében. Még a legaktívabban alkalmazott kommentelés esetében is csupán alig több, mint 60% él ezzel a lehetőséggel, a tegelés, valamint a Wikipédia szócikkek készítése pedig kifejezetten népszerűtlen alkalmazás. Ennek motivációit, pontosabban szólva inkább demotivációit nem állt szándékunkban ennek a felmérésnek a keretében vizsgálni, ám egy későbbi kutatásnak igen jó témáját képezhetné. Amint azt már többször is leírtuk, vizsgálatunk nem reprezentatív, ezért adataink és a tapasztalt arányok sem lehetnek általánosíthatók. Ugyanakkor úgy gondoljuk, hogy a felmérésben résztvevő célközönség sajátos összetétele miatt az országos átlag ennél alacsonyabb értékeket mutatna. Mindazonáltal feltételezhető, hogy a web 2.0 alkalmazások, illetve a most formálódó további fejlesztések révén egyre jellemzőbbé válnak az egyének megnyilvánulásainak világhálón történő megjelenései. Az ehhez szükséges technikai, tárgyi, etikettbeli és nem utolsósorban biztonsági kérdések megismertetése az információs műveltség fontos részét képezi, amely szempontok alkalmazását – véleményünk szerint – mind az intézményes, mind pedig az azokon kívüli oktatásban meg kell tanítani és meg kell tanulni. Ennek hiányában az úgynevezett közösségi alkalmazások révén az egyén részéről nyilvánosságra hozott információk komoly veszélyforrásokat is jelenthetnek.

42. diagram

A különböző web 2.0 alkalmazások révén az internetes tartalmak gyarapításában résztvevők, illetve nem résztvevők arányai

10. HALLGATÓI BLOKK

Egervári Dóra

Az információs műveltség témakörének kutatásakor a legnagyobb hangsúlyt a jelenleg is felsőoktatási intézmények hallgatóinak készségvizsgálatára helyeztük. Már a bevezető fejezetekben is hangsúlyoztuk, hogy a nappali tagozatos hallgatói jogviszonnyal rendelkező hallgatók – bármelyik hazai felsőoktatási intézményben – már Z-generációs digitális bennszülöttnek számítanak. A közhiedelemben, sajtóban élő toposzok szintjén a digitális bennszülöttek mindig úgy jelennek meg, hogy számukra születésüktől fogva biztosított a különféle informatikai és IKT eszközök használata, és élnek is ezzel a lehetőséggel a hétköznapijaikban és a tanulás során egyaránt. Ennél a korosztálynál figyelhető meg legnagyobb arányban, hogy nem elég-szenek meg egy-egy eszközzel, hanem halmozzák azokat, folyamatosan újabbra cserélik az elavultat, nyitottak az újdonságokra, és szívesen használják a technikai újításokat. Ezek a jellemvonások és tulajdonságok ugyanakkor nem feltételezik, hogy professzionálisan használják ezeket az eszközöket. Erre az izgalmas ellentétre már több hazai és nemzetközi felmérés felhívta a figyelmet, tehát a digitális eszközök és tartalmak folyamatos használata még nem feltételezi, hogy gyökeresen megváltoznak a tanulási szokások.

Kutatásunkban egy külön kérdéscsoportot szenteltünk a hallgatóknak, amelyben arra kértük rá, hogy az egyes vizsgákra történő felkészülés során milyen forrásokat használnak, milyen formátumú tananyagokat részesítenek előnyben, illetve, hogy az évfolyamdolgozatok megírása során mennyi időt szánnak az információszerzésre és –feldolgozásra.

10.1. Információs források használata

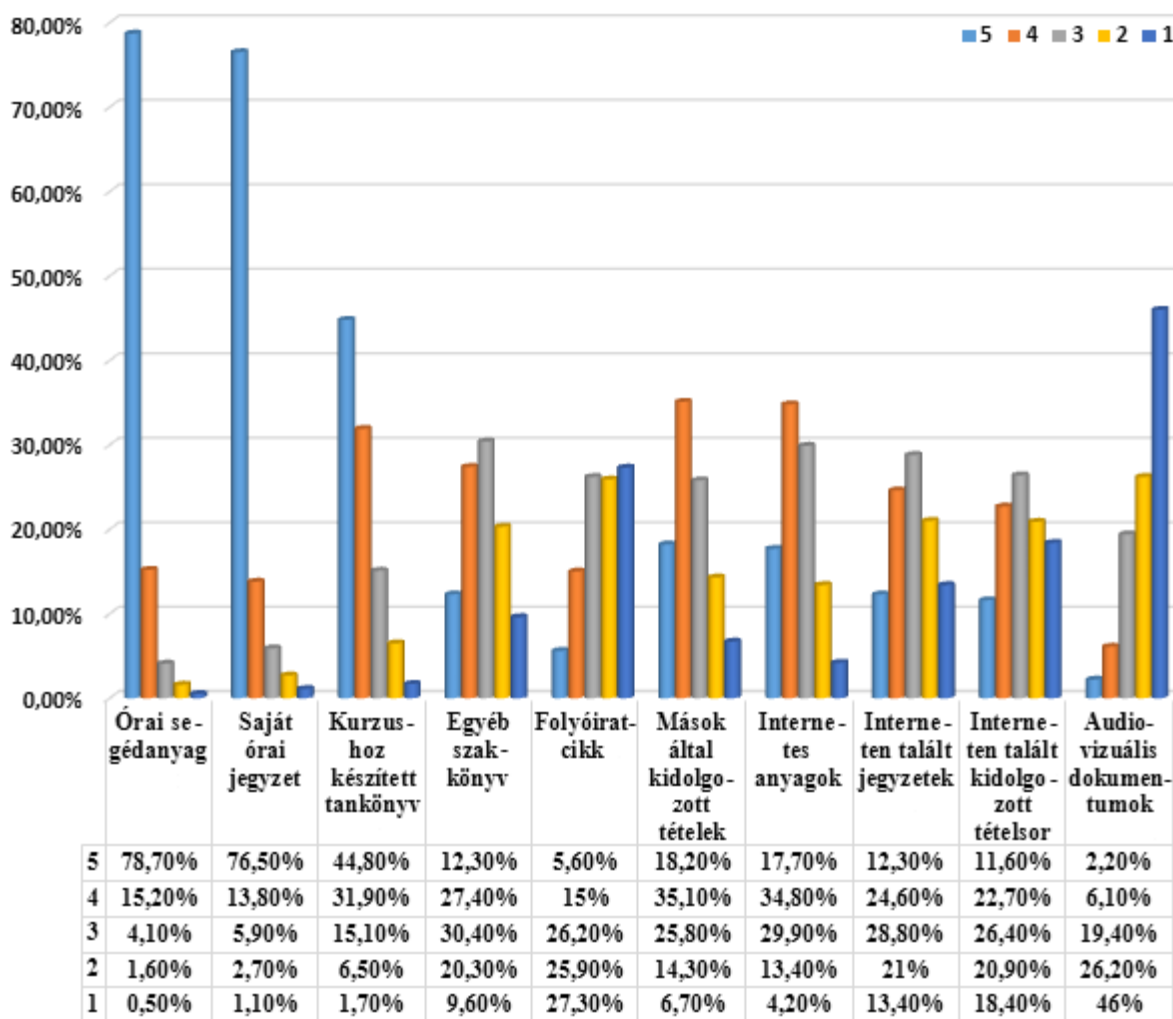
A kizárólag hallgatóknak szóló blokkban arra voltunk kíváncsiak, hogy a hallgatók a tanulás során, a vizsgára történő felkészülés folyamán milyen gyakorisággal használják a kötelező és ajánlott forrásokat. A válaszadóknak egy ötfokozatú skálán kellett jelölniük, hogy az egyes információforrásokat milyen gyakran használják, ahol az ötös értéke a „mindig”, az egyes értéke pedig a „soha”.

A források között a legmagasabb átlagot, a 4,7-et az órai segédanyag (ppt) érte el, ezt követi a hallgatók által készített saját jegyzetek 4,62-dal, majd a kurzushoz készített segédkönyv/tankönyv 4,12-dal. Mindhárom adat kiválónak mondható, hiszen a legtöbb hallgató az ötös értéket jelölte meg. Az ötfokozatú gyakorisági skálán még jó eredményt értek el az internetes anyagok (3,48), a mások által kidolgozott tételek (3,44), az egyéb szakkönyvek (3,13) és az interneten található jegyzetek (3,01) is. Ám a hallgatók csak rendkívül gyenge eredményeket produkáltak az interneten található kidolgozott tételek (2,88), folyóiratcikkek (2,46), valamint audiovizuális dokumentumok (1,92) használatának vetületében. Az információforrások tekintetében vegyes képpel találkozunk, hiszen a hagyományos és digitális információforrások egyaránt megjelennek a gyakran/mindig és a soha/ritkán válaszblokkban is. Tehát nem jelenthetjük ki kategorikusan, hogy az elektronikus, digitális információforrások egyértelműen háttérbe szorítják a hagyományosakat a tanulás során.

Az egyes források használatának gyakoriságát illusztráló diagram tükrözi, hogy a hallgatók a vizsgára való felkészülés során a legtöbbször az órai segédanyagot (ppt), a saját jegyzetet, illetve a tankönyvet részesítik előnyben, ezt tükrözi az 50-80%-os „mindig” válaszok aránya. A legkisebb értéket az audiovizuális anyagok érték el, ugyanis a válaszadók megközelítőleg 50%-a az ilyen típusú forrásokat sosem használja a tanulmányai során. Közelebről megvizsgálva, a

hallgatók közül minden második számolt be arról, hogy az órai segédanyagot és saját jegyzetét is mindig felhasználja a felkészülés során. A többi, általunk vizsgált forrás esetében nem kell kiugróan magas vagy alacsony értékekkel számolnunk. A legtöbb forrás tekintetében (szakkönyv, mások által kidolgozott tétel, különböző internetes anyag) kiegyenlített arányokkal találkozunk, ahol a középső értéktartomány (hármás-négyes) a legmagasabb, és mind pozitív, mind negatív irányba csökkenés figyelhető meg. Ez alól a folyóiratcikk a kivétel, amely esetben az egyes, vagyis „soha” lehetőség érte el a legmagasabb százalékos értéket. Emellett pedig a másik két legalacsonyabb (kettes és hármás) érték is magas százalékot ért el. A hallgatók 60%-ára jellemző, hogy soha vagy csak ritkán veszik igénybe forrásként a folyóiratokban megjelent cikkeket, tanulmányokat.

Egyes források használatának gyakorisága

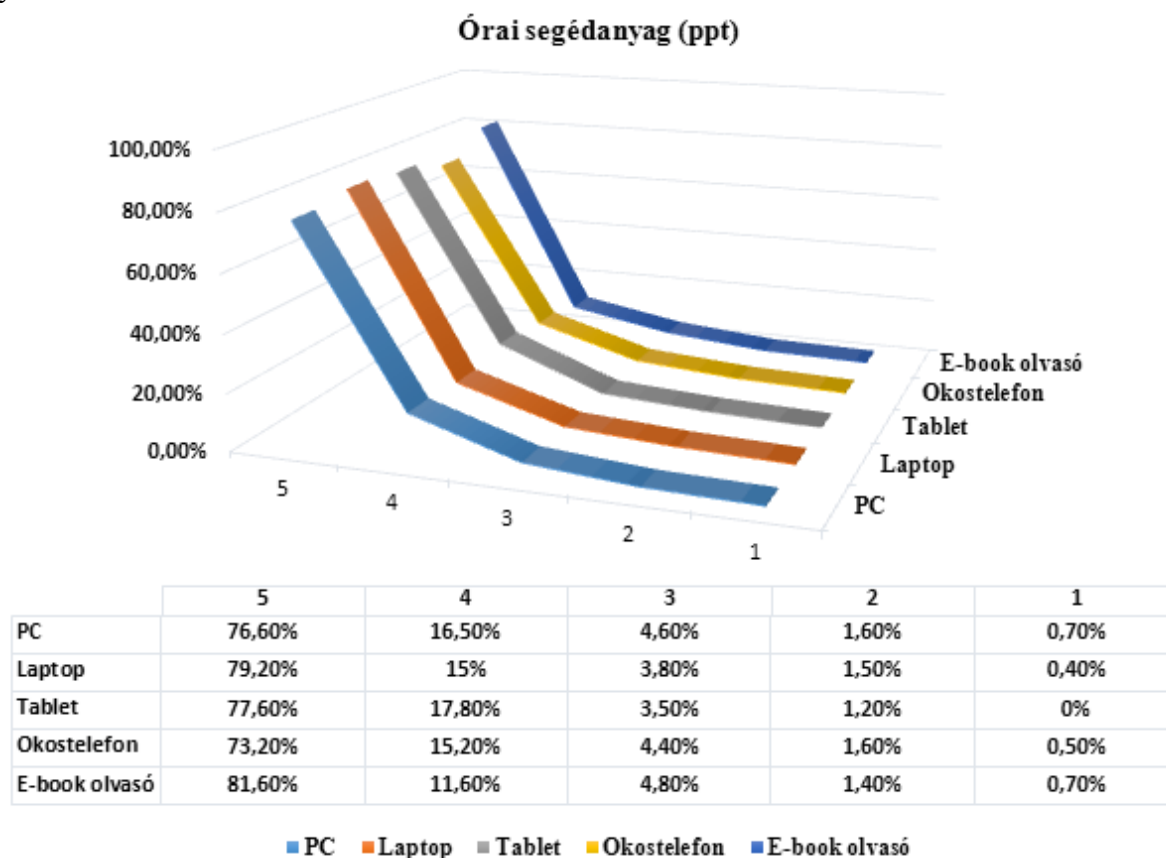

1. diagram

Egyes források használatának gyakorisága

Az egyes források használatának gyakorisága és a különböző IKT eszközök birtoklása között összefüggés fedezhető fel. A grafikonon az órai segédanyag (ppt) használatának gyakoriságát vetettük össze azzal, hogy a hallgatók mely eszközökkel rendelkeznek. Az ábráról tökéletesen leolvasható, hogy azok a hallgatók, akik rendelkeznek a felsorolásban szereplő technikai berendezések valamelyikével, azok szinte ugyanolyan gyakorisággal használják a felkészülés során az órai segédanyagot (ppt-t). A prezentáció használatának gyakoriságága exponenciálisan csökken az alacsonyabb értéktartományok irányába, és szinte elenyésző azon hallgatóknak a száma, akik rendelkeznek különféle eszközökkel, mégsem használják az órai segéd-

anyagot a felkészülés során. A prezentáció mellett hasonló, arányú és mértékű elmozdulás figyelhető meg az eszközellátottság és a saját jegyzet, valamint a tankönyv használatának gyakorisága tekintetében is. Eszerint mindhárom forrás esetében összefüggésben áll az egyes információforrások használatának gyakorisága azzal, hogy a hallgató rendelkezik-e valamilyen IKT eszközzel.

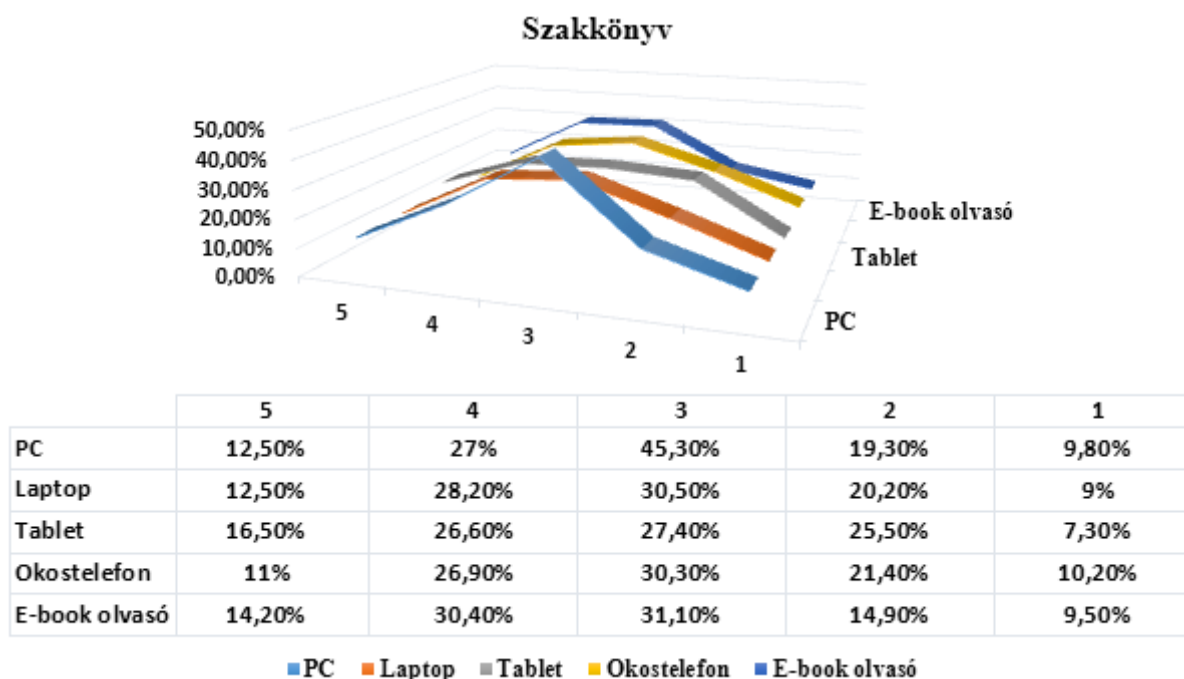

2. diagram

Órai segédanyag (ppt) használatának gyakorisága

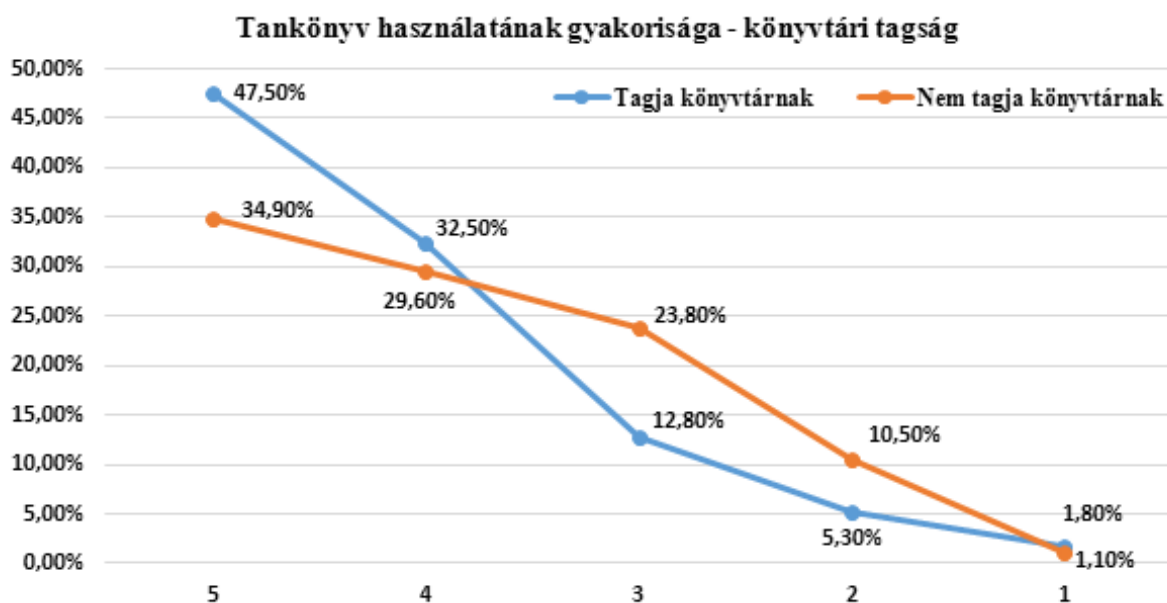
A tanuláshoz nélkülözhetetlen források és az eszközellátottság azonban nem mutat minden esetben ilyen egyértelműen csökkenő tendenciát. Ugyanis a szakkönyvek esetében teljesen más eloszlást mutat a grafikon. A legmagasabb érték a középérték, vagyis a hármas a gyakorisági skálán, tehát az IKT eszközök birtoklása nem áll összefüggésben azzal, hogy a hallgató elolvas-e egyéb, a témába vágó szakirodalmat a vizsgára történő felkészülés során. A folyóiratcikkek esetében a szakkönyvekhez hasonló százalékos értékekkel találkozhatunk, tehát nem mutatható ki egyértelmű emelkedő vagy ereszkedő tendencia a folyóiratcikkek használatának gyakorisága és az eszközellátottság között.

Az előzőekben vázolt tendencia azonban nem kizárólag a hagyományos dokumentumokra lesz jellemző, ugyanis az internetes jegyzetek, tételek esetében is ugyanezzel az eloszlással kell számolnunk. Az internetes információforrások használatának gyakorisága és az eszközellátottság között sem figyelhető meg egyértelműen növekvő vagy csökkenő arány, mint volt az órai segédanyag, a sajátjegyzet és a tankönyv esetében. Ugyanis a különböző IKT eszközökkel rendelkező hallgatók legnagyobb arányban csupán a hármas, a középértéket jelölték a forrás használatának gyakorisági skáláján.

3. diagram
Szakkönyv használatának gyakorisága

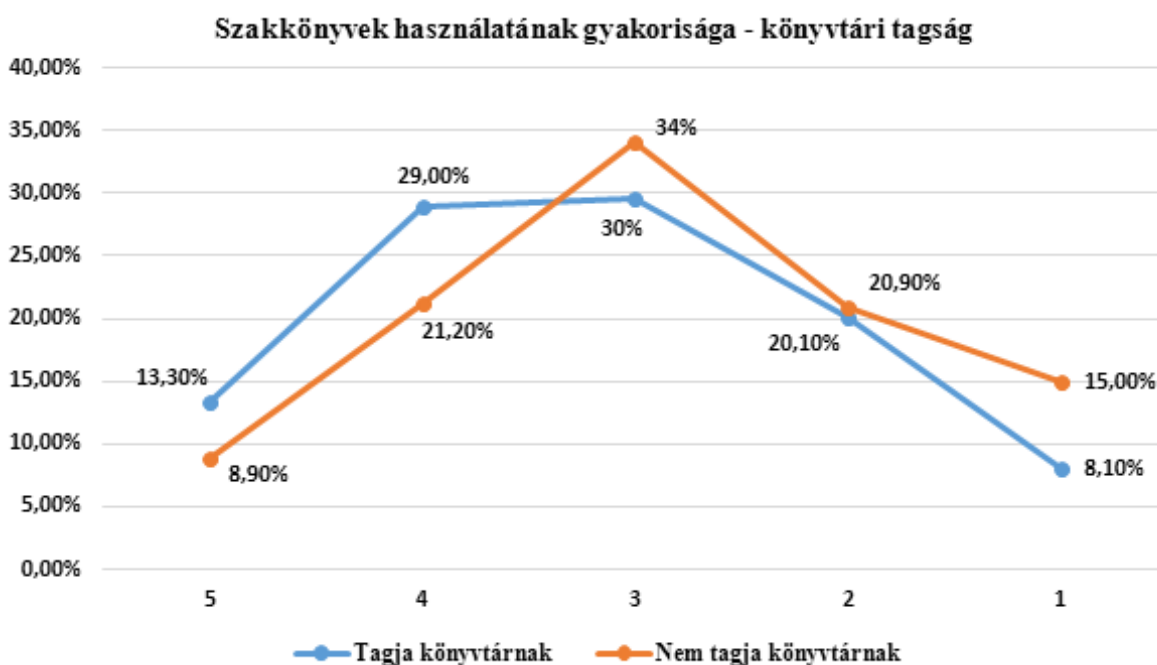
Az egyes források használatának gyakoriságára nem csupán az eszközellátottság, hanem a könyvtári tagság is befolyással lehet. Megvizsgáltuk, hogy milyen tendenciák figyelhetők meg a hagyományos információforrások (tankönyv, szakkönyv, folyóiratcikk) használata és a könyvtári tagság között. Ugyanis feltételezhetjük, hogy az a hallgató, aki beiratkozott akár a saját felsőoktatási intézményének könyvtárába, akár egy közkönyvtárba, az könnyebben fér hozzá a kötelező és ajánlott irodalmakhoz, mint azok, akik nem. A grafikonról egyértelműen leolvasható, hogy a gyakori skála értékei folyamatosan emelkednek az egyes, „soha” értéktől az ötös, „mindig” irányába. Az emelkedés ugyanakkor nem mondható egyenletesnek. A tankönyvek használatának gyakoriságát tekintve elhanyagolható azok aránya, akik az egyes, vagyis „soha” értéket jelölték, ugyanis ez nem éri el a 3%-ot. Ebben az esetben nincs különbség a könyvtári tagsággal rendelkezők és nem rendelkezők között. Az emelkedés intenzitása a középértékig a nem könyvtártagok esetében erőteljesebb, ám ott megtorpan, és az ötös érték irányába már csak 10%-nyi növekedés figyelhető meg. Ezzel szemben a könyvtártagok esetében csupán 5-5%-os emelkedésnek lehetünk tanúi az 1-2-3 értékeknél. Ám a középértéktől a maximum irányába 35%-os a növekedés üteme. Így a gyakorisági skála legmagasabb értékénél mintegy 15%-kal magasabb azon hallgatók aránya, akik beiratkozott olvasói valamely könyvtárnak.

4. diagram

Tankönyv használatának gyakorisága a könyvtári tagság vonatkozásában

A vizsgára történő felkészülés során a tankönyvek mellett az egyéb szakkönyvek is megjelennek, ám használatuknak gyakorisága nem közelíti meg a tankönyvekét. A szakkönyvek használatának gyakorisága a középérték esetében a legmagasabb mind a könyvtári tagsággal rendelkezők, mind a nem rendelkezők esetében. Ugyanakkor a gyakoriság jó, illetve kiváló (4-5) kategóriáinak tekintetében 5-10%-os különbség figyelhető meg a könyvtártagok javára, így kijelenthetjük, hogy a könyvtártag hallgatók esetében nagyobb azok aránya, akik a tankönyvek mellett még egyéb szakkönyveket is elolvasnak a vizsgára való felkészülés során.

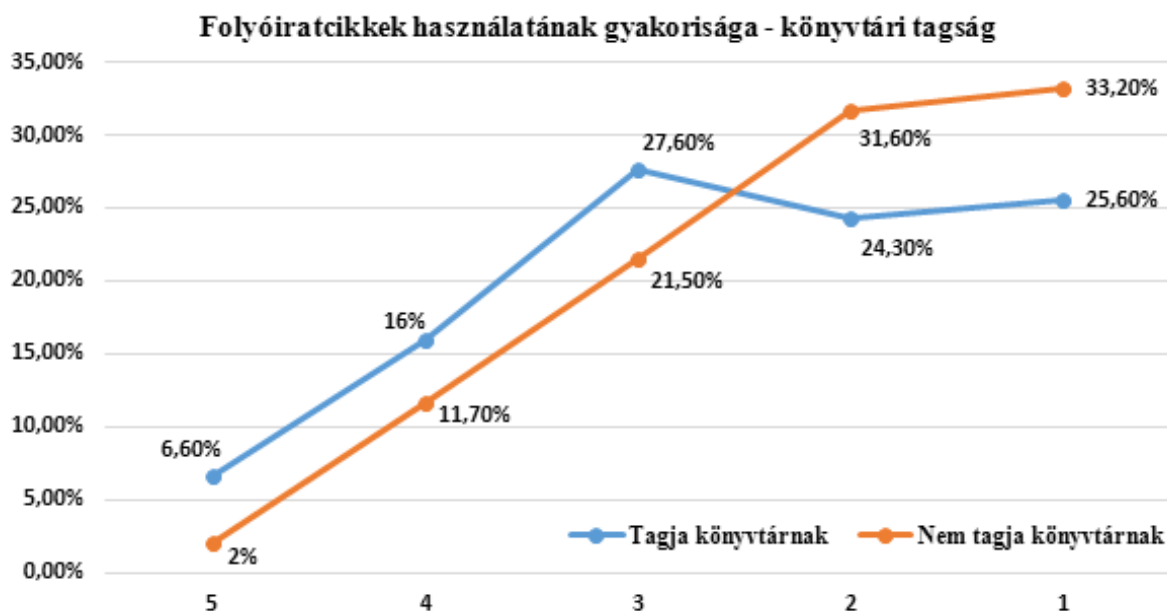

5. diagram

Szakkönyvek használatának gyakorisága a könyvtári tagság vonatkozásában

A folyóiratcikkek esetében találkozhatunk a legalacsonyabb használati gyakorisággal. A folyóiratcikkek használatának gyakoriságára, ha csak kis mértékben is, de befolyással van a könyvtári tagság megléte. Ezen kívül a könyvtártagok esetében a két szélsőérték között alig 20% a differencia, mindez a könyvtártagsággal nem rendelkezők esetében több, mint 30%. Ezen kívül a gyakorisági skála két maximum értékére is érdemes kitérni. Hiszen, míg a könyvtári tagok tekintetében a középérték képviseli a kiváló értéket 27,6%-kal, addig ez a nem könyvtártagok viszonylatában az elégtelen, „soha” értéken áll 33,2%-kal. Úgy véljük, a folyóiratok használatának gyakoriságára egyértelműen hatással van, hogy a hallgató beiratkozik-e könyvtárba.

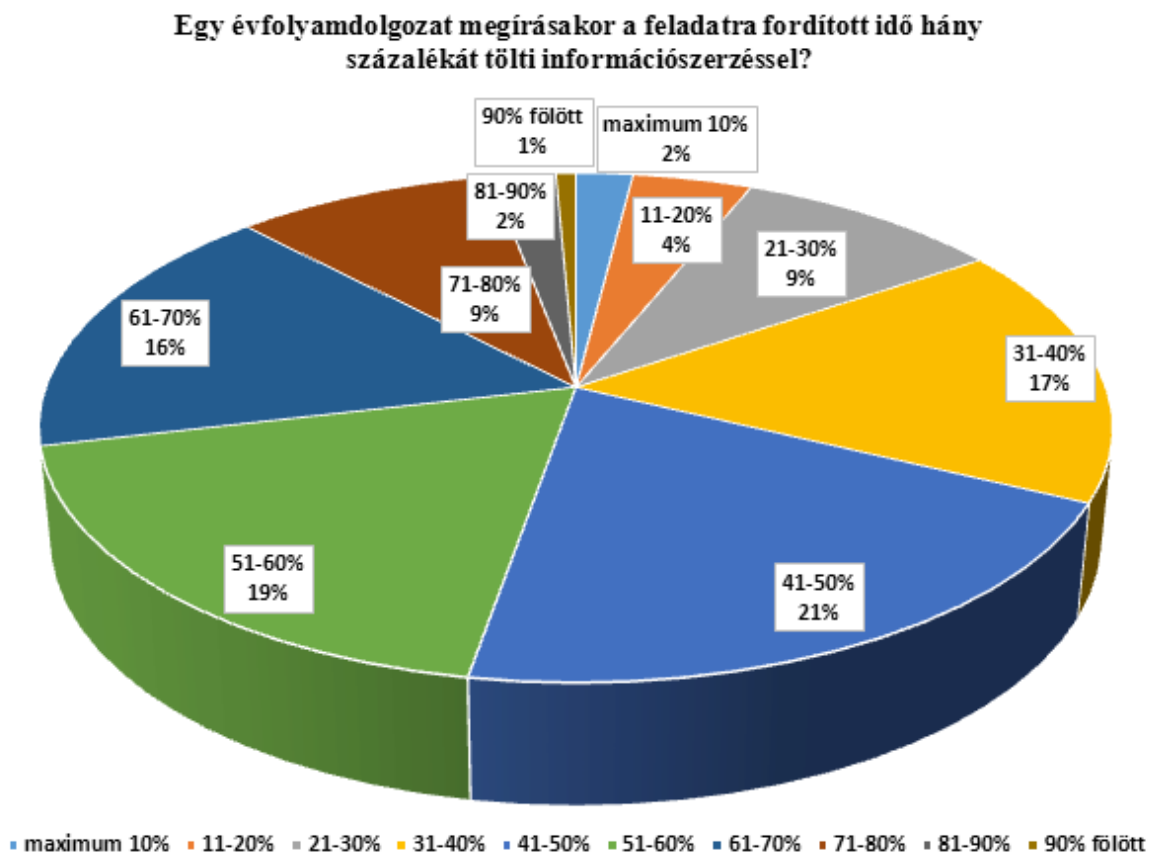
6. diagram

Folyóiratcikkek használatának gyakorisága a könyvtári tagság vonatkozásában

10.2. Feladat: egy évfolyamdolgozat megírása

A hallgatóknak szóló blokkban két kérdés is szerepelt az egyes évfolyamdolgozatok megírásának módszereivel összefüggésben. Egy évfolyamdolgozat megírásakor az első feladat, hogy a hallgató felkutassa a megfelelő szakirodalmat, majd feldolgozza és szintetizálja azt. Az egyes munkafolyamatok aránya természetesen nem állandó, ám a feladatok közül az információszerzés az első és talán legmeghatározóbb eleme a dolgozatírás folyamatának (ezen kívül pedig az információs műveltségnek is fontos alkotórésze). A válaszadók egy 0-100%-ig terjedő skálán jelölhették, hogy egy dolgozat megírása során a feladatra szánt idő hány százalékát fordítja információszerzésre. A résztvevők eloszlása egyenletesnek mondható, a legtöbben a feladatra szánt idő 40-50%-át fordítják információszerzésre, ám hasonló értéken állnak a szomszédos (30-40% és 50-60%) kategóriák is. Eszerint a hallgatók megközelítőleg 60%-a a feladatmegoldásra fordított idő felét töltik információszerzéssel. Az információszerzésre szánt idő alacsony (30% alatt) és magas (80% fölött) irányba történő elmozdulását tekintve mindössze 310 főről beszélhetünk, ami a válaszadó hallgatók alig 10%-a. Az átlagtól történő eltérés mind pozitív, mind negatív irányban érdekes vizsgálati szempont. Ugyanis a 0-30%-nyi időarány, amelyet a hallgató információszerzésre szánt egy évfolyamdolgozat megírása során, szokatlanul alacsony. Mindez abban megközelítésében különösen jelentős, hogy a hallgatók legnagyobb csoportja nem számít profi információkeresőnek. Az információkereséssel kapcsolatos készségekről és képességekről már részletesen írtunk a korábbi fejezetekben, amelyek egyértelmű bizonyítékul szolgálnak arra, hogy a hallgatók információszerzéssel és –

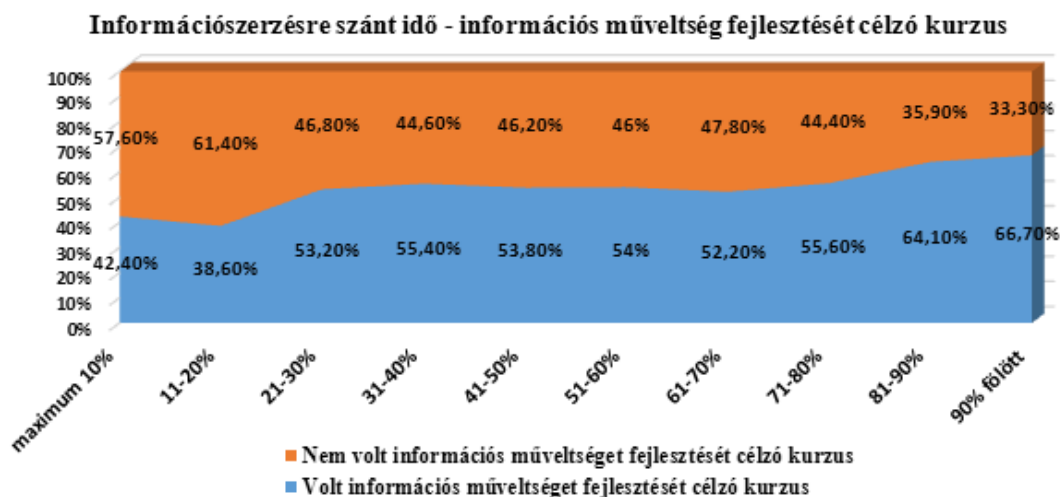
felhasználással kapcsolatos ismeretei hézagosak, nem képesek differenciált kereséseket folytatni, nem minden esetben tudnak megfelelően válogatni a találati halmazban. Ezáltal egy tudományos írásmű elkészítésére szánt idő tekintetében sokkal nagyobb százalékban kellene, hogy megjelenjen az információszerzés, hiszen kezdő keresésekkel nem férhetünk hozzá rögtön a releváns irodalmakhoz.

7. diagram.

Egy évfolyamdolgozat megírásakor az információszerzésre fordított idő százalékos aránya

Az információszerzésre fordított idő aránya – egy feladat megoldása közben – és az információs műveltség fejlesztését célzó kurzuson való részvétel között összefüggés figyelhető meg. A grafikon két szélsőértéke között megközelítőleg 30%-os eltérés figyelhető meg az információszerzésre szánt idő és az információs műveltség témájú kurzuson való részvétel vonatkozásában. A diagram görbéjéről folyamatos és egyenletes emelkedés olvasható le, amely alapján kijelenthetjük, hogy azon hallgatók esetében, akiknek nem fejlesztették az információkezelési készségeit a felsőoktatásban, azok egy évfolyamdolgozat megírása közben bizonyíthatóan kevesebb időt fognak szánni az információszerzésre, mint azok, akik részt vettek ilyen témájú kurzuson. A hallgatók aránya ugyan stagnál a 21-80%-os időarány tekintetében, ám a szélsőértékek (a 0-20%-os és a 80% feletti eredmények) esetében egyértelműen megmutatkozik az emelkedő tendencia.

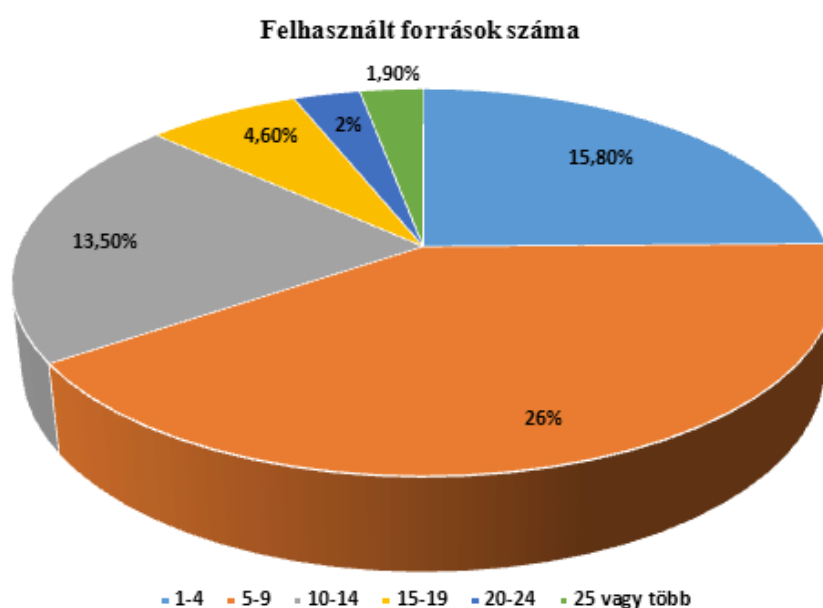

8. diagram

A kutatásban résztvevők aránya az információszerzésre szánt idő és az információs műveltség fejlesztését célzó kurzus függvényében

Az információszerzésre fordított idő mellett az is fontos szempont, hogy a hallgatók hány forrás felhasználásának segítségével írják meg az egyes évfolyamdolgozataikat. A különböző témájú, illetve mélységű dolgozatok természetesen más és más szakirodalmi bázissal rendelkeznek, ezért a válaszadók itt is értéktartományok közül választhattak.

A legtöbb válaszadó (összesen 26%) arról számolt be, hogy 5-9 forrást biztos felhasznál egy-egy évfolyamdolgozat megírásához. Ezt az értéket követi megközelítőleg megegyező arányban az 1-4 és a 10-14 forrás. Ennél több forrásból viszont már csak nagyon kevesen dolgoznak, mindössze 220 fő számolt be arról, hogy 15 vagy annál több dokumentumot is áttanulmányozna egy házi dolgozathoz, ami a válaszadók alig 10%-át jelenti. Az értéktartomány tekintetében a legalacsonyabb 1-4 forrás a második helyen szerepel. A hallgatók 16%-a számolt be arról, hogy egy általában 5-10 oldalas évfolyamdolgozat megírásához elegendő számukra ötnél kevesebb forrás felhasználása. Ez rendkívül alacsony arány, és minden bizonnyal megkérdőjelezhető azoknak a munkáknak a tudományos igényessége, amelyek megalkotásához a hallgató csupán egy-két forrást dolgoz fel.

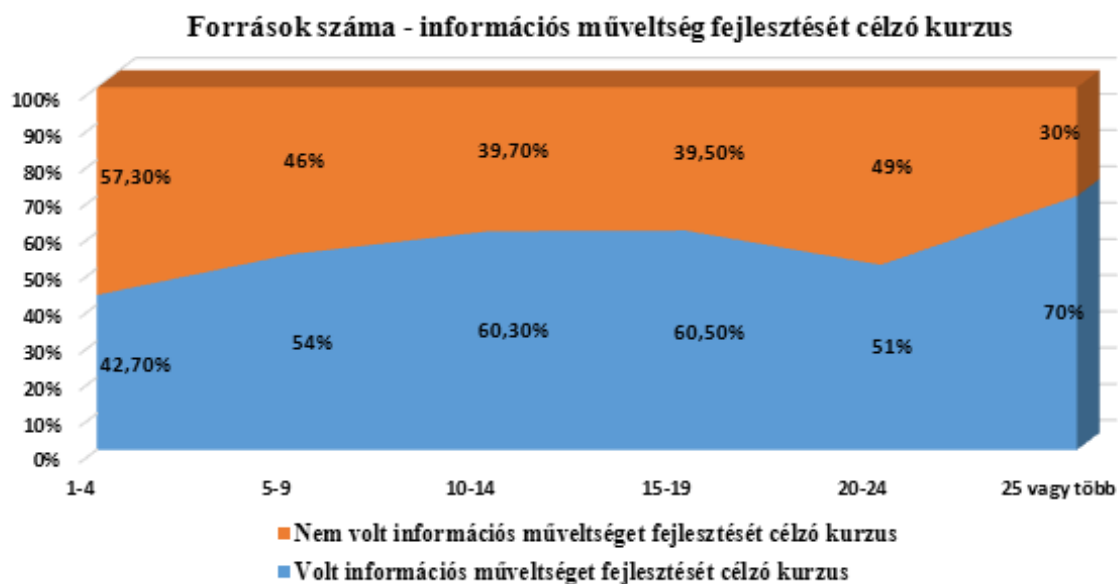

9. diagram

Felhasznált források száma

A különböző évfolyamdolgozatokhoz felhasznált információforrások száma és az információs műveltség szintje feltételezhetően szintén összefüggésben áll. A következő diagramról azt olvashatjuk le, hogy azok a hallgatók, akik a felsőoktatásban részt vesznek/vettek információs műveltség fejlesztését célzó kurzuson, azok esetében megfigyelhető, hogy folyamatosan emelkedik a felhasznált információforrások száma.

Egy értéktartomány esetében (20-24 forrás) jelenik meg kis visszaesés az emelkedő tendenciában, de ezt leszámítva teljesen egyenletes növekedésnek lehetünk tanúi. Ami egyértelmű magyarázata annak, hogy az információs műveltség fejlesztését célzó kurzuson való részvétel és az egyes évfolyamdolgozatokhoz kapcsolódó irodalomgyűjtési és –feldolgozási munkafolyamatok összefüggnek.

10 diagram

A kutatásban résztvevők aránya a források száma és az információs műveltség fejlesztését célzó kurzus függvényében

Az eredményekből egyértelműen kijelenthetjük, hogy azok a hallgatók, akik részt vettek információs műveltséget fejlesztő kurzuson, azok az egyes feladatok megoldása során mindenképp több időt fordítanak információszerezésre, valamint nagyobb valószínűséggel használnak több forrást. Ez a tendencia jónak mondató, ám a kutatásunkban rávilágítottunk, hogy csupán kevés esetben derült ki, hogy a kurzusok keretében fejlesztették-e az információs kompetenciát, avagy sem.

Az információs műveltség fejlesztése területén ugyanakkor nem csak a különböző szintű oktatási intézményeket, hanem a könyvtárak szerepét is ki kell emelni. Hiszen a nyilvános könyvtáraknak mára alapfeladata, hogy segítse a felhasználóit a digitális írástudás, illetve az információs műveltség elsajátításában. Ebben a kontextusban egyértelműen a felsőoktatási könyvtárakra rótták a legnagyobb feladatot, amelyek különböző felhasználóképzésekkel, tanfolyamokkal már eddig is élen jártak az információs műveltségfejlesztése területén, ám kétségtelen, hogy a jövőben egyre nagyobb figyelmet kell szentelniük ennek a feladatnak.

Ha összevetjük az egyes évfolyamdolgozatokhoz felhasznált forrásokat, illetve a feladatra fordított időt, érdekes eredményeket kaphatunk. Három kategóriát alkottunk mindkét megközelítés tekintetében. A források esetében a kevés (1-9 forrás), közepes (10-19 forrás) és sok (20 fölött), a ráfordított idő tekintetében alacsony (0-30%), közepes (31-60%) és magas (61-99) időarány. A táblázat adataiból egyértelműen kitűnik, hogy a legtöbb hallgató (megközelí-

tőleg 40%) kevés forrást használ, és közepes időt fordít az információkeresésre egy dolgozat megírása során. A második legmagasabb aránnyal (20,8%-kal) azok a hallgatók szerepelnek a táblázatban, akik az egyes feladatok megoldása során magas időarányt szánnak az információkeresésre, mégis kevés forrást használnak. Ezáltal egy másik megközelítésből is bizonyítást nyer, hogy a hallgatók több, mint egyötöde rendkívül sok időt szán információszerzésre, ezalatt az idő alatt mégis csupán kevés releváns forrást talál, amelyeket fel is használ egy-egy évfolyamdolgozat megírásához. Harmadik helyen az abszolút középérték szerepel, hiszen a hallgatók 13,8%-a a skálaértékeken a középső lehetőségeket jelölte mind az idő, mind a források számának tekintetében. Ezek mellett megdöbbentő adat, hogy a hallgatók 12,6%-a az egyes feladatokra szánt idő maximum 30%-át fordítja információszerzésre, és mindössze legfeljebb 9 dokumentumot használ fel egy dolgozat megírásához.

	KEVÉS FORRÁS	KÖZEPES	SOK FORRÁS
ALACSONY	12,6%	2,5%	0,5%
KÖZEPES	39,4%	13,8%	2,4%
MAGAS IDŐARÁNY	20,8%	12%	3,1%

10.3. Összegzés

A hallgatói blokkban szereplő kérdésekre adott válaszok alapján kijelenthetjük, hogy a felsőoktatásban résztvevő digitális bennszülöttek a tanulmányaik során előszeretettel használják a különféle típusú és formátumú információkat, amelyeket akár papíralapon, akár valamelyik IKT eszközükön olvasnak. A tanulási szokásaikra egyértelműen hatással van, hogy milyen informatikai eszközökkel rendelkeznek, valamint, hogy beiratkozott olvasóik-e könyvtáraknak. Azonban a gyakorisági skála elemeit vizsgálva kijelenthetjük, hogy a hallgatók a vizsgára való felkészülés során a kötelező olvasmányokra (tankönyv) és segédletekre (ppt) fordítják a legnagyobb figyelmet. Emellett már csak sokkal ritkábban fordulnak elő az egyéb szakkönyvek, internetes anyagok vagy folyóiratcikkek. Ezen kívül kiderült, hogy mind a ráfordított idő, mind a felhasznált dokumentumok vonatkozásában a hallgatók meghatározó arányban a középértéket képviselik, az információszerzési szokásaik nem mozdulnak el nagy arányban sem pozitív sem negatív irányba.

11. FOGALMAK ISMERETE

Varga Katalin

Felmérésünk utolsó blokkjában arra kerestük a választ, hogy a megkérdezett hallgatók és dolgozók mennyire vannak tisztában az információs világot körülvevő új fogalmakkal, ismerik-e ezeket, illetve mit értenek ezen fogalmak alatt. Mindössze három alapfogalom értelmezésére voltunk kíváncsiak: plágium, információs műveltség és digitális írástudás.

Mindhárom gyűjtőfogalomnak tekinthető, értelmezési területük igencsak szerteágazó, sok esetben vitatott. Pontosán ezért érdekes, hogy a megvizsgált populáció tagjainak a fejében milyen képzetek élnek ezekkel a fogalmakkal kapcsolatban, mit tartanak fontosnak, mennyire pontosak az ismereteik. Hiába képzett valaki készség szinten egy probléma megoldására, ha nincs tisztában cselekedetei tartalmával és értelmével, előbb-utóbb hibázni fog. Ezzel az elemzéssel árnyaltabb információt kapunk arról, mennyire felkészült a fiatal értelmiség az információs- és tudástársadalom kihívásaival szemben.

A tapasztalatok nagyon tanulságosak, főleg, ha a szöveges meghatározásokat vizsgáljuk. A megfogalmazások mélyén tetten érhetők azok a félreértelmezések vagy tudásbeli hiányosságok, amelyek feltehetőleg okai lehetnek az információs világban való boldogulás kudarcainak.

11.1. Plágium

Az Idegen szavak szótára szerint a plágium „idegen szellemi alkotás részbeni vagy teljes eltulajdonítása; idegen műnek (műrészletnek) saját névvel való közlése.”¹

A Wikipédia meghatározásában „plágiumnak vagy plagizálásnak nevezik azt a cselekedetet, ha valaki egy másik ember (az eredeti szerző) munkáját saját publikált munkájában hivatkozás, forrás megjelölés és/vagy szerzői engedély nélkül felhasználja, azt sajátjaként tünteti fel, és ezzel az eredeti szerző jogait sérti. A szó eredete a latin *plagiare*, ami azt jelenti, hogy „gyermeket vagy rabszolgát rabolni”, a *plagiarius* jelentése emberrabló, lélekkufár. A plágium fogalmát különböző értelemben használják. Egyesek szerint a plágium nem jár feltétlenül szerzői jog megsértésével (pl. diplomamunkában hivatkozás nélküli idézés olyan műből, aminek a védelmi ideje lejárt, tehát közkinccs), és a szerzői jog megsértése sem feltétlenül plágium (pl. jogvédett műből az idézést meghaladó mértékű felhasználás forrásmegjelöléssel).”²

A választ adó 2590 fő közül 2439-en állították, hogy ismerik a „plágium” fogalmat. Az a 151 fő, aki nemmel válaszolt, mindössze a válaszadók 5,8%-át jelenti, ebben az összefüggésben ez nem jelentős. A nagy többség tehát ismeri vagy ismerni véli a fogalmat. Mivel ilyen elsöprő az igenek túlsúlya, nincs értelme a válaszokat a demográfiai alapadatokkal összevetni, hiszen ez nem adna értékelhető eredményeket.

Sokkal izgalmasabb azt vizsgálni, hogy a fogalmat ismerők mit értenek plágium alatt. Azt kértük, hogy szövegesen definiálják a fogalom jelentését. A kapott meghatározások jellemző tartalmuk, ismérveik, szóhasználatuk alapján kategorizálhatók, ezáltal elemezhetjük, hogy valóban tudják-e a válaszadók, mit is jelent a plágium.

A szótárból, illetve a Wikipédiából származó definíciók szóhasználatára visszaköszön a válaszokban, sokszor észrevehető, hogy a válaszadó utánanézett, mielőtt válaszolt. Akad olyan is, aki ezt a válaszában be is vallja. Magától tehát nem lett volna képes megmagyarázni a fogalmat, de legalább utánanézett.

¹ Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések kéziszótára. Budapest : Akadémiai Kiadó, 1994. 602. p.

² Wikipédia. <https://hu.wikipedia.org/wiki/Pl%C3%A1gium> (Letöltés: 2015.08.12.)

„Azért ismerem mert gyorsan megnéztem. A jelentése pedig egy mű, publikáció újra felhasználása ami akár szerzői jogokat is sérthet.”

A hivatalos megfogalmazások szerint a plágium **lopás, más szellemi tulajdonának eltulajdonítása, sajátként való feltüntetése, a szerzői jog megsértése**. Akkor következik be, ha a **forrásra nem hivatkozunk** szabályosan. Megvizsgáltuk, hogy ezek a jellemző kifejezések milyen arányban fordulnak elő a válaszadóink által adott meghatározásokban.

1. diagram

A szöveges válaszokban előforduló jellemző kifejezések (plágium)

A válaszadók meghatározásai a hangsúlyos elemek alapján kategorizálhatók.

- **Plágium = lopás**

Ahogy a grafikonon is látszik, viszonylag sokan gondolják úgy, hogy a plágium szimplán lopás. Több olyan megfogalmazással is találkozunk, ahol csak a lopás szerepel, az hogy mit lop el az illető, hiányzik a meghatározásból, pedig ebben az esetben nagyon lényeges, hogy nem tárgyak, hanem gondolatok, eszmék eltulajdonításáról van szó. Azt tehát jól érzékelik a válaszadók, hogy itt mind erkölcsi, mind jogi értelemben egy bűncselekménnyel állunk szemben. Ez a drasztikus hozzáállás a válaszadók alig több, mint 10%-ánál jelenik meg. Néhány példa:

„Az a bűncselekmény, amikor egy szerző más szerző alkotását a saját neve alatt szerepelteti, tulajdonképpen lopás.”

„Egy már meglévő "alkotás" eltulajdonítása.”

„Elsősorban szellemi termékek ellopása, sajátként feltüntetése, lehet ez egy mondat, egy gondolat, vagy akár egy gondolatmenet, ami átemelve az ihletettségnél erősebben jelenik meg forrásjelölés nélkül”

Akadnak nagyon frappáns megfogalmazások is, pl. van, aki irodalmi lopásnak, gondolatlopásnak, információlopásnak vagy tartalomlopásnak nevezi a plágiumot. És olyan válaszadó is

akad, aki úgy gondolja, plágium esetén kölcsön vesszük a másik ember adatait vagy gondolatait. Az persze nem világos, hogy ennek a kölcsönnek hogyan történik a viszonzása.

„Más által már használt adat ellopása, "kölcsönvétele"! ”

• **Plágium = más munkájának sajátként való feltüntetése**

Ez az az elem, ami magasan a legtöbbször fordul elő a definíciókban. Valószínűleg a válaszadók ezt érzik a legmarkánsabb problémának, hogy más munkáját valaki magának tulajdonítja. Az összes válaszadó mintegy 50%-ának a válaszában megjelenik ez az erkölcsi jellegű vétés. Persze különbözőképpen értelmezik, akadnak egyedi válaszok ebben a kategóriában is.

*„Másnak a szuper gondolatát úgy használom, mintha az én agyam szüleménye volna.”
„Mások kéziratát a sajátunknak vallani.”*

• **Plágium = más munkájának engedély nélküli felhasználása**

A válaszok jelentős részében megjelenik az a gondolat, hogy plágium esetén engedély nélkül használjuk fel más munkáját. Ez valamiféle fogalmi zavart tükröz. Hiába van engedélye valakinek, akkor sem idézhet mástól hivatkozás nélkül, illetve amennyiben szabályosan hivatkozunk, nem szükséges a szerző engedélye. Akik az engedély hiányához kötik a plágiumot, azok keverik a könyvkiadás, illetve egyéb szellemi termékek kiadása körüli anomáliákat. Az ő gondolatvilágukat nyilvánvalóan inkább a média befolyásolja, mint azok az ismeretek, amelyeket a felsőoktatási intézményekben kellene kapniuk a hivatkozással és a plagizálással kapcsolatban.

*„Ha egy másik ember munkáját, szerzői engedély nélkül sajátunként publikálunk.”
„Más szellemi tulajdonának felhasználása az illető tudta nélkül.”*

• **Plágium = másolás**

Gyakran visszatérő elem a definíciókban a másolás. Sokan vélik úgy, hogy a plágium akkor valósul meg, ha szó szerint lemásoljuk másnak a munkáját, és a magunkénak tulajdonítjuk azt. Több hallgató fejében az a félreértés van, hogy csak a másolást tekintik bűnnek, a gondolatok átvételét és átfogalmazását már nem. Ezen belül is viszonylag sokan gondolják úgy, hogy a plágium az, ha más szakdolgozatát lemásoljuk és a saját nevünk alatt beadjuk. Ez valóban nagyon súlyos plágium, de nem csak ebben az esetben valósul meg a vétés.

Olyan válaszokat is találtunk, amelyekben csak a bizonyos mennyiséget meghaladó másolást tekinti az illető plágiumnak (50-70%). A másolást középpontba állító válaszok arra utalnak, hogy sokan megengedőek a plágium megítélésében, nem a hivatkozás hiányát, hanem a szószerinti átvételt tekintik problémának. Íme néhány jellemző példa:

*„Az az alkotás amit valaki egy másik műről másol és saját nevén publikál.”
„Azt ha valaki más szakdolgozatát lemásolja.”
„Control C Control V, más szellemi értékét sajátként feltüntetni.”
„Egy meglévő információnak engedély nélküli átmásolása.”
„Egy szerző munkájának lemásolása, és más formátumban kiadása.”
„Ha valaki egy másik ember munkáját lemásolja.”
„Mikor valaki pontosan másolja le mások munkáját, esetleg eredeti gondolatait.”
„Más által készített forrásból több, mint 70%-ban felhasználás, hivatkozás nélkül.”
„Több, mint 50% másolás, nem saját gondolatok.”
„Nagymértékű külső forrás beemelése”*

• Plágium = nem hivatkozás a forrásra

A válaszoknak kb. a negyedében jelenik meg a hivatkozás, illetve a forrás megjelölésének a kötelezettsége, holott ez lenne a plágium alapja. Úgy véljük, ez kevés, és arról árulkodik, hogy a hallgatók hivatkozással kapcsolatos ismeretei, hivatkozási kultúrája messze nem kielégítő. A hivatkozás mibenléte, jelölésének módja sem egyértelmű mindenki számára.

„Amikor más ember gondolatát a dolgozatunkban nem hivatkozunk le, nem tesszük gondolatjel közé, hanem saját gondolatként tüntetjük fel.”

„Azt, amikor valakinek a szellemi termékére hivatkozunk a saját művünkben, de nem tüntetjük fel az eredeti szerzőt.”

„Ha egy személy egy másik személy munkáját, vagy általa publikált bármit saját munkájára felhasznál hivatkozás vagy bármilyen másik fajta megjelenítés nélkül.”

• Érdekességek

További érdekességeket, úgymond csemegéket is lehet bőven találni a válaszok között. Van közöttük megmosolyogtató, de elszomorító is. Mindenesetre azt az aggodalmat erősítik, hogy a felsőoktatásban részt vevők számára nehéz egy fogalmat egzaktul definiálni, gyakran nem törődnek vele, hogy az általuk leírtaknak van-e értelme, nem gondolják át, hogy mit is akarnak valójában mondani. Ezen kívül pedig arról is árulkodnak, hogy vannak, akik csak azt hiszik, tudják, mi a plágium, valójában fogalmuk sincs róla.

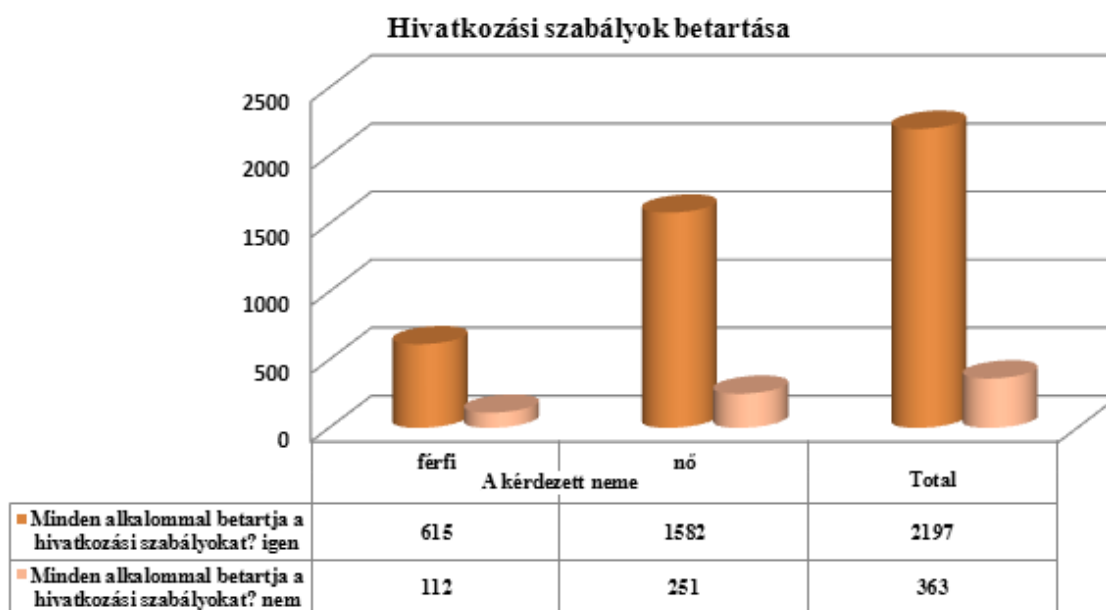
- Plágium = személy
„Az a személy, aki egy másik személy (személyek) által előállított (elsősorban szellemi) terméket jogtalanul, (hivatkozások nélkül) sajátjaként kezel és tesz közzé.”
- Plágium = nem adok hozzá semmi újat
„Más gondolatát a sajátomként feltüntetni forrásmegjelölés nélkül. Valamint átfogalmazni egy, már más által kreált gondolatot, de nem tenni bele semmi újat.”
„Amikor saját véleményként/gondolatként vezetem be egy szakmai anyagba azt, amit már más megfogalmazott előttem, és úgy, hogy nem adok hozzá pluszt.”
- Plágium = hivatkozás
„Egy már megírt alkotás felhasználása hivatkozással, rosszabb esetben eltulajdonítás.”
- Plágium = más munkája, más gondolatai
„Más személy által alkotott szöveges tartalom.”
„Egy másik ember által megfogalmazott és leírt gondolatok.”
- Plágium = más dokumentumait önös célra használni
„Felhasználni a más ember személyesen megírt dokumentumait önös célokra.”
- Plágium = túl sok idézés
„Ha más által írt forrásból túl sokat idézek/használok fel a dolgozatomhoz.”
- Plágium = más műveinek felhasználása
„Ha valaki más műveit használja fel.”
- Plágium = hamis információ
„Hamis információ, nem saját munka”
- Plágium = túl nagy hasonlóság
„Magas hasonlósági szint egy adott másik dokumentummal / feladattal / programmal / szakirodalommal stb.”
- Plágium = leckemásolás
„Már megoldott feladatot lemásolni.”

- Plágium = jegyzetekkel való visszaélés
„Más *"jegyzetével"* való visszaélés.”
- Plágium = tudás ellopása
„Más *tudásának* eltulajdonítása.”
- Plágium = utánzás
„Más *által készített anyag (zene, cikk stb...)* leutánzása.”
- Plágium = vélemény másolása
„Nem saját *vélemény nyilvánítása, másolás, koppintás.*”
- Egyéb érdekes megfogalmazások
„Más *ember irományát* felhasználni.”
„Más *tollával* való ékeskedés.”
„Más *által készített bármi felhasználása sajátként.*”
„Más *által készített dolgozat egy az egyben történő beadása és arra hivatkozása.*”
„Mások *által megoldott problémát sajátként feltüntetni.*”
„Szabadon hozzáférhető *szellemi tulajdon bitorlása.*”
„Valaki *hiteles iratának másolata saját stílusban.*”
„magadéként *eladni másét*”
„más *ember munkáját* használni”
„Botrányos *kijelentés.*”

Ez csak néhány kirívó példa annak illusztrálására, mennyire felületes egyesek gondolkodása. Félő, hogy ők másban is hasonlóan felületesek.

A fogalommagyarázat mellett arra is rákérdeztünk, hogy a válaszadó maga minden alkalommal betartja-e a hivatkozási szabályokat. Erre a kérdésre 2560 válasz érkezett, ami 21-gyel több, mint a plágium fogalmának ismeretére igennel válaszolók száma. Van tehát 21 olyan ember, aki nem tudja, mi a plágium, de a hivatkozási szabályokkal tisztában van.

A 2560 válaszból 2197 az igen, 367 a nem. Ez 14,2%-ot jelent, ők azok, akik őszintén elvállalják, hogy néha vétenek a hivatkozási etika ellen. A szöveges válaszok eklektikus sokszínűségéből kiindulva könnyen előfordulhat, hogy ők ezt nem tartják plágiumnak. A férfiak és a nők között ebben a kérdésben nincs szignifikáns különbség.

2. diagram

A hivatkozási szabályok betartása nemek szerint

11.2. Információs műveltség

Az egész felmérés arra irányult, hogy képet kapjunk az értelmiségi fiatalok információs műveltségéről. Célunk volt továbbá, hogy használható indikátorokat találjunk ennek a fontos kompetenciaterületnek a méréséhez. Egyik ilyen fontos elem tehát, hogy a megkérdezettek tisztában vannak-e magával a fogalommal, illetve mit értenek alatta.

Az információs műveltséget gyakran emlegetjük a 21. század alpműveltségéként. Összefoglaló néven tartalmazza mindazokat a kompetenciákat és tudáselemeket, amelyek ahhoz szükségesek, hogy az állampolgár eligazodjon az információs, avagy tudástársadalomban, felelősen és értően tudjon válogatni és új információt előállítani. Az információs műveltség képezi az alapját az egész életen át tartó tanulásnak. Egyaránt fontos valamennyi tudományterületen, minden tanulási környezetben. Képessé teszi a tanuló embert, hogy magas szinten kezelje a tartalmat, kuasson, önállóbbá váljon, és nagyobb kontrollt tudjon gyakorolni saját tanulása felett.

A szükséges képességek, készségek felől nézve az információs műveltséggel bíró egyén:

- meg tudja határozni információs igényét,
- hatékonyan és eredményesen képes megszerezni a szükséges információkat,
- kritikusan tudja értékelni az információt és annak forrásait,
- be tudja építeni a kiválasztott információt saját tudásbázisába,
- hatékonyan alkalmazza az információt konkrét célok megvalósítása érdekében,
- képes értelmezni az információhasználatot körülvevő gazdasági, jogi és szociális problémákat, az információt jogszerűen és etikusan elérni és használni.

Az információs műveltség szorosan kötődik az információtechnikai készségekhez, alkalmazási területei azonban sokkal bővebbek. A digitális információtechnológiához kötődő készségek képessé teszik az egyént a számítógép, az alkalmazói szoftverek, az adatbázisok és más technológiák használatára. Az információs műveltség megszerzése során szükségszerűen kialakulnak ezek a technikai készségek, szorosan összefonódnak az információs műveltséggel, és erősítik azt. A számítógépes (vagy digitális) írástudás (computer literacy) a speciális hardverek és szoftverek készség szintű alkalmazását jelenti, arra koncentrál, milyen elméleti alapokra épülnek a technikai megoldások, milyen problémamegoldó és gondolkodási műveletek szükségesek az információs technológia hasznosításához. Az információs műveltség esetében a hangsúly a tartalom, a közlésen, az elemzésen, az információkeresésen és az értékelésen van, míg a technikai gördülékenység a technológia mélyebb megértését, használatának fokozatos készség szintű elsajátítását jelenti.³

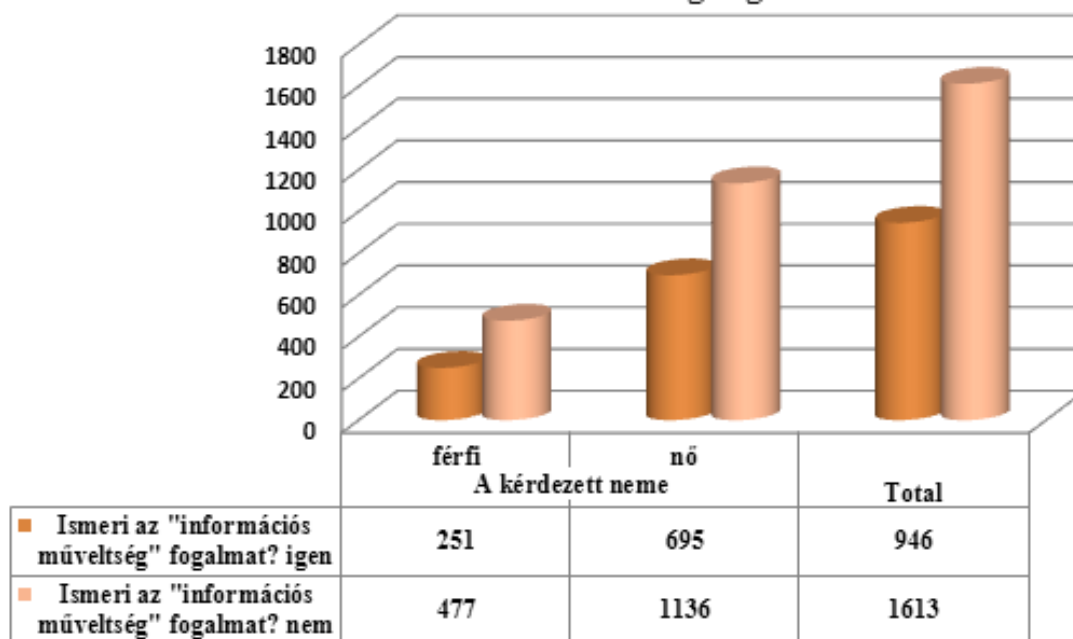
Kutatásunk egyik alaphipotézise – tapasztalatokra alapozva -, hogy az emberek többsége nincs tisztában ezzel a fogalommal, ha kapizsgálja is a jelentését, nagyon eltérő vélemények fogalmazódnak meg. Felmérésünk igazolta ezt a feltevést.

2559 válaszadóból 946-an mondták azt, hogy ismerik a fogalmat, 1613-an nem. A megkérdezettek kétharmada tehát nem találkozott még ezzel a kifejezéssel. Vizsgálatunkat az igennel válaszolók adataira tudjuk alapozni. Ez a közel ezer fő azért elegendően nagy minta ahhoz, hogy további következtetéseket vonjunk le.

---

³ Being Fluent with Information Technology. Ed by National Research Council. Commission on Physical Sciences, Mathematics, and Applications. Committee on Information Technology Literacy, Computer Science and Telecommunications Board. Washington, D.C.: National Academy Press, 1999.
<http://www.nap.edu/books/030906399X/html/> (Letöltés: 2015.08.12.)

Ismeri-e az információs műveltség fogalmát?

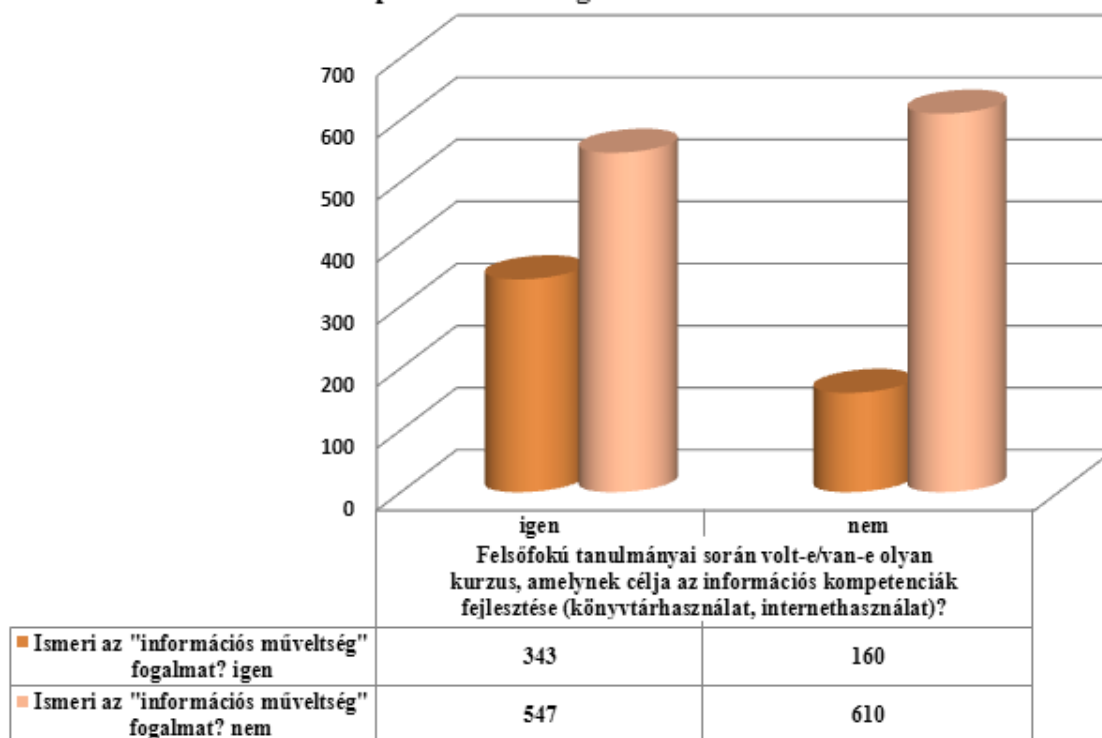
3. diagram

Az információs műveltség fogalmának ismerete nemek szerint

Nincs számottevő különbség a férfiak és a nők között a fogalom ismeretében, mindkét csoportban kb. egyharmad azok aránya, akik ismerik a fogalmat.

Ennél a kérdésnél is megvizsgáltuk, vajon az előzetes tanulmányok, a könyvtár- és információhasználati kurzusok hatással vannak-e a hallgatók ilyen irányú ismereteire, azaz tanítják-e az információs műveltséggel kapcsolatos tudnivalókat ezeken a kurzusokon.

A képzés hatása a fogalom ismeretére

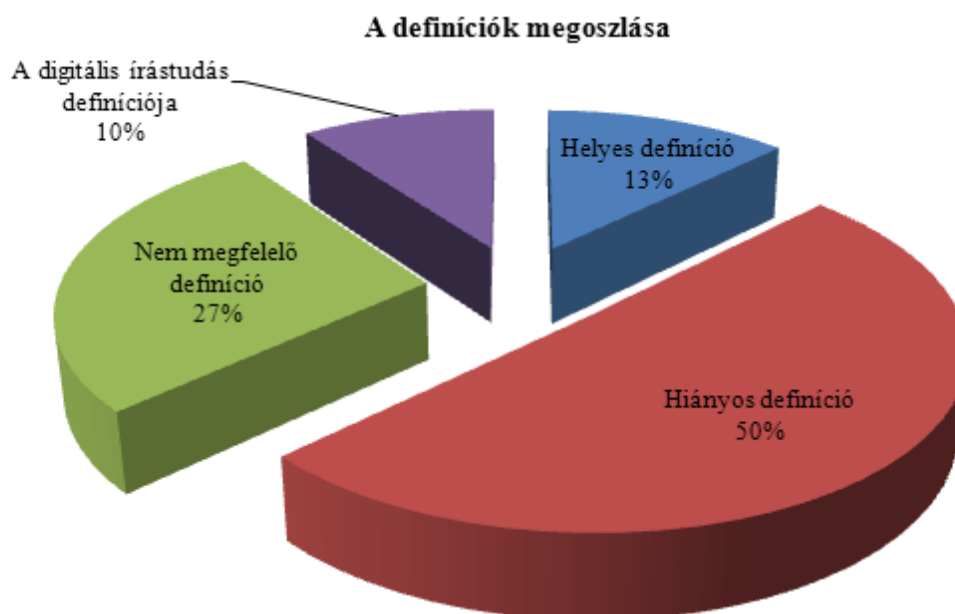

4. diagram

Az információs kompetenciák fejlesztésére szolgáló képzés hatása a fogalom ismeretére

Jól látható az ábrából, hogy igenis van hatása a speciális képzéseknek arra, hogy a hallgatók ismerjék ezt a kompetenciatérületet, és várhatóan tudatosabb információ-használók legyenek. Azok között, akik részt vettek ilyen képzésen, jóval több, mintegy kétszer annyi a fogalmat ismerők aránya. Ugyanakkor szomorú, hogy még azoknál is, akik kaptak ilyen képzést, több a fogalmat nem ismerők száma, mint azoké, akik már hallottak az információs műveltségről.

A válaszadók által adott definíciók nehezen kategorizálhatók, mivel egy nagyon összetett fogalomról van szó. Elsőként azt néztük meg, hogy a definíció mennyire teljes, mennyire tükrözi az információs műveltség valamennyi elemét. Vannak olyan definíciók, amelyek kitérnek minden fontos összetevőre, ezeket tekintjük helyes meghatározásnak. A válaszadók 13%-a adott helyes választ. A nagy többség, 50% csak részben tudta definiálni a fogalmat, ez azt jelenti, hogy egy vagy több elem megtalálható, de a meghatározás nem teljes. 10%-a a válaszoknak gyakorlatilag nem más, mint a digitális írástudás definíciója. Ez is részmegoldásként értelmezhető, de külön kategóriába soroltuk, mivel azt az általános tendenciát tükrözi, hogy az emberek összekeverik ezeket a fogalmakat. A válaszok további kb. egyharmada (27%) viszont azt tükrözi, hogy sokan, aki ismerni vélik a fogalmat, teljesen helytelen definíciót adtak.

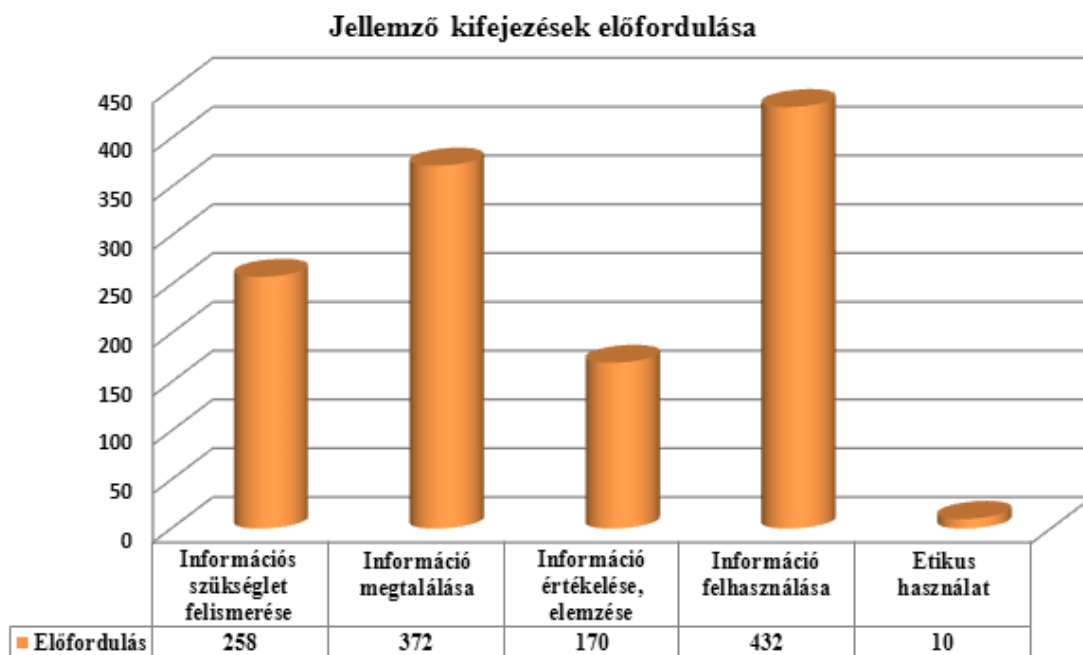
5. diagram

Az információs műveltség definícióinak típusai

Az információs műveltség öt alapösszetevőjét vizsgálva azt láthatjuk, hogy a legtöbben az információ megkeresését és megfelelő alkalmazását tartják fontosnak, a legtöbb definícióban ezek az elemek találhatók meg. A harmadik legtöbb említést az információs szükséglet felismerése kapta. A legkevesebben az információ értékelését, elemzését, illetve az etikus használatot, vagyis a plágium elkerülését említették.

Ezek az adatok igazolják a felmérés során feltárt összefüggéseket. A fiatalok a megfelelő információ megtalálását és felhasználását érzik fontosnak, az ehhez fűződő tudás megszerzésére koncentrálnak. Sokkal kevésbé foglalkoznak azzal, hogy a megszerzett információt elemezni, rendszerezni, válogatni és értékelni is kell, erre a napi információszerzés során sem fektetnek nagy hangsúlyt. Célzott oktatással és figyelemfelhívással szükséges változtatni a szemléleten.

6. diagram

A jellemző kifejezések előfordulása az információs műveltség definícióiban

A helytelen definíciókból egyértelműen látszik, hogy az információs műveltség jelentését nem lehet kitalálni. Ez egy olyan kompetencia, amely speciális készségeket tartalmaz, aki nem ismerkedik meg ezekkel a készségekkel céltalan, abból nagyon nehezen válik tudatos információhasználó. Néhány jellemző példa a félreértelmezésre:

Azokat az alapvetős ismereteket értem alatta, amelyek az általános információszerzéshez szükségesek.

Azok az információk, amik érdeklik az illetőt megjegyzi őket.

Egy adott témakörben sok szerteágazó információval rendelkező.

Egy adott témában rendelkezünk hiteles információkkal.

Egész életen át tartó tanulás folyamata.

Elegendő információval rendelkezik arról, amire szüksége van.

Előbbi kérdőív során megismerkedtem vele. E tapasztalat alapján azt jelenti, hogy milyen számítógéppel, internettel kapcsolatos felhasználói szokásaim vannak. Egyáltalán vannak-e.

Friss információkkal rendelkezünk, amit később sem felejtünk el, tudjuk, amit kell.

Globalizációs folyamatok, modern eszközök ismerete, 2.0, Y-Z generáció stb.

Gutenberg-galaxis utáni műveltség forrása.

Ha valakinek az információk hallatán következtetéseket tud levonni, mert már megvan hozzá az alap tudása.

Jó műveltségű információkészség.

Jól informált vagyok a dolgokról.

Képpen lenni a politikai, közéleti történésekkel.

Naprakész a világban előforduló gazdasági, társadalmi és politikai események, történések megismerése, átfogó megértése és elemzése, valamint az erről alkotott objektív álláspont kialakítása.

Nem bunkózunk. Attól, hogy nincs fent az arcunk és a személyazonosságunk, nem kell bunkónak lenni.

Olyan szavakat, kifejezéseket keresnek az emberek egy adott szóra, ami kifejezi az adott kultúra, ország szavait.
Sok témakörben magas a kompetenciája az illetőnek.
Előzetes valóságismeret.
Információs társadalomban való beilleszkedés.
Jelentős információ van valakinek a birtokába, ami meghaladja az átlagot, legalább kis mértékben.
Képes-e használni a közmédia nyújtotta lehetőségeket.
Tudunk írni, olvasni és számolni.

Látható, hogy sokan keverik az információs műveltséget az általános műveltséggel, a tájékozottsággal, olvasottsággal, illetve az alapképességekkel.

11.3. Digitális írástudás

A harmadik fogalom a digitális írástudás. Szorosan értelmezve ez része az információs műveltségnek. Az emberek azonban gyakran keverik a két fogalmat, sőt a hivatalos dokumentumokban is szívesebben használják a digitális írástudás kifejezést. Sok az átfedés, a digitális írástudás azonban csak a digitális eszközökkel és információforrásokkal kapcsolatos kompetenciákat foglalja magában, míg az információs műveltség ennél sokkal tágabb, hordozótól és eszköztől függetlenül értelmezi az információs kompetenciákat. Ez a fajta különbségtétel a válaszokban egyáltalán nem tükröződik.

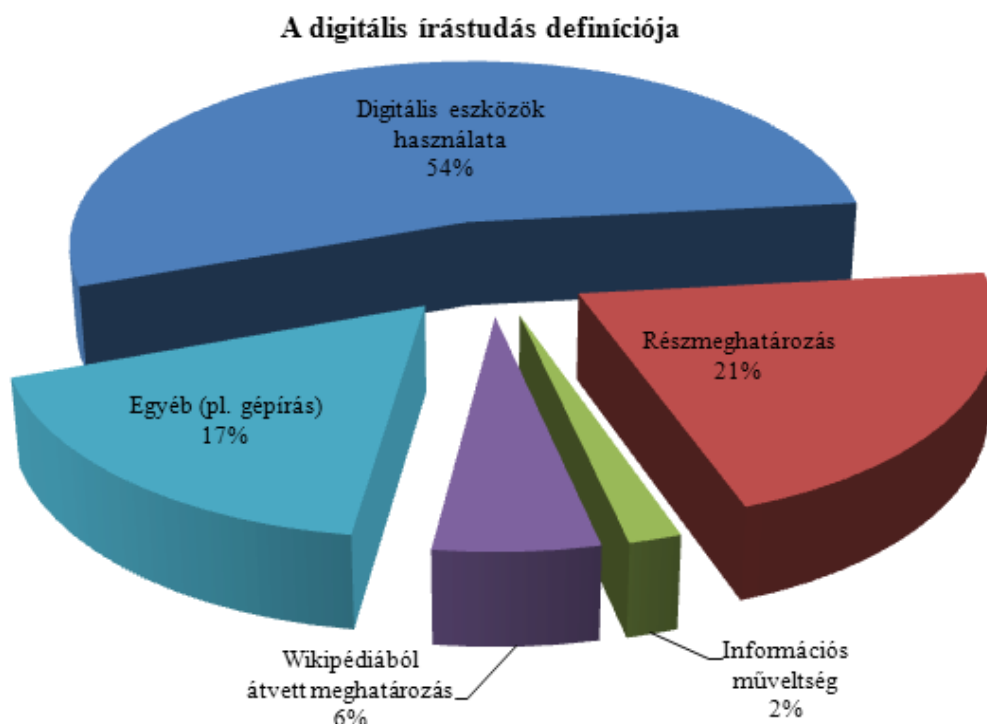
A Wikipédia meghatározása szerint „a **digitális** (számítógépes) **írástudás** tartalmazza azokat a készséggé fejlesztett ismereteket, amik lehetővé teszik a felhasználó számára a számítógép által nyújtott lehetőségek kihasználását, pl. szövegszerkesztő, táblázatkezelő és egyéb alkalmazói szoftverek ismeretét, alkalmazását. Ehhez szorosan hozzátartozik még az internet és általában a hálózatok ismerete, és egyre inkább nő a multimédiás alkalmazások jelentősége is. Fokozatosan nő az *e-közigazgatás*, *e-önkormányzatok* szerepe is. Az új lehetőségek a hagyományos tanulást is átalakítják, egyre terjed az *e-learning*, ami lehetőséget biztosít arra, hogy mindenki otthonában, saját maga által megszabott időben tanuljon.”⁴

Arra a kérdésre, hogy ismeri-e a digitális írástudás fogalmát összesen 2564 válasz érkezett, 928 igen és 1636 nem. Az arány ugyanolyan rossz, mint az információs műveltségénél, jóval több a nemek aránya. Pedig azt gondolhatnánk, mivel ez a fogalom sokkal gyakrabban forog a mindennapi szóhasználatban, a médiában, illetve a hivatalos dokumentumokban, többen ismerik. De nem így van, sőt a szöveges válaszok alapján a kép még kaotikusabb.

A szöveges választ is adók nagy része a Wikipédia segítségével válaszolt, sok esetben szó szerint. Érdekes kérdés: ez lenne a digitális írástudás, hogy gondolkodás nélkül átveszem az interneten legkönnyebben elérhető megoldást? Elgondolkodtató...

A válaszok kategorizálása nem könnyű. Most is azt a módszert választottuk, mint az előző fogalmaknál, néhány nagyobb csoportba soroltuk a válaszokat: a többség a digitális/számítástechnikai eszközök használatához köti a fogalmat, most is vannak, akik hiányos/részleges definíciót adnak, láthatóan sokan bemásolták a Wikipédia meghatározását, néhányan keverik a fogalmat az információs műveltséggel, és vannak sokan, akik teljesen más meghatározást adnak. Ez utóbbiak között meglepően sokan vannak, akik szó szerint értelmezték az írástudás fogalmát, és úgy magyarázzák, hogy a digitális írástudás nem más, mint a számítógéppel történő írás képessége, beleértve a helyesírási szabályok betartását is. A megoszlás az alábbi grafikonon látható.

⁴ https://hu.wikipedia.org/wiki/Digit%C3%A1lis_%C3%ADr%C3%A1stud%C3%A1s (2015. 08. 14.)

7. diagram

A digitális írástudás definícióinak típusai

Az első két fogalomhoz képest azt láthatjuk, hogy azok között, akik ismerni vélik a fogalmat, a többség valóban érti, miről van szó. Természetesen ezen belül is vannak fokozatok, sok az elnagyolt meghatározás, de azt mindenesetre többségében érzik, hogy itt egyfajta eszköztudásról van szó.

A részben helyes megoldást adók általában csak a szoftverek használatát említették meg, főként a szövegszerkesztő programokat, illetve sokan voltak, akik csak az internethasználatot vagy csak az információkeresés képességét értették bele a digitális írástudás fogalmába.

A Wikipédia szóhasználatát átvevők nyilvánvalóan azok, aki válaszáadás előtt megkeresték a magyarázatot, majd ezt másolták be. Ezzel nem tudunk mit kezdeni, de növeli azt a gyanút, hogy vagy nem tudták mit jelent a fogalom, vagy nagyon bizonytalanok a saját tudásukban.

A legérdekesebb az a 17%, akik teljesen félreértik, miről van szó. Az ebbe a csoportba tartozó definíciók nagy része az „összevissza hadoválás” kategóriájába tartozik. Aki nincs tisztában azzal a problémával, hogy az angol „literacy” fogalmat a magyar szóhasználat egyenes fordításban szereti „írástudás”-ként fordítani, az láthatóan nem tud mit kezdeni ezzel a szóval. Egy mai fiatal számára az írástudás szó szerint az írás fizikai képességét jelenti. A felmérés ezen tapasztalatai igazolják azt a félelmünket, hogy nem jó a digitális írástudás, illetve az információs írástudás megfogalmazás. Példaként álljon itt néhány jellemző válasz:

„A nyelvi normákat betartom, bárhol bármikor megnyilvánulok. Nem rövidítem a szavakat.”

„A nyelvtani szabályok betartása az elektronikus kommunikáció során. Géppel írt szövegekre is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a kézzel írottakra.”

„A számítógépen és az interneten is betartom a helyesírás alapvető szabályait, viszont használok rövidítéseket, zsargonokat, hangulatjeleket.”

„Az enyém kiváló. Csukott szemmel, rendkívül gyorsan tudok gépelni.”

„Azok az emberek rendelkeznek vele, akik képesek a számítógép billentyűzetén is eligazodni és rendesen kezelni.”

„Billentyűzet segítségével tud valaki problémát megoldani.”
 „Elektronikus gépezetekre (számítógép/laptop/okostelefon stb.) történő írás bevitel.”
 „Elektronikusan tud valaki írni.”
 „Gépelési "tehetség".”
 „Informatikai rendszereken történő információ-értés.”
 „Megfelelő virtuális írásjelek használata.”
 „Nem papír alapú helyesírás betartása.”
 „Például ismeri a smiley-kat, de szerintem ide tartozik az is, ha valaki tud 10 ujjal vakon írni.”
 „Szellemi ujjlenyomat hagyása a digitális világban.”
 „Számítógépen a billentyűk lenyomása.”
 „Tud gépelni és nem csak pötyörészni a billentyűn.”
 „Tulajdonképpen számítógépes írástudás. Helyes írás, rendezés, jelöléstár, megfelelő jel-és hivatkozáshasználat.”
 „A begépelte írások kezelése.”
 „Az itteni írás tudása, nem azt jelenti, hogy kézzel is tudna írni!?”
 „Elektronikus aláírás, szerződés programozás.”
 „Elektronikus úton való megfogalmazás.”
 „Még nem hallottam ezt a fogalmat, de gondolom azt jelenti, hogy mennyiszer üt mellé az ember a billentyűzeten.”
 „Online helyesírás.”

11.4. Összegzés

A szabad szöveges válaszok elemzéséből sokkal nehezebb egzakt következtetésekre jutni, mint a statisztikai úton elemezhető adatokból. Mégis talán ez az a kérdéscsoport, ami a legérdekesebb képet adja a fiatal értelmiség gondolkodásáról, ismereteiről. A fentiekben csak néhány jellemző példát tudtunk idézni, de ezek is jól mutatják azokat a tendenciákat, amelyek egyébként az egész vizsgálati anyagból látszanak:

- Hallgatóink – szaktól, képzéstől, évfolyamtól függetlenül – nem tudnak pontosan definiálni egy fogalmat. Nehezen fogalmazzák meg a lényegét. Jól látható, hogy információs kompetenciáik ezen a területen kifejezetten gyengék, még akkor is, ha valahol utánanéznek a megoldásnak. Vagy egy az egyben másolnak, vagy valamire emlékeznek, de ritkán tudnak a saját szavaikkal viszonylag pontosan összefoglalni valamit. Sokszor előfordul az is, hogy nem a lényegét emelik ki egy definícióból.
- Hallgatóink anyanyelvi kompetenciái – ez is fontos része a literacy-nak – siralmas állapotban vannak. A válaszokat online környezetben, digitális eszköz segítségével kellett megadni. Rengeteg elütés, nyelvi és helyesírási hiba, sokszor súlyos vétség fordul elő ezekben a válaszokban. Még azoknál is, akik a digitális írástudást gépelési kompetenciának gondolták. A mondatok gyakran nem állnak össze, nem egyeztetik az alanyt az állítmánnyal, sokszor értelmetlenek a meghatározások. Jellemző módon nem olvassák el, amit írnak, illetve nem törődnek a hibák utólagos kijavításával.
- Jellemző a hallgatók információs műveltségére, hogy ha nem tudják egy kérdésre a választ, vagy megpróbálják kitalálni, vagy gyorsan utánanéznek a neten, és a leggyorsabban megtalálható, általában wikipédiás választ adják meg. Mivel itt csak egy kérdőíves felmérésről volt szó, nem vizsgáról, vagy dolgozatról, egyáltalán nem foglalkoztak azazal, hogy a válasz mennyire helyes.

Mindebből levonhatjuk azt a következtetést, amit a felmérésünk egésze is mutat, hogy az információbőség nem az igényesség, hanem inkább a felületesség felé hajtja a fiatalokat. Komo-lyan vették a kérdéseket, meglepő módon még a munkaigényesebb szöveges válaszokat is so-kan vállalták, de érezhetően nem tulajdonítanak nagy jelentőséget a felmérés témájának. Vé-leményem szerint nem érzik át az információ értékét, a válogatás és az értékelés szerepét.

A statisztikailag mérhető adatok és a szöveges válaszok egyaránt jól hasznosíthatók az információs műveltség indikátoraiként. Ha mindezt beleillesztjük egy követelmény- és nor-marendszerbe, akkor tudatosabb képzéssel jelentős fejlődést érhetünk el.

12. AJÁNLÁSOK, INDIKÁTOROK, STANDARDOK – NEMZETKÖZI PÉLDÁK ALAPJÁN

Varga Katalin

Az információs műveltség elengedhetetlen ahhoz, hogy valaki a felsőoktatásban felmerülő feladatokat teljesítse, majd később diplomás munkakörök betöltésére is alkalmas legyen. Ma már természetes elvárás az oktatók és munkáltatók részéről bizonyos kompetenciák megléte, ezeket nem oktatják külön. Felmérésünk egyértelműen mutatja, hogy a munkaerőpiacra kilépő diplomás fiatalok többsége nem rendelkezik megfelelő információs kompetenciákkal. Kutatásunk célja és feladata, hogy felhívja erre a figyelmet, illetve ajánlásokat tegyen arra, milyen rendszeres mérések, vizsgálatok lennének szükségesek, és ezek alapján melyek a legfontosabb tennivalók.

Több hazai és nemzetközi kutatás foglalkozott a közelmúltban azzal, hogy a fiatalok – elsősorban a felsőoktatásban tanulók – milyen információs kompetenciákkal rendelkeznek, és ezek mennyiben felelnek meg azoknak az elvárásoknak, amelyek a felsőfokú tanulmányok sikeres abszolválásához szükségesek. A kutatások sok mindenre kitérnek, de olyan típusú, átfogó, helyzetfelmérő kutatásról, mint a miénk, Magyarországon a közelmúltból nincs tudomásunk. A kialakuló kép eléggé egységes és érdekes, egybevág felmérésünk eredményeivel. A saját tapasztalataink és a nemzetközi ajánlások alapján körvonalazhatók a legfontosabb standardok és indikátorok, amelyekre egy magyar információs műveltség stratégia építhető.

12.1. Hazai tapasztalatok

Ahogy azt már a bevezetőben is említettük, az ELTE Információs Társadalom Oktató- és Kutatócsoportja 2013-ban átfogó kutatást végzett a digitális állampolgárság kompetenciarendszeréről és ennek összefüggéseiről. „A kutatás elsődleges célja a PPK ITOK digitális állampolgárság modell részkompetenciáinak átfogó vizsgálata volt. A kutatócsoport meggyőződése szerint az egyes részterületek definiálása, az erre épülő mérőeszköz kidolgozása, majd egy reprezentatív mintán történő mérés megfelelő alapot ad arra, hogy a digitális kompetenciákról tényekre épülő elemzéseket formáljunk, és az összefüggések, különbözőségek alapján tárgyi-lagos következtetéseket fogalmazzunk meg.”¹

A digitális állampolgárság kompetenciamodelljének elemei:

- Digitális eszközhasználat
- Digitális tevékenység
- Digitális értékteremtés és produktivitás

A kutatás megállapításai egy empirikus felmérés adataira épülnek. A vizsgált minta összesen 2130 főből állt, közülük 1480 közoktatásban és felsőoktatásban tanuló nappali tagozatos diák, 473 tanár és 177 nem tanár felnőtt volt. A két felmérés között van sok hasonlóság, de mivel a kérdésfeltevés és a fókusz alapvetően máshová helyeződik, nem zavarják, inkább erősítik egymást. Néhány fontos, a mi szempontunkból is meghatározó megállapítás:

---

¹ Digitális állampolgárság az információs társadalomban. Ollé János et al. Budapest: Eötvös Kiadó, 2013. 29. p.

- A tanulók válaszaiból az tükröződik, hogy az eszközhasználat tekintetében „kellően digitálisak”, a megszokott közösségi oldalak még mindig vezetnek a népszerűségi listán.
- Ez a kutatás is rámutat arra, hogy a munkavállalók kevésbé érdeklődők az internetes lehetőségek iránt, mint nem dolgozó társaik, és digitális tevékenységeik között is mutatkoznak különbségek.
- A munkához, hivatáshoz, szakmához kapcsolódó információk keresése, a kapcsolatok fenntartása barátokkal, ismerősökkel, a mindennapi tevékenységek (pl. menetrendkérés, autószerelő keresése), valamint a hobbihoz kapcsolódó ismeretek keresése területén szereztek legtöbb gyakorlatot a vizsgált személyek.
- Valamelyest eltérően a mi tapasztalatainktól tanuláshoz és ismeretátadáshoz kisebb mértékben használják az internetet, így a blogírásban, honlapszerkesztésben, prezentációk, video- vagy hanganyagok készítése, megosztása terén kevesebb a tapasztalatuk.
- A felmérés adatai arra utalnak, hogy a digitális kommunikáció és a digitális eszközhasználat során viszonylag kevés internetes szolgáltatást vesznek igénybe, és ha szükségük van valamilyen információra, adatra vagy megosztásra, akkor mindig ugyanazokhoz a kedvenc eszközeikhez nyúlnak.
- „A tanárok és a tanulók saját tapasztalatai alapján megállapítható, hogy a pedagógusok rendelkeznek bizonyos szintű informatikai ismerettel, de ez nem egyenlő a digitális kompetencia elsajátításával és meglétével, így a különböző web 2.0-s és IKT-eszközök tudatos alkalmazása és beépítése a nevelési-oktatási folyamatba nehézséget okoz számukra.”²

12.2. Nemzetközi tapasztalatok

Az egyik legfrissebb amerikai vizsgálat³ 2013-ban 1502 hallgató kutatási és információszerezési szokásait mérte fel. Hat témakörben tettek fel kérdéseket, ezek együttesen adnak egyfajta képet a felsőoktatásban részt vevők információs műveltségéről is:

1. Mennyire magabiztosak a hallgatók kutatási feladatok végrehajtásánál?

A legtöbb hallgató képesnek tartja magát arra, hogy a felmerülő kutatási feladatokat végrehajtsa. A munkához elsősorban a kurzusokhoz kapott olvasmányokat, elektronikus forrásokat, internetes keresőket és az oktatók segítségét veszik igénybe, ebben a sorrendben. A kutatómunkában a legnagyobb nehézséget az időhiány, a túl sok információ, a megfelelő információ megtalálása okozza.

2. Hogyan értékelik az információforrásokat?

A hallgatók túlnyomó többsége internetes keresőkkel vagy elektronikus forrásokkal kezdi el a kutatómunkát, és tisztában vannak vele, hogy a források megbízhatósága mennyire lényeges. A szabadon hozzáférhető web számukra a legmegbízhatóbb forrás, ezt követik szorosan a könyvtári adatbázisok.

² U.o. 116. p.

³ Changing library operations – Information literacy and E-resources: The Credo student survey. Ed.: Allen McKiel and Jim Dooley. In: MLA, SLA Book Expo Issue-Pre-print, vol. 25. No. 2. April 2013. http://cdn.credoreference.com/images/PDFs/ATG_v25-2_McKiel_PrePrint.pdf (Letöltés: 2013. 09.10.)

3. *Mely információforrásokat preferálják?*

Általában 10 forrást használnak egy dolgozat elkészítéséhez. A megkérdezettek 70%-a szinte csak a webet használja információkeresésre. Kevesebb, mint 46% használja rendszeresen a könyvtári forrásokat.

4. *Milyen ismereteik vannak az egyes információforrásokról?*

A hallgatók tudják, mi az a plágium, de kevésbé vannak tisztában azzal, mit jelent az információ integritása. Nem értik világosan az objektivitás fogalmát sem az információkkal kapcsolatban, és a többségnek nehézséget okoz, hogy megállapítsa egy folyóirat minőségét.

5. *Hova fordulnak segítségért?*

A leghasználhatóbb segítségnek a kutatási útmutatókat tartják, és a leggyakrabban az oktatókhoz vagy társaikhoz fordulnak segítségért. Az oktató a segítségadásnál megelőzi a könyvtárosokat. A hallgatók 61%-a vett már részt legalább egy könyvtárhasználati előadáson. A válaszadók egyharmada részesült információs műveltséggel kapcsolatos képzésben.

6. *Hogyan használják az információs technológiát?*

A hallgatók kétharmadának van okostelefonja. Sokan rendelkeznek e-könyv olvasóval is. A legkedveltebb informatikai eszközök a PC-k és a táblagépek.

Egy másik amerikai projekt (Project Information Literacy = PIL)⁴ keretében 11.000 főiskolai hallgató információs kompetenciáit vizsgálták 2008-2012 között. Ez a projekt arra koncentrált, hogy a hallgatók mennyire kompetensek egy-egy kutatási feladat megoldásában, mennyire képesek használni az őket körülvevő egyre nagyobb tömegű információt. A projekt több szakaszban zajlott, sokféle módszerrel. A legfontosabb megállapítások jó összehasonlítási alapot adhatnak számunkra a továbblépéshez.

- A PIL felmérés szerint a hallgatók 80%-ának okoz nehézséget hozzákezdeni egy kutatási feladathoz, eldönteni, hogy a tanár mit is vár tőlük.
- A hallgatók fele bizonytalan abban, hogy amit csinál, az jó-e.
- A hallgatók 90%-a fordult a feladatmegoldás során könyvtárban elérhető szakirodalmi adatbázisokhoz (pl. EBSCO, JSTOR stb.). Ezeket a forrásokat azért szeretik, mert megbízható és mély a tartalmuk, és megfelel az oktatók elvárásainak.
- A PIL vizsgálatban részt vevő hallgatók nagyon alulértékelik a könyvtárosokat, szinte sohasem kérnek segítséget tőlük. Annak ellenére, hogy a keresési kompetenciákat könyvtárosoktól tanulják, inkább az oktatókhoz fordulnak segítségért.
- A hallgatók többsége rutinszerűen oldja meg a kutatási feladatokat, előre megtanult sémákat alkalmazva. Ezeket a sémákat még a középiskolából hozzák magukkal. Ugyanakkor jellemző rájuk a stratégiai gondolkodás, a feladat megoldását tervezés előzi meg.

---

⁴ Head, Alison J.: Project Information Literacy: What can be learned about the information seeking behavior of today's college students? Association of College and Research Libraries (ACRL) Proceedings 2013, Chicago: ALA, 2013.
http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org.acrl/files/content/conferences/confsandpreconfs/2013/papers/Head_Project.pdf (Letöltés: 2013. 08.10.)

- Az oktatók által kiadott feladatok – a technikai fejlődés ellenére – többnyire hagyományos dolgozatok elkészítését várják el a hallgatóktól, ritkán vannak multimédiás vagy egyéb formát igénylő feladatok. Az oktatói útmutatás először a könyvtárba irányítja általában a hallgatót.
- A PIL felmérés szerint a hallgatók 85%-a csak egy-két informatikai eszközt használ a munkájához, leggyakrabban mobiltelefont (okostelefont) és laptopot.

Egy közelmúltban végzett brit vizsgálatban⁵ a kutatók az 5-15 év közötti gyermekek médiahasználati szokásait mérték fel. Megállapították, hogy az utóbbi 3-5 évben nagy változások történtek a médiahasználatban, főként az új eszközök elterjedésével. A mai fiatalokra jellemző az otthoni internethasználat, akár 10-15 órában is hetente, egyre több gyereknek van saját okostelefonja is. A 12 évnél idősebbek általában egyedül interneteznek (56%), mindenféle felügyelet vagy kontroll nélkül. A játékkonzolok terjedése is nagyon gyors, ma már a fiatalok többsége internetezésre is használja ezeket, nem egyedül játszanak, hanem interneten keresztül a barátokkal. A közösségi oldalak használata is jóval intenzívebbé vált, a televíziónézés mint kedvenc időtöltés viszont folyamatosan csökken.

Arra is kíváncsiak voltak a kutatók, hogy a 12-15 év közötti fiatalok milyen ellenőrzéseket végeznek el egy-egy weblap meglátogatásakor. A megkérdezettek egynegyede semmilyen ellenőrzést nem végez. 8% nézi meg, ki és miért hozta létre a weboldalt, 17% hasonlítja össze a különböző oldalakon megjelenő információkat, és 26% kérdez utána, hogy másoknak hogy tetszik az adott weboldal. A kisebb (8-11 éves) gyerekek kétharmada, a nagyobbak (12-15 évesek) fele mondta azt, hogy csak már ismert weboldalakat szeret meglátogatni. A 12-15 évesek 44%-ának voltak kritikai észrevételei az internetes keresők eredményeinek megbízhatóságával kapcsolatban, 31% szinte vakon megbízik abban, amit a keresők találatként kihoz, 15%-ot pedig egyáltalán nem érdekel a megbízhatóság. A fiatalok nyilvánvalóan ezeket a gyermekkorban kialakult szokásokat viszik tovább a felsőoktatásba is.

Az augsburgi egyetemen 2008-ban végeztek felmérést, 635 hallgató megkérdezésével⁶, a freiburgi egyetemen pedig 2011-ben jelentették meg azokat az adatokat, amelyek 95 hallgató információs kompetenciájáról adnak képet⁷. A német hallgatók több mint 90%-a úgy véli, hogy az információs műveltség nélkülözhetetlen a tanulmányaikhoz és a mindennapi élethez egyaránt. 82% Google-lal kezdi a keresést, 89% először az interneten néz utána egy új témának, csak mindössze 8% fordul az újságokhoz. A vizsgálatban egy-egy konkrét újságcikk megkeresése volt a feladat. 63% interneten, 14% adatbázisban, 10% könyvtári katalógusban keresett. Egy szerkesztett irodalomlistából 37% tudta helyesen kiválasztani, melyik az újságcikk, 16% úgy nyilatkozott, nem tudja, melyik a helyes válasz. 80%-uk tudott legalább 1 helyes keresőkifejezést alkotni adott témához, 44%-uk használta megfelelően az egyes esetekben az operátorokat, 46% használta helyesen a katalógust. Az adatokból úgy tűnik, mintha a német diákok információs kompetenciái egy kicsit magasabb szinten lennének, mint a magyar diákoké. Ennek oka valószínűleg abban keresendő, hogy Németországban nagyobb hangsúlyt fektetnek a közoktatásban az információs kompetenciák fejlesztésére. 2012-ben egy komoly kézikönyvet is kiadtak a témáról.⁸

⁵ Ofcom. 2011. UK children's media literacy. [Online] Available at: <http://stakeholders.ofcom.org.uk/binaries/research/media-literacy/media-lit11/childrens.pdf> (Letöltés: 2013. 09. 10.)

⁶ Nina Heinze: Bedarfsanalyse für das Projekt i-literacy: Empirische Untersuchung der Informationskompetenz der Studierenden der Universität Augsburg. Augsburg: Universität Augsburg, 2008.

⁷ Wilfried Sühl-Strohmer: Informationskompetenz im Bachelor- und im Masterstudium: Befunde von Studierendenbefragungen (2008–2010) an der Universität Freiburg. In: B.I.T. online. 14. (2011) Nr. 1. 11-18. p.

⁸ Handbuch Informationskompetenz. Hrsg. Von Wilfried Sühl-Strohmer. Berlin : De Gruyter Saur, 2012.

A németországi felmérésben részt vevő hallgatók 53%-a rendszeres, 23%-a gyakori könyvtárlátogató, 6% az, aki soha nem használ könyvtárat. Ez lényegesen jobb adat a magyarországinál. A keresési szokásaik tekintetében hasonló tendenciákat látunk, mint máshol: 85% Google-t használ, 79% könyvtári katalógust, 36% tudományos keresőket, 34% adatbázist, 2% különböző weblapon kezdi a keresést. Ha teljes szövegű dokumentumra van szükségük, 88% könyvtárba megy, 67% internetes szövegeket keres, 49% csoporttársaktól kéri kölcsön, 46% könyvtárközivel kölcsönöz, 39% vásárlással, 35% elektronikus szövegeket részesít előnyben.

A gyermekek és a fiatalok információs műveltségét vizsgáló hazai és nemzetközi kutatások érdekes jelenségekre hívják fel a figyelmünket. Az információs technológiához való szélesebb és gyorsabb hozzáféréssel nem javult a fiatalok információs műveltsége, sőt, a könnyebb hozzáférés újabb problémákat is felvet. A fiatalok internetes keresési sebessége arra enged következtetni, hogy egyre kevesebb időt töltenek a megszerzett információ relevanciájának, pontosságának és megbízhatóságának értékelésével. Nincsenek tisztában saját információs szükségleteikkel, ezért nehézséget okoz számukra a megfelelően hatékony keresési stratégia megtalálása. Egyértelműen azt szeretik, ha természetes nyelven fejezhetik ki magukat, nem fordítanak energiát a kérdés elemzésére és a megfelelő kulcsszavak megtalálására. Hosszú találati listák esetén nem tudnak dönteni a relevanciáról, gyakran futó pillantások alapján nyomtatnak ki oldalakat. A fiatalok fejében létező mentális térkép az internetről nem mindig teszi számukra egyértelművé, hogy itt különböző szolgáltatóktól származó hálózati források gyűjteményéről van szó. A kereső motorokat (Yahoo, Google) azonosítják az internettel. Sok fiatal a könyvtárak által közvetített forrásokat nem találja eléggé érdekesnek, ezért jobban kedvelik azt, amit a Google vagy más keresők nyújtanak. Számukra ez meggyőzőbb, egyszerűbb tanulási környezet.

A felsőoktatásban az önálló kutatómunka végzésének a követelménye alapvető elvárás. A hallgatók a felmérések szerint nem ijednek meg az ilyen feladatoktól, eléggé magabiztosnak érzik magukat. Az ördög azonban a részletekben van. Tanulmányaik során a hallgatók sok olyan feladatot kapnak, amelyekhez információt, minőségi szakirodalmat kell keresni, majd ezt elemezve alakítani ki a saját véleményét. A vizsgálatok szerint ezek a feladatok kedveltek, és a hallgatók számára nem okoznak különösebb nehézséget. Ugyancsak elmondhatjuk, hogy a digitális bennszülött generációk számára már nem jelent problémát a megszerzett információ prezentálása, a digitális technológiák kreatív alkalmazásával pazar kiselőadások, projekt-munkák születnek általában. Mint mindenben, a kutatómunkában is szeretik a legkönnyebb utat választani. Nemzetközileg egységes tapasztalat, hogy szinte minden kutatás a weben indul el, és nagyon gyakran ott is fejeződik be. A legfontosabb információforrás a nyitott web, a keresés szinte egyeduralkodó eszköze a Google, esetleg valamelyik másik keresőmotor.

A hazai és a nemzetközi felmérések egyaránt azt mutatják, hogy a felnövekvő tudós generációk számára a legnagyobb kihívást az információk értékelése és válogatása jelenti. Nincsenek birtokában a megfontolt döntésekhez szükséges tudásnak, és ami a legnagyobb baj, nem is érzik ennek a fontosságát. Minden tekintetben a felületesség jellemzi őket, ami a későbbiekben a munkájuk színvonalára is kihatással lesz. Nem kétséges tehát, hogy létfontosságú a felsőoktatásban a hallgató speciális, szakmaspecifikus információs műveltségének sokkal hatékonyabb fejlesztése. Ez a munka a felsőoktatási könyvtárakra vár elsősorban.

Ha Magyarország nem csak elméleti szinten akar foglalkozni polgárainak információs műveltségével, akkor sürgős tennivalóink vannak. Mindenekelőtt fel kellene mérni a jelenlegi helyzetet, és egy átfogó kép alapján kidolgozni egy nemzeti információs műveltség stratégiát. A fejlesztés középpontjába érdemes lenne egy olyan intézményt állítani, amely képes a helyzetfelmérés alapján a stratégiai célok kijelölésére, majd a stratégia megvalósítására is. Segítségként és mintaként számtalan nemzetközi példát találunk. A helyzetfelméréshez indikátorokra van szükség. Ezek képet adnak egyrészt az információs műveltség koncepciójának politikai és oktatáspolitikai beágyazottságáról, másrészt konkrét adatokat szolgáltatnak a lakosság különböző csoportjainak információs műveltséggel kapcsolatos készségeiről.

12.3. Az információs műveltség követelményrendszere a felsőoktatásban

*Az információs műveltség és kompetencia követelményrendszere*⁹ keretet ad az információs műveltséggel rendelkező egyén értékeléséhez. A felsőoktatásban kidolgozott kompetenciakövetelményeknek a közoktatásban megszerzett kompetenciákhoz kell igazodniuk. Valamennyi hallgatóval szemben elvárás, hogy az alábbi követelményeknek megfeleljen, jóllehet nem mindenki tudja teljesíteni ezeket egyforma szinten, azonos idő alatt. Egyes tudományterületek esetleg nagyobb hangsúlyt helyeznek bizonyos kompetenciákra, lesznek tehát, amelyek a mérés során nagyobb súllyal esnek latba. Több olyan kompetencia van, amely ismétlődik, azaz a követelményekbe épített értékelés megkövetelheti a hallgatótól, hogy visszatérjen a folyamat egy korábbi pontjához, felülvizsgálja az információkeresést, és megismétljen lépéseket.

A kompetenciák öt követelményszintből és 22 teljesítménymutatóból állnak. A követelmények a felsőoktatás valamennyi szintjén tanuló hallgatók szükségleteire összpontosítanak. Ezzel egyidejűleg felsorolják azokat a kimeneti mutatókat, amelyekkel a hallgatók információs műveltségének szintje mérhető.

V. Követelmények, teljesítményindikátorok, kimeneti mutatók

Első követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató meg tudja határozni és meg tudja fogalmazni a szükséges információ természetét és mértékét.

Teljesítménymutatók:

1. Meg tudja határozni és meg tudja fogalmazni információs szükségletét.

Kimeneti mutatók:

- 1.1. Eszmecserét tud folytatni az oktatókkal, részt vesz a közös vitákban, csoportmunkában, elektronikusan folytatott vitákon egy kutatási téma vagy más információs igény meghatározása érdekében.
- 1.2. Kialakítja tudományos álláspontját, és a megfogalmazott információs igényre alapozva kérdéseket tesz fel.
- 1.3. Közelebb akar kerülni a témájához, ennek érdekében tanulmányozza az általános információs forrásokat.
- 1.4. Úgy határozza meg, illetve módosítja az információs igényt, hogy az kezelhető legyen.
- 1.5. Meg tudja határozni az igényelt információt jellemző alapvető fogalmakat és szakki-fejezéseket.
- 1.6. Felismeri, hogy a meglévő információk kombinálhatók az eredeti elképzeléssel, a kísérletekkel és/vagy elemzésekkel új információk létrehozása érdekében.

---

⁹ Information literacy and competency standards for higher education. Association of College and Research Libraries January 18. 2000.
<http://www.ala.org/acrl/sites/ala.org/acrl/files/content/standards/standards.pdf>
(Letöltés: 2015.08.08.)

2. Képes felismerni a lehetséges információforrások változatos típusait és formáit.

Kimeneti mutatók:

- 2.1. Tudja, hogy az információt formálisan és informálisan állítják elő, szervezik és terjesztik.
- 2.2. Felismeri, hogy a tudás tudományterületekbe szerveződik, és ez befolyásolja az információk elérésének módját.
- 2.3. Felismeri a lehetséges források különböző formátumainak (pl. multimédia, adatbázis, weboldal, adatgyűjtemény, audiovizuális forma, könyv) értékét és különbségét.
- 2.4. Meg tudja határozni a lehetséges források célját és célcsoportját (pl. népszerű vagy tudományos, kurrens vagy történeti).
- 2.5. Különbséget tud tenni elsődleges és másodlagos források között, érti, hogy használatuk és fontosságuk különbözik az egyes tudományterületeken.
- 2.6. Tudja, hogy az információ az elsődleges forrásokból származó nyers adatokból is megszerkeszthető.

3. Figyelembe veszi az igényelt információ megszerzésének költségeit és hasznát.

Kimeneti mutatók:

- 3.1. Meg tudja határozni a szükséges információ elérhetőségét, és el tudja dönteni, hogy ki kell-e terjeszteni a keresést a helyi forrásokon túl is (pl. könyvtárközi kölcsönzés, más helyeken található források használata, képi, videó, szöveges vagy hangzó források beépítése).
- 3.2. Elgondolkodik rajta, hogy szükség van-e új nyelv megtanulására vagy új készségek megszerzésére annak érdekében, hogy hozzájusson a szükséges információhoz, illetve megértse annak kontextusát.
- 3.3. Reális tervet és határidőt határoz meg az információ megszerzéséhez.

4. Képes átértékelni az információs igény természetét és mértékét.

Kimeneti mutatók:

- 4.1. Átvizsgálja az eredeti információs igényt, hogy tisztázza, átdolgozza, illetve finomítsa a kérdést.
- 4.2. Meg tudja adni az információs döntéseknél és választásoknál alkalmazott kritériumokat.

Második követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató hatékonyan és eredményesen jut hozzá a szükséges információhoz.

Teljesítménymutatók

1. A szükséges információ megszerzése érdekében ki tudja választani a legmegfelelőbb kutatási módszereket, illetve információkereső rendszereket.

Kimeneti mutatók:

- 1.1. Megtalálja a megfelelő kutatási módszert (pl. laboratóriumi kísérlet, szimuláció, te-repmunka).
  - 1.2. Megvizsgálja az egyes vizsgálati módszerek hasznát és alkalmazhatóságát.
  - 1.3. Megvizsgálja az információkereső rendszerek témakörét, tartalmát és felépítését.
  - 1.4. Hatékony és eredményes megközelítéseket választ, hogy a vizsgálati módszerek se-gítségével vagy információkereső rendszerből hozzájusson a kívánt információkhoz.
2. Hatékonyan tervezett keresési stratégiát tud felépíteni és végrehajtani.

Kimeneti mutatók:

- 2.1. A kutatási módszernek megfelelő kutatási tervet készít.
  - 2.2. Az információs igényt meg tudja fogalmazni kulcsszavakkal, azok szinonimáival és kapcsolódó fogalmaival.
  - 2.3. Ki tudja választani az adott tudományterületnek, illetve az információkereső rend-szernek megfelelő szabályozott szótárat.
  - 2.4. A kiválasztott információkereső rendszer parancskészletének segítségével fel tudja építeni a keresési stratégiát (pl. Boole-operátorok, csonkolás, közelségi operátorok, indexek stb.)
  - 2.5. A keresési stratégiát végre tudja hajtani különböző információkereső rendszerekben, amelyek eltérő felhasználói interfészeket és keresőrendszereket, különféle parancs-nyelveket, protokollokat, illetve keresési paramétereket alkalmaznak.
  - 2.6. A tudományterületnek megfelelő keresési protokollok alkalmazásával végrehajtja a keresést.
3. Változatos módszerek alkalmazásával megkeresi az információt online módon vagy személyesen.

Kimeneti mutatók:

- 3.1. Különböző keresőrendszereket használ a változatos formátumú információ visszake-resésére.
  - 3.2. Alkalmazza a különféle osztályozási és más rendszereket (pl. osztályozási jelzetek, il-letve indexek) annak érdekében, hogy rátaláljon az információs forrásokra a könyvtá-rakban, illetve speciális weboldalakon.
  - 3.3. Alkalmazza az intézménynél elérhető speciális online, illetve személyesen igénybe vehető szolgáltatásokat (pl. könyvtárközi kölcsönzés, dokumentumszolgáltatás, szakmai egyesületek, intézeti kutatóirodák, közösségi források, szakértők, gyakorlati szakemberek).
  - 3.4. Az elsődleges információ megszerzésére különféle vizsgálati módszereket alkalmaz, köztük kérdőíves felmérést, levelezést, interjút stb.
4. Szükség esetén átértékeli a keresési stratégiáját.

Kimeneti mutatók:

- 4.1. Képes értékelni a keresés eredményének mennyiségét, minőségét és relevanciáját, és ez alapján el tudja dönteni, szükség van-e alternatív információkereső rendszerek vagy kutatási módszerek alkalmazására.

- 4.2. Meglátja a hiányokat a megkapott információban, és el tudja dönteni, hogy át kell-e dolgozni a keresési stratégiát.
- 4.3. Szükség esetén az átdolgozott stratégiával megismétli a keresést.
5. Kivonatolja, rögzíti és kezeli az információt, illetve annak forrásait.

Kimeneti mutatók:

- 5.1. A rendelkezésre álló technológiák közül kiválasztja az információ kivonatolására legmegfelelőbbet (pl. kivágás/beillesztés, fénymásolás, szkennelés, audiovizuális eszközök).
- 5.2. Megalkotja az információ szervezési rendszerét.
- 5.3. Különbséget tud tenni az idézett források között, és ismeri a különféle forrásokból történő idézés elemeit és szabványos formáját.
- 5.4. Valamennyi idézett információ forrását feljegyzi a későbbi hivatkozás érdekében.
- 5.5. A kiválasztott és rendezett információk kezelésére különféle technikákat tud alkalmazni.

Harmadik követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató kritikusan értékeli az információkat és azok forrásait, a kiválasztott információkat beépíti saját tudásbázisába és értékrendszerébe.

Teljesítménymutatók:

1. Képes összegezni a megszerzett információból kiemelendő főbb gondolatokat.

Kimeneti mutatók:

- 1.1. Elolvassa a szöveget és kiválasztja a vezérgondolatokat.
- 1.2. Saját szavaival meg tudja fogalmazni a szöveg állításait, és pontosan választja ki az adatokat.
- 1.3. Meghatározza azokat a szövegrészeket, amelyek alkalmasak az idézésre.
2. Meg tudja fogalmazni és alkalmazni tudja azokat a kiinduló kritériumokat, amelyeknek segítségével mind az információkat, mind azok forrásait értékelni tudja.

Kimeneti mutatók:

- 2.1. Megvizsgálja és összeveti a különféle forrásokból származó információkat annak érdekében, hogy értékelje megbízhatóságukat, értéküket, pontosságukat, autoritásukat, korszerűségüket, a különféle álláspontokat és előítéleteket.
- 2.2. Elemezni tudja a támogató érvek és módszerek struktúráját és logikáját.
- 2.3. Felismeri az előítéletet, a csalást és a manipulációt.
- 2.4. Értelmezni tudja azt a kulturális, fizikai, illetve egyéb kontextust, amelyben az információ létrejött, és megérti, hogy milyen hatással van a kontextus az információ értelmezésére.

3. Szintetizálja a főbb gondolatokat, hogy új fogalmakat alkosson.

Kimeneti mutatók:

- 3.1. Felismeri a fogalmak közötti kapcsolatokat, és összegzi ezeket egy potenciálisan hasznosítható elsődleges állítással, amelyet bizonyítékokkal tud alátámasztani.
  - 3.2. Amikor lehetséges, ki tudja bővíteni a kiinduló szintézist egy magasabb absztrakciós szinten, hogy új hipotézist alkosson, amelyhez esetleg újabb információkra is szükség van.
  - 3.3. Hasznosítja a számítástechnikát és az egyéb technológiákat (pl. táblázatkezelés, adatbázisok, multimédia, audiovizuális eszközök) az elméletek és egyéb jelenségek interakcióinak tanulmányozásához.
4. Összeveti az új ismereteket az előzetes tudásával, hogy meghatározza a hozzáadott értéket, az ellentmondásokat, illetve az információ egyéb egyedi jellemzőit.

Kimeneti mutatók:

- 4.1. El tudja dönteni, hogy az információ megfelel-e a kutatási, illetve az egyéb információs szükségletnek.
  - 4.2. Tudatosan kiválasztott szempontokat alkalmaz annak meghatározására, hogy az információ ellentmond-e a más forrásokból származó információknak, vagy igazolja azokat.
  - 4.3. Képes következtetéseket levonni az összegyűjtött információk alapján.
  - 4.4. Az elméleteket a tudományterületnek megfelelő módszerekkel teszteli (pl. szimuláció, kísérlet).
  - 4.5. Meg tudja határozni a valószínű pontosságot az adatforrások megkérdőjelezésével, figyelembe véve az információszerzés eszközeinek és stratégiáinak korlátait és a következtetések ésszerűségét.
  - 4.6. Az új információt integrálja az előzetes információkkal és ismeretekkel.
  - 4.7. Ki tudja választani azokat az információkat, amelyek bizonyítékkul szolgálnak a témához.
5. Meg tudja határozni, hogy az ismereteknek milyen hatásuk van az egyén értékrendjére, és lépéseket tesz a különbségek kiegyenlítésére.

Kimeneti mutatók:

- 5.1. Megvizsgálja a szakirodalomban megjelenő eltérő álláspontokat.
  - 5.2. Eldönti, hogy a felmerülő álláspontokat el kell-e fogadni vagy el kell-e vetni.
6. Az információ megértését és értelmezését szakértőkkel és gyakorlati szakemberekkel folytatott vitákon keresztül erősíti meg.

Kimeneti mutatók:

- 6.1. Részt vesz vitákban az oktatásban és azon kívül.
- 6.2. Részt vesz az intézmény által támogatott elektronikus kommunikációs fórumokon, amelyek a téma megvitatására szolgálnak (pl. e-levelezés, faliújság, csevegőszobák).
- 6.3. Különböző eszközökkel keresi a szakértői véleményeket (pl. interjúk, e-levelezés, levelezőlisták).

7. El tudja dönteni, hogy a kiinduló kérdést kell-e módosítani.

Kimeneti mutatók:

- 7.1. El tudja dönteni, hogy az eredeti információs igényt sikerült-e kielégíteni, vagy szükség van-e további információkra.
- 7.2. Felülvizsgálja a keresési stratégiát, és szükség esetén új fogalmakat épít be.
- 7.3. Felülvizsgálja az alkalmazott információkereső rendszereket, és szükség esetén továbbiakat vesz igénybe.

Negyedik követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató – egyénileg vagy egy csoport tagjaként – hatékonyan tudja alkalmazni az információt egy meghatározott cél elérésének érdekében.

Teljesítménymutatók:

1. Alkalmazza az új és az előzetes információkat egy meghatározott termék vagy produkció megtervezéséhez és megvalósításához.

Kimeneti mutatók:

- 1.1. A tartalmat olyan módon szerkeszti meg, amely támogatja a termék vagy produkció céljait és formáját (pl. vázlat, terv, forgatókönyv).
  - 1.2. Meg tudja fogalmazni azokat az ismereteket és készségeket, amelyek az előzetes tapasztalatokból felhasználhatók a termék vagy produkció tervezésénél.
  - 1.3. Olyan módon integrálja az új és előzetes információkat, beleértve az idézeteket és parafrázisokat, amely támogatja a termék, illetve produkció céljait.
  - 1.4. A digitális szövegeket, képeket és adatokat szükség szerint manipulálja, hogy azok átültethetők legyenek eredeti formájukból új környezetbe.
2. Módosítja a termék vagy produkció tervezési folyamatát.

Kimeneti mutatók:

- 2.1. Naplót vezet az információkereséshez, értékeléshez és kommunikációs folyamatokhoz kapcsolódó tevékenységekről.
  - 2.2. Épít a múltbeli sikerek, bukások, illetve alternatív stratégiák tapasztalataira.
3. Eredményesen tudja bemutatni a terméket, illetve produkciót.

Kimeneti mutatók:

- 3.1. Olyan kommunikációs médiumot és formát választ, amely a leginkább segíti a termék, illetve produkció megismertetését és a megcélzott közönség céljait.
  - 3.2. A termék, illetve produkció megalkotásához felhasználja az alkalmazható információs technológiákat.
  - 3.3. Beépíti a tervezési és kommunikációs alapelveket.
  - 3.4. Világosan, a megcélzott közönség céljait segítő stílusban kommunikál.

Ötödik követelmény

Az információs műveltséggel rendelkező hallgató ismeri az információ használatát körülvevő gazdasági, jogi és társadalmi problémákat, az információkhoz való hozzáférést és azok alkalmazását etikusan és jogszerűen végzi.

Teljesítménymutatók:

1. Ismeri az információt és az információs technikát körülvevő etikai, jogi és társadalmi-gazdasági problémákat.

Kimeneti mutatók:

- 1.1. Ismeri azokat a kérdéseket, amelyek a nyomtatott és elektronikus adatok védelméhez és biztonságához kötődnek, és vitatkozni is tud ezekről.
  - 1.2. Kellően informáltan tud vitatkozni az ingyenes, illetve térítéses információ problémáiról.
  - 1.3. Tisztában van a cenzúra és a szólásszabadság kérdéskörével, és vitaképes a témában.
  - 1.4. Érti a szellemi tulajdon, a szerzői jog és a szerzői jogvédelem alá tartozó művek tisztességes felhasználásának fogalmát.
2. Betartja az információforrások megszerzésére és felhasználására vonatkozó törvényeket, szabályokat, intézményi előírásokat és etikettet.

Kimeneti mutatók:

- 2.1. Elektronikus vitákban az elfogadott gyakorlatnak megfelelően vesz részt (pl. netiquette).
  - 2.2. Az információforrások eléréséhez jelszót vagy egyéb azonosítást használ.
  - 2.3. Az információforrások használatánál igazodik az intézményi szabályokhoz.
  - 2.4. Vigyáz az információforrások, eszközök, rendszerek és felszerelések integritásának megőrzésére.
  - 2.5. A szövegeket, adatokat, képeket, hangokat jogszerűen szerzi meg, tárolja és terjeszti.
  - 2.6. Tudja, mi az a plágium, és nem mutatja be mások munkáját a sajátjaként.
  - 2.7. A személyeket érintő kutatásoknál betartja az intézmény szabályait.
3. Elismeri az információs források felhasználását a termék vagy produkció bemutatásakor.

Kimeneti mutatók:

- 3.1. Megfelelő dokumentációs stílust választ, és azt következetesen alkalmazza a források idézésénél.
- 3.2. A szerzői jogvédelem alá tartozó művek használatakor szükség esetén engedélyre vonatkozó utalásokat helyez el a szövegben.

12.4. Az információs műveltség követelményei a munkavállalók szempontjából

Kutatásunk egyik fő célja, hogy megvizsgáljuk, melyek azok a 21. századi alapkészségek, amelyek nélkül egy munkavállaló nem tud eredményesen boldogulni a munkaerőpiacon. Előszörban diplomás munkakörökben gondolkodunk, és természetesen nem a szakmai kompetenciákról, hanem a korszerű információs kompetenciákról van szó. A kérdés vizsgálatához jó alapot szolgáltat a felnőtt kompetenciákat mérő nemzetközi PIAAC vizsgálat, amelynek első eredményei 2013-ban jelentek meg. Sajnos hazánk nem vesz részt ebben a vizsgálatban, de a nemzetközi összehasonlításhoz fontos adatokat kaphatunk belőle.

„A munkakör-specifikus készségek elsajátítása mellett a 21. század munkavállalóinak egy sor információfeldolgozási készséggel, valamint különféle „általános” készségekkel – interperszonális kommunikációs készséggel, az önmenedzselés készségével, a tanulás képességével – is rendelkezniük kell ahhoz, hogy átvészelhessék a gyorsan változó munkaerőpiac bizonytalanságait. A felnőttek készségeit mérő felmérés (PIAAC) abba kíván betekintést nyújtani, hogy milyen szinten vannak jelen ezen kulcskészségek a társadalomban, illetve hogy miként alkalmazzák ezeket a készségeket a munkahelyen és otthon. A felmérés közvetlen módon méri a különféle információfeldolgozási készségek – nevezetesen az írni-olvasni tudás, a számolókészség és a problémamegoldó készség – terén tapasztalható jártasságot a technológiagazdag környezetekben.”¹⁰ Röviden vázoljuk a felmérés eddig ismert legfontosabb megállapításait:

- Az országok zömében jelentős arányt képviselnek azok a felnőttek, akik alacsony szintű jártassággal rendelkeznek az írni-olvasni tudás és a számolókészség terén. A tanulmányban vizsgált országokban a felnőttek 4,9-27,7%-a csak a legalacsonyabb szintű jártassággal rendelkezik az írni-olvasni tudás terén, míg a számolókészség terén 8,1-31,7%-ról mondható el ugyanez.
- Számos országban a lakosság nagy százalékának nincs tapasztalata az információ-kommunikációs technológiák (IKT-k) használatában, illetve nem rendelkezik az IKT-knak a mindennapi feladatokban való alkalmazásához szükséges alapvető készségekkel. Míg Hollandiában, Norvégiában és Svédországban a 16-65 év közötti korosztály kevesebb, mint 7%-ára jellemző ez, addig Olaszországban, Koreában, Lengyelországban, Szlovákiában és Spanyolországban ez az arány eléri, vagy akár meg is haladja a 23%-ot. A technológiagazdag környezetben tanúsított problémamegoldás terén azonban még a számítógép-használatban jártas felnőttek zöme is a legalacsonyabb szintű jártasságot mutatja.
- A felnőtteknek csak 2,9-8,8%-a rendelkezik a legmagasabb szintű jártassággal a technológiagazdag környezetben tanúsított problémamegoldás terén. Az egyéb jellemzők számításba vétele után a felsőfokú végzettséggel rendelkező felnőttek átlagosan 36 pontos – öt évnyi formális oktatásnak megfelelő – előnyt élveznek a középfokúnál alacsonyabb szintű iskolai végzettséggel rendelkező felnőttek felett.
- A gyengébb alapképzésnek és a jártasság továbbfejlesztésére irányuló lehetőségek hiányának ötvözete egy olyan ördögi körhöz vezethet, amelyben a csekély jártasság kevesebb lehetőséget biztosít a jártasság továbbfejlesztésére, és fordítva.

¹⁰ Az OECD készségekre vonatkozó 2013. évi elemzése: a felnőttek készségeit mérő felmérés első eredményei: Összefoglalás magyarul. <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/9789264204256-sum-hu.pdf?expires=1443366083&id=id&accname=guest&checksum=8D0D71955AC8C224B0586E1BDF059868> (Letöltés: 2015. augusztus 18.)

- Az idegen anyanyelvű bevándorlók jelentősen alacsonyabb jártasságot mutatnak az írni-olvasni tudás, a számolókészség és a problémamegoldás terén a technológiagazdag környezetekben azon bennszülött felnőtteknél, akiknek gyermekként megtanult első vagy második nyelve azonos a felmérés nyelvével – ez még az egyéb tényezők figyelembe vételét követően is igaz.
- Míg az idősebb felnőttek általában alacsonyabb jártasságot mutatnak fiatalabb társaikénál, a generációk közötti szakadék mélysége jelentősen eltér az egyes országok között. Ez arra enged következtetni, hogy a politika és más egyéb körülmények gyengíthetik azon tényezők hatását, amelyek a kulcsfontosságú információfeldolgozási készségek és az életkor közötti egyébként negatív kapcsolatért felelősek.
- A férfiak a nőknél magasabb pontszámokat értek el a technológiagazdag környezetekben mutatott számolókészség és problémamegoldás terén, de a szakadék nem mély, és más tényezők figyelembe vételekor még tovább szűkül. A fiatalabb felnőttek körében a jártasság terén megfigyelhető nemek közötti különbség elhanyagolható mértékű.
- A készségek munkahelyi alkalmazása számos munkaerő-piaci jelenséget befolyásol, így többek között a termelékenységet és a bérek nagyságában megfigyelhető nemek közötti különbséget.
- Nem szokatlan, hogy a nagyobb jártassággal rendelkező munkavállalók kevésbé intenzíven alkalmazzák készségeiket a munkában, mint az alacsonyabb jártassággal rendelkező munkavállalók, ami azt jelzi, hogy a készségek terén mutatott jártasság és a készségek alkalmazása közötti összhang hiánya a munkahelyeken igen elterjedt jelenség.
- Az, hogy valaki milyen munkakört tölt be, sokkal erősebb összefüggést mutat azzal, hogy miként alkalmazza az illető a készségeit a munkában, mint azzal, hogy milyen iskolai végzettséggel, vagy milyen munkaszerződéssel rendelkezik.
- A munkavállalók mintegy 21%-a túlképzett, 13%-a pedig alulképzett az általa betöltött munkakörhöz, ami jelentős hatással van a bérekre és a termelékenységre.
- A technológiagazdag környezetekben az írni-olvasni tudás, a számolókészség és a problémamegoldás terén tanúsított jártasság szoros összefüggést mutat az életkorral. A csúcspontot mintegy 30 éves kor körül éri el, majd folyamatosan hanyatlik: az idősebb korcsoportok a fiatalabbaknál alacsonyabb szintű jártasságot mutatnak. A jártasságnak az idő múlásával bekövetkező csökkenése egyrészt azzal függ össze, hogy az egyéneknek életük során mennyi és milyen lehetőségük volt jártasságuk fejlesztésére és karbantartására (különösképpen, de nem kizárólag formális oktatás és képzés keretében), másrészt pedig a biológiai öregedés hatásaival.
- Országos szinteken egyértelmű összefüggés figyelhető meg a szervezett felnőttoktatásban való részvétel mértéke és a kulcsfontosságú információfeldolgozási készségek terén mutatott általános jártasság között.
- Azok a felnőttek, akik gyakrabban végeznek írni-olvasni tudáshoz és számolókészséghez kapcsolódó tevékenységeket és többet használnák az IKT-eket – mind a munkában, mind a munkán kívül –, nagyobb jártassággal rendelkeznek az írni-olvasni tudás, a számoló- és a problémamegoldó készség terén, és ez még iskolai végzettségük figyelembe vételét köve-

tően is igaz. A fenti készségekkel összefüggő tevékenységek munkahelyen kívüli végzése még erősebb összefüggést mutat a mért készségek terén mutatott jártassággal, mint a hasonló tevékenységek munkahelyen történő végzése.

- A technológiagazdag környezetekben az írni-olvasni tudás, a számolókészség és a problémamegoldás terén tanúsított jártasság pozitív és független kapcsolatot mutat a munkaerőpiaci részvétel és a foglalkoztatottság valószínűségével, valamint a magasabb bérekkel.
- Az összes ország vonatkozásában megfigyelhető, hogy azok, akik az írni-olvasni tudás terén alacsonyabb szintű jártassággal rendelkeznek, a magasabb szintű jártassággal rendelkezőknél nagyobb valószínűséggel számolnak be rosszabb egészségi állapotról, hajlamosabbak azt hinni, hogy csekély a befolyásuk a politikai folyamatra, és kisebb valószínűséggel vesznek részt csoportos vagy önkéntes tevékenységekben. Az országok zömében az alacsonyabb szintű jártassággal rendelkező egyének kevésbé bíznak másokban.

A munkaerő-piaci elvárások között hangsúlyosak az információs kompetenciákra vonatkozók. Ezek az elvárások vagy követelmények azonban valamelyest eltérnek azoktól az elvárásoktól, amelyeket az egyetemi-főiskolai hallgatók elé állítanak. A munkahelyeken a hangsúly az információk közös, informális, kontextushoz kötött feldolgozásán, az információk tudássá alakításán, az információ létrehozásán, rendszerezésén és átcsomagolásán van. Kevésbé fontosak az információkeresési készségek, a belső információk közötti eligazodás a lényeges. A legfontosabb információforrások az emberek, belső és külső kapcsolatok, a kollégák. A dolgozókra sokkal kevésbé jellemző a könyvtárak és a szakirodalmi források, adatbázisok használata. Az információk feldolgozása a munkahelyeken általában közös feladat.

Felmérésünk részben igazolja a fenti nemzetközi méréseket, illetve a munkaerő-piaci elvárásokat. Láttuk, hogy a diplomás dolgozók körében csökken a könyvtárak, adatbázisok használata, ugyanakkor egyre nagyobb szerepet játszanak a kollégák, munkatársak, mint információforrások. A szükséges készségek áthelyeződnek az információ megszerzése helyett annak értékelésére, rendszerezésére és további hasznosítására. A nemzetközi tapasztalatok szerint azonban a felnőttek nem jeleskednek ezekben a kompetenciákban.

Nyilvánvalóan további kutatásokra van szükség ezen a területen. A felsőoktatásban nagyobb hangsúlyt kell kapniuk azoknak a kurzusoknak, amelyek ezekre a speciális munkahelyi szükségletekre készítenek fel. Kérdés, hogy ez kinek a feladata, a felsőoktatási intézményeknek vagy a munkahelyeknek, esetleg a felnőttoktatási intézményeknek. Mindez tovább erősíti a speciális, szakmaspecifikus információs műveltség követelményeinek kidolgozása iránti igényt. Szükséges lenne minél több példát, jó gyakorlatot gyűjteni arról, hogy az egyes munkáltatók hogyan kezelik ezt a kérdést, illetve mit várnak leendő munkavállalóiktól.

12.5. Indikátorok

Az információs műveltséget dinamikus jelenségként kell értelmezni, kommunikatív interakciók folyamataként, amely különböző felek, a használók és a technológiai fejlődés által vezérelt gyorsan változó környezet között zajlik. Egy egységes, nemzetközileg elfogadott és adaptálható indikátorrendszer abban segíthet, hogy az országok felismerjék az információs műveltség fejlődésének elősegítésére irányuló politikájuk hatásait, és hogy megtudják, állampolgáraik milyen mértékben képesek részt venni egy tudásalapú társadalomban. A mérhetőség érdekében nemzetközi szinten jobban nyomon kell követni az információs műveltség folyamatait, országonként és regionálisan egyaránt.

Az indikátorok sokfélék lehetnek:

- Különböző forrásokból (kérdőíves felmérések, statisztikák stb.) származó kvantitatív adatok.
- Az adatok kvalitatív szakértői elemzése.
- Matematikai algoritmusok szerint kombinált egyszerű indikátorok.

Az indikátorok nem egyformán alkalmasak az információs műveltség mérésére minden országban, illetve néha egy országon belül sem. Mást kell mérni a gyerekeknél és a felnőtteknél, mást a többnyelvű, többnemzetiségű népcsoportoknál stb. Ezért nagyon körültekintőnek kell lennünk, amikor a következtetéseket vonjuk le, illetve az információs műveltség elvárt szintjeit határozzuk meg. Az információs műveltség kívánt szintje a felhasználási terület és az egyéntől elvárt teljesítmény szintjének függvénye.

- Az általános iskolai hatékony teljesítmény eléréséhez szükséges információs műveltség szintje különbözik a felnőtt- és felsőoktatásban elvárt szinttől.
- Más szintű készségek várhatók el egy újságírótól, egy közügyekkel, egészségüggyel foglalkozó vagy a jóléti szektorban dolgozó állampolgártól, illetve a kutatásban támogatóként részt vevő személyektől.
- Az információs műveltségi készségek elvárt szintjét meghatározza az a kontextus, melyben az információt fel kell használni.
- Az információs műveltséget a készségek folytonosságaként kell értelmezni.
- Lehetővé kell tenni az egyes országok számára, hogy az információs műveltségi készségekhez tartozó foglalkoztatási, oktatási és társadalmi célkitűzéseket maguk határozzák meg, és hogy ezeket a célokat szükség szerint időnként módosítsák.
- Egymástól teljesen eltérő helyzetekben, környezetben egységes információs műveltségi kritériumrendszert kell alkalmazni.

Az UNESCO által kialakított tervezetet¹¹ adaptálhatjuk a magyarországi viszonyokhoz, és így körvonalazódik egy keretrendszer, amelyre majd fel lehet építeni az információs műveltség mérésének indikátorait:

1. Politikai és kulturális kontextus, amelyben az információs műveltség szintjét mérni kívánjuk:

- A fogalom jelenléte a közoktatási jogszabályokban.
- A fogalom és a hozzá tartozó szemlélet megjelenése a közoktatás tanterveiben, normatív dokumentumaiban.
- A fogalom és a hozzá tartozó szemlélet jelenléte a közoktatás tankönyveiben.
- Az információs műveltség szemléletmódjának megjelenése az oktatásmódszertanban.
- Az információs műveltség követelményeinek és szemléletmódjának jelenléte a szakképzésben.
- Az információs műveltség oktatását támogató felsőfokú képzések.
- Az információs műveltség jelenléte a pedagógusképzésben.
- Az információs műveltség fogalmának megjelenése a könyvtári és közművelődési jogszabályokban.

---

¹¹ Towards media and information literacy indicators. Prepared by Susan Moeller, Ammu Joseph, Jesús Lau, Toni Carbo. Paris: UNESCO, 2011.

- A témához kapcsolódó országos és nemzetközi konferenciák.
- Létezik-e központi szervezet vagy bizottság az országban, amelynek felvállalt feladata az információs műveltség terjesztése?
- Az üggyel foglalkozó civil szervezetek száma és aktivitása.
- Jelen van-e a fogalom és a szemléletmód a médiát szabályozó jogszabályokban?
- Érvényesül-e az információ és az információhoz való hozzáférés szabadsága az alaptörvényekben?
- Az információs műveltséghez köthető kutatók, kutatócsoportok száma, aktivitása.
- A kormány, a civil szféra, a média és az iskolák által támogatott kutatások száma.

2. Az információhoz való hozzáférés indikátorai

- Tudományos és ismeretterjesztő folyóiratok száma a lakosság számához viszonyítva.
- Rádiós és televíziós tartalmak, elsősorban a hírek és az ismeretterjesztő műsorok aránya.
- Az online média elterjedtsége és tartalma.
- A könyvtárak száma és az állományok nagysága.
  - A nemzeti könyvtár állományának nagysága.
  - 1000 hallgatóra jutó kötetek százalékos aránya a felsőoktatási könyvtárakban.
  - 1000 hallgatóra jutó tudományos kötetek százalékos aránya.
  - 1000 tanulóra jutó iskolai könyvtárak száma.
  - Az iskolai könyvtárakban található kötetek százalékos aránya.
  - Közkönyvtári szolgáltatóhelyek száma.
  - A közkönyvtári állományok nagysága.
- A könyvkiadás tendenciái, prioritásai.
  - 1000 lakosra jutó címek száma.
  - 1000 lakosra jutó könyvesboltok százalékos aránya.
- A filmek szerepe az információs szolgáltatásban.
- Az újságírók száma a lakosság számához viszonyítva.
- Az internetelérés tendenciái.
- A közösségi média szerepe az információ-szolgáltatásban.
- A weboldalak száma és megoszlása
- A PC-k száma, elterjedtsége.

3. Az információ befogadását mérő indikátorok

- Újságolvasás
- Rádióhallgatás
- Televíziónézés
- Az online média használata
- Könyvtárhasználat

4. Egyéni kompetenciákat mérő indikátorok:

- Az információs szükséglet meghatározása és kifejezése.
  - Az információs szükséglet felismerése.
  - Az információs szükséglet meghatározása.
  - Annak felismerése, hogy a különböző információk és médiumok más-más célt szolgálnak.

- A probléma felismerése, a megoldás keresése a médián és az információkon keresztül.
- Keresési stratégiák kialakítása, keresések lebonyolítása.
- A célnak megfelelő média és információ tartalmának és formájának meghatározása.
- A lehetséges információforrások értékelése.
- Az információ megkeresése és lehívása.
  - A megfelelő média és információforrások kiválasztása.
  - Hozzáférés a kiválasztott forrásokhoz.
  - Az információk kiválasztása és lehívása.
- Az információ és a média értékelése.
  - A releváns információ és média vizsgálata, elemzése és kivonatolása.
  - A tudományos és a kereskedelmi tartalmak, a tények és a fikció különválasztása.
  - Annak felismerése, hogy a média a különböző célcsoportok figyelmét más-más célból akarja felkelteni.
  - A média és az információ interpretálása.
  - A média és az információ társadalomban betöltött különböző céljainak és funkcióinak felismerése és megértése.
  - A média és az információ környezeti, tulajdonjogi, szabályozási, gazdasági, jogi, biztonsági tényezőinek értelmezése.
  - A sokszínűség és a különbözőségek fontosságának felismerése a média és az információk világában, különös tekintettel az emberekre, helyekre, eszmékre és fogalmakra.
  - A média és az információ időszerűségének, relevanciájának, pontosságának és minőségének megítélése.
  - A média és az információ szociális és politikai vonatkozásainak felismerése, és hogy ebből gyakran keletkeznek ügyek.
  - A média és az információ kiválogatása és szintetizálása.
- A média és az információ szervezése
  - A legjobb és a leghasznosabb média és információ kiválasztása.
  - A média és az információ megfelelő és releváns hasznosításának meghatározása.
  - A megtalált információ csoportosítása és szervezése.
  - A média és az információ rendezése, elmentése, tárolása, megőrzése és törlése.
- Új tudás létrehozása
  - Az információ beépítése a személyes tudásba.
  - A média és az információ megfelelő helyzetben és célközönség számára történő alkalmazása.
  - A tudás hasznosságának megítélése.
- A média és az információ kommunikációja és etikus felhasználása
  - Az adott üzenetnek az adott célcsoport számára megfelelő formában történő kommunikációja.
  - Az információ etikus használata.
  - A személyes adatok védelme.
  - A médiát és az információt szabályozó testületek ismerete, velük kapcsolattartás.
  - A megszerzett ismeretek továbbadása a szerzői jogok figyelembe vételével.
  - A stíluskövetelmények releváns alkalmazása.

Ezeknek az indikátoroknak nagy részéhez rendelkezésünkre állnak adatok, különféle országos vizsgálatok, mérések alapján. Kutatásunkkal, felmérésünkkel is ahhoz szerettünk volna hozzájárulni, hogy elegendő elemezhető adat álljon a rendelkezésre. Az oktatás- és kultúrpolitika

meghatározó normatív dokumentumainak elemzését el kell végezni, a Központi Statisztikai Hivatal és a Nemzeti Média és Hírközlési Hatóság rendszeres felmérései szolgáltatják a statisztikai adatokat az információ szolgáltatásának és az információ hasznosításának dokumentálására. Az egyéni készségek méréséhez ki kell dolgozni a megfelelő mérőeszközöket.

MELLÉKLET

Válasz megjelölése: ☐ ☒ ☐ ☐ ☐ Kérem, használjon tollat vagy vékony hegyű filcet. Az űrlap automatikus feldolgozásra kerül.Javítás: ☐ ☒ ☐ ☒ ☐ Az optimális beolvasási eredmények érdekében kérem, kövesse a bemutatott példákat.

1. Bevezető

Kedves Hallgató és volt Hallgató!

A Pécsi Tudományegyetem Könyvtár- és Információtudományi Intézete az információs műveltség témakörében végzett kutatása kapcsán kerestük meg Önt. Az alábbiakban az Ön információszerzési és -felhasználási, internet és könyvtárhasználati szokásaira vonatkozóan szeretnénk feltenni kérdéseket annak érdekében, hogy megtudjuk, hogy Ön hogyan érvényesül a XXI. század digitális világában. Kérjük, támogassa munkánkat a kérdőív kitöltésével, ami mindössze 20-25 percet vesz igénybe az Ön idejéből.

Válaszait természetesen anonim módon kezeljük.
Köszönjük, hogy időt szán a válaszadásra!

2. Személyes adatok

2.1 A kérdezett neme ☐ férfi ☐ nő2.2 Mikor született?
(Kérjük, a teljes évet írja be, pl. 1981) (Maximum 4 karakter)

2.3 Állandó lakhelyének típusa?

☐ Nagyváros ☐ Nagyváros elővárosa ☐ Város vagy kisváros
☐ Falu vagy község ☐ Tanya2.4 Ez a település Magyarországon van? ☐ igen ☐ nem

2.5 Kérjük, adja meg a település irányítószámát:

2.6 Kérjük, adja meg az ország nevét:

2.7 Legmagasabb iskolai végzettség?

☐ Általános iskola ☐ Szakiskola ☐ Érettségi
☐ Felsőfokú szakképzés (Fsz) ☐ Főiskola (BA/BSc) ☐ Egyetem (MA/MSc)

2. Személyes adatok [Folytatás]

2.8 Mi volt az Ön édesapjának legmagasabb iskolai végzettsége akkor, amikor Ön 14 éves volt?

☐ legfeljebb 8 általános	☐ szakmunkásképző, szakiskola (érettségi nélkül)	☐ szakközépiskola, technikum
☐ gimnázium	☐ főiskola	☐ egyetem
☐ nem tudja, nem ismerte, nem élt		

2.9 Mi volt az Ön édesanyjának legmagasabb iskolai végzettsége akkor, amikor Ön 14 éves volt?

☐ legfeljebb 8 általános	☐ szakmunkásképző, szakiskola (érettségi nélkül)	☐ szakközépiskola, technikum
☐ gimnázium	☐ főiskola	☐ egyetem
☐ nem tudja, nem ismerte, nem élt		

3. Hallgatói viszony

3.1 Jelenleg hallgatója Ön felsőoktatási intézménynek?

☐ igen	☐ nem

Amennyiben több képzésre is jár, kérjük, válassza ki az Ön számára legfontosabbat, és arra vonatkozóan válaszoljon a következő kérdésekre!

3. Hallgatói viszony [Folytatás]

3.2 Melyik felsőoktatási intézménybe jár?

☐ A Tan Kapuja Buddhista Főiskola	☐ Adventista Teológiai Főiskola	☐ Általános Vállalkozási Főiskola
☐ Andrassy Gyula Budapesti Német Nyelvű Egyetem	☐ Apor Vilmos Katolikus Főiskola	☐ Baptista Teológiai Akadémia
☐ Bhaktivedanta Hittudományi Főiskola	☐ Budapest Kortárs Tánc Főiskola	☐ Budapesti Corvinus Egyetem
☐ Budapesti Gazdasági Főiskola	☐ Budapesti Kommunikációs és Üzleti Főiskola	☐ Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
☐ Debreceni Egyetem	☐ Debreceni Református Hittudományi Egyetem	☐ Dunaújvárosi Főiskola
☐ Edutus Főiskola	☐ Egri Hittudományi Főiskola	☐ Eötvös József Főiskola
☐ Eötvös Loránd Tudományegyetem	☐ Esztergomi Hittudományi Főiskola	☐ Eszterházy Károly Főiskola
☐ Evangélikus Hittudományi Egyetem	☐ Gábor Dénes Főiskola	☐ Gál Ferenc Főiskola
☐ Golgota Teológiai Főiskola	☐ Győri Hittudományi Főiskola	☐ IBS Nemzetközi Üzleti Főiskola
☐ Kaposvári Egyetem	☐ Károli Gáspár Református Egyetem	☐ Károly Róbert Főiskola
☐ Kecskeméti Főiskola	☐ Kodolányi János Főiskola	☐ Közép-európai Egyetem
☐ Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem	☐ Magyar Képzőművészeti Egyetem	☐ Magyar Táncművészeti Főiskola
☐ Miskolci Egyetem	☐ Moholy-Nagy Művészeti Egyetem	☐ Mozgássérültek Pető András Nevelőképző és Nevelőintézete
☐ Nemzeti Közszerződési Egyetem	☐ Nyíregyházi Főiskola	☐ Nyugat-magyarországi Egyetem
☐ Óbudai Egyetem	☐ Országos Rabbiképző - Zsidó Egyetem	☐ Pannon Egyetem
☐ Pápai Református Teológiai Akadémia	☐ Pázmány Péter Katolikus Egyetem	☐ Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola
☐ Pécsi Tudományegyetem	☐ Pünkösdi Teológiai Főiskola	☐ Sapientia Szerzetesi Hittudományi Főiskola
☐ Sárospataki Református Teológiai Akadémia	☐ Semmelweis Egyetem	☐ Sola Scriptura Teológiai Főiskola
☐ Széchenyi István Egyetem	☐ Szegedi Tudományegyetem	☐ Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola
☐ Szent István Egyetem	☐ Szent Pál Akadémia	☐ Színház- és Filmművészeti Egyetem
☐ Szolnoki Főiskola	☐ Tomori Pál Főiskola	☐ Veszprémi Érseki Hittudományi Főiskola
☐ Wekerle Sándor Üzleti Főiskola	☐ Wesley János Lelkészképző Főiskola	☐ Zsigmond Király Főiskola

3.3 Milyen szakra jár?

3.4 Képzési forma

- ☐
- BA/BSc
- ☐
- MA/MSc

3.5 Tagozat

- ☐
- nappali
- ☐
- levelező

3. Hallgatói viszony [Folytatás]

- 3.6 Finanszírozási forma
☐ államilag támogatott ☐ önköltséges
- 3.7 Melyik évfolyamra jár?
☐ 1. ☐ 2. ☐ 3.
- 3.8 Felsőfokú tanulmányai során volt-e/van-e olyan kurzus, amelynek célja az információs kompetenciák fejlesztése (könyvtárhasználat, internethasználat)?
☐ igen ☐ nem

4. Munkaviszony

- 4.1 Dolgozik Ön jelenleg?
☐ igen ☐ nem
- 4.2 Milyen területen dolgozik?
☐ Adminisztráció / Irodai munka ☐ Bank / Biztosítás / Tőzsde ☐ Egészségügy / Szépség
☐ Építőipar / Ingatlan ☐ Értékesítés / Kereskedelem / Üzlet ☐ Fizikai munka / Segédmunka
☐ Gyártás / Termelés ☐ HR / Emberi erőforrás / Munkaügy ☐ IT fejlesztés / Programozás
☐ IT üzemeltetés / Telekommunikáció ☐ Jog / Közigazgatás ☐ Környezet / Mezőgazdaság
☐ Marketing / Média / Művészet ☐ Mérnök ☐ Oktatás / Tudomány
☐ Pénzügy / Számvitel / Menedzsment ☐ Projektmenedzsment ☐ SSC / BSC-Szolgáltató központok
☐ Szakmai-Gyakornoki programok ☐ Személy- és vagyonvédelem ☐ Ügyfélszolgálat / Ügyfélkapcsolat
☐ Vendéglátás / Idegenforgalom

5. Információs műveltség I. (szabadidő)

- 5.1 Nagyságrendileg mekkora a havi nettó jövedelme?
☐ 0 ☐ 1-49.000 ☐ 50-99.000
☐ 100-149.000 ☐ 150-199.000 ☐ 200-249.000
☐ 250-499.000 ☐ e fölött
- 5.2 Mely eszközökkel rendelkezik Ön a következők közül?
☐ PC ☐ internet ☐ laptop
☐ tablet ☐ okostelefon ☐ e-book olvasó
- 5.3 Mekkora a házi könyvtárának mérete?
☐ 0-99 ☐ 100-499 ☐ 500-999
☐ 1000-2499 ☐ 2500-4999 ☐ 5000 vagy e fölött
- 5.4 Milyen gyakran használja a házi könyvtárában fellelhető könyveket?
☐ naponta ☐ hetente ☐ havonta többször
☐ havonta ☐ félévente (vizsgaidőszakban) ☐ évente
☐ ritkábban

Mennyire jellemző Önre, hogy szabadidejében az alábbi tevékenységeket végzi? (1-soha, 5-mindig)

5.5 barkácsolás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.6 ház körüli munkavégzés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.7 kutyasétáltatás, hobbyállatokkal való foglalkozás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.8 kézimunkázás, varrás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.9 túrázás, természetjárás, sétálás a szabadban	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig

5. Információs műveltség I. (szabadidő) [Folytatás]

5.10 vendégségbe járás, vendégfogadás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.11 számítógépezés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.12 internetezés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.13 nyelvtanulás, tanulás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.14 társaságbajárás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.15 komolyzene-hallgatás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.16 könnyűzene-hallgatás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.17 sportolás, futás, aerobikozás, tornászás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.18 újság, napilap olvasás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.19 magazinolvasás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.20 könyvolvasás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.21 úszás, strandolás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.22 tv-nézés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.23 videózás, DVD-zés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.24 kocsmazás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.25 csavargás, lödörgés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.26 heverészés, pihenés	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.27 nézelődés, korzózás	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.28 egyéb, a felsoroltak között nem szereplő szabadidős tevékenysége	soha	☐	☐	☐	☐	☐	mindig
5.29 Kérjük, nevezze meg, mi ez a tevékenység:							

6. Információs műveltség II. (információ-szerzés módja)

6.1 Használ Ön számítógépet?	☐ igen	☐ nem	
6.2 Amennyiben igen, hol?	☐ otthon	☐ iskola	☐ munkahely
	☐ utca/köztér/utazás	☐ könyvtár	
6.3 Használ Ön internetet?	☐ igen	☐ nem	
6.4 Amennyiben igen, hol?	☐ otthon	☐ iskola	☐ munkahely
	☐ utca/köztér/utazás	☐ könyvtár	
6.5 Milyen gyakran számítógépezik?	☐ a munkám során folyamatosan	☐ naponta többször	☐ naponta
	☐ hetente többször	☐ hetente	☐ havonta többször
	☐ havonta	☐ ritkábban	
6.6 Milyen gyakran internetezik?	☐ a munkám során folyamatosan	☐ naponta többször	☐ naponta
	☐ hetente többször	☐ hetente	☐ havonta többször
	☐ havonta	☐ ritkábban	
6.7 Mennyi időt tölt számítógépezéssel/internetezéssel átlagban egy napon?	☐ több órát	☐ egy órát	☐ kevesebbet

6. Információs műveltség II. (információ-szerzés módja) [Folytatás]

- 6.8 A böngészője könyvjelzőjében (kedvenc oldalak között) milyen típusú weboldalak találhatók?
- ☐ közélet (gazdaság, politika, helyi hírek) ☐ tanulás, munka, kutatás ☐ szórakozás (hobbi, játék)
- ☐ hétköznapi tudnivalók (menetrend, nyitva tartás, recept) ☐ állami hatósági szolgáltatások (egészségügyi szolgáltatások, ügyfélkapu) ☐ közösségi fórumok (facebook)
- ☐ kapcsolattartás, levelezés (e-mail, skype, chat)
- 6.9 Általában honnan szerzi be a legfontosabb információkat, amelyeket a hétköznapi életében használ?
- ☐ barátok / ismerősök ☐ kollégák ☐ rádió
- ☐ TV ☐ hírlap, folyóirat ☐ internet (hírportál pl. www.origo.hu, www.index.hu)
- ☐ internet (hírlap elektronikus változata pl. www.bama.hu, www.newyorktimes.com) ☐ internet (közösségi oldalak pl. www.facebook.com) ☐ internet (speciális adatok pl. nyitva tartás, úrlap, menetrend, programok)
- ☐ könyvtár
- 6.10 Melyik az a forrás, ahonnan a leggyorsabban szerzi be az Ön számára fontos hétköznapi információkat?
- ☐ barátok / ismerősök ☐ kollégák ☐ rádió
- ☐ TV ☐ hírlap, folyóirat ☐ internet (hírportál pl. www.origo.hu, www.index.hu)
- ☐ internet (hírlap elektronikus változata pl. www.bama.hu, www.newyorktimes.com) ☐ internet (közösségi oldalak pl. www.facebook.com) ☐ internet (speciális adatok pl. nyitva tartás, úrlap, menetrend, programok)
- ☐ könyvtár
- 6.11 Melyik az a forrás, ahonnan a legolcsóbban szerzi be az Ön számára fontos hétköznapi információkat?
- ☐ barátok / ismerősök ☐ kollégák ☐ rádió
- ☐ TV ☐ hírlap, folyóirat ☐ internet (hírportál pl. www.origo.hu, www.index.hu)
- ☐ internet (hírlap elektronikus változata pl. www.bama.hu, www.newyorktimes.com) ☐ internet (közösségi oldalak pl. www.facebook.com) ☐ internet (speciális adatok pl. nyitva tartás, úrlap, menetrend, programok)
- ☐ könyvtár
- 6.12 A munkájával/tanulmányaival összefüggésben honnan szerzi be a legfontosabb információkat?
- ☐ barátok / ismerősök ☐ kollégák ☐ rádió
- ☐ TV ☐ hírlap, folyóirat ☐ internet (általános keresők)
- ☐ internet (szakirodalmi adatbázisok) ☐ kölcsönkönyv ☐ házi könyvtár
- ☐ könyvtár
- 6.13 A munkájával/tanulmányaival összefüggésben általában inkább elektronikus vagy hagyományos (papíralapú) forrásban keres?
- ☐ inkább elektronikus ☐ inkább hagyományos (papíralapú)
- 6.14 A tanulmányaihoz /munkájához milyen százalékban használ elektronikus forrásokat?
- ☐ maximum 10 % ☐ 11-20 % ☐ 21-30 %
- ☐ 31-40 % ☐ 41-50 % ☐ 51-60 %
- ☐ 61-70 % ☐ 71-80 % ☐ 81-90 %
- ☐ 90 % fölött
- 6.15 Átlagban egy nap mennyi időt tölt információszerzéssel?
- ☐ kevesebb mint fél óra ☐ fél-1 óra ☐ 1-2,5 óra
- ☐ 2,5-5 óra ☐ a munkám során folyamatosan

6. Információs műveltség II. (információ-szerzés módja) [Folytatás]

6.16 Egy hónapban átlag mennyit költ információszerezésre?

☐ 0-999 Ft	☐ 1000-2499 Ft	☐ 2500-4999 Ft
☐ 5000-7499 Ft	☐ 7500-9999 Ft	☐ 10000 Ft vagy efölött

6.17 Milyen témával kapcsolatban keresett információt az interneten az elmúlt héten?

☐ közélet (gazdaság, politika, helyi hírek)	☐ tanulás, munka, kutatás	☐ szórakozás (hobbi, játék)
☐ hétköznapi tudnivalók (ügyintézés, menetrend, nyitva tartás, recept)	☐ állami hatósági szolgáltatások (egészségügyi szolgáltatások, ügyfélkapu)	☐ közösségi fórumok (Facebook)
☐ kapcsolattartás, levelezés (e-mail, Skype, chat)		

6.18 Milyen témával kapcsolatban keresett információt a könyvtárban az elmúlt alkalmakkor?

☐ közélet (gazdaság, politika, helyi hírek)	☐ tanulás, munka, kutatás	☐ szórakozás (hobbi, játék)
☐ hétköznapi tudnivalók (menetrend, nyitva tartás, recept)		

6.19 Milyen céllal használja az internetet?

☐ közélet (gazdaság, politika, helyi hírek)	☐ tanulás, munka, kutatás	☐ szórakozás (hobbi, játék)
☐ hétköznapi tudnivalók (ügyintézés, menetrend, nyitva tartás, recept)	☐ állami hatósági szolgáltatások (egészségügyi szolgáltatások, ügyfélkapu)	☐ közösségi fórumok (facebook)
☐ kapcsolattartás, levelezés (e-mail, skype, chat)		

7. Információs műveltség III. (internetes keresés)

7.1 A weben hol kezdi a keresést?

☐ általános kereső (pl. www.google.hu)	☐ könyvjelzők (kedvenc oldalak)	☐ tematikus oldalak
☐ szakportálok		

7.2 Melyik keresési minta áll Önhöz a legközelebb, ha arra kíváncsi, hogy pl. ki írta a Kőszívű ember fiait?

☐ Ki írta a Kőszívű ember fiait?	☐ Kőszívű ember fiai	☐ Kőszívű ember fiai szerző

Az internetes keresések alkalmával használ-e

7.3 operatorokat (AND, OR, NOT)

☐ igen	☐ nem

7.4 szűkítési lehetőségeket (nyelvre, fájlformátumra, időkorlát)

☐ igen	☐ nem

7.5 speciális beállításokat (térkép, hír, kép)

☐ igen	☐ nem

7.6 Elemzi a találatokat vagy véletlenszerűen válogat?

☐ elemzem a találatokat	☐ véletlenszerűen válogatok

7.7 Hogyan dönti el, hogy egy találat megfelel-e önnek?

☐ a dokumentum címe	☐ a weboldal címe	☐ beleolvas
☐ tárgyszavak		

7. Információs műveltség III. (internetes keresés) [Folytatás]

7.8 Megelégszik a keresők első oldalán található információkkal?

- ☐
- mindig
-
- ☐
- soha

☐ gyakran☐ alkalmanként

Használja-e Ön a következő web 2.0-ás oldalakat információszerzés céljából?

7.9 Facebook

- ☐
- igen
- ☐
- nem

7.10 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

egyáltalán
nem
☐ ☐ ☐ ☐ ☐
teljes
mértékben

7.11 privát blog

- ☐
- igen
- ☐
- nem

7.12 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

egyáltalán
nem
☐ ☐ ☐ ☐ ☐
teljes
mértékben

7.13 szakmai blog

- ☐
- igen
- ☐
- nem

7.14 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

egyáltalán
nem
☐ ☐ ☐ ☐ ☐
teljes
mértékben

7.15 Wikipédia

- ☐
- igen
- ☐
- nem

7.16 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

egyáltalán
nem
☐ ☐ ☐ ☐ ☐
teljes
mértékben

7.17 Youtube

- ☐
- igen
- ☐
- nem

7.18 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

egyáltalán
nem
☐ ☐ ☐ ☐ ☐
teljes
mértékben

8. Információs műveltség IV. (könyvtárak, adatbázisok)

8.1 Tagja Ön könyvtár(ak)nak?

- ☐
- igen
- ☐
- nem

8.2 Ha igen melyik(ek)nek?

8.3 Használ Ön könyvtár(ak)at?

- ☐
- igen
- ☐
- nem

8.4 Ha igen melyik(ek)et?

8.5 Milyen gyakran látogatja a könyvtár(ak)at?

- ☐
- naponta
- ☐
- hetente
- ☐
- havonta többször
-
- ☐
- havonta
- ☐
- félévente (vizsgaidőszakban)
- ☐
- évente
-
- ☐
- ritkábban

8. Információs műveltség IV. (könyvtárak, adatbázisok) [Folytatás]

8.6 Milyen célból?

☐ közélet (gazdaság, politika, helyi hírek)☐ művelődés (önképzés)☐ tanulás, munka, kutatás☐ szórakozás (hobbi, játék)☐ hétköznapi tudnivalók (ügyintézés, menetrend, nyitva tartás, recept)☐ állami hatósági szolgáltatások (egészségügyi szolgáltatások, ügyfélfelkapu)☐ közösségi fórumok (Facebook)☐ kapcsolattartás, levelezés (e-mail, Skype, chat)

8.7 Használja Ön a könyvtár papíralapú katalógusát?

☐ igen☐ nem

8.8 Használja Ön a könyvtár elektronikus katalógusát?

☐ igen☐ nem**Használja Ön a következő hagyományos és/vagy online eszközöket a tanulmányai/munkája során?**

8.9 lexikon

☐ igen☐ nem

8.10 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5

8.11 enciklopédia

☐ igen☐ nem

8.12 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5

8.13 szótár

☐ igen☐ nem

8.14 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5

8.15 bibliográfia

☐ igen☐ nem

8.16 Amennyiben igen, ezekben mennyire bízik meg? (1-egyáltalán nem, 5-teljes mértékben)

1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5

8.17 Kihez tud segítségért fordulni egy szakmai kérdéssel, amely a tanulmányai/munkája során felmerül?

☐ főnök☐ munkatárs☐ oktató☐ könyvtáros☐ barát / ismerős☐ internetes közösség☐ egyéb

8.18 Ha az előző kérdésnél az "egyéb" válaszelehetőséget is megjelölte, kérjük, adja meg, ki ill. mi ez:

8.19 Valaha igénybe vette-e már a "Kérdezze a könyvtárost!" vagy egyéb virtuális on- vagy offline tájékoztató szolgáltatást?

☐ igen☐ nem

8.20 Ismer szakirodalmi adatbázisokat?

☐ igen☐ nem

8.21 Amennyiben igen, melyek ezek?

8.22 Használ szakirodalmi adatbázisokat?

☐ igen☐ nem

8. Információs műveltség IV. (könyvtárak, adatbázisok) [Folytatás]

8.23 Amennyiben igen, melyek ezek?

8.24 Amennyiben használ szakirodalmi adatbázisokat, milyen gyakorisággal?

☐ naponta	☐ hetente	☐ havonta többször
☐ havonta	☐ félévente (a vizsgaidőszakban)	☐ évente
☐ ritkábban		

9. Információs műveltség V. (források hitelessége)

9.1 Mi alapján tudja eldönteni, hogy az egyes információforrások hitelesek-e?

Mennyire tartja hiteles forrásnak? (1 – egyáltalán nem, 5 – nagyon)

9.2 könyvtári adatbázis	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.3 Google	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.4 nyomtatott folyóirat	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.5 elektronikus folyóirat	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.6 könyv	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.7 e-book	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.8 könyvtári audiovizuális dokumentum	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.9 internetes audiovizuális dokumentum	1	☐	☐	☐	☐	☐	5

Milyen gyakran használja? (1 – soha, 5 – mindig)

9.10 könyvtári adatbázis	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.11 Google	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.12 nyomtatott folyóirat	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.13 elektronikus folyóirat	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.14 könyv	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.15 e-book	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.16 könyvtári audiovizuális dokumentum	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
9.17 internetes audiovizuális dokumentum	1	☐	☐	☐	☐	☐	5

9.18 Ön részt vesz-e az internetes tartalmak gyarapításában? Kérjük, jelölje meg, amit már készített:

☐ Wikipédia szócikket	☐ blogot, blogbejegyzést	☐ kommentet
☐ címkét / tag-et	☐ prezentációt (pl. Prezi, Slideshare)	

10. Információs műveltség VI. (hallgatói blokk)

Egy kollokviumra való felkészülésnél mennyire használja? (1 – egyáltalán nem, 5 – gyakran)

10.1 órai segédanyag (ppt)	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
10.2 saját órai jegyzet	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
10.3 kurzushoz készített segédkönyv/tankönyv	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
10.4 egyéb szakkönyv	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
10.5 folyóiratcikk	1	☐	☐	☐	☐	☐	5
10.6 mások által kidolgozott tételek	1	☐	☐	☐	☐	☐	5

10. Információs műveltség VI. (hallgatói blokk) [Folytatás]

- 10.7 internetes anyagok 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.8 interneten talált jegyzetek 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.9 interneten talált kidolgozott tételsor 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.10 audiovizuális dokumentum 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.11 Egy évfolyamdolgozat megírásakor a feladatra fordított idő hány százalékát tölti információszerzéssel?
- ☐ maximum 10 % ☐ 11-20 % ☐ 21-30 %
- ☐ 31-40 % ☐ 41-50 % ☐ 51-60 %
- ☐ 61-70 % ☐ 71-80 % ☐ 81-90 %
- ☐ 90 % fölött
- 10.12 Egy évfolyamdolgozat megírásához átlagban hány forrást használ?
- ☐ 1-4 ☐ 5-9 ☐ 10-14
- ☐ 15-19 ☐ 20-24 ☐ 25 vagy annál több

Mennyire ért Ön egyet a következő - a tantárgyakhoz kapcsolódó feladatok elkezdésére vonatkozó - kijelentésekkel?

(1 - határozottan nem értek egyet, 5 - teljesen egyetértek)

- 10.13 Belekezdeni a feladat megoldásába nehézséget jelent. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.14 A feladat tárgyának meghatározása nehézséget jelent. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.15 A téma leszűkítése nehézséget jelent. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.16 Nehéz megtalálni a keresőszavakat. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.17 Nehézségbe ütközik a keresési stratégiát felépíteni. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.18 Nehéz eldönteni, hogy melyik adatbázist használjam. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.19 A könyvtári adatbázisokban (pl. Web of Science, EBSCO, Science, MATARKA, HUMANUS) nehéz cikkeket találni. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.20 A weben (pl. Google, Wikipedia) nehéz forrásokat találni. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.21 Nehéz eldönteni, hogy egy adott weboldal hiteles-e. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.22 Nehéz kitalálni, hogy hol találok forrásokat a könyvtárban. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.23 Nehéz naprakész anyagokat találni. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.24 Nehéz kiválogatni az irreleváns találatok közül azt, amire szükségem van. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.25 A megtalált források értékelése nehézséget jelent. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.26 Az anyag elolvasása nehézséget jelent. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.27 Nehéz jegyzetelni. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.28 Nehézséget jelent az, hogy az irodalomkutatás során talált különböző forrásokat a feladat megoldására felhasználjam (abba integráljam). 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.29 Az anyag megírása nehézséget jelent. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.30 Nehézséget jelent az, hogy újrafogalmazzam azt, ami már jól meg van fogalmazva. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.31 Nehézséget jelent, hogy tudjam, mikor kell egy forrásra hivatkozni. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.32 Nehézséget jelent, hogy a megfelelő formában hivatkozzam az adott forrásra. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.33 Nehézséget jelent annak eldöntése, hogy a források használata bizonyos körülmények között plágium-e. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5

10. Információs műveltség VI. (hallgatói blokk) [Folytatás]

- 10.34 Nehézséget jelent, hogy eldöntsem, készen vagyok-e a feladattal. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5
- 10.35 Nehézséget jelent, hogy eldöntsem, jól oldottam-e meg a feladatot. 1 ☐ ☐ ☐ ☐ ☐ 5

11. Információs műveltség VII. (fogalmak)

- 11.1 Ismeri a "plágium" fogalmat?
☐ igen ☐ nem

- 11.2 Ön szerint mit jelent a plágium?

- 11.3 Minden alkalommal betartja a hivatkozási szabályokat?

☐ igen ☐ nem

- 11.4 Ismeri az "információs műveltség" fogalmat?

☐ igen ☐ nem

- 11.5 Ön szerint mit jelent az információs műveltség?

- 11.6 Ismeri a "digitális írástudás" fogalmat?

☐ igen ☐ nem

- 11.7 Ön szerint mit jelent a digitális írástudás?

12. Adatok megadása a sorsoláshoz

- 12.1 Részt kívánok venni a sorsoláson, és egyben hozzájárulok ahhoz, hogy nyereményről a Facebookon post jelenjen meg: ☐ igen ☐ nem

- 12.2 Név:

- 12.3 Email-cím:

- 12.4 Telefonszám:

A nyereményjáték lebonyolítója a Creativa Kommunikációs Ügynökség.

Válaszait az Elküld" gombra kattintva rögzítheti adatbázisunkban.

Az adatok elmentése az internet sebességétől függően néhány másodpercig is eltarthat.
Kérjük, várja meg az adatmentés végét jelző üzenet megjelenését!

FÜLSZÖVEG HELYETT

Napjaink egyik legjellemzőbb kortünete az állandósult, rohamos változás és ebből következően a szintén állandósult átmenetiség. Ám életünk minden területét behálózó kortünet talán sehol sem jelentkezik olyan intenzitással, mint az információk kezelésében és az ahhoz rendelt, fejlesztett eszközökben. Az ezredforduló emberének mindennapjait az információ kezelésének paradigmaticusnak is mondható kultúraváltása határozza meg. A korábbi évszázadokban a Gutenberg-galaxis által megteremtett információhordozók és információs források monopóliumát a Neumann-galaxis információs eszközrendszere először csupán megrendítette, majd megtörte, mára pedig már az utóbbi hegemoniájáról szól a folyamat valós belső jelenségeit nem ismerő, illetve azt lényegesen leegyszerűsítő közbeszéd, továbbá az annak táptalajt nyújtó és gyakran csupán a felszínen mozgó tömegkommunikáció. S hogy a valóságban milyen folyamatoknak vagyunk életünk minden pillanatában és minden színterén részesei, milyen jelenségeket élünk meg az információkezelés kétségkívül zajló és mélyreható változásaiban, arról nem, illetve alig állnak rendelkezésünkre empirikus kutatási eredmények, értékelések, elemzések. A 2599 fős mintán alapuló empirikus kutatás eredményeként elkészült könyvünk ezen a hiányon szándékozik enyhíteni.

Magyarországon az információs műveltség fogalma és annak tartalma alig ismert, miközben a világ meghatározó dokumentumai azt a 21. század alapkompenciái közé sorolták, és a nyugati kultúrkörben mára már mind a pedagógiában, mind a könyvtári tevékenységekben kiemelt hangsúlyt kap. Az információs kompetenciát a világ mértékadó nemzetközi szervezetei a 21. század alpműveltségének, továbbá a digitális ökoszisztéma kulcsfontosságú komponensének tartják. Egyszerűen arról van szó, hogy az egész információtechnológiai fejlődés fabatkát sem ér, ha az emberek döntő többsége nem tud, nem képes azzal élni, és saját céljaira, továbbá a közjó érdekében hasznosítani.

Kutatásunk arra irányult, hogy felderítsük: hazánkban és napjainkban hogyan állunk az ide vonatkozó ismeretekkel és tudásunk megfelel-e a korszerű információkezelési követelményeknek. Nem árulunk el titkot azzal, hogy előrevetítjük sommázott tapasztalatainkat: felmérésünk eredményeinek tükrében a digitális ökoszisztéma ma még leggyengébb láncszemének a tudás hiánya bizonyult. Az információk keresésében, a találatok kezelésében, hasznosításában meglehetősen alacsony szintű jártasságot tapasztalunk. Vizsgálatunk arra mutatott rá, hogy az emberek többsége nincs, illetve alig van tisztában azzal, hogy a Neuman-galaxis eszközszerének segítségével hogyan boldoguljon az interneten fellelhető információk között. És itt nem csupán egy szűk réteget, hanem mindannyiunkat érintő kérdésről van szó. Lett legyen az akár a legprofánabb információs igény, mint például az, hogy hol szerezhető be legolcsóbban a krumpli, vagy, hogy mikor indul a vonat, vagy akár az idegsebészetben alkalmazott legújabb eljárásokról történő információszerzés. Ám a meglehetősen borús kép ellenére sincs okunk pesszimizmusra, hiszen a hiányzó tudás – megfelelő fogadókészség esetén – intézményesített keretek között, az oktatás különböző szintjein, valamint a könyvtárakban megvalósított felkészítéssel, tanítással és tanulással minden nehézség nélkül pótolható lenne. Az ide vonatkozó és a 21. század emberétől elvárható tudás szintjeiről kötetünk 12. fejezetében a nemzetközi példák alapján összeállított részletes mutatórendszer olvasható. Azok számára pedig, akik az információs műveltség témakörében alaposabban el szeretnének mélyülni, ajánljuk a szintén kutatási programunk keretében létrejött és a csoportunk által gondozott Információs műveltség szakportált, amely az alábbi internetcímen érhető el: <http://informaciosmuveltsseg.pte.hu>.

A KUTATÓKRA, SZERZŐKRE VONATKOZÓ ADATOK

DR. SIPOS ANNA MAGDOLNA

címzetes egyetemi tanár, a kutatás vezetője

A mintegy három évtizedes gyakorló könyvtárosi munkáját 2005-ben cserélte egyetemi katedrára, és azóta a Pécsi Tudományegyetem informatikus könyvtáros képzésének egyik vezető oktatója, több éven keresztül pedig a Könyvtár- és Információtudományi Intézet igazgatója volt. Jelenleg óraadóként dolgozik az intézetben. Az információs műveltség témakörében több publikációja jelent már meg. Az erre a témára irányuló kutatásaiban elsősorban az információs kompetenci-

ák fejlesztésének német modelljével, valamint annak hazai adaptációs lehetőségeivel, továbbá az információs műveltség szerepe az átalakuló információszerzésben és a könyvtárak használatában kérdéskörével foglalkozik.

Elérhetősége: sipos.magdolna.54@gmail.com

DR. HABIL. VARGA KATALIN

tanszékvezető egyetemi docens, könyvtárigazgató

1986-ban szerezte diplomáját az Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán, könyvtár-magyar-eszperantó szakon, majd 2004-ben PhD fokozatot szerzett, 2014-ben pedig habilitált. 2006-tól az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum vezetője. Emellett tanszékvezető egyetemi docensként oktat a Pécsi Tudományegyetem Könyvtár- és Információtudományi Tanszékén. Kutatási, fejlesztési tevékenysége több területre is kiterjed, jelenleg a középpontban az információs műveltség elméletének, módszertanának,

valamint mérési-értékelési rendszerének, indikátorainak a kidolgozása áll. Az ezzel kapcsolatos kutatási eredményeit foglalta össze a 2013-ban megjelent kötetében. További kutatási területei a neveléstudomány információs rendszeréhez, az információk elemzéséhez, a publikációk tudománymetriai, bibliometriai elemzéséhez, a szövegelemzés és tartalomelemzés, illetve az információs szolgáltatások, az oktató-nevelő munkát támogató könyvtári tevékenység fejlesztéséhez kapcsolódnak.

Elérhetősége: varga.katalin@opkm.hu

DR. EGERVÁRI DÓRA,

egyetemi adjunktus

2009-ben végzett a Pécsi Tudományegyetemen művelődésszervező-informatikus könyvtáros szakon. Ettől az évtől kezdve tanársegédként dolgozott a Könyvtár- és Információtudományi Intézetben. 2015-ben szerezte meg doktori fokozatát irodalomtudomány/könyvtártudomány területén az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. Kutatási területe az információs műveltség fejlesztési lehetőségei. 2015 szeptemberétől adjunktusként dolgozik a Pécsi Tudományegyetem

Kultúratudományi, Pedagógusképző és Vidékfejlesztési Karán.

Elérhetősége: egervari.dora@kpvk.pte.hu

**A kötet alapját képező kutatás a Pécsi Tudományegyetem által elnyert,
az Új Széchenyi Terv keretében meghirdetett
TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0005, Jól-lét az információs társadalomban
című program részeként létrejött,
A digitális megosztottság komparatív analízise alcímen valósult meg.**

**Creative Commons Hungary (CC-BY-ND-NC-SA)
Nevezd meg! – Ne változtasd! – Ne add el! – Így add tovább!**

<http://mek.oszk.hu/14700/14787/>